И. С. ТУРГЕЊЕВ – САБРАНА ДЕЛА – КЊИГА XVII–XIX

СЦЕНЕ И КОМЕДИЈЕ

НАРОДНА ПРОСВЕТА – БЕОГРАД

I. S. TURGENjEV
SABRANA DELA U 20 KNjIGA

UREDNIK
MILAN KAŠANIN

IZDANjE, ŠTAMPA I POVEZ
IZDAVAČKOG PREDUZEĆA
NARODNA PROSVETA

BEOGRAD
1936

IVAN S. TURGENjEV
IZABRANA DELA

KNJIGA XVII; XVIII i XIX

S RUSKOG PREVELI
JOVAN MAKSIMOVIĆ
RADIVOJE J. MAKSIMOVIĆ
LJUBOMIR J. MAKSIMOVIĆ
D-R MILOŠ S. MOSKOVLJEVIĆ

I. S. TURGENjEV
SCENE I KOMEDIJE

SADRŽAJ

MESTO PREDGOVORA

Izdajući sad prvi put zbirku svojih „Scena i Komedija”, smatram za dužnost da objasnim čitaocima taj svoj poduhvat.

Ne nalazeći da sam obdaren dramskim talentom, ja ne bih popustio samim molbama gospode izdavača koji su želeli da moje sastave u što većoj potpunosti objave, — kad ne bih mislio da ovi moji komadi, premda nedovoljno podesni za pozornicu, mogu ipak, pri čitanju, izazvati izvestan interes. Ja se možda i varam u tom; ali, najzad, nek sam čitalac presudi.

Dozvoliću samo sebi da napomenem da se komedija ***Mesec dana u selu*** javlja sada u svom prvobitnom vidu. Ja sam u tom komadu stavio bio sebi prilično složen psihološki zadatak. No tadašnja cenzura, nagnavši me da izbacim iz komedije muža, a ženu da mu pretvorim u udovu, — potpuno je unakazila bila i osujetila moje namere.

Ne mogu da ne napomenem, sa osećanjem duboke zahvalnosti, da je genijalni Martinov udostojio da igra u četiri između tih komada, te da je, pored ostaloga, — pred sam kraj svoje sjajne, i suviše rano prekinute karijere, — snagom svoga talenta, od bledog obličja „Moškina” (u „Neženji”) stvorio živo i dirljivo lice.

Ivan Turgenjev.
Pariz, 1879.

NEOPREZNOST

— Preveo Jovan Maksimović —

LICA:

DON BALTAZAR d'Esturiz — 55 godina.
DONJA DOLORES, žena mu — 27 godina.
DON PABLO Sangre, njegov prijatelj — 40 godina.
DON RAFAEL de-Luna — 30 godina.
MARGARITA, služavka — 59 godina.

SCENA I

Pozornica pretstavlja ulicu pred Sangradskim domom Dona Baltazara. Desno od kuće otegla se zidana ograda. Dom je dvospratan sa balkonom. Pod balkonom raste nekoliko maslina i lovora Na balkonu sedi Donja Dolores.

DONJA DOLORES (posle kraćeg ćutanja). Ala je ovo, brate, dosadno! — Nemam šta da čitam, ne znam da vezem, ne smem da se maknem iz kuće. Pa šta da radim, ovako sama? Da izađem u vrt? To nikako! Taj mi je vrt strašno dosadan. A, osim toga, kakav bi mi to i bio provod neprestano se sećati: eto tu me je muž izgrdio, tu mi je zabranio da se preko dana prozoru primaknem; a pod ovim drvetom mi je ljubav izjavljivao... (Uzdahne). Ah, a to je gore od svega na svetu!... (Zamisli se pa posle nekoliko trenutaka počinje da pevuši). Tra-la-lala-tra... A gle naše susetke!... Ide nekud... Bože, kakvo je ovo divno veče, kakav miomirisan vazduh... Kako bi lepo bilo šetati se sad na Pradu s nekim prijatnim mladim čovekom!... Kako bi prijatno bilo slušati glas pažljiv, nežan, ne ovako mator i promukao kao u mog mu... (Bojažljivo se osvrće). Pa bih se vratila s njim — s tim mladim čovekom — kući; on bi se oprostio sa mnom, možda bi izmolio dozvolu i da mi ruku poljubi, — a ja bih mu je, ne skidajući rukavicu, pružila — evo ovako — samo vrhove od prstiju...

... Gle, kako su lepi oni tamo oblaci!... Nego, danas mi je dosadnije i teže no ikada, — ni sama ne znam zašto... Ali zbilja, meni se čini, kad bi se moj muž lepše odevao, kad bi nosio šešir s

velikim belim perom, i plašt od kadife, pa mamuze, i mač... mogla bih ga još i zavoleti, premda opet, ako ću pravo da kažem, strašno je gojazan i... mator... A ovako, otkad ga znam, stalno ide u crnom, poabanom gunjcu; večno mu je jedan isti šešir na glavi — sa jednim te jednim iskrzanim crvenim perom. (Zamisli se).

... Ah, pa i ja evo nisam već sasvim mlada... Još koji dan, pa ću, boga mi, da uzmem dvadeset sedmu godinu. Sedam godina kako sam udata, a kakav mi je očvaj moj život?... Kako to da nikad ništa vanredno i neobično nisam doživela? U svoj našoj okolini znaju me kao primernu ženu... A šta to meni vredi?

... Oh, oprosti, Gospode: greh je ovo što mislim i govorim... Ali šta čoveku neće pasti na pamet kad mu je sve prazno i dosadno? Pa zar će, naopako, sav život da me prođe sve ovako, pa ovako? Zar svakog jutra samo da skidam noćnu kapu s glave ovog mog muža, i svako jutro da dobijem za tu uslugu nežan poljubac?... Zar svako veče da gledam mog nesnosnog, mrskog Sangrea?... Zar će Margarita večno da me špionira, da pazi na svaki moj korak?... Sačuvaj me, Bože, i takvog života!

... Nego, dao Bog, otišla je nekud pa me makar na časak samu ostavila... Jer ja osećam da sam ja dobrodeteljna... ja osećam da ni za šta... ne, ni za šta na svetu ne bih svog muža izneverila... Pa što da mi se onda ne dozvoli da se makar neki put vidim sa svetom?... Pa i knjige mi za čitanje daju sve neke predosadne, stare, teške... Samo jednom u životu, sećam se, još u školi kod kaluđerica, dođe mi do ruku jedna knjižica... Oh, divna knjižica, roman u pismima: jedan mlad čovek piše svojoj dragoj, najpre jednostavno, a posle i u stihovima... A ona njemu odgovara... Te sam stihove na izust naučila... Bože moj, kad bih i ja takvo pismo dobila... Ali otkud? Mi živimo u takvom zabačenom uglu — za božiji’ leđi’... Nego ipak, kad bi otkud neko slučajno zalutao u naš kraj...

DON RAFAEL (brzo izlazeći ispod balkona). No, pa šta biste vi tada, učinili, senjora?

(Donja Dolores uplašeno skoči i ostaje nepomična.)

DON RAFAEL (nisko joj se klanjajući). Senjora, vaš smerni i odani obožavalac očekuje vaš odgovor.

DONJA DOLORES (isprekidanim glasom). Kako to... obožavalac!... Pa ja vas sad prvi put vidim.

DON RAFAEL (za sebe). I ja nju. — (Glasno). Senjora... ja vas odavno volim... Ta šta govorim ja: volim! Ja sam strasno, ja sam očajno u vas zaljubljen... Vi mene, doduše, niste primećivali; no ja sam se i sam trudio da me ne primetite... Bo-jao sam se da na sebe, a i na vas, ne navučem podozrenje vašeg muža.

(Donja Dolores hoće da ide.)

DON RAFAEL (očajan). Vi hoćete da idete?... A maločas ste se sami žalili na samoću i dosadu... Pa molim vas, ako ćete vi večno tako da se povlačite, da izbegnete svako poznanstvo, kako ćete se vi tada od dosade izbaviti? Doduše, naše poznanstvo se počelo na malko neobičan, čudan način... Ali šta mari? A sa vašim mužem, to pouzdano znam, vi ste se u svoje vreme upoznali na jedan najobičniji način...

DONJA DOLORES. Ja, zbilja, ne znam...

DON RAFAEL (molećim glasom). Ama ostanite, ostanite... Kad biste samo znali... (Uzdiše).

DONJA DOLORES. Ali gde ste vi to mene mogli videti?

DON RAFAEL (poluglasno). O, nevina golubice! — (Glasno). Gde? Pitate me, gde? Ovde... i ne samo ovde, no čak... tamo (ukazuje na kuću), tamo... (Za sebe.) Treba je malo iznenaditi i zbuniti.

DONJA DOLORES. Ne može biti!...

DON RAFAEL Čujte. Vi mene ne znate. Vi ne znate kakve sam sve opasnosti ja prezirao, kako sam često i sam život i čast na kocku stavio, — a sve zato da vas, makar koji put, makar izdaleka, ugledam, glas vaš da čujem... ili (snizivši glas) da sa uživanjem posmatram vaš tihi, mirni san. (Za sebe.) Bravo, momče!

DONJA DOLORES. Vi mene plašite... (Uzdrhtavši). Ah, Bože moj — čini mi se da čujem Margaritin glas... (Hoće da ode).

DON RAFAEL Ne idite, divna senjora, ne idite... A vaš muž kanda nije kod kuće?

DONJA DOLORES. Nije, al’ ipak...

DON RAFAEL Zamislite samo da vi svojim prisustvom darujete jednom čoveku, to jest meni, takvu sreću, kakvu... jednom reči — najveću sreću... Nemojte biti nemilosrdni, ostanite još koji časak, molim vas.

DONJA DOLORES. Ali, molim vas, neko može pomisliti...

DON RAFAEL Šta može ko da pomisli? Zar ovo nije ulica? Zar nije svima slobodno ići ovom ulicom? Ja prolazim... (ide), pa zaželim da se vratim (vraća se). Šta ima tu za osudu... Šta tu može da bude podozrivo? Meni se ovo mesto dopalo... A vi... vi sedite na balkonu... Vama je prijatno da sedite na svežem vazduhu... Ko sme vama da brani da sedite na ovom balkonu?... Vi ne dižete oči — vi ste se zamislili... Vi ne obraćate ni najmanje pažnje na ono što se na ulici zbiva... Ja vas ne molim da govorite sa mnom, premda sam vam neobično zahvalan za vašu snishodljivost... Vi ćete tu sedeti, a ja ću ići i gledati vas... (Počinje da hoda gore dole.)

DONJA DOLORES (poluglasno). Bože moj!... Šta je ovo sa mnom?... Glava mi gori, ja jedva dišem... Nikad se ne bih nadala takvom događaju.

DON RAFAEL (tiho pevuši pesmicu).

Ljubavi, ljubavi, nikako da te dočekam,
A bez ljubavi nit' sam živ, ni mrtav...
Ja umirem i mučim se,
Mučim se, sagorevam —
I nikako da je doživim, nikako.

DONJA DOLORES (slabim glasom). Senjore...

DON RAFAEL Senjora?

DONJA DOLORES. Boga mi, ja mislim da bi bolje bilo da idete odavde... Moj muž, don Baltazar, vrlo je ljubomoran... A osim toga, ja i volim svoga muža...

DON RAFAEL O, ja u to ne sumnjam.

DONJA DOLORES. Ne sumnjate?

DON RAFAEL Pa vi, maločas kanda, rekoste da se bojite svoga muža?

DONJA DOLORES (zbunjena). Ja?... Vi me niste dobro... Ali ja ovde nisam sama... Baba-Margarita je kao otrov ljuta...

(Kroz prozor gornjeg sprata pažljivo se promalja glava Margaritina.)

DON RAFAEL Ja se nje ne bojim...

DONJA DOLORES. Baštovan Pepe je jak ko kurjak...

DON RAFAEL (malko uznemiren). Čak kao kurjak? (Pogledavši na svoj mač). Vala ni njega se ja ne bojim.

DONJA DOLORES. No moj muž svakog časa može da se vrati...

DON RAFAEL Mi ćemo ga pustiti da prođe... Uostalom, ne zaboravite: u slučaju opasnosti, vi se na časak možete skloniti.

DONJA DOLORES. Spušta se evo već i noć...

DON RAFAEL Noć... ah, noć! Božanstvena noć! I vi jamačno volite noć? Ja padam u ushićenje kad se samo pomene reč: noć...

DONJA DOLORES. Lakše, ako Boga znate!

DON RAFAEL Pa dobro; neću više govoriti... ali pevati sme svako na ulici. Evo da čujete pesmicu mog prijatelja, pesnika — seviljskog studenta. (Hoda gore dole ulicom, i peva ne suviše glasovito).

Radi kratkoga sastanka,
Pre zore, na mesečini,
Radi nemih poljubaca —
Zvala si me da ti dođem...
Kraj zida ti visokoga,
Pod zastrtim prozorima,
Ja stojim u tamnoj senci —
Sav u plaštu umotan...
Zvezde trepte... Divnom strašću
Diše glasak slavujski...
Izađi mi, zvezdo moja —
Odzovi se žarkoj želji...
Ma koliko još živeli,
Ja bih hteo da nas dvoje
Do groba ne zaboravimo
Ovu noćcu plamenitu,
Ovaj časak vrele krvi...
Hodi!... Brže, al’ nečujno —
Kao utvora, jedva dišući —
Bojazno se osvrćući,
Siđi k meni, dušo moja!
I, sav srećan i presrećan,
U susret ti poleteću,
Na kolena pašću, mlađan,
Tvojim likom i pogledom
Sav opijen i začaran.

Proći će te strahovanje,
Ničega se bojat’ nećeš:
Umuknuće slab ti otpor
Na pruženim usnicama —
Blago meni! — da ih ljubim...
No ti možda davno spavaš,
Pa o meni i ne sanjaš?
Uzalud te, jadan, zovem
U mirisnoj noćnoj tmini...

DONJA DOLORES. Treba da idem, jadna mi mati! — al’ ne mogu... Čime li će se sve ovo svršiti? (Osvrne se). Niko nas ne vidi, ne čuje... S-s-st... (Don Rafael brže priđe balkonu). Čujte, senjore: vi vrlo dobro znate da sam ja časna i valjana žena?... (Don Rafael joj se duboko klanja). Vi valjda nećete pripisati ovoj trenutnoj nerazmišljenosti... ovom trenutku nestašluka... neki drugi, nemogućan... vi me razumete — nemogućan značaj i smisao?...

DON RAFAEL (za sebe). Šta li joj ovo znači?

DONJA DOLORES. Držim da vi znate da je svaka šala samo onda dobra, ako se brzo i završi... No, pa dosta smo se, valjda, našalili. Želim vam laku i spokojnu noć.

DON RAFAEL Laku i spokojnu? To je lako reći, ali...

DONJA DOLORES. Ja sam uverena da ćete vi divno spavati... No ako vi želite... (malko zbunjena)... Ja vam drugi put...

DON RAFAEL (za sebe). Aha!

DONJA DOLORES ...drugi put vam ne bih savetovala da ovamo dolazite, jer će vas straža sigurno videti... Ja se i sad čudim kako da vas dosad niko nije opazio... (Margarita se smeši). Kad biste vi znali kako ja strepim i drhtim... (Don Rafael uzdiše). Nego dođite nedeljom u manastir — ja tamo budem neki put — s mužem...

DON RAFAEL (za sebe). A! sluga sam pokoran — nisam ja dečko od šesnaest godina... (Glasno.) Senjora, vi mene još ne poznajete. Evo šta sam ja smislio da učinim... Ja ću sad da stanem na ovaj kamen (on izvodi sve što govori), pa ću da se uhvatim za ovu ogradu...

DONJA DOLORES (prestravljena, za malo što ne viče). Ako boga znate, šta ste vi to naumili!?

DON RAFAEL (vrlo hladnokrvno). Ako se vi sad razvičete, senjora, svet će da se skupi, — mene će da dokopaju za vrat, pa će me možda i ubiti... I vi ćete biti stvaran uzrok moje smrti. (Penje se na ogradu).

DONJA DOLORES (sa sve većim strahom). Ama što se penjete na ogradu?

DON RAFAEL Zašto? Pa da pređem u vašu baštu... Tražiću tragove vaših nožica na sitnome pesku stazica. (U sebi.) Oho, ja ovo kanda u stihovima govorim!... (Glasno). Uzabraću za spomen jedan cvetić... A sad, zbogom mi ostajte — to jest, do viđenja... Strašno je nezgodno ovako na plotu jahati... (Za sebe.) U dvorištu nikog nema — uradiću što sam naumio! (Skače s plota).

DONJA DOLORES. Pa ovaj je poludeo!... Eno ga u dvorištu, trči u baštu... lupa na vrata. Ah, teško meni, kukavici! Idem, zatvoriću se u svoju sobu... pa valjda ga one hale neće primetiti... Ne, ne — ja odlučno odbijam od sebe i samu pomisao na neke neobične pustolovine... (Ode; glava Margaritina se skriva. Posle nekog vremena ulazi don Baltazar.)

DON BALTAZAR. A prijatna je to stvar prošetati se malo ovako s večera... A eto, i kući sam došao. Vreme je... vreme je već... Mnogo sam odtumarao, pa rekoh: ovo mora da je već deseti sat, treba se valjda i kuće setiti... Al’ zato, kako će noćas slatko da se spava! A kod kuće me čeka moja mila, dragocena, nesravnjena... Prijatna stvar, boga mi, prijatna. Ja nikada nisam voleo da uživam makar kako, ćiftinski... A i zašto? Vremena, dao Bog, imam dovoljno... Život je dug, našto žuriti? Ja ni u detinjstvu nikad nisam mario da se žurim, ni da naglim...

... Sećam se, kad bi mi ko dao sočnu, zrelu krušku, ja je nikad ne bih, kao neka budala, najedanput pojeo... Nego obično sednem, izvadim onu krušku polako iz džepa, razgledam je sa svih strana, poljubim, pogledam, priljubim je usnama, opet je uklonim — gledam je sa uživanjem izdaleka, rajim se njome iz bliza, pa, najzad, zažmirivši, zagrizem je!... Ah, ta ja sam mačka trebao biti!

...Tako i sad... Ja bih, eto, mogao sad odmah ući kod žene, kod moje mile, mlađane ženice. Ali našto? Što ne bismo malko pričekali. Ja znam — ona je bila dobro sklonjena, nepovređena je i čitava... Na nju pazi Margarita, a i Pepe motri... A kako da je i ne čuvam, moju

dušicu-golubicu?... Pa tek Sangre! E, to mi je pravi, iskrei prijatelj, — neocenjeno blago!

... Kažu, nema više danas na svetu prijateljstva. — Gluposti! budalaštine! Eto, na primer, ja, — ja sam, istina, malko, što kažu, kukavica, šta znam da radim! Priznajem... Pa premda sam ljut na te vetropire, koji čak i u crkvi svakoj ženskoj drsko u lice zaviruju, ipak ja stegnem srce pa ćutim i trpim...

... Ali moj Pablo... o, moj Pablo! Nek se usudi neko pred njim da samo pogleda u moju Doloritu... A sve to on meni čini iz čistog prijateljstva! Ja sam u prvi mah mislio (smeje se) — jer zbilja, kažu, stari muževi su strašno ljubomoran svet — pa sam u prvi mah mislio da čak i sam moj Sangre... (smeje se još glasnije) ali sad sam potpuno miran... Jer on s njom jednu reč neće da progovori, niti da je pogleda... Neprestano sedi namršten... A ona ga se boji, Bože moj, kako ga se boji!

... Šta puta moram da mu kažem: „Čuj, Pablo! Pa budi, brate, ljubazniji prema njoj”. — A on meni: „Budi ti ljubazan, to je tvoja dužnost... Ti si star, ti samo ljubaznošću možeš nešto postići... a ja sam mrgodan, tim bolje... ja mrgodan, — ti veseo; ja pelen, — ti med.”

... On mi neki put čita opore lekcije, isti moj Pablo; i to stoga što mi je iskreno odan... Redak čovek!... Nego, vreme je već... (Osvrne se, pred njim stoji Margarita.) A, dobro veče... dobro veče, Margarita!... Šta je novo? Šta ti radi gospođa? I ja se, evo, vratih. Pridrži mi palicu...

MARGARITA. Senjore don Baltazare d’Esturiz!

DON BALTAZAR. No?

MARGARITA. Gospodaru moj, senjore!

DON BALTAZAR. Jesi l’ ti s uma sišla, šta li? Šta hoćeš ti?

MARGARITA. U vaš dom se uvukao jedan mlad čovek, done Baltazare!

DON BALTAZAR. Šta naopako?!... Čekaj... drži... trrrrrrr... mlad čovek... lažeš, babo!

MARGARITA. Mlad, lep nepoznati, u plavom ogrtaču, s belim perom za šeširom.

DON BALTAZAR (gubeći dah). Beo čovek... u ogrtaču... s nepoznatim perom... (zgrabi je za ruku). Gde? kako?... ne, ne, stani,

čekaj... viči, viči!... (Ona hoće da viče, on joj zatiskuje usta). Ne, nemoj da vičeš... nego trči... al' kuda? Sangre! Gde je Sangre? Šta? Kod mene... u mojoj kući?... Pridrži me, Margarita... ja, kanda, umirem...

(Sangre ulazi).

DON PABLO. Šta to znači? Baltazare...

DON BALTAZAR (skoči i zagrli ga). To si ti, ti, spasioče moj, brate rođeni... Sangre, spasi me, brani me... brže... Uhvati ga, uhvati... pomisli samo... (Margariti). Ama kako se on to uvukao, a? Što nisi vikala u pomoć, a? Ti sama mora da si s njim u sporazumu, matora veštice!...

MARGARITA (šapatom). Ne vičite toliko — čuće vas. (Sangreu). Evo u čem je stvar... Tek što je otišao bio don Baltazar, ja se spremih da odem do svoje tetke: čujem da je na samrti. Ne znam radi čega sam se bila nešto zamajala u svojoj sobi... kad, najednom, čujem neko govori na ulici, a posle poče i da peva dosta glasno... Znala sam da donja Dolores sedi na balkonu... Priđoh k prozoru pa ugledah pred našom kućom mlada čoveka (pogledavši potsmešljivo na don Baltazara), vrlo prijatne spoljašnosti. On je hodao gore dole, zaustavljao se, razgovarao sa donjom Dolores dosta nežno; zatim, kanda sa njezinim pristankom, pređe preko ograde pa se izgubi u bašti. Donja Dolores pođe u svoju sobu... ali ja odmah zaključah gospođinu sobu, zabravih i baštenska vrata, i ni reči ne rekoh Pepu. A vi ćete sad već znati šta vam treba činiti.

DON PABLO (planuvši i kroz zube). Ona je to dakle... (Grabi za ruku Baltazara). Dragi moj prijatelju, umirite se... Sad ćemo mi to sve lepo u red dovesti. Tebe bih ja, Margarita, laka srca za pukovnika avanzovao — ti nikad glavu ne gubiš. Zaključala oboje... alal ti vera, dozvoli da te zagrlim... Čujte, prijatelji: da razgovaramo mirno, bez žurbe, bez suvišnog mlataranja... baš kao kad bismo govorili o kakvoj stvari domaćeg gazdinstva.

DON BALTAZAR. Ama, molim vas...

DON PABLO. Baltazare... Pre svega, umiri se, brate; a drugo, sakri to tvoje lice... Ti si tako bled i uzrujan da će oni odmah osetiti o čemu mi sad govorimo...

DON BALTAZAR. Ama oni sad...

DON PABLO. Pa, da... on i ona... Bog bi ih znao, možda nas oni sad na neki način i vide... Nego, jesi l’ ti, Margarita, sigurno vrata zaključala? (Margarita potvrdno klima glavom).

DON PABLO. I ona nije protestovala?

MARGARITA. Pa to nije prvi put što je ja tako zaključavam...

DON PABLO. Ai onaj je, veliš, u bašti zaključan?

MARGARITA. Da.

DON PABLO. Reci mi, molim te, ljubazna Margarito, soba donje Dolores gleda kanda u dvorište, ili u baštu... No biće, kanda, u baštu?

MARGARITA. U baštu... Ali su prozori vrlo visoko od zemlje.

DON PABLO. Lepo... vrlo lepo... oni nas ne mogu videti.

DON BALTAZAR. Nego, i ti si mi nešto pobledeo, brat Pablo...

DON PABLO. Istina?... Margarita, naredi odmah Pepu da pusti pse, i reci mu da stane kod kapije s motkom... čuješ li? I donesi mu vina — jakog, dobrog, starog vina... Hajd, miči se. (Margarita hoće da ode). Čuj, pa zar je zbilja donja Dolores govorila s njim?... (Margarita potvrđuje glavom). Lepo, idi. (Margarita ode). A prijatna je stvar ovda onda protresti ovu našu ustajalu krv — a? Kako ti misliš, pobratime? Ded da sednemo na klupicu, dragi Baltazare, pa da malo prodivanimo o planu borbe... (Sedaju). Kako se najednom smrklo!... I kako je prijatno sedeti ovako u pomrčini pa misliti, sa uživanjem misliti o osveti!

DON BALTAZAR. Znam... ali možda moja Dolores ništa nije kriva?

DON PABLO. Misliš?

DON BALTAZAR. Taj nesretnik je, možda, i protiv njene volje preko ograde prešao...

DON PABLO. Pa što onda nije zvala u pomoć? Što nije vikala? Što se i upuštala s njim u razgovor, s nepoznatim čovekom?

DON BALTAZAR. Nevernica!

DON PABLO. Uostalom, mi ćemo čitavu tu stvar ispitati, dragi moj Baltazare. Jer mi volimo pravdu i pravicu. I stoga, pre svega, neprijatelj nam umaći ne može — a to je veliko zadovoljenje! Jer oko cele bašte je visoka ograda...

DON BALTAZAR. Blagodareći tebi i tvojoj energiji, mili Pablo.

DON PABLO. Pravo kažeš, mili Baltazare, ograda je delo mojih ruku. Sa kakvim sam uživanjem ja ukopavao i nabijao svaki direk i proštac! Ali stvar sad nije u tom: naša tvrđava je ispravna; neprijatelj je u našim rukama. Istina, imamo jedno slabo mesto: ograda odmah do kapije nije nam dovoljno visoka; nego, naš Pepe je slavno momče i pouzdana pomoć, a i psi su mu ljuti kao risovi... A sutra ću, ako zatreba, narediti da se tamo kod kapije i zid još dozida, i oštri gvozdeni šiljci da se uzidaju...

DON BALTAZAR. Ako zatreba?! — Naravno da će trebati!

DON PABLO. No, to ćemo još da vidimo... Elem, ponavljam, neprijatelj nam je u rukama... (Uzdahne). Jadnik, on nije slutio u kakvu kljusu je srljao!

DON BALTAZAR. A šta ćemo s njim posle?

DON PABLO. Done Baltazare d’ Esturize, pobratime moj, izvolite vi sami svoje mišljenje izneti. Mi vas slušamo.

DON BALTAZAR. Ja mislim... da ga uhvatimo, pa da se ob... ra... čunamo. (Praveći rukama veoma jasne i odlučne pokrete). Čega radi je izvoleo on meni u goste? No, a posle zamoliti Pepa... Ti razumeš?

DON PABLO. Pa ga negde tamo na raskršću zakopati?

DON BALTAZAR. Kako to govoriš, naopako? Zar živog čoveka... to jest, ne baš sasvim čitavog i živog, ali ne ni mrtvog. — Sačuvaj, Bože!

DON PABLO. Ja vas razumem, don Baltazare. Ih! Kako neblagorodno i grubo vi izvolevate misliti!

DON BALTAZAR. A kakvog ste vi mišljenja, velecenjeni Sangre?

DON PABLO. Je l’ ja? Pa evo, sad ćete na delu doznati. Dozvolite mi da donesem moje fenjerče... Al’ koji mi je vrag sad najednom! Ruke mi drhte kao u starca... Mili Baltazare! vi možda nikad niste bili u lovu na ptice? Niste mreže razapinjali? Niste im vegove nameštali?

DON BALTAZAR. Bio sam, bio sam šta puta; a što?...

DON PABLO. A, bili ste dakle? Pa je l’ te kako je prijatno pritajiti se, dugo čekati? I najednom, ptičice, lepe, vesele ptičice, počinju jedna po jedna da doleću. U prvi mah se skanjuju, boje se. Zatim počinju da kljuckaju vaše zrno, vaše rođeno zrnevlje; najzad se sasvim oslobode i umire, pa počnu veselo da cvrkuću, da zvižde tako milo, tako bezbrižno!... Vi pružate ruku, trgnete onu vrpcu: klap!

Mreža pala — sve su ptice vaše, ostaje vam samo da im šije zavrnete — prijatno zadovoljstvo! Hajdemo, Baltazare! mreže su ponameštane, ptica je sletela; hajdemo, hajdemo! (Prilazeći kući, on zastane). Pogledaj, molim te, Baltazare, kakav sumoran izgled ima tvoja kuća! Ni u jednom prozoru se svetlost ne vidi; sve je mirno; vrata za balkon poluotvorena... Zbilja, neki osobenjak bi možda pomislio da se u tom domu vrši — ili bar da mora da se vrši — zločinstvo... Kakva glupost! Tu žive ljudi skromii, mirni, solidni... (Obojica pažljivo ulaze u kuću).

SCENA II

Bašta.

DON RAFAEL (sam). Gadan položaj, boga mi! Htedoh da uđem u kuću iz dvorišta — vrata zaključana; zatim u baštu — ali je iz bašte još teže u kuću dospeti; go, gladak zid, a prozori đavolski visoki... Htedoh najzad da odem odavde — al' o tom ni razgovora nema! Oko bašte sa svih strana takva vraški visoka ograda, a od ograde na deset koraka nigde drveta... Strašna opreznost i predohrana!... Oho, oho! I kapijica i dvorište zabravljeni!... Šta li to sad ima da znači? (Pažljivo prilazi kapijici). Pa i pse pustili — šta ću sad, majko moja! Da to ne tera šegu sa mnom, ta uvažena naša senjora?... Ali neće to biti; ona je i suviše bezazlena i odveć glupa. Nego, priznati moram, ja se nalazim u đavolski teškom položaju... Sasvim se smrklo, a i zahladnelo — brrrr!... A drugovima se mojim jamačno već dosadilo čekajući me. (Udari nogom o zemlju). Đavo da ga nosi! Tek valjda neću svu noć pod ovim glupim drvećem prodžonjati?... Nego, ona zna da sam ja ovde; ne smem klonuti duhom; žene su slabe, a đavo je jak; ko zna, ona se... ona se možda i zaljubila u mene?... U ostalom, ne bi mi to bila prvina! (Hoda gore dole, pevušeći: „Ljubavi, ljubavi, nikako da te dočekam”, pa ljutito prekida sam sebe). Da, i evo kako dočekah ja tu ljubav!

(Jedan se prozor polako otvara; na prozoru se ukaže donja Dolores).

DONJA DOLORES. Ps-s-st!

DON RAFAEL A!

DONJA DOLORES (šapatom). Senjore, senjore...

DON RAFAEL (takođe šapatom). Jeste l’ vi to, divna senjora? Jedva jednom...

DONJA DOLORES (kršeći prste). Bože moj! Šta učiniste vi to! Šta učiniste! Mene su zaključali u sobi... Sigurno znam da nas je Margarita uvrebala: čula nam razgovor pa sve mom mužu ispričala. Propala sam...

DON RAFAEL Zaključali vas? Čudna stvar... Pa i mene su zaključali.

DONJA DOLORES. Šta? Zar i vas? Bože moj, znači da su sve doznali!...

DON RAFAEL Ne padajte u nesvest, tako vam Boga! Mi sad treba da smislimo kako da se izvučemo iz ove klopke.

DONJA DOLORES. Spasavajte se — bežite što pre!

DON RAFAEL Da, ali kako da bežim? Nisam ptica pa da preletim preko ograde koja je viša od hvata... Je l’ se vratio vaš muž?

DONJA DOLORES. Ne znam — u kući je sve mirno... Ah, kakva neprijatnost, kakva neprijatnost!

DON RAFAEL A maločas ste se žalili na jednolikost ovog života! Pa eto vam: sad ste bar doživeli promenu i jaka osećanja.

DONJA DOLORES. Nije vas sramota, gospodine, da tako govorite!... Da sam ja muško, ne biste se vi usuđivali da se šegačite sa mnom!

DON RAFAEL (za sebe). Kako je zlatna i mila! (Glasno). Ne ljutite se na mene... (Pada na kolena). Evo vidite, ja klečim i molim vas za oproštenje...

DONJA DOLORES. Ah, prođite se šale. Nije mi sad do toga!

DON RAFAEL Slušajte, senjora, ja ću vam dokazati da nisam zaslužio da me prezirete. Hoćete l’? Ja ću im se predati i reći da sam kradljivac; vi viknite, zovite u pomoć; oni će odmah dotrčati; recite im da ste primetili tuđeg čoveka u bašti; mene će oni odmah za jaku ščepati, a ja... ja ću posle već naći načina da im se iz šaka otmem...

DONJA DOLORES. Ali oni vas mogu i ubiti!

DON RAFAEL Ama, ubiti me neće; nego neprijatnosti me velike očekuju! (Vatreno). Ali ja sam gotov da za vas sve na svetu otrpim...

DONJA DOLORES (zamisli se). Ne, ni za šta, ni za šta na svetu!

DON RAFAEL (za sebe). No, priznajem, ja sam se već bio uplašio: mislio sam da će ona sad da se razviče.

DONJA DOLORES. Bože moj! Bože moj! Na što će sve ovo izaći? Brže se sakrite; ja ću zazvoniti, zvaću Margaritu... (Rafael se sakrije). Niko ne dolazi... To je strašno, strašno! Upropastio me je!

DON RAFAEL Senjora...

DONJA DOLORES. No?

DON RAFAEL Izvolite se što pre odlučiti, jer neko kanda otvara baštenska vrata.

DONJA DOLORES. Ali ja vas ne mogu izdati kao kradljivca.

DON RAFAEL Ne možete?

DONJA DOLORES. Ne mogu.

DON RAFAEL Uostalom, vi mene i ne morate izdavati za kradljivca: oni će me i tako kao razbojnika dočekati.

DONJA DOLORES. Ali ja se bojim za vas.

DON RAFAEL Nemojte da strahujete. Kazaću im da sam izašao bio u šetnju, pa svratio malo i da vidim vašu baštu.

DONJA DOLORES. Neće vam verovati.

DON RAFAEL Pa zar nije istina to što bih im rekao?

DONJA DOLORES (bojazno se okreće). Bože moj! Čini mi se da nas i sami zidovi prisluškuju! (Don Pablo oprezno izviruje iza jednog drveta).

DON RAFAEL O, senjora! Da sam ja na vašem mestu...

DONJA DOLORES (očajno). Pa šta mogu ja, jadna, sad?

DON RAFAEL Možete da me pustite u kuću.

DONJA DOLORES. Ali kako? na koji način?

DON RAFAEL Pa evo: uzmite šal ili peškir — šta hoćete — privežite jedan kraj tu za prozor, a drugi...

DONJA DOLORES Ni za šta na svetu!

DON RAFAEL Ništa se vi ne bojte: neću ja vrat slomiti; ja sam navikao na takve kunstove, nije mi ovo prvina... (Donja Dolores se malko povlači od prozora). Čujte što ću vam reći: kunem vam se čašću svojom, ako me pustite u vašu sobu, ja ću se zguriti u jednom uglu pa ću da ćutim kao kažnjen đačić...

DONJA DOLORES. Vi mene kanda sasvim prezirete, štovani gospodine?

DON RAFAEL Ama molim vas! No, priznajem, vašeg Pepa i njegovih pasa se ja... (Don Pablo iščezava).

DONJA DOLORES. Bojite ee? Lep ste mi vi onda vitez!

DON RAFAEL Pa nigde nije pisano da se vitezovi ne smeju pasa bojati.

DONJA DOLORES. Mene ovo ćutanje užasava. jamačno je don Baltazar doma... Ali zašto ne dolazi kod mene?... Kakva mu je to sad tajanstvenost?

DON RAFAEL Ništa ne brinite, molim vas. Baštenska vratanca su zaključali stoga što je već kasno... Vas oni sad jamačno ne zaključavaju prvi put, a vaš muž se, verovatno, negde zadržao... Čujte, moj predlog je, zbilja, prekrasan: ako mi baš i ne pođe za rukom da se sakrijem gde bilo u vašoj kući, ja, u krajnjem slučaju, mogu opet u baštu skočiti...

DONJA DOLORES (užurbano). Sakrite se! Evo ih, otključavaju moja vrata — sad će da uđu ovamo. (Ona se odmiče od prozora. Rafael se sakrije).

MARGARITA (iza scene). Laku noć, laku noć, senjora! Izvinite me, molim vas; bila sam vas zaključala; morala sam da se udaljim od kuće na pola časa... Valjda se ne ljutite na mene?

DONJA DOLORES (iza scene). Je l' se vratio don Baltazar?

MARGARITA (iza scene). Još nije; al' on neće skoro ni doći, — otišao je kod našeg suseda, pa će tamo s njim jamačno do ponoći igrati šaha.

(Prilaze obe k prozoru).

MARGARITA. A vi ste, gospođo, opet kod prozora sedeli? Tako ćete jednog daia i nazepsti.

DONJA DOLORES. Pa... posmatrala sam zvezde.

MARGARITA. Zvezde? Eh, brate, šta ti je mladež! Pa vama se ni noću ne spava; a ja jedva čekam da padne noć: — glava me boli, u kostima mi seva, a oči mi se krpe, koliko mi se spava!

DONJA DOLORES. Pa dobro, Margarita, idi pa se odmori.

MARGARITA. A kako ću vas da ostavim?

DONJA DOLORES. Ništa ne brini; ja ću sama leći da spavam. Idi, idi, jadnice; veruj da mi te je žao...

MARGARITA. E pa zbogom, dušo moja.

DONJA DOLORES. Zbogom pošla. (Ona je zagrli, odlazi s njom, a posle nekog vremena ukaže se kod prozora). Senjore! senjore! (Don Rafael oprezno izlazi). Čujte, mogu li se ja pouzdano na vas osloniti? Jeste l' vi zbilja častan čovek?

DON RAFAEL Senjora, kunem vam se...

DONJA DOLORES. Ne kunite se... Ah, kad bih samo mogla dobro da se u vaše oči zagledam, ja bih u njima odmah pročitala da li ste vi častan i pošten čovek.

DON RAFAEL (za sebe). O-ho!

DONJA DOLORES. No, recite mi, recite, da vi niste u stanju, da vi nikad ne biste hteli da uvredite jednu ženu.

DON RAFAEL Nikada!

DONJA DOLORES. Senjore, pogledajte šta ja imam u ruci.

DON RAFAEL (zagledavši se). Ključ?

DONJA DOLORES. Ključ od vrata za ulicu.

DON RAFAEL Ta šta govorite! Pa kako ste mogli doći do tog dragocenog ključa?

DONJA DOLORES. Kako? Izvukla ga iza Margaritinog pojasa.

DON RAFAEL Bra.. Bravo! (Za sebe). O žene, žene! Tome se zbilja nisam nadao.

DONJA DOLORES. No ipak, vi ne možete izaći iz kuće...

DON RAFAEL A što, senjora?

DONJA DOLORES. Stoga što biste prvo morali ući u kuću.

DON RAFAEL (molećim glasom). Senjora...

DONJA DOLORES. Čujte: učinite dobrotu, idite kako ste i došli — istim putem.

DON RAFAEL Recite mi, molim vas, vaši psi mora da odavna nisu hranjeni?... Laju kao besomučni... Psi gladni, a baštovan pijan... Sluga sam pokoran!

DONJA DOLORES O, Bože moj, pa šta da radim ja sad?

DON RAFAEL Kako, šta da radite? Eto, sve ste vi žene takve: vole da se uzalud uznemiruju i da sebi razne nepostojeće smetnje i teškoće izmišljaju... Dok vam se muž nije vratio i dok Margarita spava — pustite me...

DONJA DOLORES (u nedoumici). Ama kako da vas pustim?

DON RAFAEL Ah, senjora! Ja vidim, vama se dopalo da me mučite...

DONJA DOLORES A hoćete l’ odmah izaći iz moje sobe? iz kuće?

DON RAFAEL Odmah.

DONJA DOLORES I ni reči mi reći nećete?

DON RAFAEL Ni slovceta... Čak vam se ni zahvaljivati neću.

DONJA DOLORES. Pa sad... šta znam... skoro da vam učinim po volji?...

DON RAFAEL (za sebe). Jedva jednom.

DONJA DOLORES (vezujući šal za prozor). O, Tvorče! šta sve nevolja neće nagnati čoveka da učini...

DON RAFAEL (s teškom mukom penjući se). Pravo kažete... na šta... ga... neće... nagnati...

SCENA III.

Soba donje Dolores. U jednom uglu sedi donja Dolores, u drugom — don Rafael.

DONJA DOLORES. I vi nećete da idete?...

DON RAFAEL O, Bože!

DONJA DOLORES Pa vi ste onda jedan nečastan čovek!

DON RAFAEL Lakše... Može ko da nas čuje.

DONJA DOLORES. Ili vi naročito hoćete da me upropastite? Kažem vam da moj muž svakog časa može da naiđe... svakog časa... On će me smesta ubiti... Sažalite se nada mnom... A uz to, Margarita može najednom da primeti da joj nema ključa... Evo vam ga: uzmite ga pa idite što pre — smesta! (Baca mu ključ pred noge).

DON RAFAEL (nerado ustajući i dižući ključ). Nema se kud... pokoravam se. Ali dozvolite mi najpre da vam priđem makar koliko toliko bliže... Vi ugasite sveću iz obazrivosti — vrlo lepo; ali ja vas sad ne vidim... Ako boga znate! pa ja sad možda poslednji put govorim s vama, — a vi mi zapovedate da idem čak i ne videvši vas makar na časak, letimično. Ne zaboravite: ja sam sve dosad govorio s vama na vrlo... pristojnom rastojanju...

DONJA DOLORES. Ne prilazite mi... Ja vas se bojim — ja nemam poverenja prema vama.

DON RAFAEL A! dakle nemate poverenja! I po svoj prilici, potpuno ćete mi poverovati tek tada kad izađem iz kuće, to jest, kad mi uopšte nemoguće bude da vam priđem... — Čujte, ja odlazim, praštam se s vama...

DONJA DOLORES. Al’ vi mi, eto, prilazite?!...

DON RAFAEL Tako vam svega na svetu, ne bojte se, ne vičite... (Primetivši da ona hoće da beži). Ja padam na kolena, ja klečim

(klekne). — Vidite li koliko sam pristojan i pokoran.

DONJA DOLORES. Ama šta hoćete vi od mene?

DON RAFAEL Dozvolite mi da vam, ovako na rastanku, poljubim ruku...

DONJA DOLORES (u neodlučnosti). Ali vi tada nećete otići...

DON RAFAEL Pokušajte... Uverite se...

DONJA DOLORES (pruža ruku, on joj se približuje; ona najednom sva uzdrhti). Bože moj, ja čujem korake moga muža... njegov kašalj... Vi sad ne možete otići — teško meni... Sakrite se negde... Skočite kroz prozor... brže!

DON RAFAEL (pritrčavši k prozoru). Pa ja ću ovde vrat slomiti!

DONJA DOLORES. A vaše obećanje? Najposle, svejedno — evo ovamo, ovamo... (Gura ga u svoju ložnicu; jedva dišući padne na sofu. Vrata se otvaraju, ulazi don Baltazar sa svećom).

DON BALTAZAR (za sebe). Prokleti Sangre! Kakav je sad moj položaj!... On je tu (podozrivo se obzirući) — ja to znam, pa...

DONJA DOLORES (slabim glasom). Jeste l' to vi, don Baltazare?

DON BALTAZAR (usiljeno se smešeći). A... dobro veče, mila moja. Kako... kako si mi? (Najednom povisi glas). A, gospođo! vi tu, tu... (Opet najednom ponizivši glas). Danas se nešto ne osećam dobro.

DONJA DOLORES (za sebe). Kakav mu je ovo razgovor? (Glasno). Vi ste zbilja nešto bledi... Gde ste bili večeras, ljubazni Baltazare?

DON BALTAZAR. Ja sam bled... hm... a zbog čega sam bled, vi ne znate? Ne znate? (Podrugljivo joj podražavajući). Ljubazni Baltazare! „Ljubazni” dolazi od reči ljubiti, voleti... A volite li vi mene, senjora?

DONJA DOLORES. Ta šta vam je sad najednom, senjore? Vi ste nešto uznemireni.

DON BALTAZAR. A vi niste uznemireni?... Dedte da vam pipnem puls... Oho! vaš puls nešto mnogo brzo bije!... Čudnovato, zbilja čudnovato... A što sedite tako sami, u pomrčini, bez sveće? Zašto to?

DONJA DOLORES (pokorno, bojazno). Ja vas ne razumem, senjore.

DON BALTAZAR. Ne razumete?... A! dakle ne razumete! (Donja Dolores uzdrhti i zagleda se u njega).

DON BALTAZAR. A što ste sad zadrhtali?

DONJA DOLORES Ja... ja se... Pa vi me plašite!

DON BALTAZAR. A šta imate da se plašite? Mora da vam savest nije čista... (Neko lako lupa na vrata). Ali... izvinite... Šta ono htedoh reći? Ja se danas ne osećam dobro... Molim vas, ne obraćajte na mene pažnju... Ja sam te uplašio, mila moja cico: ti znaš... ja sam velik osobenjak... (Odmaknuvši se od nje). Zmija! Zmija!... O Sangre, Sangre! (Brzo i glasno). Došao sam da vam kažem da noćas neću doći kući, to jest, vrlo, vrlo dockan ću se vratiti. Ali vi se ništa ne uznemirujte! Kod mog prijatelja, alkada, skupilo se večeras vrlo lepo društvo. (Briše znoj s lica). Pa smo odlučili da se ne razilazimo do zore. Doduše, starci ne bi trebalo da sede tako dugo, ali znate kako je, neki put prijatelju ne možeš da odbiješ. (Za sebe), Uh!... (Glasno.) Te tako im rekoh: drage volje, ostaću. Samo me, rekoh, pustite da odem jedan čas do žene da se, sirota, ne brine šta je sa mnom, gde sam?... No, a sad, zbogom mi ostaj.

DONJA DOLORES Zbogom pošli, Don Baltazare. Pazite, nemojte dugo da se zadržite kod vašeg alkada.

DON BALTAZAR. Zbilja? Gle kako se vi brinete za mene... (Opet plane). I vi se tu ništa ne čudite? Kako to najednom da se ja, vaš muž, ja, Baltazar d’Esturiz, odlučim — da svu noć u tuđoj kući provedem... i vi se tu ništa ne čudite? Pa zar sam ja ikada... (Za sebe). O, Bože, ta ja ne mogu izaći iz ove sobe... Moj položaj je strašan. (Glasno). No, zbogom;.. Vama je kanda prijatno da se sa mnom praštate, — priznajte: je l’ te da vam je prijatno? Jer, vi me, eto, ne zadržavate!

DONJA DOLORES (iznemoglim glasom). Pa ako vam je prijatno, vi ostanite...

DON BALTAZAR. Pa da ostanem, kad je tako. Vi me molite da ostanem... Pa evo, ostaću... Nego vi, čini mi se, sad najednom nešto pobledeste... od radosti jamačno! A i što da idem kod alkada? (Seda u naslonjaču). Ovde je tako dobro, tako mirno, zar ne, senjora?

DONJA DOLORES. Ali... možda će vaši prijatelji...

DON BALTAZAR. Prijatelji? Kakve ja imam prijatelje? Nemam ja prijatelja. Ostaću ja ovde. A! senjora, vi ste računali...

(Vrata se otvaraju, ulazi Sangre — sav bled).

DON PABLO (pozdravljajući i klanjajući se). Izvinite, senjora, molim vas. Usudio sam se da bez vaše dozvole uđem u vašu sobu... Ali mene je poslao naš čestiti alkad po vašeg muža... Ljubazni Baltazare, sve naše društvo te nestrpljivo očekuje... Jer ti si im obećao da ćeš se odmah vratiti... Hajdemo.

DON BALTAZAR (nerado ustajući). Nešto sam umoran i klonuo... dragi prijatelju.

DON PABLO (odvedavši ga u stranu, šapatom). Prava si strina! (Baltazar hoće da odgovori).... Ts-s-s... ona nas gleda... Mi ga i sad možemo uhvatiti, — no zar nisi ti i sam pristao da je prvo podvrgnemo ispitu pa da vidimo šta će ona raditi kad bude znala da se ti nećeš skoro kući vratiti. (Glasno). Pa šta onda ako si umoran... Zar si ti neki starac? I zar smo i ja i ti neki starci? Nemoj, brate, više da mi se pretvaraš. (Donji Dolores). O! jemčim vam, senjora, za nedelju dana vi svoga muža više nećete moći poznati... On mi danas priznade da mu se već dosadilo da živi tako van varoši, te hoće da pređe u Madrid. Da vidite kakav je tamo život! Tamo ćete se izvoziti, zabavljati! (Smeje se). Kako vam se dopada namera vašsg muža? Vi se jamačno niste nadali tako nagloj promeni od njega?... Da, da, ali glavna iznenađenja imaju tek da dođu. —... No, hajdemo, pobratime. Eto vidiš, donja Dolores je umorna; vreme joj je da se odmori; mi smo joj sad samo na teretu. O! ja sam uveren da će ona sad zaspati snom mirnim i spokojnim, snom nevinosti... Nego zbilja, dragi Baltazare, jutros, još od pre zore, gavran jednako gače na krovu tvoje kuće. Naredi, molim te, da ubiju tu glupu ptičurinu. Stari ljudi kažu da gavran sluti neku nesreću... Pa ma da ja tim bapskim pričama ni ovoliko ne verujem, ipak bi bolje bilo... A sad, senjora, želim vam laku noć!

DON BALTAZAR. Zbogom; ali kunem vam se čašću...

DON PABLO ...da vas nerado ostavljam. Jer to si, mislim, ti, pobratime, hteo donji da kažeš? O, ta moj drugar, don Baltazar, je pravi kavaljer. Laku noć, divna i dobrodeteljna senjora! (Obojica odu).

(Donja Dolores sedi preneražena i kao ukočena... Sveća što ju je doneo Baltazar ostaje na stolu. Posle nekog vremena Rafael izlazi iz ložnice; osluškuje; dole se čuje lupa zalupnutih vrata).

DON RAFAEL Odoše... senjora...

DONJA DOLORES (za sebe). Taj Sangre je odvratan... Strah me je, jeza me hvata... Ti pogledi njegovi, taj mračni smeh... Ah, osećam i vidim da sam propala...

DON RAFAEL Senjora...

DONJA DOLORES (ustajući). Jeste l' to vi? I vi ipak ostajete, još ne odlazite?

DON RAFAEL Vaš muž je otišao. Margarita spava... (Donja Dolores ćuti). Bože moj, kako ste vi divni...

DONJA DOLORES (očajno). Pa vi ste jedan čovek bez srca! O, kako sam sad kažnjena za svoje grešne želje! (Baca se na sofu).

DON RAFAEL (dugo ćuti i gleda je; zatim malko izmenjenim glasom). Vi nazivate svoje želje grešnima?... Jadna ženo! Čujte, ja znam... vi imate dvadeset sedam godina; bolja i lepša polovina vašeg života će skoro proći, a vaša prva, sjajna mladost je nepovratno uvenula... a vi ipak proklinjete poslednju bojaznu želju svoga srca, poslednji vapaj duše pred njenim večnim ćutanjem!... Čujte što ću vam reći: niste vi jedina koja je u jedno isto vreme osetila i želju za srećom... i svoju sopstvenu nemoć. Ali dok vreme nije nepovratno prohujalo, ne dajte se lažnom ponosu da vas osvaja. Vi se bojite pogreške, a ne bojite se starosti. Kako malo znate vi život! Izvinite me... Ja, zbilja, ne znam šta govorim, ali život ljudski je kratak... a život žene još kraći i uži no život muškarčev, ako pod životom razumemo razvitak svih naših sila i sposobnosti. Razmislite o tom... (Donja Dolores ćuti).... Ako Boga znate, razumite me, senjora... Sve što sam vam ja sad rekao, ni najmanje se ne odnosi... na nas... na naš sadašnji položaj... Priznajem vam iskreno: ja sam lakomislen i, što kažu, propao čovek. Ja teško da verujem i u šta na svetu; ja ne verujem u porok, pa stoga ni u vrlinu ne verujem. Našto vam da doznate kojim sam putevima i načinima došao ja do takvih, ne baš najveselijih pogleda na svet... i može li vas zanimati povest života propalog, na silu boga upropašćenog?... Uostalom, mi sad nemamo ni kad da mnogo pričamo. Priznajem, ja sam došao ovamo sa ne baš najpristojnijim mislima... ja sam imao o vama mišljenje... dozvolite mi da prećutim kakvo upravo... Uostalom, to se moje mišljenje ne odnosi samo na vas jednu, k'o na sve žene uopšte... Ono je netačno... naravno, netačno, lažno... Ali — šta da radim? —

glupa navika! Vi vidite — ja sam iskren; i stoga ćete mi verovati kad vam kažem da vas ja sada duboko cenim i štujem... da su — vaše reči, vaši pogledi, vaša brižna bojazan, nekakva nepostižno setna lepota kojom sve u vama diše, sve vaše biće je učinilo na mene takav neizgladiv utisak, izazvalo u meni takvo duboko saosećanje, da sam najednom postao drugi čovek... Budite spokojni, ja ću da idem, idem odmah, i dajem vam reč da vas neću nikad više uznemirivati, mada vas, jamačno, nikad ni zaboraviti neću.

DONJA DOLORES. Vi treba da idete, vi morate ići, senjore... (Kao za sebe). Strah me je... čini mi se da neću ovu noć preživeti: — sav taj svet — Margarita, Sangre, moj muž... Ja ih se bojim... Strah me je i pomisliti na njih...

DON RAFAEL Jadna, jadna ženo!... Zbilja, dođe mi da se zaplačem kad vas takvu gledam... Kako ste bledi... Kako drhtite... Kako mi izgledate sama, samorana na ovom svetu!... Ali umirite se. Vaš muž ništa ne sumnja. Ja ću odmah da idem — te niko, niko na svetu, osim vas i mene, neće znati za ovaj naš sastanak...

DONJA DOLORES. Vi mislite?...

DON RAFAEL (seda do nje). Vi me se ne bojite sad — je l’ te? Vi osećate da sam i ja tronut, duboko, sveto tronut... da ja sad već nisam u stanju da vas uvredim. (Ukazujući na časovnik na stolu). Pogledajte — posle deset minuta mene već neće biti u ovoj sobi...

DONJA DOLORES. Ja vam verujem.

DON RAFAEL Na čudan način smo se ja i vi našli... ali sudbina nas nije uzalud zbližila — nije uzalud, bar za mene... Hteo bih i imao bih sada mnogo šta da vam kažem... ali od kog kraja da počnem kad ću, eto, već posle nekoliko trenutaka...

DONJA DOLORES. Kažite mi vaše ime.

DON RAFAEL Rafael... A vaše ime je... Dolores?

DONJA DOLORES (tužno). Da, Dolores.

DON RAFAEL (tihim i ganutim glasom). Dolores! Kunem vam se, pre vas ni jednu žensku nisam voleo... niti ću, posle vas, već ikoju moći zavoleti... Teško mi je s vama se sada rastajati; ali ako nismo u stanju da izmenimo svoju sudbinu; ako je ovo naše poznanstvo moralo da se tako brzo prekine, — tim bolje, možda, za mene... Ja sam nedostojan vas — ja to znam; no bar će mi ostati jedna čista

uspomena... Dosad sam se trudio da zaboravljam sve žene sa kojima me je slučaj zbližavao...

DONJA DOLORES (setno). Senjore...

DON RAFAEL Kad biste vi mogli znati vašu vlast nada mnom; kad biste znali kakvu ste promenu vi tako iznenada u meni učinili!... (Pogledavši na časovnik). Ali ja sam veran svojoj reči... Zbogom mi ostajte... vreme je da idem.

DONJA DOLORES (pruža mu ruku). Zbogom, Rafaele.

DON RAFAEL (priljubljujući njenu ruku usnama). Što sam vas tako kasno upoznao!... Meni je tako teško rastati se s vama...

DONJA DOLORES. Više me nećete videti... Kažem vam — ja ovu noć neću preživeti.

DON RAFAEL (obara svoj pogled i ukazuje na vrata). Hoćete li — vi ste slobodni.

DONJA DOLORES. Ne, Rafaele, smrt meni nije teža od života.

DON RAFAEL (odlučno). Pa zbogom.

DONJA DOLORES. Zbogom pošli i ne zaboravljajte me. (Rafael poleti prema vratima. Vrata se otvore, ulazi Sangre).

DON RAFAEL (otskočivši). Gospode Bože!

DON PABLO (donji Dolores). T o sam ja.

(Dolores se sa jaukom stropošta — glavom na uzglavlje sofe).

DON RAFAEL (brzo izsukavši mač). Senjore, ja nisam goloruk.

DON PABLO (mrzovoljno). Vidim... ali ja sam... vidite li... bez oružja.

DON RAFAEL Kunem vam se čašću... Kad biste samo znali... Ova dama je nevina.

DON PABLO. Ja sve znam. Nije potrebno da se kunete.

DON RAFAEL Ali uveravam vas...

DON PABLO (sa ironičnim osmehom). Pre svega, ja ne tražim od vas ni uveravanja, ni pravdanja; a drugo, senjore, vaše prisustvo ovde je sasvim... neumesno... Je l' po volji da pođete za mnom?

DON RAFAEL A kud biste vi da me vodite?

DON PABLO. Ništa se ne bojte...

DON RAFAEL (prekida ga). Nikoga se ja ne bojim, dragi gospodine!

DON PABLO. Kad se nikoga ne bojite, a vi hajdete za mnom.

DON RAFAEL Ali kuda?

DON PABLO. Na ulicu, ne dalje no na ulicu, dragi moj don Žuane... A tamo ćemo se oprostiti — i do prijatnog viđenja!

DON RAFAEL Pa sad šta znam, moram vam se pokoriti... uvredio sam vas...

DON PABLO. A, dakle priznajete da ste me uvredili!...

DON RAFAEL Nego, ja se sad setih — pa vi niste muž senjorin...

DON PABLO. Ja sam ovde po njegovom nalogu.

DON RAFAEL Pristajem, idem, ali... (Približuje se donji Dolores).

DON PABLO. Senjore, ne zaboravljajte se!... (Don Rafael se duboko klanja donji Dolores, pa na moleći način ukazuje na nju donu Pablu). Razumem... ali vi nemate prava čak ni da je žalite... Sutra se možete još samo pomoliti za njenu dušu...

DON RAFAEL Šta rekoste?!

DON PABLO. O, ništa, ništa! Ja sam vam, znate l', stara šaljivčina... Je l' po volji? (Ukazuje mu vrata).

DON RAFAEL Pođite vi napred.

DON PABLO. Izvolite. (Ide).

(Don Rafael još poslednji put sa dubokom tugom pogleda na donju Dolores pa ide za Sangreom. Dolores ostaje sama; Margarita polako ulazi pa staje kraj nje).

DONJA DOLORES (dolazeći k sebi). Oni će ga ubiti... Sangre... Gde su oni... (Okrene se i ugleda Margaritu). A!

MARGARITA (mirno). Šta je to s vama, gospođo? Pa vi kanda noćas niste ni legali? Ili vam možda nije dobro?

DONJA DOLORES Margarita... Ja znam — oni žele moju smrt... no, da... nemoj da se pretvaraš... jer ti si sve znala, sve čula. Ti si sve mom mužu kazala — priznaj... Eto, ti se smeješ — ti ne umeš da se pretvaraš... a i našto sad? Reci mi: je l' ti naređeno da me ubiješ, da mi daš otrova, ili tako nešto? Reci mi...

MARGARITA. Šta to govorite, gospo, ja vas ne razumem.

DONJA DOLORES. Razumeš ti mene, Margarita!....

MARGARITA (polako). Vi, senjora, možda i niste dovoljno oprezno postupili, al' ipak...

DONJA DOLORES (pada na kolena). Kaži istinu...

MARGARITA (zagleda se duže u nju). Preda mnom... na kolenima! (Saginjući se k njoj). No, da, da, pravo kažeš — ja sam te upropastila, čuješ li, stoga što te mrzim...

DONJA DOLORES (čudeći se). Ti mene mrziš?

MARGARITA. Ti se čudiš? Ti ne uviđaš uzrok moje mržnje? Sećaš li se moje kćeri, Marije. Reci po duši: Jesi l' bila ti od nje lepša? ili pametnija? ili imućnija? A ona je celog svog veka bila nesrećna — a ti...

DONJA DOLORES (tužno). A ja, Margarita?

MARGARITA. Vas dve ste rasle zajedno, i u detinjstvu su uvek svi samo tebe mazili i milovali, a na moju kćer niko pažnje nije obraćao... A ona nije bila ništa lošija od tebe! Ti si se udala, došla u bogatstvo, a ona ostala devojka... Ja sam bila sirotna — pa šta sam mogla da radim? Gospode Bože! Čega radi si ti posle počela da dolaziš kod nas, u tvojim bogatim zlatotkanim haljinama, sa zlatnim lancima oko vrata? (Prekorno). Htela si da nam pomažeš! — Htela si da nas poniziš... Tvoje bogatstvo je zbunilo glavu mojoj Mariji... Ona omrznu sve — sav život svoj, našu bednu sobu, našu bašticu, mene... Ona se dugo borila... i najzad, pobeže sa ljubavnikom koji je posle obmanu, ostavi... Ona ne hte da mi se vrati, i sada ona, moje jedino dete, Bog zna gde se skita i tumara, i Bog zna s kim... Ne govori mi da ti tu ništa nisi kriva... Ja se mučim i zlopatim, ja sam nesrećna — i neko tek mora biti uzrok moje patnje... I ja evo izabrah tebe. Ti, ti si upropastila moju kćer!... Ja znam da ja grešim... ali ja i neću da budem dobra... moje srce je sve prepuno žuči i jeda... A za ovo veče (ostanite, ostanite samo i dalje tako na kolenima), za ovo jedno veče ja sam gotova da se i samog raja odrečem...

DONJA DOLORES (lagano ustaje). Hvala vam, Margarita... Sad vas se više ne bojim, stoga što vae prezirem...

MARGARITA. Sve same otrcane, prazne reči! Ipak se vi mene bojite...

DONJA DOLORES (odmiče se malko u stranu). Bože! Imaj milosti, sažali se na mene, i ne daj da propadnem!

MARGARITA. Kako sam vam se u sebi smejala kad ste mi onako „vešto” izvukli ključ iza pojasa... Meni je i tako bilo naređeno da taj ključ ostavim u vašoj sobi. No vi ste se i sami dosetili pa ste me tako oslobodili od te dužnosti. O, izvinite, ja evo i sad ne mogu da se ne smejem... (Donja Dolores je posmatra sa hladnim prezirom). Ako, ako!... prezirite vi mene — sve je to meni sad samo prijatno i vrlo zanimljivo. Otsad ćete biti u mojoj vlasti. A da se izbavite od mene —

biće vam nemogućno!... Don Baltazar vas nikud, iz kuće neće pustiti, ni na korak... a ja se od vas ni koraka odmicati neću. Nije laka dužnost, priznajem, — ali nasušni hleb se nigde badava ne dobija... Uostalom, je l’ po volji da pređete u vašu ložnicu...

DONJA DOLORES. Jaću ovde ostati.

MARGARITA (sedajući). Po naredbi dona Baltazara...

DONJA DOLORES (odlazeći, za sebe). Ova babetina me je prilično umirila... ja sam, boga mi, već mislila da su ti nesretnici naumili da me ubiju... (Obe odu).

(Ulaze Pablo i Baltazar).

DON BALTAZAR. Nego ti si prema njemu zbilja velikodušno postupio.

DON PABLO. Zbilja?

DON BALTAZAR. Pa molim te! Ispratio si ga sa pozdravima i komplimentima na ulicu, i baštovanu naredio da mu posvetli... Sa mnom on ne bi tako lako na kraj izašao! Ja bih naredio Pepu da ga na jedan drugi način... otpravi...

DON PABLO. Pa što si meni poverio da ja tu stvar svršavam?

DON BALTAZAR. Zašto?... Zašto? Pa ja sam mislio da ćeš ti...

DON PABLO. Da ću ga izazvati na dvoboj, da ću ga ubiti, da ću krvlju njegovom sprati mrlju sa tvoje časti, zar ne? Tuđim rukama žeravicu zgrtati tako je lako, tako zgodno! A, pobratime? On me je mogao i ubiti, jer je imao neki pozamašan mač; ali trebalo se pouzdati i u Promisao, zar ne, pravi moj prijatelju, ljubazni Baltazare? Stoga ti, valjda, nisi ni ušao sa mnom ovde kod njih... Jer takav nesretnik, kad dođe u vatru, može, boga mi, i da umlati čoveka...

DON BALTAZAR. Sangre, ti znaš: ja nikad neki junak nisam bio, niti želim da se junačim... Ali kako si ti, ti mogao da tako iz ruku ispustiš tog nasrtljivca? Pa on nam se sad slatko smeje!

DON PABLO. Ne bih rekao.

DON BALTAZAR. Ama sigurno nam se smeje... O! a ja evo od jeda ne mogu da dišem... On će sad, gde god stigne, da priča kako nas je namagarčio... A ja sam još tako tačno vršio sve tvoje naredbe... Ne, brate, što jeste, jeste, al’ ti si to...

DON PABLO. Ne zaboravi da sam ja od tebe zahtevao da se potpuno pokoravaš; seti se da si ti pristao bio na sve moje zahteve,

te stoga izvoli sada izaći iz ove sobe.

DON BALTAZAR. A što to?

DON PABLO. Ja moram prvo da se razgovorim sa donjom Dolores.

DON BALTAZAR. Ti?

DON PABLO. Čuj, dragi Baltazare... Ja sam uveren da ćeš mi ti sutra kazati hvala. Jer si ti, brate, doduše stariji od mene, al’ si strašno prgav i nestrpljiv... Tog priku sam ja pustio stoga što nisam hteo da ovde dižem larmu, nisam hteo da navučem na tebe kojekakve neprijatnosti. A osim toga, ti i sam znaš — tvoja čast, stvarno, tu nimalo nije postradala: jer ja i ti skoro očiju nismo skidali sa tog nezvanog gosta... Tvoja žena je dovoljno kažnjena za svoju lakomislenost... Dosta je straha progutala... A ti bi sad još i da je ubiješ! Znam ja tebe: ti si naprasit i preteran!

DON BALTAZAR. A što da je ubijam?... No priznajem, ja bih hteo da makar na njoj iskalim sav svoj jed... S druge strane, opet, moram ti reći, Sangre, baš mi je milo što smo je, kao što ti veliš, namučili... jer je stalno prema meni hladna bila.

DON PABLO. Mislite? Uostalom, u toj stvari ste vi sudija. A po mom shvatanju, ona uopšte nije smela ni da se upušta ni u kakav razgovor, ni reči s tim tamo da progovori...

DON BALTAZAR. Naravno, ti si potpuno u pravu... Ja nisam nimalo odlučan... to pravo kažeš.

DON PABLO. Ti znaš, ona se mene boji. Ja ću joj hladnokrvno i mirno objasniti njenu krivicu. Ti ćeš se nekoliko dana ponašati prema njoj pažljivo ali hladno, — pa će sve malo po malo da dođe u svoj red. Ona će me, doduše, još većma omrznuti... Ali šta znam da radim? Ja sam sebi postavio pravilo: sve na svetu da žrtvujem za prijatelja.

DON BALTAZAR. Pa ja znam: ti si jedan redak čovek. Pa lepo, razgovori se s njom; ali joj reci da sam ja strašno ljut, da sam... Pa da zastrepi i zadrhti! Da ću je otsada pod devet brava zaključanu držati; kaži joj da je... da je ona... No, ti već znaš šta ćeš joj kazati!... Da! Šta misliš — da joj kažemo da smo ubili onu bitangu?... Ne zaboravi da joj to kažeš, pa neka strepi i kao prut drhti! I Bože moj, čini mi se, umreću... za ovu jednu noć sam konačno ostario i oronuo... čitavih deset godina života me je stala ova noć! Ali s tim

gospodinom ja još nisam gotov; ne! Naći ću nekog veštog, ćutljivog, pouzdanog čoveka, pa gde bilo, u kakvoj uličici, s večera, on će tom nesretniku sjuriti kamu u slabinu.

DON PABLO. E, ta ti valja! Tako se to radi!

DON BALTAZAR. Sjuriti, dakako... Ti dakle veliš da ti sad s njom na samo ostaneš? Pa dobro — ja odoh.

DON PABLO. Zbogom pošao.

DON BALTAZAR (vraćajući se). Ali budi neumoljiv!

DON PABLO. Ništa ne brini.

DON BALTAZAR. Strog!

DON PABLO. Razumem.

DON BALTAZAR. Nemilosrdan!... U kakve se nežnosti i intimnosti onaj tu prema njoj upuštao, a ona, ona ništa... Nego, i on je, doduše, priličan zevzek: potrevio kad će da drži besede... No ipak ću ja tog njenog milosnika svojski da počastim.... A sad, zbogom mi ostaj, Sangre. Ja odoh u svoj kabinet, pa ću te čekati. A ti pazi pa da mi posle sve pojedinosti potanko ispričaš. (Odlazi).

DON PABLO (ostaje sam; na stolu slabo gori sveća; on dugo hoda gore dole po sobi, na najednom diže glavu). Odlučio sam se! (Prilazi vratima i lupa. Izlazi Margarita). Margarita, zamoli donju Dolores da se potrudi do mene...

MARGARITA. Razumem.

DON PABLO (daje joj kesu s novcima). A zatim lezi da spavaš — i spavaj snažnim snom... Mislim da me razumeš?

MARGARITA (gura nazad njegovu ruku). Razumem, ali pare mi nisu potrebne. (Ona odlazi i posle nekog vremena vraća se sa donjom Dolores).

DON PABLO (Margariti). Ti sad možeš ići... (Margarita se malko koleba pa ode. Donji Dolores): Izvolite sesti, eenjora... (Dodaje joj stolicu; ona ne seda no se odupire rukom o sto. Sangre zaključava sva vrata pa joj prilazi). Senjora...

DONJA DOLORES (slabim glasom i ne dižući očiju). Ja sam umorna i iznemogla, senjore... Dozvolite mi da se odmorim... A sutra ću vam drage volje, po mogućnosti, objasniti taj čudan... (Glas joj se prekida).

DON PABLO. Na najveću moju žalost, ja nemam prava da odlažem naš razgovor do sutra... Je l’ po volji da popijete čašu

vode?

DONJA DOLORES. Ne... Dozvolite da vam primetim... ja nisam dužna da odgovaram na vaša pitanja. Jedini don Baltazar ima...

DON PABLO (bezuspešno očekuje kraj rečenice donje Dolores, posle nekog ćutanja). Senjora... posle onoga što se danas dogodilo ja se u ovaj mah ne bih nalazio ovde s vama u četiri oka, bez naročitog pristanka vašeg muža... A, osim toga, naš razgovor ili će biti ne mnogo dug, ili toliko zanimljiv i za vas i za mene da se nećete morati žaliti ni na dosadu, ni na umor. Vi se mene bojite, senjora, — ja to znam; no vi me se bojite kao čoveka oporog i strogog, ali ne kao čoveka grubog i neprijatnog, pa se stoga nadam da ćete smeti biti iskreni. Nego vi ste umorni... molim vas da sednete. (Donja Dolores seda: don Pablo seda kraj nje). Ja čak nikako ne mislim ni da vas mučim ispitivanjem. Ja sve znam — a i vi znate da ja sve znam. Dozvolite da vam stavim samo jedno pitanje... Kakvo je bilo ono osećanje što vas je, kao što izgleda, tako najednom svu obuzelo kad ste ugledali tog mladog čoveka? (Donja Dolores ćuti). Senjora, odgovarajte mi, kao što biste svom ocu odgovarali. Priznajte i sami, — don Baltazar bi sad sasvim drukčije s vama govorio — zar ne? Odgovarajte mi, dakle, makar iz zahvalnosti za to što sam vas izbavio od veoma neprijatnih objašnjenja s njim... Kad biste vi znali koliko u mojoj duši ima snishodljivosti, koliko nežnosti...

DONJA DOLORES. U vama, senjore?!

DON PABLO. U meni, Dolores... (Posle nekog ćutanja). Ja čekam vaš odgovor.

DONJA DOLORES. A šta da vam kažem?... Ja, verujte mi, ne umem čak ni da vam imenujem to osećanje... Trenutna zanesenost... nesmotrenost... glupost... neoprostiva glupost.

DON PABLO. Ja vam verujem, senjora... I zar ne, vi ćete već sutra sve zaboraviti — i njega, i svoje reči, i svoju, kako rekoste, neoprostivu nesmotrenost?...

DONJA DOLORES (neodlučno). Da... naravno, — a možda baš i ne, — bar ne tako brzo...

DON PABLO. Naravno, senjora. Vaš je život, kao život skoro svih udatih žena, toliko jednolik, da takav utisak ne može tako očas da se izgladi i zatre... No vaše srce, recite, vaše srce, neće valjda dugo pamtiti današnji događaj?.,.. (Donja Dolores ćuti). Ja cenim i štujem

vaše ćutanje... Ja vas razumem, senjora... Čujte, vaš muž je najdivniji, najdostojniji čovek, — ali on nije mlad; a vi, vi ste još vrlo mladi, te stoga nije nikakvo čudo što se neki put predajete maštanju, doduše ne uvek dozvoljenom, ali neizbežnom. Dosad vaša maštanja nisu dobijala nikakvo određeno, naročito obličje... A sad... a sad ćete eto znati o kome da mislite, kad u nesanu noć budete sedeli kraj poluotvorenog prozora i gledali u zvezde, u mesec... u tu baštu — mračnu baštu u kojoj vas je on jednom očekivao... Zar ne, senjora?

DONJA DOLORES (zbunjena). Senjore...

DON PABLO. Ja vas ne krivim... i čak mislim da sa izvesne tačke posmatranja i sam don Baltazar treba da se raduje današnjem događaju... On je, možda, uveren da ćete se vi sami truditi da izbegnete susret sa gospodinom Rafaelom... a međutim, i sama pomisao takve vrste ne dozvoljava mogućnost drugog, novog utiska... Izvinite me za moju iskrenost, senjora... Uostalom, ja se možda i varam, — možda ja vas sad nabeđujem, ili izazivam u vama misli koje vam ni u snu nisu dolazile... Recite mi, varam li se ja, ili ne?

DONJA DOLORES (odlučno). Ne varate se.

DON PABLO. Kako su vaše oči najednom sinule!.. O, da! vi me mrzite... pročitao sam vašu mržnju maločas u vašem pogledu... Da, vi ćete misliti, dugo ćete misliti o njemu. (Naglo povišava glas). Znaj, dakle, Dolores, da si sada izrekla svoju smrtnu kaznu.

DONJA DOLORES. Šta rekoste?

DON PABLO. Začudile su vas moje reči? No ja ne treba da se pretvaram: odlučio sam se da kažem sve, što već tako davno nosim u srcu... a vi ćete me saslušati, kunem se čašću, saslušaćete me... (Ona hoće da ustane; on je zadržava). Dolores, kada sam vas, pre dve godine, prvi put video, ja sam te iste večeri maštao, kao malo dete, o sreći da budem sa vama, u vašoj sobi, nasamo, stoga što sam vas tada odmah zavoleo... stoga što vas volim, Dolores... (Ćutanje). I eto, sad sam s vama u dvoje, u vašoj sobi, — a sreću... ne osećam... Osećam tugu i radost, čudnu radost koja peče i muči... Oh, Bože, kako da izrazim sve ono. što osećam!... dve godine, dve godine neumoljivog, neshvatljivog ćutanja... dve godine!... Zar vi niste mogli da se dosetite da vas ja strasno volim? Zar sam ja tako vešto umeo da krijem svoje mučenje, da se nijednom nisam izdao?...

A, sećam se, sedim kadgod pored vas, Dolores, ne smem ni da vas pogledam — ali osećam kako celo moje lice odiše obožavanjem i ljubavlju... Zar moje ćutanje nije bilo sto puta rečitije od vodnjikavih i uvelih usklika vašega Rafaela... „Jedina sveta, čista uspomena” — eto kakve se vulgarnosti dopadaju ženama. (Pogledajući na Dolores i malo se trgnuvši). Dolores, ja vidim da ste vi preplašeni; sramota je meni, starom čoveku, ludovati, sramota je plakati, ali čujte me: ako hoćete, ispričaću vam svoj život... Čujte: hteo sam u mladosti da stupim u manastir... (Zaustavlja se i smeje se). Izgleda da sam sasvim šenuo pameću. (Počinje da hoda po sobi. Dolores pažljivo ustaje i brzo pritrčava k vratima, napreže se da ih otvori, napreže se da viče. Pablo joj prilazi i vodi je naslonjači). Ne, vi nećete otići!

DONJA DOLORES. Pustite me...

DON PABLO. Kako sam duboko uvređen vašim užurbanim strahom... O, da! Vi ne samo da me ne volite, već me i mrzite, bojite me se...

DONJA DOLORES. Tavi ste jedan ludak!.. Pustite me...

DON PABLO. Nećete otići.

DONJA DOLORES (sa očajanjem). Da, tako je; ja ne mogu izaći... Radujte se, mačko, — miš vam je dopao među nokte.

DON PABLO. Vrlo dobro, gospo; gotov sam da nastavim vaše poređenje... Dopao je među nokte, kažete vi; a ko je miša terao da izlazi... Trebalo je da mišić lepo sedi u svojoj rupi pa da iz nje izviruje na svet božji...

DONJA DOLORES. Počeću vikati... zvaću u pomoć.

DON PABLO (potpuno ovladavši sobom). Eh, dosta već sa prenemaganjem! ili ste mi zbilja poverovali? Priznajem da nisam ni slutio u sebi toliku veštinu pretvaranja i brbljanja...

(Donja Dolores se oštro i netremice zagleda u njega).

DON PABLO (mračno). Ne!... Vas ja ne mogu obmanuti... Vi znate, vi sad znate da vas volim.

DONJA DOLORES. Šta se mene tiče vaša ljubav? Kakvo pravo daje vama vaša netražena, vaša nametljiva ljubav? Treba da vas je sram, senjor... dve godine kako živite, tako reći, pod jednim krovom sa čovekom koga nazivate svojim drugom, i dve godine se odajete takvim zločinim i glupim mislima. (Don Pablo ćuti). A uz to ste uvek tako krasnorečivo ćutali...

DON PABLO. A vi ste, valjda, hteli da ja, čovek u godinama, častoljubiv i odlučan; čovek čije su nade, ubeđenja i verovanja poisprskala kao mehuri od sapunice, — vi ste, dakle, hteli da ja pričam i uzdišem, kao taj vaš priglupi šiparac?

DONJA DOLORES On je pametniji od vas, senjor, stoga što se bar u nekoliko približio svome cilju... Priznajem, dopao mi se. A vi, gospodine, vi ste lukav, uobražen, ćutljiv i skebivalo. A takve ljude žene ne vole.

DON PABLO. Kad biste vi samo znali, Dolores, kakvo srce vi nogama gazite.

DONJA DOLORES Gle’te, molim vas! Uostalom, svaki čovek uobražava da je njegovo srce — blago nedirnuto... A ja, vidite li, ne želim da vas lišavam vašega blaga...

DON PABLO. O, senjora, kako divno vi govorite!

DONJA DOLORES. O, senjore, zar se ja mogu s vama uporediti! „Dve godine neumitnoga ćutanja...“ Neumitnoga... ta reč mi se sviđa.

DON PABLO. Ne igrajte se nožem... možete se poseći.

DONJA DOLORES. Ne bojim se ja vas!

DON PABLO. Da, naravno. Vi me se ne bojite od onda otkako ste saznali da vas volim... Ali, čuvajte se, — moja ljubav je neobično čudne vrste... A osim toga, sad sam se i ja ubedio da me vi — ne volite...

DONJA DOLORES. Ubedili ste se... tek sad! A dosad niste bili ubeđeni?

DON PABLO. Smejte mi se, smejte... Kad biste vi samo znali sa kakvim ja osećanjima gledam na vas... Kako bih ja rado kleknuo pred vas, sa kakvom bih nasladom položio svoju glavu kraj vaših nogu i čekao jedan... samo jedan rasejan pogled, kao kakvu milost, — kad ne bih znao da ću se samo uzaludno poniziti...

DONJA DOLORES (sa zluradom potsmešljivošću). Ko zna?

DON PABLO (zamišljeno se zagledavši u nju). I šta se to samo meni dopalo na toj plavoj glavici?... Nego, čudna stvar! Na sve ljude, sa kojima sam imao prilike da opštim, kao naprimer na Baltazara, imao sam gotovo i samome sebi nepojmljiv uticaj... a na nju...

DONJA DOLORES. Dosadili ste mi!

DON PABLO (uhvativši je za ruku). Pa ipak, pogledaj mi u oči, pogledaj mi u lice... nemaš ti sad ni vremena da se igraš, veruj mi...

Ili ti zar misliš da će te nekažnjeno i olako proći što si ove moje suze sad gledala? Šta misliš ti? Ti si čitave dve godine tako bezbrižno, tako ravnodušno mene mučila, a sad mi se ismevaš? Ili zar misliš da ja ne umem da se svetim?

DONJA DOLORES (nešto drhtećim glasom). Nećete me uplašiti... ja sam kod svoje kuće. Kao kakvo dete, poverovala sam glupoj šali koju ste odigrali sa mnom... Da, da, ne pretvarajte se da ste začuđeni... Vi ste se, ja to znam, dogovorili sa Margaritom, sa mojim mužem i, možda, čak i sa tim mladim čovekom... ali sad ja, kao domaćica, govorim vama kao gostu, da sam umorna, da me vaš razgovor nimalo ne zanima, bez obzira na vaše obećanje, i da vas molim da se udaljite... Sutra ću — odmah ću ispričati don Baltazaru sve što ste mi govorili... On neće dozvoliti da mi se nanosi uvreda.

DON PABLO. Ne, senjora, ja se nisam dogovarao ca gospodinom Rafaelom, premda sam, moram priznati, ja naučio Margaritu da ostavi ključ u vašoj sobi; ja sam naučio don Baltazara da vam kaže da noć provodi kod alkada; ja sam mu savetovao da vam omogući da budete nasamo sa tim — ljubaznim gostom... A zašto sam ja sve to radio, pitaćete me vi? Pitajte čoveka koji ne može da na vrhu brda zadrži svoje konje, zašto ih najednom pušta u galop... Dugo, polagano, cele ove godine sazrevala je naša propast... sad je sazrela — nisam mogao da se zadržim i ošinuo sam po konjima.

DONJA DOLORES. Ali ja vam ponovo velim da se mene ništa ne tiču vaša osećanja, vaša propast.

DON PABLO. Tako!... no i mene se baš ništa ne tiče vaš strah, vaše negodovanje!... (Donja Dolores postaje zamišljena). O čemu vi sad mislite?

DONJA DOLORES. Hoćete da znate o čemu mislim?... Mislim o tome, sa kakvim bih vrelim suzama počela moliti moga muža da me uzme u zaštitu, da vas kazni, kad bi on bio ponosit i smeo, istinski zaštitnik svoje žene... I sa kakvom bih ga tada radošću pozdravila, kao pobedioca...

DON PABLO. Molite don Baltazara da me izazove na dvoboj...

DONJA DOLORES. Senjor, vreme nam je da završimo ovu komediju...

DON PABLO. Vreme... velite vi... vreme...

DONJA DOLORES Dakle... zbogom.

DON PABLO. Pa ipak, vi mene, kanda, ne razumete?

DONJA DOLORES (gordo). Štovani gospodine, ja i ne želim da vas razumem...

DON PABLO (klanjajući se). Senjora! kakve misli!

DONJA DOLORES (sa prezirom). Da ne mislite, možda, da me ubijete?

(Sangre ćuti. U taj mah čuje se lupanje u vrata i glas Baltazarov: „Pablo, Pablo, hoćeš li skoro”)?

DON PABLO. Odmah, mili moj, odmah... Tvoja žena je još neprestano u takvom uzbuđenju. (Dolores hoće da vikne. On brzo vadi kamu i ćuteći joj preti. Ona pada u naslonjaču). Dođi, druže, kroz četvrt časa.

DON BALTAZAR (iza scene). Dobro.

DON PABLO (približujući se k Dolores). Dolores... vi shvatate da su se moji odnosi prema vama i prema vašem mužu posle današnje večeri iz temelja izmenili... Meni je sasvim jasno: niti se mogu rastati od vas, niti vas zaboraviti. Vi pak mene zavoleti ne možete, pa stoga neka se dogodi ono što je neizbežno. Ja se predajem, pokoravam se neodoljivom nagonu... ne protivim mu se i neću da mu se protivim... O! ja verujem u sudbinu... Samo deca u nju ne veruju... Ona je poslala toga šiparca... On je govorio i kao da se hvastao time, što ne veruje ni u porok, ni u dobročinstvo... budala! derište! On veruje u sreću... a ja!... (Zamisli se).

DONJA DOLORES (treperavim glasom). Senjore, senjore don Pablo... pa zar se, pa zar se vi ne šalite? O, naravno da se šalite! Vi hoćete da me... ubijete... Evo, vi se smejete... Mi, žene, uvek kojekakve nemoguće gluposti izmišljamo. Bojimo se, ni same ne znajući — čega. Ali priznajte, vi ste tako čudnovato govorili... i... sklonite tu kamu, tako vam boga, čujte, senjor! Ja vas ne volim... to jest, vi ste to rekli, da vas ne volim. Ali vi, vi ste vazda bili tako neveseli, tako ćutljivi... zar sam mogla i da pomislim...

DON PABLO. Sireno!...

DONJA DOLORES. Sangre, pustite me... Ne zbilja, umorna sam od svih tih današnjih događaja. Neću reći don Baltazaru ništa, kunem vam se Bogom... Vi ćete dolaziti kod nas kao i ranije... ostaćete naš prijatelj... a ja...

DON PABLO. Tvoje reči su uzaludne, Dolores.

DONJA DOLORES Čujte, vi ste hteli da me uplašite... Postigli ste svoj cilj, gledajte samo: ja sva kao prut drhtim. Prestanite da me mučite...

DON PABLO. Neću vas još dugo mučiti.

DONJA DOLORES. Ne dajite sebi tako svečan izgled, Pablo... Zasmejte se. Hoću... čujete li, hoću da se zasmejete...

DON PABLO. Ženska lukavstva su sad neumesna, Dolores...

DONJA DOLORES. Sangre! Dođite k sebi! Šta je to s vama? Sažalite se nada mnom... Šta sam ja vama skrivila, Sangre? Zar su moji glupi ispadi toliko mogli da vas ozlojede?... Bože moj, ta zar ću ja danas umreti, u ovoj haljini, u ovoj sobi?... Ja sam još tako mlada, Pablo... sažali se! ne gubi moju mladost!..

DON PABLO. Zajedno sa tvojom mladošću i moja će pozna mladost da pogine. A dogod si ti živa, ja neću imati mira... (Prilazi joj).

DONJA DOLORES (s užasom). Ali zašto da me ubijete?

DON PABLO. Krv ima snagu koja očišćava. Moli se Bogu!

DONJA DOLORES (bacajući se na kolena). Sangre, tako vam neba!

DON PABLO. Dolores, tvoja je kocka izvučena. Ti sad moliš kamen koji ti pada na glavu...

DONJA DOLORES (očajno). Ali otkud vi znate da vas ja nikad neću zavoleti?

DON PABLO (sa ironičnim osmehom). Otkud?... Dolores! jedan poljubac...

DONJA DOLORES (skočivši). Odlazite! O, ja vas mrzim, čujete li? mrzim vas... Ne stidim se ni jedne svoje reči, jer sam se nadala da vas obmanem. Ali mi je krivo što se vi niste dali obmanuti... Ja ću se braniti, Zvaću u pomoć...

DON PABLO. Dolores...

DONJA DOLORES. Ja neću da umrem! U pomoć! U pomoć!

DON PABLO. Ćuti!

DONJA DOLORES. Spaei me! Baltazare, spasi me!

DON BALTAZAR (iza vrata). Kakva je to vika?

DONJA DOLORES. On hoće da me ubije, Baltazare! (Vrata se drmusaju od don Baltazarovog pritiskanja).

DON PABLO (dostižući je). Sve je svršeno.

DONJA DOLORES (očajno). Da, sve, odvratna starčino! Ja volim Rafaela!

DON PABLO. Umukni! (Ubija je).

DONJA DOLORES. A! (Umire).

DON BALTAZAR (probije vrata i, užasnut, zaustavlja se na pragu). Bože moj! Šta to znači?

DON PABLO. To znači da sam ja voleo tvoju ženu...

EPILOG

(10 godina docnije.)

Kabinet visokog činovnika. Za stolom sedi sekretar. Ulazi don Pablo Sangre, graf Toreno.

GRAF PABLO (užurbano sekretaru). Jesu li gotove moje hartije? Vreme mi je...

SEKRETAR (pun poštovanja). Evo ih, vaša svetlosti.

(Obojica izlaze).

1843.

BEZ PREBIJENE PARE
Scene iz petrogradskog života mladog plemića

— Preveo Radivoje J. Maksimović —

LICA:

Timofej Petrović ŽAZIKOV, mlad čovek.
MATVEJ, njegov sluga, starac.
Vasilije Vasiljević BLINOV, stepni vlastelin, sused Žazikova.
RUSKI TRGOVAC.
NEMAC, OBUĆAR.
FRANCUZ, SLIKAR.
DEVOJKA.
FIJAKERIST.
NEPOZNATI.
ČOVEK s psetom.
MOMAK iz litografije.

Prilično dobro nameštena soba. Na postelji iza zaklona leži Timofej Petrović Žazikov. Ulazi Matvej.

MATVEJ (pored postelje). Timofeje Petroviću, izvolite ustati! Timofeje Petroviću! (Ćutanje). Timofeje Petroviću! Timofeje Petroviću!

ŽAZIKOV. M... m...

MATVEJ. Izvolite ustati... vreme je već...

ŽAZIKOV. Koliko je sati?

MATVEJ. Deset i četvrt.

ŽAZIKOV (neobično žustro). A što me dosad već nisi probudio? Zar ti nisam juče govorio?

MATVEJ. Budio sam vas. Ali vi ne izvoleste ustati.

ŽAZIKOV. Trebalo je da svučeš jorgan sa mene. Dede, daj brže da se obučem. (Navlači sobnu haljinu i izlazi iza zaklona). A; a! (Prilazi prozoru). Mora da je zima napolju. A i u sobi je hladno. Dede, Matveje, podloži peć.

MATVEJ. Nema drva.

ŽAZIKOV. Kako to, nema drva? Zar su sva pogorena?

MATVEJ. Pa već će nedelja dana biti kako su pogorena.

ŽAZIKOV. Sve koješta! Pa s čim onda podlažeš?

MATVEJ. Uopšte nisam ni ložio.

ŽAZIKOV (posle izvesnog ćutanja). Zato sam, vidi se, i zebao... Ipak, neophodno je nabaviti drva. Nego, o tome docnije. A jesi li spremio samovar?

MATVEJ. Naravno da sam spremio.

ŽAZIKOV. Dobro. Daj što pre čaj.

MATVEJ. Odmah. Samo, šećera je nestalo.

ŽAZIKOV. Šta, ni šećera nema?

MATVEJ. Nema.

ŽAZIKOV (sa negodovanjem). Znam, ali ja ne mogu ostati bez čaja. Idi pa nabavi odnekud šećera. Idi!

MATVEJ. A odakle zapovedate da nabavim, Timofeje Petroviću?

ŽAZIKOV. Pa tamo, u bakalnici, uzmi na veru. Reci da ću sutra platiti.

MATVEJ. Ama ne dadu više u bakalnici. Ne veruju, Timofeje Petroviću, čak i grde.

ŽAZIKOV. A koliko im dugujemo?

MATVEJ. Sedam rubalja i šezdeset kopejaka.

ŽAZIKOV. Podlaci! Dede, otidni još jednom, pokušaj. Možda će i dati.

MATVEJ. Ama neće dati, Timofeje Petroviću.

ŽAZIKOV. A ti im reci da će tvoj gospodin ovih dana dobiti novac sa sela, narednu trećinu od prihoda, i da ćemo im onda, reci, sve do poslednje pare platiti. Hajd' sad, idi!

MATVEJ. Ama što da idem, Timofeje Petroviću! Neću ništa dobiti, znam ja to već...

ŽAZIKOV. Nećeš dobiti! Stoga što si glup. Jer ti se sigurno klanjaš bakalinu, baš k'o da milostinju prosiš: lepo vas, veliš, molim da mi date šećera. Nema u tebi nikakve... kako to da kažem na ruskom... Uostalom, svejedno, i onako me nećeš razumeti. (Čuje se zvonce. Žazikov kao bez gla(ve pojuri iza zaklona i tamo govori šapatom). Nikoga ne puštaj! ne puštaj! čuješ li? Reci da sam još jutros rano otišao... (Matvej izlazi. Žazikov zatvara uši prstima).

GLAS NEMCA-OBUĆARA. Je l' kod kuće gospodin?

GLAS MATVEJEV. Ne, nije.
GLAS OBUĆARA. Gotts Donnerwetter! Nije?
GLAS MATVEJEV. Nema ga kod kuće, čuješ šta ti se kaže.
GLAS OBUĆARA. A hoće l' se skoro vratiti?
GLAS MATVEJEV. Ne znam. Ne, neće skoro.
GLAS OBUĆARA. Pa kako to? Tako ne može. Meni treba pare.
GLAS MATVEJEV. Otišao je, jesam ti rekao, otišao je, na dužnost je otišao.
GLAS OBUĆARA. Hm!... ja budem čekao.
GLAS MATVEJEV. Ne može, čuješ li, ne može: odlazi! A i ja ću odmah u varoš.
GLAS OBUĆARA. Mene novaca trebaju; novaca trebaju; neću odlaziti.
GLAS MATVEJEV. Hajde, hajde, odlazi kad ti se kaže!
GLAS OBUĆARA. Sra-amot, sra-amot! blagorodan čovek, a ovako radi! sra-amot...
GLAS MATVEJEV. Ama odlazi, bedo! Tek valjda neću čitav sat s tobom tu razgovarati!
GLAS OBUĆARA. A kad će budu pare? Kad pare?
GLAS MATVEJEV. Dođi prekosutra.
GLAS OBUĆARA. U koj vreme?
GLAS MATVEJEV. U ovo isto.
GLAS OBUĆARA. Zbogom.
GLAS MATVEJEV. U zdravlju. (Čuje se lupa vrata koja se zatvaraju. Ulazi Matvej).
ŽAZIKOV (bojažljivo izviruje iza zaklona). Je l' otišao?
MATVEJ. Otišao.
ŽAZIKOV. E, baš dobro. E, baš dobro. Vidiš ti njega, Nemca prokletog! Navalio k'o sivonja na baru: daj pare pa daj... Ne mogu, brate, te Nemce očima da vidim! A sad idi po šećer.
MATVEJ. Ama, Timofeje Petroviću...
ŽAZIKOV. Ništa neću da znam! Ili valjda misliš da bez čaja danas ostanem, a? Otkud znaš, al' čaj moraš da mi stvoriš. Hajd, idi, idi, idi!!! (Matvej odlazi). Ova stara budala, tako mi Boga, ni za šta nije. Moram pisati u selo da mi pošlju kakvog drugog, dotupavnijeg. (Malo poćutavši). A novaca se mora otkud bilo dobaviti... Od koga bih samo uzajmio? Tu je čvor... (Čuje se zvonce). Đavo ga odneo, opet

poverilac! A Matveja sam po šećer poslao! (Zvonce). Tek valjda neću ja tome anatemnjaku otvarati... (Zvonce). Mora da je kreditor kakav, bestraga mu glava. (Zvonce). Gledaj ga samo, stoke jedne, kako je drzak!... (Hoće da pođe). Ne, ne ide. A i ne pristoji se. (Očajno zvonjenje). Da-bog-dâ — sam sebi odzvonio... (Sav se strese). Izgleda da je otkinuo zvonce... I kako samo sme!... Znam, a ako to nije bio poverilac? Ako je pismonoša sa novčanom pošiljkom? Ne, pismonoša ne bi tako i toliko zvonio... On će pre još jednom navratiti. (Ulazi Matvej). Za ime božje, gde si toliko? Eto su, dok nisi tu bio, i zvonce iskidali. Ovo već prosto ni na šta ne liči. Šta je, jesi l' doneo šećer?

MATVEJ (vadeći iz džepa zamotuljak sive hartije). Evo.

ŽAZIKOV. Zar ti je to šećer! (Razvija hartiju). Pa ovde su samo četiri komadića... pa i oni svi umrljani...

MATVEJ. Ama i to sam, baćuška, jedva iskukao.

ŽAZIKOV. Tja, šta da mu radimo. Ded ovamo taj samovar. (Počinje da peva italijansku ariju). Matveje!

MATVEJ. Izvol'te.

ŽAZIKOV. Matveje, hoću da ti sašijem livreju.

MATVEJ. Kako god želite.

ŽAZIKOV. A šta ti misliš? Sašiću ti najmoderniju livreju, znaš, onako, sivo-ljubičastu, sa plavim naramenicama... (Zvonce). Ih, do đavola! (Opet beži za zaklon. Matvej izlazi).

GLAS RUSKOG TRGOVCA. A je li, priko, da l' vaš gospodin još spava?

GLAS MATVEJEV. Ne, otišao je.

GLAS TRGOVCA. Otišao?

GLAS MATVEJEV. Otišao.

GLAS TRGOVCA. Hm. Gle kako je rano ustao. A, ovaj, kako stojite sa paricama?

GLAS MATVEJEV. U ovaj mah, moram priznati, nema. Ali će ih imati.

GLAS TRGOVCA. To jest, kad će ih to imati? Ako će uskoro, onda gotovo da ih očeknem.

GLAS MATVEJEV. Ne, ne, bolje vi navratite opet kroz kakva tri, četiri dana.

GLAS TRGOVCA. Ja. Znači para nema?

GLAS MATVEJEV. Nema za sad.

GLAS TRGOVCA. Pa vi ne dugujete bog zna koliko... A i ja sam, da rečemo, čitava jedna pendžeta iscepao, k vami dolazeći.

GLAS MATVEJEV. Tako, kroz jedno dva dana.

GLAS TRGOVCA. To jest, to onda znači u četvrtak? Ili, zar, da navratim, recimo, u petak? A možda u subotu, a?

GLAS MATVEJEV. E, pa izvol’te, najbolje u subotu.

GLAS TRGOVCA. Svratićemo u subotu. (Posle izvesnog ćutanja). A sada baš ni mangure?

GLAS MATVEJEV. Ni mangure.

GLAS TRGOVCA. Ja. Pa to, onda, kad da dođem?

GLAS MATVEJEV. Pa je l’ rekosmo — u subotu.

GLAS TRGOVCA. Hm... u subotu?... Dobro, nek bude, doći ćemo u subotu. I baš ni prebijene pare sad nemate?

GLAS MATVEJEV. O, Bože, pa je l’ vam kažem — nemamo.

GLAS TRGOVCA. Jedno dvadeset pet rubljića, a?

GLAS MATVEJEV. Ama, nema, nema, ni prebijene pare nema.

GLAS TRGOVCA. Pa onda makar dve desetice.

GLAS MATVEJEV. Ama otkuda mi?

GLAS trgovca. Znači, baš sasvim nema para?

GLAS MATVEJEV. Nema, nema, nema!

GLAS TRGOVCA. Pa kako velite — kad opet da dođem?

GLAS MATVEJEV, U subotu, u subotu.

GLAS TRGOVCA. A bi li moglo biti nešto ranije?

GLAS MATVEJEV. Ma može i ranije, pa isto mu dođe.

GLAS TRGOVCA. Doći ću u petak.

GLAS MATVEJEV. Vrlo dobro.

GLAS TRGOVCA. A tada ću moći dobiti novac?

GLAS MATVEJEV. Ne berite brigu.

GLAS TRGOVCA. A sad, velite, nema?

GLAS MATVEJEV. Nema, nema.

GLAS TRGOVCA. Znači, u petak, a?

GLAS MATVEJEV. Da!

GLAS TRGOVCA. Opet ovako, u ovo doba?

GLAS MATVEJEV. Da, da.

GLAS TRGOVCA. Ili, možda, da navratim u subotu?

GLAS MATVEJEV. Kako god hoćete.

GLAS TRGOVCA. Znači, navratićemo u subotu, ili pak u petak, kako nam već podesnije ispadne.

GLAS MATVEJEV. Kako god hoćete.

GLAS TRGOVCA. Možda ću u petak... A sad baš nikako ne bih mogao doći do novaca?

GLAS MATVEJEV. Oh, bože, bože, ovo je da bog sačuva!

GLAS TRGOVCA. E, onda ću u subotu. Molim, prošćavajte.

GLAS MATVEJEV. Zbogom.

GLAS TRGOVCA. Zbogom ostajte. Navratićemo u petak ili u subotu, opet u ovo doba dana. Molimo, prošćavajte. (Čuje se zatvaranje vrata. Ulazi Matvej, sav bled i oznojen).

ŽAZIKOV (izlazeći iza zaklona). Kako te nije sramota! Čitav sat se mlatiš sa tom budalom! Ko je to bio?

MATVEJ. Onaj što pravi nameštaj.

ŽAZIKOV. Pa zar i njemu dugujem?

MATVEJ. Pedeset i dve rublje.

ŽAZIKOV. Nije moguće! A zašto? Pisaći se sto sav rasklimao, pogledaj samo. To prosto ni na šta ne liči. Otsad ću sav nameštaj uzimati kod Gampsa. Prosto ne mogu da trpim rusku izradu. Već su mi na vrh glave došle te jarčije brade! Jevtino, no trulo. (Zvonce). Thi, do sto đavola, eto opet! Ama oni to meni, znači, neće dati ni da radim! Čak ni čaj ne mogu na miru popiti!... prosto užasno!

(Iščezava iza zaklona. Matvej odlazi u pretsoblje).

GLAS DEVOJKE. Je l' kod kuće vaš gospodin?

(Žazikov oprezno izviruje iza zaklona).

GLAS MATVEJEV. Nije, otišao je još jutros.

ŽAZIKOV (glasno). Ko je to?

GLAS DEVOJKE. Pa kako vi to govorite da nije kod kuće?

GLAS MATVEJEV. Dobro, de... uđite... Šta da radim kad on sam... (Ulazi devojka od svojih sedamnaest godina, sa zavežljajem u ruci, u prostom, prostranom ogrtaču i šeširu).

ŽAZIKOV (sa ljubaznim osmehom). Šta želite?

MATVEJ. Ona dolazi od pralje.

ŽAZIKOV (malo zbunjen). A! na šta biste hteli?

DEVOJKA (pruža mu račun). Evo, ovoliko imam da primim.

ŽAZIKOV (ravnodušno). A! (Letimično pregleda račun). Lepo, lepo. Jedanaest rubalja i četrdeset kopejaka. Lepo, lepo. Svratite,

molim vas, sutra.

DEVOJKA. Meni je gazdarica Arina Matvejevna rekla da danas uzmem pare.

ŽAZIKOV. Ama ja bih vam i danas dao (s osmehom) i to sa najvećim zadovoljstvom — ali nemam sitnine, prosto baš sasvim nemam sitnine.

DEVOJKA. Dajte da razmenim, da trknem do bakalnice.

ŽAZIKOV. Ne... bolje svratite drugi put... (igrajući se kićankom od sobne haljine) recimo — sutra, ili, ako hoćete, baš i danas, posle ručka...

DEVOJKA. Ama ne; molim vas da mi sad date. Grdiće me Arina Matvejevna.

ŽAZIKOV. Ah, kako je grozna! Vas grditi — ta to je vrhunac nepravde! Ja čak — prosto ne razumem... A kako se zovete, dušice?

DEVOJKA. Matrjona.

ŽAZIKOV. Mila Matrjonice, veoma mi se sviđate.

DEVOJKA. Ama, ne, manite. Molim vas za pare. Evo, po ovome računu.

ŽAZIKOV. Platiću vam, verujte, sve ću vam do poslednje pare platiti. Očajan sam... (Čuje se zvonce). Nek ih sve đavo nosi! Zbogom, mila moja. Do sutra, sve ću vam do poslednje pare isplatiti. Doviđenja, anđelčiću moj!

DEVOJKA. Ama ne, ne... (Žazikov nestaje iza zaklona).

MATVEJ. Ajde, odlazi, odlazi, golubice. Odlazi...

DEVOJKA. Ama Arina Matvejevna će me grditi.

MATVEJ. Ajde, ajde, odlazi! (Izvodi je).

ŽAZIKOV (viče za Matvejem). Propusti je na sporedan izlaz! čuješ li?... (Za sebe). Inače će se sudariti... Ih, do vraga! Do sto đavola!... A prosto je divna, vile je odnele! Moraćemo nekako... onako... (Zvonce. Žazikov se krije iza zaklona).

PROMUKAO I GRUB GLAS (u pretsoblju). Je l’ kod kuće?

GLAS MATVEJEV (bojažljivo). Ne, nije.

GLAS NEPOZNATOG. Ama lažeš?

GLAS MATVEJEV. Tako mi boga.

GLAS NEPOZNATOG. Ama šta misli taj tvoj vajni gospodin? Je l’ se on to šegači sa mnom, šta li? Jesam li ja njegov izmećar, a? Ja

mu dao pare pa sad ja svaki dan da trčim po njih. Daj mi pero i hartije, da mu napišem nekoliko reči.

GLAS MATVEJEV. Izvol’te!

GLAS NEPOZNATOG. Skidaj mi bundu, matora nesrećo.

(Ulazi nepoznati, čovek visokoga rasta, gojazan, sa crnim zaliscima. Matvej mu donosi parče hartije i pero. Nepoznati seda za sto, mumla i piše. Iza zaklona nema tišina).

NEPOZNATI (ustajući). Eto, to da mu daš, tom tvom gospodinu. Jesi l’ razumeo?

MATVEJ. Razumem.

NEPOZNATI. I reci mu, tvome gospodinu, da ja ne znam za šalu. Podneću tužbu: u bajbok ću da strpam tvoga gospodina. Pokazaću ja njemu, tvome gospodinu! (Odlazi. U pretsoblju lupa, navlačeći kaljače. Vrata se zatvaraju. Dva minuta docnije izlazi iza zaklona Žazikov).

ŽAZIKOV (s negodovanjem). Nitkov jedan! Hteo bi, čovek, da me zaplaši, a? Izvinićeš, bratac, kratak si ti za to! Još ti mene, bratac, ne poznaješ! (Čita pismo). Nitkov, nitkov jedan, nitkov najniže vrste! (Cepa pismo na sitnu parčad). Gruba, neuljudna seljačina! Nego, uostalom, tako mi i treba! Šta je meni trebalo da se vezujem sa takvim... Gle ga samo, molim te, kako se razvikao! (Hoda uzbuđeno po sobi). Tu se moraju preduzeti odlučne mere... (Čuje se zvonce). Oh, Bože moj, Bože... (Opet ga nestaje iza zaklona).

GLAS MATVEJEV (u pretsoblju). Šta hoćeš?

DRUGI GLAS. Ama jučer sam vozio njihovu milost...

GLAS MATVEJEV. Kuda si ga vozio?

DRUGI GLAS. Na Podjačesku sam ih vozio, pa posle na Pesak.

GLAS MATVEJEV. No, pa šta sad hoćeš?

DRUGI GLAS. Pa eto, rekao mi da dođem danas po pare.

GLAS MATVEJEV. A koliko ima da dobiješ?

DRUGI GLAS. Tri grivenjika.

GLAS MATVEJEV. Lepo, dođi sutra.

DRUGI GLAS (posle izvesnog ćutanja). Razumem.

ŽAZIKOV (izlazeći iza zaklona). Da... vidim da su mi pare potrebne, čak su mi prosto neophodne. — Matveje! (Ulazi Matvej). Znaš li gde stanuje general Šencelj?

MATVEJ. Znam.

ŽAZIKOV. Odmah ćeš mu sad odneti pismo od mene. Oddazi. Pozvaću te. (Seda za sto i piše). Ala su grozna ova pera! Moraću ih u engleskoj radnji kupiti... (Čita glasno). „Vaše prevashodstvo, dozvolite mi da pribegnem k vama sa pokornom (popravlja se) prepokornom molbom: da li biste mi mogli dati na zajam na nekoliko dana trista rubalja? Neobično mi je neprijatno da vas uznemiravam, ali se uzdam u vašu snishodljivost. Od svoje strane biću vam izvanredno blagodaran — i neizostavno ću vam o roku novce u potpunosti vratiti. Ostajem iskreno i dušom odani vam...“ Izgleda da nije loše? Malko je familijarno, ali ne mari. Ipak pokazuje izvesnu samostalnost, odlučnost... Nego! Nisam ja neka fukara, do sto đavola! Ja sam vlastelin! Hoće l' moći što biti od ovog? Matveje!... (Ulazi Matvej). Na — nosi. Samo, molim te, nemoj da se zamaješ, vraćaj se što pre. Ta on stanuje na dva koraka odavde.

MATVEJ (odlazeći). A što da se majem?

ŽAZIKOV. Pa, ispašće valjda nešto. Sve mi se čini da će dati. Dobar je čovek, a i voli me. Gle, a čaj još ni dosad nisam popio. Jamačno se ohladio. (Pije). Naravno da se ohladio. Ali šta sad da mu radim. (Posle izvesnog ćutanja). Ipak bi trebalo da počnem kakav posao... Ne, ne mogu... pričekaću Matveja. Valjda će mi doneti koliko-toliko? Da, a ako ga ne zatekne kod kuće? Koliko je to časova? (Prilazi k časovniku). Pola dvanaest. (Zamisli se). Da l' da pokušam da što napišem? Ali šta da pišem? (Leže na sofu). Ne valja! (Uzdrhti). Matveje?... Ne, nema ga još... (Počinje deklamovati).

Da tužne pomisli, kako je zalud
Mladost nam bila data...

Da, zbilja tužno; Puškin je veliki pesnik. Što li to nema Matveja? (Zamisli se). A ako ćemo po duši da govorimo, pogrešio sam što ne stupih u vojsku. Prvo i prvo, ipak je bolje, a drugo — ja to osećam, imam smisla za taktiku, imam... Ali sad — beše mu! Sad već... izvini, Timofeje Petroviću... bilo pa nije. (Ulazi Matvej. Žazikov se baca glavom u jastuke, zatvara oči rukama i viče). Dobro, dobro, znam već, znam, znam... Nisi ga zatekao kod kuće? Je l', nisi ga zatekao kod kuće?... ded' govori, brže!...

MATVEJ. Ma ne! Zatekao sam ga.

ŽAZIKOV (dižući glavu). A, zatekao si ga!... Pa?... Jesi l' dobio odgovor?
MATVEJ. Naravno da sam dobio.
ŽAZIKOV (okrećući glavu u stranu i pružajući ruku). Daj, daj... (pipa pismo). Eh, tanko nekako. (Prinosi pismo pred začkiljene oči). Dakle! (Otvara oči). Pa ovo je moje pismo!
MATVEJ. Na vašem pismu je izvoleo dopisati.
ŽAZIKOV. A, razumem, razumem! Odbijanje... Stoka jedna! Ne mogu taj njegov odgovor ni da čitam. (Baca pismo). Znam već šta u njemu stoji... (Diže pismo). Ipak, bolje da pročitam; možda me baš ne odbija sasvim... možda stavlja u izgled... (Matveju). Je li, je l' ti on lično vratio pismo?
MATVEJ. Ne, po momku je poslao.
ŽAZIKOV. Hm... Pa da pročitamo, nije druge. (Čita i ironično se osmehuje). Krasan si mi, krasan... „Ljubazni Timofeje Petroviću, nikako ne mogu da zadovoljim vašu molbu. Uostalom, ostajem…" Uostalom, ostaješ! Eto ti te takozvane blagonaklonosti! Eto ti prijatnih odnosa, eto ih! (Baca pismo). Đavo da ih sve nosi!
MATVEJ (s uzdahom). Nezgodan nam nekako ispao ovaj dan!
ŽAZIKOV. Šta je, ti li ćeš sad tu da mi filozofiraš! Ajde, gubi se što pre. Valja mi da počnem raditi, razumeš li? (Matvej izlazi. Žazikov se šeta po sobi). Muka, muka... Šta sad da radim? (Seda za sto). Treba li da se latim posla? (Tegli se, uzima francuski roman, otvara ga nasumce i počinje da čita. Ulazi Matvej).
MATVEJ (poluglasno). Timofeje Petroviću...
ŽAZIKOV. Šta je opet sad?
MATVEJ (poluglasno). Došao čovek iz Naumova.
ŽAZIKOV (šapatom). Sidor?
MATVEJ (isto tako). Da, Sidor.
ŽAZIKOV (isto tako). A što je došao?
MATVEJ (isto tako). Kaže da mu, veli, pare trebaju. Gospodin mu odlazi na selo pa i njega sa sobom vodi, te je došao da moli pare.
ŽAZIKOV (isto tako). A koliko sam mu dužan?
MATVEJ (isto tako). Pa s interesom će da se nakupi oko kakvih pet stotina rubalja!
ŽAZIKOV (isto tako). Jesi li mu rekao da sam kod kuće?
MATVEJ (isto tako). Bože sačuvaj.

ŽAZIKOV (isto tako). Dobro, dobro. Samo, kako to da nisam čuo zvonceta?

MATVEJ (isto tako). Pa došao je na zadnje stepenice.

ŽAZIKOV (šapatom ali ljutito). A što da ti se vucaraju po zadnjim stepenicama? Otkud da znaju za zadnji ulaz? Tako će oni mene, brate, jednog dana i pokrasti? To je krajnji nered! to neću da trpim! Za to je tu glavno stepenište...

MATVEJ (neprestano šapatom). Razumem. Sad ću ga otpraviti. Samo eto, on neprestano pita kad će moći da dođe po pare.

ŽAZIKOV (neprestano isto tako). Kad... kad... tamo, kroz nedelju dana...

MATVEJ (isto tako). Razumem. Samo vi ćete mu, baćuška Timofeje Petroviću, naravno, dati nešto, ako budete pri parama?...

ŽAZIKOV. Ama šta on tebi pada — rod neki, il' kum?

MATVEJ. Da, kum.

ŽAZIKOV. A-a, zato li se ti toliko za njega zauzimaš?... Ajde, odlazi, odlazi... dobro, de; platiću... odlazi. (Matvej izlazi). Svi oni u jednu tikvu duvaju... znam ih ja dobro... sorta je to takva... (Opet se hvata francuske knjige, pa najednom diže glavu). A njegovo prevashodstvo... a? Zar bih se mogao tome nadati? Eto ti ga na: bajagi prijatelj moga oca i stari kolega iz službe!... (Ustaje, prilazi ogledalu i peva).

Ustuknite, uzbuđene strasti,
Uspavaj se, beznadno srdašce...

Nego, treba da se radi. (Opet seda za sto). Da, treba. (Ulazi Matvej). Jesi li to ti, Matveje?

MATVEJ. Ja.

ŽAZIKOV. Šta je novo?

MATVEJ. Ama došao neki psar. Pita za vas. Kaz' li ste mu, veli, kao pre tri dana, da vam dođe u stan.

ŽAZIKOV. Aha! Tačno, tačno, tačno... Pa šta, je l' doveo pseto?

MATVEJ. Doveo je.

ŽAZIKOV. Ah! daj da ga vidim!... Reci mu da uđe... Prepeličar?... ah!... Uđi, mili moj, uđi!...

(Ulazi čovek u frizovom šinjelu od grubog vunenog čupavog sukna, s podvezanim obrazom. U povodu drži staro, krmeljivo pseto).

ŽAZIKOV (razgleda pseto kroz lornjet). Kako se zove?

ČOVEK (sipljivim i potmulim glasom). Mindor. (Pseto bojažljivo pogleda na svoga gospodara i drhtavo pomahuje svojim kusim repom).

ŽAZIKOV. A vredi l' što to pseto?

ČOVEK. Ne mož' biti bolje. Isi, Mindor!

ŽAZIKOV. A zna li da donosi?

ČOVEK. Kako da ne zna! (Izvlači kapu ispod miške i baca je na pod). Mindor, aport! (Pseto mu donosi kapu).

ŽAZIKOV. Dobro, dobro. A kakvo je u lovu?

ČOVEK. Prvoklasno... Pst, Mindor, va kuše!

ŽAZIKOV. A je l' staro?

ČOVEK. Sad mu je treća jesen počela. Kuda, kuda ćeš? (Cima ga za uzicu).

ŽAZIKOV. Dobro, a šta išteš za njega?

ČOVEK. Ne mogu niže od pedeset rubalja.

ŽAZIKOV. Ne govori koješta! Dosta će ti biti trideset.

ČOVEK. Ne, ne mogu. I onako sam nisku cenu kazao.

ŽAZIKOV. Dobro, evo dodaću ti još jednu.

(Matvejevo lice izražava veliku brigu).

ČOVEK. Ne, gospodine, nikako ne ide.

ŽAZIKOV. E, onda idi do vraga... a od kakve je rase?

ČOVEK. Rasa — da ne može biti bolja.

ŽAZIKOV. Dobra, veliš, rasa?

ČOVEK. Ma mi drugačije pse i ne držimo.

ŽAZIKOV. A veliš, baš ne držite?

ČOVEK. A pa što da ih držimo?

ŽAZIKOV (Matveju). Nije rđav ker, a? Kako se tebi čini?

MATVEJ (kroz zube). Nije rđav.

ŽAZIKOV. Dakle?... Hoćeš li trideset pet rubalja?

ČOVEK. Poslednja cena — četrdeset rubalja. Eto, izvol'te — daću vam ga za četrdeset rubalja.

ŽAZIKOV. Ne, ne, ni da čujem.

ČOVEK. Najzad, nek vam bude! Uzmite ga za trideset pet.

ŽAZIKOV. Odmah si trebao tako. A dobar ker?

ČOVEK. Ama to vam je ker, baćuška, da ga takvog u celoj varoši naći nećete.

ŽAZIKOV (sa izvesnom zbunjenošću). Nego vidiš, prikane: ja imam sad novaca, — samo što su mi oni potrebni za drugu jednu, razumeš li, nabavku... te stoga naiđi sutra, tako — u isto ovo doba, razumeš? — ili prekosutra možda, samo što ranije.

ČOVEK. Pa... molim vas malo kapare... a kera ću da vam ostavim.

ŽAZIKOV. Ne, brate, ne mogu.

ČOVEK. Molim vas makar jednu rubljicu.

ŽAZIKOV. Ne, volijem da ti sve pare odjednom isplatim.

ČOVEK (prilazeći k vratima). Čujte, gospodine... Dajte mi novac odmah, pa eto vam ga za trideset rubalja.

ŽAZIKOV. Ne, sad ne mogu.

ČOVEK. Dobro, dajte dvadeset pet rubalja.

ŽAZIKOV. Nemogućno mi je sad, dragi moj, savršeno mi je nemogućno.

ČOVEK. E pa lepo — hoćete l’ za dva’est rubalja?

ŽAZIKOV. Da čudna čoveka! Čuješ li kad ti se kaže da je nemogućno!

ČOVEK (odlazeći). Isi, Mindor, isi! (Gorko se osmehuje). Vidi se, vaše blagorodije, da vi uopšte nikad para ni videli niste... Isi, cucak, isi!

ŽAZIKOV. Kako smeš ti...

ČOVEK. A ovamo me još zove da mu u stan dođem!... Isi!...

ŽAZIKOV. Vuci se napolje, bezobrazniče! Matveje, teraj ga! za jaku, pa napolje s njim!

ČOVEK. De, de, polako samo... Umem ja i sam izaći...

ŽAZIKOV. Matveje, naređujem ti...

ČOVEK (u pretsoblju). Pokušaj samo, drtino matora!...

(Matvej izlazi za njim).

ŽAZIKOV (viče za njim). Teraj ga, u glavu ga udri!... Vuci se, vuci mi se s očiju!... (Počinje da hoda po sobi). Stoka jedna geačka!... A ni ker mu, kanda, ni po pare ne vredi. Baš mi je milo što ga nisam kupio. Samo, on ne sme da je drzak! ne sme da je drzak! (Seda na divan). Kad pogledam, zaista, nezgodan mi ovaj dan ispao! Jer eto,

od jutros nisam još ništa uradio... a ni novaca nisam dobavio. Međutim, novac mi je potreban, veoma mi je sad potreban... Matveje!

MATVEJ (ulazeći). Izvol' te.

ŽAZIKOV. Odnećeš pismo od mene Krinicinu.

MATVEJ. Razumem.

ŽAZIKOV. Matveje!

MATVEJ. Šta zapovedate?

ŽAZIKOV. A šta misliš, hoće l' mi dati on novaca?

MATVEJ. Ne, Timofeje Petroviću, neće vam dati.

ŽAZIKOV. More, daće! (Cmokne jezikom). Samo ćeš videti da će dati!

MATVEJ. Neće dati, Timofeje Petroviću.

ŽAZIKOV. A zašto, zašto da ne da?

MATVEJ (posle izvesnog ćutanja). Timofeje Petroviću, dozvolite mi, staroj budali, da i ja nešto reknem.

ŽAZIKOV. Govori.

MATVEJ (nakašljuje se). Timofeje Petroviću! Dozvolite mi da vam saopštim: rđavo, rđavo, to jest, vi ovde izvolevate živeti. Vi ste, baćuška, prirodan naš gospodar. Vi ste, baćuška, vlastelin-kolenović. Šta će vama da živite u varoši — u oskudici i u brigama. Imamo mi, baćuška, porodično imanje, vi to i sami izvoljevate znati. Majčica vaša, milošću božjom, izvoljeva se u potpunom zdravlju nahoditi — pa eto, što ne biste vi k njoj otišli na živovanje — u svoje, u rođeno gnezdo.

ŽAZIKOV. Da nisi od matere pismo dobio, a? Sve njenim rečima, vidi se, pevaš?

MATVEJ. Od gospođe sam pismo, doista, dobio. Udostojila me, moram priznati. I o vašem zdravlju sam joj otpisao, jer mi je tako izvolela narediti, sve do sitnica. Izvestiću vas, Timofeje Petroviću, da se oni zbog vas izvolevaju brigom moriti. Ovamo je izvolela pisati: Ti mi, veli, sve napiši, sve, šta radi, ko mu dolazi, gde on odlazi, sve mi, veli, opiši. Izvoleva mi pretiti da ćeš, veli, pod gnev moj dopasti i ljuta ću, veli, na tebe biti, ako mi ne opišeš. Ti, veli, reci Timofeju Petroviću, da se njegova roditeljka izvoljeva zbog njega u brigu bacati — baš tako stoji zapisano: roditeljka, i, veli, dodaj da se u

službi ne nalazi, nego, reci mu, živi u Petrogradu i samo novce traći. Na šta je to nalik? Eto kako mu je to.

ŽAZIKOV (sa usiljenim osmehom). Dobro, a šta si ti njoj otpisao?

MATVEJ. Izvestio sam gospođu da je, reko', milošću božjom, stanje uopšte blagopolučno. A o čemu mi je izvolela pisati, to ću ja sve u potpunosti izvršiti i Timofeju Petroviću ću saopštiti, i gospođu ću izvestiti. Eh, Timofeje Petroviću, Timofeje Petroviću! Što ne odete, bolan, u Sičovku, pa da tamo za tri sveta zaživite, vlasteosku kućicu da gospodarski zasnujete, domaćicu sebi... Zar vam je ovo ovde, baćuška, život? Vi ovde od svakog zvonceta, kao kakav zečić, prezate, stalno ste bez para, pa i ne hranite se ljucki.

ŽAZIKOV. Ne, na selu je dosadno. Susedi su mi sve neki neobrazovani grmalji... A gospođice znaju samo oči da beče i da se preznojavaju od straha kad čovek počne s njima da razgovara...

MATVEJ. Eh, Timofeje Petroviću! a zar su ovdašnje bolje? A i kakva su vam ta gospoda što ovde dolaze k vama? Tako mi boga, nema čovek na šta da pogleda. Sve nekakav narod sitan, žgoljav, bolestan, — kašlju, bože me prosti, kao ovce. A kod nas, kod nas!? I to još sad, ako ćemo po duši, i nije kao nekad što je bilo. Ne, boga mi! Ded vaš, večna mu pamet, Timofej Lukić, bio je rastom za podrug čoveka visok, a kad se izvoli ražljutiti, pa vikne onom pustom glasinom, a ti samo gledaš — kako bi ma pod zemlju štuknuo. Vala, ako je ko bio gospodin, taj je baš bio gospodin! Ali ako si mu se dopao, il' onako, ako mu dobro raspoloženje naiđe, onda te prosto zaspe miloštom i poklonima. A domaćica mu, stara naša gospođa, — eh, kako je to bila dobra duša.

ŽAZIKOV. Samo što ja, i pored svega toga, neću u selo: poludeo bih tamo od dosade.

MATVEJ. Ali para ćete imati, baćuška Timofeje Petroviću! A ovde eto, na primer, uzmite samo mene, slugu vašega: naravno, ko sam ja! Pa ipak, nezgodno je. Evo, izvolite samo pogledati (širi skutove od kaftana): jedino ove čakšire što mi vrede. A u selu — prava blagodat! Tople odaje, spavaj ako ćeš vasceli dan, jedi kol'ko ti srce ište... A ovde, reći ću vam, ni jednom se još nisam k'o čovek najeo. Pa ondak lov, baćuška, lov na zečeve, pa na lisice? A i majčicu vašu, Vasilisu Sergejevnu, ne bi loše bilo umiriti pod starost.

ŽAZIKOV. Ama ja bih, gotovo, i pošao na selo. Samo evo u čemu je nevolja: neće me odande posle pustiti. Prosto će biti nemoguće iščupati se odande. Pa će me, povrh svega, još i oženiti!

MATVEJ. Nek vam je srećno i berićetno, baćuška, ako vas ožene! Kud ćete lepše!

ŽAZIKOV. Ne, ne, o tome mi nikako ne govori; nikako mi o tome ne govori.

MATVEJ. Naravno, biće kako vi reknete. Ali, na priliku, ovde, Timofeje Petroviću, opetaka ću vam reći: ovde meni duša nije na mestu. Jer, ne daj bože, da nam kakva bitanga što ukrade — propao sam! potpuno sam propao: što nisam sačuvao gospodsko dobro. A kako da ga sačuvam? Ono, naravno, to mi je moj posao kao sluzi. Nikud se ne mrdam... sedim u pretsoblju od jutra do mraka... ali ipak nije to ono, što na selu. Nikako mi nije mirno na duši. Čak me po neki put i drhtavica obuzme: sedim tako pa se tresem, bogu se samo molim. Preko dan ne mogu ni da prodremam! I kakav je samo narod ovdenaka? Ni truni uvažavanja i pokornosti nemaju; seljak i geak, kao i ja što sam, al’ digo nos, pa ko je — on je! ničeg se na svetu ne boji; „slamu jede a rže”. Ide, lepo zvera oko sebe, baš kao da nije ništa kriv. A ovamo, sve sama bitanga i lopuža preispodnja! Nekoga, kao da, prosti Gospode, otkad se rodio, niko ničemu nije učio ni upućivao. Zar je ovo ovde neki život, Timofeje Petroviću, ako boga verujete? Zar je tako na selu? Kakvo je tamo poštovanje, uvažavanje, lepota! Milostivi naš, hranitelju naš, poslušajte mene, staru budalu! Ja sam i dedu vašeg služio, i oca vašeg, i majčicu. Šta ja sve u svome veku nisam video: Talijance sam video, i Nemce, i Francuze iz Odeste — sve sam ih video! Svugde sam bio! Ali nigde nisam našao da je bolje no u našem selu! Pa, poslušajte mene, starca! (Čuje se zvonce). Pa eto, opet, Timofeje Petroviću, opet ste se od stra’ uzdrhtali... eto!

ŽAZIKOV. Ajde, ajde, idi, otvori... (Matvej izlazi, Žazikov ostaje nepokretan i ne odlazi iza zaklona).

GLAS. M’sje Žazikof?

MATVEJ (iza scene). Koga tražiš?

GLAS. M’sje Žazikof?

MATVEJ (iza scene). Nema ga kod kuće.

GLAS (s čuđenjem). Nema? Koman nema? sakredje!.

MATVEJ (iza scene). Ama ko si, bre, ti?

GLAS. Voala ma kart, voala ma kart!

MATVEJ (iza scene). Guske bi te razumele... (Vrata se zatvaraju, Matvej ulazi i podnosi Žazikovu karticu).

ŽAZIKOV (ne gledajući je). Znam, znam ko je to bio... Živopisac; Francuz... bio sam mu naredio da dođe danas radi mojeg portreta... uostalom, svejedno, ne mari... Ipak, treba da pišem Krinicinu. Težak položaj. (Seda za sto i piše. Zatim ustaje, prilazi k oknu i čita poluglasno). „Dragi Feđa, izvuci druga iz nevolje, ne dozvoli mu da propadne u cvetu mladosti, pošlji jedno 250 rubalja ili makar i 200. Novac možeš predati donosiocu. A ja ću ti, brate, biti blagodaran do groba. Molim te, Feđa, ne odreci mi. Budi mi otac i dobrotvor. Tvoj itd." Izgleda da nije rđavo? E, evo ti, Matveje, pismo. Uzmi fijaker. (Videći da Matvej hoće da primeti). Ama uzmi tog istog fijakeristu kome sam već i inače dužan. On nas zna — voziće te na poček. Dakle, molim te, predaj pismo i moli odgovor, — jesi l' čuo, neizostavno moli odgovor!

MATVEJ. Razumem.

ŽAZIKOV. Ajde, Matveje, idi! nek ti da Bog sreće i uspeha. Odlazi. (Matvej odlazi). Nego, đavo da ga nosi, ako se onako pošteno uzme, onda je Matvej u pravu. Dopadaju mi se njegove proste ali stvarne primedbe. Zbilja, — pa i jeste u selu bolje. Naročito leti. A osim toga, volim rusku prirodu. A najzad, preko zime može čovek opet do Petrograda. Istina je da su nam susedi većim delom narod neobrazovan, — ali ima među njima i dobrih i umnih ljudi. Sa po kojim od njih prijatno je čak i porazgovarati. Prosto ga neprimetno razvijaš, upućuješ ga... divota! tako da na taj način čak i korisna delatnost može da se sprovodi. A što se tiče devojaka — zna se već: svako devojče ti je mek vosak; gradi od nje što ti je volja. (Šeta se po sobi). Samo jedno na selu ne valja, mora se priznati… Sirotinju tamo neku videti, nasilje... to je teško za čoveka mojih ideja i pogleda... Zbilja, vrlo neprijatno. E, ali zato jahanje, lov, mnogo uživanja, mora se priznati... (Zamisli se). — Ipak ću morati da naručim sebi odelo... da nakupujem mašni... treba preduzeti sve što je potrebno. Pa treba lovačku bluzu sašiti. A šteta što nisam danas onog kera uzeo. Baš bi mi dobro došao. Nego, nabaviću drugog. Morao bih što više knjiga sa sobom da ponesem. A ja sam, lično, da pišem onako nešto novo,

tako nešto što još nikome nije na pamet padalo... Sve je to dosta prijatno. A zimi ne bih hteo ostajati u selu. Ali i ko me to prisiljava da živim zimi u selu? Ne, ima pravo Matvej, ima pravo... ne treba stare ljude prezirati. Znaju oni po neki put... ja šta! A, opet, s druge strane, i s materom treba da se vidim. jer, najzad, ona će mi pare dati. Malo će da zateže, ali će dati.... Da, otići ću u selo. (Prilazi k prozoru). Samo, kako li će mi biti da se rastanem od Petrograda? Zbogom, Petrograde, zbogom prestonico! Zbogom, zbogom ostaj i ti, Verinjka! Veruj da se nikako nisam nadao ovako brzom rastanku! (Uzdiše). I zar malo ja ostavljam ovde raznoga... (Opet uzdahne). I dugove ću svoje isplatiti. Poći ću! Neizostavno, neizostavno ću poći!... (Čuje se zvonce). Ih, do đavola, opet nema Matveja! Gde se samo toliko zadržao? (Zvonce). A! izgleda da ovo nije poverilac, nekako ne zvoni onako, a, osim toga, nije mu ni vreme! (Zvonce). Idem da otvorim... Ded, hrabrije! koješta! pa ja sad u selo odlazim. (Odlazi u pretsoblje. Čuje se cmakanje i usklici). Vasilije Vasiljeviću! Jeste l' vi to? Otkud tako? (Medveđi glas odgovara: „Ja... ja”). Skinite bundu pa izvolte u sobu. (Ulaze Žazikov i Vasilije Vasiljević Blinov, seoski vlastelin sa ogromnim farbanim brkovima i podnadulim licem).

ŽAZIKOV (sa prijatnim osmehom). Pa jeste li odavno već do nas izvoleli, premili Vasilije Vasiljeviću? Kako mi je milo! kako mi je milo!... Sedite, ta sedite... Evo ovde, u ovu naslonjaču, ovde će vam biti udobnije. Oh, Bože, da znate samo kako mi je milo, ta očima svojim ne verujem!

BLINOV (seda). Pusti me da odahnem. (Briše znoj sa čela). E, brate visoko stanuješ... Uh!

ŽAZIKOV. Odahnite, Vasilije Vasiljeviću, odahnite samo... Oh, Bože, koliko se radujem! kako sam vam blagodaran. A gde ste izvoleli odsesti?

BLINOV. Kod „Londona”.

ŽAZIKOV. A jeste l' davno izvoleli doputovati?

BLINOV. Sinoć. Ali put što je! Neke opasne rupčage i dumače — da Bog sačuva!

ŽAZIKOV. Niste trebali da se uznemiravate, Vasilije Vasiljeviću. Niste trebali danas izlaziti... Trebalo je da se odmorite od puta... mogli ste da pošljete do mene...

BLINOV. Eh, koješta! Valjda sam ja neka snaša! (Gleda oko sebe i oslanja se pesnicama o kolena). Nego, teskobno ti tu živiš. Pozdravila te tvoja starka. Veli da si je zaboravio. Nego, ženska je strana — sigurno nije tako.

ŽAZIKOV. Znači, mama mi je zdrava,

BLINOV. Dobro je... živa je.

ŽAZIKOV. A kako su vaši?

BLINOV. I oni su dobro.

ŽAZIKOV. A jeste li nam na dugo izvoleli doći?

BLINOV. Đavo će ga znati! došao sam poslom.

ŽAZIKOV (sa saučešćem). Poslom?

BLINOV. A koji bi me vrag inače amo dovukao? Meni je i kod kuće dobro. Nego eto, našao se jedan nesretnik sused — u parnicu me uvukao, ne bilo ga!...

ŽAZIKOV. Nije moguće?

BLINOV. Uvukao me, ja šta. Ali ću ja njemu... nesretniku! A ti si u službi, a?

ŽAZIKOV. Ne, za sad nisam, ali...

BLINOV. Tim bolje. Pomagaćeš mi, dokumenta ćeš prepisivati, molbe ćeš podnositi, trčati...

ŽAZIKOV. Za naročitu ću sreću to smatrati, Vasilije Vasiljeviću...

BLINOV. Naravno... naravno. (Zaustavlja se i gleda pravo u oči Žazikoeu). Daj-der mi votke, — nešto sam prozebao.

ŽAZIKOV. (uzvrda se). Votke... Ih, ala mi je krivo! Nemam u kući votke, a i slugu sam poslao od kuće...

BLINOV. Nemaš u kući votke? E, brajko, nisi se na oca umetnuo. (Videći da se Žazikov i dalje vrti). Ama ne treba... možemo i bez nje.

ŽAZIKOV. Sad će se moj sluga vratiti...

BLINOV. Potrevio se taj sused, da te bog sačuva!... nekakav major u ostavci... pa mi veli: međa! a međnika nigde nema. Kakvi međnici, kažem ja, gde su međnici? (Žazikov sluša sa pažnjom punom saučešća i poniznosti). Moje imanje — zar imanje nije moje? nije moje? a on, ne bilo ga, neprestano svoje radnike na moje imanje šilje, — šilje samo svoje. E, a moj nadzornik, naravno, za svoje, — u gospodsko, veli, ne diraj. A oni ti se okomiše na njega, te još kako! A? Zar da se bijemo? Pa to su oni počeli da se biju. Em ore tuđe, em se još i bije. Ne, rekoh, batalite! I tu im, pravo da ti kažem, i ja

pokazah pesnicu. A oni se, isprva, znaš, ovaj, povukoše. Kad, jednog dana, gledam ja: jaše, na glavi mu šubara, nastojnik, — veli: ne izvolevajte, veli, krivdu činiti, a ja njega, ovaj, pljas po zubima. Jedni za jednog, drugi za drugog — izrodi se čudo i sijaset. A sused onda, crk'o da bog da, na sud, na tužbu. Kidis'o, veli, na moje ljude motkama, čitavu bitku zapodeo, a povr' toga još i zemlju mi preoteo — a? Ah, vrat slomio — ja mu zemlju preoteo! Zar svoje dobro, pa „preoteo"? Šta na to kažeš?! Te tako dođe i sud; te svedoke iz sela, ovamo, onamo — počesmo k'o žuti mravi da se koljemo! On tužbu, a ja žalbu. Pade presuda, pa u moju korist izgleda da je bila. Ali Pafnutjev, podlac nijedan, pokvari. Ja onda puf na molbu u guberniju. A on, nesretnik, sede u kola pa dogura pravo ovamo. Čekaj, bratac, velim, nismo ni mi veslo sisali, te ti sednem i ja, i evo me! Eto kakvog nesretnika suseda imam!

ŽAZIKOV. Ama šta kažete! ala je to neprijatno!

BLINOV. Eto, tako ti je to ispalo! A ti, kako si? Jesi l' zdravo?

ŽAZIKOV. Hvala bogu, Vasilije Vasiljeviću, hvala bogu, ne mogu da se požalim.

BLINOV. A ideš li u pozorište?

ŽAZIKOV. Idem, naravno. Dosta često.

BLINOV. Čuj! odvedi i mene u pozorište.

ŽAZIKOV. Sa velikim zadovoljstvom, Vasilije Vasiljeviću, sa naročitim zadovoljstvom.

BLINOV. Na tragediju, ovaj, na tragediju me vodi. I to, znaš, na neku rusku, pojaču, čvršću, onako, što žešću.

ŽAZIKOV. Hvala bogu, Vasilije Vasiljeviću, drage volje.

BLINOV. A gde ćeš danas ručati?

ŽAZIKOV. Ja, čiko? Gde god vi želite.

BLINOV. Odvedi me u restoran, ali u neki dobar, onako, znaš. Ja ti, brate, volim, znaš... (Smeje se). A da nemaš što da se čovek prihvati? a?

ŽAZIKOV. Verujte da sam prosto očajan...

BLINOV (unoseći mu se pogledom u lice). Slušaj ti, Timoša...

ŽAZIKOV. Izvol'te?

BLINOV. Imaš li ti para?

ŽAZIKOV. Imam, imam... Imam ja para.

BLINOV. A ja sam, vidiš, mislio da ti — ovaj... Pa kako to da nemaš baš ničeg što bi čovek pod zub mogao metnuti? a?

ŽAZIKOV. Eto, tako se nekako desilo, a osim toga ni sluga mi nije tu... prosto ne mogu da shvatim kud se deo!

BLINOV. Doći će, ne boj se... A hoćeš li skoro ručati?

ŽAZIKOV. A što pitate?

BLINOV. Ama ovako s puta, pa mi se skoro smučilo, koliko sam zagladnio! A posle na tragediju da me vodiš. Karatigina[1] mi pokaži, jesi li čuo?

ŽAZIKOV. Ama neizostavno.

BLINOV. E, a sad, ded' oblači se, — hajdemo na ručak.

ŽAZIKOV. Molim, Vasilije Vasiljeviću, evo odmah.

BLINOV. Timoša! Ej, Timoša!

ŽAZIKOV. Izvol'te?

BLINOV. A pričaju da ovde kod vas mamzelke stojećki jašu na konjima... a?... je l' istina to?

ŽAZIKOV. A!... To je u cirkusu... Nego kako, naravno da jašu.

BLINOV. Znači, baš jašu? A jesu l' zgodne?

ŽAZIKOV. Pa... zgodne su.

BLINOV. Mora da su pozamašne?

ŽAZIKOV. Pa i nisu mnogo.

BLINOV. Eh?... Nego, ipak, pokazaćeš mi ih.

ŽAZIKOV. Molim, molim... (Čuje se zvonce).

ŽAZIKOV (zbunjeno). To je neko kod mene... (Odlazi u pretsoblje i otvara vrata. Čuje se njegov glas: „a, uđite”).

(Ulazi momak sa svijenim omotom.)

BLINOV. Vi ste, kanda, iz litografije, a?

MOMAK. Sasvim tačno. Doneo sam slike.

ŽAZIKOV. Kakve slike?

MOMAK. Pa one što ste juče izvoleli izabrati.

ŽAZIKOV. Ah, jest! A jeste li doneli račun?

MOMAK. Doneo sam.

ŽAZIKOV (uzima račun i odlazi k prozoru). Odmah... odmah...

BLINOV (momku). Jesi li ti, bratac, ovdašnji?

MOMAK (sa izvesnim čuđenjem). Ovdašnji.

BLINOV. A čiji si ti?[2]

MOMAK. Gospodina Kuropljohina.

BLINOV. Jesi l' na obroku?[3]

MOMAK. Jesam.

BLINOV. A kol'ko plaćaš godišnje?

MOMAK. Sto rubalja...

BLINOV. Znači, na pačportu[4] živiš?

MOMAK. Na pačportu.

BLINOV. Na godišnjem?

MOMAK. Jeste.

BLINOV. I — živiš, a?

MOMAK. Živim, polagacko.

BLINOV. Pa polagacko je, bratac moj, i bolje.

MOMAK (kroz zube). Jes', jes'.

BLINOV. A kako ti beše ime?

MOMAK. Kuzma.

BLINOV. Hm!...

ŽAZIKOV (prilazeći Blinovu). Mili Vasilije Vasiljeviću, verujte mi, strašno mi je neprijatno... a i nezgodno je da vam čovek dosađuje... ali... da li biste mi mogli dati tako, jedno... dvadesetak rubalja na zajam, na dva dana, ne na duže...

BLINOV. A ti maločas reče da imaš para?

ŽAZIKOV. Ono, tačno je da imam para. Ako baš hoćete, imam ih... samo što moram da platim kiriju, pa, eto...

BLINOV. Molim te, evo ti. (Vadi maslen buđelar). Koliko hoćeš? Stotinarku li, ili dve?

ŽAZIKOV. Ono, meni sad stvarno treba dvadeset rubalja. Ali, kad ste već tako dobri, onda bih vas molio za jedno sto deset ili sto petnaest rubalja u banknotama...

BLINOV. Evo ti dvesta.

ŽAZIKOV. Veoma, veoma vam blagodarim... a sutra ću vam celu ovu sumu u potpunosti vratiti, ili najdalje prekosutra... (Obraćajući se momku). Evo ti, dragi moj. Opet ću danas navratiti do vas, izabraću još nešto.

MOMAK. Pokorno blagodarim. (Odlazi).

BLINOV. E, hajdemo sad na ručak.

ŽAZIKOV. Hajdemo, čiko, hajdemo. Odvešću vas kod Sen-Žorža i takvim ću vas šampanjcem počastiti...

BLINOV. A ima li taj tvoj Žorž orgulje?

ŽAZIKOV. Ne, orgulje nema.

BLINOV. E, onda nek ide s milim bogom. Vodi ti mene u lokal s orguljama.

ŽAZIKOV. Vrlo dobro. (Ulazi Matvej). A, jesi l' se vratio! Šta je bilo, jesi li ga zatekao?

MATVEJ. Zatekao sam ga i odgovor sam dobio.

ŽAZIKOV (uzima pisamce i nehatno ga čita). Naravno, znao sam ja to!

MATVEJ (Blinovu). Zdravo da ste, baćuška Vasilije Vasiljeviću, dozvolite ručicu.

BLINOV (pruža mu ruku). Zdravo, bratac.

MATVEJ (klanja se). Kako se izvolevati osećati, baćuška?

BLINOV. Dobro.

MATVEJ. Neka je hvala milostivom Bogu.

ŽAZIKOV (baca pisamce na pod). Odvratan narod! Matveje! Ded, da se obučem.

MATVEJ. Hoćete li lakirane cipele izvoleti obuti?

ŽAZIKOV. Svejedno koje...

BLINOV. Pa zar nisi već obučen? Navuci-der kaftan, pa si gotov.

ŽAZIKOV. Pravo kažete! Hajdemo.

BLINOV. Hajdemo. A tragediju neizostavno da mi pokažeš, i mamzelke...

MATVEJ (tiho na uho Žazikovu). A šta je, baćuška, sa selom? kada ćemo?

ŽAZIKOV (odlazeći s Blinovim). Šta ti sad na um pade? Nek đavo nosi to tvoje selo... (Odlaze).

MATVEJ (uzdišući). Eh, ne valja nam posao! (Gleda za Blinovim i uzdiše). Gde li si, zlatno nekadašnje vremence! Zatrlo se i iščezlo, vlasteosko plemence! (Odlazi u pretsoblje).

1845.

GDE JE TANKO, TAMO SE I KIDA
Komedija u jednom činu

— Preveo Radivoje J. Maksimović —

LICA:

Ana Vasiljevna LIBANOVA, vlasteoka, 40 godina.
VERA Nikolajevna, njena kći, 19 godina.
M-lle BIENAIMÉ, družbenica i guvernanta, 42 godine.
VARVARA IVANOVNA Morozova, rođaka Libanove, 45 godina.
Vladimir Petrović STANICIN, sused, 28 godina.
Evgenije Andrejević GORSKI, sused, 26 godina.
Ivan Pavlić MUHIN, sused, 30 godina.
Kapetan ČUHANOV, 50 godina.
NASTOJNIK.
SLUGA.
Radnja se dešava u selu g-đe Libanove.

Scena pretstavlja salon bogate vlasteoske kuće. U sredi — vrata u trpezariju, s desna — u salon, s leva staklena vrata ka vrtu. Po zidovima vise portreti, na avansceni sto, prekriven novinama. Klavir, nekoliko naslonjača. Nešto u pozadini, kineski bilijar. U uglu velik zidni časovnik.

GORSKI (ulazi). Šta! Zar nikog nema? tim bolje... Koliko je to časova?... Pola deset... (Posle kratkog razmišljanja). Danas je — odlučujući dan... Da... da... (Prilazi k stolu, uzima novine i seda). Journal des Débats, od trećeg aprila po novom kalendaru, a danas smo u julu... hm!... Da vidimo šta ima novo... (Počinje da čita. Iz trpezarije dolazi Muhin. Gorski se brzo osvrće). Gle, gle, gle... Muhin! Otkud ti? Kad si stigao?

MUHIN. Noćas, a pošao sam iz varoši sinoć u šest. Moj kočijaš zalutao.

GORSKI. Nisam ni znao da se ti znaš sa M-me de Libanoff.

MUHIN. Doista mi je ovo prvi put što sam ovde. Pretstavili su me M-me de Libanoff, kako ti to kažeš, na balu kod gubernatora. Igrao

sam sa njenom ćerkom i bio sam udostojen pozivom. (Osvrće se). A zbilja krasnu kuću ima!

GORSKI. Nego šta! prva je to kuća u guberniji. (Pokazuje mu Journal des Débats). Pogledaj, „mi primamo Telegraf”. — Šala na stranu, ali dobro se živi ovde... Tako prijatna jedna mešavina ruskog seoskog života i francuskog vie de chateau...[5] Videćeš samo... Domaćica je, istina, udovica, ali je bogata... a kći...

MUHIN (prekidajući Gorskog). Kći je vanredno mila...

GORSKI. A! (Posle kratkog ćutanja). Da.

MUHIN. A kako se zove?

GORSKI (svečanim tonom). Zove se Vera Nikolajevna... Uz nju ide vanredan miraz.

MUHIN. Eh, to mi je svejedno. Ti znaš da ja nisam mladoženja.

GORSKI. Nisi mladoženja, al' si (posmatra ga od glave do pete) obučen kao mladoženja.

MUHIN. Ama da ti nisi već ljubomoran?

GORSKI. Jes', samo mi još to nedostaje! Bolje sednimo pa da porazgovaramo, dok još dame nisu sišle na čaj.

MUHIN. Da sednem, na to sam gotov (seda), a razgovaraćemo docnije... Nego deder ti meni ispričaj u nekoliko reči kakva je ovo kuća, kakvi su u njoj ljudi... Jer ti si ovde stari znanac...

GORSKI. Da, pokojna moja mati čitavih dvadeset godina nije mogla da trpi g-đu Libanovu... Odavno se znamo. Ja sam i u Petrogradu odlazio kod nje, susretao je i u inostranstvu. Dakle, ti hoćeš da znaš kakvi su to ljudi, — e, onda izvoli. M-me de Libanoff (tako je napisano na njenim posetnicama, sa dodatkom — née Salotopine[6])... M-me de Libanoff dobra je žena, živi, a daje i drugima da žive. Ona ne pripada višem društvu. Ali ne može se reći da u Petrogradu za nju baš sasvim ne znaju. General Monplezir kod nje otseda kad prolazi kroz Petrograd. Muža je rano izgubila. A da nije toga, ušla bi i ona među „svet”. Drži se i ponaša dobro; pomalo je sentimentalna, razmažena. Goste dočekuje nekako... i nehatno, i ljubazno. Nema, znaš, onoga pravoga šika... Ali hvala joj makar i na tome što se ne uzbuđuje, ne govori kroz nos i ne spletkari. Kuću svoju drži u redu, a imanjem sama upravlja... Administrativna glava. Živi ti kod nje jedna njena rođaka — Morozočva, Varvara Ivanovna,

dama pristojna, takođe udovica, samo što je sirotna. Naslućujem da je zla kao osica, a znam tačno da ne može da trpi svoju dobrotvorku... Ali zar se malo šta ne događa! Guvernanta, Francuskinja, takođe u kući postoji, razliva čaj, uzdiše za Parizom i voli le petit mot pour rire,[7] umorno koluta očicama... arhitekte i geometri joj se udvaraju. Ali, pošto ne zna da igra karte, a preferans je dobar samo u troje, to se toga radi, kao pas na lancu, drži jedan propali kapetan, nekakav Čuhanov, na prvi pogled đida, a u stvari udvorica i laskavac. I sve te osobe nikako i ne izbijaju iz kuće.... Ali g-đa Libanova ima mnogo drugih prijatelja... ko će ih sve pobrojati!... Da, eto sam zaboravio da pomenem jednoga od najstalnijih posetilaca, doktora Gutmana, Karla Karlića. To ti je čovek mlad, lep, sa svilastim zaliscima, u svome se poslu uopšte ne razume, ali Ani Vasiljevnoj umiljato ljubi ručice. Ani Vasiljevnoj to nije neprijatno, a i ručice joj nisu rđave; malko su debele, pa bele, a vrhovi prstiju su povijeni na više...

MUHIN (nestrpljivo). Ama što ti meni o ćerki ništa ne pričaš?

GORSKI. Čekaj, sad ću. Nju sam sačuvao za posledak. Uostalom, šta ja znam da ti pričam o Veri Nikolajevnoj? Stvarno, ništa ne znam. Ko će shvatiti devojku od osamnaest godina? Ona je i sama kao novo vino, sva u previranju. Ali od nje može divna žena da ispadne. Ona je oštroumna, pametna, puna karaktera. I srce ima nežno, i volju za životom ima veliku, i egoista je veliki. Brzo će se i udati.

MUHIN. Za koga?

GORSKI. Ne znam... Ali znam da neće ostati među usedelicama.

MUHIN. Pa naravno, bogata udavača.

GORSKI. A ne... ne zbog toga.

MUHIN. Nego zbog čega?

GORSKI. Zbog toga što je shvatila da život žene počinje tek od dana svadbe. A njoj se hoće da živi. Čuj... koliko je to sad časova?

MUHIN (gleda na časovnik). Deset.

GORSKI. Deset!... E, onda znači da ću još dospeti. Čuj. Između mene i Vere Nikolajevne vodi se strašna borba. Znaš li ti zbog čega sam ja ovamo skoro bezobzirce dojurio juče izjutra?

MUHIN. Zbog čega? Ne, ne znam.

GORSKI. Zbog toga što je danas jedan mlad čovek, tebi poznat, nameran da zaprosi njenu ruku.

MUHIN. A ko je taj?

GORSKI. Stanicin.

MUHIN. Vladimir Stanicin?

GORSKI. Vladimir Petrović Stanicin, gardijski poručnik u ostavci, veliki moj prijatelj, inače da ne može biti bolji drugar. Eto ti pa sam presudi: ja sam ga sam uveo u ovu kuću. I ne samo uveo, nego sam ga uveo baš toga radi da se oženi Verom Nikolajevnom! On je čovek dobar, skroman, dosta ograničen, lenj, voli da sedi kod kuće: bolji se muž ne može ni poželeti. I ona to dobro shvata. A ja joj, kao stari drugar, želim dobra.

MUHIN. Znači, ti si doleteo ovamo da budeš svedok sreće tvoga „štićenika"?

GORSKI. Ne, naprotiv, došao sam amo da bih onemogućio taj brak.

MUHIN. Ne razumem te.

GORSKI. Hm... a, međutim, rekao bi čovek da je stvar jasna.

MUHIN. Hoćeš li ti da je uzmeš?

GORSKI. Pe, neću. Ali isto tako neću ni da se ona uda.

MUHIN. Zaljubljen si u nju.

GORSKI. Ne verujem.

MUHIN. Ti si zaljubljen u nju, dragi moj, ali se bojiš da se ne izrekneš.

GORSKI. Sve koješta! Ta ja sam gotov sve da ti ispričam...

MUHIN. Znači, zaprosićeš je...

GORSKI. Ama ne! U svakom slučaju, ne nameravam da se njome oženim.

MUHIN. E, skroman si čovek, — mora ti se priznati.

GORSKI. Ne, čuj me, govoriću sad s tobom otvoreno. Evo u čemu je stvar. Ja znam, tačno znam da, kad bi zaprosio njenu ruku, ona bi me pretpostavila zajedničkom našem prijatelju, Vladimiru Petroviću. Što se pak tiče mamice, i ja i Stanicin smo u njenim očima pristojne mladoženje... ona se neće protiviti. Vera misli da sam u nju zaljubljen, i zna da se ja braka bojim kao žive vatre... Ona bi da pobedi u meni taj strah... i eto, čeka... Ali neće dugo čekati. I ne usled toga što bi se bojala da izgubi Stanicina: taj jadni mladić gori i

topi se kao sveća... nego ima drugi jedan razlog sa koga ona neće više hteti da čeka! Ona počinje mene da prozreva, boji se da me i suviše pritera uza zid, ali, s druge strane, htela bi, najzad, da sazna kakve su moje namere. I eto, stoga se i vodi bitka između nas. Ali ja osećam da je današnji dan — odlučujući. Ili će mi ta zmija iskliznuti iz ruku ili će me udaviti. Uostalom, ja još ne gubim nadu. Ko zna, možda ni u Scilu neću upasti, a ipak ću kroz Haribdu proći! Samo jedno ne valja: Stanicin je u tolikoj meri zaljubljen da već nije sposoban ni da bude ljubomoran, niti da se ljuti, već samo ide zinuvši i sladunjavo oko sebe pogledajući. Strašno je smešan, ali samim potsmevanjem ja tu ništa ne mogu postići... Moram biti nežan. I to sam već i počeo od sinoć. I nisam se ništa usiljavao — eto to je najčudnije. Prosto prestajem samog sebe da razumem, boga mi.

MUHIN. A kako si ti to počeo?

GORSKI. Evo kako. Već sam ti rekao da sam sinoć stigao ovamo prilično rano. Preksinoć sam saznao za namere Stanicina... na koji način, o tome ne vredi reči trošiti... Stanicin je poverljiv i brbljav. Ne znam da li Vera Nikolajevna predoseća proševinu svoga obožavaoca — to je njena stvar, — tek ona je juče nekako naročito na mene pažnju obraćala. Ne možeš da zamisliš koliko je teško, čak i onome ko je naviknut, da podnosi pronicljivi pogled tih mladih ali pametnih očiju, naročito kad ona njima malo zažmiri. Vrlo je verovatno da je i nju porazila promena moga ophođenja prema njoj.

... Ja važim za čoveka potsmešljivog i hladnog, i veoma mi je to milo: s takvom reputacijom je lako živeti... ali juče sam morao da izigravam čoveka brižnog i nežnog. Našto lagati? Ja sam, zaista, osećao izvesno malo uzbuđenje i srce mi je rado omekšalo. Ti me dobro znaš, druže Muhine: ti znaš da ja čak i u najvelikolepnijim trenutcima čovekovog života ne prestajem biti posmatrač... a Vera je pretstavljala juče vanredan prizor za nas, posmatrače. Ona se podavala zanosu, ako ne ljubavi — ja nisam dostojan takve časti — a ono radoznalosti — i bojala se, i nije imala poverenja u sebe, i samu sebe nije razumevala... Sve se to tako milo ogledalo na njenom svežem lišcu. Ceo dan nisam se odmicao od nje, a pred veče osetih da gubim vlast nad sobom... O Muhine, Muhine! dugo biti u blizini mladih ramena, mladih disanja — ničeg opasnijeg!

... U veče pođosmo u vrt. Vreme je bilo izvanredno... tišina u vazduhu neopisana... M-lle Bienaimé beše izišla na balkon sa svećom: čak ni plamen nije lelujao. Dugo smo šetali u dvoje, na domak kuće, po mekome pesku stazice, duž jezera. I u vodi, i na nebu, nečujno su treperile zvezde... Snishodljiva ali obazriva M-lle Bienaimé pratila nas je sa visine balkona pogledom... Predložih Veri Nikolajevnoj da sednemo u čamac. Ona pristade. Počeh veslati i nečujno doplovih do sredine uskoga jezera... „Kud ste to pošli?” upita nas M-lle Bienaimé na francuskom. — „Nikuda”, odgovorih joj ja, takođe na francuskom, i lupih veslom, ostavljajući ga kraj sebe. — „Nikuda”, dodadoh poluglasno: „i suviše nam je ovde dobro”.... Vera obori pogled, osmehnu se i poče vrhom od suncobrana da crta po vodi... Mio jedan i zamišljen osmeh zaokrugli njene mladačke obraze... spremala se da govori, ali je samo uzdisala, no tako nekako veselo, baš kao što deca uzdišu. Pa sad... šta još da ti kažem? Bacio sam do đavola svu svoju opreznost, sve namere i zapažanja, bio sam srećan i glup, recitovao sam joj na pamet stihove... boga mi... Šta, ne veruješ? Ne, boga mi, recitovao sam joj, i to još glasom koji je drhtao... Da, sve je to lepo... Moja stvar odlično stoji, i kad bih hteo da se ženim... Ali evo u čemu je čvor. Nju je teško obmanuti... Ima ljudi koji tvrde da se žene odlično znaju mačevati. Njoj je nemoguće izbiti mač iz ruke. Uostalom, videćemo danas... u svakom slučaju, proveo sam jedno divno veče... A ti si mi se nešto zamislio, Ivane Pavliću?

MUHIN. Ja? Ja mislim da ako nisi zaljubljen u Veru Nikolajevnu, onda ili si neki veliki osobenjak, ili si nesnosan sebičnjak.

GORSKI. Može biti, može biti: a i ko... Pst! ide neko. Na oružje! Računam na tvoju diskreciju.

MUHIN. O! naravno.

GORSKI (pogledavši na vrata od salona). A! M-lle Bienaimé... uvek peva... htela, ne htela... Čaj je čeka. (Ulazi M-lle Bienaimé. Muhin ustaje i pozdravlja je. Gorski joj prilazi). Mademoiselle, j'ai l’honneur de vous saluer.[8]

M-lle BIENAIMÉ (upućujući se u trpezariju i gledajući Gorskoga ispod očiju). Bien le bonjour, Monsieur.[9]

GORSKI. Toujours fraîche comme une rose.[10]

M-lle BIENAIMÉ (uspijajući). Et vous toujours galant. Venez, j'ai quelque chose à vous dire.[11] (Odlazi sa Gorskim u trpezariju).

MUHIN (sam). E, baš je ovaj Gorski nastran čovek. I ko ga je molio da mene uzima za svoga poverenika? (Šeta se). No, imao sam rašta i dolaziti... Kad bi samo bilo mogućno...

(Staklena vrata iz vrta brzo se otvaraju. Ulazi Vera, odevena u belo. U ruci joj je sveža ruža. Muhin se osvrće i pozdravlja je zbunjeno. Vera se zaustavlja u nedoumici).

MUHIN. Vi... vi me ne poznajete... Ja sam...

VERA. Ah! Monsieur... Monsieur... Muhin. Zbilja, nisam očekivala... a kad ste stigli?

MUHIN. Noćas... Zamislite, moj kočijaš...

VERA (prekidajući ga). Mami će biti veoma milo. Nadam se da ćete se i zadržati kod nas kao naš gost... (Osvrće se).

MUHIN. Vi tražite, možda, Gorskoga... On tek što je izašao.

VERA. A otkud vi zaključujete da ja tražim gospodina Gorskoga?

MUHIN (prilično zbunjen). Ja sam... ja sam mislio...

VERA. Da li ga poznajete?

MUHIN. Već odavno. Zajedno smo služili.

VERA (prilazeći prozoru). Kako je danas divno vreme!

MUHIN. Vi ste već šetali po vrtu?

VERA. Da... rano sam ustala... (Gleda na kraj svoje haljine i na cipelice). Velika rosa jutros u travi...

MUHIN (s osmehom). I ruža vam je, pogledajte samo, sva u rosi...

VERA (gleda je). Da.

MUHIN. Dozvolite da vas upitam... za koga ste je uzabrali?

VERA. Kako za koga? Za sebe.

MUHIN (značajno). Ah!

GORSKI (izlazeći iz trpezarije). Hoćeš li čaja, Muhine? (Spazivši Veru). Zdravo da ste, Vera Nikolajevna!

VERA. Zdravo!

MUHIN (žurno i sa pretvornom ravnodušnošću Gorskome). A zar je gotov čaj? E, onda idem. (Odlazi u trpezariju).

GORSKI. Vera Nikolajevna, dajte mi vašu ruku. (Ona mu ćuteći daje ruku). Šta vam je?

VERA. Recite mi, Evgenije Andrejiću, da li je vaš novi prijatelj, Monsieur Muhin, glup?

GORSKI (u nedoumici). Ne znam... kažu da nije glup. Ali kakvo je to pitanje?...

VERA. Jeste li vi sa njim u velikom prijateljstvu?

GORSKI. Znamo se... ali zašto... da vam nije on što rekao?

VERA (žurno). Ne... ništa... ja to tek onako... Da divnoga jutra!

GORSKI (pokazujući na ružu). Vidim da ste od jutros već šetali.

VERA. Da... Monsieur... Muhin me je već pitao za koga sam ovu ružu uzabrala.

GORSKI. A šta ste mu vi odgovorili?

VERA. Odgovorila sam da sam je za sebe uzabrala.

GORSKI. Zar ste je, zbilja, za sebe uzabrali?

VERA. Ne, za vas. Vidite, ja sam iskrena.

GORSKI. E, pa onda dajte mi je.

VERA. Sad ne mogu: primorana sam da je zadenem sebi za pojas ili da je poklonim Francuskinji. Prosto divota jedna! I baš neka! Zašto vi prvi niste sišli dole?

GORSKI. Pa ja sam i tako bio ovde pre sviju.

VERA. A što ja onda vas nisam prvo srela?

GORSKI. Taj dosadni Muhin...

VERA (pogledavši ga sa strane). Gorski! Vi se prema meni lukavstvom služite.

GORSKI. Zar ja...

VERA. Dobro, dobro... posle ću vam to dokazati... A sada hajdemote da pijemo čaj.

GORSKI (zadržavajući je). Vera Nikolajevna! čujte, vi me dobro znate. Ja sam čovek nepoverljiv, čudan; na izgled sam potsmešljiv i smeo, a u stvari sam čak bojažljiv.

VERA. Vi?

GORSKI. Ja. Osim toga, sve ovo što se sa mnom događa, tako je novo za mene... Vi velite da sam lukav... Budite uviđavni prema meni... unesite se u moj položaj. (Vera ćuteći podigne oči i unosi se pogledom u njega). Uveravam vas da još nikad nisam imao prilike da govorim... ovako kao ovo sad sa vama... i stoga mi i jeste teško...

Naravno... Naravno, ja sam navikao da se pretvaram... Ama ne gledajte me tako... Ne, boga mi, ja zaslužujem da me neko malo ohrabri.

VERA. Gorski! mene je lako obmanuti... Ja sam odrasla na selu i malo sam bila u dodiru sa ljudima... mene je lako obmanuti! a i pa što? To vam nikakvu čast ni slavu neće doneti... A da se igrate sa mnom... Ne, u to neću da verujem... To nisam zaslužila, a i vi to valjda nećete.

GORSKI. Da se igram sa vama? Ama pogledajte se... Ta te oči sve skroz vide. (Vera se polagano okreće od njega). Ta znate li vi da kada sam sa vama, ja ne mogu... ne, zbilja, prosto ne mogu da vam kažem sve ono, što mi je na srcu... u vašem mirnom osmejku, u vašem spokojnom pogledu, u vašem ćutanju čak, ima nečeg u tolikoj meri zapovedničkog... zuje? Uzmimo vas, naprimer...

VERA (prekidajući ga). A vi nećete da se iskažete? Vi bi stalno da se držite puta lukavstva?

GORSKI. Ne... Ali čujte, ako ćemo istinu da govorimo da se držite puta lukavstva?

GORSKI. Ne... Ali čujte, ako ćemo istinu da govorimo, ko se od nas dvoje ispoveda i sav iskazuje? Uzmimo vas, na primer...

VERA (opet ga prekidajući i gledajući ga potsmešljivo). Da, da: baš da se utvrdi, ko se od nas dvoje sav iskazuje?

GORSKI. Ne, ja sad o vama govorim. Recite mi, naprimer, otvoreno, čekate li vi koga danas?

VERA (mirno). Da. Verovatno će nam danas doći Stanicin.

GORSKI. Vi ste užasna osoba. Vi imate talenat, ništa ne skrivajući, ništa da ne reknete... La franchise est la meilleure des diplomaties,[12] verovatno stoga što jedno ne smeta drugom.

VERA. Znači, i vi ste znali da on treba da dođe?

GORSKI (olako zbunjen). Znao sam.

VERA (mirišući ružu). A da li vaš Monsieur... Muhin takođe... zna?

GORSKI. Što vi mene stalno ispitujete o Muhinu? Zašto vi...

VERA (prekidajući ga). Dobro, dobro, ne ljutite se... Hoćete li da posle čaja pođemo u vrt? Tamo ćemo proćeretati... Zapitaću vas...

GORSKI (žurno). Šta?

VERA. Gle kako ste radoznali!... Porazgovaraćemo... o važnoj jednoj stvari. (Iz trpezarije se čuje glas M-lle Bienaimé: C'est vous, Véra?)[13]

VERA (poluglasno). Kao da ona i ranije nije bila čula da sam ja ovde! (Glasno). Oui, c'est moi, bonjour, je viens.[14] (Odlazeći, baca ružu na sto i u vratima govori Gorskome). Dođite! (Odlazi u trpezariju).

GORSKI (lagano uzima ružu i ostaje izvesno vreme nepokretan). Evgenije Andrejiću, prijatelju moj, moram da vam kažem otvoreno da vi, koliko se meni čini, niste dorasli ovome đavolčetu. Vi se uvijate od svake ruke, ona, pak, ni prstićem da mrdne, a međutim vi ste taj koji se izbrbljava. Nego, uostalom, šta onda? Ili ću ja odleteti — i onda tim bolje. Ili ću pak izgubiti bitku — nije sramota oženiti se ovakvom ženom. Ono, istina, jeza čoveka hvata... ali, opet, s druge strane, pa što čuvati slobodu? Vreme nam je da ja i vi prestanemo da budemo kao deca. Ipak, pričekajte, Evgenije Andrejiću, pričeknite, vi mi se nešto brzo predajete. (Gleda na ružu). Šta ti znaš, jadni moj cvetiću? (Brzo se osvrće). A! Mamica sa svojom družbenicom... (Pažljivo stavlja ružu u džep. Iz salona izlazi g-đa Libanova sa Varvarom Ivanovnom. Gorski im ide u susret). Dobar dan, gospođe! Kako ste spavale?

G-đa LIBANOVA (pruža mu vrhove prstiju). Bonjour, Eugène... Nešto me danas glava boli.

VARVARA IVANOVNA. Kasno ležete, Ana Vasiljevna!

G-đa LIBANOVA. Možda... A gde je Vera? Jeste l' je videli?

GORSKI. Ona je u trpezariji sa m-lle Bienaimé i Muhinom.

G-đa LIBANOVA. Ah, da, monsieur Muhin je, kažu, došao noćas. Da li ga poznajete? (Seda).

GORSKI. Odavno se već sa njime znam. Zar vi nećete ići da pijete čaj?

G-đa LIBANOVA. Ne, ja se od čaja uzbudim... Gutman mi je zabranio. Ali ja vas ne zadržavam... Idite, idite, Varvara Ivanovna! (Varvara Ivanovna odlazi). A vi, Gorski, ostajete?

GORSKI. Ja sam već pio.

G-đa LIBANOVA. Kako je divan dan! Jeste li videli kapetana?

GORSKI. Ne, nisam ga video. On mora da, po običaju, šeta po vrtu... traži pečurke.

G-đa LIBANOVA. Zamislite samo, kakvu je partiju juče dobio... Ta sedite... što stojite? (Gorski seda). Ja imam sedam kârâ i dvostrukog kralja u ercu, — u ercu, obratite pažnju. Kažem: igram. Varvara Ivanovna, naravno, kaže: dalje. A taj zlikovac kaže takođe: igra! Ja sedam, i on sedam. Ja u kari, on u ercu. Ja zovem. Ali Varvara Ivanovna, kao i uvek, nema ništa. I, da li ćete mi verovati, ona meni polazi sitnim pikom... A kod mene dupli kralj... Naravno, odigrao je... Ah, dobro kad sam se setila, moram da pošaljem u varoš... (Zvoni).

GORSKI. Zbog čega?

NASTOJNIK (ulazi iz trpezarije). Izvol' te.

G-đa LIBANOVA. Pošalji u varoš Gavrila po kredu, ti znaš kakve ja volim.

NASTOJNIK. Razumem.

G-đa LIBANOVA. Ali reci da uzme što više... A kako kosidba?

NASTOJNIK. Razumem. Kosidba se nastavlja.

G-đa LIBANOVA. Dobro. A gde je Ilija Ilić?

NASTOJNIK. Šeta po vrtu.

G-đa LIBANOVA. Po vrtu?... Ded;, zovni ga.

NASTOJNIK. Razumem.

G-đa LIBANOVA. Ajd' sad, idi!

NASTOJNIK. Razumem. (Odlazi kroz staklena vrata).

G-đa LIBANOVA (gledajući na svoje ruke). Šta ćemo danas da otpočnemo. Eugène? Vi znate da se ja u svemu na vas oslanjam. Izmislite nešto zanimljivo... Nešto nisam danas raspoložena. A da li je taj m-r Muhin valjan mladić?

GORSKI. Vanredan.

G-đa LIBANOVA. Il n'est pas gênant?[15]

GORSKI. O, ni najmanje.

G-đa LIBANOVA. I zna da igra preferans?

GORSKI. Još te kako...

G-đa LIBANOVA. Ah! mais c'est très bien...[16] g Eugène, dodajte mi klupicu pod noge. (Gorski donosi klupicu). Merci... A evo ga ide i kapetan.

ČUHANOV (ulazi iz vrta; u njegovoj kačketi su pečurke). Zdravo da ste, majčice Ana Vasiljevna! Dozvolite ručicu.

G-đa LIBANOVA (leno mu pruža ruku). Zdravo, razbojniče!

ČUHANOV (ljubi joj ruku dvared uzastopce i smeje se). Razbojnik, razbojnik... A međutim ja sam taj koji stalno gubi. Evgeniju Andrejiću moje najpokornije... (Gorski ga otpozdravlja klanjanjem. Čuhanov ga gleda i klima glavom). Prava junačina! Šta velite, hoćemo li u vojsku? A? A vi, majčice, kako se vi osećate? Evo, gljivica sam vam nabrao.

G-đa LIBANOVA. A što ih u kotaricu ne berete, kapetane? Otkud mogu gljive u kačket da se meću?

ČUHANOV. Razumem, majčice, razumem. Nama, starim vojnicima je to, naravno, svejedno. A vama.., e, to je već nešto drugo... Razumem. Evo, odmah ću ih u tanjirić preručiti. A da li se naša ptičica, Vera Nikolajevna, izvolela probuditi?

G-đa LIBANOVA (ne odgovarajući Čuhanovu, Gorskome). Dites-moi,[17] je li taj M-r Muhin bogat?

GORSKI. Ima dvesta duša.[18]

G-đa LIBANOVA (ravnodušno). A! A što oni tako dugo piju čaj?

ČUHANOV. Zapovedate li da učinimo juriš na njih, majčice? Samo zapovedite — za tren oka ćemo ih savladati!... I pod jače smo mi tvrđave podilazili... Samo da nam je takvih vojskovođa, kao Evgenije Andrejić...

GORSKI. Ama kakav sam vam ja vojskovođa, Ilija Iliću! Ostav’te, molim vas!

ČUHANOV. De, de, ako niste činom, a ono ste pojavom... Ja o pojavi, o pojavi ja govorim...

G-đa LIBANOVA. Da, kapetane... idite.., pogledajte šta je to s njima... jesu l’ popili već čaj?

ČUHANOV. Razumem, majčice... (Ide). A! evo ih. (Ulaze Vera, Muhin, M-lle Bienaimé, Varvara Ivanovna). Moje poštovanje celoj kompaniji...

VERA (uzgred). Dobar dan... (Trči Ani Vasiljevnoj). Bonjour, maman.

G-đa LIBANOVA (ljubeći je u čelo). Bonjour, petite... (Muhin se klanja pred njom). M-r Muhin, lepo vas molim... Veoma se radujem

što nas niste zaboravili...

MUHIN. Izvinite... ja... toliku čast...

G-đa LIBANOVA (Veri). A ti si, vidim, već trčala po vrtu, vetropire moj!... (Muhinu). Još niste videli naš vrt? Il est grand.[19] Mnogo cveća. Ja strašno volim cveće. Uostalom, kod nas je slobodno svakome da radi što hoće: liberté entière...[20]

MUHIN (osmehujući se). C'est charmant.[21]

G-đa LIBANOVA. To je moje pravilo... Apsolutno ne mogu da trpim sebičnost. I drugima teško pada, a i sebi samom čovek ništa ne olakšava. Eto, pitajte ih... (Pokazuje na sve uopšte. Varvara Ivanovna se sladunjavo osmehuje).

MUHIN (takođe se osmehujući). Moj prijatelj Gorski mi je već pričao. (Poćutavši kratko vreme). Kako vam je divna kuća!

G-đa LIBANOVA. Da, dobra je. C'est Rastrelli, vous savez, qui en a donné le plan,[22] mome dedi, grafu Ljubinu.

MUHIN (odobravajući i sa poštovanjem). A!

(U toku celog ovog razgovora Vera se naročito okretala od Gorskog i prilazila čas M-lle Bienaimé, čas Morozovoj. Gorski je odmah to primetio i kradom pogleda na Muhina).

G-đa LIBANOVA (obraćajući se celom društvu). Šta je, što ne idete u šetnju?

GORSKI. Da, hajdemote u vrt.

VERA (neprestano ne gledajući u njega). Sad je već vrućina... Još malo pa je podne... Sad je najžešća pripeka.

G-đa LIBANOVA. Kako god hoćete... (Muhinu). Imamo ovde bilijar... Uostalom, liberté entière, rekla sam vam... A znate li, kapetane, šta ćemo mi? mi ćemo malo da prevrnemo karte... Ono, istina, malo je rano... Ali, eto, Vera kaže da sad ne može u šetnju...

ČUHANOV (kome se uopšte ne karta). Dede, majčice, dede... Kakvo rano? Treba da mi vratite...

G-đa LIBANOVA. Nego... nego... (Sa neodlučnošću Muhinu). M-r Muhin... čujem da vi volite preferans... ako je po volji?... Moja M-lle Bienaimé ne zna, a ja već davno nisam igrala u četvoro.

MUHIN (koji uopšte nije očekivao ovakav poziv). Ovaj... drage volje...

G-đa LIBANOVA. Vous êtes fort aimable …[23] A Uostalom, recite slobodno, molim vas.

MUHIN. Ne, ne... biće mi veoma milo...

G-đa LIBANOVA. E, onda hajdemo... ići ćemo u salon... Tamo je već i sto spreman... M-r Muhin, donnez-moi votre bras …[24] (Ustaje). A vi, Gorski, izmislite nam nešto za danas... jeste l' čuli? Nek vam i Vera pomogne... (Odlazi u salon).

ČUHANOV (prilazeći Varvari Ivanovnoj). Dozvolite i meni da vam ponudim svoje usluge...

VARVARA IVANOVNA (ljutito mu podnosi ruku). E, već vi...

(Oba para polagano odlaze u salon. U vratima se Ana Vasiljevna osvrće i kaže M-lle Bienaimé: „Ne fermez pas la porte”.[25] M-lle Bienaimé se vraća s osmehom, seda u prvi plan s leva i zabrinuta izgleda uzima vez u ruke. Vera, koja je izvesno vreme stojala u neodlučnosti — da li da ostane, da li pak da pođe za materom, najednom ide ka klaviru, seda za nj i počinje svirati. Gorski joj polagano prilazi).

GORSKI (posle kratkog ćutanja). Šta vi to svirate, Vera Nikolajevna?

VERA (ne gledajući ga). Klimentijevu sonatu.

GORSKI. Bože moj, ala je to staro!

VERA. Da, to je prastara i predosadna stvar.

GORSKI. Pa što ste je izabrali? I kakva je to fantazija, najednom sesti za klavir! Zar ste zaboravili da ste mi obećali kako ćete ići sa mnom u vrt?

VERA. Baš sam zbog toga i sela za klavir, da ne bih sa vama išla u vrt.

GORSKI. Kakva je to sad najednom nemilost? Kakav je to kapris?

M-lle BIENAIMÉ. Ce n'est pas joli, se que vous jouez là, Véra. [26]

VERA (gromko). Je crois bien...[27] (Gorskom, nastavljajući sviranje) Čujte, Gorski, ja ne umem i ne volim da koketujem i da

isterujem kaprise... Ja sam za to i suviše ponosita. Vi i sami znate da ovo sad nije nikakav kapris od moje strane... Ali sam ljuta na vas.

GORSKI. Zašto?

VERA. Uvredili ste me.

GORSKI. Ja vas uvredio?!

VERA (produžujući da prebira sonatu). U najmanju ruku mogli ste da izaberete nekog boljeg poverenika. Nisam čestito ni ušla bila u trpezariju, a već mi je taj M-r... M-r... kako mu ono beše?... M-r Muhin primetio da je moja ruža, verovatno, najzad došla do svoga naznačenja... Zatim, videći da ja ne odgovaram na njegove ljubaznosti, najednom je počeo vas da hvali, ali tako nevešto... Zašto drugovi uvek tako nevešto hvale?... I uopšte, tako se tajanstveno ponašao, tako je oprezno oćutkivao, sa takvim je poštovanjem i sažaljenjem na mene pogledao... Nikako ne mogu da ga podnosim...

GORSKI. Šta vi iz svega toga zaključujete?

VERA. Zaključujem da M-r Muhin... a l'honneur de recevoir vos confidences.[28] (Jako udara po klavirskim dirkama).

GORSKI. Na osnovu čega vi to mislite?... I šta sam mogao da mu kažem?

VERA. Ne znam šta ste mogli da mu kažete... da mi se udvarate... da mi se smejete... da se spremate da mi zavrtite glavu... da vas ja veoma zanimam. (M-lle Bienaimé suho kašlje). Qu'est-ce que vous avez, bonne amie? Pourquoi toussez-vous?[29]

M-lle BIENAIMÉ. Rien... rien... je ne sais pas... cette sonate doit être bien difficile.[30]

VERA (poluglasno). Uh, ala mi je dosadna... (Gorskome). A što vi ćutite?

GORSKI. Ja? Zašto ja ćutim? ja samog sebe pitam: da li sam kriv pred vama? Tako je, kajem se: kriv sam, oprostite. Jezik moj — moj je najgori neprijatelj. Ali čujte me, Vera Nikolajevna... Sećate li se, sinoć sam recitovao Ljermontova, sećate li se kad on govori o srcu u kome se tako bezumno ljubav borila sa neprijateljstvom... (Vera lagano podiže oči). No, eto, eto, ne mogu da nastavim kad me vi tako gledate...

VERA (sleže ramenima). Dosta, dosta...

GORSKI. Čujte... Priznajem vam otvoreno! neću i užasno mi je da podlegnem toj nehotičnoj očaranosti, koju, na kraju krajeva, ne mogu a da ne priznam... Ja se na sve moguće načine staram da je otresem, rečima, potsmesima, pričama... Naklapam koješta kao kakva usedelica, kao dete...

VERA. A pa što sve to? Zašto da ne ostanemo dobri prijatelji?... Zar naši međusobni odnosi ne mogu biti prosti i prirodni?

GORSKI. Prosti i prirodni... Lako je to reći. (Odlučno). Da, kriv sam i molim da mi oprostite: bio sam prepredenjak, pa sam i sad prepreden... ali vas uveravam, Vera Nikolajevna da ma kakve bile moje pretpostavke i odluke u vašem otsustvu, već na prve vaše reči sve se te namere rasprskavaju kud koja, i osećam... vi ćete se smejati, ja osećam da se nalazim u vašoj vlasti...

VERA (postepeno prestajući da svira). Isto ste mi to i sinoć govorili...

GORSKI. Stoga što sam i sinoć to isto osećao. Odlučno se odričem da budem prema vama prepreden.

VERA (s osmehom). A! Vidite!

GORSKI. Vas samu uzimam za svedoka: ta vi morate znati, na kraju krajeva, da vas ne obmanjujem, kada vam kažem...

VERA (prekidajući ga). Da vam se dopadam... Naravno!

GORSKI (ljutito). Vi ste danas nepristupačni i nepoverljivi baš kao kakav sedamdesetogodišnji zelenaš! (Okreće se od nje. Oboje ćute neko vreme).

VERA (sa nategom produžuje svirku). Hoćete li da vam otsviram vašu omiljenu mazurku?

GORSKI. Vera Nikolajevna! ne mučite me... Kunem vam se...

VERA (veselo). Dobro, dobro, dosta!... Dajte ruku. Oprošteno vam je. (Gorski joj žurno stiska ruku). Nous faisons la paix, bonne amie.[31]

M-lle BIENAIMÉ (s pretvornim čuđenjem). Ah! Est-ce que vous vous étiez querrellés?[32]

VERA (poluglasno). O, nevinosti! (Glasno). Oui, un peu.[33] (Gorskom). Hoćete li da vam otsviram vašu mazurku?

GORSKI. Ne! Ta mazurka je suviše tužna... U njoj je prizvuk nekakve gorke težnje za daljinom. A meni je, uveravam vas, i ovde dobro. Otsvirajte mi nešto veselo, svetlo, živo, nešto što će igrati i blistati se na suncu, kao ribica u potoku... (Vera se zamisli na trenutak, zatim počinje da svira sjajan valcer). Oh, bože, kako ste mili! Doista i sami ličite na takvu jednu ribicu.

VERA (produžuje svirku). Vidim odavde M-r Muhina... Ala mora da mu je prijatno! Ubeđena sam da on stalno gubi...

GORSKI. Mari on! Njemu je svejedno.

VERA (posle kratkog ćutanja, stalno svirajući). A recite mi, zašto Stanicin nikad ne izgovori do kraja svoje misli?

GORSKI. Očevidno, mnogo ih ima.

VERA. Vi ste pakosni. On nije glup. On je vrlo dobar čovek. Volim ga.

GORSKI. On je vanredan, solidan čovek.

VERA. Da... Ali zbog čega mu odelo uvek tako rđavo stoji? baš kao novo, tek što je stiglo od krojača? (Gorski ne odgovara i gleda je ćuteći). Šta sad mislite?

GORSKI. Mislio sam... zamišljao sam malu sobicu, samo ne ovde, u našim snegovima, već negde na jugu, u divnom dalekom kraju...

VERA. A maločas ste govorili kako nećete u daljinu.

GORSKI. Sam neću... Naokolo nijednog poznanika, zvuci tuđeg jezika tek povremeno se čuju na ulici, kroz otvoren prozor dopire svežina bliskog mora... bele zavese lagano se vijore, kao jedro, vrata su otvorena prema vrtu, a na pragu, pod lakom senkom bršljana...

VERA (zbunjeno). O, pa vi ste pesnik!...

GORSKI. Bože sačuvaj! Ja se samo sećam.

VERA. Sećate se?

GORSKI. Da — prirode. A sve ostalo, što mi niste dali da izgovorim, to je sve — san.

VERA. Snovi se ne zbivaju... u stvarnosti.

GORSKI. Ko vam je to rekao? M-lle Bienaimé? Ostavite, tako vam boga, sve te izreke ženske mudrosti četrdesetpetogodišnjim devojkama i malokrvnim mladićima. Stvarnost... ta gde je ta, ma i najplemenitija, u najvećoj meri stvaralačka uobrazilja, koja bi bila ravna stvarnosti, prirodi?... Molim vas... običan jedan morski rak sto

hiljada puta je fantastičniji od svih Hofmanovih priča. Ta kakav se pesnički proizvod, ma i najgenijalniji, može uporediti... eto, recimo, baš i sa onim hrastom, što raste u vašem vrtu, na brežuljku?

VERA. Spremna sam da vam verujem, Gorski!

GORSKI. Verujte mi, najvećma preuveličana, najoduševljenija sreća izmišljena ćudljivom uobraziljom besposlenog čoveka, ne može da se poredi sa onom srećom koju stvarno on može postići... samo ako ostane zdrav, ako ga sudbina ne omrzne, ako mu imanje na licitaciji ne prodaju i ako, najzad, on sam tačno zna šta hoće.

VERA. Samo to!

GORSKI. Pa mi smo... pa ja sam zdrav, mlad, imanje mi nije založeno...

VERA. Ali vi ne znate šta hoćete...

GORSKI (odlučno). Znam!

Vera (najedared pogledavši u njega). E, pa recite, ako znate.

GORSKI. Molim. Hoću da vi...

SLUGA (ulazi iz salona i objavljuje). Vladimir Petrović Stanicin.

VERA (brzo se podižući s mesta). Ne mogu sad da se sa njim vidim... Gorski! čini mi se da sam vas najzad razumela... Primite Stanicina mesto mene... mesto mene... jeste li razumeli... puisque tout est arrangé.[34] (Odlazi u salon).

M-lle BIENAIMÉ. Eh, bien? Elle s’en va?[35]

GORSKI (zbunjeno do izvesne mere). Oui... Elle est allée voir... [36]

M-lle BIENAIMÉ. Quelle petite folle!...[37] (Ustaje i takođe odlazi u salon).

GORSKI (posle kraćeg ćutanja). Šta sam to ja sad? Ženjen?... „Čini mi se da sam vas najzad razumela”... Vidiš ti, kud ona cilja... „Puisque tout est arrangé”! Ama ne mogu prosto sada da je snosim! Ah, grdan li sam ja hvalisavac! Kako sam se pred Muhinom izdavao za junaka, a sad evo... u kakve se sve pesničke fantazije nisam upuštao! Samo još što nije bilo onih uobičajenih reči: pitajte mamicu!... Ih!... Kakav glup položaj! Ovako ili onako, tek sad treba stvar izvesti na čistinu. Zbilja, stigao je Stanicin! O, sudbino, sudbino! preklinjem te da mi kažeš, smeješ li se ti sa mnom ili mi, pak,

pomažeš? Uostalom, videćemo... Ali u svakom slučaju, akcije moga druga Ivana Pavlića dobro sad stoje... No krasan li je moj prijatelj, Ivan Pavlić...

(Ulazi Stanicin. Odeven je kicoški. U desnoj ruci drži šešir, u levoj kutiju, zavijenu u hartiju. Na njegovom licu ogleda se uzbuđenje. Spazivši Gorskoga, naglo se zaustavlja i brzo pocrveni. Gorski mu ide u susret sa najljubaznijim izgledom i ispruženim rukama).

GORSKI. Zdravo da ste, Vladimire Petroviću! veoma se radujem što vas vidim...

STANICIN. I ja... veoma... kako ste... jeste li odavno ovde?

GORSKI. Od juče, Vladimire Petroviću!

STANICIN. Jesu l' svi zdravo?

GORSKI. Svi, apsolutno svi, Vladimire Petroviću, počinjući od Ane Vasiljevne i završavajući psetancetom, koje ste poklonili Veri Nikolajevnoj... A vi?... Kako ste vi?...

STANICIN. Ja... ja... hvala bogu... A gde je ona?

GORSKI. U salonu!... Karta se.

STANICIN. Tako rano... a vi?

GORSKI. A ja sam ovde, kao što vidite. Šta ste to doneli? Jamačno neki poklon?

STANICIN. Da, Vera Nikolajevna je onomad govorila... Poslao sam u Moskvu po bonbone...

GORSKI. U Moskvu?

STANICIN. Da, tamo su bolje. A gde je Vera Nikolajevna? (Ostavlja šešir i bonbone na sto).

GORSKI. Mislim da je u salonu... gleda kako igraju preferans.

STANICIN (zagledajući, se bojažljivo u salon). Ko je ovo novo lice?

GORSKI. Zar ga niste poznali? Muhin, Ivan Pavlić.

STANICIN. Ah, da... (Tapka u mestu).

GORSKI. Nećete u salon?... Vi kao da ste uzbuđeni, Vladimire Petroviću!

STANICIN. Ne, ne... put, znate, prašina... Pa i glava...

(Iz salona se čuje eksplozija opšteg smeha... Svi viču: „a... a... platka... svega dva štiha”. Vera veli: „Čestitam, M-r Muhin!”).

STANICIN (smeje se i opet se zagleda u salon). Šta je to tamo... neko se, kanda, uplatkao?

GORSKI. Pa što ne uđete kod njih?

STANICIN. Pravo da vam kažem, Gorski... želeo bih da malo progovorim sa Verom Nikolajevnom...

GORSKI. Nasamo?

STANICIN (neodlučno). Da, samo dve reči. Želeo bih... sada... ili u toku dana... Vi znate...

GORSKI. Pa lepo? Ta uđite, pa joj recite... VI ponesite vaše bonbone...

STANICIN. Imate pravo. (Prlazi k vratima, još uvek se ne rešavajući da uđe. U tom trenutku čuje se glas Ane Vasiljevne: C’est vous, Woldemar? Bonjour... Entrez donc...[38] On ulazi u salon).

GORSKI (sam). Nisam sobom zadovoljan. Počinje da mi biva dosadno, a i prozlio sam se. Oh, Bože, Bože, šta se to u meni događa? Zašto mi se žuč komeša i pod grlo penje? zašto mi je najednom postalo tako neprijatno veselo? — Šta li sam spreman da, kako kakav đačić, napravim neki pačariz svima, celom svetu, pa čak, među ostalima, i samom sebi? Ako nisam zaljubljen, zašto mi je onda toliko stalo do toga da dražim i sebe i druge? Da se oženim? Ne, neću se oženiti, pa ma šta vi govorili, naročito ne ovako, s nožem pod grlom. A ako je već tako, zar ne bih mogao da žrtvujem svoju sujetu? Ona bi onda, naravno, triumfovala, — pa neka je s milim bogom! (Prilazi kineskom bilijaru i počinje da gura lopte). Možda bi za mene bolje bilo kad bi se ona udala za... Ali ne, to su gluposti... Onda je nikad više ne bih video... (Produžuje da gura lopte). Ded’ baš da vračam... Evo, ako upadne... Ih, do đavola, ala je ovo detinjarija!... (Baca tak, prilazi stolu i laća se knjige). —... Šta je ovo? Ruski roman?... Ta šta kažete!... Dede da vidimo šta veli ruski roman. (Otvara nasumice knjigu i čita). „I šta se desilo? nije prošlo ni pet godina posle braka, a već se očaravajuća, živahna Marija pretvorila u debelu i svadljivu Mariju Bogdanovnu... Kud se dedoše sve one njene težnje, njena maštanja?...“ O, gospodo pisci, ala ste deca! Eto šta vas u brigu baca! Zar ima čega čudnog u tome što čovek stari, postaje teži i gluplji?

... Ali evo gde je čvor: maštanja i namere ostaju iste, sjaj očiju još nije potamneo, malje sa obraza još nisu iščezle, a suprug već ne zna kuda da se dene... I još to nije ništa! uredan čovek se već pred

svadbom trese od groznice... Evo ih, izgleda da ovamo dolaze... Treba da se spasavam... Ih, do đavola, ovo ispade baš kao u Gogoljevoj „Ženidbi”... Ali ja, u najmanju ruku, neću bar skakati kroz prozor, nego ću potpuno mirno da izađem u vrt, kroz vrata... Gospodine Stanicine, svaka vam čast... ustupam vam mesto! (Za vreme dok se on udaljuje, iz salona izlaze Vera i Stanicin).

VERA (Stanicinu). Šta je to? Izgleda da je Gorski strugnuo u vrt?

STANICIN. Da... ja... moram priznati... rekao sam mu... da želim... s vama nasamo... samo dve reči...

VERA A! Rekli ste mu... A što on vama na to?...

STANICIN. On... ništa...

VERA Kolike pripreme!... Vi me plašite… Ja već jučerašnje vaše pisamce nisam razumela...

STANICIN. Evo u čemu je stvar, Vera Nikolajevna... Tako vam Boga, oprostite mi moju drskost... Ja znam... ja ne vredim... (Vera se lagano kreće prema prozoru. On ide za njom). Evo u čemu je stvar... Ja... ja sam se odlučio da zaprosim vašu ruku... (Vera ćuti i lagano naginje glavu). Oh, Bože... ja i suviše dobro znam da nisam vas dostojan... to je, od moje strane, naravno... ali vi me već odavno znate... ako je slepa odanost... ispunjavanje i najmanje želje... ako sve to... Molim vas da oprostite moju smelost... Osećam...

(Zaustavlja se. Vera mu ćutke pruža ruku). Zar se, doista, ne smem nadati?

VERA (polako). Niste me razumeli, Vladimire Petroviću.

STANICIN. U tom slučaju... naravno... oprostite mi... Ali mi dozvolite da vas zapitam, Vera Nikolajevna... ne lišavajte me sreće da vas makar u dužim razmacima vidim... Uveravam vas... neću vas uznemiravati... Čak i ako s drugim... Vi... sa izabranikom... Uveravam vas... uvek ću se radovati vašoj radosti... Ja znam svoju vrednost... kud bih ja, naravno... Vi ste, naravno, u pravu...

VERA. Dajte mi vremena da razmislim, Vladimire Petroviću...

STANICIN. Kako?

VERA. Da, ostavite me sad... na kratko vreme... videćemo se... još ćemo razgovarati...

STANICIN. Ma kakva da bude vaša odluka, znajte da ću joj se bez roptanja pokoriti. (Klanja se u znak oproštaja, odlazi u salon i zatvara za sobom vrata).

VERA (gleda za njim, prilazi k vratima od vrta i zove). Gorski! Hodite, Gorski, ovamo! (Dolazi na avan-scenu. Nekoliko trenutaka docnije ulazi Gorski).

GORSKI. Zvali ste me?

VERA. Jeste li znali da je Stanicin hteo da govori sa mnom nasamo?

GORSKI. Da, rekao mi je.

VERA. A jeste li znali zašto?

GORSKI. Ne, nisam.

VERA. On prosi moju ruku.

GORSKI. A šta ste mu vi odgovorili?

VERA. Ja! — ništa.

GORSKI. Jeste li ga odbili?

VERA. Zamolila sam ga da pričeka.

GORSKI. Zašto?

VERA. Kako zašto, Gorski? Šta je to s vama? Zašto tako hladno gledate, tako ravnodušno govorite? kakav vam je to osmeh na usnama? Vi vidite, idem k vama po savet, pružam vam ruku — a vi....

GORSKI. Izvinite me, Vera Nikolajevna... Na mene nailazi po nekad nekakva duhovna ukočenost... Šetao sam po suncu bez šešira... Nemojte se smejati... Ne, zbilja, to je možda od toga... Te tako, znači, Stanicin traži vašu ruku, a vi tražite od mene saveta... a ja pitam vas: kakvo je vaše mišljenje o porodičnom životu uopšte? On se može uporediti sa mlekom... samo mleko se brzo ukiseli

VERA. Gorski! Ne razumem vas. Pre svega četvrt časa, na ovome mestu (pokazujući na klavir), setite se samo... zar ste tako vi sa mnom govorili?... Zar sam vas takvog ostavila?... Šta je to s vama? Je l' se vi to šegačite sa mnom, Gorski? Zar sam to ja zaslužila?

GORSKI (sa gorčinom). Uveravam vas da mi smejanje ni na pamet ne pada.

VERA. Pa kako onda sebi da objasnim tu iznenadnu promenu? Zašto ne mogu da vas shvatim? Zašto ja, naprotiv... Recite, recite i sami, zar nisam uvek bila otvorena sa vama, kao sestra?

GORSKI (zbunjeno). Vera Nikolajevna, ja...

VERA. Ili, možda... vidite samo, šta vi mene sve primoravate da govorim... Možda Stanicin izaziva u vama... kako da to kažem... ljubomoru, šta li?

GORSKI. A što da ne?

VERA. O... ne pretvarajte se!... Vama je i suviše dobro poznato... Uostalom, šta ja to govorim? Zar ja znam šta vi o meni mislite, šta vi prema meni osećate?...

GORSKI. Vera Nikolajevna! Znate li šta? Boga mi, bolje nam je da se za vremena raziđemo...

VERA. Gorski... šta to znači?

GORSKI. Šala na stranu... Naši odnosi su tako čudnovati... Mi smo osuđeni da ne razumemo jedno drugo i da se međusobno mučimo.

VERA. Ja nikome ne smetam da me muči. Ali neću da se ko ismeva sa mnom... Ne razumevati jedno drugo... zašto? ne gledam li vam ja pravo u oči? Zar ja volim nesporazume? Zar vam ne govorim sve što mislim? Zar sam nepoverljiva? Gorski! ako moramo da se rastanemo, rastanimo se bar kao dobri prijatelji!

GORSKI. Ako se rastanemo, vi me se nijednom nećete setiti.

VERA. Gorski! Vi baš kao da želite da ja... Hteli biste od mene da priznam... Ne, Boga mi. Ali ja nisam naučena ni da lažem, niti pak da preuveličavam. Da, vi mi se dopadate — osećam prema vama naklonost, bez obzira na vaše nastranosti, — i... i toliko! To druželjubivo osećanje može i dalje da se razvija, a može i da se zaustavi. Zavisi od vas... Eto šta se u meni događa... Ali vi, vi, recite šta vi želite, šta vi mislite? Zar vama nije jasno da ja vas ne pitam iz radoznalosti, da je meni potrebno da znam, najzad... (Zaustavlja se i okreće se od njega).

GORSKI. Vera Nikolajevna! saslušajte me. Vas je Bog srećno stvorio. Vi od detinjstva živite i dišete slobodno... Istina je za vašu dušu kao što je svetlost za oči, kao vazduh za grudi... Vi smelo gledate oko sebe i smelo idete napred, premda ne poznajete život, stoga što za vas u životu niti ima, niti će biti prepreka. Ali ne iziskujte, tako vam Boga, takvu smelost i od čoveka mračnog i upetljanog, ovakvog kao ja, od čoveka koji je mnogo kriv sam pred sobom, koji je stalno grešio pa greši i sad... Ne čupajte iz mene poslednju, odlučnu reč, koju neću izgovoriti glasno pred vama, možda baš

stoga što sam je već hiljadu puta rekao samome sebi, u samoći... Ponavljam: budite snishodljivi prema meni... pričekajte još malo...

VERA. Gorski! da li da vam verujem? Recite — i ja ću vam poverovati — da li da vam, najzad, verujem?

GORSKI (sa nehotičnim pokretom). Bog sveti zna!

VERA (poćutavši kraće vreme). Razmislite pa mi dajte drugi odgovor.

GORSKI. Ja uvek bolje odgovaram kad ne razmišljam.

VERA. Kapriciozni ste kao kakva devojčica.

GORSKI. A vi ste strašno pronicljivi… Ali me izvinite... Čini mi se da sam vam rekao: „pričekajte”. Ta neoprostivo glupa reč prosto mi se otkinula sa jezika...

VERA (brzo pocrvenevši). Zbilja? Hvala vam za iskrenost. (Gorski hoće da joj odgovori, ali se vrata od salona naglo otvaraju, i ulazi celo društvo, izuzev m-lle Bienaimé. Ana Vasiljevna je vrlo raspoložena i vesela; pod ruku je vodi Muhin, Stanicin baca brz pogled na Veru i Gorskoga).

G-đa LIBANOVA. Zamislite, Eugène, potpuno smo upropastili gospodina Muhina... Boga mi. Ali da znate samo kako je to žustar jedan igrač!

GORSKI. A! a ja to nisam znao!

G-đa LIBANOVA. C’est incroyable![39] Platka se na svakom koraku... (Seda). E, eto, sad se može u šetnju!

MUHIN (prilazeći prozoru i sa uzdržanom ljutnjom). Mučno, boga mi. Počinje kišica da rominja.

VARVARA IVANOVNA. Barometar je danas veoma pao... (Seda nešto malo iza g-đe Libanove).

G-đa LIBANOVA. Zbilja? comme c’est contrariant! Eh bien,[40] valja nešto izmisliti... Eugène, i vi, Woldemar, na posao!

ČUHANOV. Da nije kome po volji da se okuša sa mnom na bilijaru? (Niko mu ne odgovara). E, onda možda da što mezetimo, čašicu rakije da ispraznimo? (Opet ćutanje). E, kad je tako, ja odoh sam, pa ću da pijem u zdravlje cele poštovane kompanije... (Odlazi u trpezariju. U međuvremenu je Stanicin prišao Veri, ali se ne usuđuje da otpočne sa njom razgovor. Muhin razgleda crteže na stolu).

G-đa LIBANOVA. Šta je to, gospodo? Dede, Gorski, počnite nešto.

GORSKI. Ako hoćete, mogao bih vam pročitati uvod u Bifonovu prirodnu istoriju?

G-đa LIBANOVA. Najlepša hvala.

GORSKI. Onda hajd'mo da igramo kakvu društvenu igru.

G-đa LIBANOVA. Kako god hoćete... Uostalom, ja to ne govorim sebe radi... Mene već jamačno čeka moj ekonom u kancelariji... Je l' došao već, Varvara Ivanovna?

VARVARA IVANOVNA. Verovatno da je već došao.

G-đa LIBANOVA. Idite, dušice, pa vidite! (Varvara Ivanovna ustaje i izlazi). Vera! hodi-der ovamo... Nešto si mi danas bleda? Da nisi bolesna?

VERA. Ne, nisam.

G-đa LIBANOVA. Dobro, dobro. Ah, da! Woldemar, nemojte zaboraviti da me potsetite... Moliću vas za jednu uslugu u varoši. (Veri). Il est si complaisant.[41]

VERA. Il est plus que cela, maman, il est bon.[42]

(Stanicin se ushićeno smeje).

G-đa LIBANOVA. Šta vi to sa tolikom pažnjom razgledate, M-r Muhin?

MUHIN. Slike iz Italije.

G-đa LIBANOVA. Ah, da... to sam ja donela... un souvenir…[43] Volim Italiju... bila sam tamo srećna... (Uzdiše).

VARVARA IVANOVNA (ulazeći). Došao je Fedot, Ana Vasiljevna!

G-đa LIBANOVA (ustajući). A! došao je? (Muhinu). Potražite tu... Lago-Mađore... Nešto vanredno!... (Varvari Ivanovnoj). A je l' i kmet došao?

VARVARA IVANOVNA. Da, i on je došao.

G-đa LIBANOVA. E, zbogom, mes enfants... Eugène, pa vama ih ostavljam... Amusez-vous…[44] Evo vam M-lle Bienaimé dolazi u pomoć. (Iz salona ulazi M-lle Bienaimé). Hajdemo, Varvara Ivanovna!... (Odlazi sa Morozovom u salon. Nastaje kraće ćutanje).

M-lle BIENAIMÉ (suvoparnim glasom). Eh bien, que ferons-nous?[45]

MUHIN. Da, zbilja, šta ćemo da radimo?

STANICIN. Da, eto u čem je pitanje!

GORSKI. Hamlet je to rekao pre tebe, Vladimire Petroviću!... (Najedared oživljuje). Uostalom, hajdemo, hajdemo... Vidite samo kako lije kiša... Zašto, zbilja, da sedimo skrštenih ruku?...

STANICIN. Ja pristajem... A vi, Vera Nikolajevna?

VERA (koja je za sve to vreme bila skoro nepokretna). Ja takođe... pristajem.

STANICIN. E, onda vrlo dobro!

MUHIN. Jesi li se, Evgenije Andrejiću, čega setio?

GORSKI. Setio sam se, Ivane Pavliću! Evo šta ćemo. Sešćemo svi oko stola...

M-lle BIENAIMÉ. Oh, se sera charmant.[46]

GORSKI. N’est-ce pas?[47] Svak će napisati svoje ime na parčetu hartije, pa čije prvo bude izvučeno, taj mora da ispriča kakvu fantastičnu priču bez ikakve veze, — o sebi, o kom drugom, o čemu bilo... Liberté entière,[48] što rekla Ana Vasiljevna.

STANICIN. Dobro, dobro.

M-lle BIENAIMÉ. Ah! très (Istovremeno) bien, très bien.[49]

MUHIN. Znam, ali ipak, kakva to priča treba da bude?...

GORSKI. Kakva god vam na pamet padne... Hajde, sedajmo, sedajmo... Hoćete li, Vera Nikolajevna?

VERA. Što da ne? (Seda. Gorski joj seda s desne strane a Muhin sa leve, Stanicin pored Muhina, M-lle Bienaimé pored Gorskoga).

GORSKI. Evo list hartije (cepa ga) a evo i naših imena. (Piše imena i presavija listiće).

MUHIN (Veri). Vi ste nešto i suviše zamišljeni danas, Vera Nikolajevna?

VERA A otkud vi znate da ja nisam uvek ovakva? Vi me sad prvi put vidite?

MUHIN (laskavački). O, ne, isključeno je da ste vi uvek takvi...

VERA (nešto naljućena). Zbilja!... (Stanicinu). Vaše bonbone su veoma dobre, Woldemar!

STANICIN. Vrlo se radujem... što sam vas zadovoljio...

GORSKI. O, damski ugodniče! (Meša listiće). Evo — gotovo je. Ko će da izvlači?... M-lle Bienaimé, voulez-vous?[50]

M-lle BIENAIMÉ, Mais très volontiers.[51] (Snebivljivo uzima listić i čita). Kospotin Stanicin.

GORSKI (Stanicinu). E, ispričajte nam štogod, Vladimire Petroviću!

STANICIN. Šta biste vi hteli da vam pričam?... Ja, boga mi, ne znam...

GORSKI. Šta bilo. Možete govoriti sve što vam padne na pamet.

STANICIN. Ali meni ništa na pamet ne pada.

GORSKI. E, to je, naravno, nezgodno.

VERA. Slažem se sa Stanicinom... Otkud je to mogućno, tako... najednom...

MUHIN (žurno). I ja sam istog mišljenja.

STANICIN. Ded' te, dajte nam jedan primer, Evgenije Andrejiću: vi počnite.

VERA. Da, započnite vi.

MUHIN. Počni, počni.

M-lle BIENAIMÉ. Oui, commencez, m-r Gorski.[52]

GORSKI. Baš neizostavno želite?... E, pa lepo... Počinjem... Hm... (Nakašljuje se).

M-lle BIENAIMÉ. Hi, hi, nous allons rire.[53]

GORSKI. Ne riez pas d'avance...[54] Dakle, slušajte. Imao nekakav baron...

MUHIN. Jednu fantaziju?

GORSKI. Ne, jednu kćer.

MUHIN. Eh, to je skoro jedno i isto.

GORSKI. Ih, ala si danas duhovit!... Dakle, imao nekakav baron ćerku. Bila je vrlo lepa, otac ju je neobično voleo, ona je volela oca, sve je išlo da već ne može bolje, — kad, najedared, jednoga lepog dana, baronesa se ubedi da je život, u suštini, vrlo rđava stvar,

postade joj veoma dosadno — zaplaka se i leže u postelju... Sobarica odmah potrča po roditelja, roditelj dođe, pogleda, zamaha glavom, reče na nemačkom: m-m-m-m, izađe odmerenim koracima, pa, pozvavši svoga sekretara, izdiktira mu tri pozivna pisma trojici mladih plemića staroga porekla i prijatne spoljašnjosti. Idućeg dana oni su, odeveni u svilu i kadifu da ne može lepše biti, jedan za drugim klanjali se pred baronom, a mlada baronesa se samo smeškala, kao i ranije — čak još i bolje no ranije — pažljivo razgledajući svoje prosioce, budući da je baron bio diplomata, a mladići prosioci...

MUHIN. Ala si ti opširno razvezao!

GORSKI. Pa šta s tim, dragi druže!

M-lle BIENAIMÉ. Mais oui, laissez-le faire.[55]

VERA (pažljivo gledajući Gorskoga). Nastavite.

GORSKI. Te tako je baronesa imala tri prosioca. Koga da izabere? Na to pitanje najbolje odgovara srce... Ali kad se srce... Ali kad se srce koleba?... Mlada baronesa bila je devojka pametna i dalekovida... Odlučila se da podvrgne prosioce ispitu. Jednom, ostavši nasamo sa jednim od njih, plavokosim, ona ga najednom zapita: recite mi, šta biste bili u stanju da uradite da bi mi dokazali svoju ljubav? Plavokosi, po prirodi veoma hladnokrvan, ali tim pre sklon preuveličavanju, odgovori joj s puno žara: spreman sam da, na vašu zapovest, skočim sa najviše zvonare na svetu. Baronesa se ljubazno nasmeši a idućeg dana postavi isto to pitanje i drugom prosiocu, riđokosom, saopštivši mu prethodno odgovor plavokosoga. Riđokosi odgovori istim tim rečima i, u koliko je to bilo mogućno, još sa više žara. Baronesa se, najzad, obrati i trećem, smeđemu. Smeđi poćuta izvesno vreme, iz pristojnosti, pa odgovori da je spreman na sve drugo, i to čak sa zadovoljstvom, ali da sa kule neće skakati, iz veoma prostog razloga: kad čovek zdrobi sebi glavu, teško je da onda ponudi nekom ruku i srce. Baronesa se naljuti na smeđega. Ali pošto joj se on... možda... nešto više dopadao od one druge dvojice, ona poče da navaljuje na nj: bar, veli, obećajte... ja ne zahtevam da obećanje i u delo privedete... Ali smeđi, kao savestan čovek, nije ništa hteo da obeća...

VERA. Vi niste danas raspoloženi, M-r Gorski!

M-lle BIENAIMÉ. Non, il n’est pas en veine, c'est vrai.[56] Nidobro, nidobro.

STANICIN. Drugu priču, drugu!

GORSKI. (sa izvesnom ljutnjom). Nisam danas oran... nije svakog dana... (Veri). Pa, eto, ni vi danas, naprimer... Koliko je ono sinoć bilo lepše!

VERA. Šta hoćete time da kažete? (Ustaje, svi ustaju).

GORSKI (obraćajući se Stanicinu). Ne možete zamisliti, Vladimire Petroviću, kakvo smo divno veče sinoć proveli! Žalim što niste i vi bili, Vladimire Petroviću... Evo, M-lle Bienaimé nam je bila svedokom... Vera Nikolajevna i ja čamcem smo se vozili u dvoje po jezeru... Vera Nikolajevna se silno ushićavala divnim večerom, tako se dobro osećala... Prosto je, rekao bi čovek, u nebo uzletala... Suze su joj na oči navirale... Nikad to veče, Vladimire Petroviću, neću zaboraviti!

STANICIN (setno). Verujem vam.

VERA (koja za sve to vreme očiju nije skidala sa Gorskoga). Da, bili smo sinoć prilično smešni... Vi ste, takođe, kako vi to kažete, uzleteli u nebo... Zamislite, gospodo, Gorski mi je sinoć recitovao stihove, i to sve nekakve slatke, melanholične!

STANICIN. Zar on stihove recitovao?!

VERA. Još te kako... I to takvim nekim čudnim glasom... baš kao bolesnik, sa takvim uzdasima...

GORSKI. Vi ste to sami tražili, Vera Nikolajevna!... Vi znate da se ja po sopstvenoj svojoj želji retko predajem uzvišenim osećanjima...

VERA. Tim ste me više sinoć začudili. Ja znam da vam je mnogo prijatnije da se smejete nego li... nego li da uzdišete, naprimer, ili da... maštate.

GORSKI. O, slažem se sa svim tim! Uostalom, imenujte mi stvar koja nije dostojna smeha? Drugarstvo, porodična sreća, ljubav?... Sve su te ljubaznosti dobre samo kao trenutan odmor, a posle — uzdravle da se vidimo! Uredan čovek ne treba sebi da dozvoli da utone u to paperje... (Muhin sa osmehom posmatra čas Veru, čas Stanicina. Vera to primećuje).

VERA (polako). Kako se vidi da sad govorite od srca!... Ali što padate u vatru? Niko ne sumnja u to da ste vi uvek ovako mislili.

GORSKI (usiljeno se smejući). Zar? A sinoć ste drukčije mislili.

VERA. Otkud vi to znate? Ne, šala na stranu. Dozvolite, Gorski, da vam dam jedan prijateljski savet: ne padajte nikad u preteranu osećajnost... Ona vam uopšte ne priliči... Vi ste tako pametni... Vi ćete i bez nje živi ostati... Ah, da, izgleda da je kišica prestala... Pogledajte samo kako je divno sunce! Hajdemote u vrt... Stanicine! dajte mi vašu ruku. (Brzo se okreće i uzima Stanicinovu ruku). Bonne amie, venez-vous?[57]

M-lle BIENAIMÉ. Oui, oui, allez toujours...[58] (Uzima šešir sa klavira i stavlja ga na glavu).

VERA (ostalima). A zar vi, gospodo, nećete?... Trkom, Stanicine, trkom!

STANICIN (trčeći sa Verom u vrt). Izvolite, Vera Nikolajevna, izvolite.

M-lle BIENAIMÉ. M-r Muhin, voulez-vous me donner votre bras?[59]

MUHIN. Avec plaisir, mademoiselle...[60] (Gorskome). Zbogom, smeđi. (Odlazi sa m-lle Bienaimé).

GORSKI (sam, prilazi k prozoru). Ala trči!.... I ni jednom da se okrene... A Stanicin, Stanicin... spotiče se prosto od radosti! (Sleže ramenima). Jadnik! on ne shvata svoj položaj... Nego da li je on zbilja jadnik? Izgleda mi da sam suviše daleko zabasao. Ali šta da radi čovek sa svojom žuči? Za sve vreme moga pričanja to đavolče ni za trenutak nije skidalo očiju sa mene... Pogrešio sam što sam pominjao jučerašnju šetnju. Ako joj se učinilo... naravno, dragi moj druže, Evgenije Andrejiću, pakujte kufer. (Šeta se). A i vreme je... zapleo sam se. O slučaju, nesrećo budala i proviđenje pametnih ljudi! hodi mi u pomoć! (Osvrće se). Ko je to? Čuhanov. Da neće on, možda, nekako...

ČUHANOV (oprezno ulazeći iz trpezarije). Ah, baćuška Evgenije Andrejiću, kako mi je milo što sam vas samog našao!

GORSKI. Šta želite?

ČUHANOV (poluglasno). Evo u čemu je stvar, Evgenije Andrejiću!... Ana Vasiljevna — nek joj bog da zdravlje — izvolela mi

je odobriti nešto građe za kućicu, ali je zaboravila da izda naređenje svome ekonomu... A bez naređenja se građa ne izdaje...

GORSKI. Pa vi joj to napomenite.

ČUHANOV. Eh, mili moj! bojim se da je uznemirujem... Nego vi, baćuška, da budete tako ljubazni, celog bih se veka za vas Bogu molio... Onako nekako, između dve reči... (Namiguje). Ta vi ste pravi majstor za takvo što... zar se ne bi moglo reći to nekako onako, uzgred... (Namiguje još značajnije). A osim toga, vi ste već, tako reći, isto što i gazda u kući... he-he!

GORSKI. Zbilja? Molim, molim, ja ću to vrlo rado...

ČUHANOV. Baćuška! do groba ćete me obavezati... (Glasnije i sa pređašnjim manirima). A ako vam što zatreba — samo mig jedan. (Odbacuje glavom). Eh, ali i jeste junačina!...

GORSKI. Dobro, dobro... sve ću uraditi, budite bez brige.

ČUHANOV. Razumem, vaša svetlost! A čiča Čuhanov nikog ne uznemiruje. Saopštio sam, zamolio, dotrčao, pa posle — kako šef nađe za shodno. Veoma smo zadovoljni i blagodarni. Na levo krug, napred marš! (Odlazi u trpezariju).

GORSKI. Boga mi... izgleda da se iz ovog „slučaja” baš ništa ne da isterati... (Iza vrata od vrta, po stepenicama, čuju se žurni koraci). Ko to tako trči? Gle! Stanicin!

STANICIN (utrči zadihan). Gde je Ana Vasiljevna?

GORSKI. Koga tražite?

STANICIN (iznenadno se zaustavljajući). Gorski!... Ah, kad biste samo znali...

GORSKI. Vi ste van sebe od. radosti... Šta je to s vama?

STANICIN (uzima ga za ruku). Gorski!... ja, stvarno, ne bih trebao... ali ne mogu — hoće radost da me uguši... Ja znam, vi ste uvek pokazivali interesovanje za mene... Zamislite... ko bi tako što mogao poverovati...

GORSKI. Pa šta je to, najzad, bilo?

STANICIN. Zaprosio sam ruku Vere Nikolajevne, a ona...

GORSKI. A šta ona?

STANICIN. Zamislite, Gorski, pristala je... evo, maločas, u vrtu... dozvolila mi je da se obratim Ani Vasiljevnoj... Gorski, srećan sam kao malo dete... Kakva divna devojka!

GORSKI (jedva skrivajući uzbuđenje). I vi sad idete Ani Vasiljevnoj?

STANICIN. Da, ja znam da me ona neće odbiti... Gorski, srećan sam, beskonačno srećan... Hteo bih ceo svet da zagrlim... Dozvolite da bar vas zagrlim. (Grli Gorskoga). O, kako sam srećan! (Odlazi trčeći).

GORSKI (posle dugog ćutanja). Bravisimo! (Klanja se za Stanicinom). Čast mi je čestitati vam... (Ljutito hoda po sobi). Nisam se ovome nadao, to moram priznati. Lukavo devojče! Nego ja sad treba odmah da otputujem... Ili ne, ostaću... Ih, ala mi srce neprijatno udara... Loša rabota... (Zamislivši se za časak). Nema se tu šta, potučen sam... I kako sramno potučen... i to — ni onako, ni onde gde bih ja želeo... (Prilazi k prozoru, gleda u vrt). Dolaze... Umirimo, bar, časno... (Natiče šešir, baš kao da se sprema da ide u vrt, a u vratima se sudara sa Muhinom, Verom i m-lle Bienaimé. Vera drži m-lle Bienaimé pod ruku) A! Vi se već vraćate. A ja pošao bio k vama... (Vera ne podiže oči).

M-lle BIENAIMÉ. Il fait encore trop mouillé.[61]

MUHIN. A što odmah nisi pošao s nama?

GORSKI. Čuhanov me zadržao... A vi ste, kanda, mnogo trčali, Vera Nikolajevna?

VERA. Da... vrućina mi je.

(M-lle Bienaimé i Muhin odlaze malo u stranu, zatim počinju igru na kineskom bilijaru, koji se nalazi nešto pozadi).

GORSKI (poluglasno). Sve znam, Vera Nikolajevna! Takvom čemu nisam se nadao.

VERA. Znate?... Ali ne čudim se. Kod njega što na srcu, to i na jeziku.

GORSKI (prekorno). Kod njega ćete se... kajati.

VERA. Ne.

GORSKI. Učinili ste to pod uticajem ljutnje.

VERA. Možda. Ali sam postupila pametno i neću se kajati... Zar niste baš vi primenili na mene stihove vašega Ljermontova: rekli ste mi da ću bespovratno poći onuda kuda me slučaj povede... Osim toga, vi i sami znate, Gorski, ja bih sa vama bila nesrećna.

GORSKI. Suviše časti.

VERA. Govorim ono što mislim. On mene voli, a vi...

GORSKI. A ja?

VERA. Vi nikoga ne možete voleti. Vi imate i suviše hladno srce, a uobrazilju i suviše vrelu. Govorim sa vama kao sa prijateljem, kao o stvarima koje su već davno prošle...

GORSKI (potmulo). Jesam li vas uvredio?

VERA. Da... ali vi me niste dovoljno voleli da biste imali pravo da me uvredite... Uostalom, ove je to bilo pa prošlo... Rastanimo se kao dobri prijatelji... Dajte mi ruku...

GORSKI. Divim vam se, Vera Nikolajevna! Vi ste prozračni kao staklo, mladi kao dvogodišnje dete, a odlučni kao Fridrih Veliki. Da vam dam ruku?... Pa zar vi ne osećate kako teško mora da mi je sad na duši?...

VERA. Vaša sujeta je ranjena?... Nije to ništa: zarašće.

GORSKI. O pa vi ste filozof!

VERA. Čujte... Mi verovatno sad posledlji put o ovome govorimo... Vi ste pametan čovek, ali ste se u meni grubo prevarili. Verujte, nisam vas stavila au pied du mur,[62] kao što to kaže naš prijatelj M-r Muhin; nisam vas stavljala na muke, već sam tražila istinu i jednostavnost, nisam tražila da skočite sa zvonare, i mesto svega toga...

MUHIN (glasno). J’ai gagné.[63]

M-lle BIENAIMÉ. Eh bien! la revanche.[64]

VERA. Nisam dozvolila da budem tuđa igračka — i to je sve... Ne žalim, verujte, ni za čim...

GORSKI. Čestitam vam. Pobediocu dolikuje velikodušnost.

VERA. Dajte mi ruku... evo vam moje.

GORSKI. Izvinite: vaša ruka ne pripada više vama. (Vera se okrene od njega i ide ka bilijaru). Uostalom, sve je da ne može biti bolje na ovome svetu.

VERA. Zbilja... Qui gagne?[65]

MUHIN. Dosad još uvek ja.

VERA. O, pa vi ste velik čovek!

GORSKI (tapšući ga po ramenu). I moj najbolji prijatelj, zar ne, Ivane Pavloviću? (Stavlja ruku u džep). Ah, zbilja, Vera Nikolajevna,

molim vas na časak... (Ide na avan-scenu).

VERA (idući za njim). Šta imate da mi kažete?

GORSKI (vadi iz džepa ružu i pokazuje je Veri). A? Šta velite na ovo? (Smeje se. Vera crveni i obara oči). A? smešno, zar ne? Pogledajte, nije još ni svenula... (Klanja se). Dozvolite da je vratim kome i pripada...

VERA. Kad biste vi mene makar i mrvicu cenili, vi mi je sad ne biste vraćali.

GORSKI (povlačeći ruku nazad). Ako je tako, onda dozvolite. Neka ga, neka ovaj jadni cvetak ostane uz mene... Uostalom, osećajnost mi ne priliči... zar ne? I zbilja, živela potsmešljivost, veselost i pakost! Evo, sad sam se opet pribrao!

VERA. Vrlo dobro!

GORSKI. Pogledajte me. (Vera ga gleda, on nastavlja uzbuđeno). Zbogom... Eto, sad bi bilo umesno da uzviknem: Welche Perle warf ich weg![66] Ali našto? Sve je u najboljem redu.

MUHIN (uzvikuje). J'ai gagné encore une fois.[67]

VERA. Sve je u redu, Gorski!

GORSKI. Možda... možda... No evo se vrata iz salona otvaraju... Dolazi porodična poloneza! (Iz salona dolazi Ana Vasiljevna. Pod ruku je vodi Stanicin. Za njima nailazi Varvara Ivanovna. Vera trči majci u susret i grli je).

G-đa LIBANOVA (plačnim šapatom). Pourvu que tu sois heureuse, mon enfant…[68] (Stanicinove oči se svetle. Tek što se nije zaplakao).

GORSKI (za sebe). Kakav dirljiv prizor! I kad pomislim da sam na mesto tog klipana mogao biti ja! Ne, doista, nisam rođen za porodični život... (Glasno). Dakle, Ana Vasiljevna, jeste li najzad gotovi sa svojim premudrim uputstvima za rad u polju, sa računima i bilansima?

G-đa LIBANOVA. Gotova sam, Eugène, gotova. A što?

GORSKI. Predlažem da se upregne intov pa da se svi zajedno izvezemo u šumu.

G-đa LIBANOVA (osećajno). Vrlo rado. Varvara Ivanovna, dušo, naredite.

VARVARA IVANOVNA. Odmah, odmah. (Odlazi u pretsoblje).

M-lle BIENAIMÉ (prevrće očima). Dieu! que cela sera charmant! [69]

GORSKI. Videćete, kako ćemo se luditi... Veseo sam danas kao mače... (Za sebe). Krv mi je od svih ovih događaja jurnula u glavu. Prosto kao da sam pijan... Oh, Bože, ala je mila... (Glasno). Uzimajte šešire. Hajdemote, hajdemote! (Za sebe). Ta priđi joj, glupane, da bi l’ glupane! (Stanicin neprestano prilazi k Veri). Ne tako. Ništa se ne brini, druže, ja ću se već pobrinuti o tebi u toku šetnje. Zasijaćeš ti meni u punome tvome sjaju. Ala mi je lako... Ih, i tako teško. (Glasno). Gospođe, pođimo pešice: intov će za nama, stići će nas.

G-đa LIBANOVA. Hajd’mo, hajd’mo.

MUHIN. Šta je to, kao da je đavo u tebe ušao?

GORSKI. I jeste... Ana Vasiljevna! dajte mi ruku... Jer ja, ipak, ostajem ceremonijal-majstor?

G-đa LIBANOVA. Da, da, Eugène, naravno.

GORSKI. Vrlo dobro!... Vera Nikolajevna! izvolite dati ruku Stanicinu... M-lle Bienaimé, prennez mon ami m-r Muhin.[70] A kapetan... gde je kapetan?

ČUHANOV (izlazeći iz trpezarije). Na službi? Ko me zove?

GORSKI. Kapetane, dajte ruku Varvari Ivanovnoj... Evo, ona baš nailazi... (Varvara Ivanovna ulazi). A sad hajdmo, napred marš! Intov će nas stići... Vera Nikolajevna, vi otvarate pohod, a Ana Vasiljevna i ja smo zaštitnica.

G-đa LIBANOVA (tiho Gorskome). Ah, mon cher, si vous saviez combien je suis heureuse aujord’hui.[71]

MUHIN (zauzimajući mesto sa m-lle Bienaimé, govori Gorskome na uho). Odlično, druže, odlično: ne daš se... ali priznaj: gde je tanko, onde se i kida!

(Svi odlaze. Zavesa pada).

1847 god.

NA TUĐEM HLEBU
Komednja u dva čina

— Preveo Jovan Maksimović —

Pavle Nikolajević JELECKI, koleški eavetnik, 32 godine. Petrogradski činovnik; hladan, suvoparan, nije glup, tačan; odelo mu je jednostavno, sa ukusom. Čovek prosečne vrednosti, nije pakosnik, ali bez saosećanja.

OLGA Petrovna Jelecka, rođena Korina, njegova žena, 21 godinu. Dobro, blago stvorenje; mašta o životu među otmenim svetom, ali ga izbegava; voli svog muža, ponaša se pristojno. Lepo se odeva.

Vasilije Sjemjonić KOTARKIN, vlaetelin, živi iz milosti, „na tuđem hlebu”, kod Jeleckih, 50 godina. Nosi sjurtuk sa krutom uspravljenom jakom, i žutim metalnim dugmadima.

Flegont Aleksandrić TROPAČOV, sused Jeleckih, 36 godina. Vlastelin — gospodar od 400 robova-seljaka, neženjen. Visoka stasa, naočita pojava, govori glasovito, daje sebi važan i zanimljiv izgled. Služio u konjici; penzionisan kao poručnik. Odlazi do Petrograda i sprema se da pođe u inostranstvo. Po prirodi je dosta grub, neki put čak i podlac. Na njemu je zelen, okrugao frak, zelenkaste pantalone, šotlandski prsnik, svilena mašna sa ogromnom iglom zadevačom. Nosi lakovane čizme i palicu sa zlatnom drškom. Ošišan kratko, à la malcontent.

Ivan Kuzmić IVANOV, drugi sused, 45 godina. Miran, ćutljiv stvor Božji, ne bez neke svoje vrste ponositosti, prijatelj Kotarkinov. Rado i često je setan-neveseo. Na njemu je oveštao cimetast frak; od čestog pranja poaban žućkast prsnik i sive pantalone. Puki siromah.

KARPAČOV, takođe sused, 40 godina. Veoma glup čovek, s brkovima, jedna vrsta ađutanta Tropačova. Srednjeg stanja. Nosi dolamu i široke pantalone. Govori u basu.

Narcis Konstantinić TREMBINSKI, najstariji služitelj, metr-d’otel Jeleckih. Protuva, larmadžija, nikad se ne smiruje. U suštini strašna bestija. Nosi se lepo, kao što liči pokućaru u bogatom domu. Govori pravilno, ali sa beloruskim izgovorom.

JEGOR Kartašov, upravitelj imanja, 60 godina. Podbuo, dremljiv, pospan čovek. Gde stigne krade. Na njemu je zatvoreno plav kaput sa podužim skutima.

PRASKOVJA IVANOVNA, kastelanka, 50 godina. Suvonjavo, pakosno i jetko stvorenje. Na glavi joj šamija-povezača; odevena u crnu haljinu; nema zuba pa vavolji kad govori.

MAŠA, sobarica, 20 godina, sveža devojka.

ANPADIST, krojač, 70 godina. Oronuo, izlapeo, iznuren, seljak (čipčija), koji robuje kao krojač kod vlastelina u dvoru.

PETAR, lakej, 25 godina. Mlad, zdrav i jedar momak. Jezičan i pričalo.

VASKA, kozačić, 14 godina.

PRVI ČIN

Pozornica pretstavlja salu u domu bogatog vlastelina; desno dva prozora i vrata u park; levo vrata u salon; pravo — u pretsoblje. Između prozora sto na razvlačenje; na stolu daska za igru dame. Spreda levo drugi sto i dve naslonjače. Između salona i pretsoblja ulaz u hodnik.

TREMBINSKI (iza scene). To je nered! Ja u svemu ovom vidim nered! To se ne može dalje trpeti!... (Ulazeći u pratnji Petra lakeja i kozačića Vaske). Ja imam zvaničnu naredbu od gospođe! Mene ovde svi imaju da slušaju! (Petru). Razumeš li ti mene?

PETAR. Razumem.

TREMBINSKI. Gospođa će sa svojim suprugom danas izvoleti doći... — mene su, evo, unapred poslali, — a mi — šta mi ovde radimo?! Ništa! (Obraćajući se kozačiću). Otkud ti sad ovde — šta tražiš ti tu? Samo se lunjaš i skitaraš kojekud, a? I ništa pod milim Bogom ne radiš! (Zgrabi ga za uvo pa ga tako drži). Za pra-Boga gospodarev hleb da jedeš? U tom ste ovi majstori, da gospodarev hleb zabadava jedete! Znamo mi vas! Hajd sevaj — vuci se na tvoje mesto! (Kozačić odlazi. Trembinski seda u naslonjaču). Eh, brate — džaba ti takve službe! (Skoči). A što mi tog krojača ne pretstavljaju? Gde im je, najzad, taj krojač?

PETAR (pogledavši u pretsoblje). Došao je krojač.

TREMBINSKI. Pa što ne ulazi kog vraga! Šta ima da čeka?! Odi ovamo, bratac! Kako se zoveš?

(Ulazi Anpadist pa zastane kod vrata, zabacivši ruke za leđa).

TREMBINSKI (Petru). Je l’ vam to krojač?

PETAR. Na službi!

TREMBINSKI (Anpadistu). Koliko će da ti bude godina, čiča?

ANPADIST. Pa zaš’o sam u sedmu desetinu, rode moj.

TREMBINSKI (Petru). A drugog krojača nemate?

PETAR. Nemamo. Imali smo jednog, ali se pokazao kao nesposoban. Iz uzroka mutavosti — jezik mu bio uzet.

TREMBINSKI (dižući ruke k nebu). Gospode, kakav nered! (Anpadistu). No, ti, starino — jesi l’ izvršio naredbu?

ANPADIST. Izvršio sam, baćuška.

TREMBINSKI. Jake na livrejama jesi l’ poisprišivao?

ANPADIST. Poisprišivao sam, baćuška. Samo, rode moj, žute čoje mi nije dostalo...

TREMBINSKI. No, pa šta si onda uradio?

ANPADIST. Pa eto, rode moj — nađoše u mutvaku neku staru suknju, opet tako žutu.

TREMBINSKI (mašući rukama). Ej, naopako!.. Nego sad što mu je — tu mu je. Tek valjda nećemo sad u varoš po žutu čoju. Hajd, idi za čim si. (Anpadist hoće da ide). Ali pazi šta radiš! Živo! Jer kod mene, bratac, nema pet pa devet! Hajd, idi sad. (Anpadist ode. Trembinski opet seda, pa očas opet skoči). Ah, da! A čiste li oni tamo staze u parku?

PETAR. Pa dabogme da čiste. Doterali smo sve besposlene iz sela.

TREMBINSKI (prilazi Petru). A ti ko si?

PETAR (zaprepašćen). Šta zapovedate?

TREMBINSKI (prilazi bliže Petru). Ti — ko si? kaže ti se — ko si ti?

PETAR (sa sve većim zaprepašćenjem). Ama je l’ ja?

TREMBINSKI (unosi mu se sasvim pod nos). Da, ti, ti, ti... Koji si ti?

(Petar se zbuni, zagleda se u Trembinskog i ćuti).

TREMBINSKI. Ta govori već jednom, — tebe ja pitam: ko si ti upravo?

PETAR. Pa ja sam Petar.

TREMBINSKI. Ne, ti si lakej — eto ko si ti. Kuća — to je tvoj posao; i lampe da čistiš — i to je tvoj posao; a park — nije tvoj posao. Da l' su besposlene tamo doterali ili tamo druge kakve — to nije tvoj posao. To je posao išpanov. Ja te nisam ni pitao; ja od tebe odgovora nisam tražio. Tvoj je posao da po išpana ideš. Eto šta je tvoj posao.

PETAR. Pa eto — oni i sami dolaze.

(Ulazi Jegor iz pretsoblja).

TREMBINSKI. A, Jegore Aleksejiću! Pogodili ste kad treba da ste tu. Recite mi, molim vas, jeste l' naredili tamo u parku odnosno...

JEGOR. Naredio sam, Narcise Konstantiniću. Ništa ne brinite... Je l' po volji jedan čupak burmuta?

TREMBINSKI ((uzima čupak burmuta i šmrka). Nećete verovati, Jegore Aleksejiću, u kakvom sam ja poslu i glavobolji od jutros. Iskreno vam priznajem, nisam se nadao da ću na ovakvom velikom imanju zateći toliki nered! Ne u vašem delokrugu, naravno, ne u gazdinstvu — nego u kući.

JEGOR. Razumem.

TREMBINSKI. Zamislite samo, naprimer, pitam ja njih: muzikante imate li? Vi razumete — treba gospodu pristojno, kako treba dočekati. Kažu mi: tu su muzikanti, imamo ih. No, rekoh, dajte ih ovamo. Pa šta mislite? Svi oni, ti vajni muzikanti, imaju razne druge dužnosti. K'o baštovan, k'o obućar; kontrabas stoku čuva. Pa šta je to, rekoh, naopako? Instrumenti im takođe u neredu. Jedva sam ih nekako u red doveo. (Opet šmrka burmut).

JEGOR. Velika je glavobolja ta vaša dužnost.

TREMBINSKI. Da, ja slobodno smem reći da ja uzalud svoju koru hleba ne jedem... A šta, stoje l' muzikanti pred kućnim ulazom?

JEGOR. Dabome, kod ulaza smo ih poređali. Nego kišica poče da promiče, a oni se u lakejsku sobu odvukoše: instrumenti će im se, kažu, ovlažitn. Al' ja ih, moram vam priznati, odmah napolje isterah. Jer, šta znate, ako se glasnik na drumu nekud zablene, pa nam na vreme ne javi — a gospoda tek najednom izvole iskrsnuti. A instrumente mogu i pod kaput skloniti.

TREMBINSKI. Potpuno tačno. I sad je, kanda, sve u redu?

JEGOR. Ništa ne brinite, Narcise Konstantiniću. (Pogleda prema Petru). A šta ti tu zazjavaš? Čisti se odavde, na svoje mesto, ljubezni moj, uostalom. (Petar ide u pretsoblje. Iz hodnika istrči Maša). Nuto, nuto, nuto, kud si ti, gospo, nagla?

MAŠA. Ah, Jegore Aleksejiću, manite me. I tako nas je Praskovja Ivanovna usplahirila. (Otrči u pretsoblje).

JEGOR (gleda za njom, zatim se okreće Trembinskom pa mu podmigne. Trembinski se značajno smeška). A dozvolite da doznam, Narcise Konstantikiću, koje je to sad doba?

TREMBINSKI (gleda na sat). Tri četvrti na jedanaest. Mi se tu zagovorili, a gospoda tek najednom mogu da iskrsnu. (Iz pretsoblja se pojavljuje Kotarkin, zastaje, daje nekome iza sebe neke znake, oprezno ulazi, pa se uputi ka stolu kraj prozora).

JEGOR. Da trknem ja jedan čas do kancelarije. Seoski kmet jamačno nije bradu očešljao, a znam da će poteći da se ljubi sa gospodom... (Odlazeći, sudari se sa Kotarkinim).

KOTARKIN. Pomaže Bog, Jegore Aleksejiću!

JEGOR (mrzovoljno). Eh, Vasilije Sjemjoniću! Nije mi sada do vas! (Odlazi u pretsoblje. Kotarkin i dalje prilazi onom stolu).

TREMBINSKI (osvrće se pa spazi Kotarkina. Za sebe). A, i taj je tu! (Kotarkin se javlja Trembinskom. Trembinski mu nehatno odmahne glavom, i govori mu preko ramena). No, šta je novo? I vi stigoste? I vi bi mladu gospodu da dočekujete?... a?

KOTARKIN. Pa dabogme.

TREMBINSKI. Lepo, lepo. (Ne sačekav odgovora). Pa jeste l’ se malo doterali?

KOTARKIN. Da... to jest...

TREMBINSKI. Lepo, lepo... Vi eto tu u krajičku posedite malo. (Kotarkin mu se klanja). Ah, da — ja i zaboravio. Petre!... O Petre!... Petruška... Šta je sad?! Pa to kanda nikoga tu u pretsoblju nema!

IVANOV (upolak izviri iz pretsoblja). Šta je. po volji?

TREMBINSKI (dosta začuđen). Ama dozvolite... otkud vi... na koji način...

IVANOV (još ne ulazeći). Ivanov, Ivan Kuzmić... Njihov, eto, prijatelj... (Ukazuje na Kotarkina).

KOTARKIN (Trembinskom). Sused... ovdašnji... Došao mi u goste.

TREMBINSKI (razvlačeći i mašući glavom). O brate, pa nije sada tome vreme... Nije ovde mesto za to, gospodo! (Petar izlazi iz pretsoblja ispred samog nosa Ivanovljevog. Ivanov iščezne). Kud si se ti najedared izgubio? Hajde za mnom... Hoću da vidim kako si ti to tamo... u gospodinovom kabinetu... Jamačno, nisi ništa uradio kako sam ti kazao... Teško onom ko se na vas osloni! (Obojica odlaze u salon. Kotarkin ostaje sam).

KOTARKIN (posle nekog ćutanja). Vanja... O Vanja!

IVANOV (iz pretsoblja, ne pokazujući se). Šta želite?

KOTARKIN. Uđi, Vanja, neće ti niko ništa.

IVANOV (polagano ulazi). Ama bolje da se sklonim ja odavde.

KOTARKIN. Ne, zašto? Ostani ti samo tu. Čudna mi čuda! Ti si k meni došao. Eto, hodi ovamo. Eto tu sedi. To je, eto, moj krajičak.

IVANOV. Bolje hajdemo u tvoju sobu.

KOTARKIN. U moju sobu sad ne možemo. Tamo sad rublje pregledaju. Pa su i čitave plastove perina navukli. A što nećeš ovde da ostaneš?

IVANOV. Ne, bolje da idem ja kući.

KOTARKIN. Ama zašto da ideš? Ostani, kad ti kažem. Sedi eto tu — se-edi! A i ja ću da sednem (Kotarkin seda). Jer naši će svakog časa da stignu. Pa ostani lepo, da ih vidiš.

IVANOV. A šta imam da gledam?

KOTARKIN. Kako šta imaš da gledaš?! Pa eto, naša Olga Petrovna se udala tamo u Petrogradu. Pa da vidimo kakav joj je mužić. A i nju ni ja ni ti odavna nismo videli. Imaće boga mi dobrih šest godina. Sedi, brate.

IVANOV. Ali čuj, Vasilije Sjemjoniću — boga mi...

KOTARKIN. Sedi samo, sedi, kad ti kažem. Ti ne gledaj što se novi starešina služitelja izdire. Đavo neka ga nosi! Zato je namešten da larma — druga posla on i nema.

IVANOV. Pa je l’ se Olga Ivanovna za nekog bogatog udala?

KOTARKIN. Ne znam, Vanja, kako da ti kažem, ali čujem da je neki veliki gospodin. A Olgi Petrovnoj je, boga mi, već i vreme bilo da se uda. Neće valjda vek vekovati sa svojom tetkom.

IVANOV. Boga mi će, Vasilije Sjemjoniću, nas taj novi gospodin za vrat, pa napolje!

KOTARKIN. A što da nas tera?

IVANOV. To jest, ja to za tebe kažem.

KOTARKIN (sa uzdahom). Znam, Vanja, znam. jer ti si, brate — nek priča šta ko hoće — al' ti si ipak vlastelin. A meni se ni odelo od novog i čitavog ne kroji. Nego vazda sa tuđih leđa. Pa ipak me novi gospodin valjda neće oterati. Jer pokojni me gospodin, eto, nije terao... A pokojni je znao da bude još te kako ljut i goropadan.

IVANOV. Ama ne znaš ti, Vasilije Sjemjoniću, te petrogradske delije.

KOTARKIN. A što, Ivane Kuzmiću, zar su oni tako...

IVANOV. Ama da ne da Bog! Ne znam ih ni ja, ali sam od sveta slušao.

KOTARKIN (posle trenutnog ćutanja). Najposle, videćemo. Ja se u Olgu Petrovnu uzdam. Ona nas neće dati.

IVANOV. Neće dati! Ama ona je, ja mislim, zaboravila da ti i postojiš na svetu. Jer ona je odavde, posle smrti mamice svoje, — sa svojom tetkom, — još kao malo dete otišla. Ti si se s njom s lutkama igrao — čudnog mi čuda! Ona te sad ni pogledati neće.

KOTARKIN. A, to ne može biti, Vanja.

IVANOV. Hajd, dobro — videćeš.

KOTARKIN. No, no, dosta, Vanja, molim te.

IVANOV. Kažem ti, Vasilije Sjemjoniću — videćeš.

KOTARKIN. Zbilja, Vanja, prestani... Bolje da odigramo koju partiju dama... A? šta veliš? (Ivanov se mršti). Što ovako uzalud da sedimo? Ded, brate, ded. (Uzima dasku za „dame” i razmešta figure).

IVANOV (takođe razmešta dame). Pogodio si kad treba! Pozdravio te dvorecki.

KOTARKIN. A smetamo li mi tu nekom?

IVANOV. Pa gospoda će sad doći.

KOTARKIN. Kad gospoda dođu — mi ćemo ovo manuti. No, ideš li desno ili levo?

IVANOV. Ama oteraće nas oni, Vasilije Sjemjoniću, samo ćeš videti. Levo. Ti počinješ.

KOTARKIN. Ja... Ja danas evo kako počinjem.

IVANOV. Gle ga, molim te, šta mu pade na pamet! A mi ćemo evo ovako.

KOTARKIN. A ja ovamo.

IVANOV. A ja ovamo.

(Najednom se iz pretsoblja začu šum i žagor. Kozačić Vaska utrči, kao bez duše, pa viče: „dolaze, dolaze! Narcise Konstantiniću — evo ih, tu su!...” Kotarkin i Ivanov skoče).

KOTARKIN (veoma uzbuđen). Dolaze? Dolaze?

VASKA (viče). Glasnik je znak dao — dolaze! (Iz salona se razleže glas Trembinskog: „šta je? je l' gospoda — gospoda dolaze?” On zajedno sa Petrom istrči iz salona).

TREMBINSKI (viče). Svirači! Svirači! svaki na svoje mesto! (Otrči nazad u salon; Petar i kozačić za njim. Iz hodnika iskoči Maša).

MAŠA. Gospoda dolaze?

KOTARKIN. Eto ih — tu su. (Ivanov se, setan neveseo, povlači u kraj. Maša trči u hodnik vičući: „dolaze — tu su!” Očas iz hodnika upada Praskovja Ivanovna, a iz pretsoblja Trembinski).

PRASKOVJA IVANOVNA. Dolaze?

TREMBINSKI. Devojke zovite, ovamo devojke!

PRASKOVJA IVANOVNA (viče prema hodniku). Devojke, devojke!

JEGOR (utrčavajući iz pretsoblja). A gde je hleb i so, Narcise Konstantiniću?

TREMBINSKI (viče koliko ga grlo nosi). Petre! Petre! Hleb i so! Gde ti je hleb i so? (Iz hodnika izlaze šest „nakinđurenih” devojaka). U pretsoblje, devojke, u pretsoblje!

(Devojke trče u pretsoblje pa se sudaraju u vratima sa Petrom. On ima u rukama ogroman đevrek i slanik).

PETAR. Lakše, vi, budale!

TREMBINSKI (istrgne iz Petravih ruku činiju pa je predaje u ruke Jegoru). To ćete-vi... izlazite na trem, izlazite. (Izgura ga napolje zajedno sa Petrom pa viče u pretsoblju: „a čeljad gde su?... čeljad ovamo!”).

PETROV GLAS. Anpadista zovite!

DRUGI GLAS. Desetar mu čizme uzeo...

GLAS TREMBINSKOG. Kočijaše ovamo, kočijaše!

GLAS DEVOJAKA. Evo ih, dolaze!

GLAS TREMBINSKOG. Umuknite vi tu! Da nijednoj glasa više nisam čuo!

(Zacari se duboko ćutanje. Kotarkin, koji se za ove vreme ovog loma nalazio u velikom uzbuđenju, ali se skoro nije s mesta micao, žudno osluškuje. — Najednom muzika počinje falično da svira: „Razleži se pobedna slavopojko…“ Intov prilazi ka kućnom ulazu, razleže se govor, muzika ućuti. Čuju se poljupci... Odmah zatim ulaze: Olga Petrovna i njen muž; ovaj ima u ruci dat mu đevrek. Za njima Trembinski, Jegor sa činijom, Praskovja Ivanovna i domaća služinčad. Ovi, međutim, zastanu u vratima).

OLGA (sa osmehom, mužu). No, evo nas, kod kuće smo najzad, Paul. (Jelecki joj stiska ruku). Kako mi je milo! (Obraćajući se posluzi, dvorskim mužicima). Hvala vam, hvala. (Ukazujući na Jeleckog). Ovo vam je vaš novi gospodar... Molim da ga volite i štujete. (Mužu). Rendez cela, mon ami. (Jelecki predaje đevrek Jegoru).

TREMBINSKI (nagnuvši sav gornji deo tela). Je li po volji da što naredite... da se prihvatite čim; možda, čaja?...

OLGA. Ne, hvala, malo posle. (Mužu). Hoću da ti pokažem svu našu kuću, tvoj kabinet... Ja tu čitavih sedam godina nisam bila... sedam godina!

JELECKI. Pa dela, pokaži mi.

PRASKOVJA IVANOVNA (prihvatajući iz ruku Olginih šešir i mantil). Slatka i zlatna naša golubice...

OLGA (osmehuje se njoj u odgovor i gleda oko sebe). A ostarila nam naša kuća!... I sobe mi čisto manje došle.

JELECKI (glasom ljubaznog nastavnika). To uvek tako izgleda. Jer ti si odavde kao dete otišla.

KOTARKIN (koji sve vreme očiju nije spuštao sa Olge, prilazi joj). Olga Petrovna, dozvolite mi... (Glas ga izdaje).

OLGA (ne pozna ga u prvi mah). A... ah, Vasilije... Vasilije Petroviću — kako ste vi, šta radite? Nisam vas odmah poznala.

KOTARKIN (ljubi joj ruku). Dozvolite... da vas pozdravim...

OLGA (mužu, ukazujući na Kotarkina). Stari naš prijatelj, Vasilije Petrović...

JELECKI (nakloni se prema njemu). Vrlo mi je milo.

(I Ivanov se izdaleka klanja, mada još nije primećen).

KOTARKIN (klanja se Jeleckom). Dobro nam došli... Mi svi... tako uživamo...

JELECKI (klanja mu se još jednom, pa poluglasno ženi). Ko je to?

OLGA (takođe poluglasno). Osiroteli vlastelin, kod nas u kući živi. (Glasno). A sad hajdemo, svu kuću da ti pokažem... Tu sam se ja, Paul, rodila; tu sam detinjstvo provela...

JELECKI. Drage volje, hajdemo... (Obraćajući se Trembinskom). A vi, molim vas, naredite mom komorniku... stvari su moje tamo...

TREMBINSKI (brzopleto). Razumem, razumem.

OLGA. Hajdemo, Paul. (Oboje odu u salon).

TREMBINSKI (svoj služinčadi, poluglasno). A sad, dragi moji, raziđite se — svako na svoje mesto. Vi, Jegore Aleksejiću, ostanite u pretsoblju — svaki čas možete gospodinu nešto da zatrebate.

(Jegor i čeljad odlaze u pretsoblje, Praskovja Ivanovna sa sobaricama u hodnik).

PRASKOVJA (u vratima). Hajdete; hajdete... A šta se ti, Maška, smeješ? (Odlazi).

TREMBINSKI (Kotarkinu i Ivanovu). A vi ćete, gospodo, valjda ovde ostati, kako li?

KOTARKIN. Mi ćemo tu ostati.

TREMBINSKI. No, dobro... Samo, molim vas, vi znate... (Pravi znake rukama). Ako boga znate... jer posle ćemo mi da odgovaramo... (Ode na vrhovima od prstiju u pretsoblje).

KOTARKIN (gleda za njim, pa se brzo okrene Ivanovu). A, Vanja, šta veliš? Ne, ne, reci, kako ti se dopada? Kako je porasla, a? Pa kakva lepotica! I mene nije zaboravila. A? Vidiš, Vanja, vidiš — izlazi da sam ja bio u pravu.

IVANOV. Nije te zaboravila... A što te onda Vasilijem Petrovićem zove?

KOTARKIN. Eh, kakav si ti, Vanja! No, pa šta onda — Petrović, Sjemjonić, — čudna mi čuda; — ali, razmisli i sam, jer ti si pametna glava. Mužu me svom pretstavila. Lep, naočit čovek! Pa kakav izgled! Šta veliš, Vanja?

IVANOV. Ne znam, Vasilije Sjemjoniću. Nego, bolje da ja idem.

KOTARKIN. Ih, kakav si ti, Vanja! Ta šta ti je sad najednom! Ne mož’ te čovek poznati! „Idem” pa „idem”. Bolje će biti da mi kažeš kako ti se naša mlada učinila?

IVANOV. Lepa, lepa — mora se priznati.

KOTARKIN. Šta joj samo onaj osmejak vredi! Pa glas, a? Slavuj, prosto, kanarinka. Pa svog muža kako voli! To se odmah vidi. A, Vanja? Je l’ da se vidi?

IVANOV. A Gospod će ih znati, Vasilije Sjemjoniću.

KOTARKIN. Grešan si, Ivane Kuzmiću, boga mi si grešan. Čovek se raduje, milo mu — a ti... Nego evo, opet ovamo idu.

(Ulaze Olga i Jelecki iz salona).

OLGA. Nije nam. kuća bog zna kako velika, kao što vidiš. Al’ ipak, — kakva je da je, — naša je.

JELECKI. A što? Divna kuća; vanredan raspored.

OLGA. No, a sad hajdemo u park.

JELECKI. Drage volje... nego... ja bih hteo dve tri reči da progovorim sa tvojim upraviteljem imanja.

OLGA (prekorno). Sa tvojim?

JELECKI (sa osmehom). Sa našim. (Ljubi joj ruku).

OLGA. No, kako hoćeš. A ja ću sobom Vasilija Petrovića da povedem. Vasilije Petroviću, hajdemote u park... Hoćete l’?

KOTARKIN (sa licem koje sija od sreće). Molim, molim... ja... ja...

JELECKI. Metni šešir, Olja.

OLGA. Nije potrebno. (Prebaci veo preko glave). Hajdemote, Vasilije Petroviću.

KOTARKIN. Dozvolite, Olga Petrovna, da vam pretstavim jednog... takođe... ovdašnjeg suseda, Ivanova... (Ivan Kuzmić se zbuni i klanja).

OLGA. Veoma mi je milo... (Ivanovu). Je l’ po volji s nama u park? (Ivanov joj se pokloni). Dajte mi vašu ruku, Vasilije Petroviću...

KOTARKIN (ne veruje ovojim ušima). To jest, kako...

OLGA (smejući se). Pa evo kako. (Uzima njegovu ruku pa ispod nje promoli svoju). Sećate li se, Vasilije Petroviću... (Odlaze na staklena vrata. Ivanov ide za njima).

JELECKI (prilazi staklenim vratima, gleda za ženom, vraća se stolu s leva pa seda). Ej! Ima l’ koga tu? Momče!

PETAR (dolazeći iz pretsoblja). Šta zapovedate?

JELECKI. Kako se zoveš ti, dragoviću?

PETAR. Petar.

JELECKI. A! Zovni-de mi išpana — kako se ono zvaše — Jegor, kako li?

PETAR. Tačno tako!

JELECKI. Zovni-de ga ovamo.

(Petar odlazi. Odmah za tim ulazi Jegor, zastane na vratima i skrsti ruke iza leđa).

JELECKI (glasom načelnika odeljenja). Jegore, ja sam rad da sutra razgledam imanje Olge Petrovne.

JEGOR. Razumem.

JELECKI. Koliko će da ima ovde duša?

JEGOR. U selu Timofejevskom trista osamdeset četiri muškog pola, po poslednjem prepisu. No u stvari, sad ih i više ima...

JELECKI. A koliko više?

JEGOR (nakašlje se u šaku). Pa... biće ih do dve desetine.

JELECKI. Hm... Molim da se tačno izvidi pa da mi se podnese izveštaj. Jesu l' njive razbacane — po raznim mestima?

JEGOR. Sve je na okupu.

JELECKI (zagleda se u Jegora sa primetnom nedoumicom). Hm... A koliko će biti dobre zemlje?

JEGOR. Ima je dosta. Dvesta sedamdeset pet lanaca na okupu.

JELECKI (opet se neodlučno zagleda u Jegora). A slabe zemlje koliko će biti?

JEGOR (malko razvlačeći). Kako da vam kažem..„ Ima šibljaka... a ima i provalija... A eto i tu iza kuće... tu je ispust seoski. To je ostavljeno za seno.

JELECKI („igra” obrvama). A koliko?

JEGOR. A koj' ga zna. Zemlja nemerena. Manj ako nije gde na planu zabeleženo. Al' pedeset lanaca će i tu da bude.

JELECKI (za sebe). Kud god čovek pogleda — svuda nered. (Glasno). A ima l' i šume?

JEGOR. Dva'es' osam lanaca i nešto više.

JELECKI (glasno sa razlačenjem). Znači, svega će da bude oko kakvih pet stotina lanaca?

JEGOR. Pet stotina?! I preko dve hiljade će da se nakupi.

JELECKI. Pa kako to, kad eto ti sâm... (Zastane). Da... da... ja... i ja sam tako hteo da kažem. Razumeš?

JEGOR. Razumem.

JELECKI (veoma ozbiljno). No, a kako — kako se vladaju ovdašnji seljaci? Jesu l' mirni?

JEGOR. Narod dobar. Al’ voli da mu se podvikne.

JELECKI. Hm... A nisu upropašteni?

JEGOR. Bože sačuvaj! Mnogo su zadovoljni.

JELECKI. No, to ću ja sutra sve sam izvideti. Možeš ići. Nego, reci mi, molim te, — kakav to gospodin tu kod vas živi — ko je on?

JEGOR. Kotarkin, Vasilije Semjonić, vlastelin. Tu je kod nas na stanu i hrani. Još od vremena staroga gospodina. Oni su ih, može se reći, rad zabave kod sebe držali.

JELECKI. A da l’ odavna on tu živi?

JEGOR. Odavna. Od smrti staroga gospodina imaće ovojih dvadeset godina, a Vasilije Sjemjonić se još za života pokojnoga tu kod nas bio nastanio.

JELECKI. No, lepo... A šta — vi tu jamačno i kancelariju imate?

JEGOR. Pa kako bismo opstojali bez kancelarije...

JELECKI. To ću ja sve sutra razgledati. Možeš ići. (Jegor ode). A ovaj išpan mi izgleda priglup. Uostalom, videćemo. (Ustaje i hoda gore dole). I gle, ja sam dakle u selu — kod svoje kuće, u selu. Čudnovato nekako... A fina stvar. (U pretsoblju se razleže glas Tropačeva: „Dakle došli? Je l’ danas?”)

JELECKI (za sebe). Ko li je ovo sad?

PETAR (ulazeći iz pretsoblja). Tropačev, Flegont Aleksandrić, su došli. Radi bi da vas vide... Kako zapovedate da im odgovorim?

JELECKI (za sebe). Ko li će to sad da bude? Poznato mi ime. (Glasno). Zamoli gospodina.

TROPAČEV (ulazi). Pomaže vam Bog, Pavle Nikolajeviću, bonjour. (Jelecki mu se pokloni sa primetnom nedoumicom). A vi mene kanda ne možete da se setite?... Sećate l’ se, u Petrogradu, kod grafa Kuncova...

JELECKI. A, zbilja... Izvol’te, izvol’te — osobito mi je milo... (Stiska mu pruženu ruku).

TROPAČEV. Ja sam vam najbliži sused. Živim na dve vrste odavde. Kad idem u varoš, prolazim pored samog vašeg doma. Čuo sam bio da vam se vaši nadaju... Pa hajd, rekoh, da svratim, da čujem kad ćete stići. — Al’ ako sam u nezgodan čas došao, vi mi, molim vas, slobodno recite. Entre gens comme il faut, vi razumete — kakve tu još ceremonije!

JELECKI. Naprotiv — ja se nadam da ćete nam danas i gost na ručku biti... Mada ne znam šta nam je naš seoski kuvar zgotovio.

TROPAČEV (pozira i igra se palicom). O, Bože moj, pa ja znam da je kod vas sve kao kod prave gospode. Vi ćete, ja se nadam, i meni ukazati čast da ovih dana ručate u mome domu... Vi nećete verovati koliko sam se obradovao kad sam čuo da dolazite. Jer ovde vam ima tako malo boljeg sveta, des gens comme il faut. Et madame? Kako je njeno zdravlje? Znao sam je još kao dete. Da, da, ja poznajem vašu ženu, vrlo dobro je poznajem. Čestitam vam, Pavle Nikolajeviću, od sveg srca vam čestitam. He, he. No ona mene teško da će se setiti. (Opet pozira i gladi zaliske).

JELECKI. I njoj će biti vrlo milo... Ode maločas u park da se prošeta sa tim... sa tim gospodinom, što ovde živi.

TROPAČEV (s omalovažavanjem). A — s njim! Pa to je nešto na formu dvorske budale... No inače čovek tih i miran. Zbilja, sa mnom se još jedan vlastelin dovezao... On je tamo u pretsoblju... Hoćete l' dozvoliti?...

JELECKI. Učinite ljubav... Pa kako to — u pretsoblju!

TROPAČEV. Oh, ne faites pas attention. To on tako; to... pa to nije ništa. Tako i on kod mene zbog sirotinje boravi. I putuje sa mnom... Jer samom čoveku je na putu dosadno. Molim vas, nemojte se uznemiravati... je vous en prie. (Prilazi pretsoblju). Karpačove! uđi brate! (Karpačov ulazi i klanja se). Evo, Pavle Nikolajeviću, preporučujem vam ga.

JELECKI. Veoma mi je milo.

TROPAČEV (uzima Jeleckog pod ruku pa ga polagacko okrene od Karpačova, koji se skromno skloni u stranu). C'est bien, c'est bien. Pa jeste l' nam na duže vremena došli, Pavle Nikolajeviću?

JELECKI. Tromesečno otsustvo sam dobio. (Obojica počnu da hodaju gore dole).

TROPAČEV. Malo... malo. Ali ja razumem — vama se i ne može dati više. Ja mislim da su vas se i na ovoliko jedva mogli lišiti. He, he. Al' čoveku je potrebno i da se odmori, da odahne od posla. A jeste l' vi prijatelj lova?

JELECKI. Ja svog veka puške u rukama nisam imao... Ali pred polazak sam ipak psa kupio. A šta, ima li tu mnogo divljači?

TROPAČEV. Ima, ima. Nego to ću, ako dozvolite — ja na sebe uzeti. Mi ćemo od vas lovca načiniti. (Karpačovu). Ima li kod nas u Malinovci legala od divljači?

KARPAČOV (iz grla, u basu). Dva legla, a u Kamenoj Gredici tri.

TROPAČEV. Pa kud ćete lepše.

KARPAČOV. A šumar Fjodor onomad reče da i u Pogorelom...

(Iz parka izlaze Olga, Kotarkin i Ivanov. Karpačov ućuti i klanja se).

OLGA. Ah, Paul, kako je naš park lep... (Zastane kad ugleda Tropačova).

JELECKI (Olgi). Dozvoli da ti pretstavim...

TROPAČEV (upada u reč Jeleckom). Izvinite, izvinite, mi smo stari poznanici... Olga Petrovna me sad jamačno ne može da pozna... A nije ni čudo. Ja sam nju znao (pokazujući rukom jedan aršin od zemlje) comme ça. (Kočoperi se i nastavlja sa osmehom). Tropačev, Flegont... sećate l' se suseda Tropačeva, Flegonta? Sećate l' se, on vam je igračke iz varoši donosio? Vi ste tada bili tako milo dete — a danas... (Značajno udara glasom na poslednji slog, klanja joj se, učini korak nazad, pa se ispravlja, vrlo zadovoljan sobom).

OLGA. Ah, m'sje Tropačev, pa naravno... Sećam se, sećam vas se dobro... (Pruža mu ruku). Nećete mi verovati kako sam srećna od onog časa otkako sam ovde.

TROPAČEV (sladunjavo). Zar samo od tog časa?

OLGA (smeši mu se u odgovor). Tako se živo opominjem svoga detinjstva... Paul, ti neizostavno moraš poći sa mnom u park. Da ti pokažem bagrem koji sam ja svojom rukom posadila... On je sad viši od mene.

JELECKI (Olgi, ukazujući na Karpačova). M'sje Karpačov, takođe naš sused... (Karpačov se klanja i povlači se u ugao, kamo su već stigli da se sklone Kotarkin i Ivanov).

OLGA. Vrlo mi je milo...

TROPAČEV (Olgi). Ne faites pas attention. (Glasno i trljajući ruke). I tako, eto, vi ste sad kod svoje kuće, u svom selu, najzad — kao domaćica... Kako vreme leti, a?

OLGA. Vi ćete, ja se nadam, kod nas ručati?

JELECKI. Ja sam već pozvao... pardon... Kako da vas zovem po vašem i očevom imenu?...

TROPAČEV. Flegont Aleksandrić.

JELECKI. Ja sam pozvao Flegonta Aleksandrića... Bojim se samo da naš ručak...

TROPAČEV. Ama, molim vas!

OLGA (odvedavši malko Jeleckog u stranu). Taj gospodin nije izabrao baš najzgodniji čas kada da nam dođe...

JELECKI. Da... Ali on je, kao što izgleda, krasan čovek.

TROPAČEV (sklanja se u stranu, pa, slobodno se klateći i griskajući dršku od svoje palice, prilazi Kotarkinu i unosi mu se u lice, govoreći). A, i vi ste tu? No, pa kako ste?

KOTARKIN. Hvala Bogu — najpokornije blagodarim.

TROPAČEV (ukazujući laktom na Karpačova). A vi se valjda znate sa njim?

KOTARKIN. Pa dabogme... mi se znamo.

TROPAČEV. Tako, tako, tako... (Ivanovu). A kako vam ono beše... A i vi ste tu?

IVANOV. I ja.

OLGA (Tropačevu). M'sje... m'sje... Tropačev.

TROPAČEV (brzo se okreće). Madame?

OLGA. Jer ja s vama kao sa starim prijateljem, — bez ceremonija, zar ne?

TROPAČEV. Ama, molim vas...

OLGA. Vi ćete mi dozvoliti da odem na časak u svoju sobu... Mi tek što smo stigli... Treba tamo pogledati...

TROPAČEV. Učinite dobrotu, Olga Petrovna... A i vi, Pavle Nikolajiću, budite kao kod kuće, he, he. Mi ćemo evo ovde da ćeretamo malo s ovom gospodom...

OLGA. A osim toga — vi, mada ste stari prijatelj, al' ipak mi je nezgodno... u ovoj putničkoj haljini...

TROPAČEV (smeškajući se). Ja ne bih prihvatio... takav predlog... kad ne bih znao da je za dame... toaleta... svagda... tako reći... uvek im je prijatno... (spleće se, klanja se i kočoperi se).

OLGA (smejući se). Vi ste pakosni... Ja vas ostavljam, gospodo... do viđenja. (Odlazi u salon).

TROPAČEV. Pavle Nikolajiću, dozvolite mi da vam još jednom čestitam... Vi ste, slobodno se sme reći, najsrećniji čovek...

JELECKI (smeši se i stiska mu ruku). Pravo kažete... Tadija... Flegonte Aleksandriću.

TROPAČEV. Nego čujte; ja vas, možda, sad zadržavam?

JELECKI. Naprotiv, Flegonte Aleksandriću. Znate li; šta?... Vama, kao ekonomu, to neće biti neprijatno...

TROPAČEV (kidišući na Pavla Nikolajića i pripijajući njegovu ruku na svoju laščicu). Raspolažite mnome, Pavle Nikolajiću, molim vas.

JELECKI. Hoćete l' da do doručka odemo na gumno? Odavde dva koraka — tu odmah do parka?

TROPAČEV. Enchanté — molim vas.

JELECKI. No, uzimajte svoj šešir. (Glasno). Ej momče, ima l' koga tamo? (Ulazi Petar). Doručak naredi da se spremi.

PETAR. Razumem! (Ode).

TROPAČEV. I Karpačov nek pođe s nama, ako dozvolite.

JELECKI. Vrlo mi je milo... (Obojica odlaze. Karpačov za njima).

KOTARKIN (živo se obraća Ivanovu). No, Vanja, reci sad i sam, kako ti se naša Olja dopada?

IVANOV. A što, pa ja ništa ne kažem, — lepa je.

KOTARKIN. Pa kako je umiljata, Vanja?

IVANOV. Da, ni nalik na njega.

KOTARKIN. A šta njemu fali? Jer ti, Vanja, razmisli: on je čovek važan, ugledan, naučen je, znaš, da se tako drži. On bi kao i hteo, razumeš li, ali ne ide. Tako je to tamo kod njih potrebno. A jesi l' primetio ti, Vanja, kakve oči ona ima?

IVANOV. Ne, nisam primetio, Vasilije Sjemjoniću.

KOTARKIN. Ja se tebi, brate, posle toga veoma čudim, — tako mi Boga! To prosto nije lepo, Vanja, — zbilja nije lepo.

IVANOV. Može biti; što, ja ništa ne kažem... A evo ide pokućar!

KOTARKIN (ponizivši glas). Pa šta ako ide. Mi tu ništa. (Ulazi Trembinski s Petrom. Petar nosi doručak na poslužavniku).

TREMBINSKI (izvlačeći sto na sredinu scene). Eto, tu postavi, ali pazi da što ne razbiješ. (Petar stavlja poslužavnik i razvija čaršav. Trembinski mu ga uzima). Daj ovamo... To ću ja sam, a ti idi po vino. (Petar odlazi. Trembinski postavlja sto i sa strane pogleda u Kotarkina). Kad pogleda čovek, neki ljudi kao da su se u košuljici

rodili. Ovaki kao ja, biju se i lupaju se kao riba o led, da svoj komad zarade, — a ovi tunjezi bez po muke sve dobijaju. Pa gde je onda, dozvolite da vas pitam, — gde je onda pravda na svetu? Čudna stvar, zbilja!

KOTARKIN (pažljivo se dotiče ramena Trembinskoga. Trembinski se zagleda u njega sa čuđenjem). O zid ste se... negde uprljali...

TREMBINSKI. Pa šta onda?... neki maler i jeste... gledajte svoga posla. (Ulazi Petar sa buteljama i vazom za šampanjac koju stavlja na mali sto, kraj vrata). No, hajde, miči se. (Uzima butelje i stavlja ih na sto). I dame znaški, eno tamo, skupi... Gle kad gospodi pade na pamet pa igraju... I kakva mi je to opet igra? Vlasteoska, valjda, igra? (Petar kupi dame).

IVANOV (polako Kotarkinu). Zbogom, brate.

KOTARKIN (polako). Kud ćeš?

IVANOV (polako). Kući.

KOTARKIN (tiho)). Ama šta ti je — ostani tu.

JEGOR (izviruje iz pretsoblja užurbano). Narcise Konstantinoviću, o Narcise Konstantinoviću.

TREMBINSKI (osvrćući se). Šta je novo?

JEGOR. Kuda je gospodin otišao?

TREMBINSKI. Na gumno. A što niste i vi s njim?

JEGOR. Na gumno... Ah, Bože moj... (Hoće da otrči, ali se odmah ispravlja, zabacuje ruke za leđa i pripija se uz vrata... Ulazi Jelecki, Tropačev i Karpačov).

JELECKI (Tropačevu). Elem — vous êtes content?

TROPAČEV. Très bien, très bien, tout est très bien... A, Jegore, zdravo da si! (Jegor mu se klanja. Tropačev ga tapše po ramenu). To vam je krasan poslužitelj, Pavle Nikolajiću... U njega se slobodno možete pouzdati. (Jegor se opet pokloni i ode). A tu nam je i doručak. (Prilazi k stolu). Oho, pa ovo je pravi ručak! Comme c’est bien servi! (Skida srebrn poklopac sa jedne činije). Jarebice... molim pokorno... pa ovo je, brate, kao kod Sen Žorža... Kakav je anatemnjak taj Sen-Žorž! A što mu je kujna slavna! Pojeo sam kod njega sigurno ne jednu stotinarku.

JELECKI. Pa da sednemo — hoćete li? Ej, momče! Stolice... (Petar donosi stolice, Trembinski se užurbao oko gospode. Jelecki i Tropačev sedaju).

TROPAČEV (Karpačovu). Sedi i ti, Karpače... (Jeleckom). C’est comme cela que je l’appelle... Vous permettez?

JELECKI. Učinite dobrotu... (Kotarkinu i Ivanovu, koji nikako ne izlaze iz svoga ugla). A što vi, gospodo, ne sednete... Izvol’te.

KOTARKIN (klanjajući se). Najpokornije blagodarimo... Možemo mi i stojati...

JELECKI. Sedite, molim vas.

(Kotarkin i Ivanov bojažljivo sedaju za sto. Tropačev sedi, za gledaoca, levo od Jeleckog, Karpačev u nekom rastojanju desno, pored njega Kotarkin i Ivanov. Trembinski, sa salvetom pod miškom, stoji iza Jeleckog, Petar pored vrata).

JELECKI (skidajući poklopac sa činije). E, gospodo, ručaćemo šta je Bog dao.

TROPAČEV (sa zalogajem u ustima). Parfait, parfait, — vi imate krasnog kuvara, Pavle Nikolajiću.

JELECKI. Vi ste odveć dobri! Vi, dakle, mislite da će žetva ove godine biti dobra?

TROPAČEV (i dalje jede). Ja tako mislim (ispijajući čašicu vina). U vaše zdravlje! Karpače, pa što ne piješ u zdravlje Pavla Nikolajića?

KARPAČOV (skočivši). Mnogo godina vrlom našem domaćinu... (popije čašicu na iskap) i svakog dobra... (Seda).

JELECKI. Hvala!

TROPAČEV (gurne laktom Jeleckog. Karpačovu). Eto ko bi nam bio dobar vlastelinski vođa! a? Šta misliš?

KARPAČOV. Pa naravna stvar! Kud ćeš boljeg od njega?

TROPAČEV. Pa zbilja, Pavle Nikolajiću, da nemate taj današnji vaš položaj — kakav divan sir! — kad ne bi bilo tog vašeg položaja, morali biste biti naš vođa.

JELECKI. Ama, molim vas...

TROPAČEV. Ne, ja se ne šalim. (Kotarkinu). A što vi ne pijete u zdravlje Pavla Nikolajića — a? (Ivanovu). Pa i vi — a?

KOTARKIN (dosta zbunjen). Veoma mi je milo...

TROPAČEV. Karpače, naspi mu... Ali do vrha. Eto, tako, kakve tu ceremonije!

KOTARKIN (ustaje). U zdravlje uvaženog domaćina i domaćice! (Klanja se, pije i sedne. I Ivanov se klanja i pije ćuteći).

TROPAČEV. A, bravo! (Jeleckom). Pričekajte... nous allons rire. On je prilično zanimljiv — samo ga treba prvo vinom počastiti. (Kotarkinu, igrajući se nožem). No, pa kako mi živite. En-en Ivaniću? Davno vas nisam video. Vi, jamačno, sve po malo.

KOTARKIN. Pa naravno, po malo, kao što izvoleste reći.

TROPAČEV. Tako. No, lepo. A kako stoji sa Vetrovim — hoće li vam pasti u deo ili neće?

KOTARKIN (obarajući pogled). Vama je ugodno da se šalite.

TROPAČEV. Molim vas, iz čega vi to zaključujete? Ja uzimam učešća u vašoj sudbini. Ja se ni najmanje ne šalim.

KOTARKIN (uzdišući). Još nikakvog rešenja nema.

TROPAČEV. Istina?

KOTARKIN. Nikakvog.

TROPAČEV. Pa pričekajte, šta znate drugo! (Jeleckom podmigujući). Vi, Pavle Nikolajiću, možda i ne znate da vi u licu g. Kotarkina vidite pred sobom vlastelina, pravog vlastelina — ili ne, upravo — naslednika, zakonitog naslednika seoceta Vetrova, ili Ugarova... A koliko ste ono imali duša?

KOTARKIN. U seocetu Vetrovu, prema osmoj reviziji, postoje četrdeset dve duše; ali ja njega celog ne dobijam.

TROPAČEV (polako Jeleckom). On je radi tog Vetrova pamet izgubio. (Glasno). A na vaš deo koliko bi palo lanaca zemlje?

KOTARKIN. (Malo po malo prestaje da se snebiva). Ama kad se izdvoje sedmine i ostala zakonska potraživanja — ostalo bi mi osamdeset četiri lanca i nešto više.

TROPAČEV. A koliko ćete duša svega dobiti?

KOTARKIN. Duša ne zna se koliko. Mnogi se u bekstvu nalaze.

JELECKI. Pa što vi ne vladate svojim imanjem?

KOTARKIN. Pa, u parnici je.

JELECKI. A s kim?

KOTARKIN. A pojavili se i drugi naslednici. Državnih dugova takođe ima, a i privatnih...

JELECKI. Pa je l’ se odavno ta parnica zapodela?

KOTARKIN (postupno se zagreva). Odavno. Još dok je pokojni bio živ, Bog da mu dušu ’prosti! Moje bi to odavno bilo, ali para nemam. A i vremena nemam dovoljno. Trebalo bi u varoš otići,

naravno, zamoliti, zauzeti se — ali eto, nemam kad. Samo taksirana hartija šta košta, a ja sam čovek siromah.

TROPAČEV. Karpače, naspi mu još jednu čašu.

KOTARKIN (odbija). Najpokornije blagodarim.

TROPAČEV. Ama nemojte se nećkati (pije sam). U vaše zdravlje. (Kotarkin ustaje, pokloni se i pije). No, pa kako vi to? Tako se poslovi ne rade. Tako ćete vi lako čitavu stvar izgubiti.

KOTARKIN. Pa šta znam da radim! Eto već više od godinu dana, čak ni podatke nisam skupio... (Tropačev prekorno maše glavom). Doduše imam ja tamo jednog čovečića... Ja se sad još u njega uzdam — uostalom, Bog će ga znati!

TROPAČEV (pogledajući na Jeleckog). A kakav vam je to čovečić, ako se može doznati?

KOTARKIN. Ono se upravo ne bi moglo — ali sad svejedno!... Ličkov, Ivan Arhipić, možda ćete ga izvoleti znati?

TROPAČEV. Ne znam; ko je on?

KOTARKIN. Pa molim vas... advokat okružni. To jest, on je pre bio advokat... istina ne ovde — nego u Venjovu, i sad tako životari, više se trgovačkim poslovima bavi.

TROPAČEV (i dalje pogleda na Jeleckog, koga Kotarkinovo pričanje već počinje da zasmejava). A taj vam je gospodin Ličkov obećao da će vam pomoći?

KOTARKIN (poćutavši neko vreme). Obećao je. Ja sam mu već drugog sinčića krstio, te mi tako obeća. Ja ću ti, veli, tu stvar udesiti, pričekaj. A Ivan Arhipić je poznat od mora majstor.

TROPAČEV. Ama Boga vam?

KOTARKIN. Prvi u svoj guberniji!

TROPAČEV. Ali on je, velite, penzionisan, i trgovačkim se poslovima bavi?

KOTARKIN. Pa ono tako je; takva mu je numera ispala; ali je to zlatan čovek. Nego ipak, davno ga već nisam video.

TROPAČEV. Otkad?

KOTARKIN. Pa biće već godina dana.

TROPAČEV. Eh, pa kako vi to, brate, tako! Ne valja vam posao.

KOTARKIN. Potpunu istinu izvoleste reći. Ali recite mi šta da radim!

JELECKI. Pa ispričajte nam u čemu je stvar.

KOTARKIN. (Iskašljujući se i padajući u vatru). Pa evo u čemu je, Pavle Nikolajiću. Vi sad izvinite moju smelost, ali, uostalom, vi eto sami želite. Stvar evo u čemu je. Seoce Vetrovo... Priznajem, otkad postojim nisam imao prilike da govorim pred visokim činovnikom, pa ćete me, molim vas, izviniti, ako ja nešto...

JELECKI. Govorite, govorite slobodno.

TROPAČEV. (Ukazujući Karpačovu na Kotarkinovu čašu). A čašicu? a?

KOTARKIN (odbijajući). Ne, dozvolite...

TROPAČEV. Radi hrabrosti?

KOTARKIN. Manj radi hrabrosti. (Pije i briše čelo maramicom). Elem, reći ću vam — seoce Vetrovo, o kome je sad reč, to seoce, palo je u deo po pravoj nishodnoj liniji od dede moga Kotarkina, Maksima, sekund-majora, možda ste izvoleli slušati, — rođenoj braći, Maksimovim sinovima: roditelju mome Sjemjonu, i čiči mome rođenom, Niktopolionu. Roditelj moj Sjemjon sa bratom svojim rođenim, a mojim stricem, za života se nije delio; a taj stric moj je umro bez dece; eto na što molim da obratite pažnju, — no samo, on je umro posle smrti oca mog rođenog Sjemjona; a imali su oni sestru, takođe rođenu, Katarinu... i udala se ona, ista Katarina, za Jaguškina, Porfirija; a Jaguškin Porfirije imao je od prve žene, Poljkinje, sina Iliju, pijanicu drevnu, kome Iliji je stric moj, Niktopolion, znači, po nagovoru sestre Katarine, dao menicu na hiljadu sedam stotina rubalja, a sama Katarina takođe je mužu svome, Porfiriju, menicu na hiljadu sedam stotina rubalja opredelila, i od oca moga rođenog kroz posredništvo zasedatelja okružnog Suda Galuškina, takođe menicu... ali na dve hiljade rubalja uzela, u čemu je i Galuškinova žena učestvovala... — U to doba otac moj — carstvo mu nebesko — poteže pa umre. Menice odoše na protest. Niktopolion se nađe u čudu; kaže čovek: Ja se, veli, uopšte nisam ni delio, imanje je ovo moje zajedničko sa sinovcem. Katarina — četrnaesti deo, kaže, daj; neplaćeni zaostatci državnih dažbina takođe iskrsnuše... Da ne da Bog! A Galuškinova žena na jednom ispovrte menicu od svoje strane... Niktopolion kaže: za to, veli, sinovac odgovara... a kakva se, izvol’te i sami rasuditi, odgovornost od maloletnog deteta može tražiti?... a Galuškin i njega na sud. Poljkinjin sin takođe tamo, pa još ni maćehu, Katarinu, nije

poštedeo... I njoj, veli, ne praštam... Ona je, kaže, moju služavku Akulinu pićem otrovala... Napravi se lom. Počeše da stižu tužbe u okružni sud, u guberniju; iz gubernijskog suda u okružni, sa traženjem novih objašnjenja... A posle smrti Niktopolionove okrenu se stvar da već gore biti ne može. Ja tražim da se uvedem u posed... a oni tamo izdaju naredbu: zbog neplaćenih dažbina, da se seoce Vetrovo pa munti proda. Nemac Ganginmester prava svoja izjavljuje... A tamo, kad pogledaš, mužici, kao divlje patke, beže li, beže; okružni maršal mi na vratima čita ukor: pod tutorstvo ćemo mi tebe, pod tutorstvo... a znamo mi šta znači pod tutorstvo... Zakoniti naslednik nije uveden... na Poljkinjinog sina Iliju maćija Katarina tužbu čak u Državni Senat... (Prekinut opštim smehom Kotarkin ućuti, i strašno je zbunjen... Trembinski, koji je za sve to vreme podlački ponizno pogledao na gospodu i iz učtivosti i sam učestvovao u njihovoj veselosti, sad se cikom smeje „u šaku”. Petar se tupo isklibio, stojeći kod vrata. Karpačov sve se guši od smeha, ali se ipak umerava. Tropačev grca od smeha, Jelecki se smeje malo prezrivo i žmirka. Jedini Ivanov, koji je za vreme pričanja ne jednom čupkao za skut zagrejanog Kotarkina, sedi oborene glave).

JELECKI (Kotarkinu kroz smeh). Nastavite, što ste stali?

TROPAČEV. Učinite dobrotu, kako vam ono beše... nastavite.

KOTARKIN. Ja sam vas... izvinite... uznemirio, znači...

TROPAČEV. A, ja vidim u čemu je stvar... Vi se nešto kao bojite... Je l’ te da se bojite?

KOTARKIN (klonulim glasom). Tačno ste kazali.

TROPAČEV. Ali tome zlu je lako pomoći... (dižući praznu butelju). Ej momče! Donesi-de nam još vina... (Jeleckom). Vous permettez?

JELECKI. Učinite dobrotu... (Trembinskom). A imamo li šampanjca?

TREMBINSKI. Kako ne bi bilo! (Trči vazi sa šampanjcem i brzo je donosi; Kotarkin se smeši i čupka dugmad svoga sjurtuka).

TROPAČEV (Kotarkinu). Ne valja vam posao, dragi moj! Bojati se... u otmenom društvu — to nije red. (Jeleckom, ukazujući na vazu sa šampanjcem). Šta — zar je već zaleđen? Mais c’est magnifique. (Naliva mu čašu). Mora da je izvrsno vino. (Kotarkinu) Ovo je vama. Ama ne odbijajte... no, otišli ste malo više u stranu, pa šta onda? Pavle Nikolajiću, naredite mu da pije.

JELECKI. U zdravlje budućeg sopstvenika Vetrova! Ta pijte, Vasilije... Aleksejiću. (Kotarkin pije).

TROPAČEV. E, sad ste moj! (Ustaje sa Jeleckim; svi ustaju i idu na avan-scenu). Kakav divan doručak! (Kotarkinu). No, pa šta je posle bilo? U čemu ono beše stvar? S kime sad parnicu vodite?... a?

KOTARKIN (počinjući da dolazi u uzbuđenje od vina). Sa Ganginmesterovim naslednicima, razume se.

TROPAČEV. A ko je taj gospodin?

KOTARKIN. Pa zna se, Nemac. On je menice pokupovao, a neki kažu da ih je prosto uzeo. Ja sam sam toga mišljenja. Zaplašio i zbunio žene pa uzeo.

TROPAČEV. A gde su bile oči Katarini? A Poljkinjin sin Ilija?

KOTARKIN. Eh! Svi su ti danas na onom svetu! Poljkinjin sin je čak izgoreo, — u meani, u pijanom stanju, na drumu, prilikom požara. (Ivanovu). Ama dokle ćeš ti mene za kaput čupati! Ja se pred gospodom, kao što mu sleduje, izražavam. Oni sami to zahtevaju. Šta ima tu rđavo... a?

JELECKI. Ostavite ga, g. Ivanove: nama je veoma prijatno da ga slušamo.

KOTARKIN (Ivanovu). Eto vidiš (Jeleckom i Tropačevu). Jer ja, gospodo, šta ja tražim? Ja tražim pravičnost, zakoni poredak stvari. Kod mene ovo nije iz gologa častoljublja. Častoljublje — vrag neka ga nosi! Nego donesite, rekoh, pravičnu presudu. Ako sam kriv, no, nek sam kriv; a ako sam prav, onda sam prav...

TROPAČEV (prekidajući ga). Hoćemo l’ još jednu čašicu?

KOTARKIN. Ne, najpokornije blagodarim. Jer šta ja hoću da postignem...

TROPAČEV. U takvom slučaju dozvolite da vas zagrlim.

KOTARKIN (zaprepašćen). Mnogo časti... Najpokornije vam se...

TROPAČEV. Ne, vi se meni mnogo dopadate... (Zagrli ga i drži ga tako neko vreme). I poljubio bih vas, sokole moj, ali ne, bolje posle.

KOTARKIN. Kako je po volji.

TROPAČEV (podmigujući Karpačovu). No, Karpače, sad je tvoj red...

KARPAČOV (gušeći se od smeha). Ded-te, Vasilije Sjemjoniću, dozvolite da vas prigrlim na moje srce... (Grli Kotarkina pa se vrti s

njim. Svi se smeju — svaki na svoj način).

KOTARKIN (otimajući se iz Karpačovljevog zagrljaja). Ama okanite me se, čoveče Božji!

KARPAČOV. No, no, nemoj se izmotavati... (Tropačevu). Vi, Flegonte Aleksandriću, bolje mu zapovedite da nam što lepo otpeva. On nam je u tome prvi majstor.

TROPAČEV. Vi ste dakle i pevač, prijatelju?... Pa dela, učinite ljubav, pokažite nam svoj talenat!

KOTARKIN (Karpačovu). A što izmišljavate koješta o meni? Kakav sam vam ja sad najednom pevač?

KARPAČOV. Pa zar niste kod pokojnoga za ručkom pevali?

KOTARKIN (ponizivši glas). Kod pokojnoga... Pa ja sam od to doba ostario.

TROPAČEV. Kakav ste vi starac, molim vas!

KARPAČOV (ukazujući na Kotarkina). I pevao, i igrao!

TROPAČEV. Aho! Pa vi ste, vidim ja, pravi đido! Ukažite nam ljubav... a? (Jeleckom). C’est un peu vulgaire — ali ovo je selo, tu mnogo šta može podneti. (Glasno Kotarkinu). No, hoće l’ biti nešto? Dedte onu: „Po ulici, po kaldrmi...” (Počinje da peva: „Po ulici”). Ded, ded.

KOTARKIN. Oslobodite me, tako vam Boga!

TROPAČEV. Gle samo kako je tvrdoglav... Jelecki, vi mu naredite...

JELECKI (nedovoljno odlučnim glasom). A što nam vi, Vasilije Sjemjoniću, ne biste nešto otpevali?

KOTARKIN. Pa nisam ja sad u onim godinama, Pavle Nikolajiću. Oslobodite me, tako vam Boga.

TREMBINSKI (osluškujući, pa sa osmehom pogledajući u gospodu). A čini mi se, još nedavno su se, na svadbi eto njihovog brata (ukazujući na Ivanova), izvoleli odlikovati.

TROPAČEV. No, eto, vidite li...

TREMBINSKI. Čučećki su preko cele sobe izvoleli preći...

TROPAČEV. No, kad je tako, onda nam vi nikako tu ljubav ne smete odreći... Zašto vi sad i nas, i Pavla Nikolajića, hoćete da vređate.

KOTARKIN. Ama tada sam, na toj svadbi, onako bio raspoložen.

TROPAČEV. A sad vas svi molimo. Vi sad makar i to pomislite da se vaš nepristanak, boga mi, može i kao nezahvalnost shvatiti. A nezahvalnost... joj, to je još te kako gnusan porok!

KOTARKIN. Ama ja sad već ni onog glasa nemam!. A što se tiče zahvalnosti — pa ja sam do grobne daske zahvalan čovek, pa sam gotov i da se žrtvujem.

TROPAČEV. Pa mi od vas nikakve žrtve ne tražimo... Nego, dela, čoveče božji, otpevaj nam pesmicu. No! (Kotarkin ćuti). Pa deder — počinji!

KOTARKIN (poćutavši jedan časak, počinje da peva „Po ulici”, ali glas mu se već kod druge reči prekida). Ne mogu... tako mi Boga, ne mogu.

TROPAČEV. No, no — samo hrabro napred!

KOTARKIN (pogledavši ga). Ne — ja pevati neću.

TROPAČEV. Nećete?

KOTARKIN. Ne mogu.

TROPAČEV. No, ako je tako, onda je druga stvar! Vidite li vi ovaj pehar šampanjca? Ja ću vam ga za vrat sasuti.

KOTARKIN (uzbuđeno). Vi to nećete učiniti. Ja to nisam zaslužio. Sa mnom to još niko... Ako Boga znate. Pa to je... sramno.

JELECKI (Tropačevu). Finissez... Vidite li,. on se zbunio.

TROPAČEV (Kotarkinu). Dakle baš nećete da pevate?

KOTARKIN. Ne mogu ja pevati.

TROPAČEV. I baš nećete? (Prilazeći mu). Jedan...

KOTARKIN (molećim glasom Jeleckom). Pavle Nikolajiću...

TROPAČEV. Dva... (Još više se približuje Kotarkinu).

KOTARKIN (ide u nazad i žalnim od očajanja glasom). Ta šta vam je, čoveče Božji! Zašto vi tako sa mnom postupate? Ja nemam tu čast ni da vas poznajem... A posle, pa i ja sam, ipak, vlastelin — izvolite to na um uzeti... A pevati ne mogu... Vi ste i sami izvoleli videti...

TROPAČEV. Poslednji put vam...

KOTARKIN. Okanite me se, kad vam se kaže... Nisam vam ja tu neka dvorska budala...

TROPAČEV. Pa zar bi to nešto neobično za vas bilo?

KOTARKIN (planuvši). Izvolite sebi drugu neku budalu naći.

JELECKI. Pa zbilja, okanite se čoveka.

TROPAČEV. Ama molim vas, on je kod vašeg tasta dvorsku budalu izigravao.

KOTARKIN. To je bilo pa i prošlo. (Briše lice). A i glava me danas nešto boli, boga mi!

JELECKI. No, kako hoćete.

KOTARKIN (tužno). Ne ljutite se na mene, Pavle Nikolajiću...

JELECKI. Ama, nemojte tako. Iz čega ste vi to zaključili?

KOTARKIN. Drugi put, Boga mi, drage volje. (Trudeći se da dâ sebi veseo izgled). A sad mi oprostite velikodušno, ako sam vam se što zamerio... Planuo sam, gospodo, šta mogu sad... Ostarelo se, eto šta je... A i odvikao sam se.

TROPAČEV. A vi bar ispite još taj pehar.

KOTARKIN (obradovavši se). No, to ću drage volje, sa najvećim uživanjem. (Uzima pehar i pije). U zdravlje uvaženog gosta...

TROPAČEV. No, a pesmicu zar ne bi ste mogli?

KOTARKIN (vino ga već odavna osvojilo; a sad, posle pehara i minule opasnosti, on najednom poče da se opija). Boga mi, ne mogu. (Smeje se). Zbilja, nekad sam vam pevao... i ne gore no drugi. No sad su druga vremena nastala. Jer šta sam vam ja danas? Prazan, ništavan čovek, i ništa drugo. Eto, nisam gori od njega. (Ukazuje na Ivanova). A sad nisam nikud pristao. Uostalom, vi me izvinite. Ostario sam — eto šta je... Eto, da kažete, šta sam ja popio danas? Dve tri čašice svega, a tu mi (ukazuje na glavu) već nije kako treba.

TROPAČEV (koji se među tim sašaptava sa Karpačovim). To se vama samo tako čini. (Karpačov odlazi smejući se i odvodi Petra). A što nam svoju parnicu niste do kraja ispričali?

KOTARKIN. A, zbilja, zbilja, nisam vam do kraja ispričao. Uostalom, ja sam gotov, ako zapovedate. (Smeje se). Samo budite ljubazni... dozvolite mi da sednem. Noge mi nešto... ovaj... otežale.

TROPAČEV (dodaje mu stolicu). Učinite dobrotu, kako vam ono beše... sedite.

KOTARKIN (seda licem prema gledaocu, pa govori mlitavo na razvlak, naglo i sve jače podležući popijenom vinu). Gde sam ono stao? Da — Ganginmester. Ganginmester taj je — Nemac, naravno. Njega ni brige! Služio, služio u provijantskom odeljenju — znači, nakrao tamo koliko je hteo, — i sad došao pa kaže: menica je moja.

A ja sam vlastelin. Nego šta sam ono hteo da kažem? Da, pa mi kaže: ili plati, il' me u posed uvedi... il' plaćaj, il' me u posed uvedi... ili plati, ili u posed uvedi... ili...

TROPAČEV. Pa vi spavate, prijatelju — probudite se.

KOTARKIN (strese se, pa opet pada u sanjivo stanje. Sad već jedva i govori). Ko? Je l' ja? Ama molim vas! Otkud vam to... Najzad, svejedno. Ja ne spavam. Spava se noću, a sad je, eto, dan. Zar je sad noć? Ja o Ganginmesteru govorim. Ganginmester taj... Gangin-mester — Gan-ginmester — eto ko mi se popeo na dušu. Kažu mi ovo, ono; „ne, kažem njima ja, Ganginmester. Gan-ginmester eto ko je moj dušmanin”. (Karpačov ulazi sa ogromnom kapom od šećerne hartije, pa se, podmignuvši Tropačevu, prikrada odzadi ka Kotarkinu. Trembinski da se uguši od smeha. Ivanov, bled, kao ubijen, gleda ispod obrva). I ja znam zašto on mene ne trpi... Znam, on mi je celog veka štetu nanosio, isti taj Ganginmester. Od samog mog detinjstva. (Karpačov pažljivo natiče ludačku kapu na Kotarkina). Ali ja mu praštam... Vrag neka ga nosi... vrag neka ga nosi... (Svi se smeju. Kotarkin zastane pa zbunjeno gleda oko sebe. Ivanov mu prilazi, zgrabi ga za ruku pa mu govori kroz zube: „Pogledaj šta su ti na glavu natakli...“ budalu od tebe grade..Kotarkin diže ruke ka glavi, opipa ludačku kapu, polako spušta ruke na lice, pokriva oči, najednom se gorko zaplače, mrmljajući kroz suze: „zašto, zašto, zašto…“ ali ne skida kapu... Tropačev, Trembinski i Karpačov se i dalje kikoću. I Petar se smeje, izvirujući iza vrata).

JELECKI. Dosta, Vasilije Sjemjoniću, kako vas nije sramota da zbog takvih trica plačete?

KOTARKIN. Iza takve sitnice?... Ne, nije to sitnica, Pavle Nikolajiću... Ustaje i baca kapu na pod). Već prvog dana vašeg dolaska... prvog dana... (Glas mu se prekida). Eto kako vi postupate sa starcem... sa starcem, Pavle Nikolajiću! Eto kako! Zašto, zašto me u blato bacate? Šta sam vam ja učinio? Ako Boga znate! A ja sam vas tako očekivao i izgledao, tako se radovao... Zašto, Pavle Nikolajiću?

TROPAČEV. No, dosta... Šta vam je sad najednom?

KOTARKIN (bledeći i gubeći prisebnost). Ja ne govorim sa vama... vama se dozvolilo da se sa mnom šegačite... a vi jedva dočekali. Ja s vama govorim, Pavle Nikolajiću. Ako se pokojni vaš

tast za darovan mi zalogaj hleba, i za stare poklonjene mi cipele, do mile volje sa mnom ludio i šegačio, — zar i vama to treba? Da, da — njegovi pokloni su mene života koštali... A vi valjda niste hteli iza njega da zaostanete? Ej, Pavle Nikolajiću, treba da vas je stid, rode moj!... A još tokorse obrazovan čovek, iz Petrograda!

JELECKI (nadmeno). Čujte, prijatelju — vi se mnogo zaboravljate. Idite u svoju sobu, pa se ispavajte. Vi ste pijani... jedva se na nogama držite.

KOTARKIN (sve više i više zbunjujući se). Ispavaću se ja, Pavle Nikolajiću, ispavaću se... Može biti da sam baš i pijan; no ko me je tako pojio? Stvar nije u tom, Pavle Nikolajiću. Nego evo šta treba da čujete. Vi ste eto tu pred svima šegu sa mnom terali i opštem smehu me izložili; eto, vi ste me s blatom pomešali već prvog dana vašeg dolaska... A kad bih ja sad samo hteo, kad bih ja rekao samo jednu reč...

IVANOV (poluglasno). Priberi se, Vasilije.

KOTARKIN. Okani me se! Da, dragi gospodine moj, kad bih ja hteo...

JELECKI. Pa taj čovek je k'o zemlja pijan! On ni sam ne zna šta bulazni.

KOTARKIN. Izvinite, gospodine. Ja sam pijan, al' tačno znam šta govorim. Eto, vi ste sad, da kažem, gospodin ugledan, petrogradski činovnik, školovan, naravno... A ja evo svačija budala, prebijene pare u džepu nemam, nametljivac i gotovan... a znate li vi ko sam ja još? Eto, vi ste se oženili... A znate li vi ko je ta što ste se njom oženili?

JELECKI (hoće da odvede Tropačeva). Izvinite, molim vas, ja se nikad ne bih nadao takvim glupostima...

TROPAČEV. I ja sam, priznajem, kriv...

JELECKI (Trembinskom). Odvedite ga, molim vas... (Hoće da ode u salon).

KOTARKIN. Čekajte, čekajte, dragi gospodine... Vi mi još ne rekoste koga ste vi za suprugu uzeli... (Olga se ukazuje na vratima salona i sa zaprepašćenjem zastane. Muž joj daje znake da se ukloni. Ona ga ne razume).

JELECKI (Kotarkinu). Odlazite odavde, odlazite!...

TREMBINSKI (prilazi Kotarkinu i uzima ga za ruku). Hajdemote.

KOTARKIN (odgurnuvši ga). Ne guraj me ti tu! (Uzastopce za Jeleckim). Vi ste, gospodine, znatan čovek, je l’ te? Vi ste se oženili Olgom Petrovnom Korinom... A Korini su porodica takođe stara, kolenovići... a znate li ko je ona, vaša Olga Petrovna? Ona je... ona je moja kći! (Olga iščezne).

JELECKI (zastane kao gromom poražen). Vi... vi ste pameću pomerili!...

KOTARKIN (poćutaeši malko i uhvativši se za glavu). Da... ja sam pomerio pomeću. (Beži, spotičući se... Ivanov za njim).

JELECKI (obraćajući se Tropačevu). On je poludeo...

TROPAČEV. Pa... naravno!

(Obojica idu polako u salon. Trembinski i Karpačov sa zaprepašćenjem pogledaju jedan drugog. Zavesa pada).

DRUGI ČIN

Pozornica prikazuje salon, bogato namešten na starinski način. Desno od gledaoca vrata u salu, levo u kabinet Olge Petrovne. Olga sedi na divanu; pored nje stoji Praskovja Ivanovna.

PRASKOVJA IVANOVNA (posle kraćeg ćutanja). Dakle, kako mislite, rođena, kakve devojke želite da kod svoje osobe odredite?

OLGA (sa izvesnim nestrpljenjem). Pa... kakve hoćeš.

PRASKOVJA. Akulina, hroma, nam je vrlo dobra devojka; Marta tako isto, Marčukova kći; želite li; njih?

OLGA. Dobro. A kako se zove ona devojka... ona onako dosta lepa... u plavoj haljini?

PRASKOVJA (u nedoumici). U plavoj?... Ah, da, zbilja! To vi za Mašku izvolevate pitati. Vaša milost kako naredi, — ali samo ona je takva besramnica, da Bog sačuva! Sasvim je nepokorna — a i vladanje joj ne valja. Uostalom, kako vama po volji bude.

OLGA. Meni se njeno lice dopalo, ali ako se ona tako rđavo vlada...

PRASKOVJA. Rđavo, rđavo. Neće vam biti dobra, ne zaslužuje. (Poćutavši malko). Ah, majčice vi moja, kako ste se izvoleli prolepšati! Kako ste na roditeljku vašu nalik došli! Golubice vi

Nama... Ne znate kako nam je milo da vas gledamo... Dajte mi, molim vas, ručicu, rođena naša...

OLGA. No, dobro, Praskovja, sad idi.

PRASKOVJA. Razumem. A da li vam neće biti po volji štogod?

OLGA. Ne, ništa mi sad nije potrebno.

PRASKOVJA. Razumem. Dakle ja ću Akulini i Marti tako i da naredim...

OLGA. Dobro, idi. (Praskovja hoće da ode). I naredi da kažu Pavlu Nikolajiću da želim da ga vidim...

PRASKOVJA. Razumem. (Ode).

OLGA (sama). Šta to znači? Šta mi se to učini da sam čula sinoć? Svu dragu noć zaspati nisam mogla. Starac je taj pameću pomerio... (Ustaje i hoda po sobi). „Ona je moja...“ Da, da, zbilja, baš te reči. Ali to je bezumlje... (Zastane). Paul još ništa ne sluti... A evo i njega.

(Ulazi Jelecki).

JELECKI (prilazi joj sa brižnim izgledom). Ti si želela da se vidimo, Olja?

OLGA. Da... Htela sam da te zamolim... U parku, pored ribnjaka, staze su sasvim zarasle u travu... Pred kućom su ih oplevili — a tamo su zaboravili... Naredi.

JELECKI. Izdao sam već naredbu.

OLGA. A! hvala... I naredi da u varoši kupe zvoncad — mojim kravama na vrat...

JELECKI. Sve će biti učinjeno. (Hoće da ide). Više nikakvih naredaba nema?

OLGA. A šta... Zar ti imaš možda neke poslove tamo?...

JELECKI. Račune mi iz kancelarije donesoše.

OLGA. A! No, kad je tako, ja te ne zadržavam... možemo se pred ručak izvesti u šumu...

JELECKI. Naravno... (Opet hoće da ide).

OLGA (pustivši ga do vrata). Paul...

JELECKI (osvrćući se). Šta želiš?

OLGA. Kaži mi, molim te... Sinoć nisam imala kad da te o tome pitam... Kakvu ste vi to tamu scenu imali za doručkom?

JELECKI. A!... Ništa naročito. Neprijatno je samo što se baš na dan našeg dolaska desila takva neprijatnost. Uostalom, ja sam

malko kriv. Toga starca, Kotarkina, palo im napamet da napiju, — to jest, to je više našem susedu došlo na pamet, znaš, m-sje Tropačevu... No, starac je, spočetka, bio zbilja dosta smešan: ćeretao je, pričao, a posle počeo da larma, razne gluposti da govori, uostalom ništa nezgodno... Ne vredi ni govoriti o tome.

OLGA. A! A meni se učinilo...

JELECKI. O, ne, ne... Samo ćemo u napred morati biti malko oprezniji, i to je sve (razmislivši malo). Uostalom... ja sam već preduzeo korake.

OLGA. Kako?

JELECKI. Da. Eto, vidiš li, premda je to ništa... Ali ipak tu je svet bio, videli su... pa i čuli, najzad. To je dosta ružna stvar za jednu otmenu kuću... Pa sam stoga morao da tu stvar u red dovedem.

OLGA. Na koji način?

JELECKI. Ja sam... Eto, vidiš li... Ja sam tom starcu objasnio da će od sad i njemu samom biti neprijatno da i dalje ostaje ovde, kod nas u kući, posle onakve scene, kao što ti sama kažeš... On se odmah potpuno sa mnom složio — dotle se on bio već istreznio... Naravno, on je čovek siromah — nema od čega da živi... No, pa šta, njemu će se moći i u kakvom drugom tvom selu jedna sobica odvojiti, plata mu odrediti, namirnice... on će biti vrlo zadovoljan... Naravna stvar, ničega mu tamo malo biti neće.

OLGA. Paul, meni se čini da ga ti za takvu sitnicu... i suviše strogo kažnjavaš... On ovde u kući već tako odavno živi... On se tu navikao... on mene još kao malu zna... Boga mi, njega bi ipak trebalo ovde ostaviti.

JELECKI. Olja... ne,.. tu ima i drugih uzroka.,. Naravno, prema starcu ne smemo biti toliko strogi... A naročito što on tada nije bio normalan... Ali ipak, dozvolićeš mi da u tom pogledu ja stvar u red dovedem... Ponavljam, zato postoje uzroci... dosta važni.

OLGA. Najposle, kako ti hoćeš.

JELECKI. Osim toga, on se kanda već sasvim spremio.

OLGA. Ali on neće otputovati dok se sa mnom ne oprosti.

JELECKI. Ja držim, on će doći da se oprosti. Uostalom, ako je tebi, znaš, tako neprijatno, ti možeš i da ga ne primiš.

OLGA. Naprotiv, ja bih baš želela da se sa njim. malo razgovaram.

JELECKI. Kako hoćeš, Olja... Ali ja ti ne bih. savetavao... Ti ćeš se ražalostiti, a posle, taj starac ipak tebe od ranog detinjstva zna... A ja, priznajem ti, ne bih želeo da svoju odluku menjam...

OLGA. O, ne, ne boj se... Samo ja, Boga mi, mislim da će on otići i ne oprostivši se... Pošalji nekoga, molim te, da vidi šta je s njime, da li je još tu?

JELECKI. Drage volje. (Zvoni). Vous êtes jolie comme un ange aujourd'hui.[72]

Petar (ulazeći). Šta zapovedate?

JELECKI. Idi, dragi moj, pa doznaj tamo da li. je g. Kotarkin još tu? (Pogledavši u Olgu). Pa neka dođe da se oprosti.

PETAR. Razumem. (Odlazi).

OLGA. Paul... a ja imam Jednu molbu na tebe.

JELECKI (ljubazno). Reci, kakvu...

OLGA. Čuj... Eto, kad dođe taj Kotarkin... ostavi me s njim nasamo.

JELECKI (poćutavši malko, sa hladnim osmehom). Ama meni se čini... naprotiv... tebi će biti nezgodno...

OLGA. Ne, molim te; meni je on sad nešto potreban... Moram ga pitati... Da, ja želim da sa njim nasamo razgovaram.

JELECKI (zagledavši se u nju pažljivo). Da nisi ti možda nešto... sinoć.

OLGA (gledajući muža sa najnevinijim izrazom). Šta?

JELECKI (brzo). No, kako hoćeš. Nego on evo, kanda, dolazi. (Ulazi Kotarkin. Vrlo bled).

OLGA. Dobro jutro, Vasilije Petroviću... (Kotarkin joj se ćuteći pokloni). Zdravo da ste! (Jeleckom). Eh bien, mon ami? Je vous en prie.[73]

JELECKI (ženi). Oui, oui. (Kotarkinu). Jeste l' se vi sasvim spremili?

KOTARKIN (potmulo i sa naprezanjem). Sasvim sam se spremio.

JELECKI. Olga Petrovna želi da sa vama malo razgovara... da se oprosti s vama... A vi joj, molim vas, ako vam što treba... recite... (Olgi). Au revoir... Ti se tu valjda nećeš dugo sa njim zadržati?

OLGA. Ne znam... ne mislim.

JELECKI. No, dobro... (Odlazi u salu).

OLGA (seda na divan i ukazuje na naslonjaču Kotarkinu). Sedite, Vasilije Petroviću... (Kotarkin joj se pokloni ali ne seda). Sedite, ja vas molim. (Kotarkin sedne. Olga neko vreme ne zna kako da počne razgovor). Vi, tako čujem, putujete?

KOTARKIN (ne dižući očiju). Sasvim tačno.

OLGA. Pavle Nikolajević mi sad reče... A meni je, to verujte, vrlo neprijatno...

KOTARKIN. Nemojte se uznemiravati... Mnogo sam vam zahvalan...

OLGA. Vama će... na vašem novom mestu boravka biti takođe dobro... čak i bolje... budite bez brige... ja ću narediti.

KOTARKIN. Mnogo sam zahvalan! Ja. osećam... ja nisam dostojan toga. Parče hleba — i gdegod neki krajičak... više meni i ne sleduje. (Posle nekog ćutanja ustaje). A sad dozvolite da se oprostim... Pogrešio sam, zbilja... oprostite starcu!

OLGA. A kud se tako žurite... Pričekajte malo.

KOTARKIN. Kako naredite (seda opet).

OLGA (opet poćutavši neko vreme). Čujte, Vasilije Petroviću... recite mi iskreno, šta se to upravo juče sa vama desilo?

KOTARKIN. Kriv sam, Olga Petrovna, mnogo sam kriv.

OLGA. Znam, ali šta ste vi ono...

KOTARKIN. Ne pitajte me, molim vas, Olga Petrovna... Ne vredi. Kriv sam mnogo — i kraj. Pavle Nikolajić su potpuno u pravu. Mene bi još i malo drukčije trebalo kazniti... Dok sam živ, za njih ću se Bogu moliti.

OLGA. A ja, priznajem vam, od svoje strane, tako veliku krivicu tu ne vidim... Vi već niste mladi... verovatno ste od vina odvikli — no, razvikali ste se malo više...

KOTARKIN. Ne, Olga Petrovna, nemojte da me pravdate. Pokorno vam blagodarim, — ali ja osećam svoju krivicu.

OLGA. Ili ste vi, možda, rekli nešto uvredljivo za mog muža i za g-na Tropačeva?...

KOTARKIN (obarajući glavu). Kriv sam.

OLGA (ne bez uzbuđenja). Čujte, Vasilije Petroviću, sećate li se vi dobro svojih reči?

KOTARKIN (uzdrhće, zagleda se u Olgu, pa polako izgovara). Ne znam... kakve reči?...

OLGA. Vi ste, čujem, nešto rekli...

KOTARKIN (brzo). Netačno sam se izrazio, Olga Petrovna, potpuno netačno. Što mi je došlo na jezik, to sam i rekao. Kriv sam. Kao da mi je Bog pamet uzeo.

OLGA. Znam... ali otkud bi vam moglo takvo nešto doći u glavu?...

KOTARKIN. A Bog će sveti znati otkud. Ludilo, prosto. Ja sam vam, priznajem, od vina već sasvim odvikao. A tu, eto, popio čašu, dve više, pa dođe — što je došlo! Sam Bog zna šta sam tamo mogao ispričati. To se svakom može desiti. No ja sam, ipak, mnogo kriv — i kažnjen po zasluzi... (Hoće da ustane). Dozvolite da se oprostim, Olga Petrovna... Pa vas molim da me ne pominjete po zlu.

OLGA. Ja vidim, vi nećete da sa mnom iskreno i otvoreno govorite. Ali vi se mene ne bojte... Jer ja nisam to što Pavle Nikolajić... No, vi se njega, recimo, možete bojati... Vi njega ne znate... on po spoljašnosti izgleda tako strog. Ali mene... zašto mene da se bojite?... Jer vi mene još kao dete znate.

KOTARKIN. Olga Petrovna, u vas je srce anđelsko — poštedite jadnog starca.

OLGA. Ama, molim vas. Ja bih, naprotiv, još želela...

KOTARKIN. Ne pominjite mi vašu mladost... Jer i tako mi je teško u duši... oh, još kako teško! Ovako star moram sad iz vaše kuće da se selim — i to po svojoj krivici...

OLGA. Čujte, Vasilije Petroviću, ima još jedno sredstvo da se pomogne vašoj nevolji... Budite samo sa mnom iskreni... Čujte, ja... (najednom ustane i ode malo u stranu).

KOTARKIN (gledajući za njom). Ne uznemirujte se, molim vas, Olga Petrovna — verujte, ne vredi. Ja ću se i tamo za vas Bogu moliti. A vi me se tu neki put setite — recite, eto, čiča Kotarkin, Vasilije, odan mi je bio čovek...

OLGA (nanovo se obraćajući Kotarkinu). Vasilije Petroviću, jeste li vi zbilja meni odan čovek? Da li vi mene zbilja volite?

KOTARKIN. O mila moja, recite mi da sad odmah svoj život dam za vas...

OLGA. Ne, ja ne tražim vašu smrt, ja samo hoću istinu, hoću istinu da doznam.

KOTARKIN. Razumem.

OLGA. Ja sam... čula vaš poslednji usklik.

KOTARKIN (jedva izgovarajući reči). Kakav... usklik?...

OLGA. Ja sam čula... šta ste vi rekli za mene (Kotarkin ustaje sa naslonjače i pada na kolena). Pa šta, je li to istina?

KOTARKIN (zamuckujući). Tako vam Boga, oprostite velikodušno... Pomerio sam bio pameću — to sam vam već rekao. (Glas mu se prekida).

OLGA. Ne, — vi nećete da mi kažete istinu.

KOTARKIN. Bog mi pamet oduzeo, Olga Petrovna, oprostite...

OLGA (uzme ga za ruku). Ne, ne... tako vam Boga!... Bogom vas preklinjem... molim vas, recite mi, šta je ono — je li ono istina? (Ćutanje). Što me mučite?

KOTARKIN. Vi dakle hoćete da čujete pravu istinu?

OLGA. Da. Recite, dakle — je li istina ono? (Kotarkin diže oči, zagleda se u Olgu... Crte njegova lica izražavaju tešku borbu. On najednom obara glavu pa prošapće: „Istina je”. — Olga se brzo odmakne od njega, i ostaje nepomična... Kotarkin pokriva lice rukama. Vrata se iz sale otvaraju — i ulazi Jelecki. On u prvi mah ne primećuje Kotarkina koji još uvek kleči — i prilazi ženi).

JELECKI. No, šta je — jesi li dovršila? (Najednom zastane zaprepašćen). Ah voilà, je vous ai dit..[74] Eto, sad i oproštaj moli...

OLGA. Paul, ostavi nas same...

JELECKI (neodlučno). Mais, ma chère...[75]

OLGA. Molim te, preklinjem te, ostavi nas!...

JELECKI (poćutavši malko). Drage volje... Samo, ja se nadam da ćeš mi ti posle objasniti tu zagonetku. (Olga klimne glavom potvrdno, Jelecki polako izlazi).

OLGA (brzo ide ka vratima od sale, zaključa ih, i vraća se Kotarkinu koji se još nikako ne diže). Ustanite... ustanite, kažem vam.

KOTARKIN (polako se diže). Olga Petrovna... (On očigledno ne zna šta da rekne).

OLGA (ukazuje mu na divan). Sedite tu. (Kotarkin seda. Olga zastane na nekom rastojanju i stoji prema njemu porebarke). Vasilije Petroviću... vi shvatate moj položaj...

KOTARKIN (slabo). Olga Petrovna, ja vidim... ja zbilja kao da sam pamеću poremetio... Molim vas, otpustite me, jer mogu još veću nesreću da načinim... Ja ni sam ne znam šta govorim.

OLGA (jedva dišući). Ne, mahnite se, Vasilije Petroviću. Sad je stvar učinjena. Sad se vi od svojih reči već ne možete odreći... Vi mi morate sad sve kazati... celu celcatu istinu...

KOTARKIN. Ali ja bih...

OLGA (brzo). Kažem vam, razumite, najzad, i moj položaj i vaš... Ili ste vi možda oklevetali moju mater... U tom slučaju izvolite odmah izaći iz ove sobe, i da vas moje oči više ne vide... (Ona pruža ruku prema vratima... Kotarkin hoće da ustane, ali se opet spusti). A eto, vi ostajete — vi, vidite da vi ostajete...

KOTARKIN (bolno). O, Gospode, Bože moj!

OLGA. Ja hoću sve da znam... Vi mi morate sve kazati... Čujete li?

KOTARKIN (sa očajanjem). No, da... da... Vi ćete sve doznati — kad se već takva na mene beda sručila... Samo, Olga Petrovna, nemojte, molim vas, tako gledati u mene... Inače, ja... ja Boga mi, ne mogu...

OLGA (trudeći se da se osmehne). Vasilije Petroviću, ja bih...

KOTARKIN (bojazno). Ja se... ja se Vasilj Semjonić zovem, Olga Petrovna... (Olga pocrveni i jedva primetno smiče ramenima. Ona neprestano stoji u nekom rastojanju od Kotarkina). Da... No, pa od. kog kraja... zapovedate da počnem...

OLGA (pocrvenela, zbunjeno). Vasilije Semjoniću, pa kako vi to tražite... da ja...

KOTARKIN (samo što se nije zaplakao). Pa ja ne mogu govoriti, kad vi tako...

OLGA (pružajući mu ruku). Umirite se... govorite... Vi vidite kako se ja sad osećam... Primorajte sebe.

KOTARKIN. Razumem, rode moj, Olga Petrovna. No, dozvolite, molim, čime da počnem? O, Gospode!... — najzad, dobro — evo vam. Ja ću vam, ako dozvolite, najpre tako malko ispričati... Da. Odmah... Mogla mi je biti tako svoja dvadeset i koja godina... A rodio sam se, može se reći, u sirotinji, — a docnije sam se i poslednjeg zalogaja hleba lišio — i sasvim, može se reći, nepravično... a inače, škole, naravno, nemam nikakvih... Otac vaš pokojni (Olga zadrhta),

Bog da mu dušu prosti!... na mene se sažaliti izvoleo, inače bih doista sasvim propao; živi, reče mi, kod mene u kući — dok ti, veli, neko mesto ne nađem. Te tako se ja kod vašeg oca nastanih. No, naravno, službu naći nije laka stvar, te tako i ostadoh tu. A otac je vaš u to doba još u momačkom stanju živeo — a docnije, tako posle neke dve godinice, zaprosi vašu majku, pa se i oženi... No pa eto, poče vam on živeti sa vašom majkom... i dva sinčića s njom rodi, — ali oboje uskoro preminuše. I reći ću vam, Olga Petrovna, bio vam je vaš pokojni otac prek čovek i opor — te bi prosti Bože... i ruci svojoj neki put slobodu davao... Pa kad neki put plane, on ne zna šta radi. A voleo je i da pije. Uostalom, ipak je on bio dobar čovek i moj dobrotvor. No eto vam: u prvo vreme živeo je on, roditelj vaš, s pokojnicom majkom vašom u velikoj slozi... Samo ne dugo. Majka vaša — Bog da joj dušu ’prosti... bila je, može se reći, anđeo Božji na zemlji — a i lepotica prava... Ali šta ćete. Sudbina! Susetka neka iskrsnu od nekud kod nas... a vaš otac poteže pa se uz nju priveza... Olga Petrovna oprostite mi velikodušno, ako ja...

OLGA. Nastavite.

KOTARKIN. Pa vi ste sami izvoleli zahtevati. (Prelazi rukom preko lica). O, Gospode, Bože moj, pomozi mi danas, grešnom! Elem, vaš se otac priveza za tu susetku, ne dao joj Bog sreće ni na onom svetu! — pa poče kod nje svaki bogovetni dan da odlazi. Stvar pođe kako ne treba. Majčica vaša, sećam se, po čitave dane sedi sama samohrana, ćuti; a koji put i otplače... I ja, naravno, tu sedim, srce se u meni kida, a usta otvoriti ne smem. Šta će joj, — mislim se u sebi — pomoći moje glupe reči! Drugi susedi, vlastela, kod vašeg su oca takođe nerado dolazili; odbio ih je od svoje kuće, može se reći, nadmenošću svojom... Te tako, eto, vaša majka obično ne bi imala s kime reči da progovori. Sedi, jadnica, kod prozora, čak ni knjižice ne čita — sedi, pa pogleda na drum u polje. A ocu vašem, međutim, — Bog će ga znati od čega — da kažete: niko mu reči protivne nije govorio, — ocu se vašem narav još žešće pokvarila. Došao nekako grozan i strašan, da Bog sačuva! I evo što je opet čudnovato: palo mu na pamet da na vašu majku bude ljubomoran, Gospode Bože moj! Od ma kakve sitnice odmah se naljuti i plane. I što se više majka vaša pred njim smirivala, on je sve gori bivao. Dok najzad ne prestade da uopšte sa njom razgovara — sasvim je

zanemario i ostavio... Ah, Olga Petrovna, Olga Petrovna! Šta je vaša jadna mama u to doba pretrpela! Vi je se ne možete sećati, Olga Petrovna — još ste mala i nejaka bila, golubice moja, kad je ona preminula. A tako dobre, predobre duše ja mislim da već i nema na svetu. A kako je i vašeg oca ona volela! On obično na nju i ne gleda, a ona, kad on nije tu, sa mnom samo o njemu pa o njemu razgovara: kako da se zlu pomogne, kako da mu ugodi?... Najednom, jednoga dana, spremi vam se vaš baćuška nekud na put. Kuda? — „U Moskvu, veli, idem sam, radi poslova”, — a kakvo mu je „sam”, kad ga je već na prvoj stanici ona njegova očekivala. Elem, odoše oni tako zajedno, pa ih čitavih šest meseci naše oči videle nisu, — šest meseci, Olga Petrovna! Pa ni pisma nijednog kući nije pisao za sve to vreme!... Najednom, eto ga, kao noć namrštio se, pa ljut... Ona njegova ga ostavila, kao što smo docnije doznali. Zatvorio se u svoju sobu, pa ni glasa, ni java od njega. Čak se i posluga čudila i krstila! Ne izdrža, najzad, pokojnica... prekrsti se — počela bila da ga se boji, jadnica — pa uđe tamo kod njega. Poče da ga urazumljava, da ga kući privoleva, kad se tek najednom on razvika na nju, dohvati palicu... (tu Kotarkin pogleda u Olgu). Izvinite, Olga Petrovna...

OLGA. Je l’ istina to što sad rekoste, Vasilije Semjoniću?

KOTARKIN. Ubio me Bog, evo na ovom istom mestu!

OLGA. Produžite.

KOTARKIN. Te tako ju je on eto čak i... da, da. Ah, Olga Petrovna, smrtno je uvredio on vašu mamicu i rečima, i... ostalim... Pokojnica sva izbezumljena dotrča na svoju polovinu, a on viknu slugama, pa se diže u lov... I tu je eto... tu se... desila... stvar... (Glas mu biva slabiji). Ne mogu, Olga Petrovna, Boga mi, ne mogu...

OLGA (ne gledajući u njega). Govorite! (Posle manjeg ćutanja, s nestrpljenjem). Govorite samo.

KOTARKIN. Razumem, Olga Petrovna. Mora čovek pomisliti da se vašoj majci, pokojnici, od take strašne, krvave uvrede, čak i pamet oduzela... bolest se pojavila... Kao sad da je gledam... Otišla u domaću kapelu, otstojala neko vreme pred ikonama, diže ruku da se prekrsti, ali se najednom okrenu pa izađe... čak malko kao i da se zasmeja... Mora da ju je Lukavi osvojio bio. Strah me uhvati gledajući je takvu. Za obedom se ničega i ne dotače, neprestano je izvolela bila ćutati i u mene se zagledati... A uveče... Uveče bih

obično ja sam s njome sedeo, — eto, u ovoj istoj sobi, — znate, igramo karata tako neki put, od duga vremena, ili se zapodene kakav manji razgovor... No, pa eto. te večeri... (Počinje teško da diše). Vaša mamica, pokojnica, pošto je dugo, dugo ćutala, najednom se okrenu meni... A ja, Olga Petrovna, vašoj majci samo što se nisam molio, a voleo sam je, Bože, vašu mamu... i ona mi sad reče: „Vasilije Sjemjoniću, ti, — ja znam, — mene voliš, a on me, eto, prezire, on me je ostavio, on me je gorko uvredio... E, pa onda ću i ja…“ Znači, pamet joj se od one uvrede pomutila, Olga Petrovna, izgubila se sasvim... A ja, a ja... ja ništa ne razumem, i meni u glavi poče da se vrti... i eto, stra’ me čak i da pomislim, ona mi najednom one večeri... Majčice, Olga Petrovna, poštedite starca... Ne mogu... Pre će mi se jezik osušiti! (Olga ćuti i okreće se; Kotarkin se zagleda u nju pa živo nastavlja)... Sutradan, zamislite, Olga Petrovna, ja tada nisam bio kod kuće — sećam se, još pre zore sam bio u šumu pobegao, a sutradan, dolete jedan psetar glasnik u dvorište... Šta je? Gospodin pao s konja, ubio se na smrt, leži van sebe... To je bilo odmah sutradan, Olga Petrovna, sutradan!... Vaša mama odmah kola pa tamo kod njega… A ležao je u stepskom selu, kod jednog sveštenika, četrdeset vrsta daleko... Ma kako da se, jadnica, žurila, no živog ga ne zateče... Gospode Bože moj! Mi smo svi mislili da će ona poludeti... I do samog vašeg rođenja je neprestano poboljevala — a i posle nikako sebi nije dolazila... Vi i sami znate... posle nije dugo živela... (On obara glavu).

OLGA (posle dužeg ćutanja). Znači... ja sam vaša kći... Ali kakvi su dokazi?...

KOTARKIN (živahno). Dokazi? Za Boga, Olga Petrovna, kakvi tu dokazi? Nikakvih dokaza ja nemam! A kako bih i smeo? Ama da ne bi te jučerašnje nesreće, ta ja se, valjda, ni na samrtnoj postelji ne bih izgovorio, — pre bih jezik sebi iščupao! I kako ja to nisam odmah na mestu umro! Molim vas! Nijedna duša, niko na svetu, do juče, Olga Petrovna, molim vas... Ta ni ja sam, kad se usamim, nisam smeo ni hteo o tome da mislim... Posle smrti vašeg... oca... ja sam hteo da bežim kud me oči vode... Oprostite — ali mi je nedostajala snaga za to, od sirotinje sam se uplašio, od teške i gorke oskudice. Te tako ostadoh, oprostite mi... Ali za života vaše mame, ja ne samo govoriti ili takvo što, no jedva sam i disati mogao, Olga Petrovna.

Dokazi! Prvih meseca ja vašu mamu nisam ni viđao nikako — ona se bila u svojoj sobi zaključala i, osim Praskovje Ivanovne, sobarice, nikoga do svoje osobe ne bi puštala... A posle... posle sam se ja, istina, s njom viđao, ali evo, kao pred Gospodom Bogom vam govorim, bojao sam se u oči da joj pogledam... Dokazi! Ama molim vas, Olga Petrovna, pa ja, ipak, nisam neki zločinac ili budala, ja znam gde mi je mesto. I da mi niste vi sami zapovedili... ne gubite prisebnost, Olga Petrovna, molim vas... Zbog čega se vi izvolevate uznemiravati? Kakvi tu dokazi? Nego vi nemojte sve ni da verujete meni, staroj budali... Napričao sam vam tu koješta, nalagao — i to je sve... Jer ja, zbilja, neki put ni sam ne znam šta govorim... Sasvim sam izlapeo... Ne verujte mi, Olga Petrovna, to je sve. Kakvi sad još dokazi!

OLGA. Ne, Vasilije Sjemjoniću, ja s vama neću biti neiskrena... Vi niste mogli... izmisliti takvu... Jer oklevetati pokojnike — ne, to bi bilo odveć strašno... (Okreće se od njega). Ne, — verujem ja vama.

KOTARKIN (slabim glasom). Vi mi verujete?...

OLGA. Da... (pogledavši na njega i uzdrhtavši). Ali to je strašno, to je strašno!... (brzo odlazi u stranu).

KOTARKIN (pružajući za njom ruke). Olga Petrovna, ne uznemirujte se... Ja vas razumem... Vama, sa vašim obrazovanjem... a ja, kad opet ne bi bilo zbog vas, ja bih vam kazao šta sam ja... Ali ja sebe znam dobro... Molim vas, ili vi zar mislite da ja ne osećam ove to... Jer ja vas volim kao rođenu... Jer, najzad, vi ste ipak... (brzo se diže). Ne bojte se, ne bojte se, meni ta reč neće više s jezika sleteti... Zaboravite sav naš razgovor, a ja ću otići odavde odmah danas... Jer ja sad već ne mogu više ovde ostajati, nikako ne mogu... Ali svejedno: — ja ću se i tamo za vas... (naviru mu suze), i svagde za vas i za vašeg supruga... A ja sam, naravno, sam kriv — lišio sam se sad, može se reći, poslednje radosti... (Plače).

OLGA (u neiskazanom uzbuđenju). Ama šta je ovo sad? Pa on je ipak moj otac... (Osvrće se i videći da on plače). On plače... Ta, ne plačite, šta to radite... (prilazi mu).

KOTARKIN (pružajući joj ruku). Zbogom ostajte, Olga Petrovna...

(I Olga mu neodlučno pruža ruku — hoće da primora sebe da mu padne oko vrata, ali se odmah, drhteći, okrene od njega pa pobegne u kabinet. Kotarkin ostaje na istom mestu).

KOTARKIN (hvatajući se za srce). Bože moj, Gospode, Bože moj, šta je ovo sa mnom?

GLAS JELECKOG (iza vrata). Ti si se zaključala, Olja!... Olja!...

KOTARKIN (dolazi k sebi). Ko je to?... on... da... Šta ono beše?....

GLAS JELECKOG. Kod nas je g-n Tropačev došao. Je vous l'annonce... Olja, odgovaraj mi... Vasilije Sjemjoniću, jeste l' tu vi?

KOTARKIN. Na službi.

GLAS JELECKOG. A Olga Petrovna gde je?

KOTARKIN. Izvoleli su izaći.

GLAS JELECKOG. Pa otključajte mi! (Kotarkin otključava; ulazi Jelecki).

JELECKI (osvrćući se iza sebe). Sve je to vrlo čudnovato (Kotarkinu hladno i strogo). Odlazite.

KOTARKIN. Na službi.

JELECKI. A! No, pa čim se završio vaš razgovor?

KOTARKIN. Razgovor... razgovora, upravo, nije ni bilo, nego sam samo ja od Olge Petrovne milostiv oproštaj zamolio.

JELECKI. No, a ona?

KOTARKIN. Oni mi izvoleše reći da se sada više ne ljute, a ja se, evo, sada spremam da otputujem.

JELECKI. Olga Petrovna, dakle, nije izmenila moju odluku?

KOTARKIN. Dabogme da nije.

JELECKI. Hm... Vrlo mi je žao... ali vi razumete i sami, Vasilije Sjemjoniću, da...

KOTARKIN. Pa naravno, Pavle Nikolajiću, potpuno sam sa vama saglasan. Vi ste izvoleli još milostivo sa mnom postupiti. — Najpokornije vam blagodarim.

JELECKI. Meni je prijatno videti da vi barem osećate svoju krivicu. — I tako, zbogom pošli... Ako vam što potrebno bude, molim vas, nemojte se ustručavati... Iako sam dao seoskom starosti naredbu, vi se ipak u svako doba možete i pravo meni obratiti...

KOTARKIN. Pokorno vam se zahvaljujem. (Pokloni mu se).

JELECKI. Zbogom pošli, Vasilije Sjemjoniću. A, u ostalom, pričekajte malo... E-e-e-e... g-n Tropačev k nama se dovezao, pa eto, on će odmah ovamo ući... Ja bih voleo da vi pred njim to isto ponovite — to jest ono što ste mi jutros kazali...

KOTARKIN. Razumem.

JELECKI. Lepo (Tropačevu koji ulazi). Mais venez donc, venez donc![76] (Tropačev prilazi, izigravajući, kao i obično, ulogu). No, šta je? Ko je dobio igru?

TROPAČEV. Naravno, ja. A vaš je bilijar vanredno dobar. Samo zamislite, g. Ivanov nije hteo sa mnom da igra! Kaže: glava me boli. — Gospodin Ivanov... i boli ga glava!! a? Et madame? Nadam se. da je zdrava?

JELECKI. Hvala Bogu, — ona će odmah doći.

TROPAČEV (sa ljubaznom familijarnošću). Nego čujte, vaš dolazak — pa to je potpuna sreća za nas pustinjake — he, he — une bonne fortune... (Diže pogled i primeti Kotarkina). A, Bože moj, i vi ste tu?

(Kotarkin mu se ćuteći pokloni).

JELECKI (glasno Tropačevu, ukazujući bradom na Kotarkina). Da... on je danas strašno zbunjen — vi razumete — posle jučerašnje gluposti — te sad od samog jutra od nas svih oproštaj moli.

TROPAČEV. Aha! Vidi se: s vinom se nije šaliti!... Jeste videli? — Naravno!

KOTARKIN (ne dižući oči). Izvinite, potpuno bezumlje, može se reći, naišlo beše na mene.

TROPAČEV. Aha! Bezumlje, nego šta, Vetrovski vlasteline... (Jeleckom). I da može čoveku onakva misao u glavu do dođe... Posle toga, najzad, ne treba se ništa čuditi nekom poludelom, koji sebe, bog bi ga znao otkud, za kineskog cara smatra. A no neki, kažu, dođe pa uobrazi, da se u njegovom stomaku sunce i mesec nalaze, i već sve što hoćete... He, he. — Tako mu je to, tako mu je to, Vetrovski vlasteline!

JELECKI (koji bi hteo da promeni predmet razgovora). Da... šta ono htedoh da vas pitam, Flegonte Aleksandriću — hoćemo l’ skoro u lov?

TROPAČEV. Kad god hoćete... Vi valjda vidite... Ja eto bez ikakvih ceremonija s vama... Juče sam bio, pa sam evo i danas opet došao. Znači, i vi sa mnom treba tako... Čekajte, da zapitam Karpačova. On to bolje zna. On će nam reći kuda da idemo. (Prilazi vratima od sale). Karpačove! Odi der ovamo, bratac! (Jeleckom). On

vanredno dobro gađa — a na bilijaru ja uvek pare dižem. (Ulazi Karpačov). Karpačove — evo Pavle Nikolajić sutra u lov želi da se izvezemo — pa ne znamo kud bismo, a?

KARPAČOV. Da pođemo u Koloberdovo kod Vohrjaka. Tamo sad mora da ima tma božja tetrebova.

JELECKI. A je li daleko odavde?

KARPAČOV. Pravim drumom trideset vrsta, a preko sela biće manje.

JELECKI. No, dobro. (Ulazi iz kabineta Praskovja Ivanovna). Šta si htela?

PRASKOVJA (poklonivši se Jeleckom). Gospođa vas moli da dođete do nje.

JELECKI. Čega radi?

PRASKOVJA. Ne mogu znati.

JELECKI. Reci da ću odmah doći (Tropačevu). Vi ćete dozvoliti? (Praskovja ode).

TROPAČEV (mašući glavom). E-eh, Pavle Nikolajiću, kako vas nije sramota da me tako što pitate... Samo vi idite...

JELECKI. Ali vi zato nećete dugo čekati. (Ode. Kotarkin, koji je sve vreme stajao nedaleko od vrata za salu, hoće da se koristi tim trenutkom pa da ode).

TROPAČEV (Kotarkinu). Kuda ćete vi, prijatelju, kuda? Ostanite da malo ćeretamo.

KOTARKIN. Ja moram...

TROPAČEV. Eh, okanite se, — šta imate vi da morate. Vi se, možda, stidite... Kakve trice! Kome se to ne dešava. (Uzima ga pod ruku pa ga vodi na okrajak pozornice). To jest, čekajte — hteo sam da kažem — kome se ne dešava da se koji put i napije... a priznajem, vi ste nas zadivili sinoć! Kud vi, zalutaste, ako Boga znate — kakvo srodstvo pronađoste, a? Kakva fantazija, kad čovek pomisli.

KOTARKIN. To je više iz gluposti.

TROPAČEV. Pa tako je, ali ipak je čudnovato. Otkud baš... kći? — Kako vam to na pamet pade? — A priznajte, vi se od takve kćeri ne biste odrekli? a? (Gura ga u slabinu). Ne — recite — a? (Karpačovu). Nego, on razume šta valja — a? Kako ti misliš? (Karpačov se smeje).

KOTARKIN (hoće da oduzme svoju ruku od Tropačeva). Dozvolite, gospodine...

TROPAČEV. A što ste se vi sinoć pa nas tako razljutili, a? — Ne, recite...

KOTARKIN (okreće glavu, poluglasno). Izvinite.

TROPAČEV. To, to. No, Bog nek vam oprosti... Dakle, velite, kći? (Kotarkin ćuti). Čujte, sokole moj, što ne navratite neki put kod mene? Ja bih vas lepo ugostio.

KOTARKIN. Najpokornije blagodarim.

TROPAČEV. A kod mene je dobro. Eto, pitajte ako hoćete ovoga. — (Ukazuje na Karpačova). Pa biste mi opet o vašem Vetrovu pričali.

KOTARKIN (potmulo). Razumem.

TROPAČEV. A, vi se danas, kanda, s Karpačovim niste ni pozdravili? (Karpačovu). Karpače! ti se sa Vasilijem Sjemjonićem posle jučerašnjice nisi pozdravio?

KARPAČOV. Nisam, nisam.

TROPAČEV. Ne valja ti posao, bratac.

KARPAČOV. Pa dozvolite, evo, odmah... (Ide raširenih ruku prema Kotarkinu. Kotarkin ide u nazad. Vrata se iz kabineta brzo otvaraju — i ulazi Jelecki. On je bled i uzbuđen).

JELECKI (mrzovoljno). A ja sam vas, kanda, molio, Flegonte Aleksandriću da ostavite gospodina Kotarkina na miru...

(Tropačev se, zaprepašćen, okreće i zagleda se u Jeleckog. Karpačov ostaje nepomičan).

TROPAČEV (dosta zbunjeno). Vi meni-i... Ne sećam se...

JELECKI (nastavlja hladno i oštro). Da, Flegonte Aleksandriću, moram vam reći, ja vam se čudim, šta vam to treba, sa vašim vaspitanjem... sa vašim obrazovanjem... da se predajete takvim, smem reći... neslanim šalama... Pa još dva dana uzastopce...

TROPAČEV (dajući rukom znak Karpačovu, koji odmah otskoči i isteže se). Ali dozvolite, Pavle Nikolajiću... ja, naravno... uostalom, ja sam zbilja s vama saglasan... premda opet, s druge strane... a šta radi vaša supruga, je l’ zdrava?

JELECKI. Da... I ona će skoro doći... (Smešeći se i stiskajući ruku Tropačevu). Vi mene, molim vas, izvinite... ja danas nešto nisam raspoložen.

TROPAČEV. Ama, molim vas, Pavle Nikolajiću, nije to ništa... Osim toga, vi ste pravo kazali... sa tim svetom ne vredi biti familijaran... (Jelecki nervozno zadrhti ramenima). Kakvo je danas divno vreme! (Trenutno ćutanje). A zbilja, pravo kažete... Ovako u selu duže živeti — da ne da Bog! On se rouille à la campagne... Strašno... Dosadno,. znate li... Gde tu čovek posle da bira s kim će...

JELECKI. Molim vas, ne pominjite to više, Flegonte Aleksandriću, učinite dobrotu.

TROPAČEV. Ne, ne, ja to tek onako; ja to uopšte; opšta znate li, napomena. (Opet kraće ćutanje). Ja vam, kanda nisam govorio... ja iduće zime putujem u inostranstvo.

JELECKI. A! (Kotarkinu koji opet hoće da ode). Ostanite, Vasilije Sjemjoniću... Ja moram sa vama o nečem da se sporazumem.

TROPAČEV. Pa mislim tako jedno dve godine u inostranstvu da ostanem... A šta je bilo s madame, hoćemo li biti tako srećni da je vidimo danas?

JELECKI. Naravno. A biste li hteli da se međutim malo prošetate u parku? Vidite li kakvo je lepo vreme? un petit tour? Samo meni dozvolite da vas ne pratim. Ja moram da se razgovaram o jednoj stvari ca Vasiljem Sjemjonićem... Uostalom, eto mene kroz nekoliko minuta.

TROPAČEV. Budite kao kod svoje kuće, he, he, mili moj Pavle Nikolajiću! Radite vi samo svoj nosao, ne žureći se — ja ću se, evo, ca ovim stvorom Božjim naslađivati lepotama prirode... Priroda vam je smrt moja! Vene-isi, Karpače. (Odlazi ca Karpačovim).

JELECKI (ide odmah za njim, zaključava vrata,. vraća se Kotarkinu i skrsti ruke). Dragi gospodine! Juče sam ja u vama poznao jednog ništavnog i napitog čoveka; danas, pak, moram vas smatrati za klevetnika i za intriganta... molim vas da me ne prekidate!... za intriganta i klevetnika. Olga Petrovna mi je sve kazala. Vi se tome, možda, niste nadali, štovani gospodine? Kako ćete mi vi objasniti svoje držanje? Jutros mi lično vi priznajete da je ono što ste juče rekli — potpuna i čista izmišljotina... A sad u razgovoru s mojom ženom...

KOTARKIN. Kriv sam... Moje srce je...

JELECKI. Vaše srce mi se ništa ne tiče, nego vas ponova pitam: jeste li vi i ovo sada slagali? (Kotarkin ćuti). Jeste li slagali?

KOTARKIN. Pa ja sam vam već kazao da ja juče ni sam nisam znao šta sam govorio.

JELECKI. A danas ste znali šta ste rekli? I posle toga vi imate još toliko smelosti da čestitom čoveku u oči pogledate? I stid vas i sram još nije smrvio?

KOTARKIN. Pavle Nikolajiću, vi ste, verujte, odveć prema meni strogi. Izvolite milostivo razmisliti, kakvu bih korist ja mogao izvući iz moga razgovora sa Olgom Petrovnom?

JELECKI. Ja ću vam reći kakvu korist. Vi ste. se nadali da ćete tom besmislenom skaskom izazvati njeno sažaljenje. Računali ste na njenu velikodušnost... prohtelo vam se malo para... Da, da, para ste vi hteli. Ja evo moram da vam kažem da ste vi i postigli tu svoju svrhu. Slušajte dakle: ja i žena smo odredili da vam damo potrebnu sumu radi obezbeđenja vašeg opstanka, ali s tim...

KOTARKIN. Ali ja ništa neću.

JELECKI. Ne prekidajte me, štovani gospodine!... Ali s tim, da vi izaberete mesto stanovanja što dalje odavde, a ja ću od svoje strane, dodati još ovo: primajući od nas tu sumu, vi tim samim priznajete da ste slagali... Vas ta reč, vidim muči — dakle: priznajete svoju izmišljotinu — te se prema tome odričete od svakog prava...

KOTARKIN. Ama ja od vas ni pare uzeti neću!

JELECKI. Kako, gospodine? Znači, vi ste uporni? Znači, ja valjda sad treba da mislim da ste istinu kazali? Izvolite se najzad izjasniti!

KOTARKIN. Ništa vam ja ne mogu kazati. Mislite o meni šta hoćete — ali znajte da ja od vas ništa primiti neću.

JELECKI. Znam, pa šta je to sad? Vi dakle hoćete još da ostanete ovde!

KOTARKIN. Već danas mene ovde biti neće.

JELECKI. Vi ćete da odete! Ali u kakvom ćete položaju Olgu Petrovnu vi ostaviti? Trebalo bi makar o tome da ste razmislili, ako je kod vas ostala još neka mrva osećanja.

KOTARKIN. Pustite me da idem, Pavle Nikolajiću. Tako mi Boga, glava mi se vrti. Šta hoćete vi sa mnom?

JELECKI. Hoću da znam, primate li vi taj novac. Vi možda mislite da je u pitanju neka neznatna suma? No mi vam deset hiljada rubalja dajemo.

KOTARKIN. Ne mogu ja ništa primiti.

JELECKI. Ne možete? Znači, moja žena je vaša... Jezik mi se ne kreće da izgovorim tu reč!

KOTARKIN. Ja ništa ne znam. Pustite me da idem. (Hoće da ode).

JELECKI. To je i suviše. Ama znaš li ti, da te ja mogu nagnati da se pokoriš!

KOTARKIN. A na koji to način, ako smem pitati?

JELECKI. Ne izvodite me iz strpljenja!... Ne nagonite me da vam pominjem ko ste vi!

KOTARKIN. Ja sam plemić i vlastelin od zamande... Eto ko sam ja!

JELECKI. Krasan vlastelin, boga mi!

KOTARKIN. Kakav je, da je, al' kupiti ga niko ne može.

JELECKI. Čujte...

KOTARKIN. To vi u Petrogradu sa vašim potčinjenima izvolite tako postupati.

JELECKI. Slušajte, uporni starče. Vi valjda ne želite da vređate vašu dobrotvorku? Vi ste priznali jednom da su vaše reči neistinite; pa šta bi to vas stalo, da umirite Olgu Petrovnu konačno — da lepo primite novac što vam ga dajemo? Ili ste vi valjda tako bogati, da su vam deset hiljada rubalja sitnica?

KOTARKIN. Nisam ja bogat, Pavle Nikolajiću; ali je taj vaš poklončić mnogo gorak za mene. Ja sam se i tako dosta stida i srama svoga veka nagutao... Da, gospodine. Vi eto izvoleste reći da meni pare trebaju; ne trebaju meni pare. Ja ni rublju od vas za put primiti neću.

JELECKI. O, ja sad razumem vaš račun! Vi se pretvarate da ste tobože nesebični; računate da ćete tako više ćariti. Poslednji put vam govorim: ili ćete vi taj novac primiti sa onim uslovima što sam vam ih ja izložio, ili ću ja pribeći takvim koracima... takvim koracima...

KOTARKIN. Ta šta hoćete vi od mene, Gospode! Malo vam je što ja odlazim odavde; vi hoćete da se ja još i sav ukaljam; vi hoćete da me kupite... Ali varate se, Pavle Nikolajiću, to biti neće!

JELECKI. O, đavo da te nosi! — Ja ću tebe... (U tom trenutku razlegne se ispod prozora u parku glas Tropačeva. On peva: „Ja sam ovde, Inezila, ja sam ovde pod prozorom”). To je nepodnošljivo.

(Prilazi k prozoru). Sad ću ja... sad... (Kotarkinu). Dajem vam četvrt časa na razmišljanje... A posle nemojte mene da krivite! (Ode).

KOTARKIN (sam). Šta se ovo sa mnom radi, Gospode! — Pa ovako je bolje pravo u grob živ leći! Pogubio sam i sahranio sam sebe! Jezik moj je — dušmanin moj. — Ovaj gospodin... pa on je sa mnom kao sa psetom govorio, Boga mi... Baš kao da nisam i ja živi stvor koji dušu ima!... Ali makar me on ubio... (Iz kabineta izlazi Olga; u rukama drži neke spise. Kotarkin diže pogled). Gospode...

OLGA (neodlučno prilazeći Kotarkinu). Htela sam da se vidim s vama još jednom, Vasilije Sjemjoniću...

KOTARKIN (ne gledajući na nju). Olga Petrovna... a što ste vi... vašem suprugu... sve izvoleli reći...

OLGA. Ja nikada ništa od njega ne krijem, Vasilije Sjemjoniću.

KOTARKIN. Tako?

OLGA (brzo). On mi je poverovao... (Snizivši glas). I pristaje na sve.

KOTARKIN. Pristaje? Na šta pristaje?

OLGA. Vasilije Sjemjoniću, vi ste dobri... Vi ste jedan blagorodan čovek, vi ćete mene razumeti. Recite i sami, možete li vi ovde ostati?

KOTARKIN. Ne mogu.

OLGA. Ne, slušajte... Ja hoću da znam vaše mišljenje. Meni je pošlo za rukom da vas ocenim, Vasilije Sjemjoniću... Govorite dakle, govorite iskreno...

KOTARKIN. Ja osećam vašu miloštu, Olga Petrovna; ja, verujte mi, takođe znam ceniti... (On zastane, pa nastavlja sa uzdahom). Ne, ne mogu ja ostati, — nikako ne mogu. Ovde će još i da me biju, ovako starog! A i što da krijem? — Sad sam se ja, naravno, oslobodio i odomaćio — jer ni domaćina odavno u ovoj kući nije bilo... pa nije imao ko da me... znate već... Ali eto, živa je tu stara, domaća čeljad; a oni nisu zaboravili... jer ja sam, zbilja, kod pokojnoga važio kao dvorska budala... Palicom nagonjen morao sam kao pajac da se ludim, — a neki put sam baš i sam... (Olga okreće glavu). Nemojte to tako k srcu primati, Olga Petrovna... Jer, najzad, ja... ja sam vama ipak tuđ čovek... ja ovde ostati ne mogu.

OLGA. U tom slučaju... primite... ovo... (Pruža mu hartiju).

KOTARKIN (prima je sa neodlučnošću). A šta je ovo?

OLGA. To vam... mi dajemo uputnicu... na sumu... da iskupite vaše Vetrovo... Ja se nadam da nam vi... da vi to meni nećete odreći...

KOTARKIN (ispušta akt i pokriva lkce rukama). Olga Petrovna, pa zar i vi da me vređate?

OLGA. Kako to?

KOTARKIN. Vi to hoćete da se otkupite od mene. No ja sam vam rekao da dokaza ja nemam nikakvih... I otkud vi znate da ja sve ono nisam izmislio, da ja nisam, najzad, imao nameru...

OLGA (živo mu upada u reč). Kad vam ja ne bih verovala, zar bismo se ja i muž sporazumeli...

KOTARKIN. Vi meni verujete — pa šta onda meni još treba? Našto mi ova hartija? Ja još ni u detinjstvu nikad sebe nisam mazio... Pa zar sad u moje stare dane da otpočinjem... Šta meni treba? Komad hleba — i to je sve. Ako mi vi verujete... (Zastane).

OLGA. Da... da... ja vam verujem. Ne, vi mene ne obmanjujete — ne... Ja vam verujem, verujem... (Najednom ga zagrli i priljubljuje glavu uz njegove grudi).

KOTARKIN. Rođena moja, Olga Petrovna, ta dos... dosta... Olga... (Posrćući, spušta se u fotelju levo).

OLGA (drži ga jednom rukom, drugom brzo diže akt sa zemlje, pa se opet pripija uz njega). Vi ste mogli ne primiti od bogate žene, — mogli ste da ne primite od mog muža — ali kćeri svojoj vi ne možete, vi ne treba da odrečete... (Tura mu hartiju u ruke).

KOTARKIN (primajući hartiju, sa suzama). Pa dobro, Olga Petrovna, dobro; kako hoćete; šta hoćete, zapovedajte, ja sam gotov, meni je milo. Zapovedite pa ću ma na kraj sveta otići. Sada mogu odmah da umrem, sad mi već ništa ne treba,.. (Olga mu briše suze maramicom). Ah, Olja, Olja...

OLGA. Ne plačite — ne plači... Mi ćemo se sastajati i viđati... Ti ćeš tamo imati svoja kola pa ćeš mi dolaziti...

KOTARKIN. Ah, Olga Petrovna, Olja... ta jesam li ja ovo zbilja, ili je ovo san?

OLGA. No, no — dosta, nemoj tako.

KOTARKIN (najednom brzo). Olja, ustani; dolaze. (Olga, koja mu je skoro sela u krilo, brže skoči). Dajte mi samo ruku, ruku još poslednji put. (On joj brzo ljubi ruku. Ona se odmiče u stranu.

Kotarkin hoće da ustane ali ne može. Na vrata s desna ulaze Jelecki i Tropačev; za njima Karpačov. Olga im ide u susret mimo Kotarkina pa zastane — leđima prema njemu).

TROPAČEV (klanjajući se i prilazeći). Enfin — imamo sreću da vas vidimo, Olga Petrovna. Pa kako ste — kako zdravlje?

OLGA. Hvala Bogu — dobro sam.

TROPAČEV. Nego vaše lice baš kao da nešto...

JELECKI (prihvatajući). Mi oboje — i ja i ona — danas se baš ne osećamo najbolje...

TROPAČEV. I tu simpatija, he, he! A park vam je veličanstven.

(Kotarkin se jedva diže).

OLGA. Veoma mi je milo što vam se dopao.

TROPAČEV (čisto uvređen). Ama, čujte, da vam kažem — pa to je, brate, nešto vanredno koliko je lep — mais c’est très beau, très beau…[77] A Drvoredi, cveće — i sve uopšte... Da, da. Priroda i poezija — to su dve moje slabosti! Ali šta ja vidim? Albumi! Baš kao u prestoničkom salonu!

JELECKI (sa izrazom gleda u ženu, otežući). Jesi li uspela da stvar udesiš? (Olga klima glavom; Tropačev se iz pristojnosti okrene). Je l’ primio? Hm. Dobro. (Odvodeći je malko u stranu), Ponavljam ti da ja u celu tu priču ne verujem — ali ti ipak odobravam. Domaći mir je beskonačno skuplji od tih deset hiljada.

OLGA (vraćajući se Tropačevu, koji već beše počeo da razgleda album na stolu). U što ste se vi tu tako zadubili, Flegonte Aleksandroviću?

TROPAČEV. Tako... Eto... vaš album. Sve je to vrlo milo. Recite mi, vi niste poznati sa Kovrinskima?

OLGA. Ne, nisam poznata.

TROPAČEV. Šta, — zar i ranije niste bili poznati? Pa upoznajte se — ja vam to preporučujem. To nam je skoro najbolja kuća u okrugu, ili, bolje reći, bila je najbolja do jučerašnjeg dana, ha, ha!

JELECKI (prilazeći međutim Kotarkinu). Vi primate novac?

KOTARKIN. Primam.

JELECKI. Znači — slagali ste.

KOTARKIN. Slagao sam.

JELECKI. A! (Obraćajući se Tropačevu koji se izvija pred Olgom i talasasto savija svoj stas). A gle'te, Flegonte Aleksandroviću: ja i vi smo se sinoć potsmevali Vasilju Sjemjoniću... a on, bratac, svoju stvar izvojevao... Izveštaj je maločae dobiven. Dok smo mi po parku šetali.

TROPAČEV. Ta šta govorite?

JELECKI. Da, da. Olga mi eto ovaj čas reče. Pitajte i njega samog.

TROPAČEV. Je l' istina, Vasilije Sjemjoniću?.

KOTARKIN (koji se za sve vreme do kraja scene smeši kao dete, i govori glasom koji sve zvoni od unutrašnjih suza). Da, da. Vraćeno mi je, vraćeno moje Vetrovo.

TROPAČEV. Čestitam vam, Vasilije Sjemjoniću, čestitam. (Poluglasno Jeleckom). Ja razumem... vi ste ga na fini, pristojan način otpravili odavde posle sinoćnice... (Jelecki hoće da ga uveri da nije tako). No, da... da... i kako je to blagorodno, velikodušno, delikatno... Vrlo, vrlo lepo. Ja sam gotov da se kladim da je ta misao (gleda sladunjavim pogledom na Olgu) vašoj ženi na um pala... premda ste i vi, naravno... (Jelecki se smeši. Tropačev nastavlja glasno). Lepo, boga mi, lepo. I vi sad, Vasilije Sjemjoniću, treba da se selite onamo... gazdinstvu da se posvetite.

KOTARKIN. Naravno,

JELECKI. Vasilije Sjemjoniću mi čak maločas reče da se on još danas sprema da tamo pređe.

TROPAČEV. Pa naravno. Ja razumem njegovo nestrpljenje. He, đavo da ga nosi! Vukli čoveka za nos, vukli, vukli — a najzad mu ipak imanje u deo pade... Pa kako da čovek tu ne zaželi da vidi svoje dobro? Zar nije tako, Vasilije Sjemjoniću?

KOTARKIN. Ama tačno tako.

TROPAČEV. Ali vi ćete sad, mislim, morati i u varoš navratiti?

KOTARKIN. Pa naravno: sve to sad treba u red dovesti.

TROPAČEV. Pa onda pohitajte. (Podmiguje Jeleckom). E žestok nam je taj Ličkov, taj penzionisani advokat. Jer ja mislim da je sve to on izradio. (Kotarkinu). No, pa je l' vam milo? Uživate li sad?

KOTARKIN. A ko se tu ne bi radovao!

TROPAČEV. Vi ćete mi dozvoliti da vas posetim — da vam naselje čestitam... a?

KOTARKIN. Mnogo časti za mene, Flegonte Aleksandriću.

TROPAČEV (obraćajući se Jeleckom). Pavle Nikolajiću, pa kako to? Pa to Vetrovo bi sad trebalo preliti kojom čašicom.

JELECKI (malko neodlučno). Pa... trebalo bi, naravno. (Prilazi vratima od sale). Zovite mi Trembinskog.

TREMBINSKI (brzo iskoči iza vrata). Šta zapovedate?

JELECKI. A! vi ste tu? Ded'te jednu butelju šampanjca!

TREMBINSKI (iščezavajući). Razumem.

JELECKI. Ali — slušajte! (Trembinski se opet pojavi). Ja sam, kanda, u sali i gospodina Ivanova video. Pa zamolite ga da dođe kod nas.

TREMBINSKI. Razumem.

TROPAČEV (prilazi Olgi, koja je sve vreme stojala kod stola sa albumima, pa čas obarala oči, čas ih polako dizala prema Kotarkinu). Madame Kovrinskoj će biti vanredno prijatno da se s vama upozna... enchantée, enchantée. Ja se nadam da će se i ona vama dopasti... Ja sam u njenoj kući potpuno svoj čovek... Pametna ženska — i, znate li, tako... (Vrti rukom u vazduhu).

OLGA (sa osmehom). A!

TROPAČEV. Videćete. (Trembinski ulazi sa buteljama i peharima na poslužavniku). A! No, Vasilije Sjemjoniću, dozvolite da vam od sveg srca čestitam...

(Ivanov ulazi, zastaje kod vrata i klanja se).

OLGA (umiljato Ivanovu). Dobro nam došli, vrlo mi je milo da vas vidim... Vi ste valjda čuli: — vaš prijatelj dobija svoje Vetrovo...

(Ivanov se ponovo klanja i prilazi Kotarkinu. Trembinski nudi redom sve punim peharima).

IVANOV (poluglasno i brzo Kotarkinu). Vasilije, šta oni to o tebi izmišljaju?

KOTARKIN (takođe poluglasno). Ćuti, Vanja, ćuti; ja sam ti sad najsrećniji čovek...

TROPAČEV (s peharom u ruci). U zdravlje novog sopstvenika!

SVI (izuzev Ivanova, koji čak ni svoj pehar neće da popije). U njegovo zdravlje! U njegovo zdravlje!

KARPAČOV (u basu, još jednom — sam). Mnogaja ljeta!

(Tropačev popreko na nj pogleda; on se zbunjuje. Kotarkin se zahvaljuje, klanja, smeška; Jelecki se drži strogo; Olgi je nezgodno,

ona je gotova da brizne u plač; Ivanov je preneražen, pa posmatra sve to „ispod obrva”).

KOTARKIN (drhtećim glasom). Dozvolite sad i meni... ka takav za mene svečan dan — da izjavim svoju zahvalnost za sve ukazivane mi milosti...

JELECKI (upada mu u reč, strogo). Pa za šta, za šta biste vi, Vasilije Sjemjoniću, imali da nam se zahvaljujete?

KOTARKIN. Da. No ipak, ipak ste vi moji dobrotvori... A što se tiče jučerašnjeg mog — kako da kažem — postupka, oprostite starcu velikodušno... Jep Bog zna zašto sam se ja tako juče nalazio uvređen, te ono rekao...

JELECKI (opet mu upada u reč). No, dobro, dobro.

KOTARKIN. A što bih, kao, ja imao da se nalazim uvređen? No, čudna mi čuda... Gospoda se malo našalila... (Pogledavši u Olgu). Uostalom, ne, šta ja to govorim? Zbogom mi ostajte, dobrotvori moji, zdravi mi bili, veseli, srećni...

TROPAČEV. Ali što se vi sad tako praštate, Vasilije Sjemjoniću, — ne putujete valjda u Astrahan...

KOTARKIN (ganut, razboljen, nastavlja). Nek vam da Bog svako dobro i sreće... a ja... ja i tako nemam šta još od Boga da molim — ja sam tako srećan, tako... (Zastane i jedva se savlađuje da se ne zaplače).

JELECKI (na stranu, za sebe). Kakva je sad opet ovo scena!... Kad će već jednom da se seli?

OLGA (Kotarkinu). Zbogom pošli, Vasilije Sjemjoniću... Kad na svoje imanje stignete — ne zaboravljajte nas... Meni će milo biti da vas vidim, (ponizivši glas) da se s vama razgovaram nasamo...

KOTARKIN (ljubeći joj ruku). Olga Petrovna... Bog će vam ovo platiti.

JELECKI. No, dobro dobro, zbogom pošli...

KOTARKIN. Zbogom...

(Klanja se, pa zajedno sa Ivanovim ide prema vratima od sale. Svi ga ispraćaju. Tropačev na pragu još jednom kliče: „Živeo novi vlastelin!” — Olga brzo odlazi u kabinet).

TROPAČEV (okreće se Jeleckom pa ga tapše po ramenu). A znate li šta ću ja vama da kažem? Vi ste jedan veoma blagorodan čovek.

JELECKI. O, molim vas! Vi ste i suviše dobri...
(Zavesa pada).

1848 g.

NEŽENJA
Komedija u tri čina

— Preveo Jovan Maksimović —

LICA:

Mihailo Ivanić MOŠKIN, činovnik ministarstva, 50 godina.. Živolazan, dobrodušan starac. Poverljiv i druževan. Sangviničnog temperamenta.

Petar Ilić VILICKI, koleški sekretar, 23 godine. Neodlučan, slabovoljan, samoljubiv čovek.

Rodion Karlović fon-FONK, titularni savetnik, 29 godina. Hladan, suvoparan stvor božji. Ograničen, naklonjen sitničarenju. Pazi na sve moguće konvencionalnosti. Čovekg što kažu, „sa karakterom”. Kao i mnogi Nemci koji su se porusili, govori preko mere čisto, i pravilno izgovara svaku reč.

Filip Jegorović ŠPUNJĐIK, vlastelin, 45 godina. Hteo bi da izgleda obrazovan.

Marija Vasiljevna Bjelova MAŠA, sirota, živi kod Moškina, 19 godina. Skromna ruska devojka.

Jekaterina Savišna PRJAŠKINA, tetka Marije Vasiljevne, 48 godina. Brbljava, plačljiva snaša. U suštini, prekomerno sebično čeljade.

Alkivijad Martinović SOZOMENOS, prijatelj Fonkov, 35 godina. Grk; sa krupnim crtama lica i sniskim čelom.

MALANJA, kuvarica kod Moškina, 40 godina. Tupoglava Finlantkinja.

STRATILAT, dečko, slušče kod Moškina, 16 godina. I inače glup, ali još većma oglupavio od suviše naglog porasta.

MIĆKA, sluga Vilickog, 25 godina. Živ, energičan sluga, koji se u Petrogradu još više razvio.

PISMONOŠA.

Radnja se zbiva u Petrogradu: 1-vi i 3-ći čin u stanu Moškina; 2-gi u stanu Vilickog. Između 1-og i 2-og čina pet dana; među 2-im i 3-im — nedelja dana.

ČIN PRVI

Pozornica pretstavlja salon ne bogatog, ali ne ni sirotnog činovnika. Desno dva prozora; između prozora ogledalo; stočić pred ogledalom. Pravo su vrata za pretsoblje, levo vrata u drugu sobu. Spreda, takođe levo, divan, okrugao sto i nekoliko fotelja; desni ugao zagrađen zelenim zavesama-pregradama („španskim zidom”). Na divanu se izležava Stratilat. Zidni časovnik iskucava dva časa.

STRATILAT. Jedan... dva... Dva sata. Što li to gospodina nema? (Ćuti). Ja ovo kao da sam malko zaspao. (Opet ćuti). A mogao bih, boga mi, što i jesti. (Zviždi, dohvati sa stola i otvara knjigu). Ih, brate, štagar je tu reči! Ded baš ovu... gle, molim te, kolika je dugačka! (Počinje da sriče). N... a... j — naj; p... r... o — najpro; s... v... e — najprosve; ć... e... n — najprosvećen; i... j... i. (U pretsoblju se čuje zvonce. Stratilat ustaje, ali ne pušta knjigu iz ruku). I... j... i — najprosvećen... (Opet zvonce). O, đavo da ga nosi! Eto, nauči ti tu sad da čitaš! (Baci knjigu na sto pa trči da otvori vrata).

MOŠKIN (ulazi. Pod miškom mu je glava šećera; u jednoj ruci butelja, u drugoj ženska kartonska kutija). Opet čmavaš!

STRATILAT. Ne spavam, molim.

MOŠKIN. Po očima ti vidim. (Ukazujući mu vratom i ramenom na glavu šećera). Na, uzmi ovo! Odnesi Malanji. (Stratilat uzima glavu; Moškin izlazi na avanscenu. Stratilat hoće da ode). Je l’ Marija Vasiljevna kod kuće?

STRATILAT. Nema je tu.

MOŠKIN. A kud je otišla, ne znaš? (Ostavlja kutiju i butelju na sto pa vadi iz zadnjeg džepa paket).

STRATILAT. Ne znam. Tetka joj je dolazila, pitala za nju.

MOŠKIN. Je l’ odavno?

STRATILAT. Pa... imaće jedan sat.

MOŠKIN. A Petar Ilić nije dolazio dok ja nisam bio tu?

STRATILAT. Nisu dolazili.

MOŠKIN (poćutavši malko). No, idi. I zovi mi Malanju.

STRATILAT. Razumem. (Ode).

MOŠKIN (pipajući se). Nisam, čini mi se, ništa zaboravio. Sve sam valjda kupio. Sve. Tačno. (Vadeći iz džepa umotano staklence). Tu je i kolonjska voda. (Stavlja staklence na sto). Koji li je to sat? (Gleda na časovnik). Prošlo dva. Što li to Petruše nema? (Opet gleda na časovnik). Dva prošlo. (Spuštajući ruke u džep sa strane). Evo, i pare su njegove spremljene. (Hoda po sobi). Mnogo sam se zamajao. Ali i slučaj je neobičan. (Ulazi Malanja i Stratilat. Moškin im se živo obraća) Danas je petak kanda?

STRATILAT. Petak, gospodine.

MOŠKIN. Pa naravno. (Malanji). No šta je, hoće l' biti ručak?

MALANJA. Biće, kako ne bi bio.

MOŠKIN. I dobar ručak?

MALANJA. Dobar, dobar, nego kako!

MOŠKIN. Pazi, snašo, nemoj danas da mi zakasniš. Imaš li sve što ti tamo treba?

MALANJA. Imam, imam! Sve je tu.

MOŠKIN. I ništa ti više ne treba?

MALANJA. Ništa. Nego za pogačice će malo vina trebati.

MOŠKIN. Na — evo ti za vino. Ali pazi, Malanja, pokaži danas šta znaš. Danas imamo goste na ručku.

MALANJA. Razumem.

MOŠKIN. No, neću da te zadržavam; idi — s Bogom pošla. (Malanja ode). Stratilate! Novi frak mi spremi, i leptirastu mašnu sa trakom — čuješ? (I Stratilat odlazi. Moškin zastane). A što sam se ja to ustumarao, kao da mi kuća gori? (Seda pa briše lice maramicom). Spadoh s nogu od jutros!... (Razleže se zvonce). Ko bi to mogao biti? Jamačno Petruša. (Osluškuje). Ne, nije njegov glas.

STRATILAT (ulazi). Nekakav gospodin želi da s vama govori.

MOŠKIN (uzrujan). Kakav gospodin?

STRATILAT. Ne znam. Nekakav nepoznat.

MOŠKIN. Nepoznat! Pa što ga nisi pitao ko je?

STRATILAT. Pa i pitao sam ih. Al' oni kažu da s vama samim žele da govore.

MOŠKIN. Čudnovato! No, zamoli ga da uđe.

(Stratilat izlazi. Moškin sa uzbuđenjem gleda prema vratima. Ulazi Špunjđik. Na njemu je dug zelenkast redengot).

ŠPUNJĐIK (prilazeći Moškinu). Ne možete da me poznate?

MOŠKIN. Ja? Ja, priznajem vam, kanda... nemam čast...

ŠPUNJĐIK (sa druževnim prekorom). Mišo, Mišo! Zar ti tako stare prijatelje zaboravljaš?...

MOŠKIN (zagledavši se). Ta jesi l' ti?... ali ne... tačno... Filip Špunjđik?

ŠPUNJĐIK. Ja sam, Mišo, ja... (Obisnu se jedan drugom o vrat).

MOŠKIN (isprekidanim glasom). Druže... pa otkud tako... otkad se sebe... Sedi, brate! E ne bih ti se nadao... Kakav slučaj... (Opet se grle). Sedi, sedi. (Obojica sednu i zagledaju se jedan u drugog).

ŠPUNJĐIK. Oho, pa mi prilično ostarismo!

MOŠKIN. Da, brate, da. Ostarili, brate, ostarili. A i kako da ne? Pa šta — ja držim da će da bude dvadeset godina kako se nismo videli?

ŠPUNJĐIK. Da, dvadeset će jamačno biti. Prolazi vreme!

MOŠKIN (upadajući mu u reč). Gledam te sad, brate, pa prosto očima svojim ne verujem. Špunjđik, Filip, kod mene u Petrogradu — a? E, pa dobro mi došao, pobratime! Kako me nađe?

ŠPUNJĐIK. Eto sad! Zar je neka veština činovnika naći? Znao sam u kom ministarstvu služiš. Kučin, Ardalion, prošlog leta kod mene u selo svratio... valjda se sećaš Ardaše Kučina?

MOŠKIN. Kakav ti je to Kučin? A, da ne bude to onaj što se oženio ćerkom trgovca Karavajeva — a miraz, sećam se, nije dobio?

ŠPUNJĐIK. Taj, taj isti.

MOŠKIN. Sećam se, sećam se. On je dakle još živ?

ŠPUNJĐIK. Živ, dabogme da je živ. No, pa eto od njega sam čuo da si ti u državnoj službi... Da! I Lupinus me molio da te pozdravim.

MOŠKIN. Ivan Afanasjević?

ŠPUNJĐIK. Ama kakav Ivan Afanasjević! Ivana Afanasjevića odavno među živima nema; sin njegov, Vasilije... sećaš se, onaj hromi?

MOŠKIN. Ah, da, da.

ŠPUNJĐIK. No pa eto — on te pozdravlja.

MOŠKIN (maše glavom). Ta šta govoriš! Vreme, brate, vreme — a? Nego zbilja, je l' živ Bundjukov?

ŠPUNJĐIK. Živ je. Taj će sto godina živeti. Lani je stariju kćer za Nemca zemljomera udao. Naravno, naravno! I Bundjukov me molio da te pozdravim. Svi se mi tebe često sećamo, Mišo!

MOŠKIN. Hvala, Filipe, hvala. Pa čim ću da te poslužim? Rakijice, il' možda čaja?... Izvoli. Da ti se donese čibuk? Jer mi ćemo i sad kao što smo nekada. (Tapše ga po bedrima i uzima mu šešir iz ruku).

ŠPUNJĐIK. Hvala, Mišo — ja ne pušim.

MOŠKIN. A da se čim prihvatiš?

ŠPUNJĐIK. Ne, hvala.

MOŠKIN. A što? Sigurno si umoran od puta?

ŠPUNJĐIK. Pa — to ne bih mogao kazati; sve vreme od same Moskve sam prespavao.

MOŠKIN. Al' ručaćeš kod mene?

ŠPUNJĐIK. Drage volje.

MOŠKIN. Ama znam ja da si ti pametan čovek. — Tako, tako, pobratime. Nikad ti se ne bih nadao, priznajem ti, nikad! A, zbilja, je si l' se oženio?

ŠPUNJĐIK (uzdahne). Ženjen sam. A ti?

MOŠKIN. Ne, ja, brate, ovaj... ja se nisam ženio. Pa imaš li dece?

ŠPUNJĐIK. Kako da nemam! Petoro njih. Zbog njih sam sad i dolazio ovamo.

MOŠKIN. A što?

ŠPUNJĐIK. Pa da šta ću? Jer treba ih negde smestiti — u neke škole ih dati.

MOŠKIN. Naravno, naravno... A gde si otseo?

ŠPUNJĐIK. Zamisli, tu sasvim blizu. Gostionicu „Evropu" znaš?... Tu odmah iza Senske. Opet po preporuci Kučinovoj. No, brate, al' Petrograd je, da ti kažem, grad! Ja dosad samo što sam na Dvorski trg stigao da odem. Priznajem... Pa tek Isakije, Isakije šta vam samo vredi! Pa i ovi trotoari... sve to divljenje izaziva.

MOŠKIN. Da, da... čekaj samo, nećeš znati u šta pre da pogledaš... A sećaš li se, Filipe, one susetke naše...

ŠPUNJĐIK. Tatjane Podoljske, valjda?

MOŠKIN. Da, da — nje, nje!

ŠPUNJĐIK. Otišla Bogu na istinu, Mišo... devet godina već.

MOŠKIN (poćutavši malko). Bog da joj dušu prosti! — No, a kako tvoji poslovi?

ŠPUNJĐIK. Pa, hvala Bogu... polagacko; ne mogu se žaliti. A kako tvoji? Od ono doba, kako si se od nas premestio, držim da si već do velikih činova dospeo?

MOŠKIN. Ne, brate, nisam ja taj! Kakvi tu veliki činovi? I ja tako polagacko.

ŠPUNJĐIK. Ali ordenčić si neki ipak stekao?

MOŠKIN. Orden doduše imam... (Pogleda prema vratima).

ŠPUNJĐIK. Ti kanda čekaš nekoga?

MOŠKIN. Da, očekujem. (Tarući ruke). Ja sam ti danas, brate, u velikom poslu.

ŠPUNJĐIK. A što?

MOŠKIN. Pogodi.

ŠPUNJĐIK. Pa kako mogu ja...

MOŠKIN. Ne, pogodi, pogodi.

ŠPUNJĐIK (zagleda mu se pravo u oči). Ama da nisi ti... čuj, da nisi ti naumio da se ženiš? Ne ženi se, Mišo brate, ja ti kažem.

MOŠKIN (smejući se). Ne brini, bratac!... Zar u ovim godinama? Nego si ipak i pogodio — tu kod mene u kući je svadba.

ŠPUNJĐIK (ukazujući na sto). A za to ja gledam... Kakve mu, rekoh, to kupovine?... A ko ti se to ženi?

MOŠKIN. A eto, pričekaj, pa ću ti — samo ne sad, sad nemam vremena... nego tako, neki put u veče, ili tako, mnogo ću ti šta imati da pričam. Pa ćeš da se načudiš, brate. Uostalom, u dve u tri reči mogao bih ti, skoro, i sad. Eto, vidiš li, Filipe, to mi je eto salon, a tu ti eto i spavam... (Ukazujući iza španskog zida). U drugim mi sobama vaspitanica boravi, sirotica uboga. Pa nju eto sad udajem.

ŠPUNJĐIK. Vaspitanicu?

MOŠKIN. Da; to jest, ona je, uostalom, devojka blagorodna, titularnog savetnika Bjelova kći; s pokojnom sam se njenom majkom nekako pred njenu smrt upoznao — i čudan je nekako slučaj ispao. Za divno čudo, kakve se neki put stvari dešavaju... Zbilja, mora čovek da prizna, da su sudbine neiskazane i neznane. A moram ti reći, Filipe, da ja u ovom stanu svega evo treću godinu stanujem; a Mašina majka je do same smrti svoga muža dve manje sobice u ovoj kući na četvrtom spratu iznajmljivala; a muž joj umro poodavna. (Uzdišući). Kažu da su mu se pred smrt noge bile promrzle — pomisli samo kakav udar? Stara je živela u krajnjoj sirotinji, penzija

mala, neko ju je iz sažaljenja pomagao — sve su to bili ništavni prihodi... Elem, idem ti ja, brate jednom stepenicama — beše zimnje doba — a vratar isprosipao silnu vodu pa nije brisao, a voda se na stepenicama zaledila... (Vadi burmuticu). Šmrčeš li ti burmut?

ŠPUNJĐIK. Ne, hvala.

MOŠKIN (povukao u nos pozamašan čupak burmuta). Elem, idem ti ja... Najednom, eto ti mi u susret starice. To beše Mašina majka; ja se tada s njom još nisam poznavao. Htela da mi ee skloni s puta, šta li, il’ joj je taka sudbina ispala, tek ti ona najednom okliznu, na nauznako, i prelomi nogu. Noga joj se u padu pod nju podavila. (Ustaje, pokazuje Špunjđiku kako, pa opet seda). Razmisli, pobratime, taka nesreća u njenim godinama da je zadesi — kakav položaj! Ja je, naravno, odmah digoh, dozvah mlađe, odnesoh je u sobu, namestih je u postelju, potrčah po lekara... Namučila se, jadnica, — a već kći joj... Gospode, Bože moj!... I eto, od to doba počeh ja k njima odlaziti, na svaki dan, svaki dan... Zavoleo sam ih, nećeš verovati, — kao rod rođeni. Čitavih šest meseci preleža stara. No... najzad, ozdravi, stade na noge. Al’ je najednom đavo nadari — ode u kupatilo: mnogo je čistoću volela, ode, nazebe, odbolova četir dana, i — Bogu dušu dade. Saranismo je na poslednji novac što joj se u kući našao... (Skrsti ruke)... No, rasudi sad i sam, Filipe, kakav je bio položaj kćeri joj — a? Ne, reci, a? Od rodbine — nigde nikog! To jest, moram ti reći, ima ona jednu rođaku, udovicu, Prjaškinu Jekatarinu — po ocu joj tetka pada; ali ta Prjaškina ni sama prebijene pare nije imala... Istina, u Konotopskom okrugu živeo je tada, pa i sad, mislim, da nije lipsao, matere njene — iste moje vaspitanice — brat od strica, neki Grač-Pehterja, vlastelin, kažu, imućan čovek. Te mu ja odmah posle smrti starice Bjelove pisah da je, rekoh, dete, eto, ostalo posle matere... tako i tako. Pomozite, rekoh, uđite u detetov položaj. A on meni u odgovor: „Ko će sve belosvetske prosjake nahraniti; a vas ako je saosećanje i sažaljenje tako raspilavilo, vi je lepo sami k sebi uzmite, a meni je dosta i mojih briga”... Pa dobro, rekoh, kad je tako. Te je tako ja uzeh k sebi. Ona u prvi mah dugo nije pristajala... Ali ja ostadoh pri svom. Kako to, rekoh, ako Boga znate? Šta vam je? Ja sam star čovek; dece nemam: ja vas kao rođenu kćer volim. Kud ćete vi sad, tako sama samorana; tek valjda nećete na ulicu izaći? — Osim toga, i pokojnica

mi ju je na samrtnom času u amanet ostavila... Te tako ona, najzad, pristade. I eto, od to doba ona stalno kod mene boravi. Ali kakva je to krasna devojka, Filipe, kad bi ti znao! Nego eto, videćeš je... Eto, videćeš: dok je samo pogledaš, odmah ćeš je zavoleti...

ŠPUNJĐIK. Verujem ti, Mišo, verujem... A za koga je ti to udaješ?

MOŠKIN. Pa opet za jednog krasnog čoveka; za jednog finog mladića. I sve je to udesio — tvoj pokorni sluga. Ja ti, brate, moram o sebi reći: ja se na svoju sudbinu ne mogu žaliti: ja sam srećan, boga mi sam srećan... više no što sam i zaslužio.

ŠPUNJĐIK. A kako se zove on, ako smem pitati?

MOŠKIN. A što da ne smeš? Stvar je sasvim udešena: kroz jedno dve nedelje, daće Bog, biće svadba. Mladoženja moje Maše zove se — Vilicki, Petar Ilić. Vilicki se zove. Sa mnom u istom ministarstvu služi. Krasan mlad čovek. Dvadeset tri su mu godine, a već je koleški sekretar, za koji dan i titularni, a pretpostavljeni ga njegovi imaju u vidu i za dalje. Daleko će otići. Nije bogat, naravno, ali šta mari? Dobru glavu ima, vredan radnik, skroman... Poznanstva lepa ima. Danas će kod mene ručati; uostalom, on skoro svaki dan kod mene ručava — a danas hoće da sobom dovede jednog svog prijatelja, opet mladog čoveka, ali, znaš, takvog... (Pravi značajne pokrete). Sa službom je kod samog ministra; nu, razumeš...

ŠPUNJĐIK. E, e! (Pogledavši na sebe). Pa kako ćemo, pobratime? Ja ne mogu ovakav ostati... Dozvoli, odoh ja da frak obučem.

MOŠKIN. Hajd, idi, molim te, — ne govori gluposti!

ŠPUNJĐIK. Ne, ne, Mišo... što se toga tiče, dozvolićeš mi... ovaj... da učinim što treba. Jer ovako, tvoj gost, može čovek bog zna šta da pomisli. Kakav je sad opet ovo, reći će, palanački adrapovac!... Ne, ne brate... imam i ja evoje ambicije...

MOŠKIN (takođe ustajući). Najposle, kako hoćeš... Samo pazi: nemoj da zakasniš.

ŠPUNJĐIK. Sad ću ja jedan časak trknuti. (Uzima kapu). Ti dakle sa tako uglednim i finim svetom opštiš?... (Stiskajući mu ruku). Ja se u tebe, Mišo, uzdam... u pogledu sinčića znaš... a i osim toga, žena mi je toliko narudžbina nadavala, sačuvaj Bože! Samo mi je pomade za čitavih deset rubalja naručila, i sve prve sorte, kosmetik-

bergamot. Pomozi, brate; ti si, ja vidim (ukazujući na kupljene predmete) od svake ruke majstor.

MOŠKIN. S najvećim uživanjem, dušo moja. I sam ću se potruditi, i Peću ću zamoliti. On mi je tako uslužan; oholosti, znaš li, ni najmanje kod njega. Samo mi sve nešto kao da poboljeva od nekog vremena; baš kao da nije najbolje raspoložen.

ŠPUNJĐIK. Zar uoči svadbe?

MOŠKIN. A i ja nešto nisam kako treba. Uostalom, to su sitnice. Mnogo mi tu imamo brige i trčanja — i sve je to otud. No ja ti ipak na raspoloženju stojim. Učini dobrotu, pobratime, nemoj se snebivati ni ustručavati.

ŠPUNJĐIK. Hvala ti. Ti se, vidim, ništa nisi izmenio. Ostao si onaj stari.

MOŠKIN. Nadam se. (I on njemu stiska ruku). Nego i s Petrušom sam se isto tako na čudan način našao i upoznao.

ŠPUNJĐIK (koji se spremao da pođe). Gle?

MOŠKIN. No, to ću ti posle ispričati. Zamisli samo, — i on je siroče. Bez roditelja ostao u detinjstvu, stric-staralac ga u Petrograd odveo, službu mu našao, i čudna se pri tom stvar desila... Uostalom, sve ću ja to tebi posle ispričati; no on je potpun kurs nauka u gimnaziji završio, imanje je, uostalom, sve izgubio; u dobar čas se ja tu nađoh.. Nego, neću da te zadržavam... još malo pa će tri časa...

ŠPUNJĐIK. A ručak kad je?

MOŠKIN. U četiri, brate, u četiri...

ŠPUNJĐIK. Pa to ću ja još stići... (U pretsoblju se razleže zvonce). A da ne budu to gosti?

MOŠKIN (slušajući). Može biti... Ali što to Maše nema?

ŠPUNJĐIK (uzbuđeno). Pa kako to, brate, sad... bi l’ se to moglo... ovaj... nekako...

(Ulazi Maša sa Prjaškinom, u salopima.[78] Ne skidaju ih).

MOŠKIN (ugledav ih). A mi vas baš pominjemo... Gde ste se vi to izgubile?

PRJAŠKINA. Pa kupovale, baćuška, kupovale — znate kako je.

MOŠKIN. No, dobro, dobro. (Maši). Mašo, da te upoznam sa mojim starim prijateljem i susedom, Filipom Jegorićem Špunjđikom. (Špunjđik se klanja, Maša sedne; Prjaškina izbečila oči na

Špunjđika). On je tek danas iz sela doputovao, iz zavičaja mi zanimljive vesti doneo. Molim da ga voliš i ceniš.

ŠPUNJĐIK (Maši). Vi me izvinite, gospođice, što sam... u ovakvom, tako reći, putnom negližeu... Ja nisam mogao znati... („Struže cipelama pod”).

MOŠKIN. E, sad ćeš nam se još i izvinjavati! Kakav je političan! (Maši). A ti si mi danas nešto bleda, Mašo? ili si možda mnogo umorna?

MAŠA (slabim glasom). Umorna sam.

MOŠKIN (Prjaškinoj). Vi to mnogo s njom trčite, Katarina Savišna; bojim se da mi ne oslabi tako... A sad idite... Četvrti je sat, a vi još neobučene. Šta će naš novi gost pomisliti? A on će, dok dlan o dlan, tek najednom banuti... Hajd, idite.

PRJAŠKINA. Nećemo mi zakasniti, ništa se ne bojte...

MOŠKIN. No, dobro, dobro. Nego evo, uzmite šešir, i ovu kolonjsku vodu, i ostalo je tu sve. (Daje joj što je pokupovao. Maša i Prjaškina odlaze na leva vrata. Moškin se obraća Špunjđiku). No, šta veliš, Filipe, kako ti se dopada moja Maša?

ŠPUNJĐIK. Veoma mi se, brate, dopada... Veoma, veoma.

MOŠKIN. No, znao sam... Nego, idi, kad veliš da ti je potrebno.

ŠPUNJĐIK. Pa naravno, pobratime, nemogućno je inače... I ovako me je pred tvojim damama bilo sramota... Nego, eto mene odmah... (Odlazi u pretsoblje).

MOŠKIN (viče za njim). Ali pazi, nemoj da se gde zamaješ! (Hoda po sobi). Kakav dan! A baš se radujem što Špunjđik naiđe... On je dobar čovek. (Zastaje). Šta ono beše?... Da: što li mi je Maša danas tako bleda? Uostalom, to je i razumljivo... Nego što sam ja opet stao pa se ne oblačim? Stratilate! O, Stratilate! (Stratilat ulazi). Frak mi daj i drugu mašnu. (Skida redengot i mašnu. Stratilat ode za španski zid pa iznosi otud frak i drugu mašnu. Moškin se gleda u ogledalu). Što li mi je to lice kao izgužvano? (Prelazi četkom po glavi, počinjući od potiljka). Što li to Petruša nije svraćao danas? Daj mašnu. (Pomoću Stratilata meće mašnu). Da l’ zbilja Petar Ilić danas nije dolazio?

STRATILAT. Nikako se nisu javljali. Ja sam vam već govorio.

MOŠKIN (nezadovoljno). Znam da si mi govorio... Čudnovato! Da se nije razboleo?

STRATILAT. Ne mogu znati.

MOŠKIN (otpljune). Ti gledaj svog posla. Ne govorim ja s tobom.

MALANJA (najednom ulazi iz pretsoblja). Mihailo Ivaniću...

MOŠKIN (naglo joj se okrene). Šta hoćeš?

MALANJA. Pare za cimet molim.

MOŠKIN. Za cimet? (Hvatajući se za glavu). Pa ti si, kao što vidim, naumila da me sasvim upropastiš. Pa ti mi reče da imaš sve što ti treba? (Pretura po prsniku). — Na, evo ti četvrtak. Samo pazi, ako ručak ne bude gotov kroz (gleda na sat)... kroz četvrt časa... gledaj kud ćeš da se deneš!... A sad idi kud si pošla! Šta čekaš još?

STRATILAT (poluglasno Malanji koja odlazi).. Kuvarica i po — da ne vidi niko!

MALANJA. Ubriši se, smoljo!

MOŠKIN. Ovamo ti, lajavi, dodaj mi frak. (Oblači frak; Stratilat mu ga vuče od zadi i namešta). No, dobro, idi. A lampe što već ne pališ? Zar ne vidiš da se smrklo? (Stratilat izlazi u pretsoblje). Šta je ovo sad?... Nisam, da kažem, mnogo išao danas... U svakom slučaju, ne više no juče, a kolena mi klecaju. (Seda i gleda na časovnik). Tri i četvrt... Pa što ih nema već do sad? (Osvrće se). Rekao bih, sve je u redu. (Ustane pa ščisti prašinu sa stola. Zvonce). A! jedva jednom!

STRATILAT (ulazi i javlja). Petar Ilić Vilicki i gospodin fon (zamuckuje)... fon Fokin.

MOŠKIN (šapatom Stratilatu). Kako reče? je l’ ti on rekao da ga tako prijaviš?

STRATILAT (takođe šapatom). Oni, oni.

MOŠKIN (šapatom). A, a! (Glasno). Zamoli ih, zamoli. (Stratilat izlazi).

(Ulaze Vilicki i Fonk, u frakovima. Vilicki je bled i čisto brižan; Fonk se drži neobično „važno” — strogo i zvanično).

VILICKI (Moškinu). Mihailo Ivaniću, dozvolite da vam pretstavim mog prijatelja, Rodiona Karlića fon-Fonka. (Fonk se klanja šepureći se).

MOŠKIN (dosta zbunjen). Neobično mi je prijatno... Ja sam se toliko naslušao o vašim izvrsnim osobinama... Veoma sam zahvalan Petru Iliću...

FONK. I meni je, od moje strane, veoma milo (Klanja mu se).

MOŠKIN. Ama, molim vas!... (Kraće ćutanje). Najpokornije vas molim da sednete... (Svi sedaju. Opet se zacari ćutanje, Fonk sa dostojanstvom razgleda svu sobu. Moškin, nakašljujući se). Kakvo je danas, može se reći, veoma prijatno vreme! Istina, malko hladno, ali inače vrlo prijatno.

FONK. Da; danas je dosta hladno.

MOŠKIN. Ta... ako. (Vilickom, neobično mekim glasom). Što te nema danas tako dugo, Petruša? Je si li zdrav? (Fonk pravi jedva primetan pokret obrvama kod reči „te”).

VILICKI. Zdrav sam, hvala Bogu. A šta radi Marija Vasiljevna?

MOŠKIN. Maša je zdrava... hm! (Fonku). Jeste l’ izvoleli šetati od jutros?

FONK. Da, prošao sam jedared, dvared po Nevskom.

MOŠKIN. Vrlo prijatna šetnja; takvo sve pristojno, uzorito društvo; no, pa i pesak po trotoarima... radnje... sve je to vrlo udobno. (Poćutavši malo). Može se reći, Petrograd je — najprva prestonica ovoga sveta.

FONK. Petrograd je divna varoš.

MOŠKIN (ne bez bojazni). Jer tamo, u inostranstvu... ničega tome ravnog nema?

FONK. Ja mislim da nema.

MOŠKIN. A još naročito kad Isakije bude dovršen; a tada već... tad će već prednost biti značajna.

FONK. Isakijevski hram je veličanstvena zgrada — u svakom pogledu.

MOŠKIN. Ja se potpuno s vama slažem. A dozvolite mi da doznam, njegovo visokoprevashodstvo kako je u svom zdravlju?

FONK. Hvala Bogu.

MOŠKIN. Hvala Bogu! (Poćutavši malo). Hm! (Sa osmehom). Nego, evo, Rodione... Rodione Karliću... Vi ćete nam, nadam se, ukazati čast... kroz dve nedelje je, eto... njegova svadba... (ukazujući na Vilickog)... da nas udostojite svog prisustva...

FONK. Za mene će to vrlo laskavo biti...

MOŠKIN. Ama molim vas, naprotiv, nama će... (Poćutavši malo). Nećete mi verovati, Rodione Karliću, kako sam ja srećan kad ih gledam, njih dvoje... (Neodređeno ukazujući na Vilickog i na vrata

levo). Za starca, neženjena čoveka, kao što sam ja... možete sebi pretstaviti... kakva je to... neočekivana...

FONK. Da. Brak, zasnovan na uzajamnoj naklonosti i na razumu (on značajno izgovara tu reč), jeste jedno između najvećih blaga i vrednosti čovečijeg života.

MOŠKIN (sa blagovenjem slušajući do kraja Fonka). Tako je, tako je, molim.

FONK. I stoga ja, od svoje strane, potpuno odobravam namere onih mladih ljudi koji smišljeno (on tu diže obrve) vrše tu... tu svetu dužnoet.

MOŠKIN (sa još većim blagogovenjem). Da, gospodine, da; ja se s vama potpuno slažem.

FONK. Jer šta može biti prijatnije od porodičnog života? Ali razmišljenost je pri izboru supruge — neophodna.

MOŠKIN. Naravno, naravno. Sve što vi sad rekoste, Rodione Karliću, sve je to tako tačno... Priznajem... vi mene izvinite... ali, po mom shvatanju, Petruša treba da sebe smatra za srećnog što je zaslužio vaše dobro raspoloženje prema njemu.

FONK (lako žmirkajući). Ama, molim vas!

MOŠKIN. Ne, uveravam vas, ja...

VILICKI (žurno mu upadajući u reč). Recite mi, Mihailo Ivaniću, ja bih želeo da vidim Mariju Vasiljevnu... moram da joj kažem dve, tri reči.

MOŠKIN. Ona je u svojoj sobi... jamačno se oblači sad... Uostalom, ti možeš da kucneš na vrata.

VILICKI. A! Ja ću cé odmah vratiti. (Fonku). Vi ćete dozvoliti...

FONK. Molim, molim. (Vilicki izlazi na vrata levo).

MOŠKIN (gleda za njim, primiče se Fonku pa ga uzima za ruku). Rodione Karliću, vi ćete me izviniti: ja sam čovek prirodan... kod mene vam je: što na srcu, to i na jeziku... Dozvolite da vam se još jednom od srca, zbilja od srca zahvalim...

FONK (sa hladnom učtivošću). Ama zašto, molim vas?...

MOŠKIN. U prvom redu za vašu posetu; drugo... ja vidim, vi volite moga Petrušu... Ja nisam imao dece, Rodione Karliću... ali ja ne znam da li može neko i rođenog sina većma zavoleti no ja njega. I eto, to me baš i u srce dira, prosto tako me u srce dira da se iskazati ne može... (Suze mu na oči naviru). Vi me izvinite...

(Spustivši glas — kao da sam sebi govori) Šta je to sad? Kako te nije stid?... (Smeje se, vadi maramicu, utire nos i krišom briše oči).

FONK. Meni je, verujte, veoma prijatno biti svedokom takvih osećanja...

MOŠKIN (pribravši se). Vi izvinite starčevu iskrenost... no ja sam se tako mnogo lepog o vama naslušao... Petruša se o vama odaziva sa takvim uvažavanjem... Njemu je tako dragoceno vaše mišljenje... Vi ćete sad videti moju Mašu, Rodione Karliću; videćete je... i kao pred Gospodom Bogom vam kažem: ona će biti njegova sreća, Rodione Karliću; ona je zbilja divna devojka!

FONK. Ja u to ni najmanje ne sumnjam... Jer već samo raspoloženje i naklonost mog prijatelja, Petra Ilića, glasovito govori u njenu korist.

MOŠKIN (padajući u blagogovenje). Da, da...

FONK. Ja, od svoje strane, Petru Iliću od sveg srca želim svako dobro. (Poćutavši malo). Nego dozvolite mi da doznam: vi, kanda, u prvom departamentu kao načelnik služite?

MOŠKIN. Tačno ste rekli.

FONK. A u čijem odeljenju, ako smem pitati?

MOŠKIN. U odeljenju Kufnagela, Adama Andrejića.

FONK (sa respektom). A! Izvrstan činovnik! Ja ga znam. Izvrstan činovnik!

MOŠKIN. Pa naravno, naravno! (Poćutavši). A dozvolite da budem ljubopitljiv — to će da ima kanda već pola godine kako ste se vi s mojim Petrušom upoznali?

FONK. (G-đa Prjaškina izlazi iz bočnih vrata, nakinđurena, sa velikom „mašlijom” od žutih traka na čepcu. Ona se polako približuje ka sabesednicima, ponajlak im seda iza leđa i čupka vrpce na tašni). Meni se kod vašeg prijatelja naročito dopada to što je on, može se reći, jedan mlad čovek sa pravilima... (Moškin pažljivo sluša). To je danas retkost. U njemu nema onog vetra... znate: vetra... (Vrti rukom po vazduhu; i Moškin tako isto vrti rukom i odobravajući klima glavom). A to je važno. I ja sam evo mlad čovek... (Mihailo Ivanić učini pokret kao da bi da kaže: o, molim vas)! Ja nisam neki Katon... al’ ipak...

PRJAŠKINA (skromno, no glasovito se nakašlje diskantom). Eh-em! (Fonk zastane i osvrne se. I Moškin se osvrne. Prjaškina im

načini „reverans”).

MOŠKIN. Šta ste želeli, Katarina Savišna? (Fonk se polako diže; i Moškin ustaje).

PRJAŠKINA (zbunjena). Ja... ja... sam došla do vas... (Fonk joj se kao s neke visine pokloni; ona mu učini „reverans” i ućuti).

MOŠKIN. Eh, kako... (Trgne se). Dozvolite, Rodione Karliću, da vas upoznam... Prjaškina, Katarina Savišna, štab-oficirka... Tetka Marije Vasiljevne...

FONK (hladno joj se klanja). Vrlo mi je milo... (Prjaškina opet klecne „reverans”).

MOŠKIN (Prjaškinoj). Jeste l' želeli nešto?

PRJAŠKINA. Da... Marija Vasiljevna je molila... upravo nije baš da me je molila... no samo kad bi vam bilo mogućno... na jedan časak...

MOŠKIN (prekorno). Šta je sad opet?... Zar je to baš sad moralo biti?... (Kradom joj ukazujući na Fonka). Eh, brate!...

FONK. Molim da se ne ustručavate... izvolite samo... ako je potrebno...

MOŠKIN. Vi ste vrlo dobri... Ja zbilja ne znam zašto me to zovu... No ja ću se očas vratiti...

FONK (dižući ruku). Ama, molim vas.

MOŠKIN. Odmah, odmah. (Odlazeći sa Prjaškinom, on joj daje da pozna njegovo nezadovoljstvo).

FONK (sam; gleda za njima, smiče ramenima, počinje da hoda po sobi. Prilazi ogledalu, doteruje se, zatim, dosetivši se nečega, diže četku, pogleda na španski zid). Ama šta je ovo? Šta je to? (Šireći ruke). Kud su to mene doveli? Kakva je to smešna ženska, pa i taj starac, naklapa, plače... kakva im je to familijarnost? Dečko u nekakvoj odvratnoj kozačkoj kabanici; kud god pogledaš — nečistoća... Eto taj krevet — pa i ceo taj stan, najzad, — šta je to? Jamačno će im i ručak biti nikakav, i šampanjac bedan... moraću ga ipak piti... (Stratilat ulazi i veša upaljene lampe uza zid; Fonk ga posmatra, skrstivši ruke; Stratilat ga bojažljivo pogleda i izlazi). Šta je ovo? Kako i oni mogu da gledaju sve ovo, najzad? Prosto ne razumem... Slepoća nekakva. Uostalom, da im vidimo još i nevestu. (Iz vrata sa strane izlazi Vilicki). A, Vilicki!

VILICKI. Meni Mihailo Ivanić reče da ste vi tu sami ostali... Izvinite ga, molim vas... Starac ne zna kud će pre.

FONK. Ama molim vas, nikakve uvrede tu nema.

VILICKI. Vi ste vrlo dobri i snishodljivi... Ja sam vas unapred upozorio... Mihailo Ivanić je izvrstan čovek... Ja ga mogu svojim dobrotvorom nazvati... No vi vidite i sami: on je priprost... (Vilicki očekuje da će ga Fonk prekinuti; Fonk ćuti). Je l' te da je on...

FONK. A što?... Ne. G-n Moškin je, na moj pogled, vrlo valjan i pristojan čovek. Naravno, on, koliko sam ja mogao da primetim, nije bog zna kako školovan... Ali to je pitanje drugostepeno. Zbilja, ja sam tu video jednu damu... Je l' ona tetka vašoj nevesti?

VILICKI (lako pocrvenivši i za nevolju se smešeći). Ona je — osrednjeg stanja — ali je inače takođe veoma dobrog srca... i...

FONK. Ja ne sumnjam. (Poćutavši). Jeste l' vi s g. Moškinim odavna poznati?

VILICKI. Ima jedno tri godine.

FONK. A je l' on odavna u Petrogradu sa službom?

VILICKI. Odavna.

FONK. Koliko može g. Moškin da ima godina?

VILICKI. Pa biće mu kakvih pedeset.

FONK. Pa to on nešto dugo ostaje načelnik odeljenja! A hoću li skoro imati zadovoljstvo da vam i verenicu vidim?

VILICKI. Ona će odmah doći.

FONK. G-n Moškin mi se veoma laskavo o njoj izrazio.

VILICKI. Tu nema ničeg čudnovatog. Mihailo Ivanović je mnogo voli, i pazi je kao malo vode na dlanu... No Maša je zbilja vrlo mila, vrlo dobra devojka... Naravno, odrasla je u siromaštvu, u samoći. skoro ni s kim nije opštila... Te je malko bojažljiva, čak skoro divljačna... Nema one odrešitosti, ni slobode u kretanju, znate li... Ali vi je, molim vas, nemojte suditi strogo, odmah na prvi pogled...

FONK. Ama molim vas, Petre Iliću, ja sam, naprotiv, uveren...

VILICKI. Ne donosite svoj sud na prvi pogled — to je sve za šta vas molim.

FONK. Vi mene izvinite... ali vaša poverljivost.... vaša zbilja laskava poverljivost prema meni... daje mi neko pravo... Uostalom, s druge strane, ja ne znam...

VILICKI. Govorite, učinite dobrotu, govorite.

FONK. Vaša verenica... pa ona kanda... nema nekog većeg imanja?

VILICKI. Ništa ona nema.

FONK (poćutavši). Da. No, uostalom, ja razumem... Ljubav je...

VILICKI (takođe poćutavši). Ja je mnogo volim.

FONK. Da. No, u tom slučaju, više nema šta da se želi, pa ako taj brak može da vam sreću donese — ja vam od sveg srca čestitam. A šta? Nameravate li večeras u pozorište? Rubini peva u „Lučiji”...

VILICKI. Večeras? Ne, ne mislim. Ali nameravam da ovih dana odemo na neku pretstavu sa mojom verenicom i Mihailom Ivanićem... Ali vi kanda još nešto htedoste da mi kažete u pogledu... u pogledu moje svadbe...

FONK. Ja? Ne... Nego recite mi, molim vas, vaša verenica se, kanda, Marija... Marija Vasiljevna zove?

VILICKI. Marija Vasiljevna.

FONK. A prezime?

VILICKI. Prezime... (Pogledavši ustranu). Bjelova... Marija Vasiljevna Bjelova.

FONK (poćutavši malo). Da. Nego, zbilja, hoćemo li sutra da odemo do Videnhopfa?

VILICKI. Pa naravno... ako biste hteli da me pretstavite...

FONK. Sa najvećim zadovoljstvom. Nego, koje je to doba dana? (Gleda na sat). Četvrt do četiri.

VILICKI. Vreme bi bilo da se već ruča... Ali šta je to s našim Mihailom Ivanićem?... (Osvrće se... Iz pretsoblja ulazi Špunjđik. Na njemu je starinski crn frak sa vrlo kratkim strukom i visokom jakom; bela, tesna mašna sa pređicom; veoma kratak, prugast, kadifeni prsnik sa sedefskim dugmadima i svetlo zelenkaste pantalone. U rukama mu šešir od krzna. Spazivši dva nepoznata mu gospodina, on počinje da im se klanja, postrance, „stružući” desnom nogom pod, dižući levu, i stiskujući obema rukama šešir na stomak. Na njemu se opaža velika zbunjenost. Vilicki i Fonk mu se obojica ćuteći poklone).

FONK (poluglasno Vilickom). Ko će ovo da bude?

VILICKI (takođe poluglasno). Ni ja, bogami, ne znam. (Špunjđiku). Dovolite da čujem... Vi tražite nekog?

ŠPUNJĐIK. Špunjđik, Filip Jegorić, tambovski vlastelin... Uostalom, nemojte se uznemirivati. (Vadi maramicu i briše znoj).

VILICKI. Veoma im je prijatno... Vi možda sa Mihailom Ivanićem želite da govorite?

ŠPUNJĐIK. Nemojte se uznemirivati... Ja sam već... ovaj... Ja sam... (Pocrveni, smeje se, pa porebarke odlazi u stranu desno).

FONK (Vilickom). Kakav je ovo osobenjak!

VILICKI. Verovatno neki poznanik Mihaila Ivanića... Ja ga, uostalom, nigda ovde nisam viđao. (Glasno Špunjđiku). Mihailo Ivanić će odmah doći. (Špunjđik napravi neki neodređen znak rukom, smeši se i okrene se. Vilicki se obraća skoro sa molbenim izrazom Fonku). Rodione Karliću... molim vas... izvinite...

FONK (stiskajući mu ruku). Ama nemojte... šta imam da izvinjavam... (okrene se). A! pa evo nam, čini mi se, i samog gospodina Moškina...

(Iz vrata s leva ulaze Moškin i Maša. On je vodi za ruku. Odmah za njima ulazi Prjaškina. Maša je sva u belom, sa plavom trakom oko pojasa. Vrlo je zbunjena).

MOŠKIN (triumfujući a unekoliko i bojazno, i snebivajući se). Mašo, čast mi je da ti pretstavim gospodina fon-Fonka. (Fonk se pokloni; Maša poklecne — načini reverans; Prjaškina klecne iza nje. Moškin Fonku, ukazujući na Mašu). Evo, Rodione Karliću, ovo je moja Maša...

FONK (Maši). Osećam se polaskan... i smatram za sreću... Davno sam želeo da imam to uživanje... (Maša ne odgovara ni na jednu od njegovih fraza no samo nakloni glavu).

VILICKI. Ja se nadam, Marija Vasiljevna, da ćete vi zavoleti moga prijatelja... (Maša ispod obrva pogleda na Vilickog... on očevidno gubi hrabrost. Kraće ćutanje).

MOŠKIN (ugledavši Špunjđika). A, Filipe Jegoriću, izvol’te. (Uzima ga za ruku pa ga pretstavlja celom društvu). Špunjđik, Filip Jegorić, moj sused, tambovski vlastelin... Danas iz sela doputovao... Filip Jegorić Špunjđik... Špunjđik, Filip Jegorić...

ŠPUNJĐIK (klanja se svima i progovara). Mnogo sam zahvalan, Mihailo Ivaniću, mnogo sam zahvalan...

MOŠKIN (glasno svemu društvu). Molim, uzmite mesto. (Maša sedne na divan). Rodione Karliću! Je l’ po volji ovamo? (Ukazujući na mesto pored Maše; Fonk sedne). Filipe Jegoriću! (Ukazujući na fotelju prema njima; Špunjđik seda). Katarina Savišna! (Ukazuje na

divan do Maše. Prjaškina seda na fotelju levo). I ti, Petruša, sedi. (Vilicki daje znak glavom, pa stane do Fonka. Ćutanje). Hm! Prijatno nam vreme danas...

FONK (smešeći se). Da. (Opet manje ćutanje. On se obraća Maši). Petar Ilić mi reče da vi nameravate da kroz koji dan idete u operu?

MAŠA. Da... Petar Ilić nam je ponudio... (Glas joj se prekida).

FONK. Uveren sam da ćete imati veliko uživalje. (Moškin, Špunjđik i Prjaškina slušaju ga sa napregnutom pažnjom). Jer Rubini je vanredan umetnik. Metoda neobična... glas... Ne može čovek dovoljno da mu se nadivi! — Vi jamačno volite muziku?

MAŠA. Da... Veoma je volim.

FONK. Možda i sami svirate?

MAŠA. Vrlo malo.

MOŠKIN. Naravno. Ona svira u klavir. Varijacije i ostalo. Naravno.

FONK. To je vrlo prijatno. I ja pomalo u violinu sviram.

MOŠKIN. I, jamačno, vrlo dobro.

FONK. To ne bih smeo reći. Nego onako, više radi sopstvenog zadovoljstva. No ja sam se uvek čudio onim roditeljima koji potcenjuju, tako reći, muzičko obrazovanje svoje dece. To je, po mom shvatanju, nepojmljivo. (Ljubazno se obraća Prjaškinoj). Zar ne? (Prjaškinoj od straha zadrhte usne, počne da žmirka jednim okom i izdaje bolan zvuk).

MOŠKIN (brže joj dolazi u pomoć). Potpunu istinu ste izvoleli reći. I ja sam se tome često čudio. Kakvi šmokljani, kad pomisli čovek, žive na ovom svetu!

ŠPUNJĐIK (skromno se obraćajući Moškinu). Ja se s tobom, Mihailo Ivaniću, potpuno slažem. (Fonk se okreće prema Špunjđiku. Špunjđik se sa respektom nakašlje u šaku).

FONK (i dalje pogleda prema Špunjđiku). Meni je vrlo prijatno što vidim da kod nas, u Rusiji, čak i u manjim mestima, počinje da se javlja volja i ljubav prema umetnostima. To je vrlo lep znak.

ŠPUNJĐIK (drhtavim glasom, ohrabren Fonkovom pažnjom). Tačno tako, kao što izvoleste reći. Ja sam, evo, čovek srednjeg stanja — pa eto, možete pitati Mihaila Ivanića — i ja sam za svoje

kćeri klavir iz Moskve nabavio. Samo je jedno zlo: kod nas je tamo, za Božjim leđima, dosta teško naći dobrog učitelja.

FONK. A vi ste, ako smem pitati, iz južne Rusije?

ŠPUNJĐIK. Tačno izvoleste reći: iz tambovske gubernije, ostrogoškog okruga.

FONK. A! Ruska žitnica!

ŠPUNJĐIK. Kraj je, naravno, plodan, ali u poslednje vreme se ne bi moglo reći da je bog zna kako probitačan — za nas vlastelu.

FONK. Kako to?

ŠPUNJĐIK. Mnogo slabe žetve... evo već treća godina.

FONK. To, bogme, nije dobro!

ŠPUNJĐIK. Daleko od dobra. Al’ ipak, trudimo se koliko možemo... mučimo se... jer dug je tu! Naravno, mi smo svet prost, seoski; s prestonicom se mi ravnjati ne možemo, istina; u prestonici su, naravno, sve najprvi proizvodi, i ostalo... Al’ se mi ipak, što 'no vele, koliko smo u stanju, trudimo...

FONK. To je svake hvale vredno.

ŠPUNJĐIK. Dužnost pre svega. Al’ su nezgode velike. Neki put prosto ne znaš kako... od kog kraja da počneš. Ovo, ono... da ne dâ Bog! Prosto u ćor-sokak zapadneš, pa ni maći!... Uobrazilja ti čak, najednom, klone i oslabi... (Daje sebi umoran izgled).

FONK. A kakve to nezgode, naprimer?

ŠPUNJĐIK. Eh, kakve! Neki put dođe pa se provali nasip. A i rogata, izvinićete, stoka takođe nam mnogo skapava. (Uzdišući). Volja Svevišnjeg, naravno. Moramo joj se pokoravati.

FONK. To je neprijatno. (Opet se okreće Maši).

ŠPUNJĐIK. A uz to... (Primetivši da se Fonk od njega okrenuo, on se zbuni i ućuti).

FONK (Maši kojoj je Vilicki jedno dvaput šaputao na uvo za vreme njegovog razgovora sa Špunjđikom). Vi, verovatno, i rado igrate?...

MAŠA. Ne... ne mnogo...

FONK. Ta valjda nije? Kako je to čudnovato! (Vilickom). Poslednja igranka u Vlasteoskom klubu bila je vanredno sjajna; ja mislim, moglo je biti do tri hiljade duša.

MOŠKIN. Ta šta govorite! (Obraćajući se Špunjđiku). A? Filipe? Eto kud bi ti trebao da odeš. Šta veliš, takvo što ti tamo kod vas ne

možeš videti? (Smeje se. Špunjđik setno diže pogled).

FONK (Maši). Ta je l' mogućno da vi čak ni na toaletu važnost ne polažete — i uopšte na uživanja... To je tako svojstveno...

MAŠA. Ko to kaže?... Sve to ja vrlo volim...

FONK (smešeći se prema Prjaškinoj). Vašom toaletom se, po svoj prilici, bavi vaša tetka? Jer to ne bi spadalo u delokrug gospodina Moškina. (Prjaškina opet od straha izbeči oči).

MAŠA. Da, moja tetka... dabogme (Fonk se nepomično zagleda neko vreme u nju. Maša obori oči).

VILICKI (prilazeći odzadi ka Moškinu, poluglasno). A šta je bilo s ručkom, Mihailo Ivaniću? To je strašno... Razgovor se s mesta ne miče...

MOŠKIN (ustajući i skoro šapatom Vilickom, ali sa neobičnom energijom). Ama šta znam da radim sa tom prokletom kuvaricom? Taj će me stvor božij u grob oterati! Idi, Peća, tako ti Boga, reci joj da ću je odmah sutra oterati ako nam ovoga časa ne dâ da ručamo! (Vilicki hoće da ide). I reci makar tom mazgovu Stratilatki da nam donese da se čime pre ručka prihvatimo — ali na novom poslužavniku; jer taj je kadar... Mari on! On zna samo noževima u pretsoblju da čangrlja. (Vilicki ode. Moškin se obraća užurbano i sa sjajnim licem Fonku). Tako, tako, tako. Ja se s vama potpuno slažem.

FONK (ne bez nekog čuđenja pogleda u Moškina). Da. A recite mi, molim vas... (On ne zna šta da kaže). Da! A g-n Kufnagel gde stanuje?

MOŠKIN. Na Velikoj Podjačeskoj, u Blinikovljevom domu, u dvorištu, na trećem spratu; nad kapijom mu stoji firma — nekako neobična. Veoma zanimljiva firma: ništa se na njoj razumeti ne može; a zanat mu je, jamačno, dobar.

FONK. A! pokorno vam blagodarim. Treba s tim Kufnagelom da se razgovorim. (Smeje se). A njemu se jednom u mom prisustvu desilo nešto vrlo čudnovato. Zamislite; idemo mi jednom po Nevskom...

MOŠKIN. Da, da...

FONK. Elem, idemo mi po Nevskom; najednom ispade nam u sretanje nekakav oniži gospodin u medveđoj bundi. Najednom vam taj gospodin poče da grli Kufnagela, cmače ga u same usne —

zamislite! Kufnagel ga, naravno, gura od sebe, kaže mu: jeste l' vi poludeli, šta li vam je, gospodine?" A gospodin u bundi zape pa ga opet grli, pita ga je li odavno iz Harkova doputovao... I sve to, zamislite, na ulici! Najzad se čitava stvar razjasni: gospodin u bundi je od Kufnagela držao da je neki njegov prijatelj... Kakva ipak, sličnost, — molim da primetite! (Smeje se; svi se smeju).

MOŠKIN (ushićeno). Prezanimljiva anegdota! Uostalom, takve sličnosti se dešavaju. Eto, i kod nas — sećaš se, Filipe — dva naša suseda — braća Polugusanovi — sećaš se? Prosto, jednog od drugog ne možeš razaznati, neki put. Ni uzmi ni ostavi, jedan kao drugi. Istina, jednom je nos bio malo kao pripljusnut, a na jednom oku mu beona, posle se uskoro propio i oćelavio; a ipak, sličnost je bila da se čovek čudi. Je l' da, Filipe?

ŠPUNJĐIK. Da sličnost je, zbilja, velika. (Dubokomisaono). Uostalom, to, kažu, neki put zavisi od raznih uzroka. Nauka će to, naravno, kad tad dokučiti.

MOŠKIN (vatreno). I dokučiće, neizostavno će dokučiti!

ŠPUNJĐIK (s dostojanstvom). Ali tačno se, ja mislim, to kazati ne može. Nego, uostalom, može biti. (Poćutavši). Najzad, što da ne?

FONK (Maši). Hrpa prirode je u takvim slučajevima veoma čudna. (Maša ćuti. Iz pretsoblja ulazi Stratilat sa zakuskom na poslužavniku. Za njim Vilicki).

MOŠKIN (koji nije ni sedao od onog doba kako je ustao; užurbano). Je l' po volji da se malo prihvatite pre ručka? (Stratilatu, ukazujući na Fonka). Hodi ovamo, ti! (Fonku). Je l' po volji malo ajvara? (Fonk odbija). Ne želite? No, kako je po volji. Katarina Savišna, služite se — i ti, Mašo. (Prjaškina uzima zalogaj hleba s ajvarom i jede, jedva rasklapajući usta. Maša se ne odaziva). Filipe, što ne uzmeš nešto? (Špunjđik ustane, odvede Stratilata malko u stranu pa uspe sebi čašicu votke. Vilicki prilazi Fonku. Najednom se na vratima pretsoblja ukaže Malanja).

MALANJA. Mihailo Ivaniću...

MOŠKIN (kao van sebe pojuri joj u susret i odupirući se kolenom o njen trbuh, poluglasno). Kud srljaš, mečko, kud?

MALANJA. Pa ručak...

MOŠKIN (izgura je napolje). Dobro, idi. (Brzo se vraća). Niko više ne želi? Niko? (Svi ćute. Moškin šapuće Stratilatu). Idi, idi, pa brže

javljaj: „ručak je gotov”. (Stratilat izlazi, Moškin se obraća Fonku). A dozvolite da vas upitam, Rodione Karliću, igrate l’ vi neki put karata?...

FONK. Da, igram; ali sad ćemo mi, kanda, skoro i ručati. A osim toga, ja sam sad u tako prijatnom društvu (ukazujući na Mašu. Vilicki lako steže usne).

MOŠKIN. Naravno, mi ćemo sad odmah da ručamo. To ja samo tako. Nego, ako je po volji, možemo posle ručka — na male pare, razume se.

FONK. Drage volje. (Maši). A vi ste, ja mislim, prema kartama potpuno ravnodušni?

MAŠA. Da, ja se nikad ne kartam.

FONK. To je razumljivo. U vašim godinama su druge misli u glavi... A vaša se uvažena tetka karta?

MAŠA (malko se obraćajući Prjaškinoj). Karta se.

FONK (Prjaškinoj). Preferansa?

PRJAŠKINA. Piketa.

FONK. A! Ja tu igru ne znam... Ali uopšte, naše dame imaju pravo da se žale na karte...

MAŠA (nevino). A što?

FONK. Kako što? Vaše pitanje mene čudi.

VILICKI. Zbilja, Marija Vasiljevna... (Maša se strašno zbuni).

STRATILAT (Izlazeći iz pretsoblja gromoglasno). Ručak je gotov.

MOŠKIN. No hvala Bogu! (Svi ustaju). Izvol’te, dragi gosti, ne zamerite, — šta je Bog dao. Mašo, podaj ruku Rodionu Karliću. Petruša, povedi Katarinu Savišnu (Špunjđiku). A ja ću, brate, s tobom. (Uzima ga pod ruku). Evo ovako. (Svi idu u pretsoblje. Moškin i Špunjđik iza sviju). Eto, još koji dan pa ćemo se tako i na venčanje uputiti, Filipe... A što si se ti tako najednom skunjio?

ŠPUNJĐIK (uzdišući). Ništa, brate, sad mi je malo lakše. Nego samo, vidim ja: u Petrogradu — nije ono što je kod nas. Ne-e. U veliku brigu me bacio.

MOŠKIN. E, brate, sve su to sitnice. Pričekaj malo pa ćemo butelju šampanjca da popijemo u zdravlje verenika — to će bolje biti. Hajdemo, pobratime! (Odlaze).

ČIN DRUGI

Pozornica pretstavlja prilično siromašku sobu mladog neženjenog činovnika. Prema gledaocu vrata; desno druga. Sto, divan, nekoliko stolica, knjige na polici, čibuci po uglovima, komod. Vilicki sedi, obučen, na stolici i drži u krilu otvorenu knjigu.

VILICKI (poćutavši malo). Mićka!

MIĆKA (ulazeći iz pretsoblja). Šta zapovedate?

VILICKI (pogledavši na nj). Lulu. (Mićka ide u ugao pa puni lulu). Od Rodiona Karlića danas iije doneto pismo?

MIĆKA. Nije. (Daje Vilickom lulu i šibicu).

VILICKI (raspaljujući lulu). Da!... Mihailo Ivanović će, možda, danas naići — a ti ćeš mu... opet kazati da nisam kod kuće. Jesi l! razumeo?

MIĆKA. Razumem. (Odlazi).

VILICKI (neko vreme puši i najednom ustane). Nego, to se ipak kako bilo mora već jednom svršiti! To je neizdržljivo! To je prosto neizdržljivo! (Hoda po sobi). Moje držanje je, ja to znam, neoprostivo grubo; već je pet dana kako im nisam odlazio... od samog onog prokletog ručka... Ali šta da radim, Bože moj! Ja se ne znam pretvarati... No to se mora čime bilo svršiti. Jer ne mogu se ja ovako neprestano kriti, po čitave dane sedeti kod poznanika, noćivati kod njih... Treba se na šta bilo odlučiti, najzad! Šta će oni tamo u ministarstvu o meni pomisliti? To je neoprostiva slabost, prosto detinjarija! (Zamislivši se na časak), Mićka!

MIĆKA (ulazeći iz pretsoblja). Šta je po volji?

VILICKI. Ti mi, kanda, reče... i Mihailo Ivanić je juče svraćao?

MIĆKA (zabacujući ruke za leđa). Dabogme! Oni su još od nedelje svaki dan izvoleli svraćati.

VILICKI E?

MIĆKA. U nedelju su izvoleli čak veoma zabrinuti! dotrčati: Je l’ ti, kažu, zdrav tvoj gospodin — zašto juče kod nas nije dolazio?

VILICKI. Da, da, ti si mi govorio. — Pa šta? Ti si mu valjda odgovorio da ja...

MIĆKA. Ja sam im kazao da vi niste u varoši... Otputovali su, rekoh, nekud poslom.

VILICKI. No, a šta on?

MIĆKA. Oni su se čudili. Kakvi su to sad, kažu, najednom poslovi?... i kako to da ste vi tako najednom otputovati izvoleli, ni reči im ne rekavši. Oni su se, kažu, posle u ministarstvu raspitivali: tamo ništa ne znaju — znači: nije zvanična stvar. Veoma su se izvoleli zabrinuti i uznemiriti. I pitali su kako ste vi izvoleli otputovati, to jest, da l' ste uzeli gradskog fijakeristu, il' kočijaša kiridžiju, i koliko ste rublja sobom izvoleli poneti... Veoma su bili zabrinuti.

VILICKI. Pa šta si mu odgovorio?

MIĆKA. Ja, kao što ste vi izvoleli narediti: „ne znam, rekoh, kud se gospodin uputiti izvoleo, al' samo odvezao se s prijateljima: znači, da se van varoši provozaju. Ovakog časa ga, rekoh, očekujem". Oni se malo zamisliše pa odoše — eto, od to doba svaki dan navraćati se izvolevaju. Onomad čak dvaput. Sinoć su valjda podrug sata kod vas u kabinetu presedeti izvoleli: vas su neprestano čekali; pisamce ostavili.

VILICKI. Da... pročitao sam ga... Nego čuj: ako danas opet Mihailo Ivanović dođe, ti mu reci da sam se vratio pa sam opet od kuće otišao — al? da ću kod njega danas neizostavno doći... Čuješ?... Neizostavno. — Hajd, idi; pa mi paradni mundir spremi.

MIĆKA (odlazeći, sa osmehom). Čak su se kod pokućara raspitivati izvoleli. Kaže, veli, da li ti, bratac, znaš kud je to Petar Ilić otputovao?

VILICKI. A šta pokućar?

MIĆKA. Pokućar mu reče da, veli, ne zna, nego da vi, kanda, zbilja ne izvolevati kod kuće noćivati.

VILICKI (poputavši). No, idi. (Mićka odlazi. Vilicki počinje da hoda po sobi). Kakva detinjarija! I kakva glupa misao — kriti se! Kao da je to mogućno!... Sad ću morati lagati, izmišljavati... Ali starca je nemogućno obmanuti — sve će na videlo izaći. Eh, kako je sve to gadno, gadno!... (Zastane). I šta se ovo učini od mene? — Zašto me — prosto mravci podilaze kad samo pomislim da treba, najzad, da odem već jednom do njih? Jer ja sam, ipak, verenik: za koji dan trsba da se venčam... Osim toga, ja Mašu volim... Da... da; ja sam gotov da se njome oženim. A i stvar je već udešena... dao sam reč... no, i, najzad, ja uopšte nemam ništa protiv... (Smiče ramenima). Čudnovato! Ovo ja nikako, priznajem, nisam predviđao! (Opet seda). Ali taj ručak! taj ručak! Dok sam živ taj ručak zaboraviti neću. I šta bi

Maši najednom? Jer ona nije glupa... naravno, nije glupa. No, jedne reči, al' jedne reči nije znala reći! A Fonk i ovako i onako, i odovud, i odonud — na sve moguće načine. Jok, ćuti kao zalivena! „Da... naravno... vrlo mi je milo…“ Eto, to joj je sve što je uspela da kaže!... A ja, sve ono vreme, u zemlju da propadnem od sramote! Fonku sad u oči pogledati ne smem, bogami! Sve mi se čini da on baš kao da mi se potsmeva. A ima, doduše, i čemu. Naravno, on, kao čovek delikatan, celo svoje mišljenje neće izreći... (Omanje ćutanje). Bojažljiva je, divljačna... međ boljim se svetom nikad nije kretala... Naravno. Pa od koga onda i da se nauči... tome... no, tim manirima, najzad... valjda neće od Mihaila Ivanića, zbilja!... Međutim, ona je tako dobra, tako me voli... Pa i ja nju volim. (Vatreno). Zar ja kažem da je ne volim? Samo, eto... (Opet omanje ćutanje). Ja se s Fonkom slažem: vaspitanje je — važna stvar, veoma važna stvar. (Uzima knjigu). Nego, treba da odem do njih... treba da im odem... Da; danas ću da odem tamo. (Baca knjigu). Ah, kako je sve to ružno! (Ulazi Mićka). No, šta je novo?

MIĆKA (pružajući mu pisamce). Pismo.

VILICKI (pogledav na potpis). A! No, dobro; idi. (Mićka izlazi. Vilicki brzo otvara pismo). Od Maše! (Čita u sebi — pa, dovršivši, opušta ruke u krilo). Kakva su to sad preterivanja! Na šta to? (Ustaje i čita glasno). „Vi mene ne volite više; to je za mene sad već očevidno”. — Koliko li je puta to već pisala? — „Molim vas, nemojte se ustručavati; mi smo oboje još slobodni. Ja sam već odavna primetila na vama postupno hlađenje prema meni…“ E, to baš nije istina! „Mada se vi, na izgled, spolja, niste izmenili... no sad kao da vam je došlo teško da se i dalje pretvarate... A i našto? Vi ste, kažu, otputovali iz Petrograda... Je l' to istina? Očigledno, vi se bojite da se sa mnom sastajete. No, kako je, da je, ja bih želela da se objasnim s vama... Odana vam” i ostalo. „... Kad se vratite, vi ćete zateći ovo pismo. Dođite nam, ne radi mene — no radi jadnog starca koji hoće da poludi za sve ovo vreme. Ako se ja varam, ako sam vas uzgred ogorčila — izvinite me... No vaša poslednja poseta... Do viđenja”. — (Sa izvesnom zbunjenošću). No, našto to, našto sve to? Šta je to sad? Kako je nije sramota, najzad... Večno neki nesporazum... Lepi izgledi za budućnost! No, recimo, ja sam, zbilja, pogrešio: čitavih pet dana im nisam odlazio; — ali zašto brže bolje izvoditi ovakve

zaključke?... I kakav joj je to neki svečan ton? (Pogleda opet na pismo i važno maše glavom). U svemu tom ima više sebičnosti nego ljubavi. Ljubav se tako ne izražava. (Poćutavši). Nego, ja zbilja treba već da im odem — još danas. Kriv sam pred Mašom, zbilja. (Hoda po sobi). Svratiću kod njih sad odmah, pre ministarstva... Inače mi je uz put. Da, da, neizostavno ću da im odem... (Zastane). Da; samo će mi u prvi mah biti nezgodno... Ali sad, što mu je — tu mu je. Iz ove kože nikud! (Iz pretsoblja se razlegne lupa. On osluškuje i ostavlja pismo u džep. — Mićka ulazi).

MIĆKA. Gospodin Fonk su došli. Radi bi da vas vide. S njima je još nekakav gospodin.

VILICKI (poćutavši malo). Zamoli gospodu. (Mićka izlazi. Ulaze Fonk i Sozomenos. Vilicki im ide u sretanje). Kako mi je milo...

FONK (stežući mu ruku). Petre Iliću, dozvolite da vas upoznam sa svojim dobrim prijateljem.., (Vilicki i Sozomenos poklone se jedan drugom). Vi ste, možda, slušali... G-n Sozomenos...

VILICKI. Naravno... ja sam...

FONK. Uveren sam da ćete jedan drugog zavoleti...

VILICKI. Ja ne sumljam...

FONK. Bavi se književnošću, i sa velikim uspehom.

VILICKI (sa uvaženjem). O-ho!

FONK. On još ništa nije štampao... ali mi je ovih dana pročitao pripovetku... Vanredno dobro napisan sastav! Naročito stil — prevashodan!

VILICKI (Sozomenosu). Kakav je naslov, dozvolite da doznam?

SOZOMENOS (naglo, isprekidano; on uopšte isprekidano govori). „Plemenitost sudije na obalama Volge.”

VILICKI. A!

FONK. Mnogo osećanja, toplote; ima čak uzvišenih mesta.

VILICKI. Ja bih se osećao veoma polaskan kad bi g. Sozomenosu bilo ugodno da i meni pročita svoju pripovetku...

FONK. O, ja mislim, i njemu će to vrlo milo biti... (Pogledajući na Sozomenosa). Gospoda pisci retko odbijaju takve molbe. (Smeju se; Sozomenos mu odgovara unutrašnjim i hrapavim smehom).

VILICKI. Sedite, gospodo; ako je po volji, da vas poslužim lulama? (Daje im čibuke i duvan. Fonk odbija. Sozomenos seda, ponajlak puni lulu i polako se osvrće oko sebe).

FONK (Vilickom, dok Sozomenos puni lulu). I pomislite, kakva čudnovatost! Gospodin Sozomenos sve do sad ni najmanje nije slutio da u njemu leži književnički dar... a on, kao što vidite, nije baš tako mlad... Koliko vam može biti godina, Alkivijade Martiniću?

SOZOMENOS. Trideset pet. A mogu l’ dobiti malo vatrice?

VILICKI (dodajući mu šibice sa stola). Izvolite, izvolite.

SOZOMENOS. Hvala. (Pripaljuje lulu).

FONK (Vilickom). A osim toga, on poreklom nije Rus... Nego, on je još u ranom detinjstvu ostavio svoj zavičaj, nalazio se u raznim dužnostima, služio većim delom po manjim mestima; došao, najzad, u Petrograd, u nameri da se posveti sapundžijskoj industriji — kad tek najednom poče da — piše!... Šta znači talenat! (Vilicki saosećajno gleda u Sozomenosa). Ja, priznajem, nisam neki velik ljubitelj današnje književnosti: sad vam nekako čudnovato pišu. Osim toga, mada smatram sebe za potpunog Rusa, te ruski jezik priznajem, tako reći, za svoj rođeni jezik, ipak ja, baš kao i Alkivijad Martinić, nisam ruskog porekla, te, sledstveno, nemam, tako reći, glasa...

VILICKI. O, molim vas! Pa vi, naprotiv, vi vanredno vladate ruskim jezikom; ja se čak stalno divim čistoti, eleganciji vašeg stila... molim vas...

FONK (skromno se smešeći). Može biti... može biti...

SOZOMENOS. Prvi znalac.

FONK. No, recimo. Šta sam, ono, hteo da kažem?!... Da! ja, zbilja, nisam veliki ljubitelj savremene književnosti (seda; i Vilicki seda), ali vrlo volim ruski stil, pravilan i izrazit stil... Otud me je tako i obradovala pripovetka g. Sozomenosa... Ja sam odmah pohitao da mu izjavim svoje iskreno divljenje. Uostalom, da je štampa, to mu ja još ne bih savetovao, stoga što, na žalost, kod današnjih kritičara ja vrlo malo ukusa nalazim.

SOZOMENOS (izvadivši lulu iz zuba i unoseći se sabesednicima u lice). Svi ti kritičari ništa pod Bogom ne razumeju.

VILICKI. Da; mnogo nešto mudrijaše u svojim kritikama.

SOZOMENOS (ne menjajući položaj). Prosto, ništa.

VILICKI (Fonku). Sve što mi rekoste o g. Sozomenosu vrlo uzbuđuje moje ljubopitstvo, i ja bih veoma želeo da se upoznam sa njegovom tvorevinom...

SOZOMENOS (neprestano u onom istom položaju i snizivši glas). Ništa. (Pa opet zabagla lulu).

FONK. On će vam ovih dana svoju pripovetku doneti. (Ustajući i odvodeći malo Vilickog u stranu). Vi vidite, on je prilično čudnovat čovek, što kažu, osobenjak; ali to se baš meni na njemu i dopada. Svi pravi pisci su veliki osobenjaci. Priznajem, veoma mi je milo što sam ga pronašao. (Sa važnošću). Che le brodeche. (To Fonk izgovara Je le protège[79] na svoj, nemački način). No, a šta mi vi radite, dragi moj Petre Iliću? Kako vaši poslovi?

VILICKI. Pa... sve kao i obično.

FONK. Vi ovih dana u ministarstvo niste dolazili?

VILICKI. Nisam dolazio... (Poćutavši). Vi znate zašto?

FONK. Hm! No kako nameravate sad?...

VILICKI. Reći ću vam iskreno, Rodione Karliću... Ja sam danas nameravao da se odvezem onamo...

FONK. I vrlo ćete dobro učiniti.

VILICKI. Vi razumete, to ne može tako ostati... A čak me je stid... To je, najzad, i smešno. A uz to, ja tu baš i nisam sasvim u pravu... Potrebno je da se objasnim, i ja sam uveren, sve će se to dovesti u red, da bolje biti ne može.

FONK. Naravno.

VILICKI (osvrnuvši se). Priznajem vam... Ja bih vrlo voleo da s vama malo razgovaram...

FONK. Pa dobro. Šta vam smeta i sad?...

VILICKI. Ja bih želeo da razgovaramo u četiri oka... Stvar je dosta tugaljiva...

FONK (snizivši glas). Vama možda smeta prisustvo g. Sozomenosa... Molim vas! Pogledajte ga samo! (Ukazuje na Sozomenosa, koji je utonuo u tupu ukočenost, pa tek ovda-onda ispušta dim iz usta). On nas i ne opaža. Njegova uobrazilja nije kao u mene i vas: on je sada, možda, na Istoku, u Americi, Bog zna gde. (Uzima Vilickog pod ruku pa počinje da s njim hoda po sobi). Govorite slobodno što ste imali da mi kažete.

VILICKI (neodlučno). Vidite, ja upravo ne znam ni od kog bih kraja do počnem... Vi prema meni ukazujete takvo raspoloženje. Vaši saveti su svagda praktični, tako umni...

FONK. Molim, molim, bez komplimenata!

VILICKI. Pomozite mi, tako vam Boga! Ja se nalazim, kao što ste već mogli primetiti iz naših poslednjih razgovora, u veoma teškom položaju... Vi znate, ja se ženim, Rodione Karliću; nameravam da se oženim... Dao sam reč, i, kao častan čovek, rad bih bio da svoju reč i održim... Ja ni zbog čega ne mogu koreti svoju verenicu; nikakva se promena kod ne nije desila... Ja je volim — a među tim... Vi nećete verovati, sama pomisao na blisko moje venčanje takav na mene čini utisak, takav... da neki put samog sebe pitam: — imam li ja, u današnjem svom stanju, pravo da primim ruku moje zaručnice; da ne bude to, najzad, s moje strane prevara? Šta je to, recite mi? Je l’ to bojazan da izgubim svoju samostalnost, ili drugo neko osećanje?... Ja sam u velikoj neprilici, priznajem.

FONK. Čujte, Petre Iliću... Hoćete li mi dozvoliti da vam izložim svoje mišljenje potpuno iskreno?

VILICKI. Učinite dobrotu! učinite dobrotu! (Zastavši i osvrćući se na Sozomenosa). Ali, boga mi... meni je mnogo nezgodno pred gospodinom... A! pa on je, veselnik, kanda zaspao!

FONK. Ta valjda nije?... Zbilja! (Prilazi Sozomenosu, koji je zaspao, oklembesivši glavu na grudi, i u produženju svega sledećeg razgovora tek ovda onda zadrhće, i, što kažu, „nosi mrtvima vodu”). — Ah, pa ovo je vrlo zanimljivo! (U sebi). Eine allerliebste Geschichte! (Glasno). To mu se, vidite li, dosta često dešava... Kakvi su osobenjaci ta gospoda pisci! (Sagibajući se k njemu). Spava kao zaklan! Ali meni se to, verujte, mnogo dopada. To je vrlo originalno, zar ne?

VILICKI. Da-a.

FONK. No, eto, znači, sad nemate od čega da se uznemiravate. (Obojica se obraćaju na avan scenu). Elem, čujte, ljubazni moj Petre Iliću... Vi želite da čujete moje mišljenje o vašem braku... je l’ te? (Vilicki klimne glavom). To je pitanje veoma delikatno. Počeću tim... (Zastane). Eto, vidite l’, Petre Iliću, po mome shvatanju, čoveku je, naročito u naše vreme, nemogućno živeti bez izvesnih pravila. Bar ja sam, još u svojoj prvoj mladosti, propisao sebi neke, tako reći, zakone, od kojih nikada i ni u kojoj prilici ne otstupam. Jedno između mojih glavnih pravila jeste ovo: „Čovek nikad ne sme sam sebe obarati, ne sme dopuštati sebi da se srozava; čovek mora osećati

uvaženje prema samom sebi, dužan je da daje sebi računa o svim svojim postupcima”. A sad prelazim lično na vas. Vi ste se, pre jedno dve godine, upoznali sa g-nom Moškinim; g-n Moškin vam je ne jednom ukazivao usluge, možda čak i veoma značajne...

VILICKI. Da, da, ja sam njemu za mnogo šta obvezan, za mnogo...

FONK. Ja u to ni najmanje ne sumnjam; ne sumnjam čak ni u vašu zahvalnost... Plemenitost vaših misli mi je i suviše dobro poznata... Ali tu se sad javlja pitanje na koje treba obratiti pažnju. Gospodin Moškin je, naravno, jedan vrlo valjan čovek, ali, recite i sami, ljubazni moj Petre Iliću, vi i on — pripadate li vas dvojica jednom i istom društvu?

VILICKI. Pa ja sam tako isto siromah kao i on; čak sam još siromašniji.

FONK. Stvar nije u bogatstvu, Petre Iliću: ja govorim o obrazovanosti, o vaspitanju, o načinu života uopšte... Vi izvinite moju iskrenost...

VILICKI. Govorite samo — ja vas slušam.

FONK. A sad... Sad o vašoj zaručnici. Recite mi, Petre Iliću, volite li vi nju?

VILICKI. Volim. (Ućuti na časak). Ja je volim.

FONK. Jeste li zaljubljeni u nju? (Vilicki ćuti). Eto vidite li, dragi prijatelju, ljubav... naravno... protiv ljubavi se ne može govoriti: to je oganj, to je vihor, to je vrtlog, šta hoćete, jednom reči, fenomen... s ljubavlju je, zbilja, teško vojevati. Ja, od svoje strane, ipak mislim da ni tu pamet ne sme da gubi svoja prava; ali moje lično mišljenje u tom slučaju ne može poslužiti kao opšte pravilo. Ako vi tako mnogo volite svoju zaručnicu, onda nema smisla ni da ja razgovaram s vama; sve naše reči će biti, tako reći, samo jedan prazan razgovor. Ali meni se, naprotiv, čini da počinjete da se kolebate, vi ste u neodlučnosti; vi, najzad, sumnjate u svoja sopstvena osećanja, — a to je veoma važna tačka. U svakom slučaju, vi ste sad u stanju, što kažu, da primate savete prijatelja. (Uzima Vilickog za ruku). Čujte! ded’te da bacimo jedan hladan pogled na vaše odnose prema Mariji Vasiljevnoj. (Vilicki pogleda u Fonka). Vaša verenica je vrlo ljubazna, vrlo mila devojka, neosporno... (Vilicki obara oči). No vi znate, i najbolji dijamant zahteva izvesnu obradu. (Vilicki brzo baca pogled

na Sozomenosa). Ne brinite se, on spava. Nije u tom pitanje, Petre Iliću, volite li vi sad svoju zaručnicu ili ne, nego u tom: hoćete li vi sa njom srećni biti? Obrazovan čovek ima svoje potrebe kojima njegova žena neki put ne saoseća; njega zanimaju pitanja koja su njoj nepristupačna... Verujte, Petre Iliću, jednakost je neophodno potrebna u bračnom životu... to jest, dozvolite da objasnim. Ja niukoliko ne pristajem na onu tobožnju jednakost muža i žene o kojoj su se sad tako razvikali kojekakvi ludovi... Ne, žena treba da se slepo pokorava mužu... slepo... Vi razumete, ja govorim o drugoj jednakosti.

VILICKI. Sve je to tako... i ja se u svemu s vama slažem. Ali čujte, Rodione Karliću, stavite vi sad sebe i na moje mesto. Kako može neko sad od mene zahtevati da izneverim svoju datu reč? Molim vas! Jer ja ću svojim otkazom ubiti Mariju Vasiljevnu... Jer ona se, kao dete, predala u moje ruke. Ta ja sam je, može se reći, izveo na svetlost; ja sam je pronašao, ja sam joj se nametnuo!... te sam sad i obvezan da idem do kraja. Kako hoćete vi da ja sad najednom zbacim sa sebe tu odgovornost?... Ta vi biste me prvi morali prezirati...

FONK. Dozvolite, dozvolite; ja nisam nameran da vas sasvim opravdavam; ali vaši se razlozi još mogu osporavati. Po mom shvatanju, dužnosti bivaju od dve ruke: dužnost prema drugima i dužnost prema samom sebi. Kakvo pravo imate vi da škodite samom sebi, da kvarite svoj sopstveni život? Vi ste mladi, život je vaš, što kažu, u punom cvetanju; vaši pretpostavljeni imaju vas u vidu; vama pretstoji, možda, sjajna karijera... Pa zašto hoćete vi sad da napustite stvar koju ste tako lepo započeli?

VILICKI. A što da je napuštam, Rodione Karliću? Zar ja ne mogu da i dalje ostanem u službi, pa da...

FONK. Naravno da možete, pošto se oženite, da i dalje služite — nema spora. Ali evo šta, Petre Iliću: sve se može postići vremenom; ali ko se ne bi radije poslužio najkraćim putem? Vrednoća, usrdnost, tačnost — sve to ne ostaje bez nagrade, istina; sjajne sposobnosti činovnikove su takođe veoma korisne; one obraćaju na nj pažnju starijih; ali veze, Petre Iliću, veze, dobra poznanstva — neobično su važna stvar u svetu. Ja sam vam već saopštio svoje pravilo o izbegavanju bliskih odnosa sa ljudima nižeg reda; iz tog pravila

sasvim prirodno proističe drugo, a naime: nastojte da se što više upoznajete sa ljudima na višim položajima. I to nije čak ni odveć teško. U društvu su, Petre Iliću, uvek gotovi da prime čoveka-radnika, skromnog, sa obrazovanjem... A kad se on jednom obrete u boljem društvu, on vremenom može da načini dobru partiju, naročito kad je sam i nema nikakvih porodičnih veza.

VILICKI. Ja se s vama potpuno slažem, Rodione Karliću, ali ja nisam častoljubiv; ja se lično bojim tog „velikog sveta”, i gotov sam da vek provedem u domaćem krugu... Osim toga, ja ne vidim da sam ja obdaren nekim tamo sjajnim sposobnostima, a usrdnost kod činovnika, kako vi i sami kažete, ne ostaje bez nagrade... No mene druge misli. u brigu bacaju. Meni se sve čini da na meni leži moralna obaveza... Da kažem još više: ja ne mogu da pomislim o konačnom razlazu sa svojom zaručnidom bez nekog straha, a međutim me i brak straši... tako da ja sad lepo ne znam na šta da se odlučim...

FONK (važno). Ja razumem vaše duševno stanje. Ono i nije tako čudnovato kao što vi mislite. To vam je, eto, vidite li, Petre Iliću, prelaz; to je prelazno, tako reći, stanje, — kriza. Razumite me — kriza. Kad biste vi mogli da se sada nekud sklonite; da se udaljite odavde bar na kakav mesec dana, ja sam uveren da biste se vi vratili kao sasvim drugi čovek. A posle pozovite u pomoć svu snagu svoga karaktera — i odlučite se!

VILICKI (zagledavši se u Fonka). Vi mislite? Ali Maša, Rodione Karliću, Maša? Savest će me moja utući.

FONK. To je, naravno, veoma neprijatno. ja potpuno sa vama osećam. Ali šta da se radi?

VILICKI. Ja sam gnusan, gnusak čovek!

FONK (strogo). Našto takve reči? To je, dozvolite da vam primetim, to je detinjarija... Vi mene izvinite... Ali iskreno saučešće koje ja prema vama osećam... (Vilicki mu stiska ruku). Naravno, Mariji Vasiljevnoj će to u prvi mah biti teško; njeni jadi možda neće tako lako i odmah iščeznuti; ali razmislimo hladnokrvno. Vi baš i niste toliko krivi kao što to vi sebi zamišljate. A vaša verenica će vam, od svoje strane, morati biti čak i zahvalna... Vi ste joj, tako reći, pružili ruku, vi ste je prvi izveli iz mraka tame, vi ste probudili sposobnosti koje su u njoj spavale; vi ste, najzad, otpočeli njeno obrazovanje... No vi ste pošli još i dalje. Vi ste probudili i izazvali u

njoj nade — neostvarljive; vi ste je, recimo, obmanuli; no vi ste tu i samog sebe obmanuli... Jer vi se, ponavljam, niste pretvarali da ste zaljubljeni, niste je obmanuli namerno?

VILICKI (vatreno). Nikad, nikad!

FONK. Pa što se onda sad tako kidate? Zašto neprestano sebi prebacujete? Verujte mi, ljubazni Petre Iliću, vi do danas, osim dobra, ništa Mariji Vasiljevnoj niste učinili!...

VILICKI. Bože moj, Bože moj! Na što da se odlučim? (Fonk ga ćuteći gleda). Vi me sad jamačno prezirete....

FONK. Naprotiv, ja vas samo žalim.

VILICKI. Ali uveravam vas, Rodione Karliću,. ja ću ipak naći u sebi još snage da izađem iz ovog položaja... Ja sam vam iz sveg srca zahvalan za ove vaše savete... Ja ne mislim da bih ja bio u svemu sa vama saglasan; ove vaše zaključke ja primiti ne mogu... Ja zasad još ne vidim nikakvu preku potrebu da izmenim ovoju odluku; ali...

FONK. Ja to nikako nisam ni zahtevao, Petre Iliću... Razmislite prvo sami o svom položaju...

VILICKI. Naravno, naravno... Ja sam vam neiskazano zahvalan...

FONK. Ja sam tu, vi razumete, sasvim po strani....

VILICKI. Tako vam Boga, Fonk, ne govorite tako... (Mićka ulazi iz pretsoblja). Ko je to? A! ti? No šta hoćeš? (Mićka se smeška). Šta je bilo?

MIĆKA. Nekakva gospođa pita za vas.

VILICKI. Kakva gospođa?

MIĆKA (opet se smeška). Gospođa. Dama. Žele samo s vama da govore.

VILICKI (uzbuđeno pogleda u Fonka pa se opet okreće Mićki). Pa što joj nisi kazao da nisam kod kuće? (Mićka se smeška). Pa gde je ta dama?

MIĆKA. U pretsoblju.

FONK (snizivši glas). Pa zar ćete se vi sad prema nama ustručavati? Ja i on (ukazujući na Sozomenosa) možemo otići. (Budi ga). Alkivijade Martiniću, probudite se! (Sozomenos mumla). Probudite se. (Sozomenos izbeči oči). Kako je mogućna tako spavati!

SOZOMENOS. A ja baš kao da sam dremnuo?

FONK. Da, dremnuli ste. A sad hajdemote. Vreme je. (Sozomenos se diže).

VILICKI (koji je sve to vreme stojao nepomično, najednom užurbanim glasom). Ali zašto, gospodo, zašto vi idete?

FONK. Pa, molim vas...

VILICKI. Možda je to tek tako, ništa naročito. To tek onako neko za mene pita.

SOZOMENOS (kao iz bačve). Pa mi možemo i ostati.

FONK (Sozomenosu). Tsss... Alkivijade Martiniću, razumite... Njima je, eto, dama došla...

SOZOMENOS (promuklo i iskolačivši oči). Dama?

VILICKI. Ama to ništa ne znači... Uveravam vas, to je tek tako... To je šta bilo, onako... Ja ne znam... nije to ništa.

SOZOMENOS (isto onako promuknuto). A je l’ mlada?

VILICKI. Ja, Boga mi, ne znam... A ne biste li vi hteli, gospodo, da odete kod mene u spavaću sobu, na časak, jer će vam kroz pretsoblje, znate l’, biti nezgodno... Samo na časak...

FONK. Kako je po volji... ali, molim vas, nemojte se zbog nas ustručavati.

VILICKI. Ne, zbilja, ako se što ne žurite, ako ne nameravate nekud ići, ostanite, molim vas. Pa ćemo još da razgavaramo.

FONK. Drage volje. Hajdemote, Alkivijade Martiniću. (Obojica se upute prema vratima desno).

SOZOMENOS (u hodu, Fonku). Je l’ mlada? a?

FONK (sa osmehom). Ne znam... (Obojica ulaze u spavaću sobu).

MIĆKA (koji je sve dosad stojao, zabacivši ruke za leđa i smeškajući se). Dakle, kako zapovedate?

VILICKI. Zamoli gospođu, razume se. (Mićka izlazi. Vilicki zaključava vrata s desna pa se vraća na avanscenu. Ulazi Maša, u šeširu pod velom, i zastane, ne došavši do sredine sobe. Vilicki joj se približi). Dozvolite da čujem s kime imam... (Najednom cikne). Marija Vasiljevna! (Maša prilazi nepouzdanim koracima divanu, seda i diže veo. Vrlo je bleda). Vi... ovde, kod mene!... (U toku čitave sledeće scene Vilicki često baca pogled prema vratima od spavaće sobe i govori poluglasno).

MAŠA (slabo). Niste mi se nadali, je l’ te?

VILICKI. Zar sam mogao i pomisliti...

MAŠA. Niste mi se nadali... Ne bojte se, ja ću odmah ići... Jeste li sami?

VILICKI. Sam sam... no...

MAŠA. Meni se čini da sam čula tu neke glasove...

VILICKI. Bili su mi tu prijatelji... no otišli su...

MAŠA. I ja ću odmah ići... Jeste l' se odavna vratili s puta?

VILICKI. Marija Vasiljevna... ja sam...

MAŠA (pogledavši u njega). Znači, to je istina, istina... vi ste se krili... Bože moj! Ne bojte se... ja nisam došla ovamo s namerom da vam pravim neprijatnosti... (Zastane).

VILICKI. Marija Vasiljevna, oprostite mi... Kunem vam se Bogom, danas sam hteo da dođem kod vas.

MAŠA. Velika čast... no ja vam ne prebacujem... Ja sam došla samo da se objasnim s vama... Ja sam vam danas napisala pismo...

VILICKI. Umirite se, molim vas... gle kako ste pobledeli!... Da niste bolesni?

MAŠA. Zdrava sam, hvala Bogu... nije to ništa... Zdrava sam ja više no što mi treba. Ja sam došla...

VILICKI (sedne do nje i upada joj u reč). Čujte, Marija Vasiljevna, ja sam kriv — kriv sam vam da gore biti ne može... Oprostite mi. E, pa evo vam: istina je, ja nisam nikud iz Petrograda putovao... Nego sam izbegavao sastanak s vama. Zašto? pitaćete vi. Ne znam ni ja, tako mi Boga. Ja neki put... Sa mnom se zbivaju nepojmljive stvari... glupe misli roje mi se u glavi... i tada ja sam sebe ne mogu da poznam... no kod vas se tada odmah javljaju sumnje i podozrenja... Vi ste preterano osetljivi, Marija Vasiljevna.

MAŠA. Zar ja... preterano osetljiva, Vilicki? Ta evo pet dana, čitavih pet dana...

VILICKI. No, da, da; kriv sam, kriv sam; oprostite mi, budite snishodljivi...

Maša. Ne rekavši mi nijedne reči... (Samo što se nije zaplakala).

VILICKI. Tako vam Boga, umirite se... Sve će to proći. Sve će se na najbolji način udesiti... videćete.

MAŠA. Ne, Vilicki, to neće proći. Prošla je samo vaša ljubav... Zar sam mogla pomisliti da će svega dve nedelje pred venčanje... Ali kakvo venčanje! Kao da bih ja sad još mogla verovati...

VILICKI. Čujte, Marija Vasiljevna, mi zbilja treba da se razgovorimo; mi se moramo ozbiljno objasniti... Razume se, ne sad i ne ovde. Treba jednom već prekinuti sve te nesporazume...

MAŠA. Prekinuti? Pa oni su već prekinuti. Kao da ja ne osećam da me vi više ne volite, da sam vam dosadila, da sam vam na teretu? Ja to vrlo dobro. osećam, Petre Iliću. Naravno, ja nisam ni dostojna vas; nisam dobila takvo obrazovanje... Ali vi ste sami, vi ste prvi... Setite se, zar sam vam se ja nametala? Ja vas i sada samo jedno molim: ne mučite me; recite da ste me prestali voleti, da je među nama sve svršeno... pa, ako ništa, bar neću više biti u neizvesnosti.

VILICKI (tužno). Ali po čemu vi mislite...

MAŠA. Po čemu? Pa zar bi bilo mogućno da ja ne primetim vašu hladnoću? Za to mi ne treba nikakve učenosti. Pre se niste odmicali od mene, donosili ste mi knjige, čitali ste sa mnom... neki put biste me zvali Mašom... (Snizivši glas). Vi ste čak prestajali bili da mi govorite „vi", a sad... Zar sam mogla da ne primetim tu promenu — recite i sami? — Šta mi je u tom što ste vi moj verenik, poklone mi donosite?... Ah, Vilicki, vi me više ne volite, vi me ne volite...

VILICKI. Mašo, kako možete tako što govoriti?... Istina, ja sam pred vama kriv; ali, ponavljam vam, sve će se to lepo objasniti. Ja i vi treba da se razgovorimo, da razjasnimo naš položaj. Ja sam častan čovek, Mašo, vi to znate; ja vas nigda nisam obmanjivao... vi mi sad samo uzalud srce razdirete... No, da, kriv sam... pa oprostite mi...

MAŠA (oborivši glavu). Ne volite vi mene, ne volite...

VILICKI. Opet vi! Pa to je od vaše strane, boga mi, nemilosrdno. Vi vrlo dobro znate da ja vas volim. Pogledajte me: je li mogućno da vi to ne osećate?... Umirite se, tako vam boga, i vratite se kući... a ja ću još večeras...

MAŠA. Šta! vi želite da ja što pre odem od vas?

VILICKI. Našto taj razgovor, Mašo! Kakvo vam je to uživanje, i sebe i mene mučiti! Uostalom, ja nemam prava da vas ukoravam: ja sam kriv pred vama i ćutim. Ali, zbilja, poslušajte me...

MAŠA (ne dižući očiju). Čime li sam mogla ja zaslužiti tu vašu hladnoću, Vilicki, recite mi... (Malo po malo počinje da plače). Naravno, ja nisam tako školovana... Vaš prijatelj mora da mi se onomadne smejao... Bog zna šta vam je on o meni nagovorio... Jer

ja znam: vi ste ga tada doveli bili u nameri da me uzme na egzament... (Kod reči „egzament” — Vilicki „proguta knedlu”). Ali ja sam bar... (Plače).

VILICKI (molećim glasom). Prestanite, molim vas, prestanite... Jer to vam ništa odlakšati neće... Samo uzalud ubijate sebe... Kako biste vi takvo što!... Prestanite...

MAŠA (kroz suze). Vi mene ne volite.

VILICKI. A vi još rekoste da hoćete da se sa mnom objasnite... No vi sad niste u stanju ništa da saslušate... Pa kako ćemo ja i vi posle živeti, kad eto vi još sad, pre venčanja?... (Maša jeca). Mašo, tako ti boga... tvoje suze će mi svu dušu iskidati... ako Boga znaš, umiri se, — samo ćeš videti, sve će se lepo objasniti, sve — veruj mi... Mi treba da jedno drugo pomažemo; jer oboje nas — i mene i tebe — još malo veće teškoće u životu čekaju.

MAŠA. Vi me ne volite više!...

VILICKI (malko ljutit). Ama dosta, dosta, ako Boga znaš... Pa zar ste vi sve poverenje prema meni izgubili? Pa lepo, ja sam kriv; oprosti mi; pogledaj, evo me na kolenima pred tobom... (klekne).

MAŠA (kroz suze). Namojte, nemojte...

VILICKI (malko oštrije). Ako me zbilja volite — prestanite, ako Boga znate... Vi i ne slutite u kakav me glup položaj stavljate... (Skoro šapatom). Tako ti Boga, Mašo, idi... Večeras ću neizostavno, neizostavno doći... (Maša neprestano plače). Ta prestanite, ako Boga znate!...

MAŠA (kroz suze). Zbogom ostajte za navek, Petre Iliću... (Počinje glasno da jeca).

VILICKI (skoči). Ah, ta ovo je već i suviše! Mašo... Mašo... (Ona neprestano gorko plače). Mašo! (Ona rida. On jetko:) Ta prestanite, najzad... Mogu nas čuti...

MAŠA (skidajući maramicu s lica). Šta rekoste?

VILICKI (zbunjeno i ljutito ukazujući na vrata od spavaće sobe). Tamo je jedan moj prijatelj.

MAŠA (ispravlja se). I vi mi to niste odmah kazali?... O, pa vi mene prezirete! (Istrči napolje).

VILICKI (poleti za njom). Mašo... ta pričekaj, Mašo... (On stoji neko vreme nepomično, hvata sebe ćuteći za glavu; zatim, pribravši se, ide k vratima od spavaće sobe, otvara ih — i govori zbunjen i

silom se smešeći). Gospodo, izvolite — sad možete. (Fonk i Sozomenos ulaze. Fonk je spokojan i ravnodušan, kao da ništa nije čuo... Sozomenos pocrveneo kao rak — obrazi mu se naduli od uzdržavanog smeha). Izvol’te.

FONK. Je l’ vaša poseta otišla?

VILICKI. Da... (On kradom pogleda u obojicu, kao želeći da dozna jesu l’ čuli što). Otišla je. Vi me izvinite... Ja sam vas možda zadržao...

FONK. Ni najmanje, molim vas... (Daje znake Sozomenosu koji samo što nije prsnuo u smeh). Ni najmanje. — A šta, zar vi danas nećete izlaziti nekud? Divno vreme.

VILICKI. Da; u ministarstvo ću da odem... (Fonk i dalje daje znake Sozomenosu). A gde ćete biti večeras?

FONK. Večeras sam nameran... (Sozomenos najednom prsne u smeh).

VILICKI (zajedljivo). Ja vidim, gospodo, vi ste tamo sve čuli...

SOZOMENOS (kroz smeh). Nego šta... nego šta vi mislite!

FONK (strogo Sozomenosu). Alkivijade Martiniću, dozvolite da vam primetim. Taj vaš smeh je vrlo neumesan... (Sozomenos grca, ali se i dalje smeje. Fonk uzima Vilickog pod ruku pa ga odvodi u stranu). Petre Iliću, molim vas, nemojte se ljutiti na njega... Svi su ti što pišu — budale i, ako ćemo našto, njih u pristojne kuće ne bi trebalo ni puštati: oni pojma nemaju o pristojnosti... Ne ljutite se na mene, Petre Iliću... Učinite dobrotu...

VILICKI (ogorčeno). Ama molim vas, ja se ni najmanje ne ljutim, niti vam što zameram. Gospodin Sozomenos je potpuno u pravu... Takva besmislena, ružna scena... Šta imam da se ljutim... Molim vas! (Sozomenos seda, ječi, odmara se, duva i briše suze).

FONK (obraćajući se Sozomenosu). Ta prestanite već jednom, Alkivijade Martiniću... (Vilickom, stežući ruku). Vi možete biti uvereni da niko ništa neće čuti...

VILICKI. Ama molim vas, naprotiv; zašto? To je vrlo zanimljiva anegdota.

FONK (prekorno). Petre Iliću...

VILICKI. Ne, zbilja...

FONK. No, dobro, dobro. Uostalom, u čitavom tom događaju nema ničeg neobičnog i čudnovatog... Vi ste sami krivi, dozvolite da

vam kažem... Vaše otsustvovanje... Ja nalazim da je sve to sasvim prirodno. Čak je u neku ruku i pohvalno...

VILICKI (zajedljivo). Vi mislite?

FONK. Naravno. U svemu tome se vidi velika odanost...

VILICKI. O, bez sumnje.

FONK (poćutavši malo). Eto vam i živog, tako reći, komentara na moje reči... A uostalom, bolje ded'te da govorimo o nečem drugom...

VILICKI (još uvek ogorčeno). Da... da govorimo o nečem drugom... O čem li bismo mogli mi govoriti?

FONK (Sozomenosu). No, jeste l' se smirili već jednom? (Sozomenos klima glavom). Pazite, nemojte opet da zaspite!

SOZOMENOS. Pa zar ja uvek spavam?

FONK. Bolje bi bilo da nam prorecitujete nekoliko stihova... Ja sam uveren da vi i pesme pišete...

SOZOMENOS. Dosad ih nisam pisao, al' najzad, kad velite, pokušaću.

FONK. Pokušajte, ja vam savetujem. (Obraćajući se Vilickom). Ah da, zbilja: jeste l' slušali vi Rubinija?

VILICKI. Nisam — al' odavno imam nameru da se s mojom verenicom izvezem do opere. (Glasno se smeje). Samo ne znam, kad će nam poći za rukom.

FONK. Preksinoć sam ga opet slušao u „Lučiji..." Do suza me je ganuo.

VILICKI (kroz zube). Do suza, do suza...

FONK. A znate li šta, Vilicki? Vi ste čovek vrlo strog i takav koga nečim malim i osrednjim ne možeš zadovoljiti.

VILICKI. Ja?

FONK. Da, vi.

VILICKI. Na primer?

GLAS MIĆKIN (u pretsoblju). Ama nisu kod kuće... nisu. Izvoleli su se izvesti. (Vilicki ućuti i sluša. Isto i Fonk).

GLAS MOŠKINOV. Kad je tako, hoću da mu pismo ostavim.

GLAS MIĆKIN. Naredili su mi da vam kažem da će oni danas kod vas svratiti... a pismo vi možete i tu napisati.

FONK (obraćajući1 se Vilickom). Šta je to sad? (Vilicki ne odgovara).

GLAS MOŠKINOV. A što nećeš da me pustiš?

GLAS MIĆKIN. Nemogućno je. Vrata su zaključana. Oni su ključ izvoleli odneti.

GLAS MOŠKINOV. Pa ti htede u sobu po mastilo da uđeš?

GLAS MIĆKIN. Ama nemogućno. Boga mi, nemogućno.

GLAS MOŠKINOV. Čuj, Mića — tvoj gospodin je kod kuće... Ja znam. Pusti me.

GLAS MIĆKIN. Kad vam kažem da je nemogućno!

GLAS MOŠKINOV. No, no, Mićo, pusti me! Tvoj gospodin nije izlazio. Ja sam tu u piljarnici pitao, a i pokućara. (Dižući glas). Petruša, Petruša, reci ovom da me pusti. Ja znam da si ti kod kuće.

VILICKI (ne smejući da u oči pogleda Fonku i Sozomenosu koji opet hoće da prsne u smeh — prilazi vratima od pretsoblja). Uđite, uđite, Mihailo Ivaniću, učinite dobrotu... Jesi l' ti poludeo, šta li ti je, Mićka? (Ulazi Moškin i Mićka. Moškin je strašno uzbuđen. Kad opazi Fonka i Sozomenosa, on počinje da se klanja na sve strane. Vilicki se, smućen, rukuje s njim). Dobro mi došli, Mihailo Ivaniću, dobro mi došli! Izvinite, molim vas... to je sad nesporazum bio... (Mićki, koji je zinuo da govori). Hajd, čisti se!

MIĆKA. Pa vi ste mi sami...

VILICKI. Čisti se, kad ti kažem! (Mićka izlazi).

MOŠKIN. O, molim te, nije to ništa! Naprotiv, ti mene izvini... ja sam vam tu sad, možda, na smetnji... (Opet se klanja Fonku i Sozomenosu, koji ga otpozdravljaju. Sozomenos ustaje sa stolice. Moškin prilazi Fonku). Rodionu Karliću, moj najniži... Ja vas u prvi mah nisam bio poznao... Znate, svetlost mi udarila... (Vrti rukom u vazduhu). Pa kako ste mi?

FONK. Hvala Bogu; kako ste vi?

MOŠKIN. Pomalo — najpokornije blagodarim. (Još jednom se pokloni Fonku i smeši se). Kakvo je divno vreme danas! (On je očevidno utučen. Teško ćutanje).

FONK (Vilickom). Pa do viđenja, Petre Ilići. (Uzima šešir). Mi ćemo se valjda još videti danas.

MOŠKIN (Fonku). Nadam se da vam nisam posmetao... Učinite dobrotu, ako ste imali nešto važno, ja mogu i posle naići... Ja sam samo hteo da se časkom vidim sa Petrom Ilićem...

FONK. O, ne... Mi smo i tako hteli da idemo... Alkivijade Martiniću, hajdemote...

VILICKI (smućeno). Vi dakle idete?...

FONK. Da... no mi ćemo se videti... Gde ćete vi ručati?

VILICKI. Ne znam... a što?

FONK. Ako vas negde ne zadrže, dođite kod Mene... oko pet časova... A sad zbogom ostajte. (Moškinu). Čast imam pozdraviti vas. (Moškin mu se pokloni).

VILICKI. Zbogom pošli, Rodione Karliću... Alkivijade Martiniću... Gde vi stanujete?

SOZOMENOS. Na Gorohovoj, u domu trgovkinje Žmuhine.

VILICKI. Ja ću imati zadovoljstvo... (Isprаća ih do pretsoblja. Oni odu: Vilicki se vraća. Moškin stoji nepomično, pa ga i ne gleda. Vilicki mu neodlučno prilazi). Vrlo mi je milo što vas vidim, Mihailo Ivaniću.

MOŠKIN. I meni... i meni je vrlo milo... Petruša, naravno. Ja sam... ovaj... ja sam... (Ućuti).

VILICKI. Ja sam hteo danas da dođem do vas, Mihailo Ivaniću... Ja ću i tako skoro morati poći od kuće... A što ne sednete?

MOŠKIN (još uvek u istom položaju). Hvala... svejedno... No, pa kako tvoj put van Petrograda?... Jesi l’ zdravo?

VILICKI (brzo). Dobro sam, dobro... hvala Bogu... Koje je to doba?

MOŠKIN. Jamačno dva časa.

VILICKI. Zar već dva?

MOŠKIN (brzo se okreće Vilickom). Petruša, Petruša, šta je to s tobom, brate?

VILICKI. Sa mnom... Mihailo Ivaniću?... Ništa...

MOŠKIN. (prilazeći mu). Rašta se ti na nas ljutiš, Petruša?

VILICKI (ne gledajući na njega). Ja?...

MOŠKIN. Jer ja sve znam, Petruša; ti van varoši nisi izlazio. A čitavih pet dana nisi nam dolazio... Krio si se od mene... Šta je to s tobom, Petruša — kaži mi? Da te nije ko od nas što uvredio?

VILICKI. Ta šta to govorite!... Naprotiv..,

MOŠKIN. Pa otkud onda najednom takva promena?

VILICKI. Ja ću vam to... posle objasniti, Mihailo Ivaniću...

MOŠKIN. Mi smo svet jednostavan; volimo te iz sveg srca; izvini nas ako smo ti što skrivili. Mi sve ovo vreme nismo znali šta da mislimo, Petruša; klonuli smo duhom, strašno smo se namučili. Zamisli i sam kakav je morao biti naš položaj! Poznanici nas pitaju:

gde li je to Petar Ilić? Ja bih da im kažem: otišao iz varoši na kratko vreme, — al’ me jezik ne sluša... ne znam šta da radim. I neposredno pred svadbu, zamisli. A tek Maša, jadnica! O sebi i da ne govorim. Jer Maša... imaj u vidu: pa ona je tvoja verenica. Jer ona, jadnica, osem tebe, i mene, nikoga na svetu nema. — Pa bar da je tu neki uzrok, nego tako — kao da si mi nož u srce zabo.

VILICKI. Boga mi, Mihailo Ivaniću...

MOŠKIN. Ja znam, Petruša, ona je tu kod tebe maločas bila... (Vilicki lako uzdrhta). Jutros najednom meće šešir; pitam je — kuda će? A ona mi, kao da je pameću šenula: pusti me, veli, — idem da kupim što nam treba. (Setno). No kakva tu sad kupovina, Petruša, sam razmisli! Ja tada ništa; pustih je — pa za njom... Kad tamo, a ona ulicom trči-trči, jadnica, pa pravo ovamo... Ja se sklonim za ugao, znaš tamo gde se štofovi prodaju... Gledam je tako posle jedno četvrt časa, izlazi ona od tebe, sirotica moja, ne možeš je poznati koliko se promenila; sela na fijaker, oborila glavu, pa kad se zaplaka, jadnica!... (Zastaje i briše oči).

VILICKI (uzbuđeno). Ja sam kriv, Mihailo Ivaniću, zbilja sam kriv i pred tobom, i pred njom... Oprostite mi, tako vam Boga!

MOŠKIN (uzdišući). Ah, Petruša, Petruša, ne bih se tome od tebe nadao!

VILICKI. Oprostite mi, Mihailo Ivaniću... Ispričaću vam celu stvar, pa ćete videti da će se sve to još dati u red dovesti. To je sigurno. Ja ću još danae biti kod vas pa ću vam sve objasniti. Oprostite mi.

MOŠKIN. To ti je pametno, Petruša; no, hvala Bogu. Ja sam znao da ti nisi kadar da nas namerno ogorčiš... Ded da te zagrlim, dušo moja! ta čitavih te pet dana video nisam... (Grli ga).

VILICKI (brzo). Čujte... Nemojte da mislite da sam ja nešto neprijatno rekao Mariji Vasiljevnoj... Naprotiv, ja sam se svojski trudio da je umirim... Ali ona je bila toliko uzbuđena...

MOŠKIN. Verujem ti, Petruša... samo zamisli ti sebe na njenom mestu... Petruša, ti valjda nisi prestao da nas voliš?

VILICKI. Ta kako možete i pomisliti tako što!

MOŠKIN. I ni nju nisi prestao da voliš? Ona tebe tako voli, Petruša... Ona će umreti ako je ti ostaviš!

VILICKI. Što vi to govorite, Mihailo Ivaniću?...

MOŠKIN. Imaj na umu da je ona tvoja zaručnica... već je i dan svadbe određen... i još po tvom pristanku...

VILICKI. Pa zar neko kvari venčanje? Za Boga!... Pa ja volim Mariju Vasiljevnu...

MOŠKIN. Pa hvala Bogu! Pa hvala Bogu! Znači, sve je kako treba. Nešto se to tebi onako... učinilo da nije... Ali otsada, Petruša, molim te: bolje uvek reci, makar prosto izgrdi; a ne ovako... čitavih pet dana...

VILICKI. Ne pominjite mi, molim vas, to više... I tako mi je teško... otsad toga više neće biti — verujte mi.

MOŠKIN. No, svršeno je, Petruša, svršeno... Ko prošasto pomene, tome nek... ti već znaš...

VILICKI (ne gledajući u Moškina). Samo sam ja, zbilja, Mariji Vasiljevnoj rekao, pa i sad vama ponavljam, da ću ja morati imati s njom jedno malo objašnjenje... znate li, radi toga, da se slični nesporazumi ne bi otsada ponavljali...

MOŠKIN. Ama kakvi to nesporazumi, čoveče Božji! I šta ti znače ti tvoji „nesporazumi"? Ja to nikako ne razumem.

VILICKI. Potrebno je da se ja o tome sa Marijom Vasiljevnom objasnim.

MOŠKIN. Pa ko bi mogao imati nešto protivu toga? To je tvoje pravo. Jer ona je tebi žena — a ti njoj muž i nastavnik; pa od koga će ona da sluša pouku, pravila, tako reći, na putu života — ako ne od tebe? Jer vek zajedno provesti — to nije što preko polja preći; treba da jedno drugom u svako doba mogu istinu govoriti. Ti si se i inače mnogo o njoj starao, o njenom obrazovanju, to jest — jer ona je siroče, a ja čovek neškolovan. To je tvoje pravo, Petruša.

VILICKI. Vi mene nikako ne razumete, Mihailo Ivaniću... No, uostalom, to će se sve razjasniti, videćete, u najskorijem vremenu — i sve će posle da ide lepo kao što je i dosad bilo. (Pogledavši u njega). Nego, vi ste se čak i u licu izmenili, jadni moj Mihailo Ivaniću!... Kako sam grešan, kako sam neoprostivo kriv pred vama!

MOŠKIN. Eto ga sad! Tri pune godine si ti meni samo radost pričinjavao i život mi sladio... a sad me samo jednom ožalostio — pa čudna mi čuda! Ne vredi ni govoriti! A što se tiče objašnjavanja — ja se uzdam i oslanjam na tebe, jer ti si nam glava pametna... ti ćeš to sve na najbolji način udesiti. Samo, molim te, budi uviđavan i

snishodljiv. Mašu, ti i sam znaš, nema smisla zastrašivati. A što je ona kao kakvo siroče snebivljiva i povučena — ti na to ne gledaj. Ona nije kom-el-font, recimo; ali ne sastoji se u tom životna sreća, Petruša, veruj mi; nego u kreposti, u ljubavi, u dobroti srca. Ti imaš, naravno, prijatelje školovane — pa vam je, naravno, i razgovor vaš takav, uvek dubokouman... A mi... mi samo znamo da te od sveg srca volimo... To nam, Petruša, već niko poreći ne može...

VILICKI (stiskajući mu ruku). Dobri, dobri moj Mihailo Ivaniću... Čime sam zaslužio ja tu ljubav? (Moškin se smeši i maše rukom). Boga mi, ne znam čime (Kratko ćutanje).

MOŠKIN. Pogledajde mi u lice... No, eto!... Opet onaj moj stari Petruša...

VILICKI. Kako ste vi dobri, kako ste dobri!... (Opet kraće ćutanje). Baš mi je krivo: vreme mi je da idem u ministarstvo.

MOŠKIN. U ministarstvo? Pa dobro? Ja te neću zadržavati... A kad ćeš kod nas, Petruša?

VILICKI. Večeras, Mihailo Ivaniću, neizostavno.

MOŠKIN. No, dobro. A što ne bi sad odmah, Petruša?

VILICKI. Sada, Mihailo Ivaniću, boga mi, ne mogu. — Mićka!

MOŠKIN. No, kako znaš! A kako bi ti se Maša obradovala!...

MIĆKA (ulazeći). Šta zapovedate?

VILICKI. Zvaničan frak.

MIĆKA. Razumem. (Izlazi).

MOŠKIN. Tek najednom, posle svih tih suza i uznemirenja... zamisli! A? Petruša?

VILICKI. Boga mi, Mihailo Ivaniću... Doveče ću vae neizostavno posetiti, neizostavno...

MOŠKIN (sa uzdahom). Pa dobro.

VILICKI. Jer ja sve ovo vreme čak ni u ministarstvo nisam odlazio... Zamislite samo... A to, najzad, može i da se primeti, pa da mi...

MOŠKIN. No, na jedan časak... pre ministarstva.

VILICKI. Ne mogu vam opisati kako i mene savest zbog toga muči... Vi, molim vas, tako, pripremite Mariju Vasiljevnu. Recite joj i vi neka mi oprosti...

MOŠKIN. Eto ga sad, šta je izmislio! Potrebne neke pripreme — taman posla! Prosto ću te dovesti pa ću joj reći: eto ti ga, našeg

begunca... a ona će ti pasti oko vrata — eto ti svih priprema... (Mićka ulazi sa frakom). Obuci lepo taj frak — pa hajdemo.

VILICKI. Najposle, dobro, — samo na časak... {Oblači frak).

MOŠKIN. Pa videćemo... kako ćemo... (Mićki, koji dodaje frak). A! bestidniče jedan! Gle ga, molim te, kakav je! (Mićka se smeši). Uostalom, moram i da ga pohvalim: sluga mora gospodarsku volju da izvršuje. — No, Petruša, baš ti hvala, vaskrsao si nas sve... Hajdemo!

VILICKI. Hajdemo. (Odlazeći, Mićki). Ako gospodin Fonk opet naiđe, reci mu da ću doći kod njega danas...

MOŠKIN. No, sve ćemo mi to posle još da vidimo... Na, evo ti šešir — hajdemo. (Obojica odu).

MIĆKA (ostaje, gleda za njima, pa polako izlazi na avan-scenu). „Bestidniče jedan!" — kaže mi starac. — Ali, ko će da im ufati račun! Jer naredio mi da ga ne puštam... Nego najbolje će biti da prilegnem pa da otspavam malo, jer ovaj... (Tropi na divan). Eh, brate, — otkad mu govorim novo kanabe da kupi! Jer ovom su federi kao pogača zgnječeni. Ali... mari ti on za divan! Bog zna gde je njegova pamet. Sigurno kod devojaka! Najposle, neka ga vrag nosi! Jer sve je to... To je... (Zagleda se u svoje visoko podignute noge). Al' što dobro šije onaj nesrećni Kapiton!... (Zaspi).

ČIN TREĆI

Ista dekoracija kao i u prvom činu. Moškin u domaćem kaputu — tatarskom ogrtaču — brižan i ožalošćen, stoji kod vrata s leve strane pa osluškuje. Posle nekoliko trenutaka na pragu se ukazuje Prjaškina.

MOŠKIN (skoro šapatom). No, šta je?

PRJAŠKINA (isto tako). Zaspala.

MOŠKIN. I nije u vatri?

PRJAŠKINA. Sad nije.

MOŠKIN. Hvala Bogu! (Ćutanje). A znate li šta, Katarina Savišna, ipak je ne ostavljajte samu... šta zna čovek, tek najednom nešto zatreba...

PRJAŠKINA. Pa naravno, baćuška, naravno! Naredite samo da mi samovarčić spreme...

MOŠKIN. Narediću, matuška, narediću... (Prjaškina ode. Moškin polako ide na avan-scenu seda, zagleda se neko vreme u pod, pređe rukom. preko lica, pa vikne). Stratilate!

STRATILAT (izlazeći iz pretsoblja). Šta želite?

MOŠKIN. Samovar za Katarinu Savišnu spremi.

STRATILAT. Razumem. (Hoće da ode).

MOŠKIN. Niko nije dolazio?

STRATILAT. Niko.

MOŠKIN. I ništa... tako... nije doneto?

STRATILAT. Ništa.

MOŠKIN (uzdahne). No, idi. (Stratilat ode. Moškin se osvrće, hoće da ustane, ali se opet spušta u naslonjaču). Bože moj, Bože moj, ta šta je ovo? Najednom opet, opet se sve stropoštalo... Sad je stvar već sasvim jasna... (Opušta glavu). Kakav način, kakav način i sredstvo, najzad... (Poćutavši malo). Nikakvo sredstvo tu sad ne može pomoći... Sve je sad... (Odmahne rukom). Manj ako samo sobom, nekako... Da ako mu se ipak pamet okrene... (Uzdiše). O, Gospode Bože! (Iz pretsoblja ulazi Špunjđik. Moškin diže pogled). A, to si ti, Filipe? Hvala ti što nas bar ti ns zaboravljaš.

ŠPUNJĐIK (stiskajući mu ruku). Ene de! Valjda sam ja neki vaš varošanin. (Poćutavši). No, šta je, je l’ dolazio?

MOŠKIN (pogledavši u njega). Ne, nije dolazio.

ŠPUNJĐIK. Hm, nije dolazio. A kakav je uzrok?

MOŠKIN. A Gospod bi ga znao. Neprestano se izvinjava — sve nema kad, bajagi.

ŠPUNJĐIK (sedajući). Nema kad! No, a šta radi Marija Vasiljevna?

MOŠKIN. Nešto joj nije dobro. Svu dragu noć ni trenula nije. Sad se odmara.

ŠPUNJĐIK (mašući glavom). Eh, kad, pomisli čovek... (Uzdahnuvši). Da, da, da.

MOŠKIN. A šta ti radiš?

ŠPUNJĐIK. Pa trčim i znojim se — po mojim stvarima — eto šta radim. Ali samo, priznajem ti, Mihailo Ivaniću, kad vas pogledam, vas

Petrograđane — ne-e, teško je s vama raditi. Pa mislim: samo što dalje od vas. Ne, vi ste, gospodo — vrag bi vas znao kakvi ste vi to!

MOŠKIN (ne gledajući u njega). Ama nemoj Talco... Ima valjda i ovde dobrog sveta.

ŠPUNJĐIK. Ne kažem — može biti... al’ samo tu čovek mora dobro otvoriti oči, biti stalno na oprezu... (Poćutavši). Dakle nije dolazio Petar Ilić?

MOŠKIN (najednom mu se okrene). Filipe, što da krijem pred tobom? Ti vidiš u meni potpuno ubijenog čoveka.

ŠPUNJĐIK. Ma nemoj tako, za Boga!

MOŠKIN. Potpuno, potpuno dotučenog, ubijenog čoveka. I kako iznenadno! Sećaš li se, Filipe, kad si onomad došao, svega pre dve nedelje... sećaš li se kako sam te dočekao, kakve sam planove gradio, sećaš li se? A sad!... Sad se sve to u ambiz survalo, brate, sve u zemlju propalo, u sam preispodnji pakao — a ja sedim kao budala, mislim ali ništa ne mogu da smislim.

ŠPUNJĐIK. A možda ti to i preuveličavaš, Mišo?

MOŠKIN. Kamo sreće da preuveličavam! Ti si, eto, svakidašnji nam gost, ti i sam možeš oceniti. No, recimo, posle onog ručka, sećaš li se, mora da mu se nešto nije dopalo, nije nam posle dolazio — no, možda sam, recimo, tada rekao ili učinio neku glupost. Ja se digoh do njega, objasnih se sa njim; no, dovedoh ga ovamo; Maša malo otplakala, oprostila mu... lepo. I sad, rekao bi čovek, sve je u najboljem redu, zar ne? Doduše, on se tada ne zadrža dugo kod nas, — sramota ga bilo, šta li... tek on ju je tad opet uveravao, tako, znaš, već kako mu sleduje: sve će, veli, biti kao što je i bilo — no, jednom rečju, kao verenik, mladoženja.... Lepo. Sutradan dolazi, još joj i poklon doneo; zabavi se tu časak, dva — pa se brže bolje opet izgubi. Kaže: poslovi. Sutradan nikako nije ni dolazio... zatim opet jednom svrati, presede svega jedan sat, i skoro sve vreme je ćutao. Ja, znaš, o svadbi; rekoh, kako i kada... vreme je, rekoh; on: da, da — i toliko; al’ eto, od to doba opet ga nema... kao da je u zemlju propao. Kod kuće ga nikad zateći ne možeš, na pisma ne odgovara.... Pa eto, reci i sam, Filipe, kako to sad izgleda? Jer to je, najzad, i suviše jasno i očevidno. Znači, izvlači se. A? Izvlači se. I zamisli ti sad sebi: u kakvom sam ja sad položaju? Jer odgovornost, može se reći, sva na meni leži: jer ja sam svu tu kašu zakuvao... A

ona je, naravno, samorana sirota; za nju nema ko da se zauzme. Ali ko bi mogao pomisliti da će Petruša... (Zastane).

ŠPUNJĐIK (sa dubokomisaonim izgledom). A znaš šta ću ja tebi da kažem, Mihailo Ivaniću?

MOŠKIN. Šta?

ŠPUNJĐIK. A da se nije on možda probekrijao? Fos-parke, — što kažu. Jer Petrograd je za takvo što — najgroznija varoš.

MOŠKIN (poćutavši). Ne, nije to. Nije takav čovek on, a i da jeste, ipak ne bi on tako postupao.

ŠPUNJĐIK. A možda mu se kakva druga devojka dopala? Prijatelj njegov, onaj što se onako kočoperi, možda ga je upoznao s nekom takvom osobom

MOŠKIN. To pre. Nego neće ni to biti. U njemu se nekakva promena izvršila; ja prosto ne mogu da razumem; baš kao da nam je neko, mesto njega, nekog drugog podmetnuo. I ne gleda me više onako, i smeje se ne onako, i govori drukčije, a Mašu prosto izbegava. Ah, Filipe, Filipe! teško mi je, da znaš samo kako mi je teško! A što je najstrašnije, Filipe: do nedavno kakav je to dobar i krasan mlad. čovek bio... A sad... I otkud to najednom? Kako je to, kako je moglo to...

ŠPUNJĐIK. Da, da, Mišo, to, zbilja... ovaj... nije lako, što kažu. Samo, ipak, meni se čini da ti grešiš što si tako duhom klonuo...

MOŠKIN. Eh, Filipe, Filipe, ti ne znaš... ta ja sam njega kao sina voleo! Ta ja sam s njim poslednji zalogaj delio. I šta me najviše ubija: da se bar na nešto ljuti, znaš — lakše bi mi bilo, ipak bih se pre nečem nadati mogao; a ovako — prosto ravnodušnost nam ukazuje, čak sažaljevanje... Eto šta je ubistveno, Filipe. Jer eto, on niti dolazi, niti će doći, i sutra neće doći, i meni sad kao da je čudnovato i pomisliti da bi nam on još ikada mogao doći.

ŠPUNJĐIK. Da, brate, da; ne kaže se uzalud u pesmi: „Prevratno je sve na ovome svetu.” Da.

MOŠKIN. Prosto da čovek legne pa da umre... (Ulazi Prjaškina). A! Katarina Savišna! No, kako je?

PRJAŠKINA. Hvala Bogu, Mihailo Ivaniću, hvala Bogu; ne izvolite se uznemiravati. (Špunjđik joj se javlja). Zdravo da ste, Filipe Jegoriću.

ŠPUNJĐIK. Od nas vam poštovanje, Katarina Savišna. Kako ste vi u svom zdravlju?

PRJAŠKINA. Hvala Bogu, baćuška, hvala Bogu. A kako ste vi?

ŠPUNJĐIK. I ja, hvala Bogu. A Marija Vasiljevna kako je u svom zdravlju?

PRJAŠKINA. Sad je malo bolje. A noćas je sasvim rđavo spavala. (Uzdiše kao da pevuši). Eh-ieh. (Moškinu). A šta je bilo sa samovarčićem — jeste l' izvoleli narediti?

MOŠKIN. Naredio sam, kako ne bih, naredio sam... A zar vam ga još nije doneo? Stratilatka! (Stratilat ulazi sa samovarom). Šta je s tobom, more?

STRATILAT. Tek sad, je uzavreo. (Nosi samovar u Mašinu sobu).

ŠPUNJĐIK (Prjaškinoj). Vi se, ja tako zamišljam, prosto ne odmičete od postelje Marije Vasiljevne...

PRJAŠKINA. Dabogme. Jer ko bi se tu sad o njoj brinuo? Sami izvolite razmisliti.

ŠPUNJĐIK. Vi ste, ja sam uveren, primerna tetka.

PRJAŠKINA. Mnogo sam vam zahvalna, Filipe Jegoriću.

MOŠKIN. No, dobro, dobro. (Stratilat se vraća iz Mašine sobe, i daje Moškinu pismo). Od koga je to?

STRATILAT. Ne mogu znati.

MOŠKIN (pogledavši na potpis). Petruškina ruka. (Brzo otvara i čita. Špunjđik i Prjaškina pažljivo se zagledaju u njega. Moškin strašno bledi za vreme čitanja, na, završivši, pada u naslonjaču. Špunjđik i Prjaškina hoće da mu se približe, no on odmah skoči i govori isprekidanim glasom). Ko je... to... ko je to tamo... doneo... ko je... zovi ga.

STRATILAT. Šta zapovedate?

MOŠKIN. Zovni... Ko je doneo... ko je doneo... (Daje znake Špunjđiku i Prjaškinoj. Stratilat izlazi pa se odmah vraća sa pismonošom. Pismonoša ima na glavi šlem).

PISMONOŠA. Šta želite, gospodine?

MOŠKIN. Jeste l' vi, ljubazni moj... Jeste l' vi doneli ovo pismo... od gospodina Vilickog?

PISMONOŠA. Nisam, gospodine... Poštom je došlo. Privatna pisma nam je najstrožije zabranjeno da nosimo.

MOŠKIN. Ah, da, tačno, izvinite... Ja sam, vidite li, mislio... (Sasvim se spleo).

ŠPUNJĐIK (Moškinu). Umiri se. Stratilate, idi, plati tom čoveku. (Stratilat i pismonoša izlaze). Mišo, priberi se...

MOŠKIN (najednom zastane). Sve je svršeno, prijatelji moji! Sve! Ja sam propao, Filipe, i svi smo mi propali. Sve je svršeno!

ŠPUNJĐIK. Ama šta je?

MOŠKIN (otvarajući pismo). Pa evo, čuj. I vi, Katarina Savišna, čujte. On se odriče, dragi moji, konačno se odriče. Venčanja neće biti, i uopšte — sve je svršeno, sve je propalo, sve, sve! Evo, evo šta mi piše. (Špunjđik i Prjaškina stanu sa obe strane Moškinove). „Ljubazni moj Mihailo Ivaniću, posle duge i neprestane bo... borbe sa samim sobom, ja osećam da se moram najzad objasniti s vama... iskreno. Verujte, ta odluka pada meni teško, veoma teško. Ja, Bog mi je svedok, to nikako nisam mogao predviđati, i želeo bih da vas izbavim od takve neprijatnosti... Najmanje oklevanje bilo bi sada neoprostiv greh... Ja sam se i tako odveć dugo lomio... Ja ne nalazim i ne priznajem sebe za sposobna da život Marije Vasiljevne učinim srećnim, na vas molim da njenu reč, njeno obećanje primite od mene — nazad.” — Nazad! (Špunjđiku). Evo, vidi. (Špunjđik gleda u pismo. Moškin čita dalje). „Ja ne smem čak ni da molim oproštenje; osećam u kolikoj sam meri ja krivac i pred njom, i pred vama, pa hitam da izjavim da ja ne znam devojke dostojnije potpunog štovanja.. Čujete li: „Potpunog štovanja.” Čujete l’ vi to? — „Predviđajući neophodnost da prekratim na neko vreme naše odnose, rastajem se s vama sa skrušenim srcem.“ A? a? — „Ne mogu da ne uviđam i da ne priznam, Mihailo Ivaniću, da vi imate potpuno pravo da me smatrate čak i za nezahvalnog (Moškin maše glavom)... i neću vas i vašu vaspitanicu uveravati o mojoj odanosti, o mom iskrenom učešću; takve reči mogu sada, sasvim opravdano, izazvati samo vaše negodovanje, te ću stoga da ućutim... Budite srećni i vi i ona…“ Srećni! srećni!... i on još sme to da kaže — on, on!... (Moškin pokriva lice rukama).

ŠPUNJĐIK. Umiri se, Mihailo Ivaniću; šta ćemo sad, kad je tako! (Poćutavši jedan časak). Ti, kanda, nisi to do kraja pročitao...

MOŠKIN (uklanjajući ruke s lica). Ama to je koješta! To biti ne može!... On, najzad, nema prava... Taman posao! Idem sad odmah

kod njega... (Počinje brzo da hoda po sobi). Stratilatka! kapu mi daj! bundu! odmah! fijakerista pozovi ovaj minut!

ŠPUNJĐIK. Ama kud ćeš ti, Mihailo Ivaniću, kuda ćeš, ako Boga znaš!

MOŠKIN. Kuda?! Pravo njemu. Da mu pokažem!... A! zar tako ti, sinko majčin! Lepo, lepo! Na odgovor ću da ga pozovem. Na odgovor!

ŠPUNJĐIK. Ali na koji način ćeš ti njega na odgovor da pozoveš?

MOŠKIN. Na koji način? Evo na koji način! Ja ću da mu kažem: štovani gospodine, molim da mi odgovorite bez okolišanja i uvijanja. Je l' vas Marija Vasiljevna čime bilo uvredila? Je l' vas uvredila ona čime, štovani gospodine? Možda ste vi ponašanjem i vladanjem njenim nezadovoljni, štovani gospodine?

ŠPUNJĐIK. Pa on će ti...

MOŠKIN. Ne, ne, odgovarajte, gospodine, odgovarajte! Je li ona možda nevaspitana devojka, gospodine! Je l' ona neka devojka bez pravila i reda, a? a? (Kidiše na Špunjđika).

ŠPUNJĐIK. Naravno, naravno, al' on će tebi...

MOŠKIN. Šta? Vi dve godine dolazite u našu kuću, bivate tu dočekivani kao rod rođeni; dele s vama poslednju paru, daju vam, najzad, po vašoj upornoj molbi, takvo blago od devojke — dan venčanja već određen, a vi... o-o-o! Ne, ne... Kapu mi daj, Stratilatka! (Stratilat ulazi). I sad se najednom predomisliste! Uzeo čovek pero — krc, krc, krc — pa mislite da ste se izvukli? Jok, brate! Izvinićete. Pokazaću ja vama, gospodine moj, pričekajte malo; neću vam ja dozvoliti da se šegačite s nama! Još na kraju dodaje: „dugove ću moje sve isplatiti”. Ama ni groša meni od njega ne treba! Šta mi kapu moju ne daju? (Stratilat mu daje kapu; ali on je ne uzima no i dalje hoda). I on je tako što mogao! Ama jesi l' ti to, Petruša! Među nama je sve svršeno, sve! On misli, Mašu nema ko da brani, pa turio obraz pod noge! Kô veli, čudna mi čuda! Potegnuću pa odreći. Ali jok, bratac, prevarili ste se u računu... niste se na pravog namerili! Ništa to što sam ja starac, ja ću rđu na dvoboj da izazovem!

PRJAŠKINA (cikne). Sačuvaj Bože!

ŠPUNJĐIK. Ta šta ti je, Mišo, šta ti je?!

MOŠKIN. A što? Ti misliš, ja ne znam iz pištolja ispaliti? Isto kao i svaki drugi! Ama šta je to, ja kapu ištem, ištem — dvadeset četiri

puta uzastopce je ištem!

STRATILAT. Pa evo je... Koji put vam je već dajem.

MOŠKIN (istrgne mu kapu iz ruke). No, i ti si njegovim tragom pošao! Šubu mi daj! (Stratilat trči po šubu). A čekaj, sinko majčin — zapržićemo mi tebi čorbu! Čekaj!

ŠPUNJĐIK. Ama pričekaj, Mišo — čuj prvo što ti glas razuma govori!

MOŠKIN. Ama idi mi s duše ti s tvojim glasom, i s tvojim razumom! — Čovek je, vidiš valjda, u očajanju, pomahnitao od bola, a ti mu tu razum pod nos turaš... Nek ide sve ustaman! (Oblači šubu). A ako tako ne ide, na kolena ću pasti pred njim: neću se dizati, reći ću mu, prosto: „tu ću na mestu umreti, ako ne povučeš svoju reč. Sažali se, smiluj se, reći ću mu, nad jednom sirotom; zašto, reći ću mu, zašto si je zaklao, ako Boga znaš!" A vi, prijatelji moji, ostanite tu — nađite se tu, rođeni moji! Ja ću se vratiti, brzo ću se vratiti, ovako ili onako, al' ću se vratiti... Samo, tako vam Boga, da Maša kako ne dozna dok ja nisam tu — tako vam Boga! A ja ću očas, očas, očas! Vi me tu čekajte.

ŠPUNJĐIK. Mi ćemo drage volje, samo, veruj...

MOŠKIN. Ništa mi sad ne govori! Ništa neću da čujem! A ja ću se vratiti, odmah ću se vratiti. Umreću, al' ću se vratiti... (Istrči. Špunjđik i Stratilat su prenerаženi, ne znaju šta da misle. Prjaškina uzdiše i kuka, seda. Stratilat se zagleda sa Špunjđikom, polako izlazi).

PRJAŠKINA (bolno i glasno uzdišući, skrstila ruke). Ej, do Boga moga! Ah, mili moji! O-oh! Zgrešila sam, nesretnica! Čime li će se sve ovo svršiti, Bože moj, Bože moj milostivi! Ah, sokolovi moji! pomozite mi, kukavici sinjoj!...

ŠPUNJĐIK (prilazeći joj). Umirite se, Katarina Savišna, ko zna, daće Bog, pa će se sve još nekako u rsd dovesti.

PRJAŠKINA. Ah, Filipe Jegoriću, sokole moj, nema tome više leka! Niko to u red dovesti, ni pomoći ne može! Gle molim te, kakva se to nesreća na nas sručila! Šta sam u moje stare dane dočekala! Gospode Isuse Hriste, pomiluj me, grešnu...

ŠPUNJĐIK (sedajući do nje). Umirite se, boga mi, umirite se. Pa tako vi sebi i naškoditi možete.

PRJAŠKINA (brišući se i dolazeći pomalo k sebi, plačevnim glasom). Ah, Filipe Jegoriću, uđite samo u moj položaj... Jer Maša je

moja rođena bratučeda, Filipe Jegoriću. Kako je meni sada da sve to podnosim — to vi zamislite! A posle, i Mihailo Ivanić, jadnik, — kako ću ja sad sve to da podnesem?! Jer s njime sam Bog zna šta sad oni tamo mogu da učine; a kako je meni zbog svega toga!

ŠPUNJĐIK. Naravno, sve je to vrlo neprijatno.

PRJAŠKINA (istim onim plačljivim glasom). Ah, Filipe Jegoriću! Pa od ovog već ništa ni grđe ni gore biti ne može, Filipe Jegoriću! sokole moj! I evo šta na sve to još moram da kažem: sve sam ja to unapred predviđala!

ŠPUNJĐIK. Za Boga?

PRJAŠKINA (neprestano onim istim glasom). Kad vam kažem! Ali nisu hteli da me slušaju; nisu me slušali, baćuška vi moj, Filipe Jegoriću. A ja sam im vazda govorila: ništa od te vaše svadbe biti neće, oh, ništa od toga biti neće, i neće... Stalno sam im govorila, al' nisam imala kome.

ŠPUNJĐIK. A zašto nisu hteli da vas slušaju?

PRJAŠKINA (trenutno menjajući glas). A Gospod će ih znati zašto, Filipe Jegoriću. Mora da su mislili: stara žena na sve koješta govori. A ja ću vam reći, Filipe Jegoriću, naravno, ja sam žena prosta, nisam iz nekog prvog društva; što da krijem! Ali moj muž, Bog da mu dušu 'prosti! doterao je bio do štab-oficirskog čina; u provijantima se, rode moj, računao; pa smo se, rode moj, i sa dobrim svetom poznavali — tuđini su nam svaku poštu ukazivali, a svoji me, eto, ni-za-šta ne cene. Generalica Bondoidina nas je u svom domu primala, Filipe Jegoriću, a naročito je prema meni veoma, može se reći, pažnju ukazivala. Sećam se tako: sedim sama s njom u njenoj spavaćoj sobi, a ona mi kaže: divim vam se, kaže, Katarina Savišna, kakav vi u svemu ukus imate. A Bondoidina, generalica, s prvom se gospodom znavala. Ja, veli, s vama veoma prijatno vreme provodim. Pa naredi i čaj da mi se donese — tako mi boga. Što da lažem? A rođena, evo, bratučeda, neće da me sluša! Zato sad eto i kuka. No sad je već kasno.

ŠPUNJĐIK. No, možda još nije kasno.

PRJAŠKINA. Kako da nije kasno, Filipe Jegoriću? Šta vi to govorite? Razume se da je kasno. To se sad već vratiti ne može, izvinite. Bilo i bitisalo! Šta govorite vi to? Molim vas!

ŠPUNJĐIK. Može biti, može biti. Ali, Katarina Savišna, recite mi, tako vam Boga — ja vidim, vi ste žena pametna — zašto to današnja mladež nas starije nikad neće da sluša? Jer mi im dobro želimo. Što li je to tako, a?

PRJAŠKINA. Pa stoga što su vetrenjasti, Filipe Jegoriću. Bondoidina, generalica, ne jedan put mi je o tom govorila. Oh, — kaže, sećam se: — oh, Katarina Savišna, kad pogledam ja na ovu današnju mladež — no! prosto, levom rukom čovek da se prekrsti, i ništa više! Jer šta sam ja mojoj bratučedi govorila: „nećeš se ti, rekoh, za njega udati, govorila sam joj: vidiš ga kakav je plaovit, a izgleda i neki velik račundžija; na drugu stranu taj gleda... Oh, na drugu!”... A ona meni: „Ostavite to, teto, meni”. Najposle, kako hoćeš, golubice moja. I eto šta ispade od njenog „ostavite!” Jer i ja sam imala kćer, Filipe Jegoriću. Naravno, naravno! I kakva lepotica je bila; takve se danas nešto ne viđaju, rode moj, istinu vam kažem, ne viđaju se. Obrve, nos — ne možeš ih se nagledati; a već oči... ni iskazati se ne može kakve su to oči bile — kao glavice luka, rode moj! Pa, kad je pogleda čovek, a ona samo strelja njima, prosto strelja, prosto strelja. E pa šta, udala sam je; i tako sam je lepo udala, za dobra čoveka, ahtihtehtora. No, hteo je, doduše, da popije koju čašu više, ali koji je taj koji greha nema? Eto, videću ja, kako će Mihailo sad našu Mašu udomiti? Dočekaće da i sede plete, jadnica moja!

ŠPUNJĐIK. No, pa je l’ zadovoljna vaša ćerka s mužem, je l’ srećna?

PRJAŠKINA. Oh, Filipe Jegoriću, ne govorite mi o njoj! Ona je još lanjske godine umrla, rode moj; a ja sam se nje već tri godine pred smrt joj sasvim bila odrekla.

ŠPUNJĐIK. A što to?

PRJAŠKINA. Ništa ta, baćuška, nije znala da ceni: za pijanicu me je, veli, mati udala. Moj muž, veli, ništa ne zarađuje, samo zna da grdi... Pa kako onda tu čovek da bude pametan? Čudna mi čuda: nije čovek, pa šta s tim! Gde je taj što ne pije? Moj pokojnik umeo je, po neki put, ako je dozvoljeno kaz’ti, tako da se našljema, da već gore ne mož’ biti — pa sam ga ipak poštovala... Novaca nisu imali; naravno, to nije prijatna stvar, ali sirotinja nije porok. A što ju je grdio, znači da je zasluživala. A po mome prostome shvatanju, izlazi da je

muž — glava; gde stoji to da nema pravo da poučava, Filipe Jegoriću, sami recite. A zar je žena za to žena da digne nos?

ŠPUNJĐIK. Slažem se s vama.

PRJAŠKINA. Ali ja sam joj oprostila: ona je, već umrla... a da šta znam? Rajsko joj naselje! Jer ona se sad jamačno kaje. Bog nek joj bude na pomoći! A ja nisam neka zla. Ne, baćuška, meni samo da je da vek svoj nekako do kraja doguram.

ŠPUNJĐIK. Ta šta vi to govorite, Katarina Savišna!.. Niste vi još tako stari.

PRJAŠKINA. I-i-i, idite, molim vas, baćuška! Naravno, Bondoidina, generalica, bila mi je vršnjakinja, a ovamo lice joj je kud i kamo starije od moga izgledalo. Čak mi se i sama čudila. (Osluškujući). Ah, Maša ide... rekla bih, ali ne. Ne, niko ne ide. To meni u ušima zuji. Uvek mi pred ručak zuji u ušima, Filipe Jegoriću, ili me nešto stane pod lažičicom pritiskati, pa nije da pritiskuje nego prosto bogu dušu! Od šta bi to, baćuška, moglo biti? Znam jednu vidaru, pa mi savetuje da noću namažem trbuh maslom od konoplje, šta vi mislite? A dobra je to vidara, premda je Arapka. Crna je, verujte, kao čizma, a ruka joj kao pero laka...

ŠPUNJĐIK. A što da ne? Pokušajte. Po neki put, verujte, baš ta prosta sredstva izvanredno znaju da pomognu. Evo, ja svoje poznanike lečim. Najednom mi, tako, znate, dođe u glavu: ovim, na primer, pokušaću ovaj melem. I — da vidite, još te kako pomogne. Kmeta našeg sam katranom od vodene bolesti izlečio: maži se, rekoh, i ništa više. I izlečih ga, verujte Bogu!

PRJAŠKINA. Da, da, da. Ume to da bude. No sve to Bog, sve to Bog. U svemu je njegova sveta volja.

ŠPUNJĐIK. Naravno, ja dobro razumem, ovde su doktori, sve prvi učevnjaci, Nemci, oni najbolji. A mi, seljaci, za božjim leđima, tako reći, životarimo. Gde ćemo mi po doktore da šaljemo: mi prostački živimo, naravna stvar.

PRJAŠKINA. Ama ono i bolje je po prostački, Filipe Jegoriću. A i teško je s tim doktorima i učevnjacima na kraj izaći, baćuška. Eto, ništa bolji nisu od Petra Ilića. A ko je tome kriv? Sami smo krivi. Evo, uzmite samo Mihaila Ivanića: ded’, recite sami, zar je ko njega po ušima šibao da odranjuje tuđu devojku, zar ga je ko šibao? Zar je to njegova briga da je udaje? Zar je to posao za muškarca? Hteo je

dobročinstvom da je obaspe — u redu stvar, neka ga Bog poživi, ali ipak nije trebalo da se pača u tuđ posao. Je l’ te da nije trebalo, recite i sami?

ŠPUNJĐIK. Ono, recimo, tačno je da nije trebalo. To je ženska rabota. Ne polazi čak ni vama ženama ta stvar uvek od ruke. Eto, kod, nas ima jedna susetka, Perehrjanceva, Olimpijada. Tri kćeri ima u kući, sve tri bile verene a ni jedna se nije udala. Poslednji mladoženja je čak noću, po mrazu od koga je kamen pucao, iz kuće pobegao... Stara Olimpijada, pričaju, onako sva raščupana, kroz prozorče za njim vikala: „pričekajte, pričekajte, dozvolite da se objasnimo”, a on preko smetova — kao zec, pa k’o da ga ni bilo nije!

PRJAŠKINA. Ništa lakše od greha, baćuška Filipe Jegoriću... Ono naravno... Pa ipak, da su mene hteli slušati... Imala sam u vidu čoveka, to jest, kako da vam kažem, prosto, šta mi radiš? (Ljubi vrhove svojih prstiju). Ja kako! (Uzdiše). A sad? Sad je sve propalo, kao u vodu. Nego odoh da vidim Mašu... Šta li ona, Bože, radi? Jamačno još spava, golubica moja. Šta li će reći kad se probudi, kad čuje!... (Opet šmrče). Eh, baćuška, baćuška! šta li će sve biti od nas? A što li se to Mihailo Ivanić ne vraća? da mu se nije što desilo? Da ga nisu ubili? Premlatiće ga, jadnika!

ŠPUNJĐIK. Ama molim vas: premda nije daleko odavde, ipak treba vremena. Tamo, pa natrag, e, pa i zadržaće se kod njega... valja im se objasniti.

PRJAŠKINA. Da, da, baćuška, imate pravo... samo mi sve izgleda, oh, nije ovo na dobro, oh, nije na dobro! Pretući će ga, Filipe Jegoriću, pretući će ga!

ŠPUNJĐIK. Ama idite, molim vas!

PRJAŠKINA. Pa, videćete... Nikad se ja ne varam, baćuška... ja, verujte mi, već znam... Ne zavaravajte se vi što se Petar Ilić izdaje za smirenog... To vam je prvi razbojnik!

ŠPUNJĐIK. Ama ne...

PRJAŠKINA. Samo se vi oslonite na mene. Izmesiće ga, kao pitu će ga izmesiti.

ŠPUNJĐIK. Baš ste vi, matuška, čudna žena... Je l’ mi to u razbojničkoj jazbini živimo, a? Ozde nije nikome slobodno da se bije. Zato je vlast tu. jeste li vi pri sebi?

PRJAŠKINA. Samo će mu reći: „Kako smeš ti mene da uznemiruješ? Idite bestraga zajedno sa vašom Marijom Vasiljevnom... I šta se to, pseto matoro, kači?” Pa će ga onda po zubima... po zubima.

ŠPUNJĐIK. Manite, molim vas! Šta vi to? Kako samo možete tako, Boga mi!

PRJAŠKINA. I baš će ga po zubićima raspaliti, oj, raspaliće ga, jadnika mog!

ŠPUNJĐIK. Eh, Katarina Savišna!

PRJAŠKINA (počinjući da plače). Raspaliće ga, Filipe Jegoriću, još te kako će da ga raspali... Sušti Kajin...

ŠPUNJĐIK. A ja sam vas još u pametne žene računao!

PRJAŠKINA (ridajući). Oh, zviznuće ga, golube moj...

ŠPUNJĐIK (ljutito). Pa dobro, uzmimo da će ga baš i zviznuti.

PRJAŠKINA (brišući suze). I ništa mu neće biti, ništa neće biti onom psu.

ŠPUNJĐIK (osvrćući se). A evo i njega! (Prjaškina se osvrće: iz pretsoblja ulazi Moškin u bundi i šubari. Lagano dolazi do sredine scene, obesivši ruke i nepokretno uprvši pogledom u pod. Stratilat ide za njim).

PRJAŠKINA i ŠPUNJĐIK (skačući istovremeno). No, šta je? No, šta je?

MOŠKIN (ne gledajući ih). Otselio se!

ŠPUNJĐIK. Otselio se?

MOŠKIN. Da, otselio se, a nije rekao kud... to jest, nije rekao da se meni kaže kud. Nije se vratar, obešenjak, badava smejao... Ali ja ću već doznati, sutra, danas ću još doznati. U ministarstvu ću doznati. Neće se on tako lako izvući... ne, ne ne!

ŠPUNJĐIK. Što ne skineš bundu, Mihailo Ivaniću...

MOŠKIN (bacajući šubaru na pod). Eto vam, uzmite, uzmite sve što hoćete. Na što će mi sve to? (Stratilat svlači s njega bundu). Na što? Sve mi je sad jedno! Vucite, uzimajte sve. (Seda u naslonjaču i pokriva lice rukama. Stratilat podiže šubaru s poda i odlazi sa bundom).

ŠPUNJĐIK. Pa ispričaj nam, bar...

MOŠKIN (najednom dižući glavu). A šta da vam pričam? Došao sam, pitam: je l’ kod kuće? „Nije”, vele; „otputovao”. — Kuda? — „Ne

zna se”. — Eto, šta se tu ima pričati? Stvar jasna kao dan. Došao kraj svemu, to vam je sve. A zar je davno bilo kad smo zajedno stan tražili za... Jer njegov je, veli, bio teskoban... A sad mi, naravno, samo jedno ostaje: da se udavim, i toliko.

ŠPUNJĐIK. Ama šta ti to, Mišo, šta ti? Jesi l’ ti pri sebi, čoveče?

MOŠKIN. Pa šta ću drugo? (Skače). Voleo bih ja tebe da vidim na mome mestu! Šta mi sad ostaje da činim? Oh, Bože, šta sad da počnem? Kako ću sad Maši na oči?

PRJAŠKINA. Dabome... Eto vam sad, baćuška Mihailo Ivaniću... A niste hteli da me slušate...

MOŠKIN. Eh, Katarina Savišna! Smučili ste mi se gore od... pelena... Nije sad o vama reč... Šta sad Maša radi?

PRJAŠKINA (sa dubokim osećanjem uvređenog dostojanstva). Spava.

MOŠKIN. Izvinite me, molim vas... Vidite i sami u kakvom sam položaju... A osim toga, uvek ste bili na strani toga... toga čoveka, Petra Ilića... (Stavlja ruku na rame Špunjđikovo). Da, prijatelju moj, udar mi je nanesen, udar, prijatelju... pravo u srce, prijatelju... da. (Zastaje). Nego, u ostalom, ipak treba da se na nešto odlučim. (Razmislivši). Otići ću do ministarstva. Doznaću tamo adresu. Da, da.

ŠPUNJĐIK (ubedljivim glasom). Pobratime Mihailo Ivaniću, dozvoli da ti kažem nekoliko reči, što se kaže, zbog suvišnosti osećanja. Dozvoli, Mišo. Po katkad, znaš, savet može... Dozvoli.

MOŠKIN. Dobro, de, govori, šta je?

ŠPUNJĐIK Čuj me, Mišo; ne idi. Ne idi, poslušaj me. Mani. Pope će biti. Povukao reč — pa sad, što mu je, tu mu je. To se ne da popraviti, Mišo, nikako se ne da. Prosto na prosto, nema nikakve mogućnosti da se to sad popravi. Veruj mi. Evo i uvažena Katarina Savišna će ti to isto reći. Samo ćeš se uzalud sramotiti. I ništa više.

MOŠKIN. Lako je tebi pričati.

ŠPUNJĐIK. Ne, nemoj tako. I ja osećam, Mišo, kako to... ovaj... boli. Ali zrelo razmišljanje — eto šta je. Valja pomisliti, šta će iz svega toga ispasti? Eto na šta sad valja, što se kaže, pažnju obratiti. Jer, kome će od, svega toga biti najgore? Tebi, na prvom mestu, a i Mariji Vasiljevnoj. (Prjaškinoj). Zar nije tako? (Prjaškina klima glavom). No, eto, vidiš. Kažem ti, mani se. Kao da nema drugih

mladoženja na svetu osim njega! A Marija Vasiljevna je pametna devojka.

MOŠKIN. Eh, kako vi to samo lepo mudrujete, a meni se u glavi vrti, baš kao da me je neko maljem po temenu mlatnuo. Naći će se mladoženje... kao da je to tek tako! Ta cela je stvar bila objavljena, svadba je bila na pragu, ta tu je čast zamrljana, čast tu strada! To vi razumite. A, posle, da li će Maša i hteti da pođe za drugoga? Lako je vama pričati. A kako je meni? Jer, ona je moja štićenica, sirotica. Ta ja sam za nju pred Bogom odgovoran.

ŠPUNJĐIK. Ali sad se stvar već ne da više popraviti. Jer onaj je trgao reč. Sve bi sad bilo samo mučenje samog sebe...

MOŠKIN. A ja ću da mu podviknem!

ŠPUNJĐIK. Eh, Mihailo Ivaniću, nismo ni ja ni ti od onih što mogu nekog da zaplaše. Boga mi,. okani se. Izbaci iz glave — pa kraj!

MOŠKIN. Misliš li ti da je to tek tako? Kad bi i ti, eto, tako, čitave dve goddne, svakoga dana... Ama šta tu vredi pričati! Udaviću se — pa svršena stvar.

ŠPUNJĐIK. Ama našto takve reči, Mišo? Kako te nije sramota? U tvojim godinama!...

MOŠKIN. U mojim godinama?

ŠPUNJĐIK. Dosta, brate, dosta, boga mi. Ništa ti to ne valja. Dosta. Priberi se. Krst preko svega.

PRJAŠKINA. Boga mi, okanite se svega, baćuška Mihailo Ivaniću!

ŠPUNJĐIK. Pravo kaže, okani se. Poslušaj staroga prijatelja. Mani se ćorava posla.

PRJAŠKINA. Ej, manite se, Mihailo Ivaniću!

MOŠKIN (počinjući da hoda po sobi). Ne, nemože se to tako. Nikako vi ne govorite ono pravo. Moram ja sa Mašom da porazgovaram, eto šta sad treba. Moram ja njoj da objasnim... Pa neka ona sama odluči. (Zaustavljajući se). Jer, najzad, to je njena stvar. Otići ću pa ću joj reći: kriv sam pred. vama, Marija Vasiljevna. Sve sam to ja zamesio, nerazmišljeno sam, pod stare dane, postupio. Eto vam, pa me kaznite kako god znate. A ako vaše srce ne može da istrpi, iz ovih stopa idem k njemu, pa ću ga, kako znam i umem, dovući do vas — pa kraj. Eto vam, Marija Vasiljevna, izvolite sad smisliti... (Hoda po sobi).

ŠPUNJĐIK. E, brate, ni to ti ne odobravam. To, brate, nije za devojku. Je l' tako, Katarina Savišna?

PRJAŠKINA. Tako je, anđelčiću moj, Filipe Jegoriću, sasvim je tako.

ŠPUNJĐIK. No, eto, vidiš li. Sve ti to, brate, nekako pogrešno... Bolje bi ti bilo kad bi se oslonio na zdrav razum. A osim toga, sve se to još da popraviti. Seti se samo onih stihova: „Mila Hloja, strašno li je — svoga dragog izgubiti — al' se ne daj teškoj tuzi — još je život pred tobom!"

MOŠKIN (produžuje da hoda po sobi i da razgovara sam sa sobom). Da, da. Tako je, to je dobra misao. Dobro je. Kako ona rekne, tako će i biti. Da, da.

ŠPUNJĐIK. Jer... (Zaustavlja se i značajno se zagleda u Prjaškinu). Jer, ponavljam ti, nisu to posla za devojku. Ta ona te i onako neće razumeti — otkud bi to bilo mogućno? Bog bi te sveti znao šta si sve ponaizmišljao! Ona će se, prosto na prosto, gorko zaplakati; ništa drugo nego će se gorko zaplakati. Pa šta ćeš onda?

PRJAŠKINA (slineći). Oh, Filipe Jegoriću, ne govorite takve reči. Mene bar poštedi, Filipe Jegoriću. O-oh! Bar se nad staricom sažali, sokole moj!

MOŠKIN (ne slušajući ih). Da, da. Nema tu šta. Tako je. (Špunjđiku i Prjaškinoj). E, prijatelji moji, hvala vam što ste me sačekali... A sad, znate li šta? Ostavite me samog na pola časa. Vreme je, eto, lepo: idite pa se prošetajte malo po korzu, prijatelji moji.

ŠPUNJĐIK. Ama, zašto?...

MOŠKIN (žurno). Da, da, do viđenja, do viđenja... Samo na pola časa, na pola časa...

ŠPUNJĐIK. Ama kud nas ti to teraš?

MOŠKIN. Kud god hoćete... (Špunjđiku). Eto, odvedi je na Miljutinsku pijacu: tamo ćete takve ananase videti, kao detinja glava... A imaš tamo i one manumente... (Ovlaš ih gura u leđa).

ŠPUNJĐIK. Ama sve sam ja to već video.

MOŠKIN. Pa idi još jednom da vidiš... A i vi idite, Katarina Savišna, i vi...

PRJAŠKINA. A samovarčić, Mihailo Ivaniću, a samovarčić... Eno ga, vri li, vri...

MOŠKIN. Ništa, ništa... Neće vaš samovarčić propasti... Do viđenja...

ŠPUNJĐIK. Ne, boga mi...

MOŠKIN. Filipe, tako ti Boga... Evo ti kape...

ŠPUNJĐIK. Najzad, kako ti drago. Dakle, za pola časa...

MOŠKIN. Da, da, za pola časa. Evo i vašeg šešira, Katarina Savišna... A ogrtač vam, valjda, u pretsoblju visi... Do viđenja, do viđenja. (Isprаća ih, brzo se vraća na avanscenu i najednom se zaustavlja). E, sad nastaje odlučan trenutak. Ispratio sam ih, sad treba nešto učiniti... Šta da joj kažem? Kazaću joj: eto, na priliku, stvar je taka i taka. Pa šta sad, da radimo, dušo moja?... Pripremiću je kako valja, a zatim... e, zatim ću joj pokazati pismo. A, uostalom, odmah ću tu nadovezati da se, najzad, sve to još da nekako udesiti i da nadu ne treba gubiti... (Poćutavši). Uopšte, biću obazriv... U-u, i još kako obazriv!... Politika se tu traži... Dakle, šta?... Treba da idem k njoj. (Prilazi k vratima). Bojim se, strah me, boga mi... Srce mi prestaje kucati.... Valjda i ne ličim više na sebe. (Brzo prilazi ogledalu). Gle, gle samo, kakvo mi je to lice sad! Sačuvaj bože, kako ovo sad izgledam! (Tera kosu četkom). Zgodan si, brate, zgodan, nema se tu šta. Lep!.. Nego, ne vredi odugovlačiti. Ih! (Prelazi rukom preko lica). Kakav je ovo položaj! Valjda se ni za vreme najžešće bitke čovek gore ne oseća... Nego deder, počinji nešto, do sto vraga! (Zakopčava se). Najteže je — otpočeti. (Prilazi vratima). Šta, zar spava? Nije moguće. Toliko smo galamili. A šta onda ako je čula?... Tim bolje. Naravno, tim bolje. Ama hajde, kukavico, napred. Nego, čekaj, da progutam gutljaj vode. (Vraća se k stolu, nasipa čašu i pije. Iz bočnih vrata ulazi Maša). E, a sad napred u ime božje. (Okreće se i, spazivši Mašu, sasvim gubi prisebnost). Ah... jesi l’ to ti... jesi li... jesi li... kako to sad... ti...

MAŠA (y nedoumici). Ja sam, šta je to s vama?

MOŠKIN (užurbano). Ništa, ništa. Ja to samo onako... Nisam ti se nadao... Rekoše mi da se odmaraš.

MAŠA. Da, spavala sam sve vreme... Tek sam sad ustala.

MOŠKIN. A kako se osećaš?

MAŠA. Dobro. Glava me malko boli.

MOŠKIN. Nije ni čudo posle ovakve noći. (Maša seda). Znači, bolje se osećaš?... E, hvala Bogu. Danas imamo lepo vreme... Moći

ćeš se docnije i na sankama provozati... A? šta ti misliš?

MAŠA. Kako vi hoćete.

MOŠKIN. Ne, nego ti kako hoćeš... Zar sam te ja kadgod prisiljavao?... Onako kako budeš htela, tako će i biti.

MAŠA. Vi ste tako dobri, Mihailo Ivaniću.

MOŠKIN (sedajući uz Mašu). Vidi ti nje šta je izmislila! Kakav sam ja... to jest, ovaj, ja sam stvarno... U ostalom, svejedno. Nego, dede pogledaj me... (Ona ga gleda). Eh, Mašo, Mašo, opet si plakala. (Maša se okreće od njega). Razumem, Mašo, sve razumem, pa ipak, boga mi... Boga mi, ne bi trebala tako. Jer, još bi nekako moglo... ovaj... sve to... naravno... (Čini neodređene pokrete rukom). Eto, videćeš samo, boga mi.

MAŠA. Pa ja, Mihailo Ivaniću, ja ništa ni...

MOŠKIN. Ama idi, molim te!... Ti... ne. Ti... Nema tu: ništa. Ti, eto, plačeš. A zašto? Sa koga, to jest, razloga? Naravno, ja ne sporim, ali ipak... To jest, razume se... Nego, uostalom, videćemo... (Briše lice maramicom). Zašto je samo ona budala Stratilatka ovoliko ovde naložio!...

MAŠA. Bez potrebe se samo uznemirujete, Mihailo Ivaniću, bez ikakve potrebe.

MOŠKIN. Ama ko ti je kazao...

MAŠA. U svakom slučaju, nemate zbog čega da se zbog mene uznemirujete... Verujte (sa gorkim osmehom), potpuno sam se pokorila svojoj sudbini.

MOŠKIN. To jest, kako si se ti to pokorila?

MAŠA. Da. Ničemu se ne nadam, Mihailo Ivaniću., i ništa ne želim. Neću više samu sebe da obmanjujem. Ja znam: sve je svršeno. Pa šta? Možda je tim bolje.

MOŠKIN. Ama ne... zašto?...

MAŠA. Pogledajte sad i vi mene.

MOŠKIN. A što? zar?... (Hoće da je pogleda, no ne može).

MAŠA. Ah, Mihailo Ivaniću! Našto se i dalje pretvarati? Kakva vajda od svega toga?... Koga ćemo zavarati?

MOŠKIN (poćutavši). Ono, naravno... slažem se... dabome, tako je. Naravno, nikako nisam očekivao ovakav postupak.

MAŠA (iznenada sa velikim uzbuđenjem). Šta hoćete time da kažete?

MOŠKIN (zbunjujući se). Ja... ja... ovaj... ja...
MAŠA. Jeste l' danas opet bili kod njega?
MOŠKIN. Ja... da... tako je... da, bio sam.
MAŠA (brzo). Pa?
MOŠKIN. Nisam ga zatekao kod kuće.
MAŠA. Pa što onda kažete... čemu se od njega ne biste nadali?
MOŠKIN. On je, naravno... Uostalom, ti si i sama... On... on mi je pisao pismo.
MAŠA (brzo). Pismo?
MOŠKIN (sa usiljenim osmehom). Da, pismo... Onako, znaš... Uostalom, ono... to jest. Ne može se reći da.... uopšte...
MAŠA. A gde vam je?
MOŠKIN. Evo ga... kod mene...
MAŠA. Dajte mi ga... tako vam Boga, tako vam Boga, Mihailo Ivaniću, dajte mi to pismo.
MOŠKIN. Ne, Mašo, prosto ne znam... Ako ćemo pravo, nije trebalo ni da ti govorim... Ja sam se, tako, malo zbunio.
MAŠA. Dajte, dajte, dajte!...
MOŠKIN (tražeći po džepu). Boga mi, ne znam kud sam ga deo. Veruj mi, Mašo, ti se samo uzalud tako... Sad si tako uzbuđena...
MAŠA. Potpuno sam mirna... ali to pismo...
MOŠKIN (očajno). Ama ja ne mogu... Oh, Bože, Bože moj! Treba da te pripremim. Ja sam se, ovaj, spremao... Jer tebi će se još, možda, učiniti... Ne, boga mi, kako sam ja to tako... s neba pa u rebra...
MAŠA. Što me mučite tako?
MOŠKIN. Obećaj mi, bar...
MAŠA. Sve, što hoćete, samo, tako vam Boga... vidite i sami... Tako vam Boga...
MOŠKIN. Molim te, Mašo, nemoj da pomisliš... Nije to ništa. To js, znaš, bilo pisano onako, što se kaže, u prvoj zagrejanosti. Sve to još ništa ne znači. Sve se to još da lako popraviti. Neverovatno lako. To jest, prosto ništa lakše od toga.
MAŠA. Dajte mi, tako vam Boga, dajte mi pismo...
MOŠKIN (lagano vadeći pismo iz bočnoga džepa). Samo, molim te... (Maša mu istrgne pismo i pohlepno počinje da ga čita. Moškin ustaje, odlazi nešto u stranu i okreće se. Maša završava čitanje,

ostaje za trenutak nepomična, zatim naglo sa prigušenim jecanjem pokriva lice rukama. Moškin joj pritrči). Mašo, Mašo, ako Boga znaš! Rekao sam ti već da sve to nije ništa. Mašo! Mašo! tako ti Boga! Mašo! (Samome sebi). Eh, stara stoko, budalo šašava! a ovamo pričaš o nekoj opreznosti, o politici... No, otkud ti, prostačka panjina, o politici da pričaš! Potegao čovek pa odmah pismo ispovrtio. (Opet se Maši obraćajući). Dušo moja slatka, umiri se, molim te. Ne plači. ja ti za sve dobar stojim. Sve ću ja to u red dovesti. Mašo, šta radiš ti to sa mnom: ne mogu, brate, da te takvu gledam. (Ona mu pruža ruku). Ne plači, molim te.

MAŠA (kroz plač). Izvinite me, tako vam Boga, Mihailo Ivaniću. To će odmah proći. To je samo u prvom trenutku. (Briše oči maramicom).

MOŠKIN (opet seda do nje, pa joj oduzima pismo). Ništa, Mašo, sve je to ništa...

MAŠA. Da se ja i sama tome nisam nadala, a ovako, vi i sami znate, na sve sam bila spremna. Naravno, to pismo... najednom... posle svih onih obećanja... Nego, ja ni pre nisam sebe zavaravala... Želim mu svaku sreću... (Opet plače).

MOŠKIN. Razgovaraću ja sa njim, Mašo...

MAŠA. Nipošto, Mihailo, Ivaniću! On me se odriče — pa, nek' mu je srećno. Neću da mu se namećem, Mihailo Ivaniću, molim vas, čujte, ni reči o meni Petru Iliću. Ja sam siroče... Nemam nikakvog oslonca... On me je osramotio... pa sad šta znam? Praštam mu... ali neću da mu se namećem. Čujete li, Mihailo Ivaniću, ni jedne reči, ako me volite.,

MOŠKIN. Ti nemaš nikakvog oslonca, Mašo? A da šta sam ja? Zar ja ne volim tebe više no rođenu kćer? Jer, šta mene sad ubija? Ubija me, tako reći, pomisao da sam u stvari ja, jedini ja sam za sve ovo kriv, ja sam celu tu stvar zamesio. On me je prosto preklao, nema tu šta. Prosto me je namagarčio... Pa šta? Zar stoga sad sve tako da ostavimo, da mu se poklonimo, da se povučemo? Ne, to je nemogućno, pa govori ti šta hoćeš. Osim. toga, možda će se on i sam još dozvati pameti, jer ti znaš, doveo sam ti ga bio pre.

MAŠA. I sasvim uzalud. Ništa iz svega toga nije izašlo. Vi i sami uviđate.

MOŠKIN. Ali ipak, molim te, Mašo, šta sam. znao drugo činiti? Razmisli. I stavi se na moje mesto. Zar nije sve do skora sve tako lepo išlo? Jer da nisi baš ti sama zaželela da venčanje odložiš — danas bi ti već bila udata. Pa kako ti sad možeš tražiti da se ja tako, najednom, od svega odrečem?... Ta ovo je prosto san, neko prokletstvo, magla nekakva! Eto, videćeš, ja i ti ćemo tek najednom da se probudimo, i dok pogledaš, a ono sve kao što je i bilo. Kako je to mogućno, od tebe se odreći, molim te. Reci i sama? Sme li ko reći da su druge bolje od tebe?

MAŠA (setno). Vi ste suviše dobri, Mihailo Ivaniću. Vi mene volite, pa vam se sve na meni dopada. A on... ne, drugo nešto njemu treba. Ja sam ga spočetka, zbilja, zanimala, a posle... Ja sam već odavno opažala, Mihailo Ivaniću, ali vam nisam htela govoriti, bojala sam se da vas ne ožalostim. Pogledajte samo, kakve on sve prijatelje ima... Ja i vi u to društvo nismo pristali!... Za njega smo mi i suviše prosti, Mihailo Ivaniću. Niski smo mi za njega. On bi se nas skoro i stideo pred njima.

MOŠKIN. Stideo bi se! A pare od mene kad je primao, nije se stideo? Gle, molim te, ima Nemca prijatelja, pa sad digao nos. Ne, bratac, nisi se na pravog namerio.

MAŠA. Našto sad sve to, Mihailo Ivaniću? Našto? Što je bilo — bilo je...

MOŠKIN. Ali, Mašo, ako Boga znaš, pomisli šta će svet reći, Mašo, — svet šta će reći...

MAŠA. Pa šta sad mi tu možemo, Mihailo Ivaniću?

MOŠKIN. Šta možemo? O tome, eto, i ja sad baš mislim.

MAŠA (malo poćutavši). Samo, naravno... Ja sad više tu kod vas već ne mogu ostati.

MOŠKIN. Šta-a?

MAŠA. Ja sad moram otići nekud od vas, Mihailo Ivaniću.

MOŠKIN. Eto sad! Šta pričaš ti to? Da ti nije ta tvoja šašava tetka glavu napunila?

MAŠA. Tetka mi je, zbilja, o tome govorila; ali ja sam i inače... Verujte mi, Mihailo Ivaniću, srce mi se krvlju zaliva već pri samoj pomisli da se od vas rastanem...

MOŠKIN. Ama bolje da si mi odmah zapovedila da se kroz prozor strmoglavim! Ako Boga znaš, Mašo, šta ti je sad najednom!

Jesi l' ti pri sebi? A i kud imaš ti da ideš, tako ti Boga, reci!... Ah, ta matora veštica! Ta ona mene, vidim ja, prosto hoće da ubije. Zašto ti to, Mašo, zašto sad, najednom hoćeš da me ubiješ? Tako ti Boga, tako ti Boga!... Otkud to sad najednom?

MAŠA. Mihailo Ivaniću, saslušajte me hladno, pa ćete mi dati za pravo.

MOŠKIN. Nipošto, rođena moja, nipošto se ja s tobom složiti neću.

MAŠA. Čujte. Vi ste mene u svoju kuću uzeli posle mame, posle pokojnice. Vi ste se jedini starali o meni. Isto, najzad, s Petrom Ilićem ste me upoznali. Zatim se, eto, ove ovo desilo: zaprosio me, a sad trgao datu reč. Kakav je sad moj položaj, Mihailo Ivaniću? Šta biste vi hteli da svet o meni misli?

MOŠKIN. A šta ima tu da misli?

MAŠA (žurno). Pa ja sam, Mihailo Ivaniću, ipak vama tuđa. Svi će reći: onaj je trgao reč natrag, no, pa šta onda? Ona je njegova vaspitanica, potsvojkinja, džabe hleb samo jede. Uzeli je, a sad je eto, ostavljena — pa šta onda? Čudno mi čudo! Neka kaže hvala što su uopšte obratili pažnju na nju. Tako joj i treba! Ko za nju odgovara? Da je kod svoje rodbine boravila — to joj se ne bi desilo, ali eto, tuđ hlebac, pa prija. A nije rada da i sama zasuče rukave. Treba da shvatite, Mihailo Ivaniću, moj položaj. Ja vas više no ikoga na svetu volim. Ali šta znam sad da radim? Do danas sam još mogla da živim kod vas, a sad... nemogućno mi je i dalje kod vas ostati, Boga mi, nemogućno. Jer zašto da me uzalud svet prezire, razmislite i sami. A ja ću još biti kadra da sebi parče hleba zaradim...

MOŠKIN. Ništa ja tu ne razumem, — baš ništa ne razumem od svega toga što mi ti tu pričaš. Kakvo parče hleba? I kakvo sad opet preziranje? i ko bi se to smeo usuditi? Bog s tobom, Mašo... Ko za tebe odgovara? — Ja za tebe odgovaram! Nikom ja neću dozvoliti da se ismeva s tobom. Ja ću to celom svetu dokazati, mazgovu ću onome dokazati...

MAŠA. Dosta! Kako to govorite?

MOŠKIN. Pa eto, videćeš. Ti mene još ne znaš. „Ti kod mene živiš", — ama, Mašo, prekrsti se: pa ja sam starac, ja sam ozbiljan čovek, svi znaju da si ti moja kći... Osvesti se, zaboga! Ja tebe, zbilja, ne razumem.

MAŠA. Ne, Mihailo Ivaniću, dobro vi mene razumete.

MOŠKIN. Ama prođi se razgovora, Mašo! Nije mogućno da ti to ozbiljno misliš?

MAŠA (ustajući). Nije meni sad do šale, Mihailo Ivaniću.

MOŠKIN. I ti bi mogla mene da ostaviš?

MAŠA. Moram.

MOŠKIN. Pa dobro, kuda bi ti sad?

MAŠA. Kud bilo. Najpre bih kod tetke prešla, a posle bih videla: valjda bih mogla negde neko mesto naći.

MOŠKIN (skrštajući ruke). Ja ću pameću pomeriti, bogami, ja ću poludeti. Ti ćeš kod tetke da pređeš! Ali ti prvo pitaj, gde tvoja tetka živi? Kod neke babice, u mutvaku za zaklonom, zajedno sa bačenom starudijom, suvim pečurkama i starim suknjama.

MAŠA (malko uvređena). Ja se sirotinje ne bojim.

MOŠKIN (skočivši). Ama ne! To je budalaština, to je glupost! Ja neću biti kadar da to podnesem! Šta? Najpre on, pa sad ti, — i sve, sve to odjednom... Pa dokaži mi makar ti da imaš dobro srce, a ne kao on. Zar je, naopako i u zao čas, danas sav mladi svet takav? Ti razmisli: pa ja samo za tebe i živim... A tvoje otsustvo će me ubiti... Mašo, smiluj se nad jadnim starcem... Šta sam ti to ja na žao učinio?...

MAŠA. Mihailo Ivaniću, pa uđite i vi u moj položaj... Ja ne mogu, bogami, ne mogu dalje kod vas ostati...

MOŠKIN. Ih, brate, kakve su te ženske! Prava kazna Božija. Kad im jednom što u glavu dune — ni Gospod ih urazumiti ne može. Ne, Mašo, ne mogu ja tebi dozvoliti da odavde ideš... Ovde je tvoje gnezdo, tvoj krov; ovde je sve tvoje, i sve za tebe — ne mogu se ja s tobom rastati... nego ja... Najposle, pravo kažeš: ja sam najzad gotov da priznam da imaš i pravo. Da, tebe treba svi da štuju i uvažavaju, a ja sam, od svoje strane, dužan da te štitim, kao što bih rođenu kćer štitio. To je moja dužnost stoga što ti kod mene živiš, stoga što ja za tebe odgovaram i pred Bogom i pred ljudima. I stoga evo šta ću ja tebi da kažem: ti sad budi mirna, a ja evo šta sam naumio da učinim: ili ću ja celu stvar udesiti da bude kao što je bilo, ili ću ga na dvoboj izazvati...

MAŠA (uplašeno). Na dvoboj?

MOŠKIN. Da, na dvoboj. Na sablje, na pištolje — meni je svejedno.

MAŠA (gubeći dah). Čujte, Mihailo Ivaniću! Kažem vam: ako se vi ovoga časa ne odrečete te svoje namere, ja ću se, tako mi Boga, tu na vaše oči... no, ja ne znam... ja ću život sebi oduzeti.

MOŠKIN (skoro vičući). Pa šta da radim, Bože moj, šta da radim! Mene pamet ostavlja... (Najednom zastane). Čuj, Mašo... Ama ne! Kakve besmislice ja to govorim... Nego svejedno. Čuj. Ti hoćeš da te svet uvažava, je li? Ti hoćeš da se niko ne usudi ni pomisliti ma šta ružno o tebi? Tebi tvoj sadašnji položaj pada na teret — a? Zar ne? E pa čuj onda — samo, ako Boga znaš, nemoj da me smatraš za ludog... Evo, vidiš li... ja sam se... ti ćeš ostati ovde... i niko... razumeš?... već sasvim niko se neće smeti usuditi — no, jednom reči, hoćeš li ti da za mene pođeš?

MAŠA (sa neiskazanim čuđenjem). Mihailo Ivaniću...

MOŠKIN (neobično brzo). Ne upadaj mi u reč... Ja ni sam ne znam kako mi ta misao u glavu dođe, ali, eto, moram da je iskažem. Sredstvo je, priznajem, očajno, ali, opet, i naš položaj kakav je?... Kad bih se ja mogao nadati na povratak Petrušin... (Maša učini pokret rukom). No, eto; vidiš, vidiš... Dozvoli mi, bar, da se objasnim, inače ćeš me s pravom za ludog smatrati, ili čak... Ne! ti ne možeš pomisliti da bih ja bio kadar tebe uvrediti...

MAŠA. Dabogme da ne mogu... ali...

MOŠKIN. Ti si sama kriva... Ko te je terao da me uplašiš svojim odlaskom iz ovog doma... A i sve ono što si mi napričala o nekom tamo — preziranju, o parčetu hleba i ostalo — sve mi je to glavu zbunilo. Jer šta mene sad najviše muči i satire, Mašo? Šta bih ja hteo? Ja bih hteo da te svi uvažavaju i štuju kao caricu; hteo bih da dokažem svima, svima: da ruku tvoju dobiti — da je to vrhunac sreće na svetu!... Jedna budala, derište, odrekao te se od svoje sreće se odrekao; a ja evo, čovek ozbiljan, besprekoran, što kažu, činovnik, pa sam pred tobom na kolenima; dela-te, Marija Vasiljevna, učinite mi čast i odlikovanje. Eto šta bih ja hteo celom svetu da dokažem — pa i njemu, istom Petru Iliću. Eto šta treba da razumeš... Tako ti Boga, nemoj što drugo da tu vidiš.

MAŠA. Mihailo Ivaniću...

MOŠKIN. Čekaj, čekaj, ja znam šta bi mi ti mogla reći protiv; ali i ti mene razumi. Kakav sam ja tebi muž — molim te! — o tome ne vredi ni govoriti... Ali i ja uviđam, zbilja, da ti odjako ne možeš živeti tu kod mene tako, kao dosad, ali me, opet, ni ostaviti ne možeš. Ja ti ovim sad nudim samo mir, spokojstvo, ugled, siguran krov — eto šta ja tebi nudim. Ja sam čovek častan, ti to znaš, Mašo — ničim neukaljan; ja ću te paziti, lebdeti nad tobom tačno onako kao što sam te i dosad čuvao. Otac ću ti biti — eto šta je...... Gle ti, molim te! Hteli da te kao pačavru bace, da te osramote; jer ti si, vele oni, sirota, bespomoćno potsvojče; ti u tuđoj kući iz milosti hleb jedeš. — Ali ne! Evo, ti si sad domaćica, ti si gospođa, ti si vlasteoka... a ja ću... španski zid, razumeš, zaklon pa u ugao, i ništa više. No, šta ti veliš na to?

MAŠA. Ja sam tako iznenađena, Mihailo Ivaniću... i tako tronuta... Pa nemojte ni zahtevati da vam sad odgovaram...

MOŠKIN. Pa ko te nagoni, molim te! Ti razmisli o ovoj stvari, na dokolici. Jer ja sam ovo smislio radi tvog mira i spokojstva... To je tvoja stvar. Ti meni samo reci danas da ostaješ kod mene. I niko srećniji od mene. Više meni ništa ne treba.

MAŠA. Ali ja, eto, ne mogu kod vas ostati, ako... Ja ću samo tada ostati... No ne mogu vam sad još nikakav odgovor dati.

MOŠKIN. Najposle, kako hoćeš, kako hoćeš... Razmisli.

MAŠA. Ali, Mihailo Ivaniću, kad bih ja čak... No imam li ja pravo da raspolažem vama... što da se sad vi...

MOŠKIN. Eto sad! A da na što sam ja, po tvom mišljenju, potreban na ovom svetu? Reci mi, a? Na što? Gle, molim te, šta izmišlja! Ama ovaka stara budala, kao što sam ja, o takvoj sreći ne bi smeo ni da sanja! Gospode, Bože moj! Taman posao! Ti meni sad samo jedno reci: — da ostaješ... a odgovor ćeš mi dati posle, kad ti na pamet padne, i kakav ti na pamet padne...

MAŠA (poćutavši). Ja sam u vašoj vlasti.

MOŠKIN (ljutito). Ako ti meni još jednom to kažeš, ja ću, kao pred Bogom ti govorim, ja ću ovog časa u kujnu otići pa našoj Malanji cipele čistiti — čuješ li! Ti u mojoj vlasti? O, Gospode Bože moj!

MAŠA (zagleda se u njega neko vreme; tronutim glasom). Ja ostajem, Mihailo Ivaniću.

MOŠKIN. Ostaješ? O dušo moja slatka! (Hoće da je zagrli). Ne, ne smem, ne smem, ne smem...

MAŠA (grli ga). Dobri, dobri moj Mihailo Ivaniću... Da, vi mene volite, vi ste mi odani... da, da, to je tako. Vi me nećete obmanuti, nećete izneveriti. Ja se u vas mogu pouzdati. Samo mi dozvolite da sad na časak odem u svoju sobu... Sve mi se okreće oko mene. Idem u svoju sobu.

MOŠKIN. Učini dobrotu, Mašo... Molim te, kako je tebi po volji. Nad tobom ovde starijega nema. Odmori se. To je sad glavno. A ostalo ćemo sve nekako u red dovesti. (Ispraćajući je do vrata). Ti dakle ostaješ?

MAŠA. Ostajem.

MOŠKIN. No, pa hvala Bogu, hvala Bogu! Samo da si mi ti mirna i srećna. A za ostalo ništa ne brini, tako ti Boga... Kažu da u takvim prilikama treba pitati voljenu, to jest, osobu; smem li se, veli, nadati? No ti se ne boj — ništa ja tebe neću pitati...

MAŠA (poćutavši malo). A što da ne možete. Možete se nadati. (Razmislivši). Možete se nadati. (Brzo ode).

MOŠKIN. Šta reče ona to? Možete se nadati! (Poskoči). Stoj, stara budalo! Ne skači brže bolje, ne đipaj! Zar ti ne razumeš? No, Gospode, Bože moj, ko bi sve ovo mogao predvideti! To su, prosto, takva čudesa kakvih na svetu nikad bilo nije! Onaj trza reč nazad, Maša ostaje, a ja ću se, eto, po svoj prilici još i oženiti... Ja ću se oženiti? U mojim godinama, i kime? Savršenstvom nekakvim, anđelom... Ama ovo je san, ovo je bunilo; prosto u nekom zanosu idem, u vrućici. A? Petre Iliću? Vi ste mislili da nas izigrate? Al' ste se ljuto prevarili! Šipak tebi, sokole moj! (Ogledajući se i tiho za sebe). A zato je meni i pre srce prestajalo da kuca kad sam je udavao... (Odmahujući rukom). Ćuti, ćuti, starče, ćuti! Samo ja, evo, ipak gubim dah, Boga mi, — ne mogu da dišem... Odoh da se malo prođem ulicom... (Zgrabi kapu, ali se na vratima sukobi sa Špunjđikom i Prjaškinom).

ŠPUNJĐIK (u nedoumici). Kud si se digao?

MOŠKIN. Na vazduh, Filipe, na vazduh — malko, znaš, noge da proteglim. Odmah ću se vratiti...

ŠPUNJĐIK. Ama šta ti je sad najednom? Da se nije desilo nešto? Šta radi Marija Vasiljevna?

MOŠKIN. Dobro je, dobro je... Samo je nemojte uznemiravati... Eno je u njenoj sobi... Sve je dobro i u redu. (Špunjđiku). Filipe, pobratime moj — ded da te zagrlim... Ja sam maločas... nego, vi ne ulazite tamo kod nje... Sve je dobro, sve je — da lepše biti ne može... (Istrči).

ŠPUNJĐIK (obraća se u najvećoj neodlučnosti Prjaškinoj). Šta mu ovo sad znači? Šta li mu se to sad najednom desilo?

PRJAŠKINA (sva zadihana i hvatajući rukom ručni naslon od fotelje, kao da pada u nesvest). Ah... kaplja... kaplja... sokole moj, pomozi... kaplja...

ŠPUNJĐIK (pridržavajući je, uplašen). Šta rekoste? Šta je? Kaplja vas udarila? (Viče). Stratilate, brže po lekara!

PRJAŠKINA (obamirući). Ajaoj, svete... ajaoj...

ŠPUNJĐIK (očajno). Stratilate! Ta gde je taj? Stratilatka!

STRATILAT (upada iz pretsoblja). Šta zapovedate?

ŠPUNJĐIK. Skoči brže po lekara... Katarini Savišnoj je naglo pozlilo... Kaplja... eto...

PRJAŠKINA (ispravlja se i sa dostojanstvom gura od sebe Špunjđika). Prekrsti se, rode moj. Šta ti sad na pamet pada? Jesi l’ pameću šenuo, šta li ti je? Kakva kaplja, Bog te video!

ŠPUNJĐIK (preneražen). Pa vi sami...

PRJAŠKINA (plačljivim glasom). Pa nije mene udarila kaplja, nego njega, sokola mog, Mihaila Ivanića — eto koga je kaplja udarila.

ŠPUNJĐIK (ljutito). Ih do vraga, prijo, kako ste me uplašili!... (Stratilatu). Hajd idi. (Stratilat izlazi. Prjaškinoj). Kako vas nije sramota, Boga mi...

PRJAŠKINA. Pa da šta ti misliš, rode moj, — jesi l’ oslepio? Zar nisi video? Ta njemu se i lice iskrivilo, pa i usne. Kaplja, rode moj, kaplja. Veruj mi. Tako onomad lekara našeg isto tako dipila — pijanica je, istina, bio drevna, čak se sav od rakijčine podnaduo bio... Pa eto, sasvim takvo isto lice! Ah, teško meni kukavici, na kome sam danas ostala!

ŠPUNJĐIK. Hoćeš opet da kukaš! O, brate... (Moškin utrči iz pretsoblja). No eto ti, pogledaj ga sama, tako ti Boga, zar ovo bolestan čovek?! Eh, ti, ženo kisela... (Moškinu). Zamisli, Mišo: Katarina Savišna tvrdi da te je kaplja udarila.

MOŠKIN. A što? Pa u nekom smislu skoro da je tako. Ja znam da vas mora iznenaditi da ja ovako... Ali pričekajte, sve će se to razjasniti... vremenom.

ŠPUNJĐIK. Ama šta je to najednom s tobom, brate, reci mi, molim te... Pa ti si van sebe.

MOŠKIN. Može biti. A kako i ne bih bio!... (Odvodeći Špunjđika u stranu). Filipe, da znaš: svadba će možda još i da bude.

ŠPUNJĐIK. Ta šta govoriš! Popravila se stvar?

MOŠKIN. Popravila se — ali ne s onim.

ŠPUNJĐIK. Kako ne s onim? A da s kim?

MOŠKIN. Pa čućeš — ako da Bog... No, pa zagrli me...

ŠPUNJĐIK. Drage volje... samo ja, boga mi... (Grle se).

MOŠKIN. I čestitaj mi.

ŠPUNJĐIK (u nedoumici). Ee!

MOŠKIN. Nego, ti si to dobro unapred osećao, Filipe...

ŠPUNJĐIK. Predosećao? Šta sam ja to predosećao?

MOŠKIN (ne odgovarajući mu. Prjaškinoj). I vi me zagrlite... (Grli je). Ta što ste se tako snuždili, ostavite to! Svi ćemo sad da budemo srećni... Da vidite kako ćemo carski da poživimo, da uživamo... Filipe, kad se vraćaš ti u selo?

ŠPUNJĐIK. Pa tako... kroz jedno tri nedelje... A što?

MOŠKIN. No pa dotle ćemo mi možda... Ili ne! ne! da se ne urečem...

PRJAŠKINA. Ama šta je to, rode moj?

MOŠKIN. Ne pitajte me toliko, prijatelji moji, nego me bolje opet zagrlite... (Grli ih oboje). Evo ovako. A Maša će biti srećna... Na to se pred Bogom mogu zakleti! Čujte — vi ste svedoci. Ona će biti srećna! Ona će biti srećna!

1849 god.

ZA VLASTEOSKIM DORUČKOM
Komedija u jednom činu

— Preveo Ljubomir J. Maksimović —

LICA:

Nikolaj Ivanović BALAGALAJEV, vođa plemstva, 45 godina.
Petar Petrović PEHĆERJOV, pređašnji vođa, 60 godina.
Evgenije Tihonović SUSLOV, sudija.
Anton Semjonović ALUPKIN, sused-vlastelin.
MIRVOLJIN, siromašni sused-vlastelin.
Ferapont Ilić BESPANDIN, vlastelin.
Ana Iljinišna KAUROVA, njegova sestra, udovica, 45 god.
Porfirije Ignjatjević NAGLANOVIĆ, reonski policiski komesar.
VELJVICKI, vođin sekretar.
GERASIM, Balagalajevljev kamerdiner.
KARP, kočijaš Kaurove.

Događa se na imanju Balagalajeva.
Pozornica pretstavlja trpezariju. Na sredini je izlaz, desno je kabinet, prozori su u dnu. Sa strane je postavljen sto sa zakuskom. Gerasim sprema oko stola. Čuvši da dolazi fijaker, on prilazi prozoru.

POJAVA I
Gerasim i Mirvoljin.

MIRVOLJIN. Zdravo, Gerasime! kako mi živiš?... A zar on još nije izlazio?
GERASIM (postavljajući sto). Zdravo. Gde ste to nabavili konja?
MIRVOLJIN. Kako vam izgleda, dobro konjče? Davali su mi juče za njega dvesta rubalja.
GERASIM. Ko vam je davao?
MIRVOLJIN. Davao mi trgovac, iz Karačeva.
GERASIM. Pa što mu ga niste dali?
MIRVOLJIN. Zašto da ga dam? Konj i meni treba. Nego slušaj, druže, daj ti meni jednu čašicu pića: grlo mi se, znaš, nekako

osušilo... a i ova vrućina je nekako... (Pije i uzima zakusku). Je l’ ti to za doručak postavljaš?

GERASIM. Pa valjda nije za ručak?

MIRVOLJIN. Koliki je tu samo pribor! Mora da nekog gosta očekuju?

GERASIM. Jamačno da očekuju.

MIRVOLJIN. A ne znaš koga?

GERASIM. Ne znam. Kažu da su odlučili da danas izmire Bespandina i njegovu sestru: pa manj ako nije zbog toga.

MIRVOLJIN. Pazi, molim te! Je li to mogućno? E pa to je baš lepo. Već je i vreme da se jednom obračunaju i podele. Jer to je, na kraju krajeva, sramota. A je li istina što kažu, da Nikolaj Ivanović hoće šumu od Bespandina da kupi?

GERASIM. A Bog bi ih njihov znao!

MIRVOLJIN (za sebe). E to bi bila prilika da ih zamolim za građu.

BALAGALAJEV (iza kulisa). Filjka! Zovnide mi Veljvickog.

MIRVOLJIN. Gle, vrata iz kabineta u salon otvorena su... Ded, Garasja, još jednu čašicu...

GERASIM. A šta? Mora da te još u grlu?...

MIRVOLJIN. Jeste, brate, prosto steže. (Pije i prismače. Gerasim izlazi).

POJAVA II

Isti, Balagalajev i Veljvicki.

BALAGALAJEV. Jest, jest, jest, tako je, ti tako i udesi, — razumeš? (Mirvoljinu). A, ti si to, zdravo!

MIRVOLJIN. Moje najdublje poštovanje, Nikolaje Ivaniću!

BALAGALAJEV (Veljvickom). Jesi l’ ti dobro razumeo kako sam ti rekao? Razumeo si?

VELJVICKI. Sasvim sam razumeo, nemajte brige.

BALAGALAJEV. E, lepo, tako će biti dobro. A sad idi... Ja ću ti javiti, reći ću da te pozovu. Možeš da ideš.

VELJVICKI. Razumem. Znači da pripremim sve što se odnosi na parnicu sa udovicom Kaurovom?...

BALAGALAJEV. Pa naravna stvar, razume se … Ja ti se čudim! Ti si to trebao, na kraju krajeva, i sam da razumeš.

VELJVICKI. Pa vi mi ništa niste izvoleli...

BALAGALAJEV. E, nije, nego!... Pa neću ti ja valjda baš sve govoriti!

VELJVICKI. Razumem. (Odlazi).

BALAGALAJEV. Nije mi baš bog zna kako bistar ovaj mladić. (Mirvoljinu). Pa, kako si mi ti? (Seda).

MIRVOLJIN. Hvala Bogu, Nikolaje Ivaniću, hvala Bogu. Kako ste vi sa vašim zdravljem?

BALAGALAJEV. Dosta dobro. Jesi li bio u varoši?

MIRVOLJIN. Kako da nisam, bio sam; novog, istina, nema ničeg. Trgovca Seljotkina je prekjuče udarila kaplja; ali za njega i nije čudo. Sudski pristav je juče svoju gospođu opet malo...

BALAGALAJEV. Ama je l' istina? E jeste taj čovek neki...

MIRVOLJIN. I doktora Žuravljeva sam video; rekao mi je da vas pozdravim. Sreo sam i Petra Petrovića u novom fijakeru. Mora biti da se spremio negde u goste: bio je i lakej, i to sa novom kapom.

BALAGALAJEV. On će danas biti kod mene. A kako mu izgledaju kola, vrede l' što?

MIRVOLJIN. Kako bih vam rekao? Ako ćemo pravo da kažemo, ne vrede: po spoljašnosti su zbilja lepa, ali u samoj stvari, — ne, ne znam kako da vam kažem, ali meni se ne dopadaju. Sa vašima se ni iz daleka ne mogu porediti!

BALAGALAJEV. Misliš? A jesu li sa ležećim federima?

MIRVOLJIN. Ama jesu na ležećim, ali šta to vredi? Racite i sami! To je više da svetu oči zaseni. A on vam voli da se napravi važan. Kažu da opet namerava da se kandiduje.

BALAGALAJEV. Za vođu plemstva?

MIRVOLJIN. Tačno tako. Pa što, neka ga! Provozaće se opet na onim vrancima.

BALAGALAJEV. Misliš? Uostalom, Petar Petrović je, mora se priznati, vrlo častan čovek u svakom pogledu, i potpuno zaslužuje... Naravno, s druge strane, laskava pažnja sveg plemstva... Ded još jednu čašicu.

MIRVOLJIN. Najlepše hvala.

BALAGALAJEV. Što? zar si već pio?

MIRVOLJIN. A ne, nisam! nije stoga, nego onako, nešto me u grudima... (Kašlje).

BALAGALAJEV. Ama ostavi, molim te! Naspi ti samo pa pij!

MIRVOLJIN (pije). U vaše zdravlje. Nego znate li šta, Nikolaje Ivaniću, pa prezime Petra Petrovića u stvari i nije Pehćerjev, nego Pehćerjov, — Pehćerjov, a ne Pehćerjev.

BALAGALAJEV. A po čemu ti to misliš?

MIRVOLJIN. Pa kako ja to ne bih znao! Nemojte, molim vas! Pa mi smo znali i njihovog baćušku i sve njihove dedove. Svi su se prezivali Pehćerjovi, a ne Pehćerjevi. A Pehćerjev — takvog prezimena kod nas nikad nije ni bilo... Kakav sad opet Pehćerjev?

BALAGALAJEV. A!... Uostalom, zar to nije sasvim svejedno? Glavno da je srce dobro.

MIRVOLJIN. Sad ste izvoleli reći najsavršeniju istinu: samo nek je srce dobro. (Pogledavši kroz prozor). Neko je došao.

BALAGALAJEV. A ja sam još u šlafroku. To sam se s tobom tu zapričao. (Ustaje).

ALUPKIN (iza kulisa). Prijavi, A-a-lupkin, vlastelin...

GERASIM (ulazi). Traži vas gospodin Alupkin.

BALAGALAJEV. Alupkin! Koji mu to beše? Zamoli gospodina neka uđe. A ti ga pozabavi, molim te. Ja ću odmah... (Odlazi).

POJAVA III

Mirvoljin i Alupkin.

MIRVOLJIN. Nikolaj Ivanović će sad izvoleti. Ako je po volji da sednete?

ALUPKIN. Najpokornije zahvaljujem. Postojaćemo. Dozvolite da saznam s kim imam čast...

MIRVOLJIN. Mirvoljin, vlastelin, ovdašnji žitelj... možda ste slušali?

ALUPKIN. Ne, naprotiv, nisam slušao... Uostalom, veoma mi je milo. Dozvolite da vas zapitam: da li je vama Baldašova, Tatjana Semjonovna, kakav rod?...

MIRVOLJIN. Ne, nije. Koja je to Baldašova?

ALUPKIN. Tambovska vlasteoka, udovica.

MIRVOLJIN. A! Tambovska!

ALUPKIN. Da. Tambovska, udovica. A dozvolite da vas zapitam, da li je vama ovdašnji policijski pristav poznat?

MIRVOLJIN. Porfirije Ignjatić? Kako da nije! Prijatelj iz davnašnjih vremena.

ALUPKIN. Najveća životinja, kakva samo postoji na svetu. Vi mene izvinite, — znate, ja sam čovek iskren, vojnik sam: ja sam naučio da se izražavam otvoreno, bez okolišenja. Moram vam reći...

MIRVOLJIN. Želite li možda malo da se prihvatite posle puta?

ALUPKIN. Najlepše zahvaljujem. Moram vam reći da sam se ja u ove krajeve doselio nedavno; a do skora sam živeo uglavnom u Tambovskoj guberniji. Ali kad sam, posle smrti pokojnice moje žene, dobio u nasledstvo pedeset i dve duše u ovdašnjem okrugu...

MIRVOLJIN. A gde to, dozvolite da vas zapitam?

ALUPKIN. Seoce Trjuhino, pet vrsta od velikog voronješkog druma.

MIRVOLJIN. A, znam, znam! Lepo imanjce.

ALUPKIN. Nikakvo imanje: sam pesak... I tako, dobivši nasledstvo posle pokojnice moje žene, ja sam smatrao za umesno da se naselim ovde, u toliko pre što se moja kuća u Tambovu, oprostite mi za izraz, prosto sva raspala. I eto tako sam se ja i preselio, — i šta mislite, molim vas? vaš pristav je već uspeo da me ošteti na najordinarniji način.

MIRVOLJIN. Ta šta govorite! Kako je to neprijatno.

ALUPKIN. Ne, ne, vidite kako stoji stvar: drugom ne bi ništa bilo; ali ja imam ćerku Katarinu — eto to vas molim da uzmete u obzir; nego ja se ipak nadam u Nikolaja Ivanića. Iako sam svega dva puta imao zadovoljstvo da ih vidim, ipak sam se toliko naslušao o njihovoj pravičnosti...

MIRVOLJIN. A evo i njih samih.

POJAVA IV

Isti i Balagalajev (u fraku. Alupkin se klanja).

BALAGALAJEV. Vrlo mi je prijatno. Izvolite sesti... Ja... ja se sećam da sam imao zadovoljstvo da vas vidim kod uvaženog Atanasija Matvejića.

ALUPKIN. Sasvim je tako.

BALAGALAJEV. A vi ste kanda nedavno postali naš, — upravo, nedavno ste se doselili u naš okrug?...

ALUPKIN. Sasvim tako.

BALAGALAJEV. Ja se nadam da se nećete pokajati. (Kratka pauza). Baš vreo dan danas...

ALUPKIN. Nikolaje Ivapiću, dozvolite starome vojniku da porazgovara sa vama otvoreno.

BALAGALAJEV. Izvolite samo, molim vas. U čemu je stvar?

ALUPKIN. Nikolaje Ivaniću! Vi ste naš vođ! Nikolaje Ivaniću! Vi ste, tako reći, naš drugi otac; ja sam i sam otac, Nikolaje Ivaniću!

BALAGALAJEV. Ja, verujte mi, vrlo dobro znam, vrlo dobro osećam; to je moja dužnost. Sem toga, laskava pažnja plemstva... Recite samo, u čemu je dakle stvar?

ALUPKIN. Nikolaje Ivaniću! Vaš pristav najveći je lopov.

BALAGALAJEV. Hm! Moram priznati da se suviše oštro izražavate.

ALUPKIN. Ne, dozvolite, dozvolite! blagovolite me saslušati... Susednom mužiku Filipu ukrao je bajagi moj mužik jarca... A dozvolite, molim vas, šta će mužiku jarac?... Ne, bogami, recite vi meni, šta će mužiku jarac? I najzad, zašto da je baš moj mužik ukrao tog jarca? Zašto da nije neki drugi? Kakvi su tu dokazi? Pretpostavimo baš i da je moj mužik kriv — ali šta ima on sa mnom? Zašto da ja moram odgovarati? Zašto mene uznemiruju? Jer po toj logici ću ja za svakog jarca morati da odgovaram. A pristav će imati pravo da se nepristojno ponaša prema meni... pa nemojte, molim vas! On kaže: jarac je nađen u vašem toru... Ama neka ga đavo nosi zajedno sa njegovim jarcem! Tu stvar nije u jarcu, nego u pristojnosti!

BALAGALAJEV. Dozvolite, molim vas, ja, moram priznati, ne razumem baš najbolje. Vi kažete da je vaš mužik ukrao jarca?

ALUPKIN. Ne, to ne kažem ja — to kaže pristav.

BALAGALAJEV. Ali za to, kako mi se čini, postoji zakonski put. Ja, pravo da vam kažem, ne znam zašto ste se vi izvoleli obratiti meni?

ALUPKIN. Pa da kome ću, Nikolaje Ivaniću? Prosudite i sami. Ja sam stari vojnik, uvredu sam dobio, moja čast pati. Meni je pristav rekao, i to na najneučtiviji način: ja ću, kaže, vas... Pa molim vas lepo!...

GERASIM (ulazi). Evgenije Tihonić su izvoleli stići.

BALAGALAJEV. Izvinite, molim vas... Evgenije Tihoniću! Izvolite, molim vas! Kako ste sa vašim zdravljem?

POJAVA V

Isti i Suslov.

SUSLOV. Dobro, dobro! hvala... Gospodo! čast mi je...

MIRVOLJIN. Pozdravljamo vas, Evgenije Tihoniću!

SUSLOV. A, zdravo!

BALAGALAJEV. Kako je vaša supruga?

SUSLOV. Živa je... Ala je to vrućina! Da nisam morao do vas, Nikolaje Ivaniću, tako mi Boga, ni mrdnuo ne bih s mesta.

BALAGALAJEV. Hvala vam, hvala. Izvolite sesti. (Alupkinu). Vi sad izvinite... Kako ono beše vaše ime i očinstvo?

ALUPKIN. Anton Semjonov.

BALAGALAJEV. Dragi moj Antone Semjoniću, vi ćete meni posle izložiti vašu žalbu, a sad... i sami vidite... Ja ću sa svoje strane, verujte mi, obratiti naročitu pažnju, — niša ne brinite. Vi se poznajete sa Evgenijem Tihonićem?

ALUPKIN. Ne, ne poznajem gospodina.

BALAGALAJEV. Onda dozvolite da vas upoznam. Naš sudija, veoma blagorodan čovek u svakom pogledu, otvorena duša, najuvaženija ličnost... Evgenije Tihonić!

SUSLOV (kod stola, jede). Kako rekoste?...

BALAGALAJEV. Dozvolite da vas upoznam sa novim žiteljem našega okruga: — Alupkin, Anton Semjonić, novi vlastelin.

SUSLOV (jede i dalje). Veoma mi je milo. A odakle ste došli?

ALUPKIN. Iz tambovske gubernije.

SUSLOV. A! u Tambovu živi jedan moj rođak, veliki okačenjak. Uostalom, Tambov je priličan, dobro mesto.

ALUPKIN. Varoš je zbilja dosta dobra.

SUSLOV. A šta je s našim sokolima?... oni, kako izgleda, uopšte neće ni doći?

BALAGALAJEV. A ne, to ne verujem. Mene već i ovo čudi što ih do sad nema... Trebalo je oni prvi da stignu.

SUSLOV. A kako vi mislite, hoćemo l’ ih moći pomiriti?

BALAGALAJEV. Treba da se nadamo... Ja sam pozvao i Petra Petrovića. A! zbilja! dozvolite da vas nešto zamolim, Antone Semjoniću. Vi nam možete pomoći u stvari koja se, tako reći, sve vlastele podjednako tiče.

ALUPKIN. Ta-ako.

BALAGALAJEV. Mi tu imamo jednog vlastelina — Bespandina. Rekao bi čovek da je sasvim na svome mestu, a on je okačenjak kakav samo biti može; upravo i nije baš okačenjak, nego đavo bi ga njegov znao! Pa taj Bespandin ima sestru, Kaurovu, udovicu: to vam je žena, ako ćemo pravo da kažemo, strašno brljiva, tvrdoglava... Uostalom, videćete je.

MIRVOLJIN. To im je u porodici, Nikolaje Ivaniću: njihova mati, pokojna Pelagija Arsenjevna, bila je još gora. Kažu da im je u mlađim godinama cigla pala na glavu! Pa možda je to i od toga?...

BALAGALAJEV. Može biti. Jer, priroda... E, pa između toga Bespandina i njegove sestre, udovice Kaurove, već tri godine vodi se parnica, oko imanja. Njihova rođena tetka ostavila im je duhovnim zaveštanjem svoje imanje — obratite pažnju: imanje koje je ona stekla... A oni ne mogu da se podele već toliko vremena... Naročito sestrica ne pristaje ni na kakvo rešenje. Stvar je dolazila i do suda; podnosili su molbe i višim vlastima: pa tu vam je gotova nesreća! I eto, ja sam odlučio da taj koren zla čvrstom rukom presečem, da ih zaustavim na kraju krajeva, da ih dozovem pameti... Zakazao sam im za danas ovde sastanak, ali ovo je sad poslednji put; posle ovoga ću već druge korake preduzeti... Zašto bih se ja, u samoj stvari, mučio? Neka ih sud raspetljava, pozvao sam Evgenija Tihonića, Pehćerjova, Petra Petrovića, bivšega vođu plemstva... Pa da l’ biste izvoleli i vi? To jest da nam pomogpete u toj stvari?

ALUPKIN. Što se mene tiče — drage volje... Ali... kako ovde uopšte svet i prilike još ne poznajem, čini mi se...

BALAGALAJEV. Bože moj! Ništa zato... Vi ste ovdašnji vlastelin, razuman čovek. To je, naprotiv, još bolje: neće moći da posumnjaju u vašu nepristrasnost.

ALUPKIN. Molim lepo, ja pristajem.

GERASIM (ulazi). Gospođa Kaurova su stigli.

BALAGALAJEV. Eto vidite! Mi o vuku...

POJAVA VI

Isti i Kaurova (u šeširu i sa tašnom).

BALAGALAJEV. A, vi stigoste! Izvolite, molim vas, Ana Ilinišna! izvolite... Hoćete li ovde, molim vas?

KAUROVA. A Feraponta Ilića još nema?

BALAGALAJEV. Nema ga; ali on će uskoro stići. Je l' po volji da se prihvatite?

KAUROVA. Zahvaljujem najlepše. Ja postim.

BALAGALAJEV. Pa ništa zato, izvolite rotkve, krastavaca... Želite li možda čaja?

KAUROVA. Ne, ne. Najlepše vam hvala: ja sam već doručkovala. Vi mene izvinite, Nikolaje Ivaniću, ako sam zakasnila. (Seda). Nego hvala Bogu te sam uopšte zdrava i čitava stigla; za malo me kočijaš nije preturio.

BALAGALAJEV. Zamislite samo! a put je, mislim, dosta dobar.

KAUROVA. Nije stvar u putu, Nikolaje Ivaniću; oh, nije u putu!... Ja sam vam, eto, došla, Nikolaje Ivaniću, samo se ja od toga nikakvoj koristi ne nadam. Karakter Feraponta Ilića mi je i suviše dobro poznat... oh, i suviše dobro!

BALAGALAJEV. E, to ćemo tek da vidimo, Ana Ilinišna! Ja se, baš naprotiv, nadam da danas završim vašu stvar; a već joj je i vreme.

KAUROVA. Daj Bože, daj Bože! Vi i sami znate, Nikolaje Ivaniću, ja na sve pristajem. Ja sam mirna žena... Ja ne volim da se teram po sudovima, Nikolaje Ivaniću; gde bih ja... Ja sam samohrana udovica: jedino se sad još u vas uzdam... A Ferapont Ilić bi hteo da mi podvali... Šta ćete? Bog će mu suditi! Samo da dečicu maloletnu ne upropasti. A što se mene tiče...

BALAGALAJEV. Neka, Ana Ilinišna, neka! Nego, bolje će biti da vas upoznam sa našim novim vlastelinom, Alupkinim, Antonom Semjonićem.

KAUROVA. Vrlo mi je milo, vrlo mi je milo.

BALAGALAJEV. I on će, ako dozvolite, učestvovati u našoj raspravi.

KAUROVA. Pristajem, Nikolaje Ivaniću, na sve pristajem. Po meni možete sazvati ako hoćete i sav okrug i svu guberniju: moja je

savest čista, Nikolaje Ivaniću. Oni će se, sigurno, zauzeti za mene. Neće dozvoliti da budem oštećena... A kako se vi osećate sa zdravljem, Evgenije Tihoniću?

SUSLOV. Dobro. Meni je sve svejedno! Zahvaljujem na pitanju.

MIRVOLJIN (ljubeći Kaurovoj ruku). Šta vam rade dečica, Ana Ilinišna?

KAUROVA. Hvala Bogu, za sad su još živi i zdravi. Oh, koliko će samo to još trajati? Uskoro, sasvim uskoro ostaće sasvim sirote, jadnici!

SUSLOV. Nemojte, molim vas! Što tako govorite, Ana Ilinišna? Vi ćete još sve nas preživeti, matuška!

KAUROVA. Kako, što tako govorim, prijatelju! Sigurno da imam razloga, kad već ne mogu da oćutim. U tome baš i jeste stvar! A ovamo neki sudija! Nisam valjda luda da govorim bez dokaza!

SUSLOV. E, e, a kakvi su vam to dokazi?

KAUROVA. Molim vas, molim vas... Nikolaje Ivaniću, kažite da zovnu moga kočijaša.

BALAGALAJEV. Koga?

KAUROVA. Kočijaša, moga kočijaša, Karpušku. On se zove Karpuška.

BALAGALAJEV. A zašto?

KAUROVA. Samo vi kažite da ga zovnu. Eto, Evgenije Tihonić traži dokaze...

BALAGALAJEV. Ali molim vas, Ana Ilinišna....

KAUROVA. Ne, ne, molim ja vas, učinite mi to.

BALAGALAJEV. Pa dobro. (Mirvoljinu). Trkni ti, molim te, reci tamo da ga zovnu.

MIRVOLJIN. Odmah. (Izlazi).

KAUROVA. Vi meni nikako nećete da verujete, Evgenije Tihoniću. I ovo nije prvi put! Ali šta ja tu mogu!

ALUPKIN. Ali dozvolite samo jedno pitanje: ja ipak nikako ne mogu da razumem šta je vama sad trebalo da zovete kočijaša? Da kaže čovek: kakvog tu posla može kočijaš imati?... Ne razumem.

KAUROVA. E pa sad ćete razumeti.

ALUPKIN. Ne razumem.

POJAVA VII

Isti i Karp i Mirvoljin.

MIRVOLJIN. Evo ga kočijaš.

KAUROVA. Karpuška... slušaj... gledaj u mene; eto oni neće da veruju da je Ferapont Ilić već nekoliko puta hteo da te potkupi... Čuješ li ti, šta ti ja govorim?...

SUSLOV. No, što ćutiš, prijatelju? Je li hteo njihov brat da te potkupi?

KARP. Kako da me potkupi?

SUSLOV. Ja ne znam. Eto, Ana Ilinišna kaže.

KAUROVA. Karpuška! slušaj, i gledaj u mene... Ti se valjda sećaš da me danas za malo nisi izvrnuo... sećaš se?...

KARP. A kad to?

KAUROVA. Kad?... Što je glup!... Razume se, na onom zavijutku ispred ustave. A jedan točak za malo što nije ispao.

KARP. Razumem.

KAUROVA. E, pa sećaš li se šta sam ti onda kazala? Kazala sam ti: „priznaj — kazala sam — da te je Ferapont Ilić potkupio. Mora biti da ti je rekao: strmoglavi, Karpuša, sokole moj, tvoju gospođu, što bolje možeš, pa ti neće biti krivo od mene”... E, pa sećaš li se šta si mi tada odgovorio?... Odgovorio si mi: „kriv sam, gospođo, sasvim sam kriv pred vama”.

SUSLOV. Ali dozvolite, Ana Ilinišna: kriv — to još ništa ne dokazuje... Šta je on hteo time da kaže? Da li je time baš hteo da prizna da je potkupljen da vas osakati — eto šta treba utvrditi... Jesi li priznao?... a?... jesi prizkao?

KARP. Šta sam priznao?

KAUROVA. Karpuška! slušaj, gledaj u mene... Je li da te je Ferapont Ilić hteo potkupiti? Naravno, ti nisi hteo da pristaneš... Zar ja ovo ne govorim istinu?

KARP. Kako god vi izvolite kazati.

KAUROVA. E, eto vam, jeste videli...

SUSLOV. Ali molim vas, molim vas! Ti meni, priko, odgovaraj, ali smišljeno, dobro pazi šta govoriš!

KAUROVA. Ne, ne, Evgenije Tihoniću, molim ja vas! Na to ja ne mogu da pristanem. Vi hoćete sad da ga zastrašite — to ja neću dozvoliti. Idi, Karluška, idi; i ispavaj se dobro; jer eto si već sasvim

zaspao. (Karp odlazi). A vama, Evgenije Tihoniću, moram da izjavim da se tome od vas ne bih nadala. Čime li sam ja to samo zaslužila od vas?

SUSLOV. Ama šta vi tu nas opsenjujete!...

BALAGALAJEV. E pa dosta, dosta, Ana Idinišna! Sedite, umirite se. Sve ćemo mi to lepo izvideti.

GERASIM (ulazi). G. Bespandin su izvoleli stići.

BALAGALAJEV. Jedva jednom! Hajde, uvedi gospodina.

POJAVA VIII

Isti i Bespandin.

BALAGALAJEV. A, zdravstvujte!... Boga mi, mi vas se siti načekasmo danas!

BESPANDIN. Izvinite, izvinite, Nikolaje Ivaniću! Takvu sam kuburu dobio na vrat... Zdravstvujte, Evgenije Tihoniću, sudijo neumitni! Kako vi živite?

SUSLOV. Zdravstvujte!

BESPANDIN. Zamislite samo... (Javlja se sestri) šta me je zadržalo... Zamislite: sedlo mi neko ukrao... A ko ga je ukrao — ne zna se!... Šta sam znao da radim: uzeo sam sedlo od seiza. (Pije). Vi svi znate, ja svugde idem jašeći, a ovo sedlo, najodvratnije što može biti, falejtorsko... poći u kas sa njime — to je apsolutno nemogućno bilo!

BALAGALAJEV. Feraponte Iliću! dozvolite da vas upoznam... Alupkin, Anton Semjonić...

BESPANDIN. Vrlo mi je milo... Jeste li vi lovac?

ALUPKIN. To jest, u kojem smislu lovac?

BESPANDIN. U kojem smislu? pa razume se, lovac na divljač, sa kerovima...

ALUPKIN. Ne, ja kerove ne volim, ja pucam iz puške na pticu kad sedi.

BESPANDIN (smeje se). Kad sedi, kad sedi...

BALAGALAJEV. Nego, vi ćete izviniti mene, gospodo! Dozvolite mi da prekinem vaš zanimljivi razgovor. O pticama i kerovima možemo i drugi put pričati. A sad bih vam ja predložio da bez

oklevanja pristupimo svom poslu, radi koga smo će i skupili. Mi možemo početi i bez Petra Petrovića... kako vi mislite?

SUSLOV. Pa, gotovo da možemo.

BALAGALAJEV. E onda vas, Feraponte Iliću, najlepše molim da izvolite sesti, a i vas, Antone Semjoniću, isto tako! (Sedaju).

BESPANDIN. Nikolaje Ivaniću, ja vas od sveg srca poštujem i od uvek sam vas poštovao, pa i sad sam, eto, po vašoj želji došao; samo dozvolite mi da vam odmah kažem, ako se vi nadate da uopšte šta bilo pametno od moje uvažene sestrice čujete, onda vas ja unapred upozoravam...

KAUROVA (ustajući). Eto vidite, Nikolaje Ivaniću, eto, sad i sami vidite...

BALAGALAJEV. Dozvolite, dozvolite, Feraponte Iliću, i vi, Ana Ilinišna! moram da vas zamolim da prvo mene saslušate. Ja sam imao to zadovoljstvo da vas oboje danas pozovem zato, da bih najzad okončao vaše pitanje. Kakav je to primer za drugi svet, rasudite i sami: brat i sestra, ispod jednog istog srca, tako reći...

BESPANDIN. Dozvolite, Nikolaje Ivaniću...

ALUPKIN. G. Bespandine, molim vas, nemojte da upadate.

BESPANDIN. A kakav ste, opet, vi meni tutor?

ALUPKIN. Nisam ja vama nikakav tutor, ali, pošto me je Nikolaj Ivanić pozvao...

BALAGALAJEV. Jeste, Feraponte Iliću, ja sam ih pozvao, zajedno sa našim uvaženim Evgenijem Tihonićem, kao posrednike... Feraponte Iliću! Ana Ilinišna! Obraćam se vama... Kako to, brat i sestra, koje je jedna ista majka pod srcem nosila, pa ne mogu da žive u slozi!... Feraponte Iliću! Ana Ilinišna! Urazumite se, molim vas! Jer zbog čega ja sve ovo govorim? Govorim radi vašeg dobra... Vi prosudite i sami, šta ja tu imam? Ali govorim zbog vašeg dobra!

BESPANDIN. Ali vi, Nikolaje Ivaniću ne znate kakva je to žena! Vi nju treba samo da čujete; pa to vam je, prosto, budi Bog s nama... bogami!

KAUROVA. A šta ste mi vi? Mojeg kočijaša potkupljujete, devojke mi šaljete sa otrovom, hteli biste pošto poto da me sa sveta uklonite. Ja prosto ne mogu da se načudim kako sam i do sad živa ostala!...

BESPANDIN. Kakvog kočijaša sam ja potkupljvvao... šta pričate tu?... koji vam je đavo!

KAUROVA. Jeste, gospodine! On će sve to pod zakletvom posvedočiti. Evo ova su gospoda — svedoci.

BESPANDIN (obraćajućk se ostalima). Šta ona to drobi, gospodo?

ALUPKIN. Dozvolite, dozvolite, na mene, molim vas, nemojte da se pozivate. Ja ravno ništa nisam razumeo šta je taj vaš kočijaš govorio. To vam je opet nešto na formu moga jarca.

KAUROVA. Vašeg jarca? A po čemu moj kočijaš liči na jarca? To ste pre vi...

BALAGALAJEV. Ostavite to, gospodo, molim vas!... Ana Ilinišna! Feraponte Iliću! Kakvo vam je to uživanje da se sad tu pred nama na sudu preskačete?... Zar nije bolje zaboraviti što je nekad bilo?... Bogami, poslušajte me, pa se lepo, kao pametni ljudi, izmirite! Bacite se jedno drugom u zagrljaj! Vi ne odgovarate...

BESPANDIN. Ama kako... ostavite, molim vas! nije to tek tako! Da sam to znao, ja ni u kom slučaju ne bih ni dolazio!

KAUROVA. Ni ja ne bih došla.

BALAGALAJEV. Kako, pa vi ste mi maločas kazali da na sve pristajete?

KAUROVA. Na sve, samo ne na to!

SUSLOV. Eh, Nikolaje Ivaniću! dozvolite mi da vam kažem da niste počeli posao kao što treba. Vi im pričate o miru, o slozi... pa zar vi ne vidite kakav je to svet?

BALAGALAJEV. Pa nego šta da radim, Evgenije Tihoniću?

SUSLOV. Pa zašto ste vi njih uopšte i zvali?... zbog deobe? Pa oni se zbog toga kolju već tolike godine. Sve dok se ne podele, ni vi, ni ja, ni niko na svetu neće imati mira, i mi ćemo, po ovakvim vrućinama, umesto da sedimo lepo kod svojih kuća, morati da se lomimo po putevima. A kad je tako, vi lepo odmah sad pristupite deobi, ako mislite da ćete uspeti da ih nagovorite... Gde su planovi?

BALAGALAJEV. E, pa da počnemo, Gerasime!

GERASIM (ulazeći). Šta zapovedate?

BALAGALAJEV. Zovni mi Veljvickog.

BESPANDIN. Ja vam unapred izjavljujem da ja pristajem na sve: kako god kaže Nikolaj Ivanić, tako nek i bude.

KAUROVA. Tako i ja pristajem.

SUSLOV. Hajde da vidimo.

MIRVOLJIN. E brate, što je za pohvalu, svako će pohvaliti.

POJAVA IX

Isti i Veljvicki (sa planovima).

BALAGALAJEV. A! hodi ovamo. (Razvija planove). Daj ovamo taj stočić... Evo vam, izvolite pogledati... eto... „Seoce Kokuškino, zvano još i Rakovo, prema 8-oj reviziji, 94 duše muškog pola.“ Pogledajte samo kako je olovkom sve isprekrštano: nije nama ovo prvi put da se sa ovim planom petljamo... „Ukupno zemlje 712 desetina, neplodne 81, pod zgradom sa okućnicom 6, ima i negrupisane zemlje, ali malo.” Eto to imanje treba mi da razdelimo na jednake delove koleškom registratoru u ostavci Ferapontu Bespandinu i njegovoj sestri, udovici potporučnika, Ani Kaurovoj; na jednake delove, to dobro zapamtite: tako je rečeno u zaveštanju njihove pokojne tetke, udovice arhitekta Filokalosova.

BESPANDIN. Baba je pred smrt malo pomerila bila pameću. Da je meni sve ostavila, ne bi bilo nikakvih neprijatnosti...

KAUROVA. Gle’te, molim vas!...

BESPANDIN. Ili bar da vam je odredila zakonski deo... Ali šta se od žene pametno može očekivati!... Istina, vi ste, kažu, svako jutro, njenu pudlicu kupali i češljali.

KAUROVA. Eto ste, bogami, slagali! baš ću ja njenog psa da češljam!... nije, nego!... kao da sam ja takva žena... Sa vama je već druga stvar: vi ste poznat ljubitelj pasa; za vas kažu da vi svojeg psa, — Bože me ’prosti što moram to da kažem! — u samu njušku ljubite.

BALAGALAJEV. Gospodo, ja moram oboje da vas zamolim da se malo umerite... Dakle, eto kako stoji stvar: ima već više od tri godine kako je njihova tetka umrla, i sve do sad, zamislite samo, ništa nisu mogli da reše. Najzad sam ja pristao da budem posrednik između njih, jer je to, vi ćete me razumeti, moja dužnost; ali, na žalost, do danas ništa nisam učinio. Evo vidite u čemu je glavna teškoća: g. Bespandin i njihova sestrica ne žele da žive pod istim krovom; znači da kuću treba podeliti. Međutim, nju je potpuno nemogućno razdeliti!

BESPANDIN (poćutavši). Pa, dobro... ja se odričem od tetkine kuće; džaba je bilo!

BALAGALAJEV. Odričete se?

BESPANDIN. Jeste, ali se nadam da za to dobijem naknadu.

BALAGALAJEV. Razume se, taj zahtev je opravdan.

KAUROVA. Nikolaje Ivaniću! To je lukavstvo! Tu on hoće nešto da izvrne, Nikolaje Ivaniću! Na taj način se on nada da dobije najbolju zemlju, konopljišta i tome slično. Šta će njemu kuća? On ima svoju. A tetkina je i inače sva oronula!

BESPANDIN. Pa, ako je toliko oronula....

KAUROVA. A konopljišta neću da mu ustupim. Ama molim vas, gospodo! ja sam udovica, imam decu... Šta ću ja da radim bez tih konopljišta, recite sami...

BESPANDIN. Ako je kuća oronula...

KAUROVA. Kako znate...

ALUPKIN. Ama pustite čoveka da kaže šta hoće!

BESPANDIN. Ako je ona toliko oronula, ustupite je meni, pa neka vama odrede naknadu.

KAUROVA. Jeste, znam ja vaše naknade!... da mi date kakvu jadnu desetinicu zemlje, sve sam goli krš i kamen, ili što je još gore od toga, nekakve baruštine, gde raste sama trska koju čak ni magarci neće da jedu.

BALAGALAJEV. Takvih baruština na vašem imanju i nema.

KAUROVA. E, ako i nema baruština, onda nešto drugo na tu formu. Ne, naknadu... najlepše blagodarim: znam ja kakva je to naknada!

ALUPKIN (Mirvoljinu). Jesu li kod vas u okrugu sve žene ovakve?

MIRVOLJIN. I gorih ih ima.

BALAGALAJEV. Gospodo, gospodo! dozvolite, dozvolite!... Ja vas opet moram zamoliti: ućutite jedan časak. Evo šta hoću da predložim. Mi ćemo sad dogovorno da razdelimo sve imanje na dva dela: u jednom će biti kuća sa okućnicom i delom imanja, a drugom delu ćemo dodati više zemlje, pa neka oni onda biraju.

BESPANDIN. Ja pristajem.

KAUROVA. A ja ne pristajem.

BALAGALAJEV. Zašto vi ne pristajete?

KAUROVA. A ko će prvi da bira?

BALAGALAJEV. Pa bacićemo kocku.

KAUROVA. Sahrani Gospode i pomiluj! šta vi to govorite! ni za šta na svetu! Pa zar smo mi neki nekrsti?

BESPANDIN. Dobro v i ćete da birate.

KAUROVA. Ne pristajem ni tako!

ALUPKIN. A zašto?

KAUROVA. Kako to ja da biram? I šta ću posle, ako se prevarim?...

BALAGALAJEV. Dozvolite, molim vas, a zašto opet da se prevarite? Delovi će biti jednaki, a ako baš i bude jedan bolji, Ferapont Ilić vam daje pravo da birate.

KAUROVA. A ko će meni da kaže koji će deo biti bolji? Ne, Nikolaje Ivaniću, to je već vaša stvar: vi se baćuška sami potrudite i odredite koje će čije biti; koji mi deo vi odredite, taj ću uzeti i biću zadovoljna.

BALAGALAJEV. Pa dobro. Onda kuća sa ostalim zgradama neka pripadne gospođi Kaurovoj.

BESPANDIN. Zajedno sa voćnjakom?

KAUROVA. Pa razume se sa voćnjakom! Neće valjda kuća biti bez voćnjaka! A i kakav mi je opet ono voćnjak: svega pet-šest kiselih jabuka. Jednom rečju, sve to zajedno ne vredi ni prebijene pare.

BESPANDIN. Onda ostavite kuću meni!...

BALAGALAJEV. Dakle kuća sa ostalim zgradama, kao i sva okućnica, pripašće gospođi Kaurovoj. Lepo. Prema tome, da li biste hteli da pogledate?... Veljvicki! pročitaj, boga ti, kako sam ono ja bio razdelio?

VELJVICKI (čita iz sveske). „Projekat deobe između vlastelina Feraponta Bespandina i njegove sestre, udovice, vlasteoke Kaurove”.

BALAGALAJEV. Počni od pravca granične linije.

VELJVICKI. „Pravac granične linije od tačke A.”

BALAGALAJEV. Izvolite pogledati: od tačke A.

VELJVICKI. „Od tačke A, na granici letnjikovca Voluhine, do tačke B, na uglu ustave.”

BALAGALAJEV. Do tačke B, na uglu nasipa... Evgenije Tihoniću, pratite li vi ovo?

SUSLOV (sa strane, malo podalje). Vidim ja.

VELJVICKI. „Od tačke B”...

KAUROVA. A dozvolite da zapitam, čiji će biti ribnjak?

BALAGALAJEV. Pa, razume se, zajednički; to jest leva strana će pripadati jednome, a desna drugome.

KAUROVA. A, tako nešto!

BALAGALAJEV. Dalje, dalje...

VELJVICKI. „Utrina pak da se razdeli na jednake delove: u jednom delu da bude četrdeset i osam, a u drugom sedamdeset i sedam desjatina”.

BALAGALAJEV. Dakle eto kako ja predlažem... Onaj ko ne dobija kuću i okućnicu, uzima prvu utrinu za sebe, to jest dobija dvadeset i četiri desjatine više. Eto vam, to su utrine: prva i druga.

VELJVICKI. „Sopstvenik prvoga dela obavezuje se da o svom trošku preseli dve kuće seljaka na drugi deo; a preseljeni seljaci mogu se koristiti konopljištima dve godine..

KAUROVA. Nemam ja nameru ni konopljišta da ustupam, ni seljake da preseljavam.

BALAGALAJEV. Nemojte, molim vas!

KAUROVA. Ni za šta na svetu, Nikolaje Ivaniću, ni za šta!

ALUPKIN. Molim vas, gospođo, ne prekidajte!

KAUROVA (krsti se). Šta je ovo? šta je ovo? da li ja to sanjam, šta li?... pa ja posle toga, boga mi, ne znam ni šta da kažem! Konopljišta na dve godine, ribnjak zajednički! Pa onda bolje da i ne uzimam kuću...

BALAGALAJEV. Ali dozvolite mi ipak da vam skrenem pažnju da Ferapont Ilić...

KAUROVA. Ne, baćuška, nemojte da se uznemiravate. Ja vas, mora biti, da sam nešto uvredila...

BALAGALAJEV. Ama saslušajte me, Ana Ilinišna! Vi govorite o kućama, o konopljištima, a vaš bratac može drugom delu da prisajedini dvadeset i četiri desjatine...

KAUROVA (zajedno s njim). Ne govorite, molim vas, ne govorite, Nikolaje Ivaniću! Ostavite to! Pa nisam ja valjda poludela da konopljišta besplatno ustupim! Vi bi trebalo bar na to da pomislite, da sam ja udovica — mene nema ko da zaštiti; moja deca su maloletna; trebalo bi makar na njih da se sažalite!

ALUPKIN. Ovo je već i suviše, i suviše! bogami, ovo je i suviše!...

BESPANDIN. To znači da je moj deo bolji od vašega?

KAUROVA. Dvadeset i četiri desjatine!...

BESPANDIN. Ne, recite, je li bolji?

KAUROVA. Zaboga! Dvadeset i četiri desjatine!

ALUPKIN. Pa odgovarajte; je li bolji? a? je li bolji?

KAUROVA. Ama šta si ti, baćuška, zapeo, šta se izdireš na mene? Ili je to, možda, kod vas u Tambovu takav običaj? Odakle vam samo ovaj ispade, niti ga znam niti poznajem. Sam bi ga Bog znao ko je i kakav je, a vidi ga samo kako se kočoperi.

ALUPKIN. Ja vas, gospođo, ipak molim da se ne zaboravljate. Pored sveg tog što ste vi, koliko mi je poznato, žena, ja bih mogao preko toga da pređem: ja sam stari vojnik, treba da znate!

BALAGALAJEV. Ostavite, gospodo, ostavite! Antone Semjoniću, molim vas, umirite se. Ako tako počnemo, onda danas ništa svršiti nećemo.

ALUPKIN. Ali molim vas...

KAUROVA. Vi ste ludak! On je ludak!

BESPANDIN. Ja vas ipak ponovo pitam, Ana Ilinišna, je li po vašem mišljenju moj deo bolji?

KAUROVA. E pa jeste, bolji je, t.j., zemlje je više.

BESPANDIN. E pa onda da se menjamo. (Ona ćuti.

BALAGALAJEV. Dakle, što ne odgovarate?

KAUROVA. A šta, ja da ostanem bez kuće? Pa šta će mi onda i selo?...

BESPANDIN. Pa ako je moj deo bolji — vi mi onda dajte kuću, a sebi uzmite one dvadeset i četiri desjatine. (Oboje ćute).

BALAGALAJEV. Ali dozvolite, Ana Ilinišna, budite najzad pametni, ugledajte se na primer vašega brata. Ja danas ne mogu da se naživam posmatrajući njegovo ponašanje. Vi i sami vidite da vam činimo sve moguće ustupke; vi imate samo da nam saopštite svoju želju u pogledu izbora.

KAUROVA. Ja sam već kazala da ne želim da biram...

BALAGALAJEV. Vi ne želite da birate, a isto tako ne pristajete ni na šta... pa šta to onda znači! Ja moram da vam primetim, Ana Ilinišna, da mene ostavlja snaga... Ako mi ni danas opet ni do čega ne dođemo, ja onda više nemam nameru da vam budem posrednik. Neka vas onda sud deli. A vi nam sad kažite bar to, šta v i želite?

KAUROVA. Ništa ja ne želim, Nikolaje Ivaniću! Ja se na vas oslanjam, Nikolaje Ivaniću!

BALAGALAJEV. Pa dobro, ali eto vi nemate poverenja u mene... Jer to se ipak jednom mora svršiti. Ana Ilinišna... Nemojte, molim vas! pa ovo je već treća godina!... Hajde, recite: na šta ste se odlučili?

KAUROVA. Šta znam da vam kažem, Nikolaje Ivaniću? Ja vidim da ste vi svi protiv mene. Eto, vas je petoro, a ja sam sama... Ja sam ženska: naravno, vama je lako da mene zaplašite; a ja, osim Boga, nemam drugog zaštitnika. Ja sam u vašim rukama: radite sa mnom što god vam je volja.

BALAGALAJEV. E pa ovo već nema smisla. Pa vi tu ni sami ne znate šta govorite... Nas je petoro, a vi ste sami... Pa zar vas mi tu na nešto primoravamo?

KAUROVA. Pa nego šta?

BALAGALAJEV. Ovo je strašno!

ALUPKIN. Ama ostavite je do đavola!

BALAGALAJEV. Čekajte, Antone Semjoniću!... Ana Ilinišna, tako vam Boga! saslušajte me. Kažite nam, šta biste vi hteli: je l' da vam ostavimo kuću i da smanjimo deo vašeg brata? i za koliko da ga smanjimo, — jednom rečju, koji su vaši uslovi?

KAUROVA. Šta znam ja da vam kažem, Nikolaje Ivaniću? Ja vidim da se s vama ne mogu sporazumeti... Ali Gospod Bog će svima nama suditi, Nikolaje Ivaniću!

BALAGALAJEV. Dobro, slušajte: ja vidim, vi ste nezadovoljni mojim predlogom...

ALUPKIN. Pa odgovarajte...

SUSLOV (Alupkinu). Ostavite je. To je, što kažu, prava nadžak-baba!

KAUROVA. E pa jeste, nezadovoljna sam.

BALAGALAJEV. Odlično! onda nam kažite u čemu se sastoji vaše nezadovoljstvo?

KAUROVA. To ja ne mogu da vam kažem.

BALAGALAJEV. Zašto da ne možete?

KAUROVA. Tako, ne mogu.

BALAGALAJEV. A možda vi mene ne razumete?

KAUROVA. I suviše vas dobro razumem, Nikolaje Ivaniću!

BALAGALAJEV. Pa kažite nam već jednom, poslednji put, čime bismo mogli da vas zadovoljimo, i na kakve bi predloge vi dali svoj

pristanak?

KAUROVA. A, ne, izvinite! Silom možete da radite šta hoćete: ja sam slaba žena; ali sa mojim pristankom — izvinite... ja ću pre umreti, nego što ću dati svoj pristanak.

ALUPKIN. Vi ste žena?... Ne, vi ste đavo! Eto ko ste vi! Vi ste sušta veštica!...

(Balagalajev, Kaurova, Suslov i Mirvoljin – Zajedno)

BALAGALAJEV. Antone Semjoniću!

KAUROVA. Gospode Bože! Gospode Bože!

SUSLOV i MIRVOLJIN. Nemojte, nemojte!

ALUPKIN (Kaurovoj). Slušaj, ti! ja sam stari vojnik: ja nikom uzalud ne pretim. A ti nemoj tu da mi se praviš luda, priberi se, inače ćeš zlo proći... Ja se ne šalim... jesi li čula?... Kad bi se ti i protivila, ali razumno, ja ne bih ništa rekao; ali ti si, brate, zapela kao govedo... Ženo, čuvaj se, — lepo ti kažem, čuvaj se...

BALAGALAJEV. Antone Semjoniću, moram vam reći...

BESPANDIN. Nikolaje Ivaniću, to je moja stvar!... (Alupkinu). Poštovani gospodine, dozvolite mi da vas zapitam s kakvim pravom vi...

ALUPKIN. Vi branite vašu sestru?

BESPANDIN. Nije ovde u pitanju sestra: ne dam ja za sestru ni ovoliko! ja ovde branim čast porodice.

ALUPKIN. Čast porodice? A čime sam ja vašu porodicu uvredio?

BESPANDIN. Kako, čime ste je uvredili? E ovo mi se dopada! Po vašem mišljenju svaki manitnjak sa ulice...

ALUPKIN. Šta rekoste vi, gospodine?...

BESPANDIN. Šta rekoste, gospodine?...

ALUPKIN. Pa eto šta: u tuđoj kući ne govore se takve reči. Vi ste vlastelin, a i ja sam vlastelin, pa ako nemate ništa protiv, onda izvolite sutra...

BESPANDIN. Čime god hoćete! Makar i noževima.

BALAGALAJEV. Gospodo, gospodo! šta je vama? kako vas nije sramota? nemojte molim vas! u mojoj kući...

BESPANDIN. Mene vi nećete uplašiti, dragi moj!...

ALUPKIN. Ne bojim se ja vas; a vaša sestra je... ne mogu ni da kažem šta je ona.

KAUROVA. Pristajem, gospodo, na sve pristajem!... dajte da potpišem: sve ću vam potpisati, štogod hoćete.
SUSLOV (Mirvoljinu). Gde je moja kapa? nisi je video?
BALAGALAJEV. Gospodo! gospodo!
GERASIM (ulazi i viče). Petar Petrović Pehćerjov!

POJAVA X

Isti i Pehćerjov.

PEHĆERJOV (ulazeći). Zdravstvujte, ljubazni moj Nikolaje Ivaniću!
BALAGALAJEV. Moje poštovanje, Petre Petroviću! Kako je vaša supruga?
PEHĆERJOV (javlja se svima). Gospodo... Moja žena je zdrava, hvala Bogu. Cher Balagalajeve! ja sam kriv, zadocnio sam. Vi ste, kako vidim, bez mene počeli, i to ste dobro učinili... Kako ste sa zdravljem, Evgenije Tihoniću, Feraponte Iliću, Ana Ilinišna? (Mirvoljinu). A! i ti si tu, sirotanoviću?... Pa, kako ide? kreće li stvar štogod ukapred?...
BALAGALAJEV. Pa, to se baš ne bi moglo reći...
PEHĆERJOV. Nije mogućno? A ja sam baš mislio... Eh, gospodo, gospodo! ne valja vam posao! dozvolite starcu da vas malo nakara... To treba završiti, završiti do kraja.
BALAGALAJEV. Izvolite malo zakuske!
PEHĆERJOV. A, ne, najlepša vam hvala... (Odvodi Balagalajeva u stranu i pokazuje mu Alupkina). Qui est ça?
BALAGALAJEV. Novi vlastelin, — neki Alupkin. Pretstaviću vam ga... Antone Semjoniću! Dozvolite da vas upoznam sa našim uvaženim Petrom Petrovićem... Alupkin, Anton Semjonić, iz Tambova.
ALUPKIN. Veoma mi je milo.
PEHĆERJOV. Dobro nam došli u naše krajeve... Ali dozvolite samo... Alupkin? Ja sam znao jednog Alupkina u Petrogradu. To je bio visok čovek, naočit, sa belim preko oka, odlično je igrao karte, i stalno je zidao kuće... da vam nije štogod rod?...
ALUPKIN. Ne, nije mi rod. Ja nemam nijednog rođaka.

PEHĆERJOV. Nemate rođaka?... Šta mislite... Kako su vaši mališani, Ana Ilinišna?

KAUROVA. Najlepše vam zahvaljujem, Petre Petroviću! Hvala Bogu!

PEHĆERJOV. Nego ostavimo to, gospodo, pa da pređemo na posao. Posle ćemo razgovarati... Na čemu sam vas ja prekinuo?

BALAGALAJEV. Vi nas uopšte niste prekinuli, Petre Petroviću. Naprotiv, baš ste u najbolje vreme došli. A evo u čemu je stvar...

PEHĆERJOV. Šta je ovo, planovi?... (Seda za sto).

BALAGALAJEV. Da, planovi. Eto vidite, Petre Petroviću, mi nikako ne možemo da izađemo na čistinu, upravo ne možemo da dođemo do sporazuma između gospodina Bespandina i njihove sestrice. Ja moram da priznam da sam počeo da sumnjam u uspeh i gotov sam da se odreknem od daljeg rada.

PEHĆERJOV. Nemojte tako, Nikolaje Ivaniću, nemojte, imajte malo strpljenja... Vođ plemstva! Pa to mora biti oličenje strpljenja!

BALAGALAJEV. Evo vam, vidite, Petre Petroviću: prema zajedničkom pristanku gospode sopstvenika, usadba se ne deli, nego se pripisuje, dodaje jednoj deonici; a sad evo u čemu je teškoća: kakvu naknadu da odredimo za usadbu? Ja predlažem da se sva ta utrina preda...

PEHĆERJOV. Ta utrina... ali, dozvolite, pa to...

BALAGALAJEV. Eto oko toga mi sad i lomimo glave. Eto, oni pristaju, ali njihova sestrica ne samo da ne pristaje ni na šta, nego uopšte neće da nam saopšti ni svoju želju.

ALUPKIN. To je ono što kažu: ni crno, ni belo!

PEHĆERJOV. Aha, aha, aha! A znate li šta, Nikolaje Ivaniću? Naravno, vama je to bolje poznato, ali ja bih na vašem mestu to imanje drukčije razdelio.

BALAGALAJEV. A kako to mislite?

PEHĆERJOV. Možda ću ja reći i neku glupost; ali vi oprostite starcu... Savez-vous, cher ami? meni se čini, ja bih to ovako razdelio... dozvolite vašu olovku.

MIRVOLJIN. Izvolite olovku...

PEHĆERJOV. Hvala... Evo, Nikolaje Ivaniću, kako bih ja... pogledajte: odavde — evo ovamo, odavde — ovamo... odavde evo ovuda, a onda odavde — ovako.

BALAGALAJEV. Ali molim vas, Petre Petroviću! ti će delovi, pre svega, ispasti nejednaki...

PEHĆERJOV. Pa šta je s tim!

BALAGALAJEV. A drugo, u ovom delu uopšte nema livada.

PEHĆERJOV. To ništa ne znači, trava može svugde da raste.

BALAGALAJEV. Sem toga, vi ceo zabran, prema tome, ostavljate jednome sopstveniku?

KAUROVA. E, taj bih deo ja sa zadovoljstvom uzela!

BALAGALAJEV. A šta mislite vi, naprimer, kako će biti mužicima da se odatle čak ovamo sele?

PEHĆERJOV. Na sve vaše primedbe bilo bi vrlo lako da se odgovori; ali, uostalom, vi bi, naravno, to bolje trebali da znate... Stoga me izvinite...

KAUROVA. A meni se tako sasvim dopada.

ALUPKIN. To jest, kako vam se dopada?

KAUROVA. Pa eto, kao što je Petar Petrović razdelio.

BESPANDIN. Dozvolite da pogledam.

KAUROVA. Kako znate, no ja se slažem s Petrom Petrovićem.

ALUPKIN. Ovo je strašno... nije videla ravno ništa, a ovamo priča!

KAUROVA. A otkud ti, baćuška, znaš da li sam ja štogod videla ili nisam?...

ALUPKIN. Pa ako ste videli, onda recite koji deo za sebe uzimate?

KAUROVA. Koji? Pa eto taj sa zabranom, sa livadom i gde zemlje ima više.

ALUPKIN. Pa onda da damo sve samo vama!

SUSLOV (Alupkinu). Ostavi je, molim te!

PEHĆERJOV (Bespandinu). A kako vi mislite?

BEEPANDIN. Ja mislim, ako ćemo pravo da kažemo, da bi to bilo nezgodno. Uostalom, ja ću pristati i na to, ako mi taj deo bude dodeljen.

KAUROVA. I ja ću pristati ako mi se taj deo dodeli.

ALUPKIN. Koji deo?

KAUROVA. Pa taj što ga moj brat traži za sebe.

SUSLOV. E pa onda nek rekne sad, ko sme, da ona ni na šta ne pristaje!

PEHĆERJOV. Samo, molim vas, dozvolite... oboma ne možemo dodeliti isti deo; potrebno je da se jedno od vas dvoga žrtvuje, da bude velikodušan — i da uzme lošiji deo.

BESPANDIN. A smem li da zapitam, zbog koga đavola bih ja tu imao da ispadnem velikodušan?

PEHĆERJOV. Zbog koga... ali kakve vi to samo čudne reči upotrebljavate!... za vašu sestricu.

BESPANDIN. Gledajte molim vas!

PEHĆERJOV. Nemojte da zaboravite da vaša sestrica pripada slabome polu; ona je žena, a vi ste muškarac... Jer ona je žensko, Feraponte Iliću!

BESPANDIN. Ostavite, molim vas, to je sad već filozofija došla na red...

PEHĆERJOV. Kakvu vi filozofiju u tome nalazite?

BESPANDIN. Filozofija!

PEHĆERJOV. U svakom slučaju, mene to čudi... Zar vas, gospodo, to ne začuđava?

ALUPKIN. Mene? Mene danas ne može ništa začuditi. Možete mi reći, ako hoćete, da ste svoga rođenoga oca pojeli; ja se neću začuditi, poverovaću vam.

BALAGALAJEV. Gospodo, gospodo! dozvolite mi da kažem nekoliko reči. Samo to njihovo uporstvo, koje kao da je ponova buknulo, dokazuje vam, dragi Petre Petroviću, da vaša podela nije baš najsrećnija.

PEHĆERJOV. Nije najsrećnija! Molim vas... a zašto baš da nije najsrećnija? to treba dokazati... Ja neću da kažem, mora biti da je vaš predlog izvrstan; ali ni moj se predlog ne može osuditi dok se ne razgleda. Ja sam povukao granicu, kako da kažem... angro; naravno, tu sam mogao pogrešiti u sitnicama. Razume se da treba izjednačiti oba dela, prilagoditi, detaljno razgledati; ali zašto je to baš nesrećna podela?...

ALUPKIN (Suslovu). Kakvu je to on granicu povukao?

SUSLOV. Angro.

ALUPKIN. A šta to znači: angro?

SUSLOV. A Bog bi ga znao! mora biti neka nemačka reč.

BALAGALAJEV. Recimo, Petre Petroviću, da je vaš predlog odličan, izvrstan; ali glavna je stvar da se podeli na jednake delove.

Eto u čemu je naš zadatak.

PEHĆERJOV. A-ha. Uostalom, naravno, vi ćete to bolje znati... Naravno, ja se u tom slučaju ne mogu s vama nadvlačiti. Vi kažete da je moj predlog nesrećan...

BALAGALAJEV. Ama nije, Petre Petroviću...

KAUROVA. Ja razumem zašto se Nikolaj Ivanić toliko za svoj predlog zauzima.

BALAGALAJEV. Šta hoćete vi, gospođo, da kažete, izjasnite se!...

KAUROVA. Ama znam ja!

BALAGALAJEV. Ja vas molim da se izjasnite!

KAUROVA. Nikolaj Ivanić bi hteo da kupi od Feraponta Ilića zabran u bescenje... I eto zato su oni i zapeli da šuma pošto-poto njemu pripadne.

BALAGALAJEV. Dozvolite, Ana Ilinišna, da vam primetim da se vi zaboravljate! Zar je Ferapont Ilić dete? Zar vi nećete dobiti vašu polovinu?... A i ko je vama kazao da ću ja da kupim taj zabran? I zar vi možete bratu zabraniti da prodaje svoju sopstvenost?

KAUROVA. Ja to ne mogu da mu zabranim, ali stvar i nije u tome, nego u tome da vi nas ne delite po čistoj savesti i po pravičnosti, nego onako kako vaši interesi zahtevaju.

BALAGALAJEV. A, ovo je već i suviše!

ALUPKIN. A-ha, eto sad i vi to kažete!

PEHĆERJOV. Sve je to zamršeno, priznajem, vrlo mračno i zamršeno.

BALAGALAJEV. Pa to bi najzad svakog izvelo iz strpljenja... Čega tu ima zamršenog? i šta je tu mračno? Dobro, jeste! ja hoću da kupim zabran od Feraponta Ilića; može biti ja hoću i ceo njegov deo da kupim. Ali šta iz toga izlazi? dozvolite da vas zapitam?... Ja ne delim prema čistoj savesti... i to je moglo da pređe preko vaših usana? Ana Ilinišna je žensko, njoj ja opraštam; ali vi, Petre Petroviću... „Zamršeno!” Vi ste prvo trebali da pogledate je li tačno podeljeno imanje... mora biti da je tačno kad im se daje da biraju deo koji hoće.

PEHĆERJOV. Bez potrebe se toliko uzrujavate, Nikolaje Ivaniću!

BALAGALAJEV. Izvinite, molim vas, kad mene Bog zna za šta sumnjiče, — mene, vođu, kome je plemstvo ukazalo laskavu pažnju!

Pa zar da se onda ne uzrujavam kad se na moju čast napada!

PEHĆERJOV. Vašu čast niko ne vređa, a sem toga, zašto čovek ne bi, kad se već može, što kažu, spojio sopstvenu korist sa korišću drugoga, zašto onda da se i ne učini tako? A što se tiče počasti vlasteoskog pretstavnika, to, verujte mi, Nikolaje Ivaniću, ne biraju se uvek baš najdostojniji, a, ako su koga i zaobišli, to još ne znači da je on nedostojan. Uostalom, ja to, naravno, ne govorim o vama...

BALAGALAJEV. Razumem, Petre Petroviću! Razumem da ste vi to govorili na vaš račun, a ujedno i na moj. Šta mogu da vam kažem, izvolite pokušati! Izbori su uskoro. Može biti da će se plemstvu ovog puta, najzad, otvoriti oči... Može biti da će ono, najzad, oceniti sve vaše vrline.

PEHĆERJOV. Ako me gospoda plemići udostoje svojim poverenjem, ja se neću odreći, ne bojte se.

KAUROVA. I onda ćemo imati pravoga vođu.

BALAGALAJEV. O, u to ne sumnjam! Ali vi ćete razumeti da bi meni, posle svih tih uvredljivih aluzija, bilo veoma neprijatno da se dalje mešam u vaše poslove, te stoga...

BESPANDIN. Ama zašto, Nikolaje Ivaniću?

PEHĆERJOV. Nikolaje Ivaniću, ja, boga mi...

BALAGALAJEV. Ne, ne, izvinite. Veljvicki, daj ovamo sve njihove hartije. Evo vam vaših pisama, vaših planova. Delite se kako znate, obratite se, ako hoćete, i Petru Petroviću.

KAUROVA. Sa zadovoljstvom, sa zadovoljstvom.

PEHĆERJOV. A ja se kategorički odričem: ja uopšte nemam nameru... Ostavite, molim vas!

BESPANDIN. Nikolaje Ivaniću, molim vas, učinite tu dobrotu. Oprostite nam, to jest, ovoj glupoj ženi... jer ona je svemu tome kriva...

BALAGALAJEV. Neću ni za šta da znam! Ponavljam vam, delite se kako god znate, mene se to ništa ne tiče. Snaga me je potpuno izdala!

BESPANDIN. I to sve zbog tebe, šupljoglavice! Eto ti sad, šta si uradila!... Šta misliš! da ti ustupim ja šumu sa svima livadama i voćnjakom... može i to da bude, ali da pričekaš malo!

ALUPKIN. Vrlo dobro, vrlo dobro! tako vi njoj, tako vi njoj!...

KAUROVA. Petre Petroviću, zaštitite me, molim vas; ne znate vi njega: on je u stanju i da me zakolje, to je izrod, baćuška, to je ubica!... On je mene već nekoliko puta trovao, boga mi!...

BESPANDIN. Ćuti, luda glavo!... Nikolaje Ivaniću, učinite mi to...

KAUROVA (Pehćerjovu). Baćuška, baćuška!..

PEHĆERJOV. Čekajte, molim vas, čekajte!... pa šta je to, naposletku?

POJAVA XI

Isti i Naglanović.

NAGLANOVIĆ. Nikolaje Ivaniću, ja dođoh do vas... Njegovo prevashodstvo je izvolelo...

ALUPKIN. A, opet vi? opet vi za mnom... opet zbog jarca?... opet?

NAGLANOVIĆ. Šta govorite vi? šta je vama? ko je taj čovek?

ALUPKIN. A vi me, bajagi, ne poznajete... Alupkin, Alupkin, vlastelin.

NAGLANOVIĆ. Bežite, molim vas. Vaš jarac ide sudskim putem. Ja uopšte nisam kod vas došao: došao sam Nikolaju Ivaniću.

PEHĆERJOV. Ali molim vas, gospođo, pustite me!

KAUROVA. Baćuška! zaštiti me i razdeli!

ALUPKIN (Naglanoviću). Ja se, štovani gospodine, ni na šta neću obazirati. Vi ste mene, štovani gospodine, uvredili! Sto mu gromova, nisam ja vam nikakav jarac, nemojte da mislite!

NAGLANOVIĆ. Pa ovo je neki ludak!

BESPANDIN. Nikolaje Ivaniću, uzmite hartije natrag.

BALAGALAJEV. Stojte, gospodo, slušajte!... Dozvolite, meni se čini kao da mi se glava okreće... Deoba, jarac, tvrdoglava žena, vlastelin iz Tambova, iznenadan dolazak policajca, sutra dvoboj, moja savest nije čista, voćnjak, zabran za bescenje, doručak, graja, gungula... ne, to je i suviše! Izvinite me, gospodo... ja nisam u stanju... ja ništa ne razumem šta mi vi govorite, ja to ne mogu,. ne mogu, ne mogu! (Odlazi).

PEHĆERJOV. Nikolaje Ivaniću! Nikolaje Ivaniću! E, ovo je divno... domaćin otišao, a šta mi sad da radimo?...

NAGLANOVIĆ. Kakva je to gužva! (Veljvickom). Idite, recite mu da ja treba da govorim sa njime po službenom poslu. (Veljvicki odlazi).

KAUROVA. Nek ide s milim Bogom! Nego kad ćeš ti, baćuška, da nas deliš?

PEHĆERJOV. Ja? Hvala vam lepo, šta je vama? Vi mora biti da me za nekog drugog smatrate?

BESPANDIN. E, sad smo fino udesili! Eh, ti!... Neka su proklete sve žene od danas pa do veka! (Odlazi).

KAUROVA. Ja, u svakom slučaju, tu nisam ništa kriva!

VELJVICKI (ulazi). Nikolaj. Ivanić je poručio da ne može nikog primati; morao je da legne u postelju.

NAGLANOVIĆ. E, to znači da su ga gosti lepo ugostili. Šta znam da radim, ostaviću mu pismo... Moje poštovanje celoj kompaniji. (Odlazi).

PEHĆERJOV. Pa čekajte... kuda ćete?... i mi ćemo sa vama. Moram priznati da ovako što još svoga veka nisam video. (Odlazi).

KAUROVA. Petre Petroviću, baćuška!... razmislite... (Odlazi za Pehćerjovim).

MIRVOLJIN. Evgenije Tihoniću, šta vi čekate? pa valjda nećemo mi sami ostati, hajdemote.

SUSLOV. Stoj, pričekaj malo da se on pribere, pa ćemo okrenuti preferans.

MIRVOLJIN. To nije rđavo; a u ovakvim slučajevima nije zgoreg nešto i popiti...

SUSLOV. Pravo kažeš, Mirvoljine, da popijemo. Ala je to žena! ta bi i moju Glafiru Andrejevnu za pojas zadenula... Baš bratska deoba, nije vajde!...

1849 god.

STARI PORTRETI[80]

ODLOMCI IZ USPOMENA SVOJIH I TUĐIH

— Preveo Ljubomir J. Maksimović —

... Na jedno četrdeset vrsta od našeg sela, živeo je, pre mnogo godina, brat od strica moje majke, gardijski narednik u ostavci i dosta bogat vlastelin, Aleksije Sergjejić Teljegin — na svome porodičnom imanju Suhodolu. On sam nije nigde izlazio, pa zato nije ni nas posećivao; ali mene su dva, tri puta godišnje slali k njemu u posetu — isprva sa guvernerom a docnije samoga.

Aleksije Sergjejić me je uvek dočekivao vrlo ljubazno — i ja sam gostovao kod njega po tri, četiri dana. Upoznao sam ga kad je već bio starac: sećam se, kad sam došao kod njega prvi put, bilo mi je dvanaest godina; a on je već bio prevalio sedamdesetu. On se rodio još za vreme carice Jelisavete — poslednje godine njenog carevanja. — On je živeo sam sa svojom ženom, Malanjom Pavlovnom, a ona je bila deset godina mlađa od njega. Imao je sa njom i dve kćeri, ali one su se bile već odavno udale i retko su dolazile u Suhodol; između njih i njihovih roditelja pretrčala je crna mačka, i Aleksije Sergjejić ih skoro nikad nije ni spominjao.

Kao da sad gledam onaj starinski, pravi vlasteoski, stepski dom. Jednospratan, sa ogromnim mecaninom, sagrađen u početku našega stoleća, od neobično debelih borovih brvana — takva brvna su se tada dovozila iz Žizdrinskih šuma — o njima sad više nema ni pomena! — on je bio vrlo prostran, imao je mnoštvo soba, istina dosta niskih i mračnih: prozori su u zidovima bili prosečeni mali, zbog toplote. Kao što i sleduje — (u samoj stvari trebalo bi reći: kao što je i sledovalo) — zgrade za čeljad i razni ambari opkoljavali su gospodski dom sa svih strana — a i voćnjak je bio uz njega, dosta mali, ali sa finim voćkama, sočnim jabukama i kruškama što nemaju semenke.

Na deset vrsta unaokolo protezala se ravna, masna crnozemna stepa. Ni jednog visokog predmeta, na kome bi se oko zaustavilo: ni jednog drveta, pa čak ni crkvenog zvonika; jedva ako po negde strči vetrenjača sa starim, iskrzalim krilima; baš kao i sam Suhodol!

U unutrašnjosti doma sobe su bile pretrpane sasvim običnim, priprostim nameštajem; jedino je malo neobičniji bio jedan kilometarski stubić, koji je stojao na prozoru od salona, sa ovakvim napisima: „Ako šezdeset osam puta obiđeš oko ovo sale — prećićeš jednu vrstu; ako osamdeset sedam puta prođeš od krajnjeg ugla salona do desnog ugla od bilijara — prećićeš jednu vrstu” — i t. d.

Ali najjači utisak na gosta koji je prvi put dolazio, ostavljao je veliki broj slika, obešenih po zidovima, koje su bile većim delom od takozvanih italijanskih majstora: sve neki starinski pejzaži i slike sa mitološkom i religioznom sadržinom.

No kako su sve te slike bile jako pocrnele i čak se potklobučile — to su se videle samo boje tela ili talasaste crvene draperije, na nekoj nevidljivoj osobi, — ili kameni svod, koji kao da visi u vazduhu, ili raskušljano drvo sa plavim lišćem, — ili dojka nimfe sa velikom jagodicom, koja liči na poklopac od činije za supu, rasečena lubenica sa crnim semenjem, čalma s perjanicom iznad konjske glave, — ili je, opet, štrčala neka džinovska mrka noga nekog apostola, sa muskuloznim listovima i prstima uzdignutim na gore.

U salonu, na počasnom mestu, visio je portret carice Katarine II u stojećem stavu, kopija sa poznatog portreta od Lampija, predmet naročitog poštovanja i, može se reći, obožavanja samog domaćina. Sa tavanica su se spuštali stakleni lusteri, sa bronzanim delovima, vrlo mali i vrlo prašnjavi.

Sam Aleksije Sergjejić bio je oniži, trbušast starčić sa jednobojnim, podbulim, ali prijatnim licem, s upalim usnama i veoma živim očicama ispod visokih obrva. On je češljao svoje retke vlasi prema zatiljku, a tek 1812 godine prestao je da se puderiše. Aleksije Sergjejić je stalno nosio mrki „redengot” sa tri okovratnika, koji su mu padali na ramena, štrafasti prsnik, pantalone od jelenske kože i zagasito crvene safijanske čizmice, sa izrezima u obliku srca i kićankama na vrhovima sarâ; nosio je belu batistenu kravatu, žabo, manšete i dva zlatna engleska „zastruga”, u svakom džepu od prsnika po jedan. U desnoj ruci držao je on obično emaljiranu tabakeru sa „španskim” duvanom — a levom se oslanjao na trsku sa srebrnom drškom, koja se od duge upotrebe sasvim izlizala.

Glasić Aleksija Sergjejića bio je nosni, piskav — a sam on se stalno osmehivao, ljubazno, ali nekako s visine, ne bez izvesne

samozadovoljne važnosti. On se i smejao isto tako ljubazno, tankim, kao biser sitnim smehom. Bio je do krajnosti učtiv i predusretljiv — po starom Jekaterinskom načinu — a ruke je pokretao lagano i blago, opet po starom načinu. Zbog slabosti nogu on nije mogao da ide — nego je pretrčavao žurnim koračićima od fotelje do fotelje, u koju je sedao — upravo padao — odjedared — meko, kao jastuk.

Kao što sam već rekao, Aleksije Sergjejić nigde nije izlazio i sa susedima se poznavao vrlo slabo, iako je voleo društvo — jer je bio čovek dosta govorljiv! Istina, on je društva imao dovoljno i kod svoje kuće: razni Nikanori Nikanorići, Sevastjeji Sevastjejići, Fjodulići, Mihejići, sve siromašni vlasteličići u oveštalim kazakinima i bluzama, često dobivenim od Aleksija Sergjejića, živeli su pod njegovim krovom, a da i ne govorimo o sirotim vlasteokama u cicanim haljinama, crnim povezačama i s platnenim tašnama u čvrsto stegnutim šakama. Sve su to bile razne Avdotje Savišne, Pelagije Mironovne i prosto Fekluške i Arinke, koje su našle utočište na ženskoj polovini kuće. Za sto Aleksija Sergjejića nije sedalo nikad manje od petnaest osoba... Takav je on bio čovek, gostoljubiv!

Između svih tih gostiju-pitomaca naročito su se isticale dve ličnosti: patuljak, sa nadimkom Janus ili Dvoliki, po nekima danskog, a po nekima jevrejskog porekla; i još ludi knez L. Sasvim protivno tadašnjim običajima, taj patuljak uopšte nije služio za zabavu gospode, i nije bio nikakva budala; naprotiv, on je stalno ćutao, izgledao je ozlojeđen i surov, mrštio je čelo i škrgutao zubima, čim bi mu se neko obratio sa pitanjem.

Aleksije Sergjejić ga je nazivao i filozofom, čak ga je i poštovao; njemu su za stolom davali da se posluži uvek prvi, posle gostiju i domaćina.

— Njega je Bog udario, — imao je običaj da kaže Aleksije Sergjejić, — ali to je već njegova, Gospodnja volja; no zato tek valjda ne treba i ja da ga vređam.

— A po čemu je to on filozof? — zapitah ja jednom. (Mene janus nije rado gledao; dešavalo se, tek što mu ja priđem, a on se odmah nakostreši i promuklo promrmlja: Tuđinče! ne dosađuj mi!).

— Bože moj, kako to govoriš! Kako da nije filozof? — odgovori Aleksije Sergjejić. — Ti, mladiću, pogledaj samo, kako on propisno ćuti!

— A zašto je on — dvolik, sa dva lica?

— Pa zato, gospodičiću moj, što on spolja ima jedno lice — pa ga vi, što ne vidite dalje od nosa, po tome i cenite... A drugo, pravo, on skriva. I to lice znam jedino ja — i zbog toga ga volim... jer... to mu je lice dobro. Ti, naprimer, istina, gledaš, ali ništa ne vidiš... a ja i bez reči vidim: osuđuje me zbog nečega; jer on je vrlo strog! I to nikad bez razloga. To ti, gospodičiću, ne možeš da razumeš; ali slobodno veruj meni, starcu!

Pravu istoriju dvolikog Janusa — odakle je on došao, kako je dospeo do Aleksija Sergjejića — to niko nije znao; no zato je istorija kneza L. bila svima dobro poznata. Kao dvadesetogodišnji mladić, iz bogate i čuvene porodice, on je došao u Petrograd i stupio u službu u gardijski puk. No carica Katarina ga je već na prvom prijemu u dvoru uočila — i, zaustavivši se pred njim, i ukazavši na njega lepezom, glasno izgovorila, obraćajući se jednom iz svoje okoline:

— Pogledajte ga samo, Adame Vasiljeviću, kako je sladak! Prava lutkica!

Jadnom dečku udari krv u glavu: vrativši se kući, on naredi da mu spreme kola — pa, metnuvši preko grudi lentu Sv. Ane, krenu da šeta po gradu, baš kao da mu je zaista carica dala lentu.

— Gazi svakoga, — vikao je on kočijašu, — ko ti se ne skloni s puta!

Sve je to odmah bilo dostavljeno carici; izađe naredba — da ga proglase za ludog i da se preda pod starateljstvo njegovoj starijoj braći; a ovi ga, ni malo ne oklevajući, odvezoše u selo, vezaše ga lancima i baciše u „zidanu fioku”. Želeći da se koriste njegovim imanjem, oni ga, jadnika, nisu pustili čak ni tada kad se pribrao te ponova došao k sebi — i tako ga i ostaviše pod ključem, sve dok mu se um zbilja sasvim ne pomrači.

Ali taj zločin im nikakvu korist nije doneo: knez L. je preživeo svoju braću — i dospeo, posle dugih patnji i iskušenja, pod pokroviteljstvo Aleksija Sergjejića, kome je on bio neki rođak. — Knez je bio gojazan, sasvim ćelav čovek, sa dugim, tankim nosom i plavim, ispupčenim očima. On je sasvim odvikao bio da govori — jedino je još mrmljao nešto nerazumljivo; ali je osobito lepo pevao starinske ruske pesme, očuvavši do duboke starosti srebrnastu

svežinu glasa, a za vreme pevanja potpuno jasno izgovarajući svaku reč.

Po nekad je nailazilo na njega nešto kao besnilo — tada bi on postajao strašan: odlazio bi u ugao sobe, okretao se licem zidu i, sav oznojen i crven-crven preko cele ćele sve do potiljka, zacenjivao se od pakosnog smeha, pa bi, lupajući nogama, naređivao da tuku nekoga — verovatno njegovu braću. — „Udri!” vikao bi on, gušeći se i kašljući od smeha, — „udri, ne žali, udri, udri izrode, udri moje zlotvore! Tako, eto tako!”

Uoči svoje smrti on je veoma začudio i uplašio Aleksija Sergjejića. Ušao je kod njega u sobu, sav bled i smiren i, poklonivši se duboko, prvo mu se zahvali za gostoprimstvo i pažnju, a zatim ga zamoli da pošalje po sveštenika; jer smrt je bila došla k njemu — on ju je video — pa bi' hteo svima da oprosti i sebe da očisti.

„Pa kako si je ti to video?” promrmlja preneražen Aleksije Sergjejić, koji je tada od njega prvi put čuo smišljen govor.

— Kakva ona izgleda? Je li baš sa kosom?

— Nije, odgovorio mu je knez L., — sasvim je prosta starica, u rekli, ali ima samo jedno oko na čelu, no tom jednom je vek beskonačan.

I zbilja, sutradan knez L. umre, obavivši sve obrede i oprostivši se sa svima dirljivim rečima, i to sasvim razumno.

— Eto, tako ću i ja umreti, — često je govorio Aleksije Sergjejić. I zaista, nešto slično se dogodilo i s njime — ali o tome docnije.

A sad da se vratimo na ono ranije. Sa susedima, kao što sam već rekao, Aleksije Sergjejić nije se družio; a i oni njega nisu mnogo voleli, nazivali su ga osobenjakom, gordeljivcem, potsmevalom, pa čak i martinistom, koji ne priznaje vlasti, naravno i ne razumevajući šta ta reč upravo znači.

U izvesnoj meri su susedi bili i u pravu: Aleksije Sergjejić je proživeo skoro sedamdeset godina u svome Suhodolu, ne dolazeći skoro ni u kakvu vezu sa okolnim vlastima: ni sa načelstvom, ni sa sudom.

— Sud je za razbojnike, a komanda za vojnike,. — govorio je on, — a ja, hvala Bogu, nisam ni vojnik, ni razbojnik.

Nastran je, i osobenjak bio Aleksije Sergjejić, ali duša mu nije bila sitničarska. Ispričaću vam nekoliko stvari o njemu.

Sasvim tačno nikad nisam znao kakva su bila njegova politička ubeđenja — ako se samo u njegovom slučaju može primeniti ovaj najnoviji izraz; ali, na svoj način, on je bio aristokrat — mnogo pre aristokrat nego vlastelin. Toliko puta je on izražavao žaljenje zbog toga što mu Bog nije dao sina-naslednika, „na čast rodu, a za produženje porodičnog imena”.

U njegovom kabinetu visilo je na zidu rodoslovno drvo Teljeginih, vrlo granato, sa mnoštvom kružića u obliku jabuka, u zlatnom okviru.

— Mi, Teljegini, — govorio bi on, — mi smo porodica prastara, od iskonskih vremena; i, koliko je god nas Teljeginih bilo, nijedan nije dreždao po pretsobljima, niti je kičmu savijao, ni pred čijim vratima nije šećkao, niko se od nas po sudovima nije hranio, niti je od države platu izgledao, Moskvi nismo naročito težili, u Petrogradu nismo spletkarili; uvek nam se znalo gde smo, svaki na svome mestu, svoj čovek, na svojoj zemlji... odžakovići, gospodine moj, i kolenovići! Ja sam, istina, služio u gardi, ali, hvala ti lepo, nisam dugo.

Aleksije Sergjejić je više cenio staro vreme.

— Slobodnije je onda bilo i uređenije, to ti pošteno kažem! A od tisuću osamstotinite godine (zašto baš od te godine, to on nije objašnjavao) krenuše ti, brate moj, ti ratovi, pa čizma iziđe na površinu. Natakoše ti gospoda oficiri na svoje glave neke kalpake sa petlovskim repovima — pa se i sami petlovima upodobiše; pritegnuli ti one vratove da već nema kud više... sve krče, oči im se iskolačile — a kako i da ne krče? Neki dan dojezdio kod mene nekakav policijski kaplar: — Ja sam, veli, do vas, vaše blagorodstvo... (pazi samo čime je namislio da me zadivi!... ja i sam znam da sam blagorođen...), imam kod vas posla. A ja njemu: — Uvaženi prijatelju, gledaj ti pa pre toga raspuči te kopče na okovratniku. Jer šta će biti ako ti dođe da kineš! Ah, šta će onda biti s tobom! Šta će biti s tobom! Pući ćeš, brate, kao pečurka proletnja... A ja da odgovaram! — A i piju ti oni, ta vojna gospoda, o-ho-ho! Ja im skoro uvek dajem cimljansko; jer — bilo ono cimljansko, bio to najfiniji tokaj — za njih je to sasvim svejedno; sve to kod njih glatko i brzo teče niz grlo — gde će oni to da razlikuju? Pa onda još nešto: i taj sisak su sad počeli da sisaju, duvan da puše. Strpa ti lepo gospodin oficir isti taj sisak sebi ispod brkova, u usta — pa i na nos i na usta, čak i na uši dim pušta — pa misli — ko je, on je! Eto, i ti moji zetovi — iako je

jedan od njih i senator — a drugi tamo nekakav kurator — i oni taj isti sisak sisaju — i tako isto smatraju da su ceo svet za pojas zadenuli!...

Aleksije Sergjejić nikako nije trpeo duvan, a ni pse, naročito one male.

— E, ako si Francuz, ti onda drži mopsa: ti trčiš, ti đipaš na sve strane — a i on za tobom, samo rep nadigne... a nama — kog će nam đavola on!

On je bio vrlo uredan i osetljiv. O carici Katarini nije govorio drukčije nego sa ushićenjem i povišenim, donekle knjiškim stilom:

— Bila je polubog, a ne čovek! — Ti, gospodičiću, samo pogledaj kakav je to osmejak, — dodavao bi on, s poštovanjem ukazujući na Lampijev portret; — i sam ćeš priznati: to je polubog! Ja sam u svome životu bio toliko srećan da sam bio udostojen časti da stanem pred taj osmejak, i on mi se, dok sam god živ, neće iz moga srca izgladiti! — Pa bi nam tom prilikom pričao razne anegdote iz Katarininog života, koje ja inače nisam nigde niti čuo niti u knjigama nailazio. Evo jedne od njih.

Aleksije Sergjejić nije dozvoljavao ni da se iz daleka nagovesti kakva slabost velike carice. „I najzad”, — viknuo bi on, — „zar se o njoj može tako suditi kao o običnim ljudima? — Jednom ona, za vreme jutarnje toalete, sedeći ogrnuta lakim penjoarom, naredi da joj se očešlja kosa... I da vidite čuda! Kamerfrau provlači češalj — a električne varnice samo pršte! — Ona dozva dvorskog lekara Rodžersona, koji se, kao dežurni, tu našao, pa mu reče: „Ja znam da mene, za pojedine moje postupke, mnogi osuđuju: ali vidiš li ti ovaj elektricitet? To znači da pored takve moje prirode i fizičkog sastava — ti to i sam možeš uvideti, jer si lekar — mene ne treba osuđivati — mene samo treba razumeti!”

U pamćenju Aleksija Sergjejića neizgladivo se zabeležio sledeći slučaj. On je stojao jedared na unutrašnjem stražarskom mestu, u dvoru, — a bilo mu je svega šesnaest godina. Stajao on tako, kad tek naiđe carica pored njega — on je pozdravi... „a ona”, — sa oduševljenjem klicaše na ovom mestu Aleksije Sergjejić, — „osmehnuvši se na moju mladost i na moju usrdnost, saizvoli mi dati svoju ručicu da je poljubim, i potapša me po obrazu, pa me zapita: ko sam ja? odakle sam? kako se prezivam? a zatim.“ Ovde bi starca

glas obično izdavao... „zatim mi je naredila da u njeno ime pozdravim moju majku i da joj zahvalim za to što tako dobro vaspitava svoju decu. Da li sam ja u taj mah bio na nebu ili na zemlji — i kako, i gde se ona izvolela udaljiti, da li se na nebesa uzdigla ili je prosto u druge odaje otišla... to ja ni danas ne znam!”

Ja sam toliko puta pokušao da ispitam Aleksija Sergjejića o onim starim vremenima, o ljudima koji su bili oko carice... Ali on bi skoro uvek izbegavao da mi odgovori. „Šta ima da se priča o starome?” odgovarao bi on obično... „samo čovek sebe muči: to me seti da sam i ja onda bio zdrav i krepak — a sad već ni jednog zuba u glavi nemam. I onda, dosta je kad se kaže: dobro je bilo u staro vreme... i toliko! A što se tiče tih ljudi — jer ti bi, čini mi se, hteo nešto o caričinim ljubimcima da čuješ? — e pa lepo, jesi li video kako na vodenu površinu iskoči mehur? Dokle je ceo, na njemu se presijavaju sve boje! I crvena, i žuta i plava — jednom rečju: duga ili brilijant! — Samo što on nikad nije dugog veka — i onda od njega ni traga ne ostaje. E takvi su ti bili i ti caričini.“

— Dobro, a Poćomkin? — zapitah ja jedared.

Aleksije Sergjejić se uozbilji. — „Poćomkin, Grigorije Aleksandrović, bio je čovek državnik, bogoslov, vaspitanik same Katarine, njeno čedo, tako se mora reći... Ali dosta o tome, gospodičiću!”

Aleksije Sergjejić je bio čovek vrlo pobožan — i, makar i preko volje, ali crkvu je pohađao uredno. Sujeverje se kod njega nije moglo zapaziti; on se potsmevao praznovericama, urocima i ostalim „besmislicama”, no ipak nije voleo da mu zec preko puta pretrči — a ni susret sa popom mu nije bio prijatan. No i pored sveg toga bio je prema duhovnim licima veoma pažljiv, i uvek bi tražio od njih blagoslov, čak ih je i u ruku uvek ljubio. Ali je nerado razgovarao sa njima.

— Neka jaka duva se od njih oseća, — objašnjavao bi on; — a ja sam, grešnik, na to veoma osetljiv; kosa im tako dugačka, pa maslena, raskušljavaju je na sve strane — misle da mi time poštovanje ukazuju, i za vreme razgovora se glasno nakašljuju, da li što se snebivaju, ili što bi i time da mi se umile. A stalno mi i smrtni čas spominju! A ja, brate, — nek priča što ko hoće — al’ ja bih ipak da još koju godinicu poživim. Samo ti, gospodičiću, te moje reči

nemoj da ponavljaš; — poštuj duhovni čin — njega samo budale ne poštuju; — i ja sam kriv što pod stare dane ovakve gluposti govorim.”

Aleksije Sergjejić je bio učen na onaj starinski način — kao i sva tadašnja vlastela; ali je on u izvesnoj meri taj nedostatak čitanjem sam popunjavao. Čitao je samo ruske knjige, napisane koncem prošloga veka; pisce najnovijeg vremena smatrao je kao nedopečene, a njihov stil kao slab... Za vreme čitanja stavljali su pored njega, na jednonogi okrugao stočić, srebrn žban sa nekim naročito začinjenim penušavim kvasom, od koga se po svima sobama širio prijatan miris. On sam, pak, stavljao je pri tom na vrh nosa velike okrugle naočari; ali u poslednje vreme nije toliko čitao koliko je zamišljeno gledao preko svojih naočari, podižući obrve, žvaćući bezubim ustima i uzdišući. Jednom sam ga zatekao gde plače, s knjigom na krilu — što me je, moram priznati, veoma začudilo.

On se setio sledećih stihova:

O prebedni ljudski rode!
Nepoznat je tebi mir!
I tek tada postigneš ga
Kada gutaš grobni prah...
Gorak li je takav pokoj!
Spi, mrtvače!...
A ti, živi, isplači se!

Te stihove sačinio je neki Gormić-Gormicki, putujući poeta, kome je jednom prilikom Aleksije Sergjejić dao utočište u svome domu — pošto mu se on učinio čovek delikatan, pa čak i suptilan: nosio }e cipelice sa mašnicama, izgovor mu je bio moskovski, i, podižući oči k nebu, često bi uzdisao. No, osim svih tih vrlina, Gormić-Gormicki je govorio francuski savršeno, jer se školovao u jednom jezuitskom kolegijumu, — a Aleksije Sergjejić je francuski samo „razumevao”. Ali kad se jednog dana opio u krčmi kao cepanica, taj isti suptilni Gormicki se pokazao kao neobično razuzdan čovek: prosto je premlatio domaćinovog kamerdinera, kuvara, dve pralje koje su mu došle pod ruku, pa čak i jednog stolara koji se tu slučajno našao — i

još je nekoliko prozora razbio, pri čem je iz sveg grla vikao: „pokazaću ja njima, tim ruskim trutovima, gejacima neotesanim!”

I kakva se samo snaga pokazala u tome delikatnom stvoru! Jedva je s njim osam ljudi na kraj izašlo!

— Zbogtog nereda, Aleksije Sergjejić je naredio slugama da stihotvorca izbace iz kuće, ali da ga prethodno dobro provaljaju po snegu — to se dešavalo zimi — da bi se otreznio.

— Jeste, — govorio je često Aleksije Sergjejić, — prošlo je moje vreme; kao ono trkačkom konju, kad ga škartiraju i rashoduju! Eto i stihotvorce sam u svojoj kući izdržavao, i slike i knjige od Jevreja kupovao — i guske mi nisu lošije bile od Muhanovskih — a moji golubovi-prevrtači pravi lepezani!... Sve sam ti ja voleo! Jedino kerove nikad nisam držao — jer tu ti je i pijanstvo i smrad i lakrdijaštvo! A pust sam bio i neobuzdan! Da je nešto Teljeginovo, a da nije prvoklasna stvar... Bože skloni! I štale su mi bile čuvene. — Poreklo su vodili ti moji konji... šta misliš, gospodičiću, odakle? Od onih najčuvenijih konjušnica cara Ivana Aleksjejića, brata Petra Velikoga... To ti je sušta istina! Sve sami ždrepci-zelenci, sijaju kao vatra — griva im do kolena, repovi do zemlje... Pravi lavovi! — I sve je to bilo — i bitisalo! Taština nad taštinama — i samo taština! Ali, najzad, šta ima da se žali! Svakome čoveku je njegova granica određena. — Više od neba nećeš uzleteti, u vodi se ne može živeti, a sa zemlje niko neće pobeći... Protavorićemo kako-tako još neko vreme!

I starac bi se opet osmehivao i šmrkao svoj španski burmut.

Seljaci su ga voleli: gospodin je, po njihovim rečima, bio dobar, nije bio na kraj srca. Samo što su i oni ponavljali da je „konj izrashodovan”. Ranije bi Aleksije Sergjejić u sve sam ulazio — išao bi i u polje, i u vodenicu, i na bačije, i u koševe, čak bi i u seljačke izbe zagledao. Svi su poznavali njegove trkačke čeze, obložene ljubičastim plišem i zapregnute krupnim konjem sa širokom brazgotinom preko čitavog čela, koga su zvali „Fenjer” — a koji je bio iz one čuvene ergele. Aleksije Sergjejić bi sam kočijašio, obavivši krajeve dizgina oko ruke. Ali kad mu nasta sedamdeset godinica, starac mahnu rukom na sve to — pa poveri upravu nad imanjem nadzorniku Antipu, koga se on u stvari bojao i nazivao ga

Mikromegasom (uspomene na Voltera!) — a po nekad prosto lopužom.

— Pa, lopužo, šta ima novo? Jesi l' mnogo zgrnuo u ambare? — govorio bi on tako, s osmehom na licu, gledajući lopužu pravo u oči.

— Sve vašom milošću, — odgovarao bi mu Antip veselo.

— Milost — milost, ali ti dobro otvori oči, Mikromegase! Moje podanike, seljake, ne šali se glavom da diraš! A ako mi se ma ko od njih požali... pogledaj samo, moj trskovac je sasvim blizu!

— Vašu trščicu ja, baćuška Aleksije Sergjejiću, uvek odlično pamtim, — odgovara mu Antip Mikromegas, i gladi svoju bradu.

— E, to ti je pametno, — pamti!

I gospodin, i nadzornik, obojica se jedan drugom u oči smeju.

Sa svima domaćim i uopšte sa kreposnim ljudima, sa „podanicima” (Aleksije Sergjejić je voleo tu reč) — postupao je on vrlo lepo.

— Jer razmisli i sam, sinovče: svojeg ničeg nemaju, sem onog krsta o vratu — pa i on je bakaran — a uza sve to još da na tuđe ni pogledati ne sme... pa gde je tu logika?

Naravno, ne treba ni govoriti da o takozvanom kreposnom pitanju u to doba niko nije ni pomišljao; ono nije moglo uzbuđivati ni Aleksija Sergjejića: on je najspokojnije vladao svojim „podanicima”; ali rđavu vlastelu je osuđivao i nazivao ih neprijateljima svog rođenog staleža.

Aleksije Sergjejić je uopšte vlastelu delio na tri grupe: na razumne — „kojih slabo ima”; na nerazumne, „kojih ima prilično”, i na budale, „kojih ima tušta i tma”. — A ako je neko od njih prema svojim podanicima surov i bezdušan, — taj je i pred Bogom grešan i pred ljudima kriv!

Da, dobro je živela domaća posluga kod starca; podanicima koji mu nisu na očima, naravno, teže je bilo, i pored sveg njegovog trskovca kojim je pretio Mikromegasu. — I koliko je samo bilo te domaće posluge u njegovoj kući! — A svi su oni bili uglavnom stari, žilavi, kosmati, džandrljivi, pogrbljeni, obučeni u dugačke pamučne kaftane — sa jakim, kiselim zadahom!

A na ženskoj polovini se čuo jedino bahat bosih nogu i žubor sukanja. — Glavni sobar zvao se Irinarh; i zvao ga je uvek Aleksije Sergjejić otegnutim glasom: I-ri-na-a-arh! — Ostale je zvao: Mali!

Mališa! Koga ima tamo od podanika? — Zvonca nikako nije voleo: pa ovo nije kafana, fala Bogu!

Naročito me je čudilo to, što ma u koje vreme Aleksije Sergjejić da zovne svoga sobara, on bi mu se onog istog trenutka javljao, kao da je iz zemlje nicao, — i, sastavivši pete i zaturivši ruke na leđa, stojao je pred gospodinom, tužan i nekako ljut, ali usrdan sluga!

Aleksije Sergjejić je bio darežljiviji nego što mu je to njegovo imanje dozvoljavalo; ali nije voleo kad su ga nazivali dobrotvorom.

— Kakav sam vam ja, brate, dobrotvor!... Ja to sebi dobro činim — a ne vama, dragi prijatelju! — (kad se ljutio ili bio neraspoložen, on je svakome govorio „vi”).

— Siromahu, — govorio bi on, — udeli jedanput, udeli dvaput, udeli tri... E — al' ako zaintači pa ti dođe i četvrti put — ti mu, najzad, i tada udeli — ali mu tog puta dodaj: „Gledaj ti, bratac, pa još nečim radi, a ne samo ustima.”

— Pa dobro, čiko, — zapitam ga ja opet: — a ako prosjak i posle toga i peti put dođe?

— A ti mu i peti put udeli.

Bolesnike, koji su mu se za pomoć obraćali, lečio je on o svom trošku — iako sam doktorima nije mnogo verovao — niti ih je ikad zbog sebe zvao.

— Moja pokojna majka, Bog da joj dušu prosti, — objašnjavao bi on, — lečila je sve bolesti maslinovim uljem sa solju. To je davala i da se jede, i trljala je time — i sve je prolazilo — kao rukom odneto. A ko je bila moja majka? Rodila se još za Petra Velikog — pomisli samo to.

Pravi Rus je Aleksije Sergjejić bio u svakom pogledu: voleo je samo ruska jela, voleo je ruske pesme — a harmoniku — „fabričku izmišljotinu" — nju nije tripo; voleo je da posmatra kad devojke igraju kolo, i kad žene igraju u dvoje; u mladosti je on i sam zanosno pevao i bio prvi igrač; voleo je da se pari u kupatilu — i to do tolike mere da je Irinarh, koji ga je, kao čuvar kupatila, pri kupanju šljapkao brezovim prućem, koje se prethodno dobro u pivu raskiselilo, trljao ga gužvom od trave, suknom, prevlačio nasapunjenim bobukom preko gospodskog tela, — i taj je vernoodani Irinarh imao običaj, svaki put posle takvog kupanja, da kaže, silazeći sa police, i sam crven kao kuvan rak:

— No, i ovoga puta ostadoh ja, rab Božiji Irinarh Tolobjejev, u životu... Ali kako će se to idući put svršiti?

A govorio je Aleksije Sergjejić divnim ruskim jezikom, donekle starinskim, ali ukusnim i čistim, kao izvorska voda, neprestano zasipajući svoj govor omiljenim uzrečicama: „na poštenu reč; da ne da Bog; nek priča šta ko hoće; gospodine i gospodičiću moj.“

Uostalom, dosta o njemu. Da kažemo koju reč i o čičinoj supruzi, Malanji Pavlovnoj.

Malanja Pavlovna je po starini Moskovljanka i važila je u Moskvi kao prva lepotica, la Vénus de Moscou. — Ja sam je poznavao kao već staru, mršavu ženu, sa finim, ali neznačajnim crtama lica, sa zečji krivim zubima u majušnim ustancima, sa mnoštvom sitno zavijenih žutih pramičaka kose na čelu, sa obojenim obrvama. Na glavi je stalno nosila čepac u obliku piramide sa ružičastim trakama, na vratu visok okovratnik, i bila u kratkoj beloj haljini i svilenim papučama sa crvenim potpeticama; preko haljine nosila je bluzu od plavog atlasa, sa opuštenim, praznim rukavom, od desnog ramena.

Ista takva toaleta bila je na njoj i na Petrovdan 1789 godine! Pošla ona toga dana, još kao devojka, sa rodbinom, na Hodinsko polje, da posmatra čuveno pesničanje, koje je priredio bio Orlov.

— A graf Aleksije Grigorijević... (o, koliko puta sam ja slušao tu priču!).... — opazivši me među rodbinom, priđe mi, pokloni mi se sasvim nisko, uzevši šešir u obe ruke, i reče mi: „Lepotice pisana, reče on, a što si taj rukav s ramena spustila? Da l’ i ti hoćeš ca mnom pesnicama da se biješ?... Izvoli samo; ali ti unapred kažem: već si me pobedila — predajem se! — I smatram se tvojim zarobljenikom!...” A svi na nas gledaju i dive se.

I tu toaletu od tada nikad nije menjala.

— Samo što kapu onda nisam imala ovakvu — onda sam nosila a la beržer de Trianon; — i, ma da mi je frizura bila napudrovana, moja kosa, kao zlato, samo je blistala, samo je blistala!

Malanja Pavlovna je bila glupa, što se kaže, do svetosti; brbljala je na prazno, kao da ni sama nije dobro znala šta joj iz usta izlazi — a ponajviše je govorila o Orlovu. — Orlov je, može se reći, postao glavni interes njenoga života. — Ona bi obično ulazila... ne! ona bi uplivala, ravnomerno krećući glavom, kao paunica, u sobu, zaustavljala bi se na sredini, čudno nekako iskrenuvši jednu nogu i

pridržavajući sa dva prsta kraj opuštenog rukava (mora biti da se i ta poza nekada Orlovu sviđala); nemarno-gordo pogledala je oko sebe, kao što i sleduje lepotici — čak je nekako i pofrkivala i šaputala: „Idite, molim vas!” — baš kao da joj je nekakav dosadan kavaljer zaljubljenko dosađivao komplimentima — pa bi najednom odlazila, lupnuvši potpeticom i slegnuvši ramenom.

Španski burmut je i ona šmrkala iz malene bombonijere, vadeći ga sićušnom zlatnom kašičicom — a neki put, naročito kada bi naišlo neko novo lice, prinosila bi odozdo, ne očima, nego nosu — (ona je imala vrlo dobar vid) — dvostruki lornjon, koketujući i okrećući ga u svojoj beloj ručici sa odvojenim malim prstom.

Koliko mi je samo puta opisivala Malanja Pavlovna svoje venčanje u Vaznesenskoj crkvi, na Arbatu — „tako lepa crkva” — i kako je tada tu sva Moskva prisustvovala... kakva je samo gurnjava bila! Gospode Bože! Šestoprežni ekipaži, zlatne karuce, brzci-trkači pred intovima... Jednog trkača grafa Zavadovskog su čak kola pregazila! A venčao nas je sam arhijerej — i kakav je samo govor održao! Svi su plakali — gde god sam pogledala — svud samo suze, suze... a general-gubernator je došao sa konjima tigrove boje... Pa šta su mi samo cveća doneli!... Prosto me zasuli cvećem! I kako se tom prilikom jedan stranac, bogat-prebogat, od ljubavi ubio — i kako je i Orlov tu prisustvovao... A prišavši mom Aleksiju Sergjejiću, čestitao mu je, i nazvao ga je najsrećnijim čovekom... — E baš si dobrosrećnik, kaže mu on, ti, vetropire! — I kako se Aleksije Sergjejić, u odgovor na te reči, tako čudesno poklonio i mahnuo kapom i perjanicom po podu s leva na desno... dajući time na znanje: Vaša Svetlosti, sada je između vas i moje supruge postavljena crta, koju vi nećete prestupiti! — A Orlov, Aleksije Grigorijević, odmah je to razumeo i pohvalio ga. — O! to je bio takav čovek! takav čovek!

... Ili, naprimer, jednom smo ja i Aleksis bili kod njega na balu — ja sam bila već udata — a kakvu je samo divnu brilijantsku dugmad on imao! I ja ne mogadoh da se uzdržim, nego ih pohvalih. Kakve, rekoh, grafe, divne brilijante imate! — A on, uzevši sa stola nož, otseče jedno dugme i prezentira mi ga — i reče: Vi, golubice, imate u očima sto puta lepše brilijante; stanite samo pred ogledalo i sravnite

ih. I ja stadoh, a stade i on pored mene. — Pa, šta velite? Ko je u pravu? pita me on — a očima samo kruži, samo kruži oko mene.

... A moj Aleksije Sergjejić se tada veoma zbunio; ali ja mu rekoh: — Aleksis, rekoh mu ja, ti, molim te, nemoj da se zbunjuješ; ti to treba bolje od mene da znaš! A on mi odgovori: — Budi spokojna, Melani!

— A ti brilijanti su i sad kod mene, i stoje mi oko medaljona Aleksija Grigorijevića — ti si ga valjda i video, sokole moj, ja ga nosim o praznicima na ramenu, na lenti sv. Đorđa — jer je on bio vrlo hrabar junak, i kavaljer toga ordena: Turčina je u prah i pepeo satro!

Pored sveg tog, Malanja Pavlovna je bila vrlo dobra žena: njoj je bilo lako ugoditi. — „Ta vam ni mrava ne bi zgazila”, govorile bi o njoj njene sluškinje. — Sa strašću je Malanja Pavlovna volela sve što je slatko — tako da je postojala naročita jedna starica koja ni o čem drugom nije vodila brigu nego je samo kuvala i čuvala slatko, pa su je zato i prozvali slatkarom. Ona joj je desetak puta dnevno podnosila kineski tanjirić — čas sa ružinim listićima u šećeru, čas sa rabarberom u medu ili sa ananasnim šerbetom.

Malanja Pavlovna se bojala usamljenosti — onda nailaze strašne misli — i skoro je uvek bila okružena raznim siroticama koje je izdržavala i koje bi najubedljivije molila: „Govorite, govorite, šta ste se tu ukipile — samo mesto zauzimate!” — a one bi tada vezle kao kanarinke.

Kako je bila pobožna isto koliko i Aleksije Sergjejić, ona je mnogo volela da se moli Bogu; ali, kako, po njenim rečima, nije bila dobro naučila da čita te molitve, to je naročito u tu svrhu držala sirotu udovicu-đakonovicu, koja se tako ukusno molila. Ta se nikad u životu nije splela! I zaista: ta đakonovica je umela potpuno besprekorno da izgovara molitvene reči, ne prekidajući ih ni pri udisanju, ni pri izdisanju — a Malanja Pavlovna bi je samo slušala i topila se od miline.

Ona je držala kod sebe još jednu udovicu; ova je morala pred spavanje da joj priča bajke.

— Ali samo stare, molila bi je Malanja Pavlovna, one što ih već znam; jer ove nove su sve izmišljene.

Veoma je Malalja Pavlovna bila lakomislena — a po nekad i nepoverljiva: najednom joj tek nešto dune u glavu. Ona, naprimer, nije volela patuljka Janusa; njoj se sve činilo da će on tek najednom potegnuti pa se razvikati: „A znate li vi ko sam ja? Burjatski knez! E pa pokoravajte mi se!” — Ili ako ne to, a ono će od derta kuću zapaliti.

Malanja Pavlovna je bila darežljiva isto koliko i njen Aleksije Sergjejić; ali nikad nije davala u novcu — nije htela ručice da kalja — nego bi davala marame, minđuše, haljine, lente. Ili od ručka pošalje kolače ili parče pečenja — a ako ne to, a ono bocu vina. Još je volela o praznicima žene da gosti: one počnu da igraju, a ona im potpeticama takt udara i pozu zauzima, kao da i ona igra.

Aleksije Sergjejić je odlično znao da mu je žena glupa; ali se on valjda još u prvoj godini posle ženidbe navikao da se pretvara da je ona bajagi vrlo oštra na jeziku i da tobože voli. zajedljivo da govori. Po neki put, čim se ona tako suviše zabrblja, on joj odmah pripreti malim prstom, prebacujući joj:

— Eh, jezičiću, jezičiću! ljuto li će da strada on na onome svetu! Probošće ga usijanom iglom!

Ali se Malanja Pavlovna zbog toga nije nalazila uvređena; naprotiv, njoj kao da je laskalo da sluša takve reči: kao veli, šta ćeš mu! Nisam ja kriva što sam se tako pametna rodila!

Malanja Pavlovna je obožavala svog muža — i celog života mu je bila primerno verna supruga. Ali i ona je u svom životu imala „predmet”: mladog sestrića, husara, koji je, kako je ona zamišljala, poginuo u dvoboju zbog nje — a koji je, prema tačnijim podacima, umro od udara bilijarskim takom po glavi, pri tuči u nekoj krčmi. Akvarelski portret tog „predmeta” čuvala je ona u svom tajnom sandučiću. Malanja Pavlovna bi uvek do ušiju pocrvenela kada je ko pomenuo Kapitončića — tako se zvao „predmet”; — a Aleksije Sergjejić bi se naročito mrštio i pretio ženi malim prstom i govorio joj:

— Ne veruj konju u polju, niti ženi u domu! Eh, taj Kapitončić, taj Kapitončić, on mi je već!...

Tada bi se Malanja Pavlovna sva nakostrešila i uzviknula:

— Aleksis, nemojte da grešite dušu, Aleksis! Ako ste vi sami u mladosti sa raznim gospodičnama „šurovali”, vi valjda mislite da su i drugi...

— Lepo, lepo, Malanjuška, — prekidao bi je s osmehom Aleksije Sergjejić: — bele su ti haljine, a još belja duša!

— Belja je, Aleksis, dabome da je belja!

— Ah, taj jezičić, taj jezičić, — ponavljao bi Aleksis — i tapšao bi je po ruci.

Govoriti o nekim ubeđenjima Malanje Pavlovne bilo bi još neumesnije nego o ubeđenjima Aleksija Sergjejića; pa ipak, ja sam jednom imao priliku da budem svedok čudnog ispoljavanja pritajenih osećanja moje tetke. Jednom u razgovoru pomenuh ja slučajno čuvenog Šeškovskog: Malanja Pavlovna najednom sva preblede u licu — prosto kao mrtvac, pozelene, i pored sveg belila i rumenila — pa progovori tupim, potiuno iskrenim glasom (što se njoj vrlo retko dešavalo — ona je uvek po malo nekako kao koketovala, naročito udešavala svoj govor i rskala):

— Ah, čije si ti to ime spomenuo! Pa još pred spavanje! Ne izgovaraj mi to ime!

Ja se začudih: kakav značaj je moglo imati to ime za tako naivno stvorenje, koje ne samo da ne može učiniti, nego ne može ni pomisliti na nešto što je nedozvoljeno? Taj strah, koji se pojavio posle skoro pola stoleća, naveo me je na razmišljanja koja nisu baš najveselija.

Aleksije Sergjejić je umro u svojoj 88-oj godini, baš godine 1848, koja je, očevidno, čak i njega zbunila. Njemu je i smrt ispala dosta čudnovata. On se još izjutra osećao dobro, iako već nikako naslonjaču nije napuštao. Najednom on pozva ženu:

— Malanjuška, hodi ovamo.

— Šta je, Aleksis?

— Vreme je da umirem, golubice, eto šta je.

— Bog s vama, Aleksije Sergjejiću! Otkud vam to najednom pade na pamet?

— Pa evo otkud: prvo i prvo, treba u svemu znati meru; a zatim: gledam ja maločas u svoje noge... tuđe noge — i ništa drugo! — Na ruke... i one tuđe! Pogledam stomak — i stomak tuđ! — Znači. nečiji tuđ vek zakidam. Nego pošlji po popa; a dok on ne stigne, namesti mi posteljicu — sa koje ti više ni ustati neću.

Malanja Pavlovna se prenerazi, ali ipak namesti postelju, metnu starca u nju i posla po popa. Aleksije Sergjejić se ispovedi, pričesti

se, oprosti se sa domaćom čeljad — i poče da ga obuzima san. Malanja Pavlovna je sedela kraj njegovog kreveta.

— Aleksis! — viknu ona najednom, — ne plaši me, ne zatvaraj oči! Boli l’ te što?

Starac pogleda u ženu.

— Ne, ne boli me ništa... ali teško mi je... teško mi je da dišem.

A zatim, poćutavši neko vreme, on reče: — Malanjuška, eto i taj život prolete — a sećaš li se, kad smo se venčali, kakav smo divan par bili?

— Jesmo, radosti moja, Aleksis: najdivniji par?

Starac opet poćuta.

— Malanjuška, a da li ćemo se mi opet, na onom svetu, videti?

— Moliću Boga za to, Aleksis.

I starici grunuše suze na oči.

— Hajd’ ne plači, budalice; valjda će nas tamo Gospod Bog podmladiti — pa ćemo opet biti onaj divni par!

— Podmladiće nas, Aleksis!

— On, Gospod, sve može, — dodade Aleksije Sergjejić. — On je čudotvorac! Pa će još i od tebe dotupavnu ženu načiniti... Ne, ne, dušice, samo se šalim; daj ručicu da ti poljubim.

— I ja tvoju.

I oboje starih poljubiše jedno drugo u ruku.

Aleksije Sergjejić poče da se smiruje i da se zanosi. Malanja Pavlovna ga umilno posmatraše, stresajući vrškom od prsta suze sa trepavica. Ona prosede tako čitava dva časa.

— Je l’ počinuo? — šapatom zapita starica, vešta čitačica molitava, izvirujući iza Irinarha, koji nepomično, kao proštac, stojaše kraj vrata i netrenimice gledaše u gospodara koji je odlazio.

— Počiva, — odgovori takođe šapatom Malanja Pavlovna.

Tu najednom Aleksije Sergjejić otvori oči.

— Drugarice moja verna, — promrmlja on, — suprugo moja najčasnija! Do zemlje bih ti se poklonio za svu tvoju ljubav i vernost — ali kako da ustanem? Hodi da te makar prekrstim.

Malanja Pavlovna se primače, naže se... Ali podignuta ruka nemoćno pade na pokrivač — i posle nekoliko trenutaka Aleksije Sergjejić se utaja.

Njegove kćeri s muževima stigoše tek na sahranu; dece nije ni jedna imala. Aleksije Sergjejić ih nije zaboravio u svome zaveštanju, ma da ih nije pomenuo na samrtnom odru. — „Mahovinom je obraslo moje srce prema njima”, — rekao mi je on jedared. Znajući njegovu dobrotu, ja sam se čudio tim njegovim rečima. — Teško je presuditi roditelje i njihovu decu. — „I najvećoj uvali mala pukotina je početak”, rekao mi je Aleksije Sergjejić drugi put povodom tog istog pitanja: — „i najveća rana pa zaraste, ali kad ga jednom otsečeš — onda ni nokat neće prirasti.”

Meni se čini da su se kćeri stidele svojih nastranih starih.

Posle mesec dana nestade i Malanje Pavlovne. Od samog dana smrti Aleksija Sergjejića ona skoro nikako nije ni ustajala niti se oblačila. Ali su je sahranili u plavoj bluzi i sa Orlovljevim medaljonom na grudima, samo bez brilijanata. Njih su podelile kćeri, pod izgovorom da će te brilijante upotrebiti za ukras na ikone; u samoj stvari one su ih upotrebile kao ukras za same sebe.

I tako — kao živi stoje preda mnom moji starci, i lepe su uspomene koje ja o njima čuvam. Međutim, baš za vreme moje poslednje posete kod njih — (tada sam bio već student) — odigrao se događaj koji je uneo izvestan nesklad u ono harmonično-patrijarhalno raspoloženje kojim me je zadahnjivao dom starih Teljeginih.

Među domaćom poslugom bio je i neki Ivan, sa nadimkom „Suhih” — kočijaš, ili „kočijašče”, kako su ga zvali zbog njegovog malog rasta — ma da više nije bio u mladim godinama. To je bio majušan čovečuljak, vižljast, prćastog nosa, kudrave kose, sa stalno nasmejanim mladačkim licem i mišijim očicama. On je bio veliko spadalo i veliki veseljak; sve je on umeo da napravi, pripremao je iluminacije, zmajeve, igrao je sve moguće igre, stojećki je jurio na konju, dalje je od sviju na ljuljašci leteo, čak je i kineske senke umeo da pretstavlja.

Niko bolje od njega nije znao da zabavlja decu — a on je pristajao sa njima i ceo dan da se bakće. — Kad počne da se smeje, on prodrmusa čitavu kuću: odgovaraju mu čas s jednog, čas s drugog kraja — on ih sve razume... Svi ga grde, ali se opet smeju.

Igrao je Ivan vanredno, naročito „ribicu”. Hor gromko zapeva, on istrči u sredinu kruga, pa kad počne da se okreće, da skače, nogama

da lupa, i na kraju kad tresne o zemlju, — tada predstavlja pokrete ribice koju su izbacili iz vode na suvo: savija se on i ovako i onako, čak potpetice do potiljka prinosi; — pa onda, kad poskoči, kad se zasmeje iz sveg glasa — prosto se zemlja pod njim trese!

Dešavalo se da Aleksije Sergjejić, koji je, kao što sam već rekao, bio veliki ljubitelj pesme i igre, nikako nije mogao da izdrži a da ne vikne: „Vanjušku ovamo! Kočijašče! Hajde ribicu, živo!" — a posle nekoliko trenutaka već sa ushićenjem šapuće: „ah, razbojnik jedan!"

I tako — kad sam poslednji put bio tamo, ulazi taj isti Ivan Suhih kod mene u sobu, pa, ne govoreći ni reči, pada na kolena.

— Ivane, šta ti je?

— Spasite me, gospodaru!

— Kako? U čem je stvar?

I tu mi Ivan ispriča svoju nevolju. Njega su, pre dvadeset godina, trampila gospoda Suhih za nekog drugog kreposnog mužika Teljeginih; — onako, prosto zamenili ga, bez ikakvih formalnosti i dokumenata. Čovek koga su im u zamenu za njega dali umre, gospoda Suhih su zaboravila na Ivana, i on ostade u domu Aleksija Sergjejića kao njegov čipčija; jedino mu je još nadimak napominjao na njegovo poreklo. — Ali umreše i njegovi raniji gospodari; imanje dopade u druge ruke — a novi posednik, o kome se govorilo da je čovek surov, mučitelj, saznavši da se jedan njegov mužik, bez ikakvog prava i zakona, nalazi kod Aleksija Sergjejića, poče da ga traži natrag; a u slučaju nepristanka pretio je sudom i kaznom — i to nije pretio samo onako, na prazno — pošto je sam on imao čin tajnog savetnika, i inače bio vrlo: ugledna ličnost u guberniji.

Ivan od straha prvo potrča Aleksiju Sergjejiću.

Starcu bi žao svog igrača — pa predloži tajnome savetniku da otkupi od njega Ivana za dobre pare. Ali tajni savetnik ni da čuje: on je bio Malorus i jogunast kao đavo. Starac morade dati nazad onog jadnika.

— Ja sam se ovde saživeo, ovde sam se privikao, ovde sam služio, ovde hleb jeo i ovde želim da umrem — govorio mi je Ivan, i tada već nije bilo osmeha na njegovom licu; naprotiv, ono kao da se bilo skamenilo... — A sad treba da idem tome zlotvoru... Pa jesam li ja pas, da me gone sa jedne psarnje na drugu, sa konopcem o vratu... „hajd' sad idi!" Spasite me, gospodaru; zamolite vi čiku —

spomenite mu kako sam vas ja sve veselio... Jer inače će se rđavo svršiti; to bez neke nesreće neće proći”.

— Bez kakve nesreće, Ivane?

— Pa ja ću ubiti toga gospodina. Lepo ću doći, pa ću mu reći: gospodaru, pustite vi mene natrag; a, ako nećete — vi gledajte i pazite se... ja ću vas ucmekati!

Kad bi zeba ili češljuga mogle da govore, pa kad bi me počele ubeđivati da će kljunom ubiti drugu pticu — one me ne bi dovele do većeg zaprepašćenja nego što me je doveo Ivan u taj mah. — Kako! Vanja Suhih, taj igrač, to spadalo, veseljak, dečiji ljubimac — kao što je i sam dete — taj najdobrodušniji stvor — zar taj da bude ubica! Kakva besmislica! Ni jednog mu trenutka nisam poverovao; Mene je do krajnosti porazilo već i samo to što je on mogao i da izgovori te reči! Pa ipak ja pođoh Aleksiju Sergjejiću. Nisam mu rekao baš ono što mi je rekao Ivan, ali sam ga usrdno počeo moliti da popravi nekako stvar, ako je mogućno.

— Dragi moj gospodičiću, — odgovori mi starac: — ja bih bio rad, i od sveg srca, ali kako da to učinim? Ja sam nudio tom Malorusu veliku nagradu — trista rubalja sam mu nudio, celu istinu ti kažem! a on — ni da čuje! Pa šta znam ja sad da radim? Postupili smo tada mimo zakona, na golu reč, po starinski... A sad, eto kakvo zlo ispade! Jer taj Ukrajinac, kakav je lud — on će tog Ivana od mene silom oduzeti — on je moćan gospodin — gubernator je njegov stalan gost — vojnike će mi taj Ukrajinac poslati! A ja ti se tih vojnika, brate, bojim! Nema se šta: ja bih ranije Ivana uvek odbranio i zadržao; — a sad me, molim te, samo pogledaj: kakva sam slabotinja postao. Gde ću ja ovakav da s nekim megdan delim?

I zbilja, tog mog poslednjeg dolaska zatekao sam ja Aleksija Sergjejića veoma ostarelog i oronulog: čak su mu i zenice u očima dobile mlečnu boju — kao ono kod male dece — a na usnama mu se pojavio ne onaj raniji, samosvesni osmejak, nego nekakav napregnuto-sladunjav, besvestan osmejak, koji ni za vreme sna ne silazi sa lica kod oronulih ljudi.

Ja saopštih Ivanu odluku Aleksija Sergjejića. On postoja, poćuta, odmahnu nekoliko puta glavom.

— Pa dobro, — reče on najzad, — što je suđeno — to se ne može mimoići. Samo, moja je reč čvrsta.

To znači: samo mi je jedno preostalo... Pred kraj ću čudo da napravim. — Gospodaru, dajte mi neku paru za čašicu votke!

Ja mu dadoh; on se sasvim napi — i tog istog dana odigra takvu „ribicu” da su žene i devojke prosto vrištale — toliko se izuvijao!

Sutradan ja otputovah kući, a kroz tri meseca — kad sam bio već u Petrogradu — doznadoh da je Ivan zaista održao svoju reč!

Njega najzad dadoše i poslaše novom gospodaru. Ovaj ga pozva u svoj kabinet pa mu saopšti da će on kod njega biti kočijaš, da mu se poverava trojka vjatskih konja, i da će se s njime vrlo strogo postupiti ako ih ne bude pazio i čuvao, i uopšte ako bude neispravan. — „Jer ja ne volim da se šalim”.

Ivan sasluša gospodina, prvo mu se do zemlje pokloni — a zatim mu saopšti da, kako god njegova milost zna, ali on njegov sluga neće biti. — Otpustite me na obrok, da se iskupim, vaše visokoblagorodstvo, ili me dajte u vojnike; jer inače — ja za sebe ne jamčim!

Gospodii planu. — Ah, ti, životinjo nikakva! Šta si se ti to usudio da mi kažeš? — Pre svega znaj da sam ja prevashodstvo, a ne visokoblagorodstvo; a sem toga, ti si već izišao iz godina, a i rastom nisi sposoban da ideš u vojsku; i, najzad, čime ti to meni pretiš? Valjda tek nećeš imanje da mi zapališ?

— Ne, vaše prevashodstvo, to neću.

— Znači, da me ubiješ?

Ivan poćuta.

— Nisam ja sluga za vas, — progovori on najzad.

— E, sad ću ja tebi pokazati da li si ti sluga za mene, ili nisi! — Pa, pošto je zapovedio da ga išibaju, ipak naredi da mu se preda trojka vjatskih konja i da se zaposli kao kočijaš u konjskim štalama.

Ivan se na izgled pokori; poče da tera kola kao kočijaš. A kako je u tome poslu bio pravi majstor, to se uskoro dopade gospodaru — u toliko pre što se Ivan ponašao vrlo skromno i tiho, a konji se pod njegovim rukama doteraše i popraviše. Otimario ih on — glatki kao čelik — očiju da ne skineš sa njih!

Poče gospodar sa njim da se izvozi češće nego s drugim kočijašima. Često ga tek samo zapita:

— Je li, Ivane, a sećaš li se kako smo se ono ja i ti prvi put rđavo susreli? Valjda te je sad već prošla ona zla volja? — Ali mu Ivan na

te reči nikad ništa ne bi odgovarao.

A jednom, pred samo Bogojavljenje, pođe gospodar sa Ivanom u grad na njegovoj trojki s praporcima, sa raskošnim saonicama. Počeše konji hodom da idu uz brdo, a Ivan siđe sa svoga sedišta, zađe iza saonica, kao da je nešto ispustio. Mraz beše jako stegao: gospodin je sedeo dobro umotan, a svoju dabrovu šubaru bio je na uši natukao. Tada Ivan izvuče ispod skuta sekiru, priđe straga gospodaru, zbaci mu šubaru s glave — pa, progovorivši: „Ja sam, ti, Petre Petroviću, u svoje vreme lepo govorio šta te čeka, a sad sam sebe krivi!" — i jednim udarcem mu raspoluti glavu. Zatim zaustavi konje, natače mrtvom gospodinu zbačenu šubaru, pa, opet se popevši na svoje mesto, otera sanke u varoš, pravo u policiju.

— Evo vam, — reče on policajcima, — Suhinskog generala, ubijenog, a ubio sam ga ja. Kako sam mu kazao — tako sam mu i učinio. Vezujte me!

Ivana uhapsiše, izvedoše ga na sud, osudiše ga na šibe, a posle na robiju. — U rudnike je stigao veseo, naš veseli kao ptica igrač — i iščeze tamo za navek...

Jeste; i nehotice — iako u sasvim drugom smislu, mora čovek da ponovi sa Aleksijem Sergjejićem: — Lepo beše staro vreme... jeste, ali vrag neka ga nosi!

1881 god.

VETROGONJA
ODLOMCI IZ USPOMENA SVOJIH I TUĐIH

— Preveo Ljubomir J. Maksimović —

I

... Bilo nas je osmorica u sobi, — i razgovarali smo o savremenim događajima i ljudima.

— Ja ne razumem tu gospodu! — primeti A.: — oni su s uma sišli! Bogami, s uma su sišli... Ovako nešto još nikad nije bilo.

— Ne, bilo je, — umeša se P., star već i osedeo čovek, koji se rodio dvadesetih godina našega stoleća: — vetrogonja je bilo i ranije; samo što oni nisu ličili na današnje vetrogonje. Za pesnika Jazikova je neko rekao da je on imao oduševljenje koje nije bilo ni na šta upućeno, bespredmetno oduševljenje; tako je i kod tih ljudi njihova neozbiljnost bila bespredmetna. — Eto, ako mi dozvolite, ja ću vam ispričati istoriju jednog mojeg bratanca, Miše Poltjeva. On može da služi kao tipičan primer tadašnjih vetrogonja.

On je došao na svet Božiji, sećam se, 1828 godine, na vlasteoskom imanju svoga oca, na jednom od najzabačenijih kutova, zabačene stepske gubernije. Mišinoga oca, Andreja Nikolajevića Poltjeva, ja još vrlo dobro pamtim. To je bio pravi starozavetni vlastelin, bogobojažljiv, dostojanstven čovek, prilično — za ono vreme — obrazovan, nešto je malo bio, ako ćemo pravo da kažemo, na svoju ruku, a osim toga patio je od padavice... To je takođe starozavetna, plemićka bolest... Uostalom, napadi Andreja Nikolajevića bili su tihi i završavali su se obično snom i utučenošću. — Srca je bio veoma dobrog, ponašao se vrlo ljubazno, ne bez izvesne uobraženosti: ja sam uvek tako isto zamišljao cara Mihaila Fjodorovića. Sav život Andreja Nikolajevića protekao je u neprikosnovenom izvršavanju svih onih obreda koji su ustanovljeni još u najstarije vreme, u strogoj saglasnosti sa svima običajima drevno-pravoslavnog, sveto-ruskog života. On je ustajao i legao da spava, jeo je i išao da se kupa, veselio se i ljutio se (istina, i jedno i drugo vrlo retko), čak je i duvan pušio, čak je i karte igrao (dve velike

novine!) ne onako kako bi njemu palo na pamet, ne na svoju ruku, — nego prema zavetu i predanju predaka — dostojanstveno i svečano.

Sam on bio je visokog rasta, vedar i mesnat, glas mu je bio tih i nešto malo promukao, kao što to često biva kod dobrih i poštenih Rusa; veoma je pazio na čistoću rublja i odela, nosio je bele kravate i žute kao duvan, dugačke kapute, a njegova plemićska krv se ipak na prvi pogled poznavala; da je popovski sin ili trgovac — to niko ne bi rekao! Uvek, u svim mogućim slučajevima i situacijama, Andrej Nikolajević je nesumnjivo znao kako treba da postupa, šta treba da kaže, i kakve baš zraze da upotrebi; znao je kad treba da se leči i čime da se leči, kojim predznacima treba verovati a na koje se može ne obraćati pažnja... jednom rečju, znao je sve šta treba da se radi... Jer sve su, govorio je on, starci predvideli, na sve su ukazali — samo ništa novo ne izmišljaju... A što je najglavnije: bez Boga ni do praga! Mora se priznati, u njegovoj kući je vladala strahovita dosada, u tim niskim, toplim i mračnim sobama, u kojima se tako često razlegala pesma molitava i neprekidnih bdenija, sa mirisom tamjana i posnih jela, koji skoro nikako nije iščezavao!

Andrej Nikolajević se oženio kad već više nije bio u prvoj mladosti, sa sirotom gospođicom iz susedstva, vrlo nervoznom i bolešljivom osobom, nekadašnjom institutkinjom. Ona je dosta dobro svirala u klavir, govorila francuski na institutski način, vrlo se rado oduševljavala i još se radije odavala melanholiji, pa čak i suzama... Jednom rečju, bila je nemirnog karaktera. Smatrajući da je njen život upropašten, ona nije mogla voleti svoga muža, koji1 nju, „naravno”, nije razumevao; ali ona ga je poštovala... snosila ga je; a budući potpuno pošteno i potpuno hladno stvorenje, nije ni jedan jedini put ni pomislila na neki drugi „predmet”. Sem toga nju je uvek svu potpuno zauzimala briga, u prvom redu za njeno sopstveno, zaista slabo zdravlje; a zatim za zdravlje njenog muža, čiji su joj napadi uvek ulivali neku vrstu sujevernoga straha, i najzad, briga za njenog jedinca sina, Mišu, kojega je vaspitavala ona sama sa mnogo brižljivosti.

Andrej Nikolajević joj nije branio da se zanima Mišom, — ali pod uslovom: da ni zbog kakvog razloga ne istupa iz jednom za uvek određenih okvira, u kojima je sve imalo da se kreće u njegovoj kući! Tako na primer: na belu nedelju i uoči Nove Godine, Miša je smeo da

se oblači u „vertepaše” zajedno sa drugim dečacima, šta više ne samo da je smeo, nego mu se to stavljalo u dužnost... Ali zato — sačuvaj Bože, u neko drugo vreme! itd., itd.

II

Sećam se toga Miše kad mu je bilo trinaest godina. — To je bio veoma lepuškast dečko sa rumenim obraščićima i mekušnim usnicama (a i sav on bio je mekušan i punačak), sa malko ispupčenim, vlažnim očima, brižljivo zaglađen i začešljan, ljubazan i stidljiv — prava devojčica! — Jedno mi se samo kod njega nije dopadalo: on se smejao vrlo retko; ali kada se smejao — njegovi su se zubi, krupni, beli i kao u zverke oštri, neprijatno isticali, — u samome smehu je zvučalo nešto oštro, pa čak i divlje — skoro zversko, — a u očima su mu sevale neke ružne varnice.

Mati ga je stalno hvalila zato što je poslušan i učtiv — i što ne voli da se meša sa dečacima, nego više naginje ženskome društvu. „Mamin sinčić, nežno detešce”, — govorio je za njega otac,

Andrej Nikolajević: — „ali zato u hram Božiji ide vrlo rado... I mene to raduje”. — Samo je jedan starac-sused, bivši sreski načelnik, jedared preda mnom rekao za Mišu: — „Ama šta to govorite, pa taj će biti buntovnik”. A mene je to tada, sećam se, zbilja začudilo. Istina, bivši načelnik je u svakome video buntovnika.

Isto tako primeran mladić ostao je Miša sve do svoje 18-te godine, do same smrti svojih roditelja, bez kojih je ostao tako reći jednog istog dana. Međutim ja, kako sam živeo u Moskvi, nisam ništa čuo o mome mladom rođaku. Istina, jedan čovek koji je doputovao iz njegave gubernije uveravao me je da je Miša prodao svoje pradedovsko imanje u bescenje; — ali meni je ta vest izgledala i suviše neverovatna! — Kad tek, najedared, jednog jesenjeg jutra, u dvorište moje kuće ulete fijaker, zapregnut parom vanrednih kasača, sa čudovišnim kočijašem na boku; a u fijakeru, obučen u šinjel vojničkoga kroja, sa ogromnim dabrovim okovratnikom, sa kačketom nakrivljenim à la diable m’emporte, sedi — Miša! Opazivši mene (ja sam stojao kod prozora u salonu i sa čuđenjem posmatrao neobičnu zapregu), — on se zasmeja svojim oštrim smehom, na, oštrim pokretom pritegnuvši svoj šinjel, iskoči iz kola i utrča u kuću.

— Mišo! Mihailo Andrejeviću! — počeh ja... — Jeste li to vi?

— Govorite mi „ti” i „Mišo”, — prekide me on. — Jesam — ja sam, sopstvenom personom... došao sam u Moskvu... da vidim ljude... a i oni mene da vide. Eto, i do vas sam svratio. — Kako vam se sviđaju kasači?... A? — on se opet zasmeja.

Iako je prošlo sedam godina otkako sam poslednji put video Mišu, ja sam ga ipak odmah poznao.

— Njegovo lice je ostalo sasvim mlado i kao i nekad lepuškasto, — čak mu ni brkovi nisu izrasli; samo što mu se ispod očiju na obrazima pojavila podbulost — a iz usta mu se osećalo vino.

— A jesi li ti odavno u Moskvi? — zapitah ga ja. — Ja sam mislio da ti tamo u selu vodiš domaćinstvo...

— A! Selo sam ja odmah batalio! — Čim su mi roditelji, Bog da im dušu ’prosti, umrli — (Miša se prekrsti ozbiljno, bez i najmanjeg licemerstva) — ja sam odmah, bez ikakvog otezanja... ajn, cvaj, draj! ha-ha! Jeftino sam prodao, lopovluk! Naišla tako jedna bitanga. — Nego, sve jedno! Bar ću proživeti za svoje zadovoljstvo — a i druge ću obradovati. — Ali šta ste se vi zagledali tako u mene?

— Zar vi zbilja smatrate da je trebalo da se ja sam petljam sa svim tim?... Nego slušajte, čiko, zar ne bih mogao dobiti jednu čašicu?

Miša je govorio strašno brzo, žurno i, u isto vreme, baš kao iza sna.

— Ali dragi Mišo! — zavapih ja: — pa zar se ti ne bojiš Boga? pa na šta ti ličiš, kako izgledaš? A hoćeš još jednu čašicu! I da si ti onako divno imanje prodao bud’ za što...

— Ja se Boga uvek bojim i sećam ga se, — prihvati on. — Pa zar nije on dobar — taj Bog... on će mi i oprostiti! A i ja sam dobar... nikoga u životu nisam uvredio. I čašica je dobra; pa, ako ćemo pravo, ni ona nikoga ne vređa. A moj izgled je sasvim pravilan... Čiko, ako samo hoćete, ja mogu sad na rukama po sobi da se prošetam? Ili da vam. odigram malo „kozačok”?

— Nemoj molim te, to nikako! Kakvo te sad igranje snašlo? Bolje će biti da sedneš.

— Ama ja ću lako da sednem... Ali što vi nećete ništa da kažete o mojim zelencima? Pogledajte samo, pa to su pravi lavovi! Ja sam ih sad uzeo samo pod kiriju, ali ću ih neizostavno morati kupiti...

zajedno sa kočijašem. — Mnogo je to zgodnije kad čovek ima svoja kola. A već sam imao i pare, ali mi juče odoše... Ali ništa, sutra ćemo to popraviti. Čikice... a šta je bilo sa onom čašicom?

Ja još nikako nisam mogao da se priberem. — Pa dobro, Mišo, a koliko je tebi godina? Pa tebi sad nije vreme da se zanimaš konjima i kockom... nego ili da stupiš na univerzitet, ili u službu.

Miša se prvo opet zasmeja, a onda otegnuto zazvižda.

— E, čiko, vidim ja, vi ste sad u melanholičnom raspoloženju. Svratiću kod vas drugi put. Nego, znate šta: naiđite uveče u Sokoljnike. Tamo ima i šator razapet. Pevaju Cigani... Ih ti! eh ti! pazi samo! Na šatoru zastava, a na zastavi ve-elikim slovima ispisano: „Hor Poltevskih cigana”.

Zastava se leprša kao neki zmaj, slova na njoj zlatna, prosto čoveku milina da pročita. Usluga — ko samo zaželi!... Neće vas odbiti. Uzdigli su prašinu po celoj Moskvi... tako mi Boga!... Dakle? Hoćete li svratiti? A što imam tamo jednu!... Zmija! Crna kao čizma, ljuta kao pas, a oči... žeravica! Nikako ne možeš da vidiš šta hoće: da te poljubi ili da te ujede?... Svratićete, je l’ te?... E, do viđenja!

I, zagrlivši me iznenada i cmoknuvši me u rame, Miša istrča iz kuće, uskoči u kola, mahnu kačketom iznad glave, pociknu, — čudovišni kočijaš se iskosi na njega kroz svoju bradu, kasači poleteše, i sve iščeze!

Sutradan, ja, grešni čovek, odoh u Sokoljnike, i zbilja videh šator sa zastavom i natpisom. Ulazna krila na šatoru bila su odignuta: a u njemu graja, cika i vriska. Oko njega se zgrnulo mnoštvo ljudi. Na zemlji, na razastrtom ćilimu sedeli su cigani i ciganke, pevali, lupali u daire, a usred njih, sa gitarom u rukama, u crvenoj svilenoj košulji i kadifenim šalvarama, vrteo se kao čigra — Miša.

— Poštovana gospodo! Samo izvolite! Pretstava će odmah početi! Besplatna pretstava! — vikao js on promuklim glasom. — Ej! šampanjca! tras! bum! u tavanicu! ah ti, razbojniče, Pol de Kok! — Mene, na sreću, nije video, i ja pohitah da se udaljim.

Ja neću, gospodo, nadugačko da vam pričam o mojem zaprepašćenju nad ovakvom Mišinom promenom. Ali kako se samo mogao onaj tihi i skromni dečko najedared pretvoriti u ovog pijanog okačenjaka?! Je li moguće da se sve to u njemu krilo još iz detinjstva, i da je izbilo na površinu odmah čim je sa njega spao teret

roditeljske vlasti? — A da je on podigao prašinu po celoj Moskvi, kako se to on izražavao, — o tome zaista nije bilo nikakve sumnje; ja sam u mom životu video mnogo pustolina i pijanaca; ali kod ovoga je bilo nešto neodoljivo, nekakvo besnilo samoistrebljenja, neko očajanje!

III

To veselje trajalo je oko dva meseca... Jednog dana stojim ja opet u salonu kraj prozora i gledam u dvorište... Najedared — da li da verujem svojim očima!? tihim korakom ulazi na kapiju manastirski iskušenik... Kapica namaknuta na čelo, Kočnica mu ispod nje očešljana na razdeljak... na njemu je dugačka kaluđerska rasa, kožni pojas... Nije tek valjda to Miša? On i niko drugi!

Iziđoh pred njega na trem... — Kakva je to maskarada? — pitam ga ja.

— Nije to maskarada, čiko, — odgovara mi Miša sa dubokim uzdahom: — nego, pošto sam ja sve moje imanje do poslednje kopjejčice usitnio — a i kajanje me je ogromno obuzelo — to sam odlučio da odem u Trojicku Sergijevu Lavru, da se zbog mojih grehova tamo molim. — Jer gde bih ja sad mogao da se sklonim?... Pa zato sam, čiko, došao kod vas, da se oprostim, kao bludni sin...

Ja pažljivo pogledah u Mišu. Lice mu je isto onako kao što je i bilo, rumeno i sveže (uostalom, ono mu se sve do samoga kraja nije promenilo), — i oči su mu vlažne i umiljate, i ruke su mu bele... A oseća se na vino.

— Pa, šta ćeš! — progovorih najzad ja: — To ti je pametno — kad nemaš drugog izlaza. Ali zašto ti se iz usta oseća vino?

— To je stara maja, — odgovori Miša, i najedared se zasmeja, ali se odmah opet pribra, i, poklonivši se do zemlje, na monaški način, dodade: — hoćete li mi dati štogod za daleki put? Jer ja idem u manastir peške...

— Kad?

— Danas... odmah.

— Zašto toliko žuriš?

— Čiko! moja deviza je uvek bila: brže i brže!

— A kakva ti je sad deviza?

— I sad mi je ta ista... Samo sad — brže ka dobrome!

I tako Miša i ode, ostavivši me da razmišljam o prevrtljivosti ljudske sudbine.

Ali on mi uskoro dade znaka o ovojem postojanju na svetu. Dva meseca posle njegove posete ja dobih od njega pismo, prvo pismo od svih onih kojima me je on docnije zasipao. I zamislite samo, čudnovata stvar: ja sam retko kad video uredniji i čitkiji rukopis od rukopisa ovog razuzdanog čoveka. I stil njegovih pisama je bio vrlo pravilan, nešto malo odviše kitnjast.

Neprestane molbe za pomoć nizale su se jedna za drugom uz Mišina obećanja da će se popraviti, časnim rečima i zaklinjanjima... Sve je to izgledalo — a možda je i zaista bilo — iskreno. Mišin potpis na kraju pisama stalno je bio snabdeven naročitim zavijutcima, crticama i tačkama, — i uvek je upotrebljavao mnogo znakova čuđenja. U svom prvom pismu Miša me je izveštavao o novom „obrtu svoje fortune”. (Docnije je on te obrte nazivao — gnjuranjem... i gnjurao je dosta često). Otputovao je i na Kavkaz, da kao junker stavi svoje grudi u službu caru i otadžbini! Pa, premda je neka njegova dobrodušna tetka shvatila njegov teški položaj i poslala mu neznatnu sumu novaca, — on je ipak molio i mene da mu pomognem da se snabde potrebnim stvarima i odelom za tu službu. Ja sam mu ispunio molbu, i u toku čitave dve godine ništa nisam čuo o njemu.

Moram priznati da sam ja vrlo malo verovao u to da je on otišao na Kavkaz. Ali pokazalo se da je on tamo zbilja otišao, da je pomoću protekcije stupio u T... ski puk kao junker i proslužio u njemu te dve godine. Tamo su se o njemu stvorile čitave legende. Meni ih je saopštio jedan oficir iz njegovog puka.

IV

Doznao sam za mnogo takvih stvari kakvih ni od njega nisam očekivao. — Mene, razume se, nije začudilo to što se on kao vojnik i kao službenik pokazao slab, šta više prosto rđav; ali ono čemu se nisam nadao, to je da kod njega nije zapažena ni neka naročita hrabrost; da je on u borbama izgledao utučen i uveo, kao da je tugovao za nečim ili da se zbunjivao. Njega je svaka moguća

disciplina zbunjivala, ulivala mu je tugu; on je bio drzak do ludila kad se stvar ticala samo njega lično; nije bilo tako bezumne opklade od koje bi se on odrekao; ali da čini zlo drugima, da ubija, da se bori — to on nije mogao, može biti zato što je imao dobro srce, — a može biti i zato što ga je njegovo pamučno vaspitanje (kako se on sam izražavao) načinilo nežnim. Da pođe sam protiv sebe — bio je on spreman svakoga trenutka... Ali protiv drugih — ne! „Đavo bi ga njegov razumeo”, govorili su o njemu drugovi: „on je slabačak kao perce — nekako je smušen čovek — prosto budi Bog s nama!” — Meni se docnije dešavalo da zapitam Mišu kakav to njega zli duh goni, prisiljava ga da pije do samozaborava, da stavlja ovoj život na kocku, itd. A on je na takva pitanja uvek davao jedan i isti odgovor: tuga.

— Pa otkuda tuga?

— Kako otkuda, molim vas! Dođem, tako sebi, osvestim se, počnem da razmišljam o siromaštini, o nepravednosti, o Rusiji... I — svršeno! Odmah me obuzme neka tuga — dođe mi prosto da se ubijem i ništa više! A onda, hteo ne hteo, ja se opet zapijem.

— A šta si tu, opet, Rusiju umešao?

— Pa nego šta ću? Šta znam da radim! — Zato se ja i bojim da razmišljam.

— Sve ti je to — i ta tvoja tuga — zbog nerada.

— Ali dragi moj čiko, ja ne umem ništa da radim! — Eto, da uzmem svoj život i da ga stavim na karte, ili da popijem koliko god hoćete! To znam! — Vi mene samo posavetujte šta da činim, radi čega da stavim svoj život na kocku? — I ja ću — ovoga časa!...

— Ama ti prosto živi... Šta imaš da stavljaš život na kocku?

— Ne mogu! — Vi ćete reći da postupam nerazmišljeno... Pa nego kako ću drukčije?... Kad počnem da mislim — Gospode Bože, šta mi sve na pamet ne padne! To su samo Nemci za to da misle!...

Pa kako čovek, posle svega toga, da razgovara s njime? Usijana glava — i ništa više!

Od onih kavkaskih bajki o kojima sam napomenuo, ispričaću vam dve, tri. Jedared, u društvu oficira, počeo se Miša hvaliti trampljenom sabljom. — Pravi persijski čelik! Oficiri izraziše sumnju: da li je čelik baš pravi persijski? Miša poče da se prepire. — Pa dobro, — uzviknu on najzad, — kažu da je za sablje najveći znalac — Abdulka

ćopavi. Otići ću kod njega da ga pitam. — Oficiri se zgranuše. — A koji je to Abdulka? Onaj što živi u planini? Buntovnik? Abdul-han? — On, on! On lično. — Ali on će pomisliti da si ti špijun, pa će te baciti u jamu steničaru,[81] a može ti baš i tom istom sabljom glavu otseći. A i kako ćeš ti to doći do njega? Pa oni će te odmah spetljati. — Ali ja ću ipak stići do njega. — Da se kladimo da nećeš! — Da se kladimo! — I Miša onoga časa osedla konja i uputi se Abdulki.

Tri dana ga nigde nije bilo. Svi su mislili da mu je, okačenjaku, došao kraj. Kad, kroz tri dana, eto ga on, pijan kao đavo, a o pojasu mu sablja, samo ne ona koju je odneo, nego druga. Ovi počeše da ga ispituju. — Koješta, kaže on, krasan je Abdulka čovek. Najpre je zbilja naredio da mi metnu okove na noge, pa čak se spremao i na kolac da me natakne. Ali ja sam mu objasnio zašto sam došao, i pokazao sam mu i sablju. — I nemoj da me zadržavaš, kažem mu ja: niti da očekuješ neki otkup za mene; ja sam nemam nigde ni prebijene pare — a nemam ni rodbine. — Tu se sad Abdulka začudi; pogleda me svojim jedinim okom. — E, kaže, Urus, baš si pravi delibaša; ne znam da li da ti verujem? — Veruj mi, kažem mu ja; ja nikad ne lažem (i zbilja, Miša nikad nije lagao). — Abdulka se opet zagleda u mene. — A umeš li vino da piješ? — Umem, kažem mu ja; koliko god mi daš, sve ću popiti. — Opet se Abdulka začudi, čak i Alaha spomenu. Pa odmah naredi svojoj ćerci, šta li mu je, lepa devojčica, samo što joj je pogled kao u nekog malog zečića, — da donese bardak. I tu vam ja stupih u dejstvo. — A sablja ti je samo imitacija; evo ti, uzmi pravu. I sad smo ja i ti kunaci. — A opkladu ste, gospodo, izgubili, i onda platite.

Evo vam kako izgleda druga legenda o Miši. On je strasno voleo karte; ali, pošto novaca nije imao nikada, i pošto kartaške dugove nije plaćao (ali nije ni varao u kartama), to sa njime niko nije ni hteo da igra. A jedared, tako, navalio on na jednog svog druga oficira: da igra s njim i nikako drukčije. — Ali ako izgubiš — ti mi nećeš platiti. — Novac ti zbilja neću dati — ali ću sebi levu ruku prostreliti, evo, istim ovim pištoljem! — Ali kakva je meni hasna od toga? — Hasna ti nije nikakva — ali opet, zanimljivo je! — Taj razgovor vodio se posle pijanke, pred svedocima. Da li se baš oficiru Mišin predlog učinio zanimljiv — tek on pristade. Donesoše karte, igra otpoče. Miši pođe

karta: on dobi sto rubalja. I tada se njegov partner udari po čelu. — Kakva sam ja naivčina! — viknu on: — na kakvu sam se udicu uhvatio! Taman bi ti pucao sebi u ruku, da si izgubio — mogli bismo samo da se ponadamo! — E to si baš slagao, — odgovori mu Miša: — eto, iako sam dobio — opet ću da pucam u ruku. — On dohvati pištolj — i tras! prostreli sebi ruku. Metak prođe skroz... a posle nedelju dana rana mu potpuno zaraste.

A jedared opet, jahao Miša noću sa drugovima drumom... Na jednom mestu primete oni, pored samog puta, zjapi jama, kao neka raselina, crna kao noć, dno ne može da joj se vidi. — Eto, reče jedan oficir, Miška je baš usijana glava, nema se šta, ali u ovu jamu ni on neće skočiti. — Baš ću da skočim. — Nećeš skočiti, jer je ona duboka bar deset hvati, pa bi lako mogao i vrat slomiti. — Znao je taj prijatelj gde da ga potkači — za samoljublje... Ono je kod Miše bilo vrlo veliko. — Skočiću ja ipak! Hoćeš da se kladimo? Deset rubalja. — Pristajem! — Ali nije oficir uspeo ni da izgovori tu reč, a Miša je već sjašio s konja — pa u onaj ambis — samo zatutnja po onom kamenju. Ovi prosto zamreše... Prođe dobar minut, i tada oni čuše, baš kao iz zemljine utrobe, Mišin glas, koji dođe nekako sasvim tup: — Čitav sam! pao sam na pesak... A dugo sam leteo! Spremi deset rubalja. — Izlazi! — povikaše drugovi. — Jest’, izlazi! — odazva se Miša: — đavolsku mater ću sad izaći! Sad morate otići po fenjere i konopce. A dotle, da mi ne bi bilo dosadno da čekam, bacite mi bocu s vinom...

I tako je Miša morao presedeti na dnu te uvale čitavih pet časova; a kada su ga otud izvukli, pokazalo se da mu je ruka u ramenu iščašena. Ali njega to ni najmanje nije zbunilo. Sutradan mu je jedan vidar za povrede kostiju, inače kovač po zanimanju, namestio iščašeno rame, i on je radio rukom kao da ništa nije ni bilo.

Njegovo je zdravlje uopšte bilo vanredno, kao u retko koga. Ja sam vam već rekao da je on ove do svoje smrti sačuvao skoro detinjsku svežinu lica. On za bolesti nije znao, i pored raznih prekomernih uživanja; čvrstina njegovog organizma nije se ni jedared pokolebala. Gde bi se neko drugi neizostavno opasno razboleo, pa čak i umro, on bi se samo stresao, kao plovka na vodi, i zdravlje bi mu cvetalo još bolje nego pre toga.

Jedared, opet na Kavkazu... Istina, ova legenda je neverovatna, ali na njoj se može suditi za šta su Mišu smatrali da je sposoban... Dakle, jedared, na Kavkazu, pade on, u pijanom stanju, donjom polovinom tela u potok; glava i ruke ostali su mu napolju. Događaj se desio zimi, preko noći steže oštar mraz, i kad su ga sutradan ujutro našli, njegove noge i stomak bili su zamrznuti pod debelom korom leda, koja se uhvatila u toku noći — a on ni da je kijavicu uhvatio!

Drugi put (to je bilo već u Rusiji, kod Orla, opet za vreme velikog mraza), našao se on u nekoj krčmi izvan grada, u društvu sedmorice mladih bogoslovaca. Ti bogoslovci su proslavljali svoj završni ispit, a Mišu su pozvali kao simpatičnog čoveka, čoveka „sa uzdahom”, kako se govorilo u to vreme. Oni su popili1 neobično mnogo, i kada se, najzad, veselo društvo spremalo za odlazak, Miša je, mrtav pijan, već bio u besvesnom stanju. Za svu sedmoricu bogoslova bile su spremljene saonice, zapregnute trojkom, sa visokim stražnjim naslonom; gde će sad da smeste još i to beslovesno telo? Tada je jedan od mladića, nadahnut klasičnim uspomenama, predložio da privežu Mišu nogama za naslon saonica, kao ono Hektora za Ahilova kola! Predlog je bio usvojen... i, otskačući preko rupčaga, zanoseći se postrance na zavijutcima, sa nogama uzdignutim na gore, sa glavom koja se vukla po snegu, provezao se naš Miša na leđima celim tim putem od čitava dva kilometra, koliko je bilo od krčme do grada, i, posle svega toga, ni glava ga nije zabolela, nije prosto smatrao za potrebno ni da se namršti. Takvim ga je čudnim zdravljem obdarila priroda!

V

Sa Kavkaza je Miša opet došao u Moskvu, obučen u čerkesku, sa redenicima na grudima, sa mačem za pojasom, sa visokom šubarom na glavi. Sa tim odelom se on sve do kraja više nije rastajao, iako docnije već nije bio u vojsci, iz koje je otpušten što se nije javio na dužnost u propisnom roku. Neko vreme proveo je kod mene, uzeo je nešto malo novaca na zajam... i u to vreme su i počela njegova gnjuranja, njegova prometanja kroz iskušenja, ili, kako se on izražavao, kroz sita i rešeta; otpočela su njegova iznenadna iščezavanja i povratci, nagrnuše njegova lepo napisana

pisma, adresovana na sve moguće ličnosti, počev od mitropolita pa sve do seiza i varoških babica! Otpočeše posete i poznatim i nepoznatim licima! I evo šta treba primetiti: vršeći te svoje posete, on se nije uvijao i prenemagao, nego se, naprotiv, ponašao uljudno, čak je i njegov izgled bio veseo i prijatan, premda ga je već zastareli zadah vina pratio u svaku stopu, a njegova istočnjačka uniforma, malo po malo, pretvarala se u prave dronjke. — Ako mi date, Bog će vas nagraditi, iako ja to nisam zaslužio, — govorio je on, vedro se smešeći i iskreno crveneći; — a ako mi ne date, imaćete potpuno pravo, i ja se nikako neću ljutiti. Nekako ću se prehraniti, daće Bog! Jer ljudi, siromašnijih od mene, koji mnogo pre zaslužuju da im se pomogne nego ja — ima mnogo, vrlo mnogo! — Miša je naročito dobro prolazio kod žena: on je umeo da probudi njihovo sažaljenje. No nemojte ni da pomislite da je on bio ili da je uobražavao da je on neki Don Žuan... O, ne! u tom pogledu je on bio vrlo skroman. Da li je to od roditelja nasledio tu hladnu krv, ili se, najzad, i u tome ogledala njegova želja da nikome ne čini nikakvog zla, — jer je, po njegovom mišljenju, znati se sa ženom bilo isto što i uvrediti je, — to ne bih mogao reći; tek on je u svojim odnosima prema lepome polu bio veoma delikatan. Žene su to osećale i zbog toga bi ga još više sažaljevale i pomagale ga, dok ih najzad on ne bi odbio svojom razuzdanošću i pijančenjem, tom svojom očajnošću, o kojoj sam već govorio... druge reči za to ja ne mogu da nađem.

No zato u drugim odnosima nije raspolagao čak ni najmanjom delikatnošću i spustio se, malo po malo, do poslednjih ponižavanja. Jedared je dotle došao da je na Tverskoj plemićskoj skupštini postavio na sto bokal sa natpisom: „Svako kome čini zadovoljstvo da zvrcne po nosu korenitog plemića Poltjeva (originalni dokumenti nalaze se na licu mesta) može zadovoljiti svoju želju, spustičzši jednu rublju u ovaj čančić.” I, tako bar kažu, našli su se i takvi ljubitelji, koji su zvrckali plemića po nosu! Istina, on jednog od tih ljubitelja, kad ga je. ovaj, spustivši u bokal samo jednu rublju, zvrcnuo dvaputa, najpre za malo što nije zadavio, a zatim ga je natsrao da ga moli za izvinjenje; istina je i to da je on jedan deo novca, dobijenog na ovakav način, odmah tu razdelio drugim bednicima... ali pored svega toga... kako je to bilo ružno!...

U toku svoga lutanja po svim sitima i rešetima, dopro je on čak i do svog rodnog gnezda, koje je on prodao bud za što jednom poznatom tadašnjem aferistu i zelenašu. Aferist je bio kod kuće, i kad je saznao za dolazak pređašnjeg sopstvenika, koji se sad pretvorio u skitnicu, naredio je da ga ne puštaju u kuću, a u slučaju nužde da ga i silom izbace. Miša im je saopštio da u kuću koja je oskrnavljena prisustvom toga podlaca on ni sam ne bi otišao; da on nikada neće dozvoliti da bude izbačen, i da on sad ide u crkvu da se pokloni prahu svojih roditelja. Tako je i učinio. U crkvenoj porti mu se pridruži njegov stari domaći sluga, koji ga je nekada čuvao. Aferist je uskratio starcu mesečni obrok i isterao ga napolje sa imanja; i ovaj se od toga vremena sklanjao po raznim uglovima kod seljaka. Miša je svojim imanjem upravljao tako kratko vreme da neku naročito dobru uspomenu o sebi nije uspeo da ostavi; no i pored toga stari sluga ipak ne izdrža, već odmah, čim saznade za dolazak mladog gospodara, dojuri na groblje; tamo zateče Mišu gde sedi na zemlji među nadgrobnim pločama, zamoli ga za dozvolu da mu, kao nekad, poljubi ruku, pa se čak i rasplaka, gledajući dronjke u koje je bilo obučeno nekad tako brižljivo negovano telo njegovog učenika.

Miša je dugo, ćuteći, posmatrao starca. — Timofeju! — reče on najzad. Timofej se prenu. — Šta zapovedate? — Imaš li ti ašov? — Mogu da nabavim... A šta će vam ašov, gospodaru, Mihailo Andrejiću? — Hoću sebi ovde grob da iskopam, Timofeju, pa i da legnem tu za večna vremena, pored svojih roditelja. Jer to jedino mestašce mi je i ostalo na celome svetu. Donesi ašov! — Razumem, reče Timofej; ode i donese. A Miša odmah poče da kopa jamu, dok je Timofej stajao pored njega, poduprvši se rukom pod bradu i ponavljajući: — „To nam je još jedino i ostalo, gospodaru!” A Miša je kopao i samo kopao, pitajući s vremena na vreme: — Je l’ da ne vredi živeti, Timofeje? — Ne vredi, baćuška. — Raka je bila već prilično duboka. Ljudi primetiše šta Miša radi i potrčaše da jave o tome novome posedniku-aferistu. Aferist se najpre naljuti i htede da pošalje po policiju: — to je, veli, bogohulstvo! Ali docnije, verovatno shvativši da imati posla sa takvim okačenjakom ipak nije prijatna stvar, da se može načiniti skandal, — uputi se lično on na groblje, — i, prišavši Miši, koji je svojski kopao, učtivo ga pozdravi. Ovaj je i dalje kopao, kao da nije ni primetio svojeg poslednika. — Mihailo

Andrejiću, — poče aferist, — dozvolite mi da vas zapitam, šta to vi tu radite?

— Eto vidite — grob sebi kopam. — A zašto to? — Pa zato što ne želim više da živim. — Aferist raširi ruke u stranu. — Ne želite da živite? — Miša surovo pogleda aferista: — Vas to čudi? Pa zar niste vi svemu uzrok?... Zar niste vi?... Zar nisi ti?... Zar me nisi ti, Judo, opljačkao, iskoristivši moju naivnost? Zar nisi ti taj što dereš kožu seljacima? Zar nisi ti ovoga jadnika bez hleba ostavio? Nisi ti?... O, Gospode Bože! svugde samo nepravda, ugnjetavanje i zločinstvo... Pa neka ide sve do đavola — zajedno sa mnom! Neću da živim, neću u Rusiji više da živim! — I ašov poče još brže da radi u Mišinim rukama.

„Đavo bi ga znao šta se ovo dešava! — pomisli aferist: — ovaj će se zbilja zakopati”. Mihailo Andrejiću, — poče on ponovo: — čujte me; ja se pred vama zbilja smatram krivim; meni vas nisu tačno pretstavili. — Miša je samo kopao.

— Ali našto takvo očajanje? — Miša je i dalje kopao — i bacao zemlju na noge aferistu: — „evo ti, mislio je on u sebi, zemljojedu!” — Bogami, to baš nema smisla. Želite li možda da svratite kod mene — da se potkrepite i da se odmorite? — Miša podiže upola glavu. — A, sad takav izgledaš! A hoćemo li štogod i popiti? — Aferist se obradova. — Ali molim vas... pa to se razume! — I Timofeja ćeš pozvati? — Zašto da ne... i njega. — Miša se zamisli. — Samo pazi... imaj na umu da si mene ti u svet oterao... Nemoj da misliš da ćeš mi se jednom bocom odužiti! — Ne brinite se... svega će biti izobilno. — Miša ustade i odbaci ašov... — E pa hajde, Timoša, — obrati se on starcu: — da zadovoljimo domaćina... Hajdemo! — Razumem, — odgovori starac.

I sva trojica se uputiše u kuću.

Aferist je znao s kim ima posla. U samom početku Miša zbilja uze od njega reč da će seljacima „učiniti razne olakšice”; ali već posle jednoga časa, taj isti Miša je, zajedno s Timofejem, pijani obojica, igrao galopadu po istim onim sobama gde je, rekao bi čovek, još uvek lebdela bogobojažljiva sen Andreja Nikolajevića; a još jedan čas docnije — kada je Miša zaspao mrtvim snom (on je bio vrlo slab na piću) — njega položiše u kola, zajedno sa šubarom i sa mačem, i odvezoše ga čitavih dvadeset pet kilometara, u varoš, — gde se on

obrete pod jednim plotom... A što se tiče Timofeja, koji je još uvek stojao na nogama i neprestano štucao, njega premlatiše: kad nisu mogli gospodara, onda bar slugu.

VI

Opet je prošlo izvesno vreme, za koje ništa nisam čuo o Miši... Bog bi ga njegov znao gde se nalazio. — A jednog dana, tako, sedeći pored samovara na poštanskoj stanici tverskoga druma, gde sam se zadržao zbog smene konja, najedared čuh kroz otvoren prozor stanične sobe promukli glas, koji je govorio na francuskom jeziku: — „Monsieur... monsieur... prenez pitié d’un pauvre gentilhomme ruiné”…[82]

Ja podigoh glavu, pogledah... Olinjala šubara, polomljeni redenici na pocepanoj čerkesci, mač u rasprsnutim koricama, podnadulo, ali još uvek rumeno lice, raskušljana, ali još uvek gusta kosa... Gospode Bože! Miša! — On je već počeo da prosi milostinju po velikim drumovima! — Ja i protiv svoje volje uzviknuh. On me poznade, uzdrhta, okrete se, i već htede da ode od prozora. — Ja ga zaustavih... ali šta sam znao da mu kažem? — Neću tek valjda naravoučenije da mu čitam?!.. Pružih mu, ćutke, banknotu od pet rubalja, — on je isto tako nemo dohvati svojom još uvek belom i punačkom ali sad uzdrhtalom i prljavom rukom, — pa se izgubi iza ugla poštanske zgrade.

Ja sam dugo čekao na konje, — i za to vreme sam zapao u razmišljanje o ovom susretu sa Mišom, koje nije bilo ni malo veselo; grizla me je savest što sam ga tako grubo otpustio. — Najzad sam se krenuo dalje — i, pošto sam prošao oko pola kilometra od stanice, primetih u daljini, na drumu, gomilu ljudi koja se kretala nekim čudnim i baš kao odmerenim korakom. Ja stigoh tu gomilu — i šta mi se ukaza pred očima? — Dvanaest prosjaka, sa torbama preko ramena, išli su sve po dva i dva u redu, podvikujući i potskakujući, — a ispred njih je igrao Miša, udarajući u takt nogama i pevajući pripev: „Načiki-čikaldi, čuk-čuk-čuk! Nčiki-čikaldi, čuk-čuk-čuk!”

A kad se moja kola poravnaše sa njim i kad on primeti mene u njima, — on odmah viknu: „Ura! Vod, stoj, ravnaj se! u front, gardo skitačka!” — Prosjaci poslušaše njegovu komandu i zaustaviše se, — a on, sa svojim urođenim smehom, skoči na papuču od diližansa i opet viknu: ura! — Šta ti to treba da znači? — zapitah ga ja, neprijatno začuđen. — Ovo? Ovo je moja komanda, moja vojska — sve sami prosjaci, Božji ljudi, drugovi-prijatelji! Svaki je od njih, vašom dobrotom, po čašicu smazao, — i eto, sad se mi svi radujemo i veselimo se!... Čiko!... Pa jedino se sa siromasima, s Božjim ljudima, i može živeti na ovom svetu... bogami!

Ja mu ništa ne odgovorih... ali on mi se u tom trenutku učinio takvi dobričina, na njegovom licu se ogledala tolika detinjska prostodušnost... Mene odjedared nešto kao da ozari, a u isto vreme me i u srce ubode... — Popni se ovamo u kola, — rekoh mu ja. — On se začudi... — Kako? u kola? — Sedaj, sedaj, — ponavljao sam ja: — hoću nešto da ti predložim. Sedi!... Hajde sad sa mnom.

— Dobro, kako vi naredite. — On sede. — A vi, dragi prijatelji i uvaženi drugovi, — dodade on obraćajući se prosjacima: — Zbogom ostajte! i doviđenja! — Miša skide šubaru i duboko se pokloni. — Prosjaci su svi bili potpuno zbunjeni... ja naredih kočijašu da potera konje, i kola pojuriše dalje.

A evo šta sam ja hteo da predložim Miši. Meni je najedared došla na pamet ideja da ga uzmem k sebi, u moj seoski dom, koji se nalazio na trideset kilometara od ove stanice, — da ga spasem, ili bar da pokušam da ga spasem. — Slušaj, Mišo, — rekoh mu ja: — hoćeš li da se nastaniš kod mene?... Imaćeš sve što ti je potrebno, sašiće ti se odelo, rublje; snabdeću te svim potrebnim stvarima i davaću ti novac za duvan i ostale potrebe, samo uz jedan uslov: da ne piješ rakiju!... Pristaješ li? — Miša se skoro uplaši od radosti: iskolači oči, pocrvene, pa najedared, bacivši mi se na grudi, poče da me ljubi i da ponavlja isprekidanim glasom: — Čiko... dobrotvore... Neka vam da Bog svako dobro!... On se najzad rasplaka, pa, skinuvši šubaru, poče njome da briše oči, nos i usta.

— Ali pazi samo, — primetih ja: — pamti kako smo se pogodili — rakiju ne smeš piti! — Ama neka je prokleta po sto puta! — povika on, mahnuvši obema rukama, i usled tog naglog pokreta zadahnu me još jače smradom alkohola, kojim je on sav bio prožet... — Vidite,

čiko, kad biste samo vi znali moj život... Pa da me nije progonila nesreća, sudbina prokleta... Ali zato sad, kunem vam se, kunem vam se, sad ću se popraviti, ja ću dokazati... Čiko, ja nikad nisam lagao — pitajte koga god hoćete... Ja sam pošten, ali sam nesrećan čovek, čiko: sa mnom niko nije bio nežan i ljubazan...

Pri tom se on potpuno rasplaka. Ja se potrudih da ga umirim i to mi pođe za rukom zato što je Miša, kad smo se približili mojoj kući, već odavno spavao mrtvim snom, položivši glavu na moja kolena.

VII

Za njega odmah bi određena zasebna soba, i odmah ga, pre svega, odvedoše u kupatilo, što je bilo neophodno potrebno. Sve njegovo odelo, i mač, i šubaru, i pocepane čizme brižljivo složiše u mutvak, dadoše mu da obuče čisto rublje, meke papuče i neko moje odelo, koje mu je, kao što to uvek biva sa siromašcima, bilo baš kao po meri spram njegovoga rasta. Kad se on pojavio na ručak, okupan, doteran, svež, — izgledao je toliko ushićen i srećan, njegovo lice je svetlelo takvom radosnom zahvalnošću, da i mene obuze ushićenje i radost... Njegovo lice se sasvim preobrazilo... Takva lica viđaju se kod dvanaestogodišnjih dečaka uoči svetlog Vaskresenja, posle pričešća, kada oni, jako napomađeni, u novim bluzama i uštirkanim okovratnicima, idu da čestitaju praznik svojim roditeljima. Miša se svaki čas obazrivo i nepoverljivo pipao i neprestano je ponavljao: — Šta je ovo?... Da nisam ja to otišao na nebo? — A sutradan mi reče da celu noć nije mogao zaspati od ushićenja!

Kod mene u kući je u to vreme živela moja stara tetka sa svojom sinovicom; one su se obe veoma zbunile kad su saznale za Mišin dolazak; nisu mogle da razumeju kako sam ja mogao njega da primim u kuću! Toliko je on bio na rđavom glasu. Ali ja sam u prvom redu znao da je on uvek bio veoma učtiv sa damama; sem toga ja sam verovao i njegovom obećanju da će se popraviti. I zbilja, prva dva dana što ih je proveo pod mojim krovom, Miša ne samo da je opravdao moje nade, nego ih je čak i prevazišao; a moje dame je prosto očarao. Sa bakom je igrao piketa, držao joj vunicu dok je namotavala klupče, pokazao joj dva nova pasijansa; bratanicu, koja je imala prilično lep glas, pratio je na klaviru i čitao joj ruske i

francuske stihove; pričao obema damama smešne, ali pristojne anegdote; jednom rečju, zanimao ih je svojski, tako da su mi one u više mahova izražavale čuđenje, a baka se čak i izrazila: eto, veli, kako ljudi ponekiput umeju da budu nepravični... Šta samo sve nisu pričali o njemu... a on je tako tih i učtiv... jadni Miša! Istina, za stolom se „jadni Miša” nekako naročito žurno oblizivao kad god bi pogledao na bocu s vinom. Ali dovoljno je bilo samo da mu zapretim prstom, i on je odmah podizao oči na gore, i stavljao ruku na srce, želeći da kaže: „Ne brini, zakleo sam se”... — Ja sam se sad preporodio! — uveravao me je on. — Pa to je lepo, mislio sam ja, neka bi dao Bog!... Ali to njegovo preporođenje nije bilo dugoga veka.

Prva dva dana bio je on vrlo razgovoran i veseo. Ali počev od trećeg dana on se nekako umiri, iako se, kao i ranije, nalazio pored dama i zanimao ih. Neki setan, brižan izraz poče da preleće preko njegovog lica, a i samo lice mu poblede i kao da omršavi.

— Tebi nije dobro? — zapitah ga ja. — Jest, — odgovori mi on, — nešto me glava boli. — Četvrtog dana on već potpuno zaćuta; veći deo dana proveo je sedeći u uglu, žaloststvo oborivši glavu, pobuđujući svojim tužnim izgledom osećanje sažalenja u obe dame, koje su se sad opet, sa svoje strane, trudile da njega nekako zabave.

Za ručkom on nije ništa jeo, gledao je u tanjir i pravio kuglice od hleba. Petog dana zameni se kod dama osećanje sažaljenja drugim osećanjem: nepoverenjem, pa čak i strahom. Miša je podivljao, klonio se ljudi i neprestano je išao pored zidova, baš kao da se negde prikradao, neprestano se osvrćući, kao da ga neko zove. I gde se samo dede ona rumena boja njegovog lica? Sad je ono izgledalo kao da ga je memla popala. — Tebi još uvek nije dobro? — zapitah ga ja. — Ne, zdrav sam, — odgovori mi on otsečno. — Onda ti je dosadno? — Šta ima da mi bude dosadno! — Međutim, okreće se na drugu stranu i ne gleda mi u oči. — Ili te je opet ona stara želja obuzela? — Na to pitanje mi nije ništa odgovorio. Tako prođe još jedan dan. Idućeg dana dotrča tetka u moj kabinet veoma uzbuđena i saopšti mi da će zajedno sa svojom sinovicom napustiti moju kuću ako Miša i dalje u njoj ostane. — A zašto to? — Bojimo se mnogo kad smo s njim... To nije čovek, nego vuk, pravi vuk. Hoda, hoda, ćuti — i gleda tako nekako divlje... Samo ljuto zubima ne škrguće. A

znaš i sam, Kaća mi je tako osetljiva... Njoj se on još prvog dana mnogo dopao... Ja se zbog nje bojim, a i zbog sebe... — Ja nisam znao šta tetki da odgovorim. Jer, najzad, nisam mogao da izbacim Mišu kad sam ga sam pozvao.

On me je sam izveo iz nezgodnog položaja.

Tor istog dana, — ja još nisam bio ni izlazio iz svog kabineta, — najedared čujem iza leđa prigušen i zloban glas: — Nikolaj Nikolajiću, Nikolaj Nikolajiću! — Ja se osvrnuh: na vratima stoji Miša, sa strašnim, potamnelim i unakaženim licem. — Nikolaj Nikolajiću! — ponovi on... (već više ne „čiko”). — Šta hoćeš? — Otpustite me... odmah! — Kako? — Otpustite me, jer ja ću trista čuda počiniti, ili ću kuću zapaliti, ili ću nekog zaklati. — Miša se najedared zatrese. — Naredite da mi vrate moje odelo, i kola mi dajte da me do druma dovezu, i novca mi dajte, makar najmanju sumu! — Pa zar si nečim nezadovoljan? — počeh ja.

— Ne mogu ja ovako da živim! — povika on iz sveg glasa. — Ne mogu ja da živim u vašem gospodskom, prokletom domu! Meni je odvratno, mene je sramota da živim tako mirno!... Kako samo možete vi to da podnosite! — To znači, — prekidoh ga sad ja. — ti hoćeš da kažeš da ti bez rakije ne možeš da živiš... — E, pa jeste! tako je! — viknu on opet: — glavno, pustite vi mene mojoj braći, mojim prijateljima, siromasima!... Da budem daleko od vaše vlasteoske, uglađene, odvratne sorte! — Ja već htedoh da ga potsetim na njegove zakletve i obećanja, ali divljački izraz Mišinog lica, njegov promukli glas, grčevito podrhtavanje sveg njegovog tela, — sve je to bilo tako strašno da ja pohitah da ga se oslobodim; rekoh mu da će mu se odmah dati njegovo odelo, da će mu se spremiti kola, i, izvadivši iz fijoke banknotu od dvadeset pet rubalja, metnuh je na sto. Miša je već počinjao sa pretnjom da navali na mene, — ali pri tom se najedared zaustavi, lice mu se u jednom trenutku izmeni, pocrvene, on se udari u grudi, suze mu grunuše na oči; promrmljavši: — čiko! anđele! pa ja sam sasvim izgubljen čovek! hvala vam! hvala vam! — on zgrabi banknotu i istrča napolje.

Kroz jedan sat on je već sedeo u kolima, obučen, opet u čerkesku, opet rumen i veseo, a kada su se konji krenuli, on pokliknu, skide šubaru s glave i mašući njome visoko iznad glave, neprestano se duboko klanjao na sve strane. Pred samim odlaskom

on me je dugo i čvrsto grlio i mrmljao: — Dobrotvore, dobrotvore... niko mene ne može spasti! — On je otrčao čak i do dama i izljubio im ruke, padao pred njima na kolena, prizivao Boga i molio za oproštaj! Kaću sam posle toga zatekao svu uplakanu.

A kad se kočijaš, kojim je otišao Miša, vratio, rekao mi je da ga je odvezao do prve mehane na drumu — i da su „oni tamo i zaseli”, počeli su da časte sve od reda — i uskoro su i svest izgubili.

Otada se više nisam sretao s Mišom, ali sam njegovu krajnju sudbinu saznao na sledeći način.

VIII

Posls tri godine ja sam opet bio u svome selu; najedared ulazi sluga i javlja mi da bi kod mene želela da uđe gospođa Poltjeva. Ja nisam poznavao ni jednu gospođu Poltjevu, a i sluga, koji ju je prijavljivao, zbog nečeg se sarkastički smeškao. Na moj upitni pogled on mi odgovori da je to gospođa sasvim mlada, siromaški obučena, i da je doputovala seljačkim kolima sa jednim konjem koga je sama terala! Ja mu rekoh da zamoli gospođu Poltjevu da uđe k meni u kabinet.

U sobu uđe žena od svojih dvadeset pet godina, obučena kao palančanka, sa velikom maramom na glavi. Lice prosto, okruglasto, ne bez izvesne prijatnosti; pogled oboren i unekoliko tužan, pokreti stidljivi. — Vi ste gospođa Poltjeva? — zapitah ja, i zamolih je da sedne.

— Jsst, tako je, — odgovori ona tihim glasom, ne rešavajući se da sedne. — Ja sam udovica vašeg bratanca, Mihaila Andrejevića Poltjeva.

— Mihail Andrejević je umro? Odavno? Ali sedite, molim vas.

Ona se spusti na stolicu.

— Evo je već drugi mesec.

— A jeste li se vi odavno udali za njega?

— Poživela sam s njim svega godinu dana.

— Odakle vi sad dolazite?

— Ja sam iz okoline Tule... Ima tamo selo Znamenskoje Gluškovo, možda ste izvoleli čuti za njega. Ja sam kći ondašnjeg

crkvenjaka. Ja i Mihailo Andrejević smo tamo i živeli... On se naselio kod moga oca. Živela sam s njim svega godinu dana.

Mladoj ženi lako zadrhtaše usne — i ona ih pokri rukom. Izgledalo je da se ona sprema da zaplače — no ona se ipak savlada i samo se nakašlja.

— Meni je pokojni Mihailo Andrejević, — nastavljaše ona, — pred svoju smrt naredio da dođem do vas: neizostavno, veli, otidi! I rekao mi je još da vam se zahvalim za svu vašu dobrotu, i da vam predam... evo ovu... ovu stvarčicu (ona izvadi iz džepa mali zamotuljak), koju je on uvek sa sobom nosio... I rekao mi je Mihailo Andrejić — ako budete želeli da primite to za uspomenu — ja bih vas molila da mu to ne odbijete... Drugim, kaže, ničim ne mogu da ih darujem... to jest, vas... ne mogu...

U zamotuljku je bila mala srebrna čašica sa monogramom Mišine majke. Tu čašicu sam ja često viđao u Mišinim rukama, — a jedared mi je on čak i kazao, pričajući mi o nekom siromašku, da je on, mora biti, sasvim go kao prst, kad nema ni čašice ni karlice — a ja eto bar nju imam.

Ja zahvalih, uzeh čašicu i zapitah je: od kakve je bolesti umro Miša? — Verovatno...

Tu se ja ujedoh za jezik... ali mlada žena razumede moje nedovršeno pitanje... Ona me brzo pogleda, zatim obori oči, tužno se osmehnu, pa odmah progovori: — Ah, ne! on je to bio sasvim ostavio otkako se sa mnom upoznao... Samo kakvo je bilo njegovo zdravlje?!... Sasvim upropašteno. Čim je prestao da pije, njegova bolest se odmah pokazala. Postao je tako dostojanstven; neprestano je hteo ocu da pomaže oko stoke ili u bašti... ili ako se desio kakav drugi posao... iako je bio vlasteoskog porekla. Samo gde mu je bila snaga?... Hteo je i pisanjem da se bavi — znate i sami, on je taj posao odlično razumeo; ali ruke su mu drhtale — nije ni pero mogao da drži kako treba... Stalno je prebacivao sebi: gospoče sam, veli, ja, nikom dobra nisam činio, nikom nisam pomagao, niti se trudio! Mnogo ga je to tištalo... Stalno je govorio da se naš narod trudi i muči — a mi?... Ah, Nikolaje Nikolajiću, dobar je on bio čovek — i mene je voleo... i ja sam... Ah, oprostite...

Pri tom se mlada žena otvoreno zaplaka. Ja sam želeo da je utešim — ali nisam znao kako.

— Jeste li imali dete? — upitah ja naposletku.

Ona uzdahnu. — Ne, nisam. Otkud bi bilo! — I suze joj linuše još jače.

*

Dakle eto čime su se završila Mišina skitanja kroz iskušenja, završi stari P. svoju priču. — Vi ćete se, gospodo, naravno, složiti sa mnom, da sam ja imao pravo kad sam ga nazvao usijanom glavom, ali ćete se, verovatno, složiti i u tome, da on nije ličio na današnje usijane glave, i ako bi, po svoj prilici, kakav filozof možda i pronašao srodne crte između njega i njih. — I kod ovoga kao i kod ovih može se zapaziti žudnja za samouništenjem, seta, nezadovoljenost... A odakle sve to dolazi, to ostavljam da presudi — baš sam filozof.

Bužival. — Novembar, 1881 god.

MESEC DANA U SELU
Komedija u pet činova

— Preveo D-r Miloš S. Moskovljević —

RADNA LICA:

Arkadije Sergejić ISLAJEV, bogat spahija, 36 godina
NATALIJA PETROVNA, njegova žena, 29 godina
KOLJA, njihov sin, 10 godina
Veročka (VERA), vaspitanica, 17 godina
ANA SEMJONOVNA Islajeva, mati Islajeva, 58 godina
LIZAVETA BOGDANOVNA, družbenica, 37 godina
ŠAF, Nemac, domaći učitelj, 45 godina
Mihailo Aleksandrović RAKITIN, kućni prijatelj, 30 godina
Aleksije Nikolajević BELJAJEV, student, Koljin učitelj, 21 godina
Atanasije Ivanović BOLJŠINCOV, sused, 48 godina
Ignjatije Ilić ŠPIGELJSKI, lekar, 40 godina
MATVEJ, sluga, 40 godina
KAĆA , služavka, 20 godina.

Događa se na imanju Islajeva, na početku četrdesetih godina.
Između 1 i 2, 2 i 3, 4 i 5 čina prolazi po jedan dan.

PRVI ČIN

Pozornica pretstavlja salon. Desno je sto za kartanje i vrata za kabinet; pravo su vrata za salu; levo dva prozora i okrugao sto. U uglovima divani. Za kartaškim stolom Ana Semjonovna, Lizaveta Bogdanovna i Šaf igraju preferansa; za okruglim stolom sede Natalija Petrovna i Rakitin. Natalija Petrovna veze na kanvi; Rakitin drži u rukama knjigu. Zidni časovnik pokazuje tri sata.

ŠAF. U hercu.
ANA SEMJONOVNA. Opet? Pa ti ćeš nas, baćuška, tako sasvim nadigrati.
ŠAF (flegmatično). Ozam u hercu.

ANA SEMJONOVNA (Lizaveti Bogdanovnoj). Gle ti njega! S njim je nemoguće igrati. (Lizaveta Bogdanovna se smeši).

NATALIJA PETROVNA (Rakitinu). Zašto ste prestali? Čitajte.

RAKITIN (dižući polako glavu). „Monte-Cristo se redressa haletant”... Zanima li to vas, Natalija Petrovna?

NATALIJA PETROVNA. Nimalo.

RAKITIN. Pa zašto onda čitamo?

NATALIJA PETROVNA. A evo zašto. Onomadne mi jedna dama kaže: „Jeste li čitali Monte Kristo? Ah, pročitajte — divno je.” Ja joj tada ništa nisam odgovorila, a sad joj mogu reći da sam čitala, pa nisam našla ništa divno.

RAKITIN. Pa da, ako ste se sad već mogli uveriti.

NATALIJA PETROVNA. Ah, kako ste lenji!

RAKITIN. Ja sam gotov, zaboga... (Tražeći mesto gde se zaustavio) Se redressa haletant, et...

NATALIJA PETROVNA (sama ga prekidajući). Jeste li videli danas Arkadija?

RAKITIN. Sreo sam se s njim na brani... Popravljaju je. On je nešto objašnjavao radnicima i, da bi bolje objasnio, ušao je u pesak do kolena.

NATALIJA PETROVNA. On se svega prihvata i suviše vatreno... odveć se trudi. To je mana. Kako vi mislite?

RAKITIN. Ja se slažem s vama.

NATALIJA PETROVNA. Kako je to dosadno!... Vi se uvek sa mnom slažete. Čitajte.

RAKITIN. A! Dakle, vi hoćete da se ja e vama prepirem?... Pa izvolite.

NATALIJA PETROVNA. Ja hoću... Hoću!... Ja hoću da vi hoćete... Čitajte, kaže vam se.

RAKITIN. Razumem. (Opet uzima knjigu).

ŠAF. Karo.

ANA SEMJONOVNA. Kako? Opet? Ovo se ne može izdržati! (Nataliji Petrovnoj). Nataša... Nataša...

NATALIJA PETROVNA. Izvolite?

ANA SEMJONOVNA. Zamisli samo, Šaf nas sasvim nadigrao... Malo malo pa po sedam, osam u karo.

ŠAF. I zat zedam.

ANA SEMJONOVNA. Čuješ li? To je strašno.

NATALIJA PETROVNA. Da... strašno.

ANA SEMJONOVNA. Takav je vist! (Nataliji Petrovnoj). A gde je Kolja?

NATALIJA PETROVNA. On je otišao u šetnju s novim učiteljem.

ANA SEMJONOVNA. A! Lizaveta Petrovna, ja vas pozivam.

RAKITIN (Nataliji Petrovnoj). S kakvim učiteljem?

NATALIJA PETROVNA. Ah, da! Ja sam vam i zaboravila reći... dok vi niste bili ovde, uzeli smo novog učitelja.

RAKITIN. Na mesto Difura?

NATALIJA PETROVNA. Ne... Ruskog učitelja. Francuza će nam kneginja poslati iz Moskve.

RAKITIN. Kakav je čovek taj Rus? Je li star?

NATALIJA PETROVNA. Ne, mlad je... Mi smo ga, uostalom, uzeli samo za letnje mesece.

RAKITIN. A! u kondiciju.

NATALIJA PETROVNA. Da, to se kod njih, čini mi se, tako zove. I znate li šta, Rakitin? Vi, eto, volite da posmatrate ljude, da ih analizirate, rijete po njima...

RAKITIN. Zaboga, otkud vi...

NATALIJA PETROVNA. No, da, da... Obratite na njega pažnju. Meni se on sviđa. Mršav, vitak, veseo pogled, smelo izražavanje... Videćete. On je, istina, dosta neokretan... a za vas je to zlo.

RAKITIN. Natalija Petrovna, vi me danas strašno progonite.

NATALIJA PETROVNA. Bez sve šale, obratite na njega pažnju. Meni se čini da iz njega može postati divan čovek. A, uostalom, Bog bi ga znao!

RAKITIN. Vi izazivate moju radoznalost...

NATALIJA PETROVNA. Zbilja? (Zamišljeno). Čitajte.

RAKITIN. Se redressa haletant et...

NATALIJA PETROVNA (osvrnuvši se najedared). A gde je Vera? Odjutros je nisam videla. (Smešeći se, Rakitinu). Bacite tu knjigu... Vidim da nam se danas ne da čitati... Bolje pričajte mi štogod.

RAKITIN. Molim... A šta da vam pričam?... Vi znate, ja sam nekoliko dana proveo kod Krinicinovih... Zamislite, našim mladim je već dosadno.

NATALIJA PETROVNA. Po čemu ste to mogli opaziti?

RAKITIN. Ta zar se dosada može sakriti? Sve se drugo može... ali dosada nikako.

NATALIJA PETROVNA (pogledavši u njega). A drugo se sve može?

RAKITIN (poćutavši malo). Ja mislim.

NATALIJA PETROVNA (oborivši oči). Pa šta ste radili kod Krinicinovih?

RAKITIN. Ništa. Osećati dosadu u društvu prijatelja — to je strašna stvar: vama je zgodno, ne osećate se nelagodno, volite ih, nemate na što da se ljutite, a ipak vas muči dosada, a srce vas glupo tišti, kao da je gladno.

NATALIJA PETROVNA. Vama, mora biti, često biva dosadno u društvu prijatelja?

RAKITIN. Kao da i vi ne znate šta znači prisustvo čoveka koga volite, a koji vam je dosadan!

NATALIJA PETROVNA (lagano). Koga volite... to je krupna reč. Vi nekako nerazumljivo govorite.

RAKITIN. Nerazumljivo?... zašto nerazumljivo?

NATALIJA PETROVNA. Da, to je vaša mana. Znate li šta, Rakitin! Vi ste, naravno, vrlo pametni, ali... (zastajući) ponekad nas dvoje razgovaramo kao da pletemo čipke... A jeste li gledali kako se pletu čipke? U zagušljivim sobama, ne dižući se s mesta... Čipka je divna stvar, ali gutljaj sveže vode za vreme dnevne vrućine je daleko bolji.

RAKITIN. Natalija Petrovna, vi se danas...

NATALIJA PETROVNA. Šta?

RAKITIN. Vi se danas na mene nešto ljutite.

NATALIJA PETROVNA. O, prepredeni ljudi, kako ste malo pronicljivi, iako ste prepredeni!... Ne, ja se na vas ne ljutim.

ANA SEMJONOVNA. A! Najzad, je izgubio! Dolija! (Nataliji Petrovnoj). Nataša, naš zlotvor tropirao.

ŠAF (kiselo). Lisafet Bogdanovna krif...

LIZAVETA BOGDANOVNA (ljutito). Izvinite, molim vas; ja nisam mogla znati da Ana Semjonovna nema nijedne karte karo.

ŠAF. Upuduće ja Lisafet Bogdanovno nećem sfati.

ANA SEMJONOVNA (Šafu). Pa šta je ona kriva?

ŠAF (ponavlja istim glasom). Upuduće ja Lisafet Bogdanovno nećem sfati.

LIZAVETA BOGDANOVNA. Briga mene! Čudna mi čuda!...

RAKITIN. Što više u vas gledam, Natalija Petrovna, tim manje mogu danas da poznam vaše lice.

NATALIJA PETROVNA (s nešto radoznalosti). Zbilja?

RAKITIN. Bogami. Nalazim na vama neku promenu.

NATALIJA PETROVNA. Da?... U tom slučaju, budite ljubazni... Ta vi me znate — pogodite u čemu je ta promena, šta se to u meni dogodilo — a?

RAKITIN. Pa čekajte...

(Kolja najedared s bukom uleti iz sale pravo ka Ani Semjonovnoj).

KOLJA. Bako, bako! Pogledaj šta imam! (Pokazuje joj luk i strelu). Pogledaj-de!

ANA SEMJONOVNA. Pokaži, dušo moja... Ah, kakav divan luk, ko ti ga je načinio?

KOLJA. Eno on... on... (Pokazuje na Beljajeva, koji je zastao na vratima sale).

ANA SEMJONOVNA. A! I kako je lepo napravljen...

KOLJA. Već sam gađao iz njega u drvo, bako, i dvaput sam pogodio... (Skače).

NATALIJA PETROVNA. Pokaži, Kolja!

KOLJA (trči k njoj i dok Natalija Petrovna razgleda luk). Ah, maman! Kako se Aleksije Nikolajević puže na drveće! On hoće da me nauči, naučiće me i da plivam. On će mene sve, sve naučiti! (Skače).

NATALIJA PETROVNA (Beljajevu). Vrlo sam vam zahvalna na vašoj pažnji prema Kolji...

KOLJA (vatreno je prekida). Ja ga mnogo volim, maman, mnogo!

NATALIJA PETROVNA (milujući Kolju po glavi). On mi je malko razmažen... Načinite mi od njega okretnog i hitrog dečka. (Beljajev se klanja).

KOLJA. Aleksije Nikolajeviću, hajdemo-te u konjušnicu, da odnesemo Favoritu hleba.

BELJAJEV. Hajdemo.

ANA SEMJONOVNA (Kolji). Odi ovamo, poljubi me prvo...

KOLJA (istrčavajući). Posle, bako, posle! (Istrčava u salu; Beljajev odlazi za njim).

ANA SEMJONOVNA (gledajući za Koljom). Kakvo milo dete! (Šafu i Lizaveti Bogdanovnoj). Zar ne?

LIZAVETA BOGDANOVNA. Kako da ne.

ŠAF (poćutavši malo). Ja pas.

NATALIJA PETROVNA (s nešto živosti Rakitinu). Dakle, kako vam se čini?

RAKITIN. Ko?

NATALIJA PETROVNA (poćutavši). Ovaj... ruski učitelj.

RAKITIN. Ah, izvinite, ja i zaboravio... Tako sam bio zauzet pitanjem koje ste mi zadali... (Natalija Petrovna gleda u njega s jedva primetnim osmejkom). Uostalom, njegovo lice... doista... Da, ima lepo lice. Dopada mi se. Samo, čini mi se, vrlo je stidljiv...

NATALIJA PETROVNA. Jeste.

RAKITIN (gledajući u nju). Ali, ja ipak nisam načisto...

NATALIJA PETROVNA. Da se ja i vi, Rakitin, pozabavimo njim? Hoćete li? Dovršimo njegovo vaspitanje. Eto divne prilike za ozbiljne, razborite ljude, kakvi smo ja i vi! Jer mi smo vrlo razboriti, zar nije tako?

RAKITIN. Taj mladić vas zanima? Kad bi on to znao, njemu bi to polaskalo.

NATALIJA PETROVNA. O, verujte, nimalo! O njemu ne smete suditi po tome što bi... neko od nas učinio na njegovom mestu. Jer on nimalo ne liči na nas, Rakitin. U tome i jest nevolja, dragi prijatelju: mi sami sebe proučavamo s velikom marljivošću, pa posle uobražavamo da poznajemo ljude.

RAKITIN. Tuđa duša je mračna šuma. Ali na što te aluzije... Zašto vi mene svaki čas peckate?

NATALIJA PETROVNA. A koga da peckamo, ako nećemo prijatelje... A vi, dragi prijatelju... Vi to znate. (Steže mu ruku. Rakitin se smeši i razvedrava se). Vi ste moj stari prijatelj.

RAKITIN. Bojim se samo... da vam nešto taj stari prijatelj ne dosadi...

NATALIJA PETROVNA (smejući se). Samo dobre stvari mogu dosaditi.

RAKITIN. Može biti... Samo od toga im nije lakše.

NATALIJA PETROVNA. Koješta... (Spustivši glas). Kao da ne znate... se que vous êtes pour moi.

RAKITIN. Natalija Petrovna, vi se igrate sa mnom kao mačka s mišem... Ali se miš ne žali...

NATALIJA PETROVNA. O, jadni mišić!

ANA SEMJONOVNA. Imam da dobijem od vas dvadeset, Adame Ivaniću... Aha!

ŠAF. Ja upuduće Lisafet Bogdanovna nećem sfati.

MATVEJ (ulazi iz sale i javlja). Došao Ignjatije Ilić.

ŠPIGELJSKI (ulazeći odmah za njim). Lekari se ne prijavljuju. (Matvej odlazi). Moje najdublje poštovanje celoj porodici. (Prilazi ruci Ane Semjonovne). Dobar dan, gospođo. Nadam se da ste dobili?

ANA SEMJONOVNA. Jadno sam dobila! Jedva sam povratila svoje... Hvala Bogu i na tome! Sve evo ovaj zlikovac. (Pokazuje na Šafa).

ŠPIGELJSKI (Šafu). Adame Ivaniću, zar s damama! to nije lepo... Ne mogu da vas poznam.

ŠAF (mrmljajući kroz zube). S tamama, s tamama...

ŠPIGELJSKI (prilazi okruglom stolu levo). Dobar dan, Natalija Petrovna! Dobar dan, Mihailo Aleksandroviću!

NATALIJA PETROVNA. Dobar dan, doktore. Kako ste?

ŠPIGELJSKI. To mi se pitanje jako sviđa... Znači, vi ste zdravi. Kako sam ja? Valjan lekar nikad nije bolestan; sem ako najednom zapne pa umre... Ha-ha.

NATALIJA PETROVNA. Sedite. Ja sam zdrava, doista... ali nisam raspoložena. A to je takođe bolest.

ŠPIGELJSKI (sedajući pored Natalije Petrovne). A dopustite da vam opipam puls... (Pipa joj puls). Oh, ti živci, živci... Vi malo šetate, Natalija Petrovna, malo se smejete... eto šta. Šta vi gledate, Mihailo Aleksandroviću? A, uostalom, mogu propisati bele kapljice.

NATALIJA PETROVNA. Nisam sraskida da se smejem... (Živahno). Nego, eto, vi ste lekar... imate pakostan jezik, ja vas zbog toga jako volim i cenim, bogami... ispričajte mi nešto smešno. Mihailo Aleksandrović danas sve nešto filosofira.

ŠPIGELJSKI (pogledajući krišom u Rakitina). A, izgleda, ne pate samo živci, i žuč se malko razlila...

NATALIJA PETROVNA. No, pa i vi isto! Posmatrajte, doktore, koliko hoćete, samo nemojte glasno. Mi svi znamo da ste vi strašno oštroumni... Vi ste obojica vrlo oštroumni.

ŠPIGELJSKI. Molim lepo.

NATALIJA PETROVNA. Pričajte nam štogod smešno.

ŠPIGELJSKI. Razumem. Eto, nisam ni mislio, ni sanjao — kad cap-carap, pričaj... Dopustite da uzmem burmuta. (Šmrče burmut).

NATALIJA PETROVNA. Kakve pripreme!

ŠPIGELJSKI. Ta, draga Natalija Petrovna, izvolite promisliti: ima smešno i smešno. Kako za koga! Naprimer, vašem susedu, gospodinu Hlopuškinu, valja samo ovaj prst pokazati, pa da smesta prsne u smeh, da se zaceni i plače... ali vi... Nego, ipak, dopustite. Poznajete li vi Verenicina, Platona Vasiljevića?

NATALIJA PETROVNA. Čini mi se da ga poznajem, ili sam slušala o njemu.

ŠPIGELJSKI. On ima ludu sestru. Po mome mišljenju njih su oboje ludi, ili su oboje pri zdravoj pameti; jer među bratom i sestrom nema apsolutno nikakve razlike, ali stvar nije u tome. Sudbina, molim vas, svuda sudbina, i u svemu sudbina. Verenicin ima kćer, takva neka zelenkasta, tako mlada, znate; očice blede, nosić crven, zubići žuti, dakle, jednom rečju, vrlo mila devojka; svira na fortepijanu i još vrska, dakle sve je u redu. Ima svojih dvesta duša, pa još tetkinih sto pedeset. Tetka joj je još živa i dugo će živeti, ludi svi dugo žive, ali se svakoj nevolji može doskočiti. Potpisala zaveštanje u korist nećakinje, a dan pre toga sam joj ja svojeručno sipao na glavu hladnu vodu. I, uostalom, potpuno uzalud sipao, jer je potpuno nemoguće izlečiti je. I tako, dakle, Verenicin ima kćer — udavaču ne od poslednjih. Počeo je izvoditi, počele se mladoženje javljati, među ostalim i neki Perekuzov, anemičan mladić, stidljiv, ali odličnog ponašanja. I naš Perekuzov dopadne se ocu; dopadne se i kćeri... Pa oko čega je onda zapelo? U ime Boga, na venčanje! I doista, sve je išlo ne može bolje biti; g-n Verenicin, Platon Vasiljević, već je počeo g-na Perekuzova pljeskati po stomaku, ovako, znate, i po ramenu tapšati, kad odjednom kao iz vedra neba naiđe oficir, Ardalion Protobekasov! Na balu kod predvodnika plemstva spazi Verenicinovu kćer, odigra s njom tri polke, reče joj, mora biti, onako, prevrnuvši oči: „o, kako sam nesrećan!” Moja ti gospođica odmah

izgubi pamet. Potekoše suze, uzdasi, kukanje... Na Perekuzova ne gledaju, s Perekuzovim ne govore, od same reči „svadba” dobijaju se grčevi. Pih, gospode Bože moj, kakva čudesa! Pa, misli Verenicin, kad je Protobekasov, neka bude Protobekasov. Srećom, i on je čovek imućan. Pozivaju Protobekasova, vele, učinite nam čast... Protobekasov čini čast; Protobekasov dolazi, udvara se, zaljubljuje se, najzad nudi ruku i srce. I šta mislite? Devojka Verenicina odmah radosno pristaje? Bože sačuvaj! Opet suze, uzdasi, napadi. Otac ne zna šta da radi. Ama šta je to sad? Šta hoćeš? A ona, šta mislite da mu je odgovorila? Ja, veli, oče, ne znam koga volim, onoga ili ovoga. „Kako”? — Bogami, ne znam, i najbolje da ne pođem ni za koga, a volim ih! Verenicin, razume se, da pukne od jeda; prosioci takođe ne znaju šta to sad znači, a ona neprestano tera svoje. Eto, izvolite videti kakva se čuda kod nas dešavaju.

NATALIJA PETROVNA. Ja u tome ne nalazim ništa čudnovato... Kao da se ne mogu u isto vreme dva čoveka voleti.

RAKITIN. A! Vi mislite...

NATALIJA PETROVNA (polako). Ja mislim... a uostalom, ne znam... može biti to dokazuje samo da se ne voli ni jedan ni drugi.

ŠPIGELJSKI (šmrčući burmut i pogledajući čas u Nataliju Petrovnu, čas u Rakitina). Tako dakle, tako dakle...

NATALIJA PETROVNA (živahno Špigeljskom). Vaša priča je vrlo dobra, ali vi me ipak niste nasmejali.

ŠPIGELJSKI. Da, draga gospođo, ko da vas nasmeje sad, zaboga! Vama sad nije to potrebno.

NATALIJA PETROVNA. Nego šta mi je potrebno?

ŠPIGELJSKI (izveštačeno smirenog izgleda). A Bog bi znao!

NATALIJA PETROVNA. Ah kako ste dosadni, ništa manje od Rakitina.

ŠPIGELJSKI. Velika čast, molim vas... (Natalija Petrovna pravi nestrpeljiv pokret).

ANA SEMJONOVNA (ustajući s mesta). No, jedva jednom... (uzdiše). Sasvim su mi se noge oduzele od sedenja (Lizaveta Bogdanovna i Šaf takođe ustaju). O — oh.

NATALIJA PETROVNA (ustaje i ide k njima). Kako možete tako dugo sedeti! (Špigeljski i Rakitin ustaju).

ANA SEMJONOVNA (Šafu). Ostaješ mi dužan sedam groša, baćuška. (Šaf se hladno klanja). Nećeš ti nas neprestano kažnjavati. (Nataliji Petrovnoj). Ti si danas kao malo bleda, Nataša. Jesi li zdrava... Je li ona zdrava, Špigeljski?

ŠPIGELJSKI (koji se o nečem sašaptavao s Rakitinom). O, potpuno.

ANA SEMJONOVNA. Tako... A ja idem malo da se odmorim pred ručak, strašno sam umorna! Lizo, hajdemo... oh, noge, noge...

(Ide s Lizavetom Bogdanovnom u salu. Natalija Petrovna je isprać‌a do vrata. Špigeljski, Rakitin i Šaf ostaju na prednjem delu pozornice).

ŠPIGELJSKI (Šafu, dajući mu burmuticu). Pa, Adame Ivaniću, vi befinden zi zih?

ŠAF (šmrčući dostojanstveno). Topro. A fi kako ste?

ŠPIGELJSKI. Najlepše zahvaljujem, prilično. (Rakitinu poluglasno) Dakle vi doista ne znate šta je danas Nataliji Petrovnoj?

RAKITIN. Bogami, ne znam.

ŠPIGELJSKI. Pa kad vi ne znate... (okreće se i ide na susret Nataliji Petrovnoj koja se vraća s vrata). A ja imam malo posla do vas, Natalija Petrovna.

NATALIJA PETROVNA (idući k prozoru). Zbilja? Kakvog?

ŠPIGELJSKI. Treba da govorim s vama nasamo...

NATALIJA PETROVNA. Gle sad, vi me plašite.

(Rakitin, međutim, uzevši Šafa pod ruku, hoda s njim gore dole i šapuće mu nešto nemački. Šaf se smeje i govori poluglasno: „Ja, ja, ja! Jawohl, jawohl, sehr gut”).

ŠPIGELJSKI (.spustivši glas). Ta stvar, upravo, ne tiče se samo vas...

NATALIJA PETROVNA (gledajući u baštu). Šta hoćete tim da kažete?

ŠPIGELJSKI. Evo u čemu je stvar. Jedan moj dobar poznanik molio me je da doznam... to jest... vaše namere u pogledu vaše vaspitanice, Vere Aleksandrovne.

NATALIJA PETROVNA. Moje namere?

ŠPIGELJSKI. To jest... da govorim bez uvijanja, moj poznanik...

NATALIJA PETROVNA. Da je neće da prosi?

ŠPIGELJSKI. Pogodili ste.

NATALIJA PETROVNA. Vi se šalite.

ŠPIGELJSKI. Ni najmanje.

NATALIJA PETROVNA (smejući se). Ta zaboga, ona je još dete; kakva čudna misija!

ŠPIGELJSKI. Po čemu čudna, Natalija Petrovna? Moj poznanik...

NATALIJA PETROVNA. Vi ste veliki poslovni čovek, Špigeljski. A koji je to vaš poznanik?

ŠPIGELJSKI (smešeći se). Dopustite, dopustite, vi mi još ništa niste kazali u pogledu...

NATALIJA PETROVNA. Ta ostavite, doktore. Vera je još dete. Vi to i sami znate, gospodin diplomata. (Okrećući se) A evo i nje, baš kao poručena. (Iz sale istrčavaju Vera i Kolja).

KOLJA (trči k Rakitinu). Rakitin, reci da nam dadu lepka, lepka...

NATALIJA PETROVNA (Veri). Otkud vi? (Miluje je po obrazu). Kako si1 se zarumenela!

VERA. Iz parka... (Špigeljski joj se klanja). Dobar dan, Ignjatije Iliću.

RAKITIN (Kolji). Zašto će ti lepak?

KOLJA. Treba, treba... Aleksije Nikolajević nam pravi zmaja... Naredi...

RAKITIN (hoće da zvoni). Pričekaj, sad ću...

ŠAF. Erlauben Sie... Kaspadin Kolija tanas nije pročitao sfoj lekcion... (Uzima Kolju za ruku). Kommen Sie.

KOLJA (tužno). Morgen, Herr Schaaf, morgen...

ŠAF (oštro). Morgen, morgen, nur nicht heute, sagen alle faule Leute... Kommen Sie... (Kolja se opire).

NATALIJA PETROVNA (Veri). S kim si ti to tako dugo šetala? Nisam te od jutros videla.

VERA. S Aleksijem Nikolajevićem... s Koljom...

NATALIJA PETROVNA. A! (Okrećući se). Kolja, šta to znači?

KOLJA (spustivši glas). Gospodin Šaf... Mamice...

RAKITIN (Nataliji Petrovnoj). Oni tamo prave zmajeve, a ovde, eto, hoće da mu zadaju zadatak.

ŠAF (s osećanjem dostojanstva). Gnädige Frau...

NATALIJA PETROVNA (strogo Kolji). Izvolite slušati, dosta ste danas trčali. Idite s gospodinom Šafom.

ŠAF. (Odvodeći Kolju u salu). Es ist unerhört!

KOLJA. (Odlazeći, šapatom Rakitinu). A ti ipak naredi za lepak... (Rakitin odobrava glavom).

ŠAF (trzajući Kolju). Kommen Sie, mein Herr... (Odlazi s njim u salu. Rakitin odlazi odmah za njima).

NATALIJA PETROVNA (Veri). Sedi... Ti mora da si se umorila... (Seda i sama).

VERA (sedajući). Nisam ni malo.

NATALIJA PETROVNA. (S osmehom Špigeljskom). Špigeljski, pogledajte je, zar nije umorna?

ŠPIGELJSKI. Pa to je zdravo za Veru Aleksandrovnu.

NATALIJA PETROVNA. Ja ne velim... (Veri). Pa šta ste radili u parku?

VERA. Igrali smo se, trčali. Ispočetka smo gledali kako kopaju branu, a posle se Aleksije Nikolajević uspuzao na drvo za vevericom, visoko — visoko, i počeo ljuljati vrh... Bilo nam je svima strašno. Veverica je naposletku pala, i Trezor je umalo nije uhvatio. Ipak je pobegla.

NATALIJA PETROVNA (pogledavši s osmehom u Špigeljskog). A posle?

VERA. A posle je Aleksije Nikolajević napravio Kolji luk... i to tako brzo... a zatim se prikrao našoj kravi na livadi i najedanput joj skočio na leđa... Krava se uplašila i počela bežati i bacati se nogama... a on se smeje (i sama se smeje), a posle Aleksije Nikolajević hteo da nam načini zmaja, pa smo, eto, za to i došli ovamo.

NATALIJA PETROVNA (tapše je po obrazu). Dete, dete, pravo si dete... a? kako vi mislite, Špigeljski?

ŠPIGELJSKI (polako i gledajući u Nataliju Petrovnu). Ja se slažem s vama.

NATALIJA PETROVNA. Pa dabogme.

ŠPIGELJSKI. Ali to ništa ne smeta... Naprotiv.

NATALIJA PETROVNA. Mislite? (Veri). Pa, dakle, bili ste mnogo veseli?

VERA. Da, molim vas, Aleksije Nikolajević je tako zanimljiv.

NATALIJA PETROVNA. Tako, dakle. (Poćutavši malo). Veročka, a koliko je tebi godina? (Vera malko začuđeno gleda u nju). Dete... Dete... (Rakitin izlazi iz sale).

ŠPIGELJSKI (brižno). Ah, ja zaboravio... vaš je kočijaš bolestan... a ja ga još nisam video...

NATALIJA PETROVNA. Šta mu je?

ŠPIGELJSKI. Vrućica; uostalom, nema nikakve opasnosti.

NATALIJA PETROVNA (idući za njim). Vi ćete, doktore, ručati kod nas?

ŠPIGELJSKI. Ako dopustite (odlazi u salu).

NATALIJA PETROVNA. Mon enfant, vous feriez bien de mettre une autre robe pour le diner... (Vera ustaje). Priđi k meni... (Ljubi je u čelo). Dete, dete! (Vera je ljubi u ruku i ide u kabinet).

RAKITIN (tiho Veri, namigujući). A ja poslao Aleksiju Nikolajeviću sve što treba.

VERA (poluglasno). Hvala vam, Mihailo Aleksandroviću. (Odlazi).

RAKITIN (prilazi Nataliji Petrovnoj. Ona mu pruža ruku. On je odmah stiska). Najzad smo sami.,. Natalija Petrovna, recite, šta je to s vama?

NATALIJA PETROVNA. Ništa, Michel, ništa. Ako je i bilo nešto, sad je prošlo. Sedite. (Rakitin seda pored nje). Kome se to ne dešava? Ne može nebo biti bez oblaka. Što me tako gledate?

RAKITIN. Gledam vas… Srećan sam.

NATALIJA PETROVNA (odgovara mu osmehom). Otvorite prozor, Michel. Kako je lepo u parku! (Rakitin ustaje i otvara prozor). Zdravo, vetre. (Smeje se). On kao da je samo čekao priliku da upadne unutra... (Obzire se). Kako je zavladao celom sobom... Sad ga ne istera...

RAKITIN. Vi ste sad nežni i tihi, kao veče posle nepogode.

NATALIJA PETROVNA (zamišljeno ponavlja poslednje reči). Posle nepogode... A zar je bilo nepogode?

RAKITIN (mašući glavom). Spremala se.

NATALIJA PETROVNA. Doista? (Gledajući u njega, posle kratkog ćutanja). A znate li šta, Michel, ja ne mogu zamisliti čoveka boljeg od vas. Bogami. (Rakitin hoće da je zaustavi). Ne, nemojte mi smetati da kažem šta mislim. Vi ste snishodljivi, umiljati, postojani. Vi se ne menjate. Ja sam vam obavezna za mnogo štošta.

RAKITIN. Natalija Petrovna, zašto mi vi to baš sad govorite?

NATALIJA PETROVNA. Ne znam; osećam se vesela, odmaram se; ne zabranjujte mi da brbljam...

RAKITIN (steže joj ruku). Vi ste dobri kao anđeo.

NATALIJA PETROVNA (smejući se). Jutros pano ne biste to kazali... Ali čujte, Michel, vi me znate, vi me morate izviniti. Naši odnosi su tako čisti, tako iskreni... pa ipak ne sasvim prirodni. Ja i vi imamo pravo gledati pravo u oči ne samo Arkadiju, već celom svetu... Da; ali... (Zamisli se). Eto zbog toga mi ponekad i biva teško, i nelagodno, ja se jedim, gotova sam, kao dete, da svoj jed iskalim na drugom, naročito na vama... Vas to prvenstvo ne ljuti?

RAKITIN (živahno). Naprotiv...

NATALIJA PETROVNA. Da, ponekad je čoveku prijatno da malo muči onoga koga voli... koga voli... Jer ja, kao i Tatjana, mogu takođe reći: „našto uvijati?”

RAKITIN. Natalija Petrovna, vi...

NATALIJA PETROVNA (prekidajući ga). Da... ja vas volim; ali znate li šta, Rakitin? Znate li da mi ponekad izgleda čudno: ja vas volim... i to je osećanje tako vedro, tako mirno... Ono me ne uzbuđuje... ono mi daje toplinu, ali... (Živahno). Vi me nikad niste naterali da plačem... a ja bih, čini mi se, morala... (Prekidajući se). Šta to znači?

RAKITIN (malo tužno). Takvom pitanju ne treba odgovor.

NATALIJA PETROVNA (zamišljeno). A nas dvoje smo odavno poznati.

RAKITIN. Četiri godine. Da, mi smo stari prijatelji.

NATALIJA PETROVNA. Prijatelji... Ne, vi ste mi više nego prijatelj...

RAKITIN. Natalija Petrovna, ne dodirujte to pitanje... Bojim se za svoju sreću, da vam nekako ne iščezne pod rukama.

NATALIJA PETROVNA. Ne... ne... ne... Sva je stvar u tome što ste vi suviše dobri... Vi mi i suviše povlađujete... Razmazili ste me... Suviše ste dobri, čujete li?

RAKITIN (s osmehom). Razumem.

NATALIJA PETROVNA (gledajući u njega). Ne znam kako vi... Ja ne želim druge sreće... Mnogi mi mogu pozavideti. (Pruža mu obe ruke). Zar nije tako?

RAKITIN. Ja sam u vašoj vlasti... Činite od mene što hoćete... (U sali se čuje glas Islajeva: „Pa ste poslali po njega?”).

NATALIJA PETROVNA (ustajući brzo). On! Ne mogu sad da ga vidim... Zbogom! (Odlazi u kabinet).

RAKITIN (gledajući za njom). Šta je ovo? Početak kraja ili prosto kraj? (Poćutavši malo). Ili početak?

(Ulazi Islajev zabrinuta izgleda i skida šešir).

ISLAJEV. Zdravo, Michel.

RAKITIN. Mi smo se danas već videli.

ISLAJEV. A! izvini... Ja sam od poslova sasvim glavu izgubio. (Hoda po sobi). Čudna stvar! Ruski seljak je vrlo razborit, vrlo bistar, ja cenim ruskog seljaka... a međutim ponekad mu govoriš, govoriš, objašnjavaš, objašnjavaš... Izgleda jasno, a ništa ne vredi. Ruski seljak nema onoga... onoga...

RAKITIN. A ti još petljaš oko brane?

ISLAJEV. Onoga... tako da kažem... nema one ljubavi prema poslu... upravo nema ljubavi. On ti ne da ni da iskažeš lepo svoju misao. — „Razumem, baćuška...” Kako „razumem” — prosto ništa nije razumeo. A pogledaj Nemca — ni nalik! Rus nema strpljenja. — I pri svem tom ja ga cenim... A gde je Nataša? Ne znaš?

RAKITIN. Sad je ovde bila.

ISLAJEV. Nego, koliko je sati? Vreme je da se ruča. Odjutros sam na nogama — sto poslova... A još nisam bio danas na građevini. Vreme prosto leti. Muka jedna! — prosto nikud čovek ne može da stigne! (Rakitin se smeši). Ti mi se, vidim, potsmevaš... Ali šta da radim, brate? Kako je kome suđeno. Ja sam čovek pozitivan, rođen za domaćina — i ni za što više. Bilo je vreme kad sam o drugom mislio; nego sam naseo, brate! Opekao sam sebi prste — eto kako! — Što to Beljajev ne dolazi?

RAKITIN. Ko je to Beljajev?

ISLAJEV. Pa naš novi učitelj, Rus. Još je prilično divalj; nego će se priviknuti. Mladić nije glup. Zamolio sam ga danas da pogleda kako ide građenje... (Ulazi Beljajev). A, pa evo i njega. — Dakle, šta je? Kako je tamo? Mora da ništa ne rade? A?

BELJAJEV. Ne, molim vas, rade.

ISLAJEV. Jesu li1 svršili drugi zid?

BELJAJEV. Počeli su treći.

ISLAJEV. A za venčanice ste kazali?

BELJAJEV. Kazao sam.

ISLAJEV. A oni šta vele?

BELJAJEV. Oni kažu da drukčije nikad nisu ni radili.

ISLAJEV. Hm... Je li tamo Jermil drvodelja?

BELJAJEV. Tamo je.

ISLAJEV. A!... E pa hvala vam! (Ulazi Natalija). A! Nataša! Zdravo!

RAKITIN. Što se to ti danas sa svima po dvadeset puta pozdravljaš?

ISLAJEV. Kažem ti, ne znam gde mi je glava. Ah, vrlo dobro! Nisam ti pokazao novu vejalicu? Hajdemo, molim te, to je zanimljivo. Zamisli — orkan bije iz nje, pravi orkan. Do ručka ćemo još stići... Hoćeš li?

RAKITIN. Izvoli.

ISLAJEV. A ti, Nataša, ne ideš s nama?

NATALIJA PETROVNA. Kao dd se ja što razumem u vašim vejalicama! — Idite vi sami — samo gledajte, nemojte se zabaviti.

ISLAJEV (odlazeći s Rakitinom). Mi ćemo odmah... (Beljajev se sprema da ide za njima).

NATALIJA PETROVNA (Beljajevu). A kuda ćete vi, Aleksije Nikolajeviću?

BELJAJEV. Ja, molim vas... ja...

NATALIJA PETROVNA. Uostalom, ako hoćete da šetate...

BELJAJEV. Neću, molim vas; celo sam jutro bio na vazduhu!

NATALIJA PETROVNA. A! E onda, kad je tako, sedite... Sedite ovde. (Pokazujuću mu stolicu). Ja i vi nismo još ni razgovarali valjano, Aleksije Nikolajeviću. Još se nismo upoznali. (Beljajev se pokloni i sedne). Ja želim da se s vama upoznam.

BELJAJEV. Ja, molim... vrlo mi laska.

NATALIJA PETROVNA (smešeći se). Vi me se sad plašite... ja to vidim... ali pričekajte, poznaćete me, pa ćete prestati da me se plašite. Recite... Recite koliko vam je godina?

BELJAJEV. Dvadeset jedna godina, molim.

NATALIJA PETROVNA. Vaši su roditelji živi?

BELJAJEV. Mati mi je umrla. Otac je živ.

NATALIJA PETROVNA. I odavno se vaša mama prestavila?

BELJAJEV. Odavno, molim.

NATALIJA PETROVNA. Ali vi je pamtite?

BELJAJEV. Kako da ne... pamtim, molim vas.
NATALIJA PETROVNA. A vaš tata živi u Moskvi?
BELJAJEV. A, ne, molim, u selu.
NATALIJA PETROVNA. A! A imate li braće... sestara?
BELJAJEV. Imam jednu sestru.
NATALIJA PETROVNA. Vije mnogo volite?
BELJAJEV. Volim. Ona je mnogo mlađa od mene.
NATALIJA PETROVNA. A kako joj je ime?
BELJAJEV. Natalija.
NATALIJA PETROVNA (živahno). Natalija? To je čudnovato. Pa i meni je ime Natalija... (Zastaje). I vi je jako volite?
BELJAJEV. Da, molim.
NATALIJA PETROVNA. Recite, kako vam izgleda moj Kolja?
BELJAJEV. On je vrlo mio dečak.
NATALIJA PETROVNA. Zar ne? I tako ume da voli! On vas je već zavoleo.
BELJAJEV. Ja ću se truditi... Milo mi je...
NATALIJA PETROVNA. Eto, vidite, Aleksije Nikolajeviću, naravno, ja bih želela da načinim od njega valjanog čoveka. Ne znam da li će mi to poći za rukom, ali, u svakom slučaju, hoću da se on uvek rado seća svoga detinjstva. Neka raste u slobodi — to je glavno. Ja sam drukčije vaspitana, Aleksije Nikolajeviću; moj otac nije bio zao, ali je bio prgav i strog... svi su ga se u kući bojali, počev od mame. Ja i brat bi se svaki put krišom krstili kad smo zvati k njemu. Ponekad bi me otac uzeo milovati, ali čak i u njegovu zagrljaju, sećam se, sva sam premirala od straha. Moj brat je odrastao, i vi ste, možda, čuli kako je prekinuo s ocem... Nikad neću zaboraviti taj strašni dan... Ja sam sve do tatine smrti ostala pokorna kći... on mi je govorio da sam njegova uteha, njegova Antigona... (on je oslepeo poslednjih godina svoga života); ali ni najnežnija njegova pažnja nije mogla izgladiti u meni prve utiske moje mladosti... Bojala sam ga se, njega, slepog starca, i nikad se u njegovu prisustvu nisam osećala slobodna... Tragovi te plašnje, te duge stege, možda i dan-danji nisu sasvim iščezli... ja znam da na prvi pogled izgledam... kako to da kažem?... hladna, kako li... Ali ja primećujem da vam pričam o samoj sebi, umesto da vam govorim o Kolji. Samo sam to htela reći, da iz svog rođenog iskustva znam kako je dobro kad dete

raste u slobodi... Eto, vas, mislim, u detinjstvu nisu držali u stezi, zar ne?

BELJAJEV. Kako da vam kažem... Mene, naravno, niko nije pritešnjavao... mnome se niko nije zanimao.

NATALIJA PETROVNA (bojažljivo). A zar vaš tata...

BELJAJEV. Njemu nije bilo do toga. On je neprestano više odlazio susedima... poslom. Ili ako i nije poslom, ono... On je preko njih, može se reći, hleb svoj zarađivao. Svojim uslugama.

NATALIJA PETROVNA. A!I tako se, dakle, niko nije bavio vašim vaspitanjem?

BELJAJEV. Istinu da kažem, niko. Uostalom, to se, mora biti, i opaža. Ja odveć dobro osećam svoje nedostatke.

NATALIJA PETROVNA. Može biti... ali zato... (Zastaje i nastavlja malo zbunjeno). Ah, zbilja, Aleksije Nikolajeviću, jeste li vi ono juče pevali u parku?

BELJAJEV. Kada, molim?

NATALIJA PETROVNA. Uveče, kod ribnjaka, vi?

BELJAJEV. Ja, molim. (Brzo). Nisam mislio... Ribnjak je odavde tako daleko... Nisam mislio da se ovde može čuti...

NATALIJA PETROVNA. Pa to se vi kao izvinjavate? Imate vrlo prijatan, zvonak glas, i tako lepo pevate. Jeste li učili muziku?

BELJAJEV. Nisam, molim. Pevam po sluhu... samo proste pesme.

NATALIJA PETROVNA. Vi ih divno pevate... Jednom ću vas zamoliti... ne sad, nego kad se ja i vi bolje upoznamo, kad se nas dvoje zbližimo... jer, zar ne, Aleksije Nikolajeviću, ja i vi ćemo se zbližiti! Osećam poverenje prema vama, moje brbljanje vam to može dokazati... (Pruža mu ruku da je on stisne. Beljajev je neodlučno uzima i, posle malog dvoumljenja šta da radi s tom rukom, ljubi je. Natalija Petrovna crveni i trza ruku. U tom trenutku iz sale ulazi Špigeljski, zastaje i korakne nazad. Natalija Petrovna brzo ustaje, Beljajev takođe).

NATALIJA PETROVNA (zbunjeno). A, to ste vi, doktore... a ja i Aleksije Nikolajević eto ovde... (Zastaje).

ŠPIGELJSKI (glasno i neusiljeno). Zamislite samo, Natalija Petrovna, kakve se stvari kod vas dešavaju. Ulazim ja u sobu za mlađe, pitam za bolesnog kočijaša; kad tamo a moj bolesnik sedi za

stolom i kljuka se bljinom s lukom. Pa se posle toga bavi medicinom, uzdaj se u bolest i u bezazlene prihode!

NATALIJA PETROVNA (smešeći se usiljeno). A! doista... (Beljajev hoće da ide). Aleksije Nidolajeviću, ja zaboravila da vam kažem...

VERA (utrčavajući iz sale). Aleksije Nikolajeviću! Aleksije Nikolajeviću! (Ona najedared zastaje spazivši Nataliju Petrovnu).

NATALIJA PETROVNA (malo začuđena). Šta je? Šta hoćeš?

VERA (crveneći i obarajući oči, pokazuje na Beljajeva). Njega zovu.

NATALIJA PETROVNA. Ko?

VERA. Kolja... to jest, Kolja me molio odnosno zmaja...

NATALIJA PETROVNA. A! (Poluglasno Veri). On n’entre pas comme cela dans une chambre... Cela ne convient pas. (Obraćajući se Špigeljskom). A koliko je sati7 doktore? Vaš sat uvek tačno radi... Vreme je da se ruča.

ŠPIGELJSKI. A, evo, molim. (Vadi sat iz džepa). Sad, molim... sad, reći ću vam — četiri i dvadeset minuta.

NATALIJA PETROVNA. Eto, vidite. Vreme je! (Prilazi ogledalu i namešta kosu. Međutim Vera nešto šapće Beljajevu. Oboje se smeju. Natalija Petrovna ih vidi u ogledalu. Špigeljski iskosa pogleda u njih).

BELJAJEV (smejući se poluglasno). Zbilja?

VERA (klimajući glavom, takođe poluglasno). Da, da, baš pala.

NATALIJA PETROVNA (s izveštačenom ravnodušnošću obraćajući se Veri). Šta to? Ko je pao?

VERA (zbunjeno). Ništa, molim... Aleksije Nikolajević tamo namestio ljuljašku, pa dadi palo na pamet...

NATALIJA PETROVNA (ne čekajući do kraja odgovor, Špigeljskom). Ah, da, Špigeljski, hodite ovamo... (Vodi ga u stranu i obraća se Veri). Je li se ubila?

VERA. O, nije, molim!

NATALIJA PETROVNA. Da... ali ipak, Aleksije Nikolajeviću, nije trebalo...

MATVEJ (ulazi iz sale i javlja). Ručak je gotov, molim.

NATALIJA PETROVNA. A! Nego gde je Arkadije Sergejević? Eto on i Mihailo Aleksandrović će opet zadocniti.

MATVEJ. Oni su već u trpezariji, molim.

NATALIJA PETROVNA. A mamica?

MATVEJ. I oni su u trpezariji, molim.

NATALIJA PETROVNA. A! E pa onda hajdemo. (Pokazujući na Beljajeva). Vera, allez en avant avec monsieur.

(Matvej izlazi, za njim idu Beljajev i Vera).

ŠPIGELJSKI (Nataliji Petrovnoj). Vi ste mi nešto hteli reći?

NATALIJA PETROVNA. Ah, da! Tačno... Evo, vidite li... Ja i vi ćemo još razgovarati o... o vašem predlogu.

ŠPIGELJSKI. Odnosno... Vere Aleksandrovne?

NATALIJA PETROVNA. Da. Promisliću... promisliću.

(Obadvoje odlaze u salu).

DRUGI ČIN

Pozornica pretstavlja park. Desno i levo, ispod drveća, klupe; pravo malinjak. Ulaze s desna Kaća i Matvej. Kaća drži u rukama kotaricu.

MATVEJ. Dakle, šta je, Katarina Vasiljevia? Izvolite se, najzad, izjasniti, pokorno vas molim.

KAĆA. Matveju Jegoriću, ja, bogami...

MATVEJ. Vama je, Katarina Vasiljevna, i suviše dobro poznato kako sam ja, to jest, prema vama raspoložen. Naravno, ja sam od vas stariji godinama: to se, dabogme, ne može poricati; ali, ipak, ja ću se braniti, ja sam još u punoj snazi. A i naravi sam, kao što i sami znate, blage; pa šta biste još hteli?

KAĆA. Matveju Jegoriću, verujte, ja jako osećam, vrlo sam zahvalna, Matveju Jegoriću... Nego eto... Mislim da treba pričekati.

MATVEJ. Ama šta da se čeka, za ime Boga, Katarina Vasiljevna? Pre vi to, dopustite da vam to primetim, niste govorili. A što se tiče poštovanja, mislim da mogu za sebe, to jest, jamčiti. Tako ćete poštovanje uživati, Katarina Vasiljevna, da se bolje ne može poželeti. Pritom ja ne pijem, a i od gospode nisam čuo rđave reči.

KAĆA. Bogami, Matveju jegoriću, ne znam šta da vam kažem...

MATVEJ. Eh, Katarina Vasiljevna, to ste vi otskora počeli tako nešto...

KAĆA (pocrvenivši malko). Kako otskora? Zašto otskora?

MATVEJ. Pa ne znam, ovaj... tek samo ste pre... vi ste pre sa mnom drukčije postupali.

KAĆA (zagledavši u kulise, užurbano). Pazite... Ide Nemac.

MATVEJ (ljutito). A neka ide do vraga, dugonosi ždral!... A s vama ću, molim, još razgovarati. (Odlazi nadesno. I Kaća hoće da ide u malinjak. Ulazi s leva Šaf, s udicom na ramenu).

ŠAF (ide za Kaćom). Kutà, Kutà, Katerin?

KAĆA (zastaje). Naređeno nam je da naberemo maline, Adame Ivaniću.

ŠAF. Malina?... maline su prejatno foće. Fi folige maline?

KAĆA. Da, volim.

ŠAF. He, he!... I ja... i ja takođe. Ja sfe folim što fi folite. (Videći da ona hoće da ide). O, Katerin, bričekala malo.

KAĆA. Ta nemam kad... Psovaće me domaćica.

ŠAF. E! ništa. Efo i ja item... (Pokazuje udicu). Kako se to kaže, ribiti, fi rasumete, ribiti, to-is ribe usimati. Fi folite? ribe?

KAĆA. Da, molim.

ŠAF. E, he, he, i ja, i ja. A znate li šta ću vam reći, Katerin... Ima nemačka besmica (peva): Cathrinchen, Cathrinchen, wie lieb’ ich dich so sehr! to-is, na ruskom: O, Katarinuška, Katarinuška, fi ste lep, ja tebe folim. (Hoće da je zagrli jednom rukom).

KAĆA. Nemojte, nemojte, kako vas nije stid... Eno idu gospoda! (Beži u malinjak).

ŠAF (pravi strog izgled, poluglasno). Das ist dumm...

(Ulazi s desna Natalija Petrovna, pod ruku s Rakitinom).

NATALIJA PETROVNA (Šafu). A! Adame Ivaniću! Idete da pecate ribu?

ŠAF. Ta, molim.

NATALIJA PETROVNA. A gde je Kolja?

ŠAF. Z Lizafeta Bogdanovna... čas na fortepijanu...

NATALIJA PETROVNA. A! (Obazire se). Vi ste sami ovde?

ŠAF. Zam, molim.

NATALIJA PETROVNA. Niste videli Aleksija Nikolajevića?

ŠAF. Nizam, molim.

NATALIJA PETROVNA (poćutavši). Da pođemo s vama, Adame Ivaniću, hoćete li? Da vidimo kako to vi hvatate ribu.

ŠAF. Frlo mi pude milo.

RAKITIN (poluglasno Nataliji Petrovnoj). Kud vam je to palo na pamet!

NATALIJA PETROVNA (Rakitinu). Hajdemote, hajdemo-te, beau ténébreux... (Sve troje odlaze nadesno).

KAĆA (promaljajući oprezno glavu iz malinjaka). Otišli su... (Izlazi, malko zastaje i zamisli se). Gle ti Nemca!... (Uzdiše pa opet počinje brati malinu, pevušeći poluglasno)

Vatra ne gori, smola ne ključa,
Već ključa-gori srce plameno...

A Matvej Jegorić ima pravo! (Nastavlja pevušenje)

Već ključa-gori srce pomamno
Niti za tatom, niti za mamom...

Što je krupna malina... (Nastavlja pevušenje)

Niti za tatom, niti za mamom,
Već ključa-gori za krasnom devom...

(Odjednom se osvrne; umukne i upola se krije za žbun. Sleva dolaze Beljajev i Veročka; Beljajev drži u rukama zmaja).

BELJAJEV (Kaći, prolazeći pored malinjaka). Što si prestala, Kaća? (Peva)

Već ključa-gori za krasnom devom...

KAĆA (crveneći). Mi ne pevamo tako.

BELJAJEV. Nego kako? (Kaća se smeje i ne odgovara). Šta to ti radiš, bereš maline? Daj-de da pojedem koju.

KAĆA (pružajući mu kotaricu). Uzmite sve...

BELJAJEV. Zašto sve... Vera Aleksandrovna, hoćete li? (Vera uzima iz kotarice, i on uzima). No, eto, i dosta. (Hoće da da kotaricu Kaći).

KAĆA (odguruje njegovu ruku). Ta uzmite sve, uzmite.

BELJAJEV. Ne, hvala, Kaća. (Pruža joj kotaricu). Hvala. (Veri). Vera Aleksandrovna, da sednemo na klupu. Evo (pokazuje zmaja), treba mu rep privezati. Vi ćete mi pomoći. (Oboje idu i sedaju na klupu. Beljajev joj daje zmaja u ruke). Eto tako. Samo pazite, držite pravo. (Počinje vezati rep). Ama šta to vi?

VERA. Pa tako vas ne vidim.

BELJAJEV. A šta će vam da me vidite?

VERA. To jest, hoću da vidim kako privezujete rep.

BELJAJEV. A! pa pričekajte. (Namesti tako zmaja da ga ona može videti). Kaća, zašto ne pevaš? Pevaj. (Malo posle Kaća pevuši poluglasno).

VERA. Recite, Aleksije Nikolajeviću, jeste li i u Moskvi ponekad puštali zmaja?

BELJAJEV. Nije mi bilo do zmajeva u Moskvi! Pridržite kanap... eto tako. Vi mislite da u Moskvi nemamo drugog posla?

VERA. Pa šta vi radite u Moskvi?

BELJAJEV. Kako šta? Učimo, slušamo profesore.

VERA. A šta vas uče?

BELJAJEV. Sve.

VERA. Vi mora da se vrlo dobro učite. Bolje od svih drugih.

BELJAJEV. Ne, ne vrlo dobro. Kako bolje od svih! Ja sam lenj.

VERA. A zašto ste lenji?

BELJAJEV. A Bog bi ga znao! Valjda sam se takav rodio.

VERA (poćutavši). A imate li prijatelja u Moskvi?

BELJAJEV. Nego kako... Eh, ovaj kanap nije dovoljno jak.

VERA. I vi ih volite?

BELJAJEV. Kako da ne!... Zar vi ne volite svoje prijatelje?

VERA. Prijatelje... Ja nemam prijatelja.

BELJAJEV. To jest, hteo sam reći, svoje prijateljice.

VERA (lagano). Da.

BELJAJEV. Pa vi valjda imate prijateljica?...

VERA. Da... samo ja ne znam zašto... od nekog vremena nešto malo o njima mielim... čak ni Lizi Mošninoj nisam odgovorila, a još kako me je molila u svom pismu.

BELJAJEV. Kako vi to govorite da nemate prijatelja... a šta sam ja?

VERA (s osmehom). E, vi... vi ste nešto drugo (Poćutavši). Aleksije Nikolajeviću!

BELJAJEV. Molim?

VERA. Vi pišete stihove?

BELJAJEV. Ne pišem. A što pitate?

VERA. Tako. (Poćutavši). U našem pansionu je jedna gospođica pisala stihove.

BELJAJEV (zateže zubima čvor). Tako! i lepe?

VERA. Ne znam. Ona nam ih je čitala, a mi smo plakale.

BELJAJEV. A zašto ste plakale?

VERA. Od žalosti. Tako nas je bilo žao nje!

BELJAJEV. Vi ste se vaspitali u Moskvi?

VERA. U Moskvi, kod g-đe Boljus. Natalija Petrovna me je prošle godine otuda izvadila.

BELJAJEV. Vi volite Nataliju Petrovnu?

VERA. Volim; ona je tako dobra; ja je mnogo volim.

BELJAJEV (smešeći se). I, svakako, bojite je se?

VERA (takođe smešeći se). Malko.

BELJAJEV (poćutavši). A ko vas je namestio u pansion?

VERA. Pokojna mama Natalije Petrovne. Ja sam u njenoj kući odrasla. Ja sam siroče.

BELJAJEV (otpustivši ruke). Vi ste siroče? I ne pamtite ni oca pi mater?

VERA. Ne pamtim.

BELJAJEV. I meni je mati umrla. Mi smo obadvoje siročad. Šta da radimo! Ipak ne treba da očajavamo.

VERA (polako). Kažu da se siročad brzo sprijatelje među sobom.

BELJAJEV (gledajući joj u oči). Zbilja? A kako vi mislite?

VERA (takođe gleda njemu u oči). Ja mislim brzo.

BELJAJEV (smeje se i opet se prihvata zmaja). Hteo bih znati koliko već ima vremena kako sam u ovom mestu.

VERA. Danas je dvadeset osmi dan.

BELJAJEV. Kako vi pamtite! No, zmaj je, evo, gotov. Pogledajte kakav mu je rep! Treba ići po Kolju.

KAĆA (prilazeći im s kotaricom). Hoćete li još malina?

BELJAJEV. Ne, hvala, Kaća. (Kaća ćuteći odlazi).

VERA. Kolja je s Lizavetom Bogdanovnom.

BELJAJEV. Kako je to na ovako lepom vremenu držati dete u sobi!

VERA. Lizaveta Bogdanovna bi nam samo smetala...

BELJAJEV. Pa ja ne velim za nju...

VERA (brzo). Kolja bez nje ne bi mogao ići s nama... Uostalom, ona je juče o vama vrlo pohvalna govorila.

BELJAJEV. Zbilja?

VERA. Ona se vama ne dopada?

BELJAJEV. Ta manite je! Neka šmrče burmut do mile volje!... Zašto uzdišete? (Ćutanje). Vama je možda dosadno?

VERA. Meni dosadno? Ne! Ja ni sama nikad ne znam zbog čega uzdišem... Meni nimalo nije dosadno. Naprotiv... (Poćutavši). Ne znam... mora biti da nisam sasvim zdrava. Juče sam išla gore po knjigu — i najedared na stepenicama, zamislite, najedared sela na stepenik i zaplakala... Bog bi znao zašto, i posle su mi dugo suze vrcale... Šta to može da znači? A međutim se dobro osećam...

BELJAJEV. To je zbog rašćenja. Vi rastete. Biva to... Zato su vam jučs oči bile kao naduvene.

VERA. A vi ste primetili?

BELJAJEV. Kako da ne.

VERA. Vi sve primećujete.

BELJAJEV. Ta ne... ne sve.

VERA (zamišljeno). Aleksije Nikolajeviću..„

BELJAJEV. Molim?

VERA (poćutavši). Šta ono htedoh da vas pitam? Bogami sam zaboravila šta sam htela da vas pitam.

BELJAJEV. Vi ste tako rasejani!

VERA. Ne... nego... ah, da! Evo šta sam htela da vas pitam. Vi ste mi, čini mi se, pričali da imate sestru.

BELJAJEV. Imam.

VERA. Recite — ličim li ja na nju?

BELJAJEV. O, ne. Vi ste kud i kamo lepši od nje.

VERA. Kako to može biti! Vaša sestra... ja bih želela biti na njenom mestu.

BELJAJEV. Kako? Vi biste želeli biti sad u našoj kućici?

VERA. Ja nisam to htela reći... Zar je vaša kućica mala?

BELJAJEV. Vrlo mala... Ni nalik na ovu.

VERA. A i šta će tolike sobe?

BELJAJEV. Kako šta će? Pa vremenom ćete videti za što su potrebne sobe.

VERA. Vremenom... Kad?

BELJAJEV. Kad sama postanete domaćica...

VERA (zamišljeno). Mislite?

BELJAJEV. Eto, videćete. (Poćutavši). Dakle, da li da se ide po Kolju, Vera Aleksandrovna... a?

VERA. Zašto me ne zovete Veročka?

BELJAJEV. A zar vi mene možete zvati Aleksije?...

VERA. Zašto da ne... (Odjednom se strese). Ah!

BELJAJEV. Šta vam je?

VERA (poluglasno). Natalija Petrovna ide ovamo.

BELJAJEV (takođe poluglasno). Gde je?

VERA (pokazujući glavom). Eno je — na stazi s Mihailom Aleksandrovićem.

BELJAJEV (ustajući). Hajdemo Kolji... On mora da je već završio svoj čas.

VERA. Hajdemo... inače se bojim da me ne grdi... (Oboje ustaju i brzo odlaze nalevo. Kaća se opet krije u malinjak. Zdesna ulaze Natalija Petrovna i Rakitin).

NATALIJA PETROVNA (zastajući). Ono, čini mi se, gospodin Beljajev odlazi s Veročkom?

RAKITIN. Da, to su oni...

NATALIJA PETROVNA. Oni kao da beže od nas.

RAKITIN. Može biti.

NATALIJA PETROVNA (poćutavši). Ipak, mislim da ne bi trebalo da Veročka... tako, nasamo s mladim čovekom, u parku... Dabogme, ona je dete; ali ipak se to ne pristoji... Reći ću joj.

RAKITIN. Koliko je njoj godina?

NATALIJA PETROVNA. Sedamnaest! Već joj je sedamnaest godina... A danas vrućina. Umorila sam se. Sedimo. (Oboje sedaju na klupu na kojoj su sedeli Vera i Beljajev). Je li Špigeljski otišao?

RAKITIN. Otišao je.

NATALIJA PETROVNA. Šteta što ga ne zadržaste. Ne znam otkud je tome čoveku palo na pamet da postane sreski lekar... On je vrlo zanimljiv. On me nasmeje.

RAKITIN. A ja sam tako uobrazio da danas niste raspoloženi da se smejete.

NATALIJA PETROVNA. Otkud ste to mislili?

RAKITIN. Tako!

NATALIJA PETROVNA. Jeli zato što mi se danas ne dopada ništa što je sentimentalno? O, da! upozoravam vas da me danas apsolutno ništa ne može ganuti. — Ali to mi ne smeta da se smejem; naprotiv. Pritom, trebalo je da razgovaram sa Špigeljskim.

RAKITIN. Može li se znati o čemu?

NATALIJA PETROVNA. Ne, ne može. Vi i bez toga znate sve što ja mislim, što radim.. To je dosadno.

RAKITIN. Izvinite me... Nisam računao...

NATALIJA PETROVNA. Htela bih bar što bilo da sakrijem od vas.

RAKITIN. Pobogu! Po vašim rečima moglo bi se zaključiti da je meni sve poznato...

NATALIJA PETROVNA (prekidajući ga). Kao da nije?

RAKITIN. Čini vam zadovoljstvo da mi se potsmevate.

NATALIJA PETROVNA. Dakle, vama doista nije poznato sve što se u meni zbiva? U tom slučaju ne čestitam vam. Kako? Čovek me posmatra od, jutra do mraka...

RAKITIN. Šta je to, prekor?

NATALIJA PETROVNA. Prekor? (Poćutavši). Ne, ja sad, doista, vidim: vi niste oštroumni.

RAKITIN. Možda... ali pošto vas posmatram od jutra do mraka, to mi dopustite da vam kažem jednu primedbu...

NATALIJA PETROVNA. Na moj račun? Izvolite, molim vas.

RAKITIN. Nećete se razljutiti na mene?

NATALIJA PETROVNA. Ah, ne! Htela bih, ali ne mogu.

RAKITIN. Vi ste, Natalija Petrovna, od nekog vremena u nekom stalnom razdraženju, i to razdraženje u vama je nevoljno, unutrašnje: vi kao da se borite sa samom sobom, kao da se dvoumite. Pred moj odlazak ka Krinicinim ja to nisam primećivao; to je kod vae otskora. (Natalija Petrovna šara suncobranom pred sobom). Vi ponekad tako duboko uzdišete... baš kao što uzdiše umoran, vrlo umoran čovek, koji nikako ne može da se odmori.

NATALIJA PETROVNA. Pa šta vi iz toga zaključujete, gospodine posmatraču?

RAKITIN. Ja? Ništa... Ali me to plaši.

NATALIJA PETROVNA. Vrlo sam vam zahvalna na simpatijama.

RAKITIN. I pritom...

NATALIJA PETROVNA (malko nestrpljivo). Molim vas, promenimo razgovor. (Ćutanje).

RAKITIN. Vi danas ne mislite nikud ići?

NATALIJA PETROVNA. He.

RAKITIN. Zašto da ne? Vreme je lepo.

NATALIJA PETROVNA. Mrzi me. (Ćutanje). Recite mi... vi valjda poznajete Boljšincova?

RAKITIN. Našega suseda, Afanasija Ivanića?

NATALIJA PETROVNA. Da.

RAKITIN. Kakvo je to pitanje? Nema ni tri dana kako smo ja i on kod vas igrali preferansa.

NATALIJA PETROVNA. Želela bih znati kakav je to čovek.

RAKITIN. Boljšincov?

NATALIJA PETROVNA. Da, da, Boljšincov.

RAKITIN. E, to, priznajem, nikako nisam očekivao!

NATALIJA PETROVNA (nestrpljivo). Šta niste očekivali?

RAKITIN. Da ćete ikad raspitivati o Boljšincovu! Glup, debeo, težak čovek — a inače ništa se rđavo o njemu ne može reći.

NATALIJA PETROVNA. On nimalo nije tako glup i tako težak kao što vi mislite.

RAKITIN. Može biti. Ja, priznajem, nisam odveć pažljivo proučavao toga gospodina.

NATALIJA PETROVNA (ironično). Vi njega niste posmatrali?

RAKITIN (smešeći se usiljeno). I otkud vam palo na pamet...

NATALIJA PETROVNA. Tako! (Opet ćutanje).

RAKITIN. Pogledajte, Natalija Petrovna, kako je lep onaj tamnozeleni hrast na tamnoplavom nebu. On se sav kupa u sunčanim zracima, pa kakvih sve boja nema... Koliko je u njemu nesalomljivog života i snage, naročito kad ga uporedite s ovom mladom brezom... Ona kao da je gotova da se izgubi u sjaju; njeni sitni listići blistaju nekim žitkim bleskom, kao da ih nestaje, a međutim je i ona lepa...

NATALIJA PETROVNA. Znate li šta, Rakitine? Ja sam već odavno to opazila... Vi vrlo fino osećate takozvane prirodne krasote, i

vrlo lepo, vrlo pametno govorite o njima... tako lepo, tako pametno da vam priroda, ja to zamišljam, mora biti neiskazano zahvalna na vašim izveštačeno srećnim izrazima; vi joj se udvarate kao namirisani markiz na crvenim potpeticama lepoj seljanci... Samo, evo, u čemu je nevolja: meni se pokašto čini da ona nikako ne bi mogla razumeti, oceniti vaše fine primedbe, isto kao što seljanka ne bi razumela markizove dvorske učtivosti; priroda je daleko prostija, čak grublja nego što vi pretpostavljate, zato što je, hvala Bogu, zdrava... Breze ne malaksavaju i ne padaju u nesvest kao nervozne dame.

RAKITIN. Quelle tirade! Priroda je zdrava... to jest, drugim rečima, ja sam bolesno stvorenje.

NATALIJA PETROVNA. Niste vi sami bolesno stvorenje, ni ja ni vi nismo mnogo zdravi.

RAKITIN. O, i meni je poznat taj način govorenja drugome u najnevinijem obliku najneprijatnijih stvari... Mesto da mu se kaže, naprimer, pravo u lice: ti si, brate, glup, treba mu samo primetiti s dobroćudnim osmehom: ta mi smo oboje glupi.

NATALIJA PETROVNA. Vi ste se našli uvređeni? Ta ostavite, kakva besmislica! Ja sam samo htela reći da smo i ja i vi... reč „bolesni” vam se ne sviđa... da smo oboje stari, vrlo stari.

RAKITIN. Zašto stari? Ja za sebe to ne mislim.

NATALIJA PETROVNA. E, pa onda slušajte; eto, ja i vi sad sedimo ovde... možda, na istoj klupi, četvrt sata pre nas su sedela... dva zaista mlada bića.

RAKITIN. Beljajev i Vera? Naravno, oni su mlađi od nas... među nama je razlika u nekoliko godina, to je sve. Ali mi zato nismo još starci.

NATALIJA PETROVNA. Među nama razlika nije samo u godinama.

RAKITIN. A! razumem... Vi zavidite njihovoj... naïveté, njihovoj svežini, nevinosti... jednom rečju, njihovoj gluposti...

NATALIJA PETROVNA. Mislite? A! vi mislite da su oni glupi? Vama su, vidim, danas svi glupi. Ne, vi me ne shvatate. A pritom ste... glupi! Čudna mi čuda! Šta ima lepo u pameti ako ne zabavlja!... Nema ništa dosadnije od nevesele pameti.

RAKITIN. Hm... Zašto ne govorite pravo, bez uvijanja? Ja vas ne zabavljam — eto šta hoćete da kažete... Zašto vi uopšte nagonite pamet da se muči zbog mene grešnoga?

NATALIJA PETROVNA. Vi sve nešto drugo... (Kaća izlazi iz malinjaka). Šta je to, Kaća, brala si maline?

KAĆA. Da, molim.

NATALIJA PETROVNA, Pokaži-de... (Kaća joj prilazi). Divne maline! Što su rumene... a tvoji obrazi su još rumeniji. (Kaća se smeši i obara oči). No, idi. (Kaća odlazi).

RAKITIN. Eto još jednog mladog bića po vašem ukusu.

NATALIJA PETROVNA. Naravno. (Ustaje).

RAKITIN. Kuda ćete?

NATALIJA PETROVNA. Prvo, hoću da vidim šta radi Veročka... Vreme je da ide kući... a drugo, priznajem, naš razgovor mi se nešto ne sviđa. Bolje je da za neko vreme prekinemo naša raspravljanja o prirodi i mladosti.

RAKITIN. Vama je, možda, prijatno da sami šetate?

NATALIJA PETROVNA. Pravo da kažem, jeste. Videćemo se brzo... Uostalom, rastajemo se kao prijatelji? (Pruža mu ruku).

RAKITIN (ustajući). Pa razume se! (Steže joj ruku).

NATALIJA PETROVNA. Do viđenja. (Ona otvara suncobran i odlazi nalevo).

RAKITIN (hoda neko vreme tamo amo). Šta je njoj? (Poćutavši). Tako! Kapris. Kapris? Pre ja to kod nje nisam primećivao. Naprotiv, ne znam žene odmerenije u ponašanju. Šta je uzrok?... (Hoda opet, pa se najedared zaustavlja). Ah, kako su smešni ljudi koji imaju jednu misao u glavi, jedan cilj, jedno zanimanje u životu... Eto, kao ja, naprimer. Ona je kazala istinu: od jutra do mraka posmatraš sitnice, pa i sam postaneš sitničar... Sve je tako; ali ja bez nje ne mogu živeti, u njenom prisustvu sam više nego srećan, to osećanje se ne može nazvati srećom, ja joj sav pripadam, da se rastanem s njom, bilo bi mi, bez ikakvog preterivanja, kao kad bih se rastao sa životom. Šta je njoj? Šta znači taj skriveni nemir, ta nehotična jetkost u rečima? Da joj nisam počeo dosađivati? Hm... (Seda).

Nikad se nisam varao; vrlo dobro znam kako me ona voli; ali sam se nadao da će to mirno osećanje vremenom... Ja se nadao! Zar sam ja u pravu... zar se smem nadati? Priznajem, moj je položaj

dosta smešan... skoro prezren. (Poćutavši). No, našto takve reči? Ona je poštena žena, a ja nisam nesposoban za ljubav. (S gorkim osmehom). Na žalost. (Brzo ustaje). No, koješta! Napolje sva ta glupost iz glave! (Hodajući). Kako je danas divan dan! (Poćutavši). Kako me je vešto ujela... Moji „izveštačeno srećni” izrazi... Ona je vrlo pametna, osobito kad je neraspoložena. I kakvo iznenadno klanjanje pred prostotom i nevinošću?... Taj ruski učitelj... Ona mi često govori o njemu. Pravo da kažem, ja u njemu ne vidim ništa naročito. Prosto student, kao svi studenti. Nije valjda ona... Ne može biti! Ona je rđavo raspoložena... Ni sama ne zna šta bi htela, pa me eto grebe. Ta deca biju svoju dadilju... Kakvo laskavo upoređenje! Ali ne treba joj smetati. Kad je prođe taj nastup setnog nemira, ona će se sama prva potsmevati tom dugačkom ptiću, tome svežem junoši... Vaše objašnjenje nije loše, Mihailo Aleksandroviću, prijatelju moj, ali da li je ono tačno? A Bog zna! Eto, videćemo. Već više puta vam se dešavalo, moj najljubazniji, posle dugog petljanja sa samim sobom, da najedared odustanete od svih pretpostavki i kombinacija, skrstite mirno ručice i smireno čekate šta će biti. A zasad, priznajte, vama samim je prilično nezgodno i gorko... Takav vam je zanat... (Obzire se). A! pa evo i njega, našeg neobičnog junoše... Došao je baš kao poručen. Da vidimo kakav je čovek. (S leva ulazi Beljajev). A, Aleksije Nikolajeviću! I vi izašli da se prošetate po svežem vazduhu?

BELJAJEV. Da, molim.

RAKITIN. To jest, pravo da kažem, vazduh danas nije sasvim svež; strašna vrućina, ali ovde, pod ovim lipama, u hladu, dosta je podnošljivo. (Poćutavši). Jeste li videli Nataliju Petrovnu?

BELJAJEV. Sad sam je sreo... Ona je otišla kući s Verom Aleksandrovnom.

RAKITIN. A da li sam ja to vas ovde video s Verom Aleksandrovnom pre pola sata?

BELJAJEV. Da, molim... Ja sam se s njom šetao.

RAKITIN. A! (Uzima ga pod ruku). Pa kako vam se sviđa život u selu?

BELJAJEV. Ja volim selo. Jedna je samo nevolja: ovde se rđavo lovi.

RAKITIN. A vi ste lovac?

BELJAJEV. Da, molim... A vi?

RAKITIN. Ja? nisam; moram reći da sam rđav strelac. Suviše sam lenj.

BELJAJEV. Pa i ja sam lenj... samo da ne moram ići.

RAKITIN. A! Jeste li lenji i čitati?

BELJAJEV. Ne, čitati volim. Mrzi me da dugo radim; naročito me mrzi da se bavim sve istim poslom.

RAKITIN (smešeći se). No, a naprimer, s damama razgovarati?

BELJAJEV. E! Ta vi mi se potsmevate... Dama se više plašim.

RAKITIN (malko zbunjeno). Otkud vam je palo na pamet... zašto bih vam se ja potsmevao?

BELJAJEV. Pa tako... čudna mi čuda! (Poćutavši). Recite, gde se ovde može nabaviti baruta?

RAKITIN. Pa u varoši, mislim; on se tamo prodaje pod imenom maka. Treba li vam dobrog?

BELJAJEV. Ne; makar puščanog. Ne treba mi za pucanje, Već za pravljenje vatrometa.

RAKITIN. A! vi umete...

BELJAJEV. Umem. Već sam izabrao mesto: iza ribnjaka. Čuo sam da će kroz nedelju dana biti rođendan Natalije Petrovne; pa bih tom prilikom hteo.

RAKITIN. Nataliji Petrovnoj će biti vrlo prijatna takva pažnja s vaše strane... Vi joj se sviđate, Aleksije Nikolajeviću, to vam kažem.

BELJAJEV. Meni to vrlo laska... Ah, da, Mihailo Aleksandroviću, vi, činn mi se, primate list. Možete li mi dati da čitam?

RAKITIN. Izvolite, drage volje... Ima tamo lepih pesama.

BELJAJEV. Nisam ljubitelj pesama.

RAKITIN. Zašto da ne?

BELJAJEV. Pa tako. Smešne pesme mi izgledaju nategnute, a pritom ih nema mnogo; a osećajne pesme... ne znam. Nešto im ne verujem.

RAKITIN. Vi više volite pripovetke?

BELJAJEV. Da, molim vas, lepe pripovetke volim... ali kritičarski članci — e oni me zanose.

RAKITIN. A zašto?

BELJAJEV. Vatren čovek ih piše...

RAKITIN. A vi — ne bavite se književnošću?

BELJAJEV. O, ne, molim vas! Kud da pišem, kad me Bog nije obdario? Samo da se smeju ljudi. A pritom, evo šta je čudno, evo šta treba da mi objasnite, molim vas: poneko izgleda pametan čovek, a čim se prihvati pera — da Bog sačuva. Ne, kud bih ja pisao — daj Bože da razumem ono što je napisano!

RAKITIN. Znate li šta, Aleksije Nikolajeviću? Malo mladih ljudi imaju toliko zdravog smisla kao vi.

BELJAJEV. Najlepše vam zahvaljujem na komplimentu. (Poćutavši). Izabrao sam mesto za vatromet iza ribnjaka, zato što umem praviti rimske sveće, koje gore na vodi...

RAKITIN. To mora biti da je lepo... Izvinite me, Aleksije Nikolajeviću, ali dopustite da vas upitam... Znate li francuski?

BELJAJEV. Ne. Preveo sam roman Pol de Koka: „Monfermelsku mlekaricu” — možda ste čuli — za pedeset papirnih rubalja; ali ni reči ne znam francuski. Zamislite: „katr-vendis” ja sam rekao: „četiri dvadeset deset”. Nužda me, znate, naterala. A žao mi. Želeo bih znati francuski. Nego prokleta lenjost. Želeo bih da pročitam Žorž Sanda na francuskom. Pa izgovor... kako da izađem na kraj s izgovorom? An, on, en, jon... Muka!

RAKITIN. No, tome zlu se može doskočiti...

BELJAJEV. Dopustite da vas upitam, koliko je sati?

RAKITIN (gleda u cat). Jedan i po.

BELJAJEV. Što li to Lizaveta Bogdanovna tako dugo drži Kolju za fortepijanom... Znam da bi sad rado trčao.

RAKITIN (ljubazno). Pa treba i učiti, Aleksije Nikolajeviću...

BELJAJEV (s uzdahom). I da ne kažete, Mihailo Aleksandroviću — ja to znam... Naravno, ne mogu svi biti takve lenštine kao što sam ja.

RAKITIN. No, koješta...

BELJAJEV. Ta ja to znam...

RAKITIN. A ja, naprotiv, takođe znam, i to pouzdano, da baš to što vi kod sebe smatrate manom, ta vaša neusiljenost, vaša sloboda — da se baš to sviđa.

BELJAJEV. Kome naprimer?

RAKITIN. Pa eto, recimo, Nataliji Petrovnoj.

BELJAJEV. Nataliji Petrovnoj? Baš s njom se i ne osećam, kao što vi velite, slobodan.

RAKITIN. A! Zbilja?

BELJAJEV. Pa najzad, zaboga, Mihailo Aleksandroviću, zar obrazovanje nije prva stvar u čoveku? Lako je vama govoriti... Ja vae, bogami, ne razumem... (Najedared zastaje). Šta je to? Kao da je ptica u parku kliknula? (Hoće da ide).

RAKITIN. Može biti... ali kuda ćete?

BELJAJEV. Po pušku... (Ide za kulise na levo; na susret mu izlazi Natalija Petrovna).

NATALIJA PETROVNA (spazivši ga, odjednom se smeši). Kuda vi, Aleksije Nikolajeviću?

BELJAJEV. Ja, molim...

RAKITIN. Po pušku... Čuo je pticu u parku..

NATALIJA PETROVNA. Ne, nemojte, molim vas, pucati u parku... Pustite tu sirotu pticu da živi... Pritom, možete uplašiti baku.

BELJAJEV. Razumem.

NATALIJA PETROVNA (smejući se). Ah, Aleksije Nikolajeviću, kako vas nije sramota? „Razumem” — kakva je to reč? Kako možete... tako govoriti? Ta pričekajte, ja i Mihailo Aleksandrović ćemo se prihvatiti vašeg vaspitanja... Da, da... Ja i on smo više puta govorili o vama... Protiv vas je zavera... upozoravam vas. Vi ćete valjda dopustiti da se pozabavim vašim vaspitanjem?

BELJAJEV. Zaboga... Ja, molim...

NATALIJA PETROVNA. Na prvom mestu — nemojte biti stidljivi, to vam nikako ne stoji lepo. Da, mi ćemo se pozabaviti vama. (Pokazujući na Rakitina). Ta ja i on smo starci — a vi ste mladić.., Zar nije istina? Videćete kako će to sve lepo ići. Vi. ćete se zanimati Koljom — a ja... a mi vama.

BELJAJEV. Biću vam vrlo zahvalan.

NATALIJA PETROVNA. Taman posla. O čemu ste razgovarali s Mihailom Aleksandrovićem?

RAKITIN (smešeći se). On mi je pričao kako je preveo francusku knjigu — ne znajući ni reči francuski.

NATALIJA PETROVNA. A! E pa mi ćemo vas i francuski naučiti. Nego, zbilja, šta ste učinili s vašim zmajem?

BELJAJEV. Odneo sam ga kući: učinilo mi se da je vama... bilo neprijatno.

NATALIJA PETROVNA (malko zbunjena). Otkud vam se to učinilo? Otuda što sam Veročki... što sam Veročku uzela sa sobom? Me, to... Ne, vi ste se prevarili. (Živahno). Uostalom, znate li šta? Sad je Kolja, mora biti, svršio svoj čas. Hajdemo, uzmimo njega, Veročku, zmaja — hoćete li? Pa ćemo svi otići u livadu. A?

BELJAJEV. Drage volje, Natalija Petrovna,

NATALIJA PETROVNA. Pa vrlo dobro. Dakle,.. hajdemo, hajdemo. (Pruža mu ruku). Ta uzmite mi ruku, kako ste ve okretni! Hajdemo... brže. (Oboje brzo odlaze nalevo).

RAKITIN (gledajući za njima). Kakva živahnost... Kakva veselost... Ja nikad kod nje na licu nisam video takav izraz. I kakva iznenadna promema! (Poćutavši). Souvent femme varie... Ali ja... ja joj danas nikako nisam u volji. To je jasno. (Poćutavši). Pa šta! Videćemo šta će dalje biti. (Polako). Ta je li moguće... (Maše rukom). Ne može biti!... Ali taj osmeh, taj ljubazan, nežai, vedar pogled... Ah, ne dao mi Bog da saznam muke od ljubomore, naročito besmislene ljubomore! (Odjednom se osvrće). Ba, ba, ba... otkud vi? (Sleva ulaze Špigeljski i Boljšincov. Rakitin im ide na susret). Dobar dan, gospodo... Verujte mi, Špigeljski, nisam vam se danas nadao... (Steže mu ruke).

ŠPIGELJSKI. Pa ni ja, ovaj... Ni ja nisam mislio... Ali eto, svratio sam kod njega (pokazuje Boljšincova), a on već sedi u kolima, ide ovamo. Te ti ja odmah rukunice nazad, pa se zajedno s njim vratim.

RAKITIN. Pa dobro došli.

BOLJŠINCOV. Ja se, doista, spremao...

ŠPIGELJSKI (zabašurujući njegov govor). Nama je posluga rekla da su sva gospoda u parku... Bar u salonu nije bilo nnkog...

RAKITIN. Pa zar niste sreli Nataliju Petrovnu?

ŠPIGELJSKI. Kad?

RAKITIN. Pa maločas.

ŠPIGELJSKI. Nismo. Mi nismo došli ovamo pravo iz kuće. Afanasiju Ivaniću se prohtelo da vidi ima li u šumici pečurki.

BOLJŠINCOV (začuđeno). Ja...

ŠPIGELJSKI. No, da, znamo mi da ste vi veliš ljubitelj brezovača. Dakle, Natalija Petrovna je otišla kući? Pa šta? I mi se možemo vratiti.

BOLJŠINCOV. Naravno.

RAKITIN. Da, ona je otišla kući da pozove sve u šetnju... Oni se, kanda, spremaju da puštaju zmaja.

ŠPIGELJSKI. A! pa odlično. Po ovakom vremenu treba šetati.

RAKITIN. Vi možete ostati ovde... Ja idem, reći ću joj da ste vi došli.

ŠPIGELJSKI. Zašto da se vi uznemirujete... Zaboga, Mihailo Aleksandroviću...

RAKITIN. Ne... ja i bez toga moram...

ŠPIGELJSKI. A! E pa u tom slučaju mi vas ne zadržavamo... Bez cifranja, vi znate...

RAKITIN. Doviđenja, gospodo. (Odlazi nalevo).

ŠPIGELJSKI. Doviđenja. (Boljšincovu). Dakle, Afanasije Ivaniću...

BOLJŠINCOV (prekidajući ga). Otkud vam je ono, Ignjatije Iliću, palo na pamet što se tiče pečurki... Ja se čudim, kakve pečurke?

ŠPIGELJSKI. Pa valjda je, po vašem mišljenju, trebalo da kažem da se moj Afanasije Ivanić uplašio, prosto nije hteo ići, vrdnuo stazom?

BOLJŠINCOV. Ono, jest... ali ipak, pečurke... Ja ne znam, možda se varam...

ŠPIGELJSKI. Sigurno se varate, dragi prijatelju. Nego evo o čemu bi bilo bolje da mislite. Eto, ja i vi smo ovamo došli... učinjeno je po vašoj volji. Pazite dakle! nemojte da se osramotite.

BOLJŠINCOV. Ali, Ignjatije Iliću, pa vi… Vi ste mi kazali, to jest... Ja bih želeo pozitivno saznati kakav odgovor...

ŠPIGELJSKI Vrlo uvaženi moj Afanasije Ivaniću! Od vašeg sela dovde računa se nešto više od petnaest kilometara; vi ste mi na svakom kilometru bar triput postavljali to isto pitanje. Pa zar vam je to malo? Dakle, slušajte onda: samo, ovo vas poslednji put mazim. Evo šta mi je rekla Natalija Petrovna: Ja..

BOLJŠINCOV (klimajući glavom). Da.

ŠPIGELJSKI (ljutito). Da... Ama šta „da”? Pa ja vam još ništa nisam rekao... „Ja, veli, malo poznajem g. Boljšincova, ali on mi se čini dobar čovek; s druge strane, ja ni najmanje ne mislim primoravati Veročku; pa zato nek nam dolazi, pa ako zasluži..

BOLJŠINCOV. Zasluži? Ona je rekla „zasluži”?

ŠPIGELJSKI. Ako on zasluži njeno raspoloženje, ja i Ana Semjonovna nećemo smetati..

BOLJŠINCOV. „Nećemo smetati”? Baš tako kazala? Nećemo smetati?

ŠPIGELJSKI. Pa da, da, da. Što ste vi čudan čovek! „Nećemo smetati njihovoj sreći.”

BOLJŠINCOV. Hm...

ŠPIGELJSKI. „Njihovoj sreći.” Da, ali pazite, Afanasije Ivanoviću, u čemu se sad sastoji sreća... Sad treba da uverite samu Veru Aleksandrovnu da je za nju sreća da se uda za vas; vi treba da zaslužite njenu naklonost.

BOLJŠINCOV (trepćući). Da, da, zaslužiti... tačno; slažem se s vama.

ŠPIGELJSKI. Vi ste pošto poto hteli da vas još danas ovamo dovedem... E, pa videćemo kako ćete se ponašati.

BOLJŠINCOV. Ponašati? Da, da, treba raditi, treba zaslužiti, doista. Nego evo šta, Ignjatije Iliću... Dopustite da vam kao najboljem svom prijatelju priznam jednu svoju slabost, ja sam eto, izvoleli ste reći, želeo da me danas dovedete ovamo...

ŠPIGELJSKI. Niste želeli, nego ste tražili,. neprekidno tražili.

BOLJŠINCOV. No da, recimo... ja se s vama slažem. Ali eto, vidite li: kod kuće... ja sam doista... kod kuće sam, čini mi se, na sve bio gotov; a sad, eto me strah obuzima.

ŠPIGELJSKI. Ta od čega se plašite?

BOLJŠINCOV (pogledavši u njega ispod oka). Rizik, molim.

ŠPIGELJSKI. Šta-à?

BOLJŠINCOV. Rizik. Veliki rizik, molim. ja vam, Ignjatije Iliću, moram priznati kao...

ŠPIGELJSKI (prekidajući ga). „Kao najboljem vašem prijatelju... Znamo, znamo... Dalje?

BOLJŠINCOV. Sasvim tako, molim vas; ja se slažem s vama. Moram vam priznati, Ignjatije Iliću, da ja... ja uopšte s damama, sa ženskim polom, uopšte malo, tako reći, imam odnošaja; ja, Ignjatije Iliću, priznajem vam otvoreno, prosto ne mogu smisliti o čemu se može s osobom ženskog pola razgovarati — i pritom, nasamo... naročito s devojkom:

ŠPIGELJSKI. Ja vam se čudim. Ne znam o čemu se ne može govoriti s osobom ženskog pola, naročito s devojkom, i naročito nasamo.

BOLJŠINCOV. Pa da, vi... Zaboga, kud ću se ja meriti s vama? Eto, povodom toga želeo bih pribeći vašoj pomoći, Ignjatije Iliću. Kažu da je u tim poslovima najveća nevolja početi, pa ne bi li valjalo, radi otpočinjanja razgovora — neku reč, šta li, reći, neku prijatnu, kao naprimer primedbu — a već posle ću terati. Nekako ću već i sam.

ŠPIGELJSKI. Reč vam nikakvu neću reći, Afanasije Ivaniću, zato što vam nikakva reč ni za što neće poslužiti... a savet vam mogu dati, ako hoćete.

BOLJŠINCOV. Pa učinite mi uslugu, baćuška… A što se tiče moje zahvalnosti... Vi znate...

ŠPIGELJSKI. Koješta, koješta; šta, valjda se ja s vama cenjkam?

BOLJŠINCOV (spustivši glas). Za trojku se ne brinite.

ŠPIGELJSKI. Ta koješta, kažem vam! Eto, vidite li, Afanasije Ivaniću... Vi ste neosporno divan čovek u svakom pogledu... (Boljšincov se malko klanja) čovek odličnih osobina...

BOLJŠINCOV. O, molim!

ŠPIGELJSKI. Pritom, vi imate, čini mi se, trista duša?

BOLJŠINCOV. Trista dvadeset, molići.

ŠPIGELJSKI. Nisu založene?

BOLJŠINCOV. Nemam ni pare duga.

ŠPIGELJSKI. Pa eto vidite. Ja sam vam govorio da ste vi odličan čovek i mladoženja kakvog nema nablizu. Ali eto, vi sami velite da s damama imate malo odnošaja...

BOLJŠINCOV (uzdahnuvši). Tako je, molim. Ja sam se, mogu reći, Ignjatije Iliću, još izmalena tuđio ženskog pola.

ŠPIGELJSKI (uzdahnuvši). Pa eto vidite. To kod muža nije porok; naprotiv; ali ipak, u nekim slučajevima, na primer pri prvoj izjavi ljubavi, potrebno je što bilo reći... Zar nije tako?

BOLJŠINCOV. Ja se potpuno slažem s vama.

ŠPIGELJSKI. Jer inače, bogami, Vera Aleksandrovna može pomisliti da niste zdravi — i ništa više. Pritom, vaša figura, ma da je takođe u svakom pogledu lepa, ne pretstavlja ništa što onako, znate li, pada u oči, a danas se to traži.

BOLJŠINCOV (uzdahne). Danas se to traži.

ŠPIGELJSKI. Bar devojkama to se dopada. No, pa i vaše godine, naposletku... ja i vi nećemo moći hvatati na ljubaznost. Znači, nemate šta da mislite o prijatnim rečima. To je rđav oslonac. Ali vi imate drugi oslonac, daleko čvršći i pouzdaniji, a to su vaše dobre osobine, vrlo poštovani Afanasije Ivaniću, i vaših trista dvadeset duša. Ja bih na vašem mestu prosto rekao Veri Aleksandrovnoj...

BOLJŠINCOV. Nasamo?

ŠPIGELJSKI. O, na svaki način nasamo! Vera Aleksandrovna! (Po micanju usana Boljšincova vidi se da on šapatom ponavlja svaku reč za Špigeljskim). Ja vas volim i prosim vašu ruku. Ja sam čovek dobar, prost, miran i nisam siromašan; vi ćete sa mnom biti potpuno slobodni; ja ću se truditi da vam na sve moguće načine ugađam. A vi se izvolite raspitati o meni, izvolite obratiti na mene malo više pažnje nego dosada — i dajte mi odgovor kakav hoćete i kad god hoćete. Ja sam gotov čekati, i čak ću to smatrati za zadovoljstvo.”

BOLJŠINCOV (izgovarajući glasno poslednju reč). Smatraću! Tako, tako, tako... ja sam s vama zadovoljan. Samo, evo šta, Ignjatije Iliću: vi ste, čini mi se, izvoleli upotrebiti reč: miran... to jest da sam ja miran čovek...

ŠPIGELJSKI. Pa šta, zar vi niste miran čovek?

BOLJŠINCOV. Da-a-a, molim... ali, ipak, čini mi se... Da li će to biti pristojno, Ignjatije Iliću? Zar nije lepše reći, naprimer...

ŠPIGELJSKI. Naprimer?

BOLJŠINCOV. Naprimer... naprimer... (Poćutavši). Uostalom, može se, naposletku, reći i miran.

ŠPIGELJSKI. Eh, Afanasije Ivaniću, poslušajte vi mene: što se budete prostije izražavali, što manje ukrasa unesete u svoj govor, tim bolje će stvar ići, verujte mi. A što je glavno, nemojte navaljivati, nemojte navaljivati, Afanasije Ivaniću. Vera Aleksandrovna je još vrlo mlada; možete je uplašiti... Dajte joj vremena da dobro promisli o vašoj prosidbi. I još nešto... Umalo ne zaboravih; vi ste mi dopustili da vam dajem savete... Vama se ponekad dešava, ljubazni moj Afanasije Ivaniću, da govorite: „kruht” i „fost”... Ono, doduše, zašto ne... može se... ali, znate, reči frukt i hvost se nekako više upotrebljavaju. A sem toga, sećam se, vi ste jedared preda mnom jednog gostoljubivog spahiju nazvali „bonžnban”, rekli ste „kakav je

bonžiban!” I ta reč je, naravno, lepa, ali, nažalost, ništa ne znači. Vi znate, ni ja sam nisam bogzna kako jak u francuskom jeziku, ali toliko znam. Izbegavajte krasnorečivost, i ja vam jamčim za uspeh. (Obzire se). Nego evo oni svi baš kao poručeni idu ovamo. (Boljšincov hoće da se ukloni). Ta kuda ćete? opet po pečurke? (Boljšincov se osmehuje, crveni i ostaje). Glavna je stvar — ne plašiti se!

BOLJŠINCOV (užurbano). Pa Veri Aleksandrovnoj još ništa nije poznato?

ŠPIGELJSKI. Kako da ne!

BOLJŠINCOV. Uostalom, ja se uzdam u vas... (Briše nos. Sleva ulaze: Natalija Petrovna, Vera, Beljajev sa zmajem, Kolja, za njima Rakitin i Lizaveta Bogdanovna. Natalija Petrovna je vrlo raspoložena).

NATALIJA PETROVNA (Boljšincovu i Špigeljskom). O, dobar dan, gospodo; dobar dan, Špigeljski; nisam vas danas očekivala, ali sam vam uvek rada. Dobar dan, Afanasije Ivaniću. (Boljšincov se klanja malko zbunjen).

ŠPIGELJSKI (Nataliji Petrovnoj, pokazujući na Boljšincova). Evo ovaj gospodin je želeo pošto poto da me doveze ovamo...

NATALIJA PETROVNA (smejući se), ja sam mu vrlo zahvalna... Ali zar vas treba nagoniti da dođete do nas?

ŠPIGELJSKI. Ta molim vas! ali... Ja sam tek jutros... odavde. Zaboga...

NATALIJA PETROVNA. A! zapleo se, zapleo, gospodin diplomata!

ŠPIGELJSKI. Meni je, Natalija Petrovna, vrlo prijatno videti vas u takvom, kolika mogu primetiti, veselom raspoloženju.

NATALIJA PETROVNA. A vi smatrate potrebnim da to primetite... Pa zar se to meni tako retko dešava?

ŠPIGELJSKI. O, zaboga, ne... ali...

NATALIJA PETROVNA. M-r diplomate, vi se sve više i više zaplićete.

KOLJA (koji se za sve to vreme nestrpljivo vrteo oko Beljajeva i Vere). Pa šta je, maman, kad ćemo puštati zmaja?

NATALIJA PETROVNA. Kad hoćeš... Aleksije Nikolajeviću, i ti, Vera, hajdemo na livadu... (Obraćajući se ostalim). Vas gospodo,

mislim, to ne može mnogo zanima gi. Lizaveta Bogdanovna, i vi, Rakitin, preporučujem vam našeg dobrog Afanasija Ivanića.

RAKITIN. A po čemu vi, Natalija Petrovna, mislite da nas to neće zanimati?

NATALIJA PETROVNA. Vi ste pametni ljudi... Vama to mora izgledati neozbiljno... Uostalom, kako hoćete. Mi vam ne smetamo da idete za nama... (Beljajevu i Veročki). Hajdemo. (Natalija Petrovna, Vera, Beljajev i Kolja odlaze nadesno).

ŠPIGELJSKI (pogledavši malko začuđeno u Rakitina — Boljšincovu). Dobri naš Afanasije Ivaniću, pa dajte ruku Lizaveti Bogdanovnoj.

BOLJŠINCOV (užurbano). S velikim zadovoljstvom... (Uzima Lizavetu Bogdanovnu pod ruku).

ŠPIGELJSKI (Rakitinu). A ja ću poći s vama.. ako dopustite, Mihailo Aleksandroviću. (Uzima ga pod ruku). Gle kako trče po aleji! Hajdemo da vidimo kako će puštati zmaja, ma da smo pametni ljudi... Afanasijs Ivaniću, js li po volji da idete napred?

BOLJŠINCOV (idući, Lizaveti Bogdanovnoj). Danas je vreme, može se reći, prijatno.

LIZAVETA BOGDANOVNA (cifrajući se). Ah, vrlo!

ŠPIGELJSKI (Rakitinu). A ja treba da govorim s vama, Mihailo Aleksandroviću... (Rakitin se najedared počinje smejati). Čemu se smejete?

RAKITIN. Tako... ničemu... Smešno mi što smo zapali u arijergardu.

ŠPIGELJSKI. Vi znate da je avangardi vrlo lako postati arijergarda... Sva je stvar u promeni pravca. (Svi odlaze nadesno).

TREĆI ČIN

Ista dekoracija kao u prvom činu. Na vrata od sale ulaze Rakitin i Špigeljski.

ŠPIGELJSKI. Dakle, kako ćemo, Mihailo Aleksandroviću, pomozite mi, molim vas.

RAKITIN. Pa čim vam mogu pomoći, Ignjatije Iliću?

ŠPIGELJSKI. Kako čim, zaboga? Vi se, Mihailo Aleksandroviću, zamislite u mom položaju. Ja sam upravo u ovoj stvari zainteresovana strana, naravno; ja sam, može se reći, radio više iz želje da ugodim... Ta mene će upropastiti moje dobro srce!

RAKITIN (smejući se). No, do propasti ste još daleko.

ŠPIGELJSKI (smejući se takođe). To se još ne zna, tek moj položaj je doista nezgodan. Ja sam Boljšincova doveo ovamo po želji Natalije Petrovne, i odgovor sam mu saopštio opet s njenim dopuštenjem, a sad se s jedne strane na mene bure, kao da sam neku glupost učinio, a s druge mi Boljšincov ne da mira. Njega izbegavaju, sa mnom ne govore...

RAKITIN. A šta vam je i trebalo, Ignjatije Iliću da se primate tog posla. Ta Boljšincov je, među nama budi rečeno, prosto glupak.

ŠPIGELJSKI. Eto ti na: među nama! Baš ste nešto novo izvoleli kazati! Ali otkad se to samo pametni ljudi žene? Ako i u čemu, a ono u ženidbi ne treba budalama hleb otimati. Velite: ja sam se primio toga posla... Ni najmanje. Evo kako je to ispalo: prijatelj me moli da progovorim za njega dobru reč... Šta sam mogao? Zar da ga odbijem? Ja sam čovek dobra srca: ne umem odbijati. Ja izvršujem prijateljevu poruku; odgovaraju mi: „najlepše zahvaljujemo; to jest, nemojte se više uznemiravati”... Ja razumem i više ne uznemiravam. Zatim mi sami predlažu i takoreći me obodravaju... ja se pokoravam; na mene se ljute. Pa šta sam ja tu kriv?

RAKITIN. Ta ko vam kaže da ste krivi... Ja se samo jednom čudim: zbog čega se vi toliko zauzimate?

ŠPIGELJSKI. Zbog čega... zbog čega... Čovek mi ne da mira.

RAKITIN. Ta koješta,..

ŠPIGELJSKI. Pritom, on je moj davnašnji prijatelj.

RAKITIN (s nepoverljivim osmehom). Da? E onda je to druga stvar.

ŠPIGELJSKI (smešeći se takođe). Uostalom, ja pred vama neću uvijati... Vas čovek ne može prevariti. No, da... on mi je obećao... moj logov je oslabio na nogama, pa mi je obećao...

RAKITIN. Drugog logova?

ŠPIGELJSKI. Ne, priznajem, celu trojku.

RAKITIN. Pa što to niste odavno rekli!

ŠPIGELJSKI (živo). Ali vi, molim vas, nemojte misliti... Ja nipošto ne bih pristao da u takvoj stvari budem posrednik, to je sasvim protivno mojoj prirodi (Rakitin se smeši), kad ne bih znao da je Boljšincov vrlo pošten čovek... Uostalom, ja i sad, samo jedno želim: neka mi odgovore konačno — da ili ne?

RAKITIN. Zar je stvar već dotle došla?

ŠPIGELJSKI. Ta šta vi zamišljate?... Nije reč o ženidbi, već o dopuštenju da dolazi, posećuje...

RAKITIN. Pa ko to može zabraniti?

ŠPIGELJSKI. Ala ste vi... zabraniti! Naravno, za svakog drugog... ali Boljšincov je čovek stidljiv, nevina duša, pravo iz zlatnog Astrejinog veka, samo što ne sisa prst... On se u sebe malo uzda, treba ga malo obodriti. Pritom, njegove namere su najplemenitije.

RAKITIN. A i konji su dobri.

ŠPIGELJSKI. I konji su dobri. (Šmrče burmut i nudi Rakitinu burmuticu). Je li po volji?

RAKITIN. Ne, hvala.

ŠPIGELJSKI. Dakle, tako je, to, Mihailo Aleksandroviću. Ja vas, kao što vidite, neću da varam. A i našto? Stvar je jasna kao dan. Čovek poštenih načela, imućan, miran... Ako je pogodan — dobro. Ako nije — onda tako treba i reći.

RAKITIN. Sve je to, recimo, lepo i krasno; ali šta ja imam s tim? Ja, verujte mi, ne vidim, u čemu mogu pomoći.

ŠPIGELJSKI. Eh, Mihailo Aleksandroviću! Valjda mi ne znamo da vas Natalija Petrovna jako ceni, pa čak po neki put i sluša... Zbilja, Mihailo Aleksandroviću (obuhvata ga sa strane), budite prmjatelj, progovorite jednu rečcu...

RAKITIN. I vi mislite da je to dobar muž za Veročku?

ŠPIGELJSKI (praveći ozbiljan izgled). Ja sam uveren u to. Vi ne verujete... Eto, videćete. Ta u braku, vi to sami znate, glavna je stvar — solidan karakter. A kud ćete solidnijeg od Boljšincova!: (Obzire se). A evo, čini mi se, dolazi ovamo i sama Natalija Petrovna... Baćuška, oče, dobrotvore?. Dva riđana logova i rudni alat! Zauzećete se?

RAKITIN (smeši se). Pa dobro, dobro...

ŠPIGELJSKI. Ali pazite, ja se oslanjam na vas... (Sklanja se u salu).

RAKITIN (gledajući za njim). Ala je prepreden ovaj doktor! Veročka... i Boljšincov! A, uostalom. zašto da ne? Ima i gorih brakova. Izvršiću njegovu poruku, a šta će posle biti — to nije moja stvar! (Okreće se; iz kabineta izlazi Natalija Petrovna, pa se, spazivši ga, zaustavlja).

NATALIJA PETROVNA (neodlučno). To ste… vi... ja sam mislila da ste u parku...

RAKITIN. Vama kao da je neprijatno...

NATALIJA PETROVNA (prekidajući ga). O.. koješta! (Ide na prednji deo pozornice). Vi ste ovde sami?

RAKITIN. Maločas je Špigeljski otišao odavde.

NATALIJA PETROVNA (namrštivši se malko). A! taj palanački Taljeran... Šta vam je to govorio? On se još neprestano tu vrti?

RAKITIN. Taj palanački Taljeran, kako ga zovete, vidi se da danas nije kod vas u milosti... a, čini mi se, juče...

NATALIJA PETROVNA. On je smešan; on je zanimljiv, doista; ali... on se meša u tuđe poslove... To je neprijatno... Pritom, pored sve svoje poniznosti, on je drzak i nametljiv... Veliki je cinik.

RAKITIN (prilazeći joj). Vi juče niste tako o njemu govorili...

NATALIJA PETROVNA. Možda. (Živo). Pa šta vam je to govorio?

RAKITIN. Govorio mi je... o Boljšincovu.

NATALIJA PETROVNA. A! o tom glupom čoveku.

RAKITIN. I o njemu ste juče drukčije govorili.

NATALIJA PETROVNA (smešeći se usiljeno). Juče nije danas.

RAKITIN. Za sve druge... ali, izgleda, ne i za mene.

NATALIJA PETROVNA (oborivši oči). Kako to?

RAKITIN. Za mene je danas isto što i juče.

NATALIJA PETROVNA (pruživši mu ruku). Razumem vaš prekor, ali vi se varate. Juče ja ne bih priznala da sam vam skrivila... (Rakitin hoće da je zaustavi). Ne odgovarajte mi... Ja znam, i vi znate šta hoću da vam kažem... a danas to priznajem. Ja sam danas o mnogome razmišljala... Verujte mi, Mišel, ma kakvim se glupim mislima zanimala, ma šta govorila, ma šta radila, ja se ni u koga toliko ne uzdam kao u vas. (Spustivši oči). Nikoga... tako ne volim kao što vas volim... (Kraće ćutanje). Vi mi ne verujete?

RAKITIN. Verujem vam... ali vi danas kao da ste tužni... šta je vama?

NATALIJA PETROVNA (ne sluša ga i nastavlja). Samo sam se u jednom uverila, Rakitin: nikad ne sme čovek za sebe odgovarati, i ni za šta ne sme jamčiti. Mi često ne razumemo svoju prošlost... pa kako da odgovaramo za budućnost! Na budućnost ne možemo metnuti okove.

RAKITIN. To je istina.

NATALIJA PETROVNA (posle dugog ćutanja). Čujte me; hoću da budem s vama iskrena, možda ću vas malko najediti... ali znam: vas bi još više najedila moja skromnost. Priznajem vam, Mišel, taj mladi student... taj Beljajev učinio je na me dosta jak utisak...

RAKITIN (poluglasno). Ja sam to znao.

NATALIJA PETROVNA. A! Vi ste to opazili? Odavno?

RAKITIN. Od jučerašnjeg dana.

NATALIJA PETROVNA. A!

RAKITIN. Još prekjuče, sećate li se, govorio sam vam o promeni koja se izvršila u vama... Ja tada još nisam znao čemu da je pripišem. Ali juče posle našeg razgovora... i na onoj livadi... kad. biste mogli sebe videti! Nisam vas mogao poznati; kao da ste druga postala. Smejali ste se; skakali ste, nestašno ste jurili kao devojčica; oči su vam blistale, obrazi su vam goreli, i s kakvom poverljivom radoznalošću, s kakvom radosnom pažnjom ste gledali u njega, kako ste se smešili. (Pogledavši u nju). Eto, čak i sad vam je lice oživelo od samog sećanja... (Okreće se).

NATALIJA PETROVNA. Ne, Rakitin, tako vam Boga, ne okrećite se od mene... Čujte: našto preuveličavati? Taj čovek me je zarazio svojom mladošću — i to je sve. ja nisam nikad bila mlada, Mišel, od samog detinjstva pa dosad... Ta vi poznajete ceo moj život... Nenavikloj, to mi je sve udarilo u glavu, kao vino, ali to će, znam, isto tako brzo proći kao što je i došlo... O tome čak ne vredi ni govoriti. (Poćutavši). Samo se vi nemojte okretati od mene, nemojte mi otimati svoje ruke... Pomozite mi...

RAKITIN (poluglasno). Da vam pomognem... surova reč! (Glasno). Vi ni sami ne znate, Natalija Petrovna, šta se dešava s vama... Vi ste uvereni da o tome ne vredi govoriti, a molite za pomoć... Očevidno osećate da vam je potrebna!

NATALIJA PETROVNA. To jest... da... Ja vam se obraćam kao prijatelju.

RAKITIN (gorko). Da, molim... Ja sam, Natalija Petrovna, gotov opravdati vaše poverenje... ali mi dopustite da se malo priberem...

NATALIJA PETROVNA. Da se priberete? Pa zar vam preti nekakva... opasnost? Zar se nešto promenilo?

RAKITIN (gorko). O, ne! sve je po starom.

NATALIJA PETROVNA. Ta šta vi mislite, Mišel? Zar možete pretpostaviti...

RAKITIN. Ja ništa ne pretpostavljam.

NATALIJA PETROVNA. Je li moguće da me toliko prezirete?...

RAKITIN. Prestanite, tako vam Boga. Bolje porazgovarajmo o Boljšincovu. Doktor čeka odgovor odnosno Veročke, vi znate.

NATALIJA PETROVNA (setno). Vi se na mene ljutite?

RAKITIN. Ja? O, ne. Ali me vas je žao.

NATALIJA PETROVNA. Bogami, to je već dosadno. Mišel, kako vas nije sramota... (Rakitin ćuti. Ona sleže ramenima i nastavlja mrzovoljno). Velite da doktor čeka odgovor? A ko ga je molio da se meša?...

RAKITIN. On me je uveravao da ste vi sami...

NATALIJA PETROVNA (prekidajući ga). Može biti, može biti... Ma da mu, kanda, nisam ništa pozitivno rekla... Usto, ja mogu promeniti svoje namere. A naposletku, Bože moj, čudna mi čuda! Špigeljski se bavi svakojakim poslovima, pa zar mu u njegovom zanatu mora sve ispadati za rukom?

RAKITIN. On samo želi znati kakav odgovor...

NATALIJA PETROVNA. Kakav odgovor... (Poćutavši). Mišel, zaboga, dajte mi ruku... pa što taj ravnodušni pogled, ta hladna uljudnost?... Šta sam ja kriva? Promislite, zar je to moja krivica? Ja sam došla k vama u nadi da ću čuti dobar savet, ja se nijednog trenutka nisam kolebala, nisam. mislila da se krijem od vas, a vi... Vidim da sam uzalud bila iskrena s vama... Vama ni na kraj pameti ne bi bilo... Vi ništa niste sumnjali, vi ste me prevarili. A sad vi bogzna šta mislite.

RAKITIN. Ja? Bog s vama!

NATALIJA PETROVNA. Ta dajte mi ruku... (On se ne miče; ona nastavlja, unekoliko uvređena). Vi mi baš okrećete leđa? Onda pazite, tim gore po vas. Uostalom, ja vam ne prigovaram... (Gorko). Vi ste ljubomorni!

RAKITIN. Ja nemam prava biti ljubomoran, Natalija Petrovna... Bog s vama, šta govorite?

NATALIJA PETROVNA (poćutavši). Kako hoćete. A što se tiče Boljšincova, ja još nisam razgovarala s Veročkom.

RAKITIN. Mogu vam je sad odmah poslati.

NATALIJA PETROVNA. A zašto sad odmah? Uostalom, kako hoćete.

RAKITIN (idući vratima kabineta). Dakle hoćete li da je pošaljem?

NATALIJA PETROVNA. Mišel, poslednji put... Vi ste mi maločas govorili da vas me je žao... Dakle, žao vas me je? Pa je li moguće....

RAKITIN (hladno). Hoćete?

NATALIJA PETROVNA (ljutito). Da. (Rakitin ide u kabinet. Natalija Petrovna neko vreme ostaje nepomična, seda, uzima sa stola knjigu, otvara je i ispušta u krilo). I ovaj! Ama šta je; to? On... i on! A ja sam se još u njega uzdala. A, Arkadije? Bože moj! Ja se njega nisam ni setila! (Ispravivši se). Vidim, vreme je da prekinem sve to... (Iz kabineta ulazi Vera). Da... vreme je.

VERA (bojažljivo). Vi ste pitali za mene, Natalija Petrovna?

NATALIJA PETROVNA (obazrevši se brzo).. A! Veročka! Da, pitala sam za tebe.

VERA (prilazi joj). Jeste li zdravi?

NATALIJA PETROVNA. Ja? Da. A što pitaš?

VERA. Učinilo mi se...

NATALIJA PETROVNA. Ne, to je onako. Malko mi je vrućina... To je sve. Sedi. (Vera seda). Slušaj, Vera, ti sad nisi ničim zauzeta?

VERA. Nisam, molim.

NATALIJA PETROVNA. Pitam te to zato što treba s tobom da porazgovaram... ozbiljno porazgovaram. Vidiš, dušo moja, ti si dosada bila još dete; ali tebi je sedamnaest godina; ti si pametna... Vreme je da počneš misliti o svojoj budućnosti. Ti znaš, ja te volim kao svoju kčer; moja kuća uvek će biti i tvoja kuća... ali, ipak, ti si u očima drugih ljudi — siroče; ti nisi bogata. Tebi vremenom može dosaditi da živiš kod tuđih ljudi; čuj me — hoćeš li da budeš domaćica, lotpuna domaćica u svojoj kući?

VERA (polako). Ja vas ne razumem, Natalija Petrovna.

NATALIJA PETROVNA (poćutavša). Od mene prose tvoju ruku. (Vera začuđeno gleda u Nataliju Petrovnu). Ti to nisi očekivala;

priznajem, i meni samoj to izgleda malko čudno. Ti si još tako mlada... Nije potrebno da ti govorim da ni najmanje ne nameravam da te primoravam... po mome mišljenju, tebi je još rano da se udaješ; samo sam smatrala za svoju dužnost da ti kažem... (Vera najedared pokriva lice rukama). Vera... šta je to? Ti plačeš? (Uzima je za ruku). Ti sva drhtiš?... Ne bojiš me se valjda, Vera?

VERA (prigušeno). Ja sam u vašoj vlasti, Natalija Petrovna...

NATALIJA PETROVNA (uklanjajući Verine ruke s lica). Vera, kako te nije stid da plačeš? Kako te nije stid reći da si u mojoj vlasti? Za koga me držiš? Ja govorim s tobom kao s kćerju, a ti... (Vera je ljubi u ruku). A? Vi ste u mojoj vlasti? Onda izvolite se odmah nasmejati... Naređujem vam... (Vera se smeši kroz suze). Eto tako. (Natalija Petrovna je obuhvata jednom rukom i privlači sebi). Vera, dete moje, budi sa mnom kao što bi bila sa svojom materom, ili ne, bolje zamisli da sam ja tvoja starija sestra, pa dela da porazgovaramo zajedno, o svima tim čudesima... Hoćeš li?

VERA. Ja sam gotova, molim.

NATALIJA PETROVNA. Dakle, slušaj... Pomakni se bliže. Eto tako. Prvo: pošto si ti moja sestra, onda, mislim, nemam šta da te uveravam da si ovde u svojoj kući: takve očice su uvek kod svoje kuće. Znači, ne treba ni na kraj pameti da ti je kao da si nekome u svetu na teret i da hoće da te se otresu... Čuješ li? Dakle, jednog lepog dana tvoja sestra dolazi ti i kaže: zamisli Vera, tebe prose... A? Šta ćeš joj ti na to odgovoriti? Da si još mlada, da i ne misliš na udadbu?

VERA. Da, molim.

NATALIJA PETROVNA. Ta ne govori mi: da. molim. Zar se tako govori sestri?

VERA (smešeći se). Pa... da.

NATALIJA PETROVNA. Tvoja sestra će se s tobom složiti, prosioca će odbiti, pa kraj. Ali ako je prosilac dobar čovek, imućan, ako je gotov da čeka, ako moli za dopuštenje da te samo pokašto vidi, u nadi da ti se vremenom dopadne?

VERA. A ko je taj prosilac?

NATALIJA PETROVNA. A! Ti si radoznala. Ne dosećaš se?

VERA. Ne.

NATALIJA PETROVNA. Danas si ga videla... (Vera se sva zarumeni). On, istina, nije mnogo lep i nije odveć mlad... Boljšincov.

VERA. Afanasije Ivanić?

NATALIJA PETROVNA. Da.,. Afanasije Ivanić.

VERA (gleda neko vreme u Nataliju Petrovnu, odjednom se počne smejati, pa se zaustavi). Vi se šalite?

NATALIJA PETROVNA (smešeći se). Ne... ali ja vidim da Boljšincov ovde nema više posla. Da si zaplakala kad si čula njegovo ime, on bi se mogao još i nadati, ali ti si se nasmejala. Ostaje mu samo jedno: da ide s milim Bogom.

VERA. Izvinite me... ali bogami, nikako se nisam nadala... Zar se ljudi njegovih godina još žene?

NATALIJA PETROVNA. Nego šta misliš? Koliko je njemu godina? Nema pa pedeset godina. On je baš u napun.

VERA. Može biti... ali on ima tako čudno lice...

NATALIJA PETROVNA. Ta nećemo više o njemu govoriti. On je umro, saranjen je... Nek ide s milim Bogom! Uostalom, to je i razumljivo: devojčici u tvojim godinama čovek kao što je Boljšincov ne može se dopasti... Vi sve hoćsts da se udate iz ljubavi, ne po razumu, zar ne?

VERA. Pa zar vi, Natalija Petrovna, zar se i vi... niste iz ljubavi udali za Arkadija Sergejevića?

NATALIJA PETROVNA (poćutavši). Naravno, iz ljubavi. (Poćutavši opet i stisnuvši ruku Veri). Da, Vera... ja sam te maločas nazvala devojčicom... ali devojčice imaju pravo. (Vera obara oči). I tako dakle, ta je stvar svršena. Boljšincov ide u ostavku. Priznajem, i meni samoj ne bi bilo sasvim prijatno videti njegovo podnadulo, staračko lice pored tvoga svežeg lišca, ma da je on inače dobar čovek. Eto, vidiš li sad kako si me se uzalud bojala? Kako se sve brzo udesilo... (Prekorno). Bogami, ti si se ponašala prema meni kao da sam ja bila tvoja dobrotvorka! Ti znaš kako ja mrzim tu reč...

VERA (grleći je). Oprostite mi, Natalija Petrovna.

NATALIJA PETROVNA. Tako. Je li istina, ti me se ne plašiš?

VERA. Ne. Ja vas volim; ne plašim vas se.

NATALIJA PETROVNA. E, pa hvala ti. Znači, sad smo velike prijateljice i ništa jedna od druge nećemo sakriti. E, pa ako bih te

upitala: Veročka, kaži mi da uho: ti nećeš da se udaš za Boljšincova samo zato što je daleko stariji od tebe i što nije lep?

VERA. Pa zar to nije dovoljno, Natalija Petrovna?

NATALIJA PETROVNA. Ja ne sporim... ali da nema kakvog drugog uzroka?

VERA. Ja ga nikako ne poznajem...

NATALIJA PETROVNA. Sve isto; ali ti na moje pitanje ne odgovaraš.

VERA. Drugog uzroka nema.

NATALIJA PETROVNA. Zbilja? U tom slučaju ja bih ti savetovala da još promisliš. Ja znam da je teško zaljubiti se u Boljšincova... ali on je, ponavljam ti, on je dobar čovek. Eto, kad bi nekog drugog zavolela... e, onda je druga stvar. A tvoje srce valjda sad još ćuti?

VERA (plašljivo). Kako, molim?

NATALIJA PETROVNA. Ti još nikoga ne voliš?

VERA. Volim vas... Kolju; Anu Semjonovnu takođe volim.

NATALIJA PETROVNA. Ne, ja ne govorim o toj ljubavi, ti me ne razumeš... Naprimer — zar ti se ne dopada nijedan od mladih ljudi koje si mogla videti ovde ili u gostima?

VERA. Ne... neki mi se dopadaju, ali...

NATALIJA PETROVNA. Naprimer, spazila sam da si na večernjem poselu kod Krinicinovih triput igrala s onim visokim oficirom... kako se ono zvaše?

VERA. S oficirom?

NATALIJA PETROVNA. Da, s onim što ima velike brkove.

VERA. Ah, taj!... Ne, on mi se ne dopada.

NATALIJA PETROVNA. Dobro, a Šalanski?

VERA. Šalanski je dobar čovek; ali on... Ja mislim, njemu nije do mene.

NATALIJA PETROVNA. A zašto?

VERA. On... on, izgleda, više misli o Lizi Veljskoj.

NATALIJA PETROVNA (pogledavši u nju). A!... ti si to primetila?... (Ćutanje). No, a Rakitin?

VERA. Ja Mihaila Aleksandrovića jako volim...

NATALIJA PETROVNA. Da, kao brata. A, jest, a Beljajeva?

VERA (pocrvenivši). Aleksije Nikolajević? Aleksije Nikolajević mi se sviđa.

NATALIJA PETROVNA (posmatrajući Veru). Da, on je dobar čovek. Samo on se od svih tuđi...

VERA (nevino). Ne, moliću... On se mene ne tuđi.

NATALIJA PETROVNA. A!

VERA. On se sa mnom razgovara, moliću. Vama se možda zbog toga čini što on... On vas se plaši. Još nije uspeo da vas upozna.

NATALIJA PETROVNA. A otkud ti znaš da se on mene plaši?

VERA. On mi je govorio.

NATALIJA PETROVNA. A! on TI je govorio... On je dakle s tobom iskreniji nego s drugim?

VERA. Ja ne znam kako je s drugim, ali sa mnom... možda zato što smo obadvoje siročad. Pritom... ja sam u njegovim očima... dete.

NATALIJA PETROVNA. Misliš? Uostalom, on se i meni1 jako dopada. On mora biti da ima vrlo dobro srce.

VERA. A, predobro, molim! Kad biste znali... svi ga u kući vole. On je tako umiljat. Sa svima razgovara, svima je gotov pomoći. Prekjuče je jednu staricu prosjakinju s druma na rukama odneo do bolnice... On je meni jedared uzabrao cvet sa takog obronka da sam od straha čak oči zatvorila; sve sam mislila da će pasti i razbiti se... ali on je tako okretan! I vi sami ste, juče, na livadi, mogli videti kako je okretan.

NATALIJA PETROVNA. Da, to je istina.

VERA. Sećate li se, kad je trčao za zmajem, preko kakvog je rova preskočio? Ali njemu sve to nije ništa.

NATALIJA PETROVNA. I zbilja je za tebe uzabrao cvet s opasnog mesta? — On te, očevidno, voli.

VERA (poćutavši). I uvek je veseo... uvek raspoložen...

NATALIJA PETROVNA. To je ipak čudno. Pa zašto on preda mnom...

VERA (prekidajući je). Pa rekoh li vam da vas ne poznaje dobro. Ali pričekajte, ja ću mu reći... Reći ću mu da nema šta da vas se boji — zar ne? — da ste vi tako dobri...

NATALIJA PETROVNA (smejući se usiljeno). Hvala.

VERA. Eto, videćete... A on me sluša, iako sam mlađa od njega.

NATALIJA PETROVNA. Nisam znala da si ti s njim u takom prijateljstvu... Pazi ipak, Vera, budi oprezna. On je, naravno, krasan mladić... ali znaš, u tvojim godinama... Nezgodno je. Mogu

pomisliti... Ja sam ti to još juče napomenula — sećaš li se? — u parku. (Vera obara oči). S druge strane, ja neću da smetam tvojim naklonostima, ja sam i suviše uverena u tebe i u njega... ali ipak... Ti se nemoj ljutiti na mene, dušo moja, zbog moje pedantnosti... to je naš, starački posao, da dosađujemo mladeži pridikama. Uostalom, ja to sve uzalud govorim; jer on se tebi dopada, zar ne — i ništa više?

VERA (bojažljivo podiže oči). On...

NATALIJA PETROVNA. Eto, ti opet gledaš u mene kao pre? Zar se tako gleda u sestru? Vera, čuj me, nagni se prema meni... (Miluje je). Šta, kad bi te sestra, prava tvoja sestra, upitala sad na uho: Veročka, ti doista nikoga ne voliš? a? Šta bi joj ti odgovorila? (Vera neodlučno pogleda u Nataliju Petrovnu). Ove očice hoće nešto da mi kažu... (Vera odjednom pritiskuje svoje lice na njene grudi. Natalija Petrovna bledi, na, poćutavši, nastavlja). Ti voliš? Reci, voliš li?

VERA (ne podižući glavu). Ah! ni sama ne znam šta mi je...

NATALIJA PETROVNA. Sirotice! Ti si zaljubljena... (Vera se još jače priljubljuje grudima Natalije Petrovne). Ti si zaljubljena... a on? Vera, on?

VERA (još nikako ne dižući glavu). Zašto me pitate?... Ja ne znam... Može biti... ja ne znam, ne znam... (Natalija Petrovna najednom se stresa i ostaje nepomična. Vera podiže glavu i odjednom opaža promenu na njenom licu). Natalija Petrovna, šta je vama?

NATALIJA PETROVNA (dolazeći k sebi). Sa mnom... ništa. Što... ništa.

VERA. Vi ste tako bledi, Natalija Petrovna... Šta vam je? Dopustite, ja ću zvoniti... (Ustaje).

NATALIJA PETROVNA. Ne, ne... nemoj zvoniti. Nije to ništa... To će proći. Eto, već je prošlo.

VERA. Dopustite mi da bar pozovem koga...

NATALIJA PETROVNA. Naprotiv... ja...]a hoću da ostanem sama. Ostavi me; čuješ li? Mi ćemo još razgovarati. Idi.

VERA. Vi se ne ljutite na me, Natalija Petrovna?

NATALIJA PETROVNA. Ja? Zašto? Ni najmanje. Ja sam ti, naprotiv, zahvalna na tvojoj poverljivosti... Samo me ostavi sad, molim te. (Vera hoće da je uzme za ruku, ali se Natalija Petrovna okreće od, nje, kao da vidi Verine pokrete).

VERA (sa suzama u očima). Natalija Petrovna...

NATALIJA PETROVNA. Ostavite me, molim vas. (Vera lagano odlazi u kabinet).

NATALIJA PETROVNA (ostaje sama neko vreme, nepomična). Sad mi je sve jasno... Ta deca vole jedno drugo... (Zaustavlja se i prelazi rukom preko lica). Pa šta? Tim bolje... Neka im Bog da sreće! (Smejući se). I ja... ja sam mogla pomisliti... (Zaustavlja se opet). Ona se brzo izbrbljala... Priznajem da nisam ni sanjala... Ali pričekajte, nije još sve svršeno. Bože moj... šta ja govorim? Šta je meni? Ne mogu samu sebe da poznam. Do čega sam došla! (Poćutavši). Šta to ja radim? Hoću sirotu devojčicu da udam... za starca!... Tajno šaljem doktora... on se doseća, aludira... Arkadije, Rakitin... Ta ja... (Stresa se i najedared podiže glavu). Ama šta je ovo na kraju krajeva? Ja sam ljubomorna na Veru. Ja... ja sam zaljubljena u njega, šta li? (Poćutavši). I ti još sumnjaš? Ti si zaljubljena, nesrećnice! Kako se to desilo... ne znam. Kao da mi je dato otrova... Odjednom je sve razbijeno, razvejano... On me se plaši... Svi me se plaše. Šta on ima u meni?... Na što mu ovako stvorenje, kao što sam ja? On je mlad, a i ona je mlada. A ja? (Gorko). Kud će on mene oceniti? Oni su oboje glupi, kao što veli Rakitin... Ah, mrzim toga mudricu! A Arkadije, poverljivi, dobri moj Arkadije! Bože moj, Bože moj! Smrt mi je! (Ustaje). Nego, čini mi se da sam počela gubiti pamet. Na što preuveličavati? Pa da... ja sam poražena... to mi je neobično, to je prvi put... ja... da; prvi put! Ja prvi put sad volim! (Seda opet). On treba da otputuje. Da. I Rakitin takođe. Vreme je da dođem k sebi. Dopustila sam sebi da otstupim jedan korak — pa eto! Eto do čega sam došla. I šta mi se kod njega dopalo? (Zamisli se). Dakle, to li je to strašno osećanje... Arkadije! Da, ja ću mu otići u zagrljaj, preklinjaću ga da mi oprosti, da me odbrani, spase. — On... i niko više! Svi drugi su mi tuđi i treba da mi ostanu tuđi... Ali zar... zar nema drugog sredstva? Ta devojčica je dete. Ona se mogla prevariti. To je, na kraju krajeva, sve detinjarija... Na osnovu čega sam... Ja ću se sama s njim objasniti, pitaću ga.... (Prekorno). A, a? Ti se još nadaš? Ti još hoćeš da se nadaš? I u što se nadam! Bože moj, ne daj mi da prezirem samu sebe! (Naslanja glavu na ruke. Iz kabineta izlazi Rakitin, bled i sentimentalan).

RAKITIN (prilazeći Nataliji Petrovnoj). Natalija Petrovna... (Ona se ne miče. Samom sebi) Šta je to mogla imati s Verom? (Glasno). Natalija Petrovna...

NATALIJA PETROVNA (podižući glavu). Ko je to? A! vi ste!

RAKITIN. Meni je Vera Aleksandrovna rekla da vam nije dobro... ja...

NATALIJA PETROVNA (okrećući se). Ja sam zdrava... Otkud je ona našla...

RAKITIN. Ne, Natalija Petrovna, vama nije dobro, pogledajte se.

NATALIJA PETROVNA. Pa, može biti... a šta se to vas tiče? Šta hoćete? Zašto ste došli?

RAKITIN (ganutim glasom). Reći ću vam zašto sam došao. Došao sam da vas zamolim da mi oprostite. Pre pola sata bio sam neiskazano glup i grub prema vama... Oprostite mi. Vidite li, Natalija Petrovna, ma kako skromne bile želje i... i nade, čoveku je teško da se ne smete, makar i za trenutak, kad mu ih iznenadno otimaju; ali ja sam se sad osvestio, shvatio sam svoj položaj i svoju krivicu, pa želim samo jedno: da mi oprostite. (On lagano seda pored nje). Pogledajte me... nemojte se i vi okretati od mene. Pred vama je vaš raniji Rakitin, vaš prijatelj, čovek koji ne traži ništa, sem dopuštenja da vam služi kao oslonac, kao što ste govorili... Nemojte me lišavati vašeg poverenja, raspolažite mnome i zaboravite da sam nekad... Zaboravite sve što vas je moglo uvrediti...

NATALIJA PETROVNA (koja sve vreme nepomično gleda u pod). Da, da... (Zastajući). Ah, izvinite, Rakitin, ja nisam ništa čula šta ste mi govorili.

RAKITIN (tužno). Ja sam govorio... ja sam molio da mi oprostite, Natalija Petrovna. Pitao sam vas, hoćete li mi dopustiti da ostanem vaš prijatelj.

NATALIJA PETROVNA (okrećući se lagano k njemu i mećući mu obe ruke na ramena). Rakitnn, šta je to sa mnom?

RAKITIN (poćutavši). Vi ste zaljubljeni.

NATALIJA PETROVNA (ponavljajući lagano za njim). Ja sam zaljubljena... Ali to je ludost, Rakitin. To je nemoguće. Zar to može tako iznenada.... Vi velite da sam zaljubljena... (Ućuti).

RAKITIN. Da, vi ste zaljubljeni, jadna ženo... Ne varajte se.

NATALIJA PETROVNA (ne gledajući u njega). Pa šta mi je ostalo sad da radim?

RAKITIN. Ja sam gotov da vam to kažem, Natalija Petrovna, ako mi obećate...

NATALIJA PETROVNA (prekidajući ga i još jednako ne gledajući u njega). Vi znate da ga ta devojčica, Vera, voli... Oni su jedno u drugo zaljubljeni.

RAKITIN. U tom slučaju još jedan uzrok više…

NATALIJA PETROVNA (opet ga prekida). ja sam to odavno podozrevala, ali je ona sama sve priznala... maločas.

RAKITIN. Jadna ženska!

NATALIJA PETROVNA (prelazeći rukom preko lica). No ipak... vreme je da se osvestim. Vi ste mi, kanda, hteli nešto reći... Savetujte mi, Rakitin, tako vam Boga, šta da radim...

RAKITIN. Gotov sam da vas savetujem, Natalija Petrovna, samo pod jednim uslovom.

NATALIJA PETROVNA. Govorite, šta je to?

RAKITIN. Obećajte mi da nećete sumljati u moje namere. Kažite mi da verujete u moju nesebičnu želju da vam pomognem; pomozite i vi meni, vaše poverenje daće mi snage, inače bolje dopustite mi da ćutim.

NATALIJA PETROVNA. Govorite, govorite.

RAKITIN. Vi ne sumnjate u mene!

NATALIJA PETROVNA. Govorite.

RAKITIN. E pa onda slušajte: on treba da otputuje. (Natalija Petrovna gleda ga ćuteći). Da, on treba da otputuje. Neću vam govoriti o... vašem mužu, vašoj dužnosti. U mojim ustima te reči... su neumesne... Ali se ta deca vole. Vi sami ste mi m maločas rekli; e pa zamislite se sad među njima… Ta vi ćete propasti!

NATALIJA PETROVNA. On mora otputovati... (Poćutavši). A vi? Vi ćete ostati?

RAKITIN (zbunjeno). Ja?... ja?... (Poćutavši). I ja treba da otputujem. Radi vašeg mira, radi vaše sreće, radi Veročkine sreće, i on... i ja... obojica moramo otputovati zauvek.

NATALIJA PETROVNA. Rakitin... ja sam dotle došla da sam... skoro bila gotova da tu jadnu devojčicu, siroče koje mi je mati poverila — udam za jednog glupog, smešnog starca!... Nisam imala,

snage, Rakitin; reči su mi zamrle na usnama kad se oia nasmejala umesto odgovora na moj predlog... ali ja sam pravila zaveru s tim doktorom, dopuštala sam mu da se značajno smeši; podnosila sam taj osmeh, njegove ljubaznosti, njegove aluzije... O, ja osećam da sam na ivici provalije, spasite me!

RAKITIN. Natalija Petrovna, vi vidite da sam imao pravo... (Ona ćuti; on brzo nastavlja). On mora otputovati... mi obojica moramo otputovati... Drugog spasa nema.

NATALIJA PETROVNA (setno). Ali radi čega posle da živim?

RAKITIN. Bože moj, pa zar je dotle došlo... Natalija Petrovna, vi ćete ozdraviti, verujte mi... Sve će to proći. Kako, radi čega da živite?

NATALIJA PETROVNA. Da, da, radi čega da živim kad me svi ostavljaju?

RAKITIN. Ali... vaša porodica... (Natalija Petrovna obara oči). Čujte, ako vi hoćete, posle njegova odlaska ja mogu još nekoliko dana ostati... zato da...

NATALIJA PETROVNA (mračno). A! Razumem vas. Računate na naviku, na staro prijateljstvo... Vi se nadate da ću ja doći k sebi, da ću se vratiti vama, zar ne? Razumem vas.

RAKITIN (crveneći). Natalija Petrovna! Zašto me vređate?

NATALIJA PETROVNA (gorko). Ja vas razumem... ali vi se varate.

RAKITIN. Kako? Posle vaših obećanja, pošto sam radi vas, jedino radi vas, radi vaše sreće, radi vašeg položaja u svetu, najzad...

NATALIJA PETROVNA. A! Otkad se vi o njemu tako brinete? A zašto mi ranije nikad niste govorili o tome?

RAKITIN (ustajući). Natalija Petrovna, ja ću još danas, ja ću sad odmah otići odavde, i vi me više nikad nećete videti... (Hoće da ide).

NATALIJA PETROVNA (pružajući mu ruke). Mišel, oprostite mi; ja ni sama ne znam šta govorim... Vidite u kakvom sam položaju. Oprostite mi.

RAKITIN (brzo joj se vraća i uzima je za ruku). Natalija Petrovna...

NATALIJA PETROVNA. Ah, Mišel, meni je neiskazano teško... (Naslanja se na njegovo rame i pritiskuje maramicu na oči).

Pomozite mi, bez vas sam propala... (U tom trenutku ulaze Islajev i Ana Semjonovna).

ISLAJEV (glasno). Ja sam uvek bio toga mišljenja... (Zastaje začuđeno, videći Rakitina i Nataliju Petrovnu. Natalija Petrovna se osvrće i brzo odlazi. Rakitin ostaje na svom mestu, jako zbunjen).

ISLAJEV (Rakitinu). Šta to znači? Kakva js to scena?

RAKITIN. Tako... ništa... to...

ISLAJEV. Nataliji Petrovnoj nije dobro, šta li?

RAKITIN. Ne... nego...

ISLAJEV. I zašto je odjednom pobegla? O čemu ste s njom razgovarali? Ona kao da je plakala... Ti si je tešio... Šta je to?

RAKITIN. Bogami, ništa.

ANA SEMJONOVNA. Ipak, kako to ništa, Mihailo Aleksandroviću? (Poćutavši). Idem da vidim... (Hoće da ide u kabinet).

RAKITIN (zaustavljajući je). Ne, bolje ostavite je sad na miru, molim vas.

ISLAJEV. Ali šta to sve znači? Reci jedared!

RAKITIN. Ništa, kunem ti se... Čujte me, obećavam da ću vam oboma još danas sve objasniti. Dajem vam reč. Ali sad, molim vas, ako mi verujete, ne pitajte me ništa — i nemojte uznemiravati Nataliju Petrovnu.

ISLAJEV. Pa dobro... samo to je čudnovato. To se Nataliji ranije nije dešavalo. To je nešto neobično.

ANA SEMJONOVNA. Glavno je: šta je moglo naterati Natašu da plače? I zašto je otišla?... Zar smo mi tuđinci?

RAKITIN. Šta to vi govorite! Kako možete! — Ali čujte — moram reći da nismo završili naš razgovor... Moram vas zamoliti... oboje — ostavite nas neko vreme same.

ISLAJEV. Gle sad! Znači, vi imate neku tajnu među sobom?

RAKITIN. Tajna... ali ti ćeš je saznati.

ISLAJEV (promislivši). Hajdemo, mamice... ostavimo ih. Neka dovrše svoj tajanstveni razgovor.

ANA SEMJONOVNA. Ali...

ISLAJEV. Hajdemo, hajdemo. — Čujete, on obećava da će sve objasniti.

RAKITIN. Možeš biti miran...

ISLAJEV (hladno). O, ja sam potpuno miran! (Ani Semjonovnoj). Hajdemo. (Odlaze oboje).

RAKITIN (gleda za njima pa brzo prilazi vratima). Natalija Petrovna... Natalija Petrovna, izađite, molim vas.

NATALIJA PETROVNA (izlazi iz kabineta. Ona je vrlo bleda). Šta su rekli?

RAKITIN. Ništa, umirite se... Oni su se, zaista, malo začudili. Vaš muž je pomislio da vam nije dobro... Primetio je vaše uzbuđenje... Sedite, jedva se držite na nogama... (Natalija Petrovna seda). Ja sam mu rekao... molio sam ga da vas ne uznemirava... da nas ostavi nasamo.

NATALIJA PETROVNA. I on je pristao?

RAKITIN. Da. Ja sam mu, priznajem, morao obećati da ću sutra sve objasniti... Zašto ste otišli?

NATALIJA PETROVNA (gorko). Zašto!... Pa šta ćete reći?

RAKITIN. Ja... ja ću smisliti što... Nije stvar u tome... Treba da se koristimo tim odlaganjem. Vi vidite da se tako ne može produžiti... Vi ne možete podneti takvu uzrujanost... oni nisu dostojni vas... ni ja sam. Ali nije o tome reč. Budite vi samo čvrsti, a ja ću već! Slušajte, slažete se valjda sa mnom?...

NATALIJA PETROVNA. U čemu?

RAKITIN. Da je preko potrebno... da mi otputujemo? Slažete se? U tom slučaju, nema se šta oklevati. Ako mi dopustite, ja ću sad sam razgovarati s Beljajevim... On je plemenit čovek, on će razumeti...

NATALIJA PETROVNA. Vi hoćete s njim da razgovarate? Vi? Pa šta mu vi možete reći?

RAKITIN (zbunjeno). Ja...

NATALIJA PETROVNA (poćutavši). Rakitin, slušajte; ne izgleda li vam kao da smo oboje poludeli?... Ja sam se uplašila, uplašila vas, i eve to, možda, zbog besmislica.

RAKITIN. Kako?

NATALIJA PETROVNA. Zbilja. Šta ovo ja i vi radimo? Odavna je, čini mi se, bilo tako tiho, tako mirno u ovoj kući... i odjednom... odnekud nešto naišlo! Bogami, mi smo svi poludeli. Manite, dosta smo pravili ludorije... Počnimo živeti kao pre... A Arkadiju nemate šta da objašnjavate; ja ću mu sama ispričati naše budalaštine, pa ćemo

im se oboje smejati. Nije mi potreban posrednik između mene i moga muža!

RAKITIN. Natalija Petrovna, vi me sad plašite. Vi se smejete, a bledi ste kao smrt... Ta setite se bar onoga što ste mi pre četvrt sata govorili...

NATALIJA PETROVNA. Čudna mi čuda! A uostalom, vidim u čemu je stvar... Vi sami podižete tu buru... zato da bar sami ne potonete.

RAKITIN. Opet, opet sumnja, opet prekor, Natalija Petrovna... Neka vam je Bogom prosto, ali vi me kinjite. Ili se kajete zbog svoje iskrenosti?

NATALIJA PETROVNA. Ja se ni za što ne kajem.

RAKITIN. Pa kako da vas razumem?

NATALIJA PETROVNA (živahno). Rakitin, ako makar jednu reč kažete od moje strane ili o meni Beljajevu, ja vam to nikad neću oprostiti.

RAKITIN. A! Tako li!... Ne brinite se, Natalija Petrovna. Ja ne samo što ništa neću reći g. Beljajevu, već se čak neću ni pozdraviti s njim, odlazeći odavde. Ne mislim nametati svoje usluge.

NATALIJA PETROVNA (malko zbunjena). Pa vi, možda, mislite da sam ja promenila svoje mišljenje o... njegovu odlasku?

RAKITIN. Ja ništa ne mislim.

NATALIJA PETROVNA. Naprotiv, ja sam tako uverena u to da je, kao što vi kažete, preko potrebno da on otputuje, da nameravam da mu sama otkažem. (Poćutavši). Da, ja ću mu sama otkazati.

RAKITIN. Vi?

NATALIJA PETROVNA. Da, ja. I to sad odmah. Molim vas da mi ga pošaljete.

RAKITIN. Kako? Sad odmah?

NATALIJA PETROVNA. Sad odmah. Molim vas za to, Rakitin. Vi vidite, ja sam sad mirna. Pritom, sad mi niko neće smetati. Treba se tim koristiti... Biću vam vrlo zahvalna. Ja ću ga ispitati.

RAKITIN. Pa on vam, zaboga, neće ništa reći. On mi je sam priznao da mu je u vašem prisustvu nezgodno.

NATALIJA PETROVNA (podozrivo). A! Vi ste već govorili s njim o meni? (Rakitin sleže ramenima). Pa dobro, izvinite, izvinite me, Mišel, i pošaljite mi ga. Videćete, ja ću mu otkazati, i sve će se

svršiti. Sve će proći i zaboraviti se kao ružan san. Molim vas, pošaljite mi ga. Ja neizostavno moram s njim konačno porazgovarati. Vi ćete biti zadovoljni mnome. Molim vas.

RAKITIN (koji sve vreme nije skidao s nje pogleda, hladno i tužno). Molim. Vaša želja će biti ispunjena. (Ide k vratima).

NATALIJA PETROVNA (za njim), Hvala vam, Mišel.

RAKITIN (okrećući se). O, ne zahvaljujte mi barem... (Brzo odlazi u salu).

NATALIJA PETROVNA (sama, poćutavši). On je plemenit čovek... Ali zar sam ga doista nekad volela? (Ustaje). On ima pravo. Onaj mora otputovati. Ali kako da mu otkažem? Samo bih želela znati da li mu se doista dopada ta devojčica? Možda su to sve budalaštine. Kako sam se mogla tako uzbuditi... pa što svi ti izlivi? A sad nemam šta raditi. Želim li znati šta će on sad reći? Ali on mora otputovati... Neizostavno... neizostavno... On mi, možda, neće hteti odgovarati... Jer on me se plaši... Pa šta je s tim? Utoliko bolje. Nemam šta mnogo s njim razgovarati... (Pritiskuje ruku na čelo). A mene glava boli. Da li da odložim do sutra? Doista. Danas mi se sve čini da me prate... Daleko sam oterala! Ne, bolje je da svršim otpust... Još jedan, poslednji napor, pa sam slobodna!... O, da! Ja sam žedna slobode i odmora. (Iz sale ulazi Beljajev). To je on...

BELJAJEV (prilazeći joj). Natalija Petrovna, meni je Mihailo Aleksandrović rekao da ste želeli da me vidite...

NATALIJA PETROVNA (s nešto napora). Da, tačno... Treba da se s vama... objasnim.

BELJAJEV. Da se objasnite?

NATALIJA PETROVNA (ne gledajući u njega). Da... da se objasnim. (Poćutavši). Dopustite da vam kažem, Aleksije Nmkolajeviću, ja... ja sam nezadovoljna vama.

BELJAJEV. Mogu li saznati zbog čega?

NATALIJA PETROVNA. Saslušajte me... Ja... ja upravo ne znam otkud da počnem. Uostalom, moram vas upozoritm da moje nezadovoljstvo ne dolazi zbog neke neurednosti... u vašem poslu... Naprotiv, vaše ophođenje s Koljom meni se sviđa.

BELJAJEV. Pa šta to može biti?

NATALIJA PETROVNA (pogledavši u njega). Vi se badava uzrujavate... Vaša krivica još nije tako velika. Vi ste mladi, verovatno

nikad niste živeli u tuđoj kući. Niste mogli predvideti...

BELJAJEV. Ali, Natalija Petrovna...

NATALIJA PETROVNA. Vi želite znati u čemu je stvar na kraju krajeva? Ja razumem vaše nestrpljenje. Dakle, moram vam kazati da Veročka.. (Pogledavši u njega). Veročka mi je sve priznala.

BELJAJEV (u čudu). Vera Aleksandrovna? Šta vam je mogla priznati Vera Aleksandrovna? I kakve to ima veze sa mnom?

NATALIJA PETROVNA. I vi zaista ne znate šta je ona mogla priznati? Vi se ne dosećate?

BELJAJEV. Ja? Ni najmanje.

NATALIJA PETROVNA. Kad je tako, izvinite me. Ako se vi doista ne sećate — moram vas zamoliti da mi oprostite. Ja sam mislila... prevarila sam se. Ali, dopustite da vam primetim: ne verujem vam. Razumem šta vae nagoni da tako govorite... Ja jako cenim vašu skromnost.

BELJAJEV. Ja vas apsolutno ne razumem, Natalija Petrovna.

NATALIJA PETROVNA. Zbilja? Zar vi mislite da ćete me uveriti kao da niste primetili raspoloženje toga deteta, Vere, prema vama?

BELJAJEV. Raspoloženje Vere Aleksandrovne prema meni? Ja čak ne znam šta da vam kažem na to... Ta zaboga, čini mi se da sam uvek bio s Verom Aleksandrovnom kao...

NATALIJA PETROVNA. Kao sa svima, zar ne? (Poćutavši malo). Bilo kako bilo, da li vi zaista to ne znate, pravite li se da ne znate, evo u čemu je stvar: to devojče vas voli. Ona mi je to sama priznala. E pa sad vas, kao poštenog čoveka, pitam: šta mislite činiti?

BELJAJEV (zbunjeno). Šta mislim činiti?

NATALIJA PETROVNA (skrstivši ruke). Da.

BELJAJEV. Sve je to tako neočekivano, Natalija Petrovna...

NATALIJA PETROVNA. Aleksije Nikolajeviću, ja vidim... rđavo sam počela ovu stvar. Vi me ne razumete. Vi mislite da se ja ljutim na vas... a ja... ja sam samo malo uzbuđena. I to je sasvim prirodno. Umirite se. Sedimo. (Oboje sedaju). Biću iskrena s vama, Aleksije Nikolajeviću, pa budite i vi bar nešto poverljiviji prema meni. Bogami, vi se zabadava mene tuđite. Vera vas voli... naravno, vi za to niste krivi; gotova sam pretpostaviti da vi za to niste krivi... Ali, vidite li, Aleksije Nikolajeviću, ona je sirota, moja vaspitanica; ja odgovaram za nju, za njenu budućnost, za njenu sreću. Ona je još mlada, i ja

sam uverena da osećanje koje ste vi kod nje izazvali može brzo iščeznuti... u njenim godinama ljubav ne traje dugo. Ali vi razumete da je moja dužnost bila da vas upozorim. Ipak je opasno igrati se vatrom... i ja ne sumnjam da ćete, znajući sad njeno raspoloženje prema vama, promeniti svoje ponašanje prema njoj, da ćete izbegavati sastanke, šetnje u parku... Zar ne? Ja se mogu osloniti na vas... S drugim bih se bojala da se ovako neposredno objašnjavam.

BELJAJEV. Natalija Petrovna, verujte, ja umem. ceniti...

NATALIJA PETROVNA. Ja vam kažem da ne sumnjam u vas... pritom, ovo sve ostaje tajna među nama.

BELJAJEV. Pravo da vam kažem, Natalija Petrovna, sve što ste mi kazali, čini mi se tako čudno... naravno, ne smem da vam ne verujem, ali...

NATALIJA PETROVNA. Slušajte, Aleksije Nikolajeviću. Sve što sam vam sad rekla... rekla sam s pretpostavkom da s vaše strane — nema ništa... (prekida samu sebe), jer u protivnom slučaju... naravno, ja vas još malo poznajem, ali vas već poznajem toliko da ne vidim uzroka da se protivim vašim namerama. Vi niste bogati... ali ste mladi, imate budućnost, a kad se dvoje vole... Ponavljam vam, smatrala sam da mi je dužnost da vas upozorim, kao poštena čoveka, odnosno posledica vašeg poznanstva s Verom; ali ako vi...

BELJAJEV (u nedoumici). Ja, upravo, ne znam, Natalija Petrovna, šta hoćete da kažete...

NATALIJA PETROVNA (brzo). O, verujte mi, ja ne tražim od vas priznanje, ja i bez toga... ja ću iz vašeg držanja videti u čemu je stvar... (Pogledavši ga). Uostalom, moram vam reći da se Veri učinilo kao da i vi prema noj niste sasvim ravnodušni.

BELJAJEV (poćutavši, ustaje). Natalija Petrovna, vidim: ja ne mogu dalje ostati u vašoj kući.

NATALIJA PETROVNA (planuvši). Vi biste, čini mi se, mogli pričekati da ja vama otkažem... (Ustaje).

BELJAJEV. Vi ste prema meni bili iskreni... Pa dopustite da i ja budem prema vama iskren. Ja ne volim Veru Aleksandrovnu, bar je ne volim tako kao što vi mislite.

NATALIJA PETROVNA. Pa zar ja... (Zastaje).

BELJAJEV. I ako sam se dopao Veri Aleksandrovnoj, ako joj se učinilo da i ja prema njoj, kao što vi velite, nisam ravnodušan, ja

neću da je varam; ja ću njoj samoj kazati sve, svu istinu. Ali posle takog objašnjenja, vi ćete sami pojmiti, Natalija Petrovna, meni će biti teško ostati ovde: moj položaj bio bi odveć nezgodan. Ne treba da vam govorim kako će mi biti teško ostaviti vašu kuću... drugo mi ništa ne ostaje. Uvek ću vas se sa zahvalnošću sećati... Dopustite mi da se udaljim... Ja ću još imati čast da se oprostim s vama.

NATALIJA PETROVNA (s izveštačenom ravnodušnošću). Kako hoćete... ali, priznajem, ja to nisam očekivala... Nisam se ja zbog toga htela s vama objasniti... Samo sam htela da vas upozorim... Vera je još dete... Ja sam, može biti, pridala svemu tome odveć mnogo značenja. Ja ne vidim preku potrebu da vi putujete. Uostalom, kako hoćete.

BELJAJEV. Natalija Petrovna... verujte, meni je nemoguće ostati više ovde.

NATALIJA PETROVNA. Vama je, izgleda, vrlo lako rastati se s nama!

BELJAJEV. Ne, Natalija Petrovna, nije lako.

NATALIJA PETROVNA. Nisam navikla da zadržavam ljude protivno njihovoj volji... ali, priznajem, to mi je vrlo neprijatno.

BELJAJEV (posle male neodlučnosti). Natalija Petrovna... ne bih želeo da vam pričinim ni najmanju neprijatnost... Ostajem.

NATALIJA PETROVNA (podozrivo). A!... (Poćutavši). Nisam očekivala da ćete tako brzo promeniti svoju odluku... Hvala vam, ali... Dopustite mi da promislim. Možda ste vi u pravu; možda doista treba da otputujete. Promisliću, pa ću vam javiti... Dopustićete mi da vas do sutra uveče ostavim u neizvesnosti?

BELJAJEV. Ja sam gotov čekati koliko god hoćete. (Klanja se i hoće da ode).

NATALIJA PETROVNA. Vi mi obećavate...

BELJAJEV (zaustavljajući se). Šta, moliću?

NATALIJA PETROVNA. Vi ste, izgleda, hteli da se objasnite s Verom... Ne znam da li će to biti pristojno. Uostalom, ja ću vam javiti svoju odluku. Počinjem misliti da doista treba da otputujete. Doviđenja. (Beljajev se po drugi put klanja i odlazi u salu. Natalija Petrovna gleda za njim). ja sam mirna! On je ne voli... (Hoda po sobi). I tako, mesto da mu otkažem, sama sam ga zadržala? On ostaje... Ali šta ću reći Rakitinu? Šta sam uradila? (Poćutavši). I kako

sam pravo imala da razglasim ljubav te jadne devojčice?... Kako? Sama sam joj izvukla priznanje... polupriznanje, i posle sam ja sama onako nemilosrdno, onako grubo... (Pokriva lice rukama). Može biti da je on počinjao da je voli... S kakvim pravom sam ja zgazila taj cvet u klici... Nego zbilja, da li sam ga zgazila? Možda je on mene prevario... Pa ja sam njega htela prevariti!... O, ne! On je za to odveć plemenit... On nije ono što sam ja! I zbog čega sam se tako žurila? odmah sve izbrbljala? (Uzdahnuvši). Nije nego! Da sam mogla predvideti... Kako sam uvijala, kako sam lagala pred njim... a on! Kako je smelo i slobodno govorio... Ja sam se sklanjala pred njim... To je čovek! Ja ga dotle nisam poznavala... On mora otputovati. Ako ostane... Osećam, otići ću tako daleko da ću izgubiti svako poštovanje prema samoj sebi... On mora otputovati, ili sam propala! Pisaću mu pre nego što stigne da se vidi s Verom... On mora otputovati! (Brzo odlazi u kabinet).

ČETVRTI ČIN

Pozornica pretstavlja veliko, prazno pretsoblje. Zidovi su goli, pod neravan, od kamena; šest okrečenih i oguljenih stubova od cigalja, po tri sa svake strane, pridržavaju tavanicu. Nalevo dva otvorena prozora i vrata za park. Nadesno vrata u hodnik kojim se ide u glavnu kuću; pravo gvozdena vrata u sobu za ostavu. Pored prvog stuba nadesno zelena baštenska klupa; u jednom uglu nekoliko ašova, kanta za polivanje i saksija. Crveni sunčani zraci padaju kroz prozore na pod.

KAĆA (ulazi na vrata desno, žurno ide k prozoru i gleda neko vreme u park). Ne, ne vidi se. A rekli su mi da je otišao u staklenu baštu. Znači, još nije otuda izašao. Pa ništa, pričekaću dok ne prođe ovuda. Drugog mu puta nema... (Uzdiše i naslanja se uz prozor). On, kažu, odlazi. (Uzdiše opet).. Kako li ćemo biti bez njega... Jadna gospođica! Kako me je molila... Pa zašto da je ne uslužim? Nek porazgovara s njim poslednji put. Što je vrućina danas! A, čini mi se da kišica promiče.... (Opet pogleda kroz prozor, pa najedared stukne nazad). Da oni neće ovamo?... Baš ovamo. Ah, Bože... (Hoće da

pobegne, ali pre nego što dođe do vrata na hodniku, iz parka ulazi Špigeljski s Lizavetom Bogdanovnom. Kaća se krije za stub).

ŠPIGELJSKI (otresajući šešir). Možemo ovde pričekati da kišica prestane... Ona će skoro prestati.

LIZAVETA BOGDANOVNA. Pa dobro.

ŠPIGELJSKI (obazirući se). Kakva je ovo zgrada? Soba za ostavu, šta li?

LIZAVETA BOGDANOVNA (pokazujući na gvozdena vrata). Ne, eno gde je soba za ostavu. Ovo pretsoblje je, kažu, dozidao otac Arkadija Sergejića, kad se vratio iz tuđih krajeva.

ŠPIGELJSKI. A! vidim u čemu je stvar: Venecija, gospodine moj. (Seda na klupu). Sednimo malo, (Lizaveta Bogdanovna seda). Priznajte, Lizaveta Bogdanovna, ova kišica nije kad treba počela padati. Ona je prekinula naša objašnjenja na najosetljivijem mestu.

LIZAVETA BOGDANOVNA (oborivši oči). Ignjatije Iliću...

ŠPIGELJSKI. Ali nam niko ne smeta da obnovimo naš razgovor... Da, zbilja, vi velite da Ana Semjonovna danas nije raspoložena?

LIZAVETA BOGDANOVNA. Da, nije raspoložena. Čak je i ručala u svojoj sobi.

ŠPIGELJSKI. Gle sad! Kakva nesreća, molim vas!

LIZAVETA BOGDANOVNA. Ona je jutros zastala Nataliju Petrovnu u suzama... S Mihailom Aleksandrovićem... On je, naravno, svoj čovek, ali ipak... Uostalom, Mihailo Aleksandrović je obećao sve objasniti.

ŠPIGELJSKI. A! No, badava se ona uzrujava. Mihailo Aleksandrović, po mome mišljenju, nije nikad bio opasan čovek, a već sad manje nego ikad.

LIZAVETA BOGDANOVNA. A zašto?

ŠPIGELJSKI. Pa zato. Odveć pametno govori. Kod nekog pa ospe, a kod tih pametnjakovića izlazi sve na jezik, brbljanjem. Vi se, Lizaveta Bogdanovna, i ubuduće ne bojte brbljivaca: oni nisu opasni; ali oni što više ćute, pa su ćudljivi, i imaju mnogo temperamenta, i širok potiljak, eto ti su opasni.

LIZAVETA BOGDANOVNA (poćutavši). Recite, Natalija Petrovna doista je slaba?

ŠPIGELJSKI. Tako je slaba, kao ja i vi.

LIZAVETA BOGDANOVNA. Ona za ručkom nije ništa jela.

ŠPIGELJSKI. Ne oduzima samo bolest apetit.

LIZAVETA BOGDANOVNA. Vi ste ručali kod Boljšincova?

ŠPIGELJSKI. Da, kod njega... Išao sam do njega. I samo sam se zbog vas vratio, bogami.

LIZAVETA BOGDANOVNA. Ta manite. A znate li šta, Ignjatije Ilići? Natalija Petrovna se zbog nečega ljuti na vas... Ona za stolom nije baš najpovoljnije govorila o vama.

ŠPIGELJSKI. Zbilja? Vidi se, gospođama nije po volji kad mi imamo oči. Treba da radimo po njihovoj pameti, da ih pomažemo — pa još da se pravimo kao da ih ne razumemo. Gle ti njih! Nego, videćemo. I Rakitin je valjda obesio nos na kvintu?

LIZAVETA BOGDANOVNA. Da, i njemu danas kao da nisu sve koze na broj...

ŠPIGELJSKI. Hm! A Vera Aleksandrovna? Beljajev?

LIZAVETA BOGDANOVNA. Svi su, apsolutno svi neraspoloženi. Ja bogami ne mogu da budem pametna, šta im je svima danas?

ŠPIGELJSKI. Mnogo ćete znati, u svoje vreme ćete se potruditi da saznate, Lizaveta Bogdanovna... Ali, uostalom, neka idu s milim Bogom. Bolje porazgovarajmo o našem poslu. Gle, kišica još nikako ne prestaje... Hoćete li?

LIZAVETA BOGDANOVNA (oborivši oči prenemažući se). Šta vi tražite od mene, Ignjatije Ilići?

ŠPIGELJSKI. Eh, Lizaveta Bogdanovna, dopustite da vam primetim: kakva vam je to strast da se prenemažete, da odjedared tako obarate oči? Ta ja i vi nismo više mladi! Te ceremonije, nežnosti, uzdasi — sve nam to ne priliči. Govorimo mirno, razumno, kao što i priliči ljudima naših godina. Dakle, evo u čemu je pitanje: mi se jedno drugome sviđamo... ja bar pretpostavljam da vam se sviđam...

LIZAVETA BOGDANOVNA (prenemažući se malko). Ignjatije Ilići, bogami...

ŠPIGELJSKI. No, da, da, dobro. Vama, kao ženi, to čak i sleduje... tako... (pokazuje rukom) to jest uvijati se. Znači, mi se jedno drugome sviđamo. I u drugom pogledu mi smo kao stvoreni jedno za drugo. ja, naravno, moram za sebe reći da nisam čovek visokog roda: ali i vi niste znatnog porekla. Ja nisam bogat čovek; u protivnom slučaju ja ne bih valjda, ovaj... (Smeška se). Ali imam

priličnu praksu, moji bolesnici ne umiru svi; vi, kako kažete, imate u gotovu petnaest hiljada; sve to, vidite li, nije loše. Pritom, vama je, mislim, dosadilo večito živeti kao guvernanta, pa još petljati s babom, igrati s njom preferansa i samo joj odobravati — takođe mora da nije prijatno. Što se mene tiče, nije da mi je dosadio život neženje, već starim, pa i kuvarice me pljačkaju; dakle, kao što vidite, sve to dolazi kao naručeno. Ali evo u čemu je teškoća, Lizaveta Bogdanovna: mi jedno drugo nikako ne poznajemo, to jest, ako hoćemo pravo da kažemo, vi mene ne poznajete... A ja vas poznajem. Meni je vaša narav poznata. Ne kažem da ste vi bez mana. Vi ste, ostavši devojka, malko kiseli, ali to nije ništa. Kod dobrog muža žena je kao vosak meka. Ali ja želim da i vi mene poznate pre svadbe; inače će vam, bojim se, posle biti krivo na mene... Neću da vas varam...

LIZAVETA BOGDANOVNA (dostojanstveno). Pa, Ignjatije Iliću, čini mi se da sam i ja imala prilike da upoznam vašu narav...

ŠPIGELJSKI. Vi? E, koješta... To nije ženski posao. Vi možda mislite da sam ja, naprimer, čovek vesele naravi — šaljivčina, a?

LIZAVETA BOGDANOVNA. Meni se uvek činilo da ste vi vrlo ljubazan čovek...

ŠPIGELJSKI. Eto, vidite! Vidite kako se čovek može lako prevariti. Zato što se pred tuđinima ludačim, pričam im anegdote, dvorim ih, vi ste već pomislili da sam zaista veseo čovek. Da mi nisu potrebni ti tuđini, ne bih ni pogledao na njih... Ja i ovako, gde god se može, bez velike opasnosti, znate, iste te izlažem potsmehu... Ja se, uostalom, ne varam: znam, neka gospoda, kojima sam ja i potreban na svakom koraku i kojima je dosadno bez mene, smatraju da imaju pravo da me preziru; ali i ja njima ne ostajem dužan. Eto, recimo, Natalija Petrovna... Vi mislite da ja nju ne vidim skroz? (Podražavajući joj). „Ljubazni doktore, ja vas, bogami, mnogo volim... vi imate pakostan jezik...” he, he, guči, golubice, guči. Uh, te gospođe! I smeše vam se, i očicama tako žmirkaju; a na licu im ispisano gađenje... Gade nas se, šta da radimo! Razumem zašto ona danas o meni rđavo govori. Bogami su te gospođe čudan svet! Zato što se svaki dan umivaju kolonjskom vodom i govore tako nemarno kao da upuštaju reči — kao da vele: skupljaj ih ti! — one već zamišljaju da ih čovek ne može uhvatiti za rep. Ali varaju se! One su isto tako smrtne kao i svi mi grešnici!

LIZAVETA BOGDANOVNA. Ignjatije Ilići... Vi me iznenađujete.

ŠPIGELJSKI. Znao sam da vas iznenađujem. Vi, dakle, vidite da ja nisam uopšte veseo čovek, možda nisam čak ni odveć dobar... Ali ni ja neću da kod vas važim za ono što nikad nisam bio. Ma kako da se krivim pred gospodom, niko me nije video kao pajaca, po nosu me još niko nije zvrcnuo. Oni se mene, mogu reći, čak i pribojavaju; znaju da ja ujedam. Jedared, pre tri godine, jedan gospodin, tako neki iz oblasti crnice, za stolom, iz ludosti, turi mi u kosu rotkvu. Šta mislite? Ja sam ga istog trenutka, i ne padajući u vatru, znate, najuljudnije pozvao na dvoboj. Crnozemca od straha umalo nije kaplja pogodila; domaćin ga naterao da se izvini — efekat je bio neobičan!... Pravo da kažem, ja sam unapred znao da se on neće tući. Eto, vidite li, Lizaveta Bogdanovna, ja imam puno samoljublja; ali takav mu je život. Sposobnosti nisu velike... učio sam se svakojako. Lekar sam rđav, nemam šta pred vama da krijem, i ako se kod mene kadgod razbolite, ja vas neću lečiti. Da imam sposobnosti i obrazovanja, ja bih otišao u prestonicu. A za ovdašnji svet i ne treba bolji lekar. A što se tiče specijalno moje naravi, moram vas upozoriti, Lizaveta Bogdanovna: ja sam kod kuće natmuren, ćutljiv, zakeralo; ne ljutim se kad mi se ugađa i kad. me služe; volim da se pazi na moje navike i da me ukusno hrane; a inače nisam ljubomoran ni tvrdica, i u mom otsustvu možete raditi što god vam je volja. O nekoj romantičnoj ljubavi među nama, razume se, ne može biti ni govora; a inače ja zamišljam da se sa mnom može još živeti pod jednim krovom... Samo da mi ugađate i da ne plačete preda mnom, to ne mogu da trpim! A ja nisam svađalida. To vam je moja ispovest. Dakle, molim, šta ćete vi sad reći?

LIZAVETA BOGDANOVNA. Šta da vam kažem, Ignjatije Iliću... Ako niste namerno sami sebe ocrnili...

ŠPIGELJSKI. Pa čim sam se ocrnio? Ne zaboravite da bi drugi na mom mestu sasvim mirno prećutao svoje nedostatke, glavno je da niste ništa primetili, a posle venčanja, beše mu! posle venčanja je dockan. Ali ja sam za to odveć ponosit. (Lizaveta Bogdanovna pogleda u njega). Da, da, ponosit... pa ma kako vi gledali u mene. Ja neću da se pritvaram i lažem pred svojom budućom ženom, ne za petnaest, ni za sto hiljada; a tuđinu ću se za džak brašna najdublje

pokloniti. Takva mi je narav... Tuđincu se smešim, a u sebi mislim: što si budala, brate, na kakvu se udicu hvataš; a vama kažem što mislim. To jest, dopustite, i vama ne kažem sve što mislim; bar vas ne lažem. Ja vam doista mora da izgledam veliki osobenjak; nego pričekajte, ispričaću vam nekad svoj život: začudićete se kako sam i ovoliko ostao čitav. Pa i vi, svakako, u detinjstvu niste jeli iz zlatnog posuđa, ali vi ipak, golubice, ne možete ni zamisliti šta je to prava, pravcata sirotinja... Nego ja ću vam sve to drugi put kadgod ispričati. A sad bolje će biti da promislite o tome što sam imao čast da vam kažem... Promislite dobro, nasamo, o toj stvari, pa mi saopštite svoju odluku. Vi ste, koliko sam mogao opaziti, razborita ženska. Vi... Zbilja, koliko vam je godina?

LIZAVETA BOGDANOVNA. Meni... meni je trideset godina.

ŠPIGELJSKI (mirno). E to nije istina: vama je svih četrdeset.

LIZAVETA BOGDANOVNA (planuvši). Baš nije četrdeset, već trideset šest.

ŠPIGELJSKI. Ipak nije trideset. Eto, i od toga, Lizaveta Bogdavovna, treba da se odvikkete... tim pre što udata žena od trideset šest godina nikako nije stara. Burmut takođe ne treba da šmrčete. (Ustajući). A kišica je, izgleda, prestala.

LIZAVETA BOGDANOVNA. Da, prestala je.

ŠPIGELJSKI. Tako dakle, ovih dana ćete mi dati odgovor?

LIZAVETA BOGDANOVNA. Ja ću vam još sutra reći svoju odluku.

ŠPIGELJSKI. Tako vas volim!... Eto, kad je pametno, pametno! Bravo, Lizaveta Bogdanovna! No, dajte mi vašu ruku! Hajdemo kući.

LIZAVETA BOGDANOVNA (dajući mu svoju ruku). Hajdemo.

ŠPIGELJSKI. A zbilja: nisam vam je poljubio... a to se, čini mi se, valja... No, ovoga puta kud puklo da puklo. (Ljubi je u ruku. Lizaveta Bogdanovna se zarumeni). Eto, tako. (Ide vratima parka).

LIZAVETA BOGDANOVNA (zastajući). Dakle, vi mislite, Ignjatije Iliću, da Mihailo Aleksandrović doista nije opasan čovek?

ŠPIGELJSKI. Ja mislim.

LIZAVETA BOGDANOVNA. Znate li šta, Ignjatije Iliću? Čini mi se da Natalija Petrovna od nekog vremena... čini mi se da g-n Beljajev... Ona obraća na njega pažnju... a? Pa i Veročka, kako vi mislite? Da nije zbog toga danas...

ŠPIGELJSKI (prekidajući je). Zaboravio sam vam još jedno reći, Lizaveta Bogddnovna. I ja sam strašno radoznao, a radoznale žene ne mogu da trpim. To jest, da se objasnim: po mome mišljenju, žena mora biti radoznala i s posmatračkim darom (to je čak vrlo korisno za njenog muža), samo prema drugim. Uostalom, ako baš hoćete da znate moje mišljenje o Nataliji Petrovnoj, Veri Aleksandrovnoj, g-nu Beljajevu i uopšte o ovdašnjim žiteljima, onda slušajte, ispevaću vam pesmicu. Glas mi je vrlo ružan, ali nemojte mi zameriti.

LIZAVETA BOGDANOVNA (začuđeno). Pesmicu!

ŠPIGELJSKI. Slušajte! Prvi kuplet:

Imala baba zelenog jarčića,
Imala baba zelenog jarčića,
Eto tako! zelenog jarčića!
Eto tako! zelenog jarčića!

Drugi kuplet:

Zaželi jarčić da šeta po šumi,
Zaželi jarčić da šeta po šumi,
Eto tako! da šeta po šumi!
Eto tako! da šeta po šumi!

LIZAVETA BOGDANOVNA. E ja bogami ne razumem...

ŠPIGELJSKI. Ta slušajte! Treći kuplet:

Suri vuci jarčića pojeli,
Suri vuci jarčića pojeli, (poskakujući).
Eto tako! jarčića pojeli!
Eto tako! jarčića pojeli!

A sad hajdemo. ja inače moram razgovarati s Natalijom Petrovnom. Valjda me neće ujesti. Ako se ne varam, još sam joj potreban. Hajdemo. (Odlaze u park).

KAĆA (izlazeći oprezno iza stuba). Jedva jednom odoše! Što je pakostan ovaj doktor... govorio, govorio, šta je nagovorio! A već što peva! Bojim se da se za ovo vreme Aleksije Nikolajević nije vratio

kući... I otkud baš ovamo da dođu! (Prilazi prozoru). A Lizaveta Bogdanovna će biti doktorka... (Smejući se). Gle ti nje... Nu, ta ja joj ne zavidim... (Pogleda kroz prozor). Trava kao umivena... Kako lepo miriše... To tako miriše od cremže. A, da, evo ga ide. (Pričekavši). Aleksije Nikolajeviću!... Aleksije Nikolajeviću!

GLAS BELJAJEVA (iza kulisa). Ko me zove? A, to si ti, Kaća? (Prilazi prozoru). Šta želiš?

KAĆA. Uđite ovamo... treba nešto da vam kažem.

BELJAJEV. A! Molim. (Uklanja se od prozora i za trenutak ulazi na vrata). Evo me.

KAĆA. Nije vas kišica pokvasila?

BELJAJEV. Nije... sedeo sam u staklenoj bašti s Potapom... šta ti on pada, čika, šta li?

KAĆA. Da, molim. Oni su meni čika.

BELJAJEV. Što si danas lepa! (Kaća se smeši i obara oči. On vadi iz džepa breskvu). Hoćeš li?

KAĆA (odbija). Najlepša hvala... pojedite vi.

BELJAJEV. A zar sam ja odbio kad si mi juče ponudila maline? Uzmi, ja sam to za tebe uzabrao... bogami.

KAĆA. Pa dobro, hvala. (Uzima breskvu).

BELJAJEV. Tako. Dakle šta si htela da mi kažeš?

KAĆA. Gospođicd... Vera Aleksandrovna zamolila me... Oni žele da vas vide.

BELJAJEV. A! Dobro, sad idem k njoj.

KAĆA. Ne, molim... oni sami će ovde biti. Treba da govore s vama.

BELJAJEV (malo začuđeno). Ona hoće ovamo da dođe?

KAĆA. Da, molim. Ovde, znate li... Ovamo niko ne dolazi. Ovde ne mogu smetati... (Uzdiše). Ona vas mnogo voli, Aleksije Nikolajeviću... Ona je tako dobra. Ja sad idem po nju, hoćete li? A vi ćete pričekati?

BELJAJEV. Naravno, naravno.

KAĆA. Odmah... (Ide pa zastaje). Aleksije Nikolajeviću, je li istina što kažu da vi odlazite od nas?

BELJAJEV. Ja? Ne... Ko ti je rekao?

KAĆA. Dakle ne odlazite? E hvala Bogu! (Zbunjeno). Mi ćemo se sad vratiti. (Odlazi kroz vrata što vode u kuću).

BELJAJEV (ostaje neko vreme nepomičan). Ovo je čudo! Sa mnom se dešavaju čudesa. Pravo da kažem, sve ovo nisam očekivao... Vera me voli... Natalija Petrovna to zna... Vera joj je to sama priznala... čudo! Vera je tako ljupko, dobro dete; ali... šta znači, naprimer, ovo pisamce? (Vadi iz džepa mali komadić hartije). Od Natalije Petrovne... olovkom. „Nemojte putovati, ne odlučujte se ni na što, dok s vama ne budem govorila”. O čemu ona hoće da govori sa mnom? (Poćutavši). Kakve mi glupe misli dolaze u glavu! Priznajem, sve me to neobično zbunjuje. Da mi je ko pre mesec dana rekao da ja... ja... Nikako ne mogu da dođem sebi posle onog razgovora s Natalijom Petrovnom. Zašto mi srce ovako bije? A sad evo Vera hoće da me vidi... Šta ću joj reći! Bar ću saznati u čemu je stvar... Može biti da se Natalija Petrovna ljuti na mene... Ali zašto? (Razgleda opet pisamce). Ovo je sve čudnovato, vrlo čudnovato. (Vrata se lagano otvaraju. On brzo krije pisamce. Na pragu se pojavljuju Vera i Kaća. On im prilazi. Vera je vrlo bleda, ne podiže očiju i ne miče se s mesta).

KAĆA. Ne bojte se, gospođice, priđite mu; ja ću čuvati stražu... Ne bojte se. (Beljajevu). Ah, Aleksije Nikolajeviću! (Ona zatvara prozor, odlazi u park i zatvara za sobom vrata).

BELJAJEV. Vera Aleksandrovna... vi ste želeli da me vidite. Priđite ovamo, sedite evo ovde. (Uzima je za ruku i vodi klupi. Vera seda). Eto tako. (Gledajući začuđeno u nju). Vi ste plakali?

VERA (ne podižući očiju). Nije to ništa... Došla sam da vas molim, Aleksije Nikolajeviću, da mi oprostite.

BELJAJEV. Zašto?

VERA. Čula sam... imali ste neprijatno objašnjenje s Natalijom Petrovnom... Vi odlazite... Vama je otkazano.

BELJAJEV. Ko vam je to rekao?

VERA. Sama Natalkja Petrovna... Srela sam se s njom posle vašeg objašnjenja s njom... Ona mi je rekla da vi sami nećete više da ostanete kod nas. Ali ja mislim da je vama otkazano.

BELJAJEV. Recite: zna li se o tome u kući?

VERA. Ne... Samo Kaća... Morala sam joj reći... Htela sam da govorim s vama, da vas zamolim za oproštaj. Zamislite kako mi sad mora biti teško... Jer ja sam svemu uzrok, Aleksije Nikolajeviću, samo sam ja kriva.

BELJAJEV. Vi, Vera Aleksandrovna?

VERA. Ja nikako nisam mogla očekivati... Natalija Petrovna... Uostalom, ja je izvinjavam. Izvinite i vi mene... jutros sam bila glupo dete, a sad... (Zastaje).

BELJAJEV. Još ništa nije odlučeno, Vera Aleksandrovna... Ja ću, možda, ostati.

VERA (tužno). Vi velite — ništa nije odluče»o, Aleksije Nikolajeviću... Ne, sve je rešeno, sve je svršeno. Eto, kako vi sa mnom sad; a sećate li se, još juče, u parku... (Poćutavši). Ah, vidim, Natalija Petrovna vam je sve kazala.

BELJAJEV (zbunjeno). Vera Aleksandrovna...

VERA. Ona vam je sve rekla, vidim ja to... Ona je htela da me uhvati i ja, glupača, poletela sam joj pravo u mrežu... Ali je i ona sebe izdala... Ja, ipak, nisam baš takvo dete. (Spustivši glas). O, ne!

BELJAJEV. Šta hoćete da kažete?

VERA (pogledavši u njega). Aleksije Nikolajeviću, je li istina da ste vi sami hteli da nas ostavite?

BELJAJEV. Da.

VERA. Zašto? (Beljajev ćuti). Vi mi ne odgovarate?

BELJAJEV. Vera Aleksandrovna, niste se prevarili... Natalija Petrovna mi je sve kazala.

VERA (slabim glasom). Šta, naprimer?

BELJAJEV. Vera Alsksaidrovna... Meni je, verujte, nemoguće... Vi me razumete.

VERA. Ona vam je, možda, rekla da vas ja volim?

BELJAJEV (kolebljivo). Da.

VERA (brzo). Ali to nije istina...

BELJAJEV (zbunjeno). Kako!

VERA (pokriva lice rukama i prigušeno šapće kroz prste). Ja joj to bar nisam rekla, ja se ne sećam... (Dižući glavu). O, kako je ona surovo postupila sa mnom! I vi... vi zbog toga hoćete da otputujete?

BELJAJEV. Vera Aleksandrovna, promislite sami...

VERA (pogledavši u njega). On me ne voli! (Opet pokriva lice).

BELJAJEV (seda pored nje i uzima je za ruke). Vera Aleksandrovna, dajte mi vašu ruku... Slušajte, među nama ne treba da ima nesporazuma. Volim vas kao sestru; volim vas zato što je nemoguće ne voleti vas. Izvinite me, ako sam... Otkako znam za

sebe, nisam bio u ovakvom položaju... Ne bih želeo da vas uvredim... Neću se pritvarati pred vama; znam da sam vam se dopao, da ste me zavoleli... Ali promislite sami: šta iz toga može biti? Meni je svega dvadeset godina, nemam ni groša. Molim vas, nemojte se ljutiti na mene. Ja, zaista, ne znam šta da vam kažem.

VERA (uklanjajući ruke s lica i gledajući ga). I kao da sam ja nešto tražila, Bože moj! Ali zašto tako surovo, tako nemilosrdno... (Zastaje).

BELJAJEV. Vera Aleksandrovna, ja vas nisam hteo ogorčiti.

VERA. Ja vas ne krivim, Aleksije Nikolajeviću. Šta ste vi krivi? Kriva sam samo ja... Zato sam i kažnjena! Ja ni nju ne krivim; ja znam, ona je dobra žena, ali ona nije mogla slomiti samu sebe... Ona se izgubila.

BELJAJEV (začuđeno). Izgubila se?

VERA (okrećući mu se). Natalija Petrovna vas voli, Beljajev.

BELJAJEV. Kako?

VERA. Ona je zaljubljena u vas.

BELJAJEV. Šta to vi govorite?

VERA. Ja znam šta govorim. Današnji dan me je načinio starom... Nisam više dete, verujte. Palo joj na pamet da bude ljubomorna... na mene! (S gorkim osmehom). Kako vam se to čini?

BELJAJEV. Ta to ne može biti!

VERA. Ne može biti... Pa zašto je onda odjedared namislila da me uda za onog gospodina, kako se zvaše, Boljšincova? Zašto mi je krišom poslala doktora, zašto me je sama nagovarala? O, znam ja šta govorim! Da ste mogli videti, Beljajev, kako se sva promenila u licu kad sam joj rekla... O, vi ne možete zamisliti kako je ona vešto, kako lukavo izmamljivala od mene to priznanje... Da, ona vas voli, to je i suviše jasno...

BELJAJEV. Vera Aleksandrovna, vi se varate, uveravam vas.

VERA. Ne, ja se ne varam. Verujte mi: ja se ne varam. Aka vas ne voli, zašto me je onda tako namučila? Šta sam joj učinila? (Gorko). Ljubomora sve izvinjava. Ta šta i da govorim!... I sad, eto, zašto vam otkazuje? Ona misli da vi... da ja i vi... O, ona može biti mirna! Vi možete ostati! (Pokriva lice rukama).

BELJAJEV. Ona mi dosad još nije otkazala, Vera Aleksandrovna... Već sam vam govorio da još ništa nije odlučeno...

VERA (odjednom podiže glavu i gleda u njega). Zbilja?

BELJAJEV. Da... ali zašto vi tako gledate u mene?

VERA (kao za oe). A! razumem... Da, da... ona se još nada... (Vrata na hodniku se brzo otvaraju i na pragu se pojavljuje Natalija Petrovna. Ona zastaje spazivši Veru i Beljajeva).

BELJAJEV. Šta vi to govorite?

VERA. Da, sad mi je sve jasno... Ona se osvestila, razumela je da joj ja nisam opasna! i doista, šta sam ja? Glupa devojčica, a ona!

BELJAJEV. Vera Aleksandrovna, kako možete misliti...

VERA. A najzad, ko zna? Možda je ona u pravu... možda je vi volite...

BELJAJEV. Ja?

VERA (ustajući). Da, vi; zašto crvenite.

BELJAJEV. Ja, Vera Aleksandrovna?

VERA. Vi je volite, možete je zavoleti?... Vi ne odgovarate na moje pitanje?

BELJAJEV. Ta zaboga, šta biste hteli da vam odgovorim? Vera Aleksandrovna, vi ste tako uzbuđeni... Umirite se, tako vam Boga...

VERA (okrećući se od njega). O, vi se ponašate sa mnom kao s detetom... Vi me čak ne udostojavate ozbiljnog odgovora... Vi prosto želite da me se otresete... Vi mene tešite! (Hoće da ode, ali najedared zastaje spazivši Nataliju Petrovnu). Natalija Petrovna... (Beljajev se brzo obzire).

NATALIJA PETROVNA (načinivši nekoliko koraka napred). Da, ja sam. (Ona govori malo usiljeno). Došla sam po tebe, Veročka.

VERA (lagano i hladno). Otkud vam je palo na pamet da baš sad ovamo dođete? Vi ste me, znači, tražili?

NATALIJA PETROVNA. Da, tražila sam te. Ti si neoprezna, Veročka... Koliko puta sam ti govorila... I vi, Aleksije Nikolajeviću, i vi ste zaboravili svoje obećanje... Vi ste me prevarili.

VERA. Ta ostavite se jedared, Natalija Petrovna, prestanite! (Natalija Petrovna zaprepašćeno gleda u nju). Dokle ćete govoriti sa mnom kao s detetom... (Spustivši glas). Od danas sam ja žena... Ja sam isto tako žena kao i vi.

NATALIJA PETROVNA (začuđena, zbunjeno). Vera...

VERA (skoro šapatom). On vas nije prevario... Nije on tražio ovaj sastanak sa mnom. Ta on mene ne voli, vi to znate, nemate zbog

čega da budete ljubomorni.

NATALIJA PETROVNA (sa sve većim čuđenjem). Vera!

VERA. Verujte mi... Nemojte više izvijati. Ta lukavstva više ne služe ni čemu... Ja ih sad skroz providim. Verujte. Ja, Natalija Petrovna, za vas nisam vaspitanica, koju vi nadgledate, (s ironijom) kao starija sestra... (Primiče se k njoj.) Ja sam za vas suparnica.

NATALIJA PETROVNA. Vera, vi se zaboravljate...

VERA. Može biti... ali ko me je dotle doveo? Ja ni sama ne razumem otkud mi tolika smelost da tako govorim s vama... Može biti da govorim tako zato što se više ni u šta ne uzdam, zato što vam je bilo po volji da me zgazite... I to vam je pošlo za rukom... potpuno. Ali slušajte: ja nemam nameru da lisičim s vama kao vi sa mnom... znajte: ja sam mu (pokazujući na Beljajeva) sve kazala.

NATALIJA PETROVNA. Šta ste mu mogli kazati?

VERA. Šta? (Ironično). Pa sve što sam mogla primetiti. Vi ste se nadali da ćete od mene saznati sve, ne izdavši samu sebe. Prevarili ste se, Natalija Petrovna. I suviše ste računali na svoju moć.

NATALIJA PETROVNA. Vera, Vera, dođi k sebi...

VERA (šapatom i još bliže primaknuvši joj se). Pa recite mi da se ja varam... Recite mi da ga ne volite... Ta on mi je rekao da me ne voli! (Natalija Petrovna zbunjeno ćuti. Vera ostaje neko vreme nepomična, pa najedared pritiskuje ruku na čelo). Natalija Petrovna, oprostite mi... ja... ni sama ie znam... šta je ovo sa mnom, oprostite mi, budite milostivi... (Brizne u plač i brzo odlazi na vrata od hodnika. Ćutanje).

BELJAJEV (prilazeći Nataliji Petrovnoj). Mogu vas uveriti, Natalija Petrovna...

NATALIJA PETROVNA (gleda nepomično u pod, pruža ruku prema njemu). Stanite, Aleksije Nikolajeviću. Doista... Vera ima pravo... Vreme je... vreme je da prestanem s lukavstvima. Skrivila sam i njoj i vama — imate pravo da me prezirete. (Beljajev čini nehotičan pokret). Ponizila sam se u svojim rođenim očima. Ostaje mi jedno sredstvo da opet zaslužim vaše poštovanje: iskrenost, potpuna iskrenost, pa ma kakve bile posledice. Pritom, ja vas vidim poslednji put, poslednji put govorim s vama. Ja vas volim. (Ona neprestano gleda u njega).

BELJAJEV. Vi, Natalija Petrovna!..

NATALIJA PETROVNA. Da, ja. Ja vas volim. Vera se nije prevarila niti je vas prevarila. Ja sam vas zavolela još čim ste došli, ali sam to saznala tek juče. Nemam nameru da pravdam svoje ponašanje... Ono je bilo nedostojno mene... ali sad me bar možete razumeti, možete me izviniti. Da, ja sam bila ljubomorna na Veru; da, ja sam je u mislima udavala za Boljšincova, da bih je udaljila od sebe i od vas; da, ja sam se koristila preimućstvom svojih godina, svoga položaja, da saznam njenu tajnu, pa sam — naravno, ja to nisam očekivala — i sebe samu izdala. Ja vas volim, Beljajev; ali znajte: samo me ponos nagoni na to priznanje... komedija koju sam dosad igrala naposletku me je uzbunila. Vi ne možete ostati ovde... Uostalom, posle toga što sam vam maločas rekla, vama će, verovatno, biti vrlo nezgodno u mom prisustvu, pa ćete i sami zaželeti da se što pre udaljite odavde. Ja sam u to uverena. Ta uverenost mi je dala smelosti. Priznajem da nisam htela da vi odnesete rđavu uspomenu o meni. Sad sve znate... Ja sam vas, možda, omela... možda biste zavoleli Veročku, da se sve to nije desilo... Ja imam samo jedno opravdanje, Aleksije Nikolajeviću... Sve to nije bilo u mojoj vlasti. (Ona ućuti. Sve to govori dosta ujednačenim i mirnim glasom, ne gledajući u Beljajeva. On ćuti. Ona nastavlja malo uzbuđena, još nikako ne gledajući u njega). Vi mi ne odgovarate?... Uostalom, ja to razumem. Nemate šta da mi kažete. Vrlo je težak položaj čoveka koji ne voli, a kome se izjavljuje ljubav. Hvala vam na vašem ćutanju. Verujte mi, kad sam vam rekla... da vas volim, nisam... kao ranije; nisam ni na šta računala; naprotiv: htela sam najzad da zbacim sa sebe masku na koju, možete mi verovati, nisam navikla... A najzad, našto još da se prenemažem i lisičim, kad je sve jasno; na što još da se pritvaram, kad nemam čak više koga da varam? Sve je sad svršeno među nama. Više vas ne zadržavam. Možete otići odavde ne rekavši mi ni reči, čak i ne oprostivši se sa mnom. Ja ne samo što to neću smatrati za neuljudnost, naprotiv, biću vam zahvalna. Ima slučajeva kad je delikatnost neumesna... gora od grubosti. Vidi se da nam nije bilo suđeno da poznamo jedno drugo. Zbogom. Da, nije nam bilo suđeno da se međusobno poznamo... ali se bar nadam da sam sad u vašim očima prestala biti ono nesnosno, neiskreno i lukavo stvorenje...

Zbogom nasvagda. (Beljajev u uzbuđenju hoće da kaže nešto, ali ne može). Vi ne odlazite?

BELJAJEV (klanja se, hoće da ide i, posle kraće borbe sa samim sobom, vraća se). Ne, ja ne mogu otići... (Natalija Petrovna prvi put pogleda u njega). Ja ne mogu tako otići!... Slušajte, Natalija Petrovna, vi ste mi eto maločas rekli... vi ne želite da ja odnesem nepovoljno sećanje na vas, ali i ja neću da se vi mene sećate kao čoveka koji... Bože moj! Ne znam kako da se izrazim... Natalija Petrovna, izvinite me... Ja ne umem govoriti s damama... Ja sam dosad poznavao... sasvim drukčije žene. Vi velite da nam nije bilo suđeno da se poznamo; ali zaboga, zar sam mogao ja, prost, skoro neobrazovan dečak, zar sam mogao čak i pomisliti na zbliženje s vama? Pomislite ko ste vi, a ko sam ja! Pomislite, da li sam mogao i pomisliti... S vašim vaspitanjem... Ta šta ja govorim o vaspitanju... Pogledajte me... ovaj studentski kaput i vaše mirišljave haljine... Bog s vama! Pa da! ja sam vas se plašio, ja vas se i sad plašim... Ja sam, bez preterivanja, gledao u vas kao u više biće, a međutim... vi, vi kažete da me volite... vi, Natalija Petrovna! Mene!... Osećam kako mi srce bije kao što nije bilo od rođenja; ono bije ne samo zbog iznenađenja, nije mi samoljublju polaskano... kako!... nije mi sad do samoljublja... Ali ja, ja ne mogu otići tek tako!...

NATALIJA PETROVNA (poćutavši, kao samoj sebi). Šta sam učinila!

BELJAJEV. Natalija Petrovna, tako vam Boga, verujte...

NATALIJA PETROVNA (promenjenim glasom). Aleksije Nikolajeviću, kad vas ne bih poznavala kao plemenita čoveka, kome je laž nedostupna, mogla bih Bog zna šta pomisliti. ja bih se možda pokajala zbog svoje iskrenosti. Ali ja vam verujem. Neću da krijem od vas svoja osećanja: hvala vam na tome što ste mi maločas kazali. Sad znam zbog čega se nismo zbližili... Znači, nešto naročito u meni nije vas odbijalo... Jedino moj položaj... (Zastaje). Utoliko bolje, naravno... ali sad će mi biti lakše da se rastanem s vama... Zbogom... (Hoće da ide).

BELJAJEV (poćutavši). Natalija Petrovna, ja znam da ne mogu ovde ostati... ali ja vam ne mogu iskazati sve što se u meni zbiva. Vi me volite... strašno mi je čak i da izgovorim te reči... sve je to za mene tako novo... čini mi se da vas vidim, čujem prvi put, ali osećam

samo jedno: preko je potrebno da otputujem... osećam da ni za šta ne mogu odgovarati....

NATALIJA PETROVNA (slabim glasom). Da, Beljajev, vi morate otputovati... Sad, posle ovog objašnjenja, možete putovati... I zar zbilja, posle svega što sam učinila... O, verujte mi, da sam mogla bar izdaleka naslutiti sve ovo što ste mi sad kazali — to priznanje, Beljajev, ono bi umrlo u meni... Htela sam samo da prekinem sve nesporazume, htela sam da se pokažem, htela sam jednim mahom da prekinem poslednju nit. Da sam mogla zamisliti... (Pokriva svoje lice).

BELJAJEV. Ja vam verujem, Natalija Petrovna, verujem vam. Pa i ja sam, pre četvrt sata... zar sam mogao pomisliti... Tek danas, za vreme našeg poslednjeg sastanka pred ručak, prvi put sam osetio nešto neobično, nečuveno, kao da mi je nečija ruka stisnula srce, pa mi je bilo tako toplo u grudima... Ranije, zbilja, kao da sam vas se tuđio, kao da vas čak nisam voleo; ali kad ste mi danas rekli da se Veri Aleksandrovnoj učinilo... (Zastaje).

NATALIJA PETROVNA (s nehotičnim srećnim osmehom na usnama). Ostavite, ostavite, Beljajev; ne treba o tome da mislimo. Nas dvoje ne treba da zaboravljamo da jedno s drugim govorimo poslednji put... da vi sutra putujete...

BELJAJEV. O, da! ja ću već sutra otputovati! Sad još mogu otputovati... Sve će to proći... Vi vidite, ja neću preuveličavati... Ja putujem... a posle što Bog da! Poneću sa sobom jednu uspomenu, večito ću se sećati da ste me zavoleli... Ali kako vae to dosada nisam poznao? Eto, vi sad gledate u mene... Je li moguće da sam se nekad trudio da izbegnem vaš pogled?... Je li moguće da sam se nekad plašio u vašem prisustvu?

NATALIJA PETROVNA (s osmehom). Vi ste mi maločas rekli da me se plašite.

BELJAJEV. Ja? (Poćutavši). Tačno. Sam se sebi čudim... Ja, ja tako slobodno govorim s vama? Ne mogu sam sebe da poznam.

NATALIJA PETROVNA. I vi se ne varate?...

BELJAJEV. U čemu?

NATALIJA PETROVNA. U tome da me... (Stresa se). O, Bože, šta činim... Slušajte Beljajev... Pritecite mi u pomoć... Ni jedna žena nije bila u ovakom položaju. Ja više nemam snage, bogami... Možda

je tako i bolje, sve je jednim mahom prekinuto, ali smo mi barem poznali jedno drugo... Dajte mi ruku — i zbogom nasvagda!

BELJAJEV (hvata je za ruku). Natalija Petrovna... ja ne znam šta da vam kažem na rastanku... srce mi je tako puno... Neka vam Bog da... (Zastaje i pritiskuje njenu ruku na usne). Zbogom. (Hoće da ode na vrata što vode u park).

NATALIJA PETROVNA (gledajući za njim). Beljajev...

BELJAJEV (okreće se). Natalija Petrovna...

NATALIJA PETROVNA (poćutavši neko vreme, slabim glasom). Ostanite...

BELJAJEV. Kako?...

NATALIJA PETROVNA. Ostanite, i neka nas Bog urazumi! (Ona krije glavu u ruke).

BELJAJEV (brzo joj prilazi i pruža joj ruke). Natalija Petrovna... (U tom trenutku vrata od parka se otvaraju i na pragu se pojavljuje Rakitin. On neko vreme gleda u oboje, pa im odjednom prilazi).

RAKITIN (glasno). A vas svuda traže, Natalija Petrovna... (Natalija Petrovna i Beljajev se osvrću).

NATALIJA PETROVNA (uklanjajući ruke s lica i kao osvešćujući se). A, to ste vi... Ko me traži? (Beljajev, zbunjen, klanja se Nataliji Petrovnoj i hoće da ide). Vi odlazite, Aleksije Nikolajeviću... pa nemojte zaboraviti, vi znate... (On se ponovo klanja i odlazi u park).

RAKITIN. Arkadije vas traži... Istinu da kažem, nisam se nadao da ću vas naći ovde... ali, prolazeći ovuda...

NATALIJA PETROVNA (smešeći se). Čuli ste naše glasove... Srela sam ovde Aleksija Nikolajevića... i imala sam s njim veliko objašnjenje... Danas je, izgleda, dan objašnjenja; sad možemo ići kući... (Hoće da izađe na vrata od hodnika).

RAKITIN (malko uzbuđen). Mogu li znati... kakva je odluka...

NATALIJA PETROVNA (praveći se začuđena). Kakva odluka?... Ne razumem vas.

RAKITIN (posle dužeg ćutanja, tužno). U tom slučaju, ja sve razumem.

NATALIJA PETROVNA. Pa, tako i jeste... Opet tajanstvene aluzije! Nu, da, ja sam se objasnila s njim, i sad je opet sve u redu... To su bile ludorije, preteranosti... Sve o čemu smo ja i vi govorili, sve su to detinjarije. To sad treba zaboraviti.

RAKITIN. Ja vas ne ispitujem, Natalija Petrovna.

NATALIJA PETROVNA (s usiljenom prirodnošću). Šta sam vam ono htela da kažem... Ne sećam se. Sve jedno. Hajdemo. Sve je to svršeno... sve je prošlo.

RAKITIN (pogledavši oštro u nju). Da, sve je svršeno. Kako se, mora biti, sad ljutite na samu sebe... zbog vaše današnje iskrenosti... (Ona se okreće od njega).

NATALIJA PETROVNA. Rakitin... (On opet pogleda u nju; ona očevidno ne zna šta da kaže). Vi još niste govorili s Arkadijem?

RAKITIN. Nisam, molim vas... Još nisam stigao da se spremim... Vi razumete, treba nešto smisliti...

NATALIJA PETROVNA. Kako je to dosadno! Šta hoće oni od mene? Prate me na svakom koraku. Rakitin, mene je, verujte mi, sramota od vas...

RAKITIN. O, Natalija Petrovna, nemojte se, molim vas, uznemiravati1... Našto? Sve je to u prirodi stvari. Ali kako se vidi da je g-n Beljajev još novajlija! I zašto se on onako zbunio, pobegao... Uostalom, vremenom... (poluglasno i brzo) oboje ćete se naučiti na pritvaranje... (Glasno). Hajdemo. (Natalija Petrovna hoće da mu priđe, pa zastaje. U tom trenutku iza vrata što vode u park čuje se glas Islajeva: „On je ovamo otišao, velite?” a odmah zatim ulaze Islajev i Špigeljski.).

ISLAJEV. Tačno... evo ga. Ba, ba, ba! Pa i Natalija Petrovna je ovde! (Prilazeći joj). Šta je to? nastavak jučerašnjeg objašnjavanja? Vidi se da je predmet važan.

RAKITIN. Ja sam sreo ovde Nataliju Petrovnu....

ISLAJEV. Sreo? (Obazire se). Vidiš, molim te, kakvo prolazno mesto!

NATALIJA PETROVNA. Pa i ti si svratib ovamo...

ISLAJEV. ja sam svratio ovamo zato... (Zastaje).

NATALIJA PETROVNA. Ti si me tražio?

ISLAJEV (poćutavši). Da, tražio sam te. Hoćeš li da se vratiš kući? Čaj je već gotov. Skoro će se smrknuti.

NATALIJA PETROVNA (uzima ga za ruku). Hajdemo.

ISLAJEV (obazirući se). A iz ove zgrade mogu se načiniti dve lepe sobe za baštovane i jedna za poslugu — kako vi mislite, Špigeljski?

ŠPIGELJSKI. Razume se.

ISLAJEV. Hajdemo kroz park, Nataša. (Ide na vrata što vode u park. U toku celog tog prizora on nijedanput nije pogledao u Rakitina. Na pragu se upola okreće). Gospodo, a vi? Hajdemo na čaj. (Odlazi s Natalijom Petrovnom).

ŠPIGELJSKI (Rakitinu). Pa, Mihailo Aleksandroviću, hajdemo... dajte mi ruku... Vidi se da je vama i meni suđeno da budemo u arijergardi...

RAKITIN (srdito). Ah, gospodine doktore, vi ste mi, dopustite da vam kažem, mnogo dosadili...

ŠPIGELJSKI (s pritvornom dobrodušnošću). A već što sam samom sebi dosadio, Mihailo Aleksandroviću, kad biste znali! (Rakitin se preko srca smeši). Hajdemo, hajdemo... (Oboje odlaze na vrata u park).

PETI ČIN

Isti dekor kao u prvom i trećem činu. Jutro. Za stolom sedi Islajev i razgleda hartije. Odjednom ustaje.

ISLAJEV. Ne! danas baš nikako ne mogu da radim. Kao da mi je ekser zaboden u glavu. (Šeta). Pravo da kažem, ovo nisam očekivao; nisam očekivao da ću se jediti... kao što se sad jedim. Kako ovde da uradim?... Evo u čemu je zadatak. (Zamisli se pa najedared viče). Matvej!

MATVEJ (ulazeći). Šta zapovedate?

ISLAJEV. Pozovi mi kmeta... A kopačima na brani kaži da me pričekaju... Odlazi!

MATVEJ. Razumem. (Odlazi).

ISLAJEV (prilazeći opet stolu i prelistavajući hartije). Da... zadatak!

ANA SEMJONOVNA (ulazi i približuje se Islajevu). Arkaša...

ISLAJEV. A! to ste vi, mamice. Kako ste sa zdravljem?

ANA SEMJONOVNA (sedajući na divan). Ja sam, hvala Bogu, zdrava. (Uzdiše). Ja sam zdrava. (Uzdiše još jače). Hvala Bogu. (Videći da je Islajev ne sluša, uzdiše vrlo jako, s lakim jecajem).

ISLAJEV. Vi uzdišete... šta vam je?

ANA SEMJONOVNA (opet uzdiše, ali već lakše). Ah, Arkaša, kao da ne znaš zbog čega uzdišem!

ISLAJEV. Šta hoćete da kažete?

ANA SEMJONOVNA (poćutavši). Ja sam tvoja mati, Arkaša. Naravno, ti si već odrastao čovek, pametan; pa ipak — ja sam tvoja mati. Velika je reč: mati!

ISLAJEV. Izjasnite se, molim vas.

ANA SEMJONOVNA (poćutavši). Ti znaš na šta ja ciljam, mili moj. Tvoja žena, Nataša... naravno, ona je krasna žena — i njeno vladanje dosad je bilo najprimernije... ali ona je još tako mlada, Arkaša! A mladost...

ISLAJEV. Razumem šta hoćete da kažete... Vama se čini da njeni odnosi s Rakitinom...

ANA SEMJONOVNA. Sačuvaj Bože! Uopšte nisam ni pomislila.

ISLAJEV. Niste mi dali da kažem do kraja... Vama se čini da njeni odnosi s Rakitinom nisu sasvim... jasni. Ti tajanstveni razgovori, te suze — to vam izgleda čudnovato.

ANA SEMJONOVNA. A šta, Arkaša, je li ti on najzad rekao kakvi su im ono bili razgovori?... Meni nije ništa rekao.

ISLAJEV. Ja ga, mamice, nisam raspitivao, a on se, po svemu sudeći, ne žuri mnogo da zadovolji moju radoznalost.

ANA SEMJONOVNA. Pa šta sad misliš da činiš?

ISLAJEV. Ja, mamice? Pa ništa.

ANA SEMJONOVNA. Kako ništa?

ISLAJEV. Pa tako, ništa.

ANA SEMJONOVNA (ustajući). Moram reći da me to čudi. Naravno, ti si u svojoj kući domaćin i znaš bolje od mene šta je dobro, a šta rđavo. Pa ipak, pomisli kakve posledice...

ISLAJEV. Mamice, bogami ste se zabadava izvoleli uznemiravati.

ANA SEMJONOVNA. Mili moj, ta ja sam mati...a uostalom, kako znaš. (Poćutavši). Ja sam, priznajem, došla kod tebe s namerom da ti ponudim svoje posredništvo...

ISLAJEV (živahno). E, već što se toga tiče, moram vas moliti, mamice, da se ne uznemiravate... Učinite mi uslugu!

ANA SEMJONOVNA. Kako hoćeš, Arkaša, kako hoćeš. Ja ubuduće neću kazati ni reči. Ja sam te upozorila, dužnost svoju ispunila, a sad — kao da sam uzela vode u usta. (Kraće ćutanje).

ISLAJEV. Vi danas nećete nikud ići?

ANA SEMJONOVNA. Samo te moram upozoriti: ti si odveć poverljiv, sinko; o svakome po sebi sudiš! Veruj mi: pravi prijatelji su odveć retki u naše vreme!

ISLAJEV (nestrpljivo). Mamice...

ANA SEMJONOVNA. Pa dobro — ćutim, ćutim! A i kud ću ja, baba! Mora da sam izlapela! — A i vaspitana sam bila po drugim načelima — i trudila se da ti ulijem... De, de, radi, neću smetati... Idem. (Ide k vratima pa se zaustavlja). Dakle?... Pa dobro, kako znaš, kako znaš! (Odlazi).

ISLAJEV (gledajući za njom). Kakva je to strast kod ljudi koji vas doista vole da jedan za drugim turaju sve svoje prste u vašu ranu? Pa su još uvereii da je vama zbog toga lakše, — eto to je zanimljivo! — Uostalom, ja mamicu ne krivim; njene namere su zaista najbolje — a kako i da ne da saveta? — Ali nije stvar u tome... (Sedajući). Kako da uradim? (Promislivši, ustaje). — E! što prostije to bolje! — Diplomatske finese mi ne pristaju... Ja ću se prvi u njih zaplesti. (Zvoni. Ulazi Matvej). Je li Mihailo Aleksandrović kod kuće — ne znaš?

MATVEJ. Kod kuće su, molim. Sad sam ih video u bilijarskoj sobi.

ISLAJEV. A! E onda ga zamoli da dođe.

MATVEJ. Razumem. (Odlazi).

ISLAJEV (hodajući tamo amo). Nisam navikao na ovakav nemir... Nadam se da se on neće često ponavljati... Iako sam snažnog sastava, ipak ovo ne mogu izdržati. (Meće ruku na grudi). Fu!... (Iz sale izlazi Rakitin, zbunjen).

RAKITIN. Ti si me zvao?

ISLAJEV. Da... (Poćutavši). Michel, pa ti mi Duguješ.

RAKITIN. Ja?

ISLAJEV. Nego kako? Zar si zaboravio svoje obećanje? Što se tiče... Natašinih suza... i uopšte... Ono kad smo vas ja i mama zatekli, sećaš li se — ti si mi rekao da među vama ima tajna koju si mi hteo da objasniš?

RAKITIN. Ja rekao: tajna?

ISLAJEV. Rekao si.

RAKITIN. Ta kakva među nama može biti tajna? — Imali smo razgovor.

ISLAJEV. O čemu? — I zbog čega je ona plakala?

RAKITIN. Ti znaš, Arkadije... nailaze takvi minuti u ženinom životu... najsrećnijem...

ISLAJEV. Rakitin, čekaj, tako ne može. — Ja te ne mogu videti u takvom položaju... Tvoja zabuna mene muči više nego i samog tebe. (Uzima ga za ruku). Ta mi smo stari prijatelji — ti me poznaješ iz detinjstva: ne umem uvijati — a i ti si prema meni uvek bio iskren. Dopusti da ti postavim jedno pitanje... Dajem ti poštenu reč da neću sumnjati u iskrenost tvoga odgovora... Ti zacelo voliš moju ženu? (Rakitin pogleda u Islajeva). Ti me razumeš, voliš li je tako... Nu, jednom rečju, voliš li ti moju ženu takvom ljubavlju koju je.... teško priznati mužu?

RAKITIN (poćutavši, prigušenim glasom). Da — ja volim tvoju ženu... takvom ljubavlju.

ISLAJEV (poćutavši takođe). Mišel, hvala ti na iskrenosti. Ti si plemenit čovek. — Pa ipak, šta sad da se radi? Sedi, razmislimo o toj stvari zajedno. (Rakitin seda. Islajev hoda po sobi). Ja Natašu znam, znam šta vredi... Ali znam šta i ja vredim. Ja nisam tebe vredan, Michel... nemoj me prekidati, molim te, — nisam tebe vredan. Ti si pametniji, bolji, najzad, prijatniji od mene. Ja sam prost čovek. Nataša me voli — ja mislim, ali ona ima oči... dakle, jednom rečju, ti joj se moraš dopadati. I evo šta ću ti još reći: ja sam odavno primetio vaše međusobno raspoloženje... Ali ja sam u vas obadvoje uvek imao poverenja — i dok se ništa nije pokazivalo... Eh! ne umem ti ja govoriti! (Zastaje). Ali posle jučerašnjeg prizora, posle vašeg ponovnog sastanka uveče — šta ćemo sad? I da sam vas samo ja zatekao — nego se umešali svedoci: mamica, onaj lupež Špigeljski... Dakle, šta ti kažeš, Michel — a?

RAKITIN. Ti imaš potpuno pravo, Arkadije.

ISLAJEV. Nije u tome pitanje... nego šta da se radi? Moram ti reći, Michel, da, iako sam prost čovek — ipak toliko razumem da nije u redu nagrizati tuđi život — i da ima slučajeva kad je grehota braniti svoja prava. To ja, brate, nisam pročitao iz knjiga... savest mi kaže. Da dam slobodu... pa dobro, da dam slobodu! — Samo to treba promisliti. To je odveć važno.

RAKITIN (ustajući). Ta ja sam o svemu promislio.

ISLAJEV. Kako?

RAKITIN. Ja moram otlutovati... ja putujem.

ISLAJEV (poćutavši). Ti misliš?... Sasvim odavde?

RAKITIN. Da.

ISLAJEV (opet počinje hodati tamo amo). To... to si ti rekao krupnu reč! A možda imaš pravo. Biće nam teško bez tebe... Bog zna, možda to i neće dovesti do cilja... Ali tebi je jasnije, ti možeš bolje znati. Mislim da si to dobro smislio. Tk si mi, brate, opasan... (S tužnim osmehom). Da... ti si mi opasan. Eto, malo čas sam rekao... ono o slobodi... A ja možda ne bih mogao preživeti! Ja da budem bez Nataše... (Maše rukom). I evo šta još, brate: od nekog vremena, naročito ovih poslednjih dana, ja kod nje vidim veliku promenu. Kod nje se pojavilo nekakvo duboko, stalno uzbuđenje koje me plaši. Zar nije tako, ja se ne varam?

RAKITIN (gorko). O, ne, ti se ne varaš!

ISLAJEV. No, eto vidiš! Znači, putuješ?

RAKITIN. Da.

ISLAJEV. Hm! I kako se to najedared desilo! I otkud da se onako zbuniš kad smo vas ja i mama zastali...

MATVEJ (ulazeći). Došao je kmet, molim.

ISLAJEV. Neka pričeka! (Matvej odlazi). Michel, ti ipak ne odlaziš nadugo? Ta to su, brate, gluposti.

RAKITIN. Ne znam, upravo. Mislim... nadugo.

ISLAJEV. Da me ti već ne držiš za nekakvog Otela? Bogami, otkad je sveta i veka, ja mislim da ovakog razgovora nije bilo među prijateljima! Ta ne mogu se ja s tobom tako rastati...

RAKITIN (stežući mu ruku). Ti ćeš mi javiti kad ću se moći vratiti.

ISLAJEV. Ta tebe ovde niko ne može zameniti! Neće valjda Boljšincov!

RAKITIN. Ima tu drugih...

ISLAJEV. Ko? Krinicin? Ta luda? Beljajev je, naravno, valjan čovek, ali on je prema tebi kao od neba do zemlje!

RAKITIN (zajedljivo). Ti misliš? Ti njega ne poznaješ, Arkadije... Obrati ti na njega pažnju... Savetujem ti... Čuješ li? On je vrlo... vrlo neobičan čovek!

ISLAJEV. Ba! Zato ste ti i Nataša hteli da se pozabavite njegovim vaspitanjem! (Pogledavši na vrata). A! pa evo i on, izgleda, ide ovamo... (Brzo). I tako, mili moj, to je odlučeno — ti putuješ... na

kratko vreme... ovih dana... Ne treba da žuriš — treba pripremiti Natašu... Mamicu ću ja umiriti... I neka ti Bog da sreće! Kamen si mi svalio sa srca... Zagrli me, dragi moj! (Brzo ga grli, pa se obraća Beljajevu, koji ulazi). A, to ste vi! No... pa kako ste?

BELJAJEV. Hvala Bogu, Arkadije Sergejiću.

ISLAJEV. A gde je Kolja?

BELJAJEV. On je s gospodinom Šafom.

ISLAJEV. A... vrlo dobro! (Uzima šešir). E na, gospodo, zbogom. Ja danas još nigde nisam bio — ni na brani, ni na građevini... Eto, nisam pregledao ni hartije. (Uzima ih pod pazuho). Doviđenja! Matvej! Matvej! hajde sa mnom! (Odlazi. Rakitin ostaje zamišljen na prednjem delu pozornice).

BELJAJEV (prilazeći Rakitinu). Kako se danas osećate, Mihailo Aleksandroviću?

RAKITIN. Hvala na pitanju, kao obično. A vi kako ste?

BELJAJEV. Ja sam zdrav.

RAKITIN. To se vidi!

BELJAJEV. A što pitate?

RAKITIN. Pa tako... po vašem licu... E! pa vi ste obukli nov kaput... I šta vidim! cvet u rupici. (Beljajev ga vadi, crveneći). Ta zašto... zašto, zaboga... To je vrlo prijatno... (Poćutavši). Da, zbilja, Aleksije Nikolajeviću, ako vam što treba... Ja sutra idem u varoš.

BELJAJEV. Sutra?

RAKITIN. Da... a otuda možda u Moskvu.

BELJAJEV (začuđeno). U Moskvu? Pa vi ste mi, čini mi se, juče rekli da mislite ovde probaviti oko mesec dana...

RAKITIN. Da... ali poslovi... tako mu ispalo...

BELJAJEV. A odlazite li nadugo?

RAKITIN. Ne znam... možda nadugo.

BELJAJEV. Dopustite da vas upitam — je li vaša namera poznata Nataliji Petrovnoj?

RAKITIN. Nije. A zašto me vi pitate baš o njoj?

BELJAJEV. Ja? (Malko zbunjen). Tako.

RAKITIN (poćutavši i obazrevši se oko sebe). Aleksije Nikolajeviću, čini mi se da sem vas nema nikog više u sobi; zar nije čudno što mi jedan pred drugim izigravamo komediju, a? kako vi mislite?

BELJAJEV. Ja vas ne razumem, Mihailo Aleksandroviću.

RAKITIN. Zbilja? Vi doista ne razumete zašto ja odlazim?

BELJAJEV. Ne razumem.

RAKITIN. To je čudnovato... Uostalom, gotov sam da vam verujem. Možda vi doista ne znate razlog... Hoćete da vam kažem zašto odlazim?

BELJAJEV. Molim vas.

RAKITIN. Evo, vidite li, Aleksije Nikolajeviću — uostalom, računam na vašu skromnost — vi ste me maločas zastali s Arkadijem Sergejićem... Imali smo dosta važan razgovor. Baš posle toga razgovora odlučio sam se da putujem. I znate li zašto? Ja vam sve ovo govorim zato što vas smatram za plemenita čoveka... On je uobrazio da ja... pa da, da ja volim Nataliju Petrovnu, Kako vam to izgleda, a? Zar ne, kakva čudna misao? Ali sam mu zato zahvalan što nije hteo lisičiti, motriti na nas, šta li, već se prosto i neposredno obratio meni. E pa, recite, šta biste vi učinili na mom mestu? Naravno, njegove sumnje nemaju nikakvog osnova, ali ga one muče... Radi spokojstva svoga prijatelja pošten čovek ume ponekad i da žrtvuje... svoja zadovoljstva. Eto, zbog toga putujem... Uveren sam da ćete odobriti moju odluku, zar ne? Zar ne, vi... vi biste tako isto uradili na mom mestu? Vi biste takođe otputovali?

BELJAJEV (poćutavši). Može biti.

RAKITIN. Meni je vrlo prijatno da to čujem... naravno, ne poričem, u mojoj odluci da se udaljim ima smešna strana, kao da i sam sebe smatram opasnim; ali, vidite li, Aleksije Nikolajeviću, ženina čast je tako važna stvar... A pritom, — ja, razume se, to ne velim za Nataliju Petrovnu — ali ja sam poznavao poštene žene i nevine po srcu, pravu decu po svojem razumu, koje su, baš zbog te čistote i nevinosti, više nego druge bile sposobne da se predadu iznenadnom zanosu... A posle, ko zna? Suvišna opreznost u takvim slučajevima ne smeta, tim pre što... Zbilja, Aleksije Nikolajeviću, vi možda još zamišljate da je ljubav najviša sreća na zemlji?

BELJAJEV (hladno). Ja to još nisam iskusio, ali mislim da je velika sreća za čoveka ako ga voli žena koju on voli.

RAKITIN. Daj Bože da zadržite dugo tako prijatno uverenje! Po mome mišljenju, Aleksije Nikolajeviću, svaka ljubav, srećna kao i nesrećna, prava je beda, kad joj se čovek sav preda... Pričekajte!

Možda ćete još saznati kako te ženske ručice umeju mučiti, s kakvom ljupkom brižljivošću razdiru srce na komade... Pričekajte! Saznaćete koliko se žestoke mržnje krije pod najvatrenijom ljubavi! Vi ćete me se setiti kad, kao što bolnik žudi za zdravljem, budete žudeli za mirom, najbeznačajnijim, najbljutavijim mirom, kad budete zavideli svakom bezbrižnom i slobodnom čoveku... Pričekajte! Doznaćete šta znači pripadati suknji, šta znači biti zarobljen, zaražen ljubavlju — i kako je stidno i mučno to ropstvo!... Saznaćete, najzad, kakve se besmislice kupuju tako skupom cenom... Ali zašto vam ja to sve govorim, vi mi sad nećete poverovati. Stvar je u tome što mi je vrlo prijatno vaše odobravanje... da, da,... u takvim slučajevima treba biti oprezan.

BELJAJEV (koji za sve vreme nije spuštao očiju s Rakitina). Hvala na lekciji, Mihailo Aleksandroviću, iako mi ona nije trebala.

RAKITIN (uzima ga za ruku). Vi me izvinite, molim vas, nisam imao nameru... nije moje da ikome dajem lekcije... Ja sam se samo onako raspričao...

BELJAJEV (s lakom ironijom). Bez ikakvog povoda.

RAKITIN (zbunivši se malko). Upravo bez ikakvog povoda. Hteo sam samo... Vi dosada, Aleksije Nikolajeviću, niste imali prilike da proučavate žene. Žene su vrlo čudan svet.

BELJAJEV. A o kome vi to govorite?

RAKITIN. Tako... ni o kom naročito.

BELJAJEV. O svima uopšte, zar ne?

RAKITIN (smešeći se usiljeno). Da, možda. Ja ni sam ne znam otkud sam zapao u ovaj nastavnički ton, ali dopustite mi da vam na rastanku dam jedan dobar savet. (Zaustavljajući se i mahnuvši rukom). E! Nego uostalom, kakav sam ja savetodavac! Izvinite me, molim vas, zbog moga brbljanja...

BELJAJEV. Naprotiv, naprotiv...

RAKITIN. Dakle, ništa vam ne treba iz varoši?

BELJAJEV. Ništa, hvala. Ali mi je žao što odlazite.

RAKITIN. Najlepša hvala... Verujte, i meni takođe... (Na vrata od kabineta ulaze Natalija Petrovna i Vera. Vera je vrlo tužna i bleda). Vrlo mi je milo što sam se upoznao s vama... (Opet mu steže ruhu).

NATALIJA PETROVNA (gleda neko vreme u oboje pa im prilazi). Dobar dan, gospodo...

RAKITIN (okrećući se brzo). Dobar dan, Natalija Petrovna... Dobar dan, Vera Aleksandrovna... (Beljajev se ćuteći klanja Nataliji Petrovnoj i Veri. On je zbunjen).

NATALIJA PETROVNA (Rakitinu). Šta ima kod vas dobro?

RAKITIN. Ništa...

NATALIJA PETROVNA. A ja i Vera smo se već prošetale po parku... Danas je tako lepo na vazduhu... Lipe tako slatko mirišu... Sve smo ispod lipa šetale... Prijatno je slušati u hladu zujanje pčela nad glavom... (Bojažljivo Beljajevu). Nadali smo se da ćemo vas tamo sresti. (Beljajev ćuti).

RAKITIN (Nataliji Petrovnoj). A! i vi danas obraćate pažnju na lepote prirode... (Poćutavši) Aleksije Nikolajević nije mogao ići u park... On je danas obukao nov kaput...

BELJAJEV (planuvši malko). Naravno, jer imam samo jedan, a u parku se bogami može pocepati... To ste valjda hteli kazati?

RAKITIN (pocrvenevši). O, ne... ja sasvim drugo nešto... (Vera ide ćuteći k divanu nadesno, seda i prihvata se posla. Natalija Petrovna se usiljeno smeši Beljajevu. Kraće, dosta mučno ćutanje. Rakitin nastavlja sa zajedljivom nemarnošću). Ah, pa ja vam i zaboravio kazati, Natalija Petrovna, ja danas putujem...

NATALIJA PETROVNA (nešto uzbuđena). Vi putujete? Kuda?

RAKITIN. U varoš... Poslom.

NATALIJA PETROVNA. Nadam se, ne nadugo?

RAKITIN. Zavisi od poslova.

NATALIJA PETROVNA. Gledajte da se što pre vratite. (Beljajevu, ne gledajući u njega). Aleksije Nikolajeviću, jesu li ono vaši crteži što mi ih je Kolja pokazivao? Jeste li vi ono crtali?

BELJAJEV. Da, molim... ja... besposlice...

NATALIJA PETROVNA. Naprotiv, vrlo je lepo. Vi imate dara.

RAKITIN. Ja vidim da vi kod gospodina Beljajeva svakim danom pronalazite nove vrednosti...

NATALIJA PETROVNA (hladno). Može biti... Tim bolje za njega. (Beljajevu). Vi, verovatno, imate i druge crteže, pokažite mi ih. (Beljajev se klanja).

RAKITIN (koji neprestano stoji kao na iglama). Nego, ja sam se setio da je vreme da se pakujem... Do viđenja. (Ide k vratima od sale).

NATALIJA PETROVNA (za njim). Pa vi ćete se još pozdraviti s nama...

RAKITIN. Dabogme.

BELJAJEV (posle kraće neodlučnosti). Mihailo Aleksandroviću, pričekajte, i ja idem s vama. Imam da vam kažem dve reči...

RAKITIN. A! (Obojica odlaze u salu. Natalija Petrovna ostaje na sredini pozornice; malo posle ona seda nalevo).

NATALIJA PETROVNA (posle kratkog ćutanja). Vera!

VERA (ne dižući glave). Šta želite?

NATALIJA PETROVNA. Vera, tako ti Boga, nemoj biti taka prema meni... tako ti Boga, Vera... Veročka... (Vera ništa ne govori. Natalija Petrovna ustaje, ide preko cele pozornice i tiho klekne pred njom). Vera, oprosti mi: ne plači, Vera. Skrivila sam ti, skrivila. Pa zar mi ne možeš oprostiti?

VERA (kroz suze). Ustanite, ustanite...

NATALIJA PETROVNA. Neću. ustati, Vera, dok mi ne oprostiš. Tebi je teško... ali seti se, zar je meni lakše... seti se, Vera... Ta ti sve znaš... Među nama je samo u tome razlika što ti meni nisi ništa kriva, a ja...

VERA (gorko). Samo ta razlika! Ne, Natalija Petrovna, među nama ima druga razlika... Vi ste danas tako nežni, tako dobri, tako umiljati...

NATALIJA PETROVNA (prekidajući je). Zato što osećam svoju krivicu...

VERA. Zbilja? Samo zbog toga?...

NATALIJA PETROVNA (ustaje i seda pored nje). A kakav drugi uzrok može biti?

VERA. Natalija Petrovna, nemojte me više mučiti, ne ispitujte me...

NATALIJA PETROVNA (uzdahnuvši). Vera! ti mi, vidim, ne možeš oprostiti.

VERA. Vi ste danas tako dobri, tako nežni zato što osećate da ste voljeni.

NATALIJA PETROVNA (zbunjeno). Vera?

VERA (okrećući joj se). Šta, zar to nije istina?

NATALIJA PETROVNA (tužno). Veruj mi, ja i ti smo podjednako nesrećne.

VERA. On vas voli!

NATALIJA PETROVNA. Vera, šta nam je naspelo da jedna drugu mučimo? Vreme je da se i jedna i druga osvestimo. Pomisli u kakvom sam ja položaju, u kakvom smo položaju obe. Pomisli da o našoj tajni, mojom krivicom, naravno, ovde već znaju dva čoveka... (Zastaje). Vera, mesto da mučimo jedna drugu sumnjama i prekorima, zar ne bi bilo bolje da zajedno promislimo o tome kako da izađemo iz ovog teškog položaja... kako da se spasemo! Ili ti misliš da ja mogu podnositi ova uzbuđenja, ove trzavice? Ili si zaboravila ko sam ja? Ali ti me ne slušaš.

VERA (zamišljeno gleda u pod). On vas voli...

NATALIJA PETROVNA. Vera, on će otputovati...

VERA (obrćući se). Ah, ostavite me... (Natalija Petrovna gleda u nju neodlučno. U tom trenutku začuje se glas Islajeva: „Nataša, o Nataša, gde si?”).

NATALIJA PETROVNA (brzo ustaje i prilazi vratima kabineta). Ja sam ovde... Šta želiš?

GLAS ISLAJEVA. Odi ovamo, treba nešto da ti kažem...

NATALIJA PETROVNA. Odmah. (Ona se vraća Veri, pruža joj ruku. Vera se ne miče. Natalija Petrovna uzdiše i odlazi u kabinet).

VERA. (Sama, posle ćutanja). On je voli!.. I ja moram ostati kod nje u kući... O, to je i suviše... (Ona pokriva lice rukama i ostaje nepomična. Na vratima što vode u salu pokazuje se glava Špigeljskog. On se oprezno osvrće i prilazi na prstima Veri, koja ga ne primećuje).

ŠPIGELJSKI (postojavši pred njom, skrštenih ruku i sa zajedljivim osmehom na licu). Vera Aleksandrovna!.. O Vera Aleksandrovna...

VERA (podigavši glavu). Ko je to? VI, doktore?...

ŠPIGELJSKI. Šta je vama, draga gospođice, jeste li bolesni, šta li?

VERA. Ne, nije mi ništa.

ŠPIGELJSKI. Dajdete da vam opipam puls! (Pipa joj puls). Hm! Zašto je tako brz? Ah, vi, draga gospođice, gospođice... Ne slušate me... A već, ako iko, to vam ja želim dobra.

VERA (pogledavši odlučno u njega). Ignjatije Iliću...

ŠPIGELJSKI (hitro). Slušam, Vera Aleksandrovna... Kakav je to pogled, za ime Boga... Slušam.

VERA. Onaj gospodin... Boljšincov, vaš poznanik, doista je dobar čovek?

ŠPIGELJSKI. Moj prijatelj Boljšincov? Najodlučniji, najpošteniji čovek... Uzor i primer vrline.

VERA. On nije zao?

ŠPIGELJSKI. Ne može bolji biti, zaboga. To nije čovek, to je testo. Treba samo uzeti pa mesiti. Još jedan takav dobričina ne može se naći danju ni sa svećom. Golub, a ne čovek.

VERA. Vi jamčite za njega?

ŠPIGELJSKI (meće jednu ruku na srce, a drugu diže uvis). Kao za samog sebe!

VERA. U tom slučaju, možete mu reći... da sam gotova da se udam za njega.

ŠPIGELJSKI (s radosnim čuđenjem). Ta je li moguće?

VERA. Samo što može pre — čujete li? — što pre može...

ŠPIGELJSKI. Sutra, ako hoćete... Nego šta!: Bravo, Vera Aleksandrovna! Junak devojka! Ovaj čas trčim k njemu. Ala ću ga obradovati!... Gle kako je to ispalo neočekivano! Ta on vas bezgranično voli,. Vera Aleksandrovna...

VERA (netrpljivo). Ja vas to ne pitam, Ignjatije Iliću...

ŠPIGELJSKI. Kako znate, Vera Aleksandrovna,. kako znate. Tek, s njim ćete biti srećni, pa ćete mi zahvaljivati, videćete... (Vera pravi opet nestrpljiv pokret). Nu, ćutim, ćutim... Dakle, mogu mu reći...

VERA. Možete, možete.

ŠPIGELJSKI. Vrlo dobro. Dakle, ja sad idem. Do viđenja. (Osluškuje). Baš neko ovamo ide. (Ide u kabinet i na putu pravi za svoj račun začuđenu grimasu). Do viđenja. (Odlazi).

VERA (gledajući za njim). Sve na svetu radije nego da ovde ostanem... (Ustaje). Da, odlučila sam se. Neću ostati u ovoj kući... ni za što. Ne mogu podnositi njen krotki pogled, njen osmeh, ne mogu videti kako ona sva uživa, sva se mazi u svojoj sreći... Ta ona je srećna, pa ma koliko se prenemagala kao da je tužna i žalosna... Njena nežnost mi je nepodnošljiva... (Na vratima od sale pokazuje se Beljajev. On se obzire, pa prilazi Veri).

BELJAJEV (poluglasno). Vera Aleksandrovna, vi ste sami?

VERA (osvrće se, stresa se, pa poćutavši malo, govori). Da.

BELJAJEV. Milo mi je što ste sami... Inače ne bih došao ovamo. Vera Aleksandrovna, došao sam da se oprostim s vama.

VERA. Da se oprostite?

BELJAJEV. Da, ja putujem.

VERA. Vi putujete? I vi putujete?

BELJAJEV. Da... i ja. (Sa jakim unutrašnjim uzbuđenjem). Eto, vidite li, Vera Aleksandrovna, ja ne mogu ovde ostati. Moje prisustvo je već i onako počinilo ovde mnogo nevolja. Sem toga što sam, ni sam ne znajući kako, uzbunio vaš mir i mir Natalije Petrovne, ja sam još i pokvario starinske, prijateljske veze. Zbog mene g. Rakitin odlazi odavde, vi ste se posvađali sa svojom dobrotvorkom... Vreme je da se sve to prekine. Posle moga odlaska nadam se da će se opet sve umiriti i urediti... Nije moj posao da zavrćem pamet bogatim gospođama i mladim devojkama... Vi ćete me zaboraviti1 i vremenom ćete se možda čuditi kako se to sve moglo desiti... mene to čak i sad čudi... Neću da vae varam, Vera Aleksandrovna: meni je strašno, mene je strah ostati ovde... Ja ne mogu ni za što odgovarati... Ja, znate, nisam navikao na sve to. Meni je nelagodno... sve mi se čini da svi gledaju u mene... A naposletku, meni će biti nemoguće... sad... s vama obema...

VERA. O, što se mene tiče, ne brinite se! Ja neću dugo ovde ostati.

BELJAJEV. Kako?

VERA. To je moja tajna. Ali ja vam neću smetati, verujte.

BELJAJEV. E pa eto vidite, kako da ne putujem? Promislite sami. Kao da sam čumu doneo u ovu kuću; svi beže odavde... Nije li bolje da se ja sam izgubim dok još ima vremena? Maločas sam imao dug razgovor s g. Rakitinom. Ne možete zamisliti koliko je bilo gorčine u njegovim rečima... A on se s pravom šalio na račun moga novog kaputa... On ima pravo. Da, ja moram putovati. Hoćete li mi verovati, Vera Aleksandrovna, jedva čekam taj trenutak kad ću juriti u kolima drumom... Meni je ovde zagušljivo, hteo bih vazduha. Ne mogu izdržati, tako mi je gorko i u isto vreme tako lako, kao čoveku koji se sprema na daleki put, preko mora! Mučno mu je rastati se s prijateljima, teško mu je, a međutim more tako veselo šumi, vetar mu tako sveže duva u lice, da mu krv i nehotice igra u žilama, ma koliko

da mu je teško u srcu... Da, ja konačno odlazim. Vratiću se u Moskvu, svojim drugovima, pa ću početi raditi...

VERA. Vi je, znači, volite, Aleksije Nikolajeviću; vi je volite, a međutim odlazite.

BELJAJEV. Ta ostavite, Vera Aleksandrovna, pa što to? Zar vi ne vidite da je sve svršeno? Sve je buknulo i ugasilo se kao varnica. Rastanimo se kao prijatelji. Vreme je. Ja sam se osvestio. Ostajte zdravo, budite srećni, videćemo se kadgod... Ja vas nikad neću zaboraviti, Vera Aleksandrovna... Ja sam vas mnogo zavoleo, verujte... (Steže joj ruku i dodaje brzo). Dajte od moje strane ovo pisamce Nataliji Petrovnoj...

VERA (pogledavši zbunjeno u njega). Pisamce?

BELJAJEV. Da... ja se ne mogu s njom oprostiti.

VERA. Pa zar vi sad odmah putujete?

BELJAJEV. Sad odmah... Ja nikome nisam ništa o tome rekao... izuzev jedino Mihaila Aleksandrovića. On mi odobrava. Ja ću sad odavde poći peške do Petrovskog. U Petrovskom ću pričekati Mihaila Aleksandrovića, pa ćemo zajedno ići u varoš. Iz varoši ću se javiti pismom. Moje stvari će mi se poslati. Kao što vidite, sve je već udešeno... Uostalom, možete pročitati to pismo. U njemu su svega dve reči.

VERA (uzimajući od njega pisamce). I vi doista odlazite?...

BELJAJEV. Da, da... Predajte to pisamce i recite... Ne, nemojte joj ništa govoriti. Našto? (Osluškujući). Ovamo neko ide. Zbogom... (Pojuri vratima, zaustavlja se za trenutak na pragu, pa trči napolje. Vera ostaje s pisamcetom u ruci. Iz salona izlazi Natalija Petrovna).

NATALIJA PETROVNA (prilazeći Veri). Veročka... (Zagleda se u nju pa zastaje). Šta je tebi? (Vera joj ćuteći pruža pisamce). Pisamce?... Od koga?

VERA (prigušeno). Pročitajte.

NATALIJA PETROVNA. Ti me plašiš. (Čita u sebi pisamce pa najedared pritiskuje obe ruke na lice i pada u fotelju. Dugo ćutanje).

VERA (približujući joj se). Natalija Petrovna...

NATALIJA PETROVNA (ne skidajući ruku s lica). On odlazi!... On se nije hteo čak ni oprostiti sa mnom... O! s vama se bar oprostio!

VERA (tužno). On mene nije voleo.

NATALIJA PETROVNA (uklanja ruku i ustaje). Ali on nema prava da tako otputuje... Ja hoću... On ne može tako... Ko mu je dopustio da tako glupo prekine... To je, naposletku, preziranje... Ja... otkud on zna da se ja nikad ne bih odlučila... (Klone u fotelju). Bože moj, Bože moj!... Bože moj!...

VERA. Natalija Petrovna, vi ste mi sami maločas govorili da on mora putovati... Setite se.

NATALIJA PETROVNA. Vama je sad, lako... On odlazi... Sad smo mi obadve ravne... (Glas joj se prekida).

VERA. Natalija Petrovna, vi ste mi maločas govorili... evo vaših sopstvenih reči; mesto da mučimo jedna drugu, zar nije bolje da zajedno promislimo o tome kako da izađemo iz ovog položaja, kako da se spasemo... Sad smo spasene.

NATALIJA PETROVNA (okrećući se skoro s mržnjom od, nje). Ah...

VERA. Ja vas razumem, Natalija Petrovna... Ne uznemirujte se... Neću vas dugo mučiti svojim prisustvom. Mi zajedno ne možemo živeti.

NATALIJA PETROVNA (hoće da joj pruži ruku, koja joj pada na kolena). Zašto tako govoriš, Veročka?... Nećeš me valjda i ti ostaviti? Da, imaš pravo, mi smo sad spasene. Sve je svršeno... sve je opet u redu...

VERA (hladno). Ne uzrujavajte se, Natalija Petrovna. (Vera ćuteći gleda u nju. Iz kabineta izlazi Islajev.)

ISLAJEV (gledajući neko vreme u Nataliju Petrovnu, poluglasno Veri). Zar ona zna da on odlazi?

VERA (dvoumeći se). Da... zna.

ISLAJEV (za sebe). Pa zašto je on to tako brzo... (Glasno). Nataša!... (Uzima je za ruku. Ona podiže glavu). To sam ja, Nataša. (Ona se upinje da se osmehne). Ti si bolesna, dušo moja? Ja bih ti savetovao da prilegneš, bogami...

NATALIJA PETROVNA. Ja sam zdrava, Arkadije... Nije to ništa.

ISLAJEV. Ipak, ti si bleda... Zbilja, poslušaj me... Odmori se malo.

NATALIJA PETROVNA. Pa dobro. (Hoće da ustane, a ne može).

ISLAJEV (pomažući joj). Eto, vidiš... (Ona se naslanja na njegovu ruku). Hoćeš da te odvedem?

NATALIJA PETROVNA. O! ja još nisam tako slaba! Hajdemo, Vera... (Polazi u kabinet. Iz sale izlazi Rakitin. Natalija Petrovna zastaje).

RAKITIN. Došao sam, Natalija Petrovna...

ISLAJEV. (Prekidajući ga). A, Michel! Hodi-de ovamo! (Odvodi ga u stranu — pa poluglasno, ljutito). Zašto si joj odmah sve rekao? Pa ja sam te,. kanda, molio! Šta si imao da se žuriš?... Zastao sam je ovde tako uzbuđenu...

RAKITIN (začuđeno). Ja te ne razumem.

ISLAJEV. Tisi rekao Nataši da odlaziš...

RAKITIN. Ti dakle računaš da se ona zbog toga uzbudila?

ISLAJEV. Tsss! — Ona nae gleda. (Glasno). Ti ideš u svoju sobu, Nataša?

NATALIJA PETROVNA. Da... idem...

RAKITIN. Zbogom, Natalija Petrovna! (Natalija Petrovna hvata za kvaku od vrata — i ništa ne odgovara).

ISLAJEV (mećući ruku na Rakitinovo rame). Nataša, znaš li da je ovo jedan od najboljih ljudi...

NATALIJA PETROVNA (s iznenadnom žestinom). Da — znam, on je divan čovek — svi ste vi divni ljudi... svi, svi, a međutim... (Ona najednom krije lice rukama, gura vrata kolenom i brzo odlazi. Vera izlazi za njom. Islajev seda ćuteći za sto, nalaktivši se).

RAKITIN (gleda neko vreme u njega, pa s gorkim osmehom sleže ramenima). Kakav je moj položaj! Divan, nema se šta reći! Bogami, čak me osvežava. I kakav rastanak posle četiri godine ljubavi? Lepo, vrlo lepo, kako i treba brbljivcu. Pa hvala Bogu, sve ide na bolje. Bilo je vreme da se prekinu ti bolesni, ti jektičavi odnosi. (Glasno Arkadiju). E pa, Arkadije, zbogom!

ISLAJEV (podiže glavu. U očima mu suze). Zbogom, brate. — A ono, znaš — nije sasvim lako. Nisam se nadao, brate. Kao grom iz vedra neba. No, samleće se... biće brašno. Pa ipak, hvala, hvala ti! Ti si zaista prijatelj!

RAKITIN (za se kroz zube). Ovo je i suviše. (Otsečno). Zbogom. (Hoće da ide u salu... Na susret mu istrčava Špigeljski).

ŠPIGELJSKI. Šta je to? Rekli mi da je Nataliji Petrovnoj zlo...

ISLAJEV (ustajući). Ko vam je rekao?

ŠPIGELJSKI. Devojka... sobarica...

ISLAJEV. Ne, nije to ništa, doktore. Ja mislim, bolje je da sad ne uznemiravate Natašu...

ŠPIGELJSKI. A! pa vrlo dobro! (Rakitinu). Vele da putujete u varoš?

RAKITIN. Da, poslom.

ŠPIGELJSKI. A! poslom!... (U tom trenutku iz sale upadaju zajedno Ana Semjonovna, Lizaveta Bogdanovna, Kolja i Šaf).

ANA SEMJONOVNA. Šta je to? šta je to? šta je s Natašom?

KOLJA. Šta je s mamicom? Šta je njoj?

ISLAJEV. Nije joj ništa... Sad sam je video... Šta je vama?

ANA SEMJONOVNA. Ta zaboga, Arkaša, rečeno nam je da je Nataši rđavo...

ISLAJEV. A vi ste badava poverovali.

ANA SEMJONOVNA. Pa zašto se ti tako žestiš, Arkaša? Razumljivo je naše interesovanje!

ISLAJEV. Naravno... naravno...

RAKITIN. Nego, vreme je da putujem.

ANA SEMJONOVNA. Vi putujete?

RAKITIN. Da... putujem.

ANA SEMJONOVNA (za sebe). A! E sad razumem.

KOLJA (Islajevu). Tatice...

ISLAJEV. Šta je?

KOLJA. Zašto je otišao Aleksije Nikolajević?

ISLAJEV. Kuda je otišao?

KOLJA. Ne znam... Poljubio me, metnuo kačket pa otišao... A sad je čas ruskog jezika.

ISLAJEV. On će se, verovatno, sad vratiti... Uostalom, možemo poslati po njega...

RAKITIN (poluglasno Islajevu). Nemoj slati po njega, Arkadije, on se neće vratiti. (Ana Semjonovna se trudi da čuje; Špigeljski šapuće s Lizavetom Bogdanovnom).

ISLAJEV. Šta to znači?

RAKITIN. I on odlazi.

ISLAJEV. Odlazi... kuda?

RAKITIN. U Moskvu.

ISLAJEV. Kako u Moskvu? Ama šta je to danas, jeste li svi poludeli, šta li?

RAKITIN (spustivši još više glas). Nek ostane među nama... Veročka se zaljubila u njega... Pa se on, kao pošten čovek, odlučio da se udalji. (Islajev, raširivši ruke, klone u fotelju). Sad razumeš zašto...

ISLAJEV (skačući). Ja? ja ništa ne razumem. Sve mi se u glavi vrti. Šta se tu može razumeti? Svi beže kud koji, kao jarebice, a sve zato što su pošteni ljudi... I sve to ujedanput, istog dana...

ANA SEMJONOVNA (zalazeći sa strane). Ama šta je to? Veliš da gospodin Beljajev...

ISLAJEV (viče nervozno). Ništa, mama, ništa! G-n Šaf, izvolite sad raditi s Koljom, mesto g-na Beljajeva. Izvolite ga izvesti.

ŠAF. Rasumem... (Uzima Kolju za ruku).

KOLJA. Ali, tatice...

ISLAJEV (viče). Odlazi, odlazi! (Šaf izvodi Kolju). A tebe, Rakitin, ja ću ispratiti... Narediću da se osedla konj, čekaću te kod brane... A vi, mamice, za to vreme, tako vam Boga, nemojte uznemiravati Natašu — pa ni vi, doktore... Matvej! Matvej! (Odlazi brzo. Ana Semjonovna dostojanstveno i tužno seda. Lizaveta Bogdanovna stoji pozadi nje. Ana Semjonovna podiže pogled u nebo, kao da želi doći k sebi od svega što se dešava oko nje).

ŠPIGELJSKI (kradom i lukavo Rakitinu). A šta velite, Mihailo Aleksandroviću, je li po volji da vas odvezem na novoj trojki do druma?

RAKITIN. A!... Zar ste već dobili konje?

ŠPIGELJSKI (skromno). Ja sam se s Verom Aleksandrovnom sporazumeo... Dakle, je li po volji?

RAKITIN. Pa dobro! (Klanja se Ani Semjonovnoj). Ana Semjonovna, moje poštovanje...

ANA SEMJONOVNA (još jednako dostojanstveno, ne dižući se s mesta). Zbogom, Mihailo Aleksandroviću... Želim vam srećan put...

RAKITIN. Najlepše zahvaljujem! Lizaveta Bogdanovna... (Klanja joj se. Ona mu odgovara reveransom. On odlazi u salu).

ŠPIGELJSKI (prilazeći ruci Ane Semjonovne). Zbogom, gospođo...

ANA SEMJONOVNA (manje dostojanstveno, ali ipak strogo). A! I vi odlazite, doktore?

ŠPIGELJSKI. Da, molim... Bolesnici, znate, ovaj... Pritom, kao što vidite, moje prisustvo ovde nije potrebno. (Klanjajući se, lukavo žmiri Lizaveti Bogdanovnoj, koja mu odgovara osmehom). Do viđenja... (Istrčava za Rakitinom).

ANA SEMJONOVNA (pušta ga da izađe, pa, skrstivši ruke, polako se okreće Lizaveti Bogdanovnoj). Šta vi o svemu ovome mislite, mila moja, a?

LIZAVETA BOGDANOVNA (uzdahnuvši). Ne znam šta da vam kažem, Ana Semjonovna.

ANA SEMJONOVNA. Čula si, i Beljajev odlazi...

LIZAVETA BOGDANOVNA (uzdahnuvši opet). Ah, Ana Semjonovna, možda i ja neću dugo ovde ostati... I ja odlazim. (Ana Semjonovna s neiskazanim čuđenjem gleda u nju. Lizaveta Bogdanovna stoji pred njom, ne dižući očiju).

1850 g.

PALANČANKA
Komedija u jednom činu

— Preveo D-r Miloš S. Moskovljević —

RADNA LICA:

Aleksije Ivanović STUPENĐEV, sreski činovnik, 48 godina
DARJA IVANOVNA, njegova žena, 28 godina
MIŠA, dalji rođak Darje Ivanovne, 19 godina
GRAF LJUBIN [83] Valerijan Nikolajević Ljubin, 49 godina
Grafov LAKEJ, 30 godina
VASILJEVNA, kuvarica Stupenđeva, 50 godina
APOLON, dečak Stupenđeva, 17 godina

Dešava se u sreskoj varoši, u kući Stupenđeva.

Pozornica pretstavlja salon u kući činovnika koji nije bogat. Pravo — vrata za pretsoblje, desno — za kabinet; levo dva prozora i vrata za bašticu. Levo u uglu niski zakloni; napred divan, dve stolice, stočić i đerđef; desno, u drugom redu, omanji fortepijano; napred sto i stolica.

PRVA POJAVA

Za đerđefom sedi Darja Ivanovna. Obučena je vrlo prosto, ali ukusno. Na divanu sedi Miša. On mirno čita neku knjigu.

DARJA IVANOVNA (ne dižući očiju i nastavljajući šiti). Mišo!
MIŠA (ispuštajući knjigu).. Izvolite?
DARJA IVANOVNA. Vi ste... išli do Popova?
MIŠA. Išao sam, molim.
DARJA IVANOVNA. Šta vam je rekao?
MIŠA. On je rekao, molim, da će sve biti poslato u redu. Naročito sam ga molio za crno vino. Budite bez brige, kaže mi on.

(Poćutavši). Dopustite da vas upitam, Darja Ivanovna: vi nekog očekujete?

DARJA IVANOVNA. Očekujem.

MIŠA (opet poćutavši). Smem li znati koga?

DARJA IVANOVNA. Vi ste radoznali. Uostalom, niste brbljivi, pa vam mogu reći koga čekam. Grafa Ljubina.

MIŠA. Kako, molići, onoga bogatog gospodina što je nedavno doputovao na svoje imanje?

DARJA IVANOVNA. Njega.

MIŠA. Njega upravo čekaju u krčmi kod Kulješkina, molim. Ali dopustite da vas upitam: zar se vi s njim poznajete?

DARJA IVANOVNA. Sad ne.

MIŠA. A, znači, ranije?

DARJA IVANOVNA. Vi mene ispitujete?

MIŠA. Izvinite, molim. (Poćutavši). Uostalom, i ja sam glup. Pa on mora da je sin Katarine Dmitrijevne, vaše dobrotvorke.

DARJA IVANOVNA (pogledavši ga). Jest, moje dobrotvorke. (Iza kulisa se čuje glas Stupenđeva: „Nije naredila? Zašto nije naredila?”).

DARJA IVANOVNA. Šta je to tamo?

DRUGA POJAVA

Isti i Stupenđev s Vasiljevnom. Oni izlaze na vrata od kabineta. Stupenđev samo u prsniku; Vasiljevna drži u rukama redengot.

STUPENĐEV (Darji Ivanovnoj). Daša, je li istina da si ti naredila... (Miša ustaje i poklanja se). O, dobar dan, Mišo, zdravo. Je li istina da si naredila ovoj ženi (pokazuje na Vasiljevnu) da mi danas ne da moj bešmet, a?

DARJA IVANOVNA. Ja joj danas nisam naređivala.

STUPENĐEV (s pobedničkim licem, obraćajući se Vasiljevnoj). A? Šta veliš?

DARJA IVANOVNA. Ja sam joj samo rekla da te zamoli da danas ne oblačiš svoj bešmet...

STUPENĐEV. A šta fali mome bešmetu? On je tako šaren, s arabeskama. Pa ti si mi ga sama poklonila.

DARJA IVANOVNA. Ali koliko već ima vremena otada!

VASILJEVNA. Ta oblačite, oblačite redengot, Aleksije Ivanoviću... Boga mi, zašto ne... Lep, šaren! Na laktovima prodrt; a odostrag je takav da je ružno videti.

STUPENĐEV (oblačeći redengot). A ko ti kaže da gledaš u mene odostrag? Lakše, lakše! zar nisi čula? treba da me moliš.

VASILJEVNA. E, već vi... (Odlazi).

STUPENĐEV (za njom). Ne pričaj, ženo!

TREĆA POJAVA

Isti, sem Vasiljevne.

STUPENĐEV. Đavo da ga nosi, strašno seče pod pazuhom! Ah ti prokleti krojači... sve ti se čini da će te povući gore na konopcu. Bogami, Daša, ne razumem otkud ti je palo na pamet da me udesiš u redengot; pa sad je skoro jedanaest sati, vreme je da idem na dužnost, pa ću inače morati obući frak.

DARJA IVANOVNA. Imaćemo možda gostiju.

STUPENĐEV. Gostiju? Kakvih gostiju?

DARJA IVANOVNA. Graf Ljubin. Ti ga valjda znaš?

STUPENĐEV. Ljubin? Kako da ne! Dakle njega čekaš?

DARJA IVANOVNA. Njega. (Pogledavši u njega). Šta ima tu čudno?

STUPENĐEV. U tome nema ništa čudno, slažem se potpuno s tobom; ali dopusti da ti primetim, dušo moja, to je sasvim nemoguće.

DARJA IVANOVNA. A zašto?

STUPENĐEV. Nemoguće, potpuno nemoguće. Otkud on da dođe?

DARJA IVANOVNA. Treba će mu da razgovara s tobom.

STUPENĐEV. Recimo, recimo, ali to ništa ne dokazuje, sasvim ništa ne dokazuje. On će me pozvati k sebi. Prosto će me pozvati.

DARJA IVANOVNA. Ja i on smo se poznavali: on me je viđao u kući svoje matere.

STUPENĐEV. I to ništa ne dokazuje. Kako ti misliš, Mišo?

MIŠA. Ja, molim? Ja ništa ne mislim, molim.

STUPENĐEV (ženi). Eto, vidiš li?... On neće doći. Zaboga, kako to...

DARJA IVANOVNA. Pa dobro, može biti, može biti; samo ti nemoj skidati redengot...

STUPENĐEV (poćutavši). Uostalom, ja se potpuno s tobom slažem. (Hodajući po sobi). Zato su još odjutros ovde podigli takvu prašinu... Oh, ta čistota! I ti si se tako udesila!

DARJA IVANOVNA. Alexis, molim te, bez primedaba.

STUPENĐEV. Pa da, da. Naravno, bez primedaba... Gle ti toga grafa, čim je počeo propadati a on izvoleo i do nas. A je li mlad?

DARJA IVANOVNA. On je mlađi od tebe.

STUPENĐEV. Hm... Potpuno se slažem s tobom... zato li si ti juče jednako na fortepijanu onako... (razvodi rukama). Da, da. (Pevuši kroz zube).

MIŠA. Ja sam danas išao kod Kulješkina, molim. Pa njih tamo čekaju!

STUPENĐEV. Čekaju? Pa neka ga čekaju. (Ženi). Pa kako ga ja to nisam nikad video kod Katarine Dmitrijevne?

DARJA IVANOVNA. On je tada bio u službi u Petrogradu.

STUPENĐEV. Hm... On, vele, sad ima visok čin. I ti misliš da će on doći? Zaboga, zaboga.

ČETVRTA POJAVA

Isti; iz pretsoblja izlazi Apolon; na njemu je plava livreja s belim dugmadima, vrlo nevešto skrojena; lice mu izražava tupu začuđenost.

APOLON (tajanstveno Stupenđevu). Traži vas nekakav gospodin.

STUPENĐEV (trgnuvši se). Kakav gospodin?

APOLON. Ne znam, molim, sa šeširom i s bakenbardima.

STUPENĐEV (uzbuđeno). Zamoli ga da uđe. (Apolon tajanstveno pogleda na Stupekđeva i izlazi.) Zar odista graf?

PETA POJAVA

Isti; iz pretsoblja izlazi grafov lakej. Odeven je putnički, kicoški i ne skida šešir. Iza vrata radoznalo izviruju Vasiljevna i Apolon.

LAKEJ (s nemačkim izgovorom). Stanuje li ovde gospodin Stupenđev, činovnik?
STUPENĐEV. Stanuje. Šta želite?
LAKEJ. Vi ste gospodin Stupenđev?
STUPENĐEV. Ja sam. Šta želite?
DARJA IVANOVNA. Aleksije Ivaniću!
LAKEJ. Graf Ljubin je stigao i naredio da vas zamolim da dođete do njega.
STUPENĐEV. A vi od njega dolazite?
DARJA IVANOVNA. Aleksije Ivaniću, hodite ovamo.
STUPENĐEV (prilazi joj). Šta je?
DARJA IVANOVNA. Kažite mu da skine šešir.
STUPENĐEV. Misliš? Hm... Da, da... (Prilazeći lakeju). Ne nalazite li da će vam ovde biti vrućina... (Pokazujući rukom na šešir).
LAKEJ. Ovde nije vrućina. Dakle, vi ćete odmah doći?
STUPENĐEV. Ja... (Darja Ivanovna mu daje znak). A dopustite da vas upitam: ko ste vi upravo?
LAKEJ. Ja sam najmljeni služitelj njihove svetlosti... kamerdiner.
STUPENĐEV (planuvši najedared). Skini šešir, skini šešir, skini šešir, kaže ti se. A njihovoj svetlosti kaži da ću ja odmah...
DARJA IVANOVNA (ustajući). Recite grafu da je moj muž sad zauzet i ne može izlaziti iz kuće. A ako graf želi da ga vidi, neka izvoli sam ovamo. Idite. (Lakej izlazi).

ŠESTA POJAVA

Isti, bez lakeja.

STUPENĐEV (Darji Ivanovnoj). Ipak, Daša, meni se sve čini da ti, ovaj... (Darja Ivanovna hoda tamo amo). Uostalom, ja se s tobom potpuno slažem. A što sam ga izgrdio, a? Prosto sam ga ubrisao, kao što se kaže. Tako je bezobrazan! (Miši). Zar nije dobro?
MIŠA. Dobro je, moliću, Aleksije Ivaniću, vrlo dobro.
STUPENĐEV. Nego kako!

DARJA IVANOVNA. Apolon!

SEDMA POJAVA

Isti i Apolon; za njim Vasiljevna.

DARJA IVANOVNA (pošto je gledala neko vreme u Apolona). Ne, ti si odveć smešan u toj livreji. Bolje je da se i ne pojavljuješ.

VASILJEVNA. Ta u čemu je smešan, matuška? Čovek kao i svi drugi, a još i moj nećak...

STUPENĐEV. Ženo, ne pričaj.

DARJA IVANOVNA (Apolonu). Okreni se! (Apolon se obrće). Ne, ti se apsolutno ne smeš pojavljivati na oči grafu. Odlazi, pa se sakri gdegod... A ti, Vasiljevna, posedi u pretsoblju, molim te.

VASILJEVNA. Pa ja, matuška, imam posla u kuhinji.

STUPENĐEV. Ako ti kaže da radiš, ženo.

VASILJEVNA. Ta zaboga...

STUPENĐEV. Ne pričaj, ženo! Stidi se! Marš oboje! (Vasiljevna i Apolon odlaze).

OSMA POJAVA

Isti, bez Vasiljevne i Apolona.

STUPENĐEV (Darji Ivanovnoj). Dakle, ti doista misliš da će graf sad doći?

DARJA IVANOVNA. Mislim.

STUPENĐEV (hoda). Ja sam uzrujan. On će doći ljut... ja sam uzrujan.

DARJA IVANOVNA. Molim te, budi što mirniji i hladnokrvniji.

STUPENĐEV. Razumem... ja sam uzbuđen... (Darji Ivanovnoj). Zašto me nisi pustila k njemu?

DARJA IVANOVNA. To je već moja stvar. Ne zaboravi da si ti njemu potreban.

STUPENĐEV. Ja njemu potreban... Uzrujan sam... Šta je to?

DEVETA POJAVA

Isti i Apolon.

APOLON (s neobično uznemirenim licem). Nisam uspeo da se sakrijem. Došao gospodin. Nisam uspeo da se sakrijem.

STUPENĐEV (šapatom). No, odlazi brzo odavde! (Gura ga u kabinet).

APOLON. Nisam uspeo, a Vasiljevna je otišla u kuhinju. (Nestaje ga).

DESETA POJAVA

Isti, bez Apolona.

LJUBINOV GLAS (iza kulisa). Šta to znači? Zar nikog nema? Zašto je onaj momak pobegao?

STUPENĐEV (očajno Darji Ivanovnoj). Vasiljevna je otišla u kuhinju!

LJUBINOV GLAS. Momče!

DARJA IVANOVNA. Mišo, idite, otvorite.

JEDANAESTA POJAVA

Isti i graf Ljubin, kome Miša otvara vrata. On je obučen kicoški i malko preterano, kao što se obično odevaju „bel-omi” kad počinju stariti.

MIŠA. Izvolite.

GRAF LJUBIN. Je li ovde gospodin Stupenđev?

STUPENĐEV (klanjajući se zbunjeno). Ja sam Stupenđev.

GRAF LJUBIN. Vrlo mi je milo. Ja sam graf Ljubin. Poslao sam vam svoga čoveka; ali vi niste hteli doći k meni.

STUPENĐEV. Izvinite, vaša svetlosti. Ja...

GRAF LJUBIN (okrećući se, hladno se klanja Darji Ivanovnoj, koja se malo odmakla u stranu). Moje poštovanje. Istinu da kažem, bio sam začuđen. Je li istina da imate službu, službu?

STUPENĐEV. Tačno, vaša svetlosti, službu.

GRAF LJUBIN. Može biti, ne poričem; ali mi izgleda da neki ljudi mogu ostaviti službu, naročito kad... vas mole... (Iz pretsoblja izlazi Vasiljevna. Stupenđev joj daje znake da odlazi). Kad... (Ljubin se začuđeno osvrće; Vasiljevna gleda u njega izbečeno pa beži. Ljubin se s osmehom obraća Stupenđevu).

STUPENĐEV. Nije to ništa, vaša svetlosti. To tako, žena došla pa otišla; na žalost došla i na sreću otišla. Nego, dopustite, bolje da vam pretstavim svoju suprugu...

GRAF LJUBIN (skoro ne gledajući u nju, hladno se klanja). A? Vrlo mi je milo.

STUPENĐEV. Darja Ivanovna, vaša svetlosti, Darja Ivanovna.

GRAF LJUBIN (i dalje hladno). Vrlo mi je milo, vrlo mi je milo; ali ja sam došao...

DARJA IVANOVNA (skromnim glasom). Vi me niste poznali, grafe?

GRAF LJUBIN (osvrćući se). Ah, Bože moj... Dopustite, doista... Darja Ivanovna! Gle neočekivanog susreta! Koliko leta, koliko zima... Jeste li vi to? Recite!

DARJA IVANOVNA. Da, molim, grafe, odavno se nismo videli. Očevidno sam se mnogo promenila otada.

GRAF LJUBIN. Zaboga, vi ste se samo prolepšali. A ja, e to je druga stvar!

DARJA IVANOVNA (bezazleno). Vi se nimalo niste promenili, grafe.

GRAF LJUBIN. O, koješta! Ali meni je sad vrlo prijatno što vaš muž nije hteo da dođe k meni: to mi je dalo priliku da obnovim poznanstvo s vama. Ta mi smo stari prijatelji.

STUPENĐEV. Pa to je, vaša svetlosti, ona...

DARJA IVANOVNA (prekidajući ga brzo). Stari prijatelji... Vi se, grafe, mora biti, za sve vreme niste setili... vaših starih prijatelja?

GRAF LJUBIN. Ja? Naprotiv, naprotiv. Moram priznati da se nešto ne sećam za koga ste se udali... Pokojna mama mi je pisala nekako pred samu svoju smrt... ali...

DARJA IVANOVNA. A kako i da ne zaboravite na nas u Petrogradu, i otmenom svetu? A eto mi, siroti palančani — mi ne zaboravljamo.

GRAF LJUBIN. Ne, uveravam vas. (Poćutavši). Verujte, ja sam se uvek najživlje interesovao vašom sudbinom i vrlo mi je milo što vas sad vidim. (traži reč) u osiguranom položaju...

STUPENĐEV (klanjajući se sa zahvalnošću). Potpuio, potpuno osiguranom, vaša svetlosti. Jedino — sirotinja, oskudica — to je nevolja!

GRAF LJUBIN. Pa da, pa da. (Poćutavši). Nego (obraćajući se Stupenđevu), dopustite da doznam vaše ime i prezime po ocu?

STUPENĐEV (klanjajući se). Aleksije Ivanić, vaša svetlosti, Aleksije Ivanić.

GRAF LJUBIN. Ljubezni Aleksije Ivaniću, treba da govorim s vama o jednoj stvari... Ja mislim da taj razgovor ne može zanimati vašu suprugu... pa ne bi li bolje bilo, znate... da se udaljimo, da ostanemo nasamo neko vreme, a?... Pa ćemo ja i vi razgovarati...

STUPENĐEV. Kako vašoj svetlosti bude po volji... Daša... (Darja Ivanovna hoće da izađe).

GRAF LJUBIN. O, ne, zaboga, ne uznemirujte se, ostanite... ja i Aleksije Ivanić možemo izaći, mi ćemo otići u vašu sobu, Aleksije Ivaniću, hoćete li?

STUPENĐEV. U moju sobu... hm... u moj kabinet, to jest...

GRAF LJUBIN. Da, da, u vaš kabinet...

STUPENĐEV. Kako je po volji vašoj svetlosti... ali...

GRAF LJUBIN (Darji Ivanovnoj). A mi ćemo se, Darja Ivanovna, još videti... nadam se. (Darja Ivanovna seda). Do viđenja. (Stupenđevu). Kuda da idem — ovuda? (Pokazuje šeširom na vrata od kabineta).

STUPENĐEV. Ovuda, molim... ali... vaša svetlosti...

GRAF LJUBIN (ne slušajući ga). Vrlo dobro, vrlo dobro... (Ide u kabinet, za njim Stupenđev, koji, odlazeći, daje nekakve znake ženi. Darja Ivanovna ostaje zamišljena i gleda za njim. Posle nekoliko sekundi iz kabineta izleće kao strela Apolon i beži u pretsoblje. Darja Ivanovna zadrhti, osmehne se, pa se opet zadubi u razmišljanje).

DVANAESTA POJAVA

Darja Ivanovna i Miša.

MIŠA (prilazeći joj). Darja Ivanovna!

DARJA IVANOVNA (trgnuvši se). Šta je?

MIŠA. Dopustite da vas upitam, jeste li se odavno videli s njihovom svetlošću, molim?

DARJA IVANOVNA. Odavno, ima dvanaest godina.

MIŠA. Dvanaest godina! Ta šta kažete! I za sve to vreme jeste li dobijali od njih kakvih vesti, molićui?

DARJA IVANOVNA. Ja? Nikakvih. On je o meni mislio toliko isto koliko o kineskom caru.

MIŠA. Ta šta kažete! Pa kako to oni kažu da su se najživlje interesovali vašom sudbinom, molim?

DARJA IVANOVNA. A vi se tome čudite? Kako ste još mladi — ako se doista tome čudite! (Poćutavši). Kako je ostario!

MIŠA. Ostario?

DARJA IVANOVNA. Razume se, beli se... farba kosu, a bora, bora što ima...

MIŠA. Zar zbilja farba kosu? Oj, oj, oj, kako je to sramota! (Poćutavši). A oni, izgleda, nameravaju brzo da odu, molići.

DARJA IVANOVNA (okrećući mu se brzo). Po čemu to mislite?

MIŠA (oborivši skromno oči). Pa tako, molim.

DARJA IVANOVNA. Ne... On će ostati da ruča...

MIŠA (uzdahnuvši). Ah! kako bi to bilo lepo!

DARJA IVANOVNA. A zašto?

MIŠA (bojažljivo). Jelo će badava propasti, molim... i vino, molim... ako ne ostanu, to jest...

DARJA IVANOVNA (sa zastajanjem). Da. Nego, slušajte, Mišo; evo u čemu je stvar. Oni će obojica sad brzo izaći.

MIŠA (gledajući pažljivo u nju). Da, molim.

DARJA IVANOVNA. Dakle, vidite, ostavite me sad samu.

MIŠA. Da, molim.

DARJA IVANOVNA. Ja ću pozvati grafa na ručak, a Aleksija Ivanovića...

MIŠA. Razumem, molim.

DARJA IVANOVNA (namrštivši se malo). Šta razumete? Aleksija Ivanovića ću poslati k vama...

MIŠA. Tako, molim.

DARJA IVANOVNA. A vi ga zadržite... tako, ne na dugo... Reći ćete mu da ja moram razgovarati s grafom, baš radi njegova dobra... Razumete li?

MIŠA. Razumem, molim.

DARJA IVANOVNA. Pa da. Ja se u vas uzdam. Možete s njim i prošetati malo, ako hoćete.

MIŠA. Naravno, molim; zašto da se ne prošetamo?

DARJA IVANOVNA. Pa da, da. Sad idite, ostavite me.

MIŠA. Razumem, molim. (Odlazeći, zastaje). A vi nemojte ni mene zaboraviti, Darja Ivanovna. Vi znate koliko sam vam odan, može se reći, i telom i dušom...

DARJA IVANOVNA. Šta hoćete da kažete?

MIŠA. Ah, Darja Ivanovna, ta i ja bih strašno želeo u Petrograd! Šta ću ja ovde raditi bez vas? Molim vas, Darja Ivanovna... a ja ću vam se odužiti...

DARJA IVANOVNA (poćutavši). Ne razumem vas, ja još ni sama ne znam... Uostalom, dobro, idite.

MIŠA. Razumem, molim. (Dižući oči k nebu). A ja ću vam se odužiti, Darja Ivanovna! (Odlazi u pretsoblje).

TRINAESTA POJAVA

Darja Ivanovna, sama.

DARJA IVANOVNA (ostaje neko vreme nepomična). On ne obraća na mene ni najmanju pažnju — to je jasno. Zaboravio me je. I, čini mi se, uzalud sam računala na njegov dolazak. A koliko sam nada vezivala za taj dolazak!... (Osvrće se). Je li moguće da moram večito ostati ovde, ovde?... Šta da radim! (Poćutavši). Uostalom, još ništa nije odlučeno. On me skoro nije ni video... (Pogledavši u ogledalo). Ja bar ne farbam svoju kosu... Videćemo, videćemo. (Hoda po sobi, prilazi fortepijanu i uzima nekoliko akorda). Oni neće još zadugo izaći. Čekanje će me izmučiti. (Seda na divan). Ali, možda sam se ja zapustila u ovoj palanci?... Otkuda ja znam? Ko će mi ovde reći šta je od mene postalo, do mi može u ovom društvu dati da osetim šta se načinilo od mene? Po nesreći, ja sam iznad njih svih... Ja sam iznad njih; ali za njega sam ipak palančanka, žena

sreskog činovnika, bivša vaspitanica bogate gospođe, koju su posle kako tako udomili... a on, on je ugledan čovek, visokog čina, bogat... nu, ne baš mnogo bogat; njegovi poslovi u Petrogradu rđavo stoje, i ja mislim da on ovamo nije došao samo na jedan mesec. On je lep, to jest bio je lep... sad se beli i farba kosu. Kažu da su ljudima njegova položaja uspomene iz mladosti naročito drage... a on je mene poznavao pre dvanaest godina, udvarao mi se... Da, da, on mi se udvarao od duga vremena, ali ipak... (Uzdiše). I ja sam u to vreme, sećam se, maštala... Šta se sve ne mašta u svojih šesnaest godina! (Odjednom se ispravlja). Ah, Bože moj! pa kod mene mora da se još čuva jedno njegovo pismo... Tačno. Ali gde je ono? Kako mi je krivo što ga se pre nisam setila!... Uostalom, stići ću... (Poćutavši). Da vidimo. Ali kako su kao poručene stigle ove note i knjige! Smešno mi je... baš kao đeneral pred borbu spremam se da dočekam neprijatelja... A kako sam se promenila u poslednje vreme! Je li moguće da to ja tako hladno, tako mirno smišljam šta da radim? Nužda zakon menja. Ne, nisam mirna, uzbuđena sam, ali samo zato što ne znam da li će mi ispasti za rukom... Koješta, zar ne? Pa nisam valjda dete, i uspomene su i meni već postale drage... pa ma kakve da su... pa drugih neću ni imati, ta prošlo je već pola života, više od pola života. (Smeši se). Nego, oni nikako ne dolaze! I šta ja molim, šta tražim? Prosto sitnicu. Za njega je to sitnica da nam omogući odlazak u Petrograd, da nam nađe tamo mesto. A Aleksiju Ivaniću biće milo svako mesto... Pa zar ni to da ne mogu postići?... Onda i treba da ostanem u sreskom mestu... ne zaslužujem bolju sudbinu... (Prislanja ruku uz obraz). Pa ja sam u groznici od sve te neizvesnosti, od svih tih razmišljanja; obrazi mi prosto gore. (Poćutavši). Pa šta? Tim bolje. (Čuvši šum u kabinetu). Idu... bitka počinje... O, bojažljivosti, neumesna bojažljivosti, sad me ostavi! (Uzima knjigu i naslanja se na naslon od divana).

ČETRNAESTA POJAVA

Darja Ivanovna, Stupenđev i graf Ljubin.

GRAF LJUBIN. Dakle, mogu se pouzdati u vas, ljubazni Aleksije Ivaniću?

STUPENĐEV. Vaša svetlosti, ja sam, što se mene tiče, gotov ka sve što do mene stoji...

GRAF LJUBIN. Mnogo, mnogo sam vam zahvalan. A spise ću vam dostaviti u najkraćem vremenu... Danas ću se vratiti svojoj kući, a sutra ili prekosutra...

STUPENĐEV. Razumem, molići, razumem.

GRAF LJUBIN (prilazeći Darji Ivanovnoj). Darja Ivanovna, vi me, molim vas, izvinite: ja nažalost ne mogu kod vas ostati dalje, ali se nadam da ću moći drugi put.

DARJA IVANOVNA. Zar vi, grafe, nećete ručati kod nas? (Ustaje).

GRAF LJUBIN. Vrlo sam vam zahvalan na pozivu, ali...

DARJA IVANOVNA. A ja sam se tako unapred radovala... nadala sam se da ćete provesti bar malo vremena s nama! Naravno, ne smemo vas zadržavati...

GRAF LJUBIN. Vi ste odveć dobri, ali bogami... kad biste znali — imam toliko poslova...

DARJA IVANOVNA. Setite se otkad se nismo videli... i Bog zna kad ćemo se opet videti e vama! Ta vi ste kod nas tako redak gost...

STUPENĐEV. Upravo tako, vaša svetlosti, tako reći feniks.

DARJA IVANOVNA (prekidajući ga). A sem toga, vi sad nećete stići da se vratite za ručak kući; a kod nas... mogu vas uveriti, ručaćete bolje nego igde u varoši.

STUPENĐEV. Pa mi smo znali da je vaša svetlost prispela.

DARJA IVANOVNA (prekidajući ga). Dakle, obećavate, zar ne?

GRAF LJUBIN (malo usiljeno). Vi me tako ljupko molite da ne mogu da vas odbijem...

DARJA IVANOVNA. A! (Uzima od njega šešir iz ruku i meće na fortepijano).

GRAF LJUBIN (Darji Ivanovnoj). Pravo da kažem, kad sam jutros izlazio iz kuće, nikako nisam očekivao da ću imati zadovoljstvo da se vidim s vama... (Poćutavši). A vaša varoš, koliko sam mogao videti, nije ružna.

STUPENĐEV. Kao sreska varoš — dobra je, vaša svetlosti.

DARJA IVANOVNA (sedajući). Pa sedite, grafe, molim vas... (Graf seda). Ne možete zamisliti kako sam srećna, kako mi je milo

što vas vidim u svojoj kući... (Mužu). Ah! zbilja, Alexis, tebe Miša traži.

STUPENĐEV. Šta ću mu?

DARJA IVANOVNA. Ne znam, ali mi se čini da si mu mnogo potreban; idi, molim te, k njemu.

STUPENĐEV. Ama kako ću ja... njihova svetlost, eto... ne mogu sad.

GRAF LJUBIN. O, molim vas, izvolite, ne ustručavajte se. Ja ostajem u vrlo prijatnom društvu. (Ravnodušno prelazi rukom po kosi).

STUPENĐEV. Ta šta ga je tako prežgalo?

DARJA IVANOVNA. Potreban si mu; idi, mon ami.

STUPENĐEV (poćutavši). Razumem... Ali ja ću se odmah vratiti... vašoj svetlosti... (Klanja se; graf se njemu klanja. Stupenđev odlazi u pretsoblje i govori za sebe). I šta mu je sad tako odjednom naspelo?

PETNAESTA POJAVA

Darja Ivanovna i graf. Kratko ćutanje. Graf s lakim osmehom posmatra iskosa Darju Ivanovnu i maše glavom.

DARJA IVANOVNA (obarajući oči). Jeste li na duže vreme došli u naš kraj, vaša svetlosti?

GRAF LJUBIN. Na dva meseca; otići ću čim se moji poslovi unekoliko dovedu u red.

DARJA IVANOVNA. Vi ste otseli u Spaskom?

GRAF LJUBIN. Da, na maminom imanju.

DARJA IVANOVNA. U onoj istoj kući?

GRAF LJUBIN. U istoj. Istinu da kažem, u njoj sad nije prijatno živeti. Tako je opala, tako oronula... iduće godine mislim da je porušim.

DARJA IVANOVNA. Vi velite, grafe, da sad u njoj nije prijatno živeti... Ne znam, ali moje uspomene o njoj su vrlo prijatne. Zar zbilja mislite da je porušite?

GRAF LJUBIN. A zar je vama nje žao?

DARJA IVANOVNA. Kako da ne! U njoj sam provela najbolje doba svoga života. Usto, uspomena na moju dobrotvorku, vašu pokojnu mamu... Vi razumete...

GRAF LJUBIN (prekidajući je). Pa da, da... razumem. (Poćutavši). A zaista, ranije je tamo bilo veselo...

DARJA IVANOVNA. A vi ste zaboravili...

GRAF LJUBIN. Šta?

DARJA IVANOVNA (oborivši opet oči). Ranija vremena?

GRAF LJUBIN (okrećući se pomalo i počinjući obraćati unekoliko pažnju na Darju Ivanovnu). Ja ništa nisam zaboravio, verujte... Recite, molim vas, Darja Ivanovna, koliko vam je onda bilo godina?... Čekajte, čekajte... Znate li, vi od mene ne možete sakriti svoje godine.

DARJA IVANOVNA. Ja ih i ne krijem...Meni je, grafe, toliko koliko je tada bilo vama — 28 godina.

GRAF LJUBIN. Pa zar je meni tada bilo već 28 godina? Meni se čini da se vi varate...

DARJA IVANOVNA. O, ne, grafe, ne varam se... Ja se vrlo dobro sećam svega što se vas tiče...

GRAF LJUBIN (smejući se usiljeno). Pa ja sam onda starac!

DARJA IVANOVNA. Vi starac? Koješta!

GRAF LJUBIN. Pa recimo, recimo; ja se s vama o tome neću prepirati. (Poćutavši). Da, da, lepo je bilo tada vreme! Sećate li se naših jutarnjih šetnja po parku, po lipovoj aleji, pred doručak? (Darja Ivanovna obara oči). Ne, recite, sećate li se?

DARJA IVANOVNA. Ja sam vam već kazala, grafe, da se mi, seoski stanovnici, moramo sećati prošlosti, naročito kad se ono... skoro nije ni ponavljalo. A vi ste već nešto drugo!

GRAF LJUBIN (oduševljavajući se sve više). Ne, čujte, Darja Ivanovna, vi to nemojte misliti. Ja vam to ozbiljno kažem. Naravno, u velikim varošima ima tako mnogo razonođenja, naročito za mlada čoveka; naravno, onaj raznovrsni, bučni život... Ali mogu vas uveriti, Darja Ivanovna, prvi, znate li, prvi utisci nikad se ne izglade, a ponekad, usred toga vihora, srce... vi razumete, srce, kad mu postane dosadno... njega prosto vuče...

DARJA IVANOVNA. O, da, grafe, slažem se s vama: prvi utisci se ne gube. Ja sam to iskusila.

GRAF LJUBIN. A! (Poćutavši). A recite pravo, Darja Ivanovna, vama ovde mora biti da je prilično dosadno?

DARJA IVANOVNA (razvlačeći). Ne velim. Ispočetka mi je doista bilo unekoliko teško navići se na ovaj novi način života; ali posle... moj muž je tako dobar, divan čovek!

GRAF LJUBIN. O, da... slažem se s vama... On je vrlo, vrlo valjan čovek, vrlo; ali...

DARJA IVANOVNA. Posle, ja... ja sam se navikla. Ne treba mnogo da čovek bude srećan. Domaći život, porodica... (spustivši glas) i nekoliko lepih uspomena...

GRAF LJUBIN. A u vas ima takvih uspomena?

DARJA IVANOVNA. Ima, kao u svakoga; s njima se lakše podnosi dosada.

GRAF LJUBIN. Znači, vama je ipak ponekad dosadno.

DARJA IVANOVNA. Vas to čudi, grafe? Ne zaboravite da sam ja imala sreću da budem vaspitana u domu vaše mame. Uporedite ono na što sam bila navikla u mladosti sa onim što me sad okružuje. Naravno, ni moje stanje, ni moje rođenje, jednom rečju, ništa mi nije davalo prava da se nadam da ću i docnije živeti kao što sam počela; ali vi ste sami kazali: prvi utisci se nikad ne izglade, i da se ne može silom iščupati iz sećanja ono (obarajući glavu) što bi razboritost savetovala da se zaboravi... Biću iskrena pred vama, grafe. Zar vi mislite da ja ne osećam kako vam sve ovde mora izgledati bedno... i smešno? Onaj lakej koji beži od vas kao zec; ona kuvarica — pa... pa, možda, i ja sama...

GRAF LJUBIN. Vi, Darja Ivanovna? Vi se šalite, zaboga! Ta ja, ja vas uveravam... ja se, naprotiv, čudim...

DARJA IVANOVNA (živo). Reći ću vam čemu se vi, grafe, čudite. Vi se čudite kako to da ja još nisam sasvim izgubila navike svoje mladosti, da se nisam još potpuno pretvorila u palančanku... To čuđenje za mene je, vi mislite, laskavo?

GRAF LJUBIN. Kako vi rđavo tumačite moje reči, Darja Ivanovna!

DARJA IVANOVNA. Može biti; ali ostavimo to, molim vae. Poneke rane bole kad se dodirnu, iako su zarasle. Sem toga, ja sam se potpuno pomirila sa svojom sudbinom, živim sama u svom mračnom kutu; i da vaš dolazak nije probudio u meni mnoge

uspomene, meni sve to ne bi ni na kraj pameti palo. Ja bar o tome ne bih nikad počela govoriti. Mene je i ovako sramota što sam, mesto da vas zabavim ukoliko je to moguće...

GRAF LJUBIN. Pa za koga me vi držite, dopustite da vas upitam? Mislite li vi da ja ne cenim vašu poverljivost, da je ne umem ceniti? Ali vi sami sebe klevetate. Ne može biti i ja neću da verujem da ste vi, s vašim umom, s vašim obrazovanjem, mogli ostati nezapaženi ovde...

DARJA IVANOVNA. Potpuno, grafe, uveravam vas. I ja zbog toga ni najmanje ne žalim. Slušajte: ja sam ponosita. To mi je jedino i ostalo od moga prošlog života. Ja ne želim da se dopadam ljudima koji se meni ne dopadaju... Pritom, mi smo siromašni, zavisimo od drugih; sve to smeta zbliženju — takvom zbliženju koje me ne bi vređalo. Takvo zbliženje je nemogućno... Zato sam i volela više povučenost. Sem toga, meni povučenost nije strašna — čitam, zanimam se; srećom, našla sam u svom mužu poštena čoveka...

GRAF LJUBIN. Da, to se odmah vidi.

DARJA IVANOVNA. Moj muž, naravno, nije bez nekih nastranosti... Kažem vam to tako smelo zato što ste ih vi, s vašim pronicljivim pogledom, morali zapaziti — ali on je divan čovek. I ja se ni na što ne bih žalila, bila bih sa svim zadovoljna, kad bi...

GRAF LJUBIN. Kad bi?

DARJA IVANOVNA. Kad ne bi... ponekad... neke nepredviđene slučajnosti poremećavale moj mir.

GRAF LJUBIN. Ne smem da vas razumem, Darja Ivanovna... Kakve slučajnosti? Prvo ste govorili o uspomenama...

DARJA IVANOVNA (gledajući pravo i bezazleno u oči grafu). Slušajte, grafe; pred vama neću uvijati. Ja uopšte ne umem uvijati, a pred vama bi to prosto bilo smešno. Zar vi mislite da za ženu ne znači ništa videti čoveka kojega je poznavala u mladosti, znala sasvim u drugom svetu, u drugim okolnostima — i videti ga ovako kao što ja vidim vas... (Graf krišom namešta kosu)... govoriti s njim, spominjati se prošlosti...

GRAF LJUBIN (prekidajući je). A isto tako, zar vi mislite da ništa ne znači za čoveka koga je sudbina tako reći bacala s jednog kraja sveta u drugi — da za njega ništa ne znači sresti ženu kao što ste vi,

koja je sačuvala svu... svu onu mladalačku draž, onaj... onaj um, onu ljubaznost — cette grâce?[84]

DARJA IVANOVNA (s osmehom). A međutim ta žena je na jedvite jade nagovorila toga čoveka da ostane kod nje na ručku!

GRAF LJUBIN. Ah, vi zlopamtilo! Pa zar ne, recite, kako mislite — zar to za njega ništa ne znači?

DARJA IVANOVNA. Ja to ne mislim. Eto vidite kako sam pred vama iskrena. Uvek je prijatno setiti se svoje mladosti, naročito kad u njoj nema ničega što bi moglo služiti kao prekor.

GRAF LJUBIN. Dakle, recite: šta će odgovoriti ta žena tome čoveku, ako je on, taj čovek, uveri da je nikad, nikad nije zaboravljao, da ga je sastanak s njom tako reći do srca dirnuo.

DARJA IVANOVNA. Šta će ona odgovoriti?

GRAF LJUBIN. Da, da, šta će odgovoriti?

DARJA IVANOVNA. Ona će mu odgovoriti da je i sama dirnuta njegovim rečima i (pružajući mu ruku) ponuditi mu ruku radi obnovljenja starog, iskrenog prijateljstva.

GRAF LJUBIN (hvatajući je za ruku). Vous êtes charmante.[85] (Hoće da je poljubi u ruku, ali je Darja Ivanovna trže). Vi ste ljupki, neobično ljupki!

DARJA IVANOVNA (ustaje vesela lica). Ah, kako mi je milo! Kako mi je milo! Tako sam se bojala da me se vi nećete hteti setiti, da će vam biti nezgodno, neprijatno kod nas, da ćete čak naći da smo neuljudni...

GRAF LJUBIN (sedeći, prati je očima). Recite, Darja Ivanovna...

DARJA IVANOVNA (okrenuvši mu se malo). Šta?

GRAF LJUBIN. Vi ste savetovali Aleksiju Ivaniću da ne dođe kod mene? (Darja Ivanovna lukavo maše glavom). — Vi? (Ustajući). Uveravam vas svojom čašću da se zbog toga nećete kajati.

DARJA IVANOVNA. Razume se! Ja sam vas videla.

GRAF LJUBIN. Ne, ne, ja ne kažem u tom smislu. Darja Ivanovna (bezazleno). Ne u tom? Nego u kakvom?

GRAF LJUBIN. Pa u tom da je za vas grehota da ostajete ovde. Ja to neću moći podneti. Ja neću trpeti da takav biser propada za božjim leđima... Ja ću vam — ja ću vašem mužu izraditi mesto u Petrogradu.

DARJA IVANOVNA. Koješta!
GRAF LJUBIN. Videćete.
DARJA IVANOVNA. Ta koješta, kažem vam.
GRAF LJUBIN. Vi, može biti, mislite, Darja Ivanovna, da ja za to nemam dovoljno... e... e... (Traži peči) influence?...[86]
DARJA IVANOVNA. Oh, j’en suis parfaitement persuadée![87]
GRAF LJUBIN. Tiens![88] (Njemu je taj izraz izleteo nevoljno).
DARJA IVANOVNA (smejući se). Vi ste, grafe, čini mi se, rekli: tiens! Zar ste zamišljali da sam ja zaboravila francuski?
GRAF LJUBIN. Ne, ja to nisam zamišljao... mais quel accent![89]
D a p j a Ivanovna.,O, koješta!...
GRAF LJUBIN. A mesto vam ipak obećavam.
DARJA IVANOVNA. Zbilja? Bez šale?
GRAF LJUBIN. Bez šale, bez šale, sasvim bez šale.
DARJA IVANOVNA. Pa tim bolje. Aleksije Ivanić će vam biti vrlo, vrlo zahvalan. (Poćutavši). Samo vi, molim vas, nemojte pomisliti...
GRAF LJUBIN. Šta?
DARJA IVANOVNA. Ne, ništa. Ta vam misao nije mogla pasti na pamet, i zato nije trebalo da padne ni meni. Tako ćemo, možda, biti u Petrogradu? Ah, kakva sreća! Kako će se radovati Aleksije Ivanić!
GRAF LJUBIN. Pa ćemo se često viđati, zar ne? Gledam u vas, u vaše oči, u vaše uvojke — pa mi se, bogami, čini da vam je šesnaest godina i da nas dvoje kao nekad šetamo po parku, sous ces magnifiques tilleuls.[90] A Vaš se osmeh nije ni malo promenio, vaš smeh isto je onako zvonak, isto onako prijatan, aussi jeune qu’alors...[91]
DARJA IVANOVNA. A otkud vi to znate?
GRAF LJUBIN. Kako otkud? Zar se ja ne sećam?
DARJA IVANOVNA. Ja se tada nisam smejala... Nije mi bilo do smeha. Bila sam tužna, zamišljena, ćutljiva — zar ste zaboravili?...
GRAF LJUBIN. Ipak ponekad...
DARJA IVANOVNA. Najmanje bi trebalo da vi to zaboravite, monsieur le comte.[92] Ah, kako smo onda bili mladi... osobito ja!...

Vi — vi ste nam došli kao već sjajan mlad oficir. Sećate li se kako vam se obradovala vaša mama, kako vas se nije mogla nagledati... Sećate li se kako ste čak i vašoj staroj tetki, kneginjici Lizi, zavrteli mozak... (Poćutavši). Ne, ja se tada nisam smejala.

GRAF LJUBIN. Vous êtes adorable... plus adorable que jamais. [93]

DARJA IVANOVNA. En vérité?[94] Šta znači uspomena! Vi mi to nikad niste govorili.

GRAF LJUBIN. Ja; ja koji sam...

DARJA IVANOVNA. Ta koješta. Inače bih mogla pomisliti da se spremate da mi pravite komplimente; to ne ide među starim prijateljima.

GRAF LJUBIN. Ja? Vama komplimente?

DARJA IVANOVNA. Da, vi. Ne mislite li da ste se mnogo promenili otkako sam vas videla poslednji put? Uostalom, dajte da govorimo o čemu drugom. Bolje recite mi šta radite, kako živite u Petrogradu — sve me to tako interesuje... Vi se valjda još zanimate muzikom, zar ne?

GRAF LJUBIN. Da, uzgredno, znate.

DARJA IVANOVNA. Zašto, vi imate tako divan glas?

GRAF LJUBIN. Divnog glasa nisam nikad imao, ali još pevam.

DARJA IVANOVNA. Ah, sećam se, imali ste izvanredan glas, tako simpatičan... Pa vi ste, čini mi se, i komponovali?

GRAF LJUBIN. Ja se i sad ponekad zanimam komponovanjem.

DARJA IVANOVNA. Kojom vrstom?

GRAF LJUBIN. Italijanskom. Ja drugu me priznajem. Pour moi — je fais peu; mais se que je fais est bien.[95] Zbilja, pa i vi ste se zanimali muzikom. Vi ste, sećam se, vrlo slatko pevali, vrlo lepo svirali na fortepijanu. Nadam se da sve to niste napustili?

DARJA IVANOVNA (pokazujući na fortepijano i na note ma njemu). Evo moga odgovora.

GRAF LJUBIN. A! (Prilazi fortepijanu).

DARJA IVANOVNA. Ali, na žalost, moj fortepijano je vrlo rđav; ali je zato bar veran. On bruji, ali rasteruje čamotinju.

GRAF LJUBIN (uzima dva-tri akorda). Zvuk nije rđav. Ah, da — kakva misao! Pa vi svirate à livre ouverte?[96]

DARJA IVANOVNA. Ako nije suviše teško, sviram.

GRAF LJUBIN. O, to nije nimalo teško. Imam ovde omanju stvar, une bagatelle que j’ai composée,[97] duetino iz moje opere za tenor i sopran. Možda ste čuli, ja komponujem operu — radi zabave, znate... sans aucune prétention.[98]

DARJA IVANOVNA. Je li moguće?

GRAF LJUBIN. Dakle, ako dopustite, poslaću po taj duetino, ili, bolje, ne, sam ću otići po njega. Pa. ćemo ga ja i vi izvesti — hoćete li?

DARJA IVANOVNA. A je li vam ovde?

GRAF LJUBIN. Ovde je, u stanu.

DARJA IVANOVNA. Ah, tako vam Boga, grafe, donesite ga što pre. Bože moj, kako sam vam zahvalna! Molim vas, idite po njega.

GRAF LJUBIN (uzima šešir). Odmah, odmah. Vous verrez, cela n'est pas mal.[99] — Nadam se da će vam se ta besposlica dopasti.

DARJA IVANOVNA. Zar može drukčije biti? Samo ja vas unapred molim da sudite blago.

GRAF LJUBIN. O, molim vae! Naprotiv, ja... (Odlazeći, na vratima). A! Dakle onda vam nije bilo do smeha!

DARJA IVANOVNA. Vi mi se, kanda, sad potsmevate... A ja bih vam mogla pokazati jednu stvar...

GRAF LJUBIN. Šta to? Šta to?

DARJA IVANOVNA. Koju čuvam kod sebe... Htela bih da vidim da li biste je poznali.

GRAF LJUBIN. Ama o čemu vi to govorite?

DARJA IVANOVNA. Ja već znam o čemu. Idite sad, donesite vaš duetino, a posle ćemo videti.

GRAF LJUBIN. Vous êtes un ange.[100] Ja ću se odmah vratiti. Vous êtes un ange! (Maše joj rukom i gubi se u pretsoblju).

ŠESNAESTA POJAVA

Darja Ivanovna sama.

DARJA IVANOVNA (gleda za njim i posle kraćeg ćutanja, uzvikuje). Pobeda! pobeda!... Je li moguće? I tako brzo, tako neočekivano! Ah, je suis un ange — je suis adorable![101] Znači, još se nisam sasvim ovde zaparložila. Još se mogu dopasti čak i takvim ljudima kao što je on, (smešeći se) kao što je on... O, mili moj grafe! Ne mogu sakriti da ste dosta smešni i vrlo ostarili. I on ni da trepne kad sam mu rekla da mu je bilo tada 28 godina mesto 39... Kako sam, uostalom, mirno slagala. Idite po svoj duetino, kao što kažete. Možete unapred biti uvereni da ću naći da je divan. (Zastaje pred ogledalom, gladi se i prelazi obema rukama po svom struku). Moja sirotinjska, seoska haljino, ubrzo ću se rastati e tobom, zbogom! Nisam se badava starala o tebi, nisam badava izmolila za tebe sliku od žene našeg šefa policije. Ti si mi lepo otslužila. Nikad te neću baciti; ali te u Petrogradu već neću oblačiti. (Udešava se). Čini mi se da na ovim ramenima ne bi ružno stajala ni kadifa...

SEDAMNAESTA POJAVA

Darja Ivanovna. Vrata na pretsoblju se polako otvaraju i Miša promalja glavu. On gleda neko vreme u Darju Ivanovnu i, ne ulazeći u sobu, govori poluglasno: „Darja Ivanovna!...”

DARJA IVANOVNA (brzo se obzire). A, to ste vi, Mišo! Šta hoćete? Nemam sad vremena...

MIŠA. Znam, znam... neću ući, molim; samo sam vas hteo obavestiti da će Aleksije Ivanić sad doći.

DARJA IVANOVNA. A zašto niste otišli da šetate s njim?

MIŠA. Ja sam, molim, šetao s njim, Darja Ivanovna; ali oni su mi, molim, rekli da žele ići na dužnost; ja ih ne mogu zadržati, molim.

DARJA IVANOVNA. Pa je li otišao na dužnost?

MIŠA. Oni su zaista ušli u kancelariju, ali su posle kratkog vremena izvoleli izaći, molim.

DARJA IVANOVNA. A po čemu znate da je izišao?

MIŠA. Pa gledao sam iza ugla, molim. (Osluškuje). Evo, izgleda da idu ovamo, molim. (Krije se i za trenutak se opet pokazuje). A nećete me zaboraviti, molim?

DARJA IVANOVNA. Neću, neću.

MIŠA. Razumem. (Nestaje ga)

OSAMNAESTA POJAVA

DARJA IVANOVNA; malo posle Aleksije Ivanović.

DARJA IVANOVNA. Je li moguće da je Aleksiju Ivaniću palo na pamet da bude ljubomoran? E baš je pogodio, nema se šta reći! (Seda. Na vrata od pretsoblja ulazi Aleksije Ivanović. On je zbunjen. Darja Ivanovna se obzire). A, to si ti, Alexis?

STUPENĐEV. Ja sam, ja, dušo moja. A zar je graf otišao?

DARJA IVANOVNA. Ja sam mislila da si na dužnosti.

STUPENĐEV. Išao sam, znaš, u kancelariju da kažem da me ne čekaju. A kako bih i mogao danas? Imamo tako cenjenog gosta... A kudd je on to otišao?

DARJA IVANOVNA (ustaje). Čujte, Aleksije Ivanoviću, hoćete li da dobijete lepo mesto, s lepom platom u Petrogradu?

STUPENĐEV. Ja? Kako da ne bih!

DARJA IVANOVNA. Hoćete li?

STUPENĐEV. Naravno... Kakvo pitanje?

DARJA IVANOVNA. Onda me ostavite samu.

STUPENĐEV. To jest, kako samu?

DARJA IVANOVNA. Samu s grafom. On će sad doći. Otišao je u svoj stan po duetino.

STUPENĐEV. Po duetino?

DARJA IVANOVNA. Da, po duetino. On je komponovao duet. Hoćemo zajedno da ga izvedemo.

STUPENĐEV. Pa zašto ja treba da idem?... I ja bih hteo da čujem...

DARJA IVANOVNA. Ah, Aleksije Ivanoviću! Vi znate, svi su autori strašno stidljivi, i treće lice za njih je prosto — nevolja.

STUPENĐEV. Za autore? Hm... Da, treće lice... Ali ja upravo ne znam da li će to biti pristojno... Kako to da ja odem iz kuće?... Graf

se, na kraju krajeva, može naći uvređen.

DARJA IVANOVNA. Ni najmalje, — veruj mi. On zna da si ti čovek zauzet, činovnik; usto, vratićeš se za ručak.

STUPENĐEV. Za ručak? Da.

DARJA IVANOVNA. U tri sata.

STUPENĐEV. U tri sata. Hm! Da... Ja se potpuno slažem s tobom. Za ručak. Da, u tri sata. (Vrti se na mestu).

DARJA IVANOVNA (pričekavši). Ta šta ti je?

STUPENĐEV. Ne znam... Nešto me, ovaj, glava boli. Evo, ova, leva strana.

DARJA IVANOVNA. Zbilja? Leva strana?

STUPENĐEV. Bogami. Eto, eto, cela ova strana: ne znam... čini mi se da bi bolje bilo da ostanem kod kuće.

DARJA IVANOVNA. Slušaj, mili moj, ti si ljubomoran na grafa, to je jasno.

STUPENĐEV. Ja? Otkud si došla do toga? To bi bilo odveć glupo...

DARJA IVANOVNA. Naravno, to bi bilo glupo, u to nema nikakve sumnje; ali ti si ljubomoran.

STUPENĐEV. Ja?

DARJA IVANOVNA. Ti si ljubomoran na čoveka koji farba kosu.

STUPENĐEV. Graf farba kosu? Pa šta je s tim? Ja nosim periku.

DARJA IVANOVNA. I to je istina; a zatim, pošto mi je tvoj mir dragoceniji od svega, molim te, ostani... Ali onda nemoj ni misliti o Petrogradu.

STUPENĐEV. A zašto? Zar to mesto u Petrogradu... zar ono zavisi od moje otsutnosti?

DARJA IVANOVNA. Upravo od, nje.

STUPENĐEV. Hm! Čudnovato. Ja se, naravno, slažem s tobom, ali ipak, to je čudnovato, priznaj i sama.

DARJA IVANOVNA. Može biti.

STUPENĐEV. Kako je to čudnovato... Kako je to čudnovato! (Hoda po sobi). Hm!

DARJA IVANOVNA. Ali, u svakom slučaju, rešavaj se brže... Graf ovaj čas treba da se vrati.

STUPENĐEV. Kako je to čudnovato! (Poćutavši). Znaš šta, Daša, ja ću ostati.

DARJA IVANOVNA. Kako hoćeš.

STUPENĐEV. Pa zar ti je graf nešto govorio o tom mestu?

DARJA IVANOVNA. Ja ne mogu ništa dodati onome što sam ti već kazala. Ostani ili idi; kako ti je volja.

STUPENĐEV. A lepo mesto?

DARJA IVANOVNA. Lepo.

STUPENĐEV. Potpuno se s tobom slažem. Ja... ja ću ostati... Konačno ostajem, Daša. (U pretsoblju se čuje glas grafov, koji pravi ruladu). Evo ga. (Posle kraćeg kolebanja). U tri sata! Zbogom! (Trči u kabinet).

DARJA IVANOVNA. Hvala Bogu!

DEVETNAESTA POJAVA

Darja Ivanovna i graf; on drži u rukama smotuljak.

DARJA IVANOVNA. Najzad ste došli, grafe.

GRAF LJUBIN. Me voilà, me voilà, ma toute belle.[102] Malko sam se zadržao.

DARJA IVANOVNA. Pokažite, pokažite... Ne možete ni zamisliti kako sam nestrpljiva. (Uzima od njega iz ruku smotuljak i žudno ga razgleda).

GRAF LJUBIN. Nemojte vi, molim vas, očekivati nešto bogzna šta neobično. Jer ja sam vam već unapred kazao da je to besposlica.

DARJA IVANOVNA (ne skidajući očiju s nota), Naprotiv, naprotiv... Oh! mais c’est charmant! Ah, kako je lep ovaj pasaž! (Pokazujući prstom na jedno mesto). Ah, zaljubljena sam u ovaj pasaž...

GRAF LJUBIN (sa skromnim osmehom). Da, on nije sasvim običan.

DARJA IVANOVNA. I ovo rentrée!

GRAF LJUBIN. A! dopada vam se?

DARJA IVANOVNA. Vrlo, vrlo je slatko! Pa hajdmo, hajdmo; zašto da gubimo vreme! (Ide ka fortepijanu, seda, podiže naslon i meće note... Graf staje iza njene stolice).

DARJA IVANOVNA. Ovo js andante?

GRAF LJUBIN. Andante, andante amoroso quasi cantando. (Iskašljuje se). Hm, hm! danas nisam pri glasu... Ali vi izvinite... Une voix de compositeur, vous savez.[103]

DARJA IVANOVNA. Poznati izgovor. A šta tek ja jadnica da kažem na to? Počinjem. (Ona svira riturnel). E ovo je teško.

GRAF LJUBIN. Ne za vas.

DARJA IVANOVNA. A reči su vrlo lepe.

GRAF LJUBIN. Da... našao sam ih, čini mi se, dans Metastase... ne znam da li su čitko napisane. (Pokazuje prstom). To on njoj peva:

La dolce tua immagine
O, vergine amata
Dell' alma inamorata...

Evo, molim vas, čujte. (Peva romansu na italijanski način; Darja Ivanovna ga prati).

DARJA IVANOVNA. Divno, divno... Oh, que c'est joli![104]

GRAF LJUBIN. Mislite?

DARJA IVANOVNA. Izvanredno, izvanredno!

GRAF LJUBIN. A još nisam otpevao kao što bi trebalo. Ali što ste me vi pratili, Bože moj! Verujte mi, niko, niko me nije tako pratio... niko!

DARJA IVANOVNA. Vi mi laskate.

GRAF LJUBIN. Ja? To ne odgovara mome karakteru, Darja Ivanovna. Verujte mi, c'est moi qui le dis.[105] Vi ste veliki muzičar.

DARJA IVANOVNA (sve kao još zadubljena u razgledanje nota). Što mi se sviđa ovaj pasaž! Kako je ovo novo!

GRAF LJUBIN. Istina?

DARJA IVANOVNA. I zar je cela opera ovako lepa?

GRAF LJUBIN. Znate, u toj stvari autor ne može biti sudija; ali mi se čini da ostalo bar nije gore, ako nije bolje.

DARJA IVANOVNA. Bože moj! Zar mi nećete nešto otsvirati iz te opere?

GRAF LJUBIN. Bilo bi mi vrlo milo i osećao bih se presrećan da ispunim vašu molbu, Darja Ivanovna, ali, nažalost, ja ne sviram na fortepijanu i nisam ništa poneo sa sobom.

DARJA IVANOVNA. Kako mi je žao! (Ustajući). Drugi put. Jer ja se nadam, grafe, da ćete nam doći pre nego što otputujete.

GRAF LJUBIN. Ja? Ja sam, ako dopustite, gotov da dolazim k vama svaki dan. A što se tiče moga obećanja, u tom pogledu možete biti potpuno bez brige.

DARJA IVANOVNA (bezazleno). Kakvog obećanja?

GRAF LJUBIN. Ja ću vašem mužu izraditi mesto u Petrogradu, jamčim vam čašću svojom. Vi ne smete ovde ostati. Zaboga, to bi bilo prosto sramota! Vous n'êtes pas faites,…[106] da tako... pour végéter ici.[107] Vi treba da budete jedan od sjajnih ukrasa našeg društva, i ja hoću... ja ću se ponositi time što sam prvi... Ali vi ste se, kanda, zamislili... o čemu mislite, ako smem pitati

DARJA IVANOVNA (pevušeći, kao za sebe). La dolce tua immagine...

GRAF LJUBIN. A! znao sam, znao da će vam ta fraza ostati u pameti... Uopšte, sve što ja radim est très chantant.[108]

DARJA IVANOVNA. Ova fraza je neobično lepa. Ali izvinite, grafe... nisam ni čula šta ste mi rekli... krivicom vaše muzike.

GRAF LJUBIN. Rekao sam vam, Darja Ivanovna, da se neizostavno morate preseliti u Petrograd — prvo, zbog vas i vašeg muža, a drugo, i zbog mene. Usuđujem se pomenuti sebe zato što... zato što mi naša davnašnja, tako reći, veza daje neko pravo na to. Ja vas nikad nisam zaboravio, Darja Ivanovna, a sad više nego ikad mogu vas uveriti da sam vam iskreno odan... da ovaj susret s vama...

DARJA IVANOVNA (tužno). Grafe, zašto vi to govorite?

GRAF LJUBIN. Zašto da ne govorim ono što osećam?

DARJA IVANOVNA. Zato što ne bi trebalo da izazivate u meni...

GRAF LJUBIN. Šta da izazivam... šta da izazivam? govorite.

DVADESETA POJAVA

Isti i Stupenđev, koji se pojavljuje na vratima od kabineta.

DARJA IVANOVNA. Uzaludno očekivanje.

GRAF LJUBIN. Zašto uzaludno? I kakva očekivanja?

DARJA IVANOVNA. Zašto? Potrudiću se da budem otvoreia pred vama, Valerijane Nikolajeviću.

GRAF LJUBIN. Vi pamtite moje ime!

DARJA IVANOVNA. Eto, vidite, ovde... vi ste obratili na mene... nešto malo pažnje, a u Petrogradu ću vam se, možda, učiniti tako beznačajna da ćete se, možda, kajati zbog toga što sad hoćete da učinite za nas.

GRAF LJUBIN. O, zaboga, zaboga, šta vi to govorite! Vi ne umete samu sebe ceniti. Ali zar ne shvatate... mais vous êtes une femme charmante.[109] A Zar da se kajem za ono što ću učiniti za vas, Darja Ivanovna!

DARJA IVANOVNA (spazivši Stupenđeva). Za moga muža, hoćete da kažete.

GRAF LJUBIN. Pa da, da, za vašega muža. Da se kajem... Ne, vi još ne poznajete prava moja osećanja... i ja hoću da budem iskren pred vama... sad je na mene red.

DARJA IVANOVNA (zbunjeno). Grafe...

GRAF LJUBIN. Vi ne poznajete prava moja osećanja, kažem vam: vi ih ne poznajete.

STUPENĐEV (brzo ulazi u sobu, približuje se grafu, koji mu je okrenut leđima, i klanja se). Vaša svetlosti, vaša svetlosti...

GRAF LJUBIN. Vi ne poznajete moja osećanja, Darja Ivanovna.

STUPENĐEV (viče). Vaša svetlosti, vaša svetlosti...

GRAF LJUBIN (okreće se brzo, gleda u njega neko vreme pa mirno govori). A, to ste vi, Aleksije Ivaniću? Otkud vi sad?

STUPENĐEV. Iz kabineta... iz kabineta, vaša svetlosti. Bio sam tu, u kabinetu, vaša svetlosti...

GRAF LJUBIN. Ja sam mislio da ste na dužnosti. A ja i vaša supruga smo se ovde zabavljali muzikom. Gospodin Stupenđev, vi ste najsrećniji čovek! Ja vam to kažem tako prosto, bez okolišenja, zato što vašu ženu poznajem još kao dete.

STUPENĐEV. Vi ste i suviše dobri, vaša svetlosti.

GRAF LJUBIN. Da, da... Vi ste srećan čovek!

DARJA IVANOVNA. Mili moj, možeš zahvaliti grafu.

GRAF LJUBIN (brzo prekidajući). Permettez... Je lui dirai moi-même... plus tard... quand nous serons plus d'accord.[110] (Glasno Stupenđevu). Vi ste srećan čovek. Volite li muziku?

STUPENĐEV. Kako da ne, vaša svetlosti. Ja...

GRAF LJUBIN (obraćajući se Darji Ivanovnoj). Zbilja... vi ste hteli nešto da mi pokažete, zaboravili ste?

DARJA IVANOVNA. Ja?

GRAF LJUBIN. Da... vi... Vous avez déjà oublié?[111]

DARJA IVANOVNA (brzo poluglasno). Il est jaloux et il comprend le français.[112] Ah, da, tačno... Sad sam se setila; htela sam vam... htela sam vam pokazati našu baštu; do ručka ima još vremena.

GRAF LJUBIN. A! (Poćutavši). A! Imate baštu?

DARJA IVANOVNA. Mala je, ali u njoj ima dosta cveća.

GRAF LJUBIN. Da, da, sećam se; vi ste ga uvek mnogo voleli. Pokažite, pokažite mi vašu baštu, molim vas. (Ide fortepijanu po šešir).

STUPENĐEV (poluglasno, prilazeći Darji Ivanovnoj). Šta je to... Šta je to... Šta to znači — a?

DARJA IVANOVNA (poluglasno). U tri sata, ili nema mesta. (Odmiče se od njega i uzima sa stola suncobran).

GRAF LJUBIN (vraćajući se). Dajte mi vašu ruku. (Poluglasno). Razumem vas.

DARJA IVANOVNA (gledajući u njega, s jedva primetnim osmehom). Mislite?

STUPENĐEV (kao da se budi iz sna). Da, dopustite, dopustite... I ja ću s vama ići.

DARJA IVANOVNA (zastaje i osvrće se). I ti hoćeš da ideš, mon ami?[113] Hajde, hajde s nama. (Ide s grafom prema baštenskim vratima.

STUPENĐEV. Da... ja... idem. (Uzima šešir i čini nekoliko koraka).

DARJA IVANOVNA. Hajde, hajde... (Odlazi s grafom).

DVADESET PRVA POJAVA

STUPENĐEV (pravi još nekoliko koraka, gužva šešir i baca ga na pod). Da, do đavola, ostajem, ostajem! neću ići! (Hoda po sobi). Ja sam čovek odlučan, ne volim polumere. Hoću da vidim dokle... hoću da podnesem sve do kraja. Hoću da se uverim rođenim očima. Eto šta hoću... Ta ovo je, na kraju krajeva, nečuvena stvar! — Dobro, ona je, recimo, obrazovana žena, vrlo, vrlo obrazovana žena — ali šta joj je naspelo da me vuče za nos? Zato što nisam dobio obrazovanje? Prvo, to nije moja krivica. Govori o nekakvom mestu u Petrogradu — ta kakva budalaština! ama zar se u to može verovati? Taman posla! Sad odmah će mi graf dati mesto! A naposletku, zar je on tako važna zverka — njegove stvari stoje sasvim rđavo... Pa dobro, recimo, on mi nekako doista izradi mesto; ali zašto ipak da s njim bude ceo dan tet-an-tet?... Ta to je nepristojno! Dobro, obećao — pa kraj. U tri sata... Još veli, u tri sata (gleda u sat), a sad je tek dva i četvrt. (Zastaje). A ako odem u baštu! (Zagleda). Gle, ne vide se. (Diže šešir i ispravlja ga). Idem, bogami, idem. Pa ona mi sama (imitira ženu): hajde, mon-ami, hajde! (Poćutavši). Jest, da je to tako: hajde! Ne, brate, znam ja tebe... kako da ideš! Ići ćeš, kako da ne, sad! E! (Ljutito opet baca šešir na pod).

DVADESET DRUGA POJAVA

Stupenđev i Miša izlazi iz pretsoblja.

MIŠA (prilazeći Stupenđevu). Šta vam je, Aleksije Ivaniću? Kao da vam nisu sve koze na broju? (Podiže šešir, ispravlja ga i meće na sto). Šta vam je?

STUPENĐEV. Ostavi me, brate, molim te. Nemoj mi bar ti stajati na muku.

MIŠA. Pobogu, Aleksije Ivaniću, nemojte, molim vas, tako govoriti; zar sam vas nečim uznemirio, molim vas?

STUPENĐEV (poćutavši). Ne uznemiruješ me ti, već (pokazuje rukom na baštu) eno ko!

MIŠA (pogledavši u vrata, bezazlenim glasom). A ko to, ako smem upitati?

STUPENĐEV. Ko?... On...
MIŠA. Ko to, molim?
STUPENĐEV. Kao da ne znaš! Onaj graf što je prispeo.
MIŠA. Pa na kakav način vas on uznemiruje, moliću?
STUPENĐEV. Na kakav način!.. Pa on se odjutros ne odvaja od Darje Ivanovne, peva s njom, šeta... Šta misliš... to... to je prijatno? zar je to prijatno, a? to jest za muža.
MIŠA. Za muža to nije ništa.
STUPENĐEV. Kako ništa? Zar ti ne čuješ: šeta se s njom, peva?
MIŠA. Samo to?... Zaboga, Aleksije Ivaniću, kako vas nije grehota da se, ovaj... uzrujavate? Pa to se sve, tako reći, čini za vaše dobro. Graf je čovek ugledan, od uticaja, poznavao je Darju Ivanovnu još detetom. — Kako da se ne koristite time, zaboga? Pa posle toga prosto bi nas bilo sramota da se pokažemo na oči svakom dobromislećem čoveku. Osećam da su moje reči jake, odveć jake, ali moja usrdnost prema vama...
STUPENĐEV. Idi ti do vraga s tvojom usrdnošću! (Seda i okreće se od njega).
MIŠA. Aleksije Ivaniću... (Poćutavši). Aleksije Ivaniću!
STUPENĐEV (ne menjajući položaj). No, šta je?
MIŠA. Zašto tako sedite? Bolje hajdmo da šetamo.
STUPENĐEV. Ja neću da šetam.
MIŠA. Hajdemo, molim... Bogami, hajdemo.
STUPENĐEV (okrećući se i skrštavajući ruke). Pa šta ti, na kraju krajeva, hoćeš, a?.. Zašto ti danas od mene od jutros ni jedan korak nećeš da se odmakneš?... Jesu li te namestili uza me, kao dadilju, šta li?
MIŠA (obarajući oči). Doista, namestili su. molim.
STUPENĐEV (ustajući). Ko, ako smem pitati?
MIŠA. Pa radi vašeg dobra, molim, Aleksije Ivaniću, zaboga. Dve reči, Aleksije Ivaniću, dve reči... ne mogu vam, onako, potanko objasniti. Izgleda, evo, da se sprema kišica... oni će sad doći...
STUPENĐEV. Kišica se sprema, a ti me zoveš da se šetam!
MIŠA. Pa mi možemo onako, ne po ulici... Zaboga, Aleksije Ivaniću, ne plašite se... Čega se možete bojati? Ta mi smo tu, ta mi motrimo, molim... ta to je, čini mi se, sve stvar poznata, molim... Eto, vi ćete se vratiti u tri sata...

STUPENĐEV. A zbog čega se ti to paštiš? Šta ti je to ona govorila?...

MIŠA. Oni mi, molim, nisu ništa nešto naročito govorili... već onako, molim... Zaboga, pa vi ste oboje moji dobrotvori. Vi ste moj dobrotvor, a Darja Ivanovna je moja dobrotvorka; pri tom mi je ona i rođaka. Pa kako onda da se ne trudim... (Uzima ga pod ruku).

STUPENĐEV. Ja ću ostati, vele! Moje je mesto ovde! Ja sam ovde domaćin... Ovde je moje mesto! Ja ću srušiti njihov plan!

MIŠA. Naravno, vi ste domaćin, molim; ali kad vam kažem da mi je sve poznato...

STUPENĐEV. Pa šta? Ti misliš da te ona neće prevariti? Ta ti si, brate, još mlad i zelen. Još ti ne poznaješ žene...

MIŠA. Kud ću ih ja poznavati... Samo evo, molim...

STUPENĐEV. Ja sam ovde zastao grafa i svojim rođenim ušima čuo kako se nametao; vi, veli, gospođo, ne poznajete moja osećanja, ja ću vam ih, veli, otkriti, moja osećanja... a ti me zoveš da šetam...

MIŠA (setno). Čini mi se, kišica sipi... Aleksije Ivaniću! Aleksije Ivaniću!

STUPENĐEV. Gle ti njega kako se prilepio! (Poćutavši). A bogami zaista sipi!

MIŠA. Oni ovamo idu, oni ovamo idu... (Opet ga hvata pod ruku).

STUPENĐEV (otimajući se). Ta neću, kažem ti! (Poćutavši). A uostalom, neka ga đavo nosi, hajdmo!

MIŠA. Dopustite, ja ću šešir, šešir...

STUPENĐEV. Kakav sad šešir! Ostavi! (Oba istrčavaju u pretsoblje).

DVADESET TREĆA POJAVA

Darja Ivanovna i graf ulaze iz bašte.

GRAF LJUBIN. Charmant, charmant.

DARJA IVANOVNA. Nalazite?

GRAF LJUBIN. Vaša bašta je neobično prijatna, kao i sve ovde. (Poćutavši). Darja Ivanovna, pravo da kažem... ja to sve nisam očekivao; očaran sam, očaran.

DARJA IVANOVNA. Šta niste očekivali, grafe?

GRAF LJUBIN. Vi me razumete. Ali kad ćete mi pokazati ono pismo?

DARJA IVANOVNA. Zašto će vam...

GRAF LJUBIN. Kako zašto će mi?... Hteo bih da znam da li sam isto ovako osećao u ono vreme, u ono divno vreme kad smo oboje bili tako mladi...

DARJA IVANOVNA. Grafe, ja mislim da je za nas bolje da ne dodirujemo to vreme.

GRAF LJUBIN. A zašto? Zar vi, Darja Ivanovna, ne vidite kakav ste utisak učinili na mene!..

DARJA IVANOVNA (zbunjeno). Grafe...

GRAF LJUBIN. Ne, saslušajte me... Ja ću vam reći istinu... Kad sam došao ovamo, kad sam vas video, moram priznati, pomislio sam — izvinite me, molim vas — pomislio sam da ste samo želeli da obnovite poznanstvo sa mnom...

DARJA IVANOVNA (podižući oči). I niste se prevarili...

GRAF LJUBIN. I zato ja... ja...

DARJA IVANOVNA (s osmehom). Dalje, grafe, dalje.

GRAF LJUBIN. Zatim sam se odjednom uverio da imam posla sa ženom, neobično zanosnom, a sad vam moram otvoreno priznati — sad ste mi potpuno zavrteli mozak.

DARJA IVANOVNA. Vi mi se potsmevate, grafe...

GRAF LJUBIN. Ja se vama potsmevam?

DARJA IVANOVNA. Da, vi! Sedimo, grafe. Dopustite mi da vam kažem dve reči. (Seda).

GRAF LJUBIN (sedajući). Vi mi nikako ne verujete!...

DARJA IVANOVNA. A vi hoćete da vam verujem? Koješta... kao da ja ne znam kakve vrste osećanja izazivam kod vas. Danas vam se, Bog bi znao zašto, dopadam; sutra ćete me zaboraviti. (On hoće da govori, ali ga ona zaustavlja). Postavite se u moj položaj... Vi ste još mladi, istaknuti, živite u velikom svetu; kod nae ste slučajan gost...

GRAF LJUBIN. Ali...

DARJA IVANOVNA (zaustavlja ga). Uzgredno ste me spazili. Vi znate da su naši putevi u životu tako različni... pa šta vas staje da me uverite o vašoj... o vašem prijateljstvu?... Ali ja, grafe, ja, kojoj je

suđeno da provede svoj vek u samoći — ja moram ceniti svoj mir, moram strogo paziti na svoje srce, ako neću da vremenom...

GRAF LJUBIN (prekidajući je). Srce, srce; vous dites[114] srce! A zar, na kraju krajeva, i ja nemam srca? I otkud vi znate da ono, to srce, nije... nije najzad progovorilo? Vi velite: usamljenost. Ali zašto usamljenost?

DARJA IVANOVNA. Rđavo sam se izrazila, grafe; ja nisam sama — nemam prava govoriti o usamljenosti.

GRAF LJUBIN. Razumem, razumem — vaš muž... ali.... zar... zar... Pa to je samo među nama... jedna, onako... de la sympathie. (Kraće ćutanje). Mene, moram priznati, samo jedno boli: boli me što niste pravični prema meni, što vidite u meni nekoga, ne znam... nekakvog lukavog čoveka... da mi ne verujete, najzad...

DARJA IVANOVNA (poćutavši i pogledavši u njega sa strane). Dakle da vam verujem, grafe?

GRAF LJUBIN. Oh, vous êtes charmante! (Uzima je za ruku. Darja Ivanovna isprva kao da hoće da je trgne, ali je posle ostavlja. Graf je vatreno ljubi). Da, verujte mi, Darja Ivanovna, verujte... ja vas ne varam. Ja ću održati sva svoja obećanja. Vi ćete živeti u Petrogradu... Vi... vi... vi ćete videti. I nećete biti usamljeni... to vam jamčim. Vi velite da ću vas zaboraviti. Samo da vi mene ne zaboravite!

DARJA IVANOVNA. Valerijane Nikolajeviću!

GRAF LJUBIN. A, vi i sami sad vidite kako je sumnja neprijatna, kako je uvredljiva! Jer i ja bih mogao pomisliti da se vi pritvarate, que se n'est pas pour mes beaux yeux…[115]

DARJA IVANOVNA. Valerijane Nikolajeviću!

GRAF LJUBIN (oduševljavajući se sve više i više i ustajući). Uostalom, šta me se tiče kako vi mislite o meni!... Ja... moram vam reći da sam vam odan svom dušom, da sam, na kraju krajeva, zaljubljen u vas, strasno, strasno zaljubljen, i gotov sam da vam se klečeći zakunem.

DARJA IVANOVNA. Klečeći, grafe? (Ustaje).

GRAF LJUBIN. Da, klečeći, kad se to ne bi smatralo — kao nešto teatralno.

DARJA IVANOVNA. Zašto?... Ne, to, pravo da kažem, mora biti da je vrlo prijatno — za ženu. (Brzo se okreće Ljubinu). Kleknite, grafe, ako me doista ne ismevate.

GRAF LJUBIN. Sa zadovoljstvom, Darja Ivanovna, ako vas, najzad, to samo može uveriti... (Ne bez napora klekne).

DARJA IVANOVNA (pušta ga da klekne i brzo mu se približuje). Zaboga, grafe, šta to radite! Ja sam se šalila, ustanite.

GRAF LJUBIN (pokušava da ustane, pa ne može). Svejedno, ostavite. Je vous aime, Dorothée... Et vous?[116]

DARJA IVANOVNA. Ustanite, molim vas... (Iz pretsoblja se pomalja Stupenđev, koga Miša uzalud pokušava da zadrži). Ustanite... (Ona daje znake i sama jedva uzdržava smeh). Ustanite... (Graf prenerаženo gleda u nju i primećuje njene znake). Ta ustanite, kažem vam...

GRAF LJUBIN (ne ustajući). Kome dajete znake?

DARJA IVANOVNA. Grafe, tako vam Boga, ustanite!

GRAF LJUBIN. Dajte mi ruku.

DVADESET ČETVRTA POJAVA

Isti, Stupenđev i Miša. Stupenđev je za vreme toga razgovora prišao do samog grafa. Miša se zaustavlja na pragu. Darja Ivanovna gleda u grafa, u muža i s glasnim kikotom spušta se u fotelju. Graf se zbunjeno obzire i vidi Stupenđeva. Ovaj mu se klanja. Graf mu se jetko obraća.

GRAF LJUBIN. Pomozite mi da ustanem, dragi gospodine... Ja nekako... ovde klekao. Ta pomozite mi! (Darja Ivanovna prestaje da se smeje).

STUPENĐEV (hoće da ga uhvati pod pazuho i podigne). Razumem, vaša svetlosti... Izvinite me, ako sam... ovaj...

GRAF LJUBIN (odguruje ga i skače kao mladić). Vrlo dobro, vrlo dobro, molim — od vas ništa ne tražim. (Prilazeći Darji Ivanovnoj). Divno, Darja Ivanovna, vrlo sam vam zahvalan.

DARJA IVANOVNA (praveći molećivo lice). Pa šta sam ja kriva, Valerijane Nikolajeviću?

GRAF LJUBIN. Vi niste ni najmanje krivi, zaboga! Mora se čovek smejati onome što je smešno — ja vam to ne prebacujem, verujte; ali, koliko sam mogao primetiti, to ste vi sve unapred ugovorili s vašim suprugom.

DARJA IVANOVNA. Po čemu vi to mislite, grafe?

GRAF LJUBIN. Po čemu? Pa po tome što se u takvim prilikama obično ne smeje i ne daju znaci.

STUPENĐEV (koji pažljivo sluša). Zaboga, vaša svetlosti, među nama nije bilo ništa ugovoreno, verujte mi, vaša svetlosti. (Miša ga trza za skut).

GRAF LJUBIN (s gorkim smehom Darji Ivanovnoj). No, posle ovoga biće vam teško da još odričete... (Poćutavši). Uostalom, i nemate zašto da odričete. Ja sam to potpuno zaslužio.

DARJA IVANOVNA. Grafe...

GRAF LJUBIN. Ne pravdajte se, molim vas. (Poćutavši, za sebe). Kakva sramota! Ostaje samo jedno sredstvo da izađem iz ovog glupog položaja... (Glasno Darji Ivanovnoj). Darja Ivanovna!..

DARJA IVANOVNA. Grafe?

GRAF LJUBIN (poćutavši). Vi, možda, mislite da ja sad neću održati svoju reč, da ću odmah otići i neću vam oprostiti za vašu mistifikaciju? Možda bih imao pravo da to učinim, zato što se ipak s čovekom od reda ne sme tako šaliti; ali ja želim da i vi vidite s kim ste imali posla... Madame, je suis un galant homme.[117] Sem toga, ja cenim uvek lepi pol, čak i kad izvučem od njega... Ostajem da ručam — ako g-nu Stupenđevu to ne bude neprijatno — i ponavljam vam, održaću svoja obećanja, sad još više nego ikad...

DARJA IVANOVNA. Valerijane Nikolajeviću, ni vi niste, nadam se, tako rđavog mišljenja o meni: nećete pomisliti, zar ne, da ja ne umem ceniti... da nisam duboko u srce dirnuta vašom velikodušiošću... Skrivila sam vam, ali vi ćete me poznati, kao što sam ja vas sada poznala...

GRAF LJUBIN. O, molim! Na što sve te reči?... Nemate na čemu da mi zahvaljujete... Ali kako vi dobro igrate komediju!...

DARJA IVANOVNA. Grafe, vi znate, komedija se dobro igra kad se oseća šta se govori...

GRAF LJUBIN. A! vi opet... Ne, izvinićete — dvaput uzamance neću nasesti. (Obraćajući se Stupenđevu). Mora da sam sad vrlo smešan u vašim očima, dragi gospodine; ali ću se potruditi da vam na delu pokažem kako želim da vam budem koristan...

STUPENĐEV. Vaša svetlosti, verujte, ja... (Ustranu). Ja ništa ne razumem.

DARJA IVANOVNA. Pa to i nije potrebno... Samo zahvaljujući njegovoj svetlosti...

STUPENĐEV. Vaša svetlosti, verujte...

GRAF LJUBIN. Koješta, koješta...

DARJA IVANOVNA. A vama ću, Valerijane Nikolajeviću, zahvaliti u Petrogradu.

GRAF LJUBIN. I pokazaćete mi pismo?...

DARJA IVANOVNA. Pokazaću i, možda, s odgovorom.

GRAF LJUBIN. Eh bien! il n'y a pas à dire, vous êtes charmante après tout.[118] A i ja se ni za šta ne kajem...

DARJA IVANOVNA. Ja, možda, neću biti kadra da to isto kažem... (Graf se cifra; ona se smeši).

STUPENĐEV (na stranu, gledajući u sat). Pa ja sam došao u dva i tri četvrti, a ne u tri.

MIŠA (prilazeći bojažljivo Darji Ivanovnoj). Darja Ivanovna, kako to vi, a mene?... Vi ste mene, izgleda, zaboravili... A još kako sam se trudio!

DARJA IVANOVNA (poluglasno). Nisam vas zaboravila... (Gromko). Grafe, dopustite da vam lretstavim jednog mladića... (Miša se klanja). Ja se staram o njemu, iako...

GRAF LJUBIN. Vi se starate o njemu?... To je dovoljno... Mladiću, možete biti bez brige: nećemo vas zaboraviti.

MIŠA (ponizno). Vaša svetlosti...

DVADESET PETA POJAVA

Isti, Apolon i Vasiljevna.

APOLON (izlazeći iz pretsoblja). Ručak...

VASILJEVNA (izlazeći iza Apolona). Ručak je gotov.

STUPENĐEV. A! Vaša svetlosti, izvolite, molim.

GRAF LJUBIN (dajući ruku Darji Ivanovnoj, Stupenđevu). Vi dopuštate?

STUPENĐEV. Molim vas... (Graf se s Darjom Ivanovnom približuje vratima). Ama ja nisam došao u tri, već u dva i tri četvrti... sve jedno; ja ništa ne razumem, ali je moja žena velika žena.

MIŠA. Hajdemo, Aleksije Ivaniću.

DARJA IVANOVNA. Grafe, unapred vae molim za izvinjenje zbog našeg palanačkog ručka.

GRAF LJUBIN. Dobro, dobro... Do viđenja u Petrogradu, palančanko!

1851 g.

RAZGOVOR DRUMOM
Scena

— Preveo D-r Miloš S. Moskovljević —

Posvećeno P. M. Sadovekom

... skim putem mili već prilično star tarantas, u koji su upregnuta tri iznurena konja. U tarantasu sede jedan pored drugog: gospodin od svojih 28 godina, Arkadije Artemjević MIHRJUTKIN, mršav čovek, sićušna lica, pokunjena, crvena nosa i mrkih brkova, umotan u siv iznošen šinjel — i njegov sluga SELIVERST (on je i opštinski pisar), podnaduo pun čovek od svojih 40 godina, svinjskih očiju i žute kose. Na prednjem sedištu sedi kočijaš JEFREM, bradat, crven i prćast, obučen u težak riđ armjak i pod klempavim šeširom; i njemu je oko 40 godina. Sunce peče; vrućina i zapara strašna. — Putuju iz sreskog mesta, a pola sata pre toga zaustavljali su se u drumskoj mehani, gde su i Jefrem i Seliverst uspeli da se malo napiju. — G-n Mihrjutkin često kašlje, — grudi su mu slabe, i uopšte ima nezadovoljan izgled. Govori užurbano i nejasno, kao bunovan. Jefrem se izražava lagano i promišljeno; Seliverst izgovara reči teško, kao da ih čupa iz trbuha; pati od sipnje.

MIHRJUTKIN (zabacivši iznenada šinjel). Jefreme, — o Jefreme!

JEFREM (okrećući mu se napola). Šta želite?

MIHRJUTKIN. Ama ti mora da spavaš tamo? — Zar ne vidiš šta se radi pod tvojim nosom — a? prijatelju dragi!

JEFREM. A šta, molću?

MIHRJUTKIN. Šta? — Tebi jedan logov uopšte ne vuče. Kakav si mi ti to kočijaš — a?

JEFREM. Koji logov ne vuče?

MIHRJUTKIN. Koji... koji... Zna se koji, dešnjak, vranac. Ništa ne vuče — zar ne vidiš?

JEFREM. Desni?

MIHRJUTKIN. Ded, ne pričaj, molim te, i ne ponavljaj moje reči. Ja ne trpim tu gadnu naviku kod posluge. — Ošini-de ga, ošini, dobro ošini, i ubuduće mu ne daj da drema, pa i ti, ovaj... (Jefrem s

jetkim osmehom šiba desnog logova). Ne ostaje mi ništa drugo nego da sam sednem na kočijaško mesto, — a zar je to moj posao? To je tvoj posao. Budalo! (Jefrem neprestano šiba logova. On se rita). Ta lakše! (Poćutavši). E, što je nesnosna vrućina! (Umotava se u šinjel i kašlje).

SELIVERST (poćutavši). Da, molići... zaista, vrućina. Nego, uostalom — za žetvu je ovo dobro. O-oh, Gospode! (Uzdiše i mljeska ustima kao da se sprema da spava).

MIHRJUTKIN (poćutavši — Seliverstu). Reci, molim te, kakva se ono debela žena u mehani obračunavala s nama? — Ja je ranije nisam viđao.

SELIVERST. Pa sama mehandžika. Nedavno je došla iz Beljeva.

MIHRJUTKIN. Od čega je onako debela?

SELIVERST. A ko će je znati? Poneko se tako odjednom naduje — šta je on u tome kriv?

MIHRJUTKIN. Ta žena nam je skupo naplatila. Opazio sam da se ti u drumskim mehanama nikad ne cenjkaš. Nikad. — Što ti zatraže, to i daješ. Mora da te je častila ta žena. I u varoši si triput više platio.

SELIVERST. Ta šta to govorite, molim vas, Arkadije Artemiću!... Ja, čini mi se, nisam takav čovek da bih nekom za ljubav ili iz lične koristi...

MIHRJUTKIN. De, dobro, dobro...

SELIVERST. Ja sam, Arkadije Artemiću, još izmalena služio vašeg pokojnog oca — dosad služim vašu milost, to jest; i niko me nije uhvatio ni u kakvim operacijama. Zato što ja osećam; i da bih ja nešto protivno gospodarevoj koristi, ili uopšte ne po savesti — sačuvaj bože da bih pristao da umrljam svoju čast; ta ja, molim vas, ja — ah, Gospode Bože moj...

MIHRJUTKIN. Pa dobro, de...

SELIVERST. Ata žena nam čak nije skupo ni naplatila; koliko se tek naplaćuje u drugim drumskim mehanama! — Velite da me je častila: pa šta! možda je i častila. Ja se ne odričem onoga koliko mi pripada. Ja pijem, ali pijem umereno, uzdržavajući se.

MIHRJUTKIN. Ta kaže ti se — dobro.

SELIVERST. Vi ste samo badava hteli da me uvredite, Arkadije Artemiću — Bog vam sudio! (Mihrjutkin ćuti). Bog neka vam sudi za to!

MIHRJUTKIN (ljutito). Ta prestani jedared, đavole!

SELIVERST. Razumem. (Zavlada ćutanje).

MIHRJUTKIN (koji se uzalud trudio da zaspi Jefremu). A zbog čega ti rudni trese ušima — da se nije umorio — gle, gle, na svakom koraku trese.

JEFREM (upola okrenut). Koji konj ušima trese?

MIHRJUTKIN. Rudni; zar ne vidiš?

JEFREM. Rudni trese ušima?

MIHRJUTKIN. Da, da; ušima.

JEFREM. Ne znam zbog čega bi tresao ušima. Ako nije zbog muva?

MIHRJUTKIN. Zbog muva konji celom glavom tresu, a ne samo ušima. (Poćutavši). Pa on je, čini mi se, slab na nogama?

JEFREM. Ni za što nije, pa to ti je. (Bije ga kamdžijom).

MIHRJUTKIN. No, ti ga ne voliš, znam ja to.

JEFREM. Ne, Arkadije Artemiću, volim ga (bije ga); ja, Arkadije Artemiću, sve vaše konje podjednako pazim, zato što je to prva stvar; a onaj koji ne pazi konje, nije kočijaš — on je, prosto, lakomislek čovek. Ne, ja ga volim. Samo ja sam pravičan. Kad nema šta da se hvali — ne hvalim.

MIHRJUTKIN. Pa šta ti kod njega, naprimer, nalaziš rđavog?

JEFREM. Arkadije Artemiću, dopustite da vam. kažem. Ima konja i konja. Kao što se, naprimer, među ljudima nađe čovek prirodan, bez obrazovanja, jednom rečju — pahondrik; tako je i među konjima. Konj ne vredi, Arkadije Artemiću, nema kod njega ničega dobrog. Eto, naprimer, bilo da trči uzbrdo ili po ravni, ili, naprimer, da se spušta nizbrdo — ne vredi ništa — izvolite sami pogledati. (Savija se na jednu stranu). Eto kako kasa, molim vas! Nema čovek od njega nikakvog zadovoljstva. Prosto, nije ni za što. (Bije ga bičem).

MIHRJUTKIN. Dobro, a kakvi su logovi po tvom mišljenju?

JEFREM. Pa logovi su prilični. Vranac je, naprimer, naravan; malko zazire, plašljiv je — ali je i polenj; samo je naravan konj, pristojan; a već ovom — (pokazujući bičem na levog logova) alat — prosto nema para. — Konj je dobar, siguran, umiljat pod bičem, kasa lako, uslužno: sluga, može se reći, slugin sluga. — U nogama je, istina, malo popustio — pa vi, molim vas, Arkadije Artemiću, znate koliko putujemo. Čas ovamo, čas onamo — nemaju konji nikad

odmora. Ili vi sami, naprimer, izvolite provozati se kudgod, — ili gospođa ide u varoš, ili nastojnik potera. — Kud mogu oni to izdržati? A već ja se, mislim, staram o njima kao o rođenom ocu. Eh vi, mačići! (Žuri ih).

MIHRJUTKIN (poćutavši). Pa dakle šta misliš o rudnom — ako je tako rđav?

JEFREM. Trebalo bi ga prodati, Arkadije Artemiću. Zašto držati takvog konja, sami izvolite kazati! Bilo rđav, bilo dobar konj — podjednako jedu hranu. A može se i promeniti.

MIHRJUTKIN. Promeniti! — Znam ja vaše promene! — daš prida mnogo novaca, konj ti ode budzašto, a kad pogledaš — taj još gori.

JEFREM. Zašto bi se tako menjalo, Arkadije Artemiću? Nije dobro tako menjati. Treba menjati bez prida — glavu za glavu.

MIHRJUTKIN. Glavu za glavu! A gde ćeš ti naći takvu budalu koji će ti za ragu dati dobra konja bez prida, a? Šta ti to, more, pričaš; za koga me držiš? (Kašlje).

JEFREM. Ta zaboga, Arkadije Artemiću. Kome kakav konj treba: nekome će se naš konj dopasti, a nama njegov. Eto, uzmimo našeg suseda, Jevgrafa Avdejića, on ima konjče; a Jevgraf Avdejić se istrošio, pa će možda u žestini pristati. A konjče mu je dobro; dobro konjče. A on je rasipnik čovek, vetropir; kud će on ishraniti konja, kad i sam nema hleba.

MIHRJUTKIN. Vidim ja da si ti ipak glup. Ako nema čim da hrani konja, onda zašto, za koje babe zdravlje da se menja, a?

JEFREM. Pa onda se može kupiti od njega. A OH će dati jeftino. Prosto, daće pošto hoćete. Samo da ga se otrese.

MIHRJUTKIN (poćutavši). A konj je odista dobar?

JEFREM. Odličan konj — eto, videćete sami.

MIHRJUTKIN (opet poćutavši). Ama ti — đavo da te zna — ti sve lažeš.

JEFREM. Zašto da lažem? Pas laže; zato i jest pseto.

MIHRJUTKIN (nezadovoljnim glasom). No, ne pričaj! (Poćutavši). I ovaj nas može još voziti.

JEFREM. Kako vašoj milosti bude po volji. Ali tek ovaj konj, volja vaša, prosto ni za što nije. Prosto — zvrndov.

MIHRJUTKIN. Šta-à?

JEFREM. Zvrndov.

MIHRJUTKIN. Sam si zvrndov.

JEFREM (okrećući se upola). Ko... ja zvrndov?

MIHRJUTKIN. Pa ti. Šta tu ima čudno? Ti.

JEFREM (ispruživši glavu). No... no... to ste vi ipak, Arkadije Artemiću, ovaj... mnogo izvoleli... (On je preko mere uvređen i uzbuđen).

MIHRJUTKIN (planuvši). Šta-à... Šta-à?

JEFREM. Ta zaboga... kako možete...

MIHRJUTKIN. Da ćutiš, da ćutiš! kažem ti — da ćutiš! Ah ti, mustro! Našao se čovek uvređen! Da, zvrndov, zvrndov, te još kakav zvrndov! Pa to ja onda, po tvom mišljenju, ništa ne smem reći? Ti meni tu Bog te pita šta nabrbljao, a ja treba pred tobom da ćutim?... Viš ti pričala!... I on se još našao uvređen! (Kašlje). Da si ćutao! (Strašan kašalj prekida reči Mihrjutkinu. On vadi iz džepa hartiju, odmotava je, vadi otuda komad žutog šećera i počne ga sisati. Jefrem ćuteći goni konje; izraz njegova lica je dostojanstven i strog. Umirivši se malo, Mihrjutkin se uzalud trudi da namesti iza leđa kožni jastuk, pa gura u slabinu Seliversta, koji je za sve vreme razgovora Arkadija Artemića s Jefremom spavao mrtvim snom). Seliverst, Seliverst! — No, načmavao si se, lenjštino prokleta — Seliverst!

SELIVERST (budeći se). Molim?

MIHRJUTKIN. Pa da. Da nisam tako neoprostivo dobar prema vama, vi biste me poštovali; a ovako ste izgubili svako poštovanje prema meni. De, šta spavaš, kao da nikad nisi spavao... Kočijaš se zaboravio, pa dosađuje gospodinu, a ti spavaš.

SELIVERST. Ja samo malko, Arkadije Artemiću...

MIHRJUTKIN. Da, samo malo. (Umirujući se). Namesti mi jastuk pozadi. (Seliverst namešta jastuk). Jednome se čudim: čini mi se da nema popustljivijeg gospodara od mene, pa opet nisam zaslužio nikakvu privrženost kod vas. Svi ste vi gotovi da me budzašto prodate, Bogami! (Jedva uzdržava suze). Ali pričekajte malo; neću vam još dugo dosađivati. Brzo, brzo ću skloniti svoju glavu (klanja se); pa ću videti da li će vam biti bolje bez mene.

SELIVERST. Arkadije Artemiću, šta vi to govorite? Nemojte gubiti nadu, molim vas! Bog je milostiv. Kako te nije stid, azijate jedan...

MIHRJUTKIN (prekidajući Seliversta). Nije reč o Jefremu. Svi ste vi taki. Eto, naprimer, šta ja sad treba da radim? Kako ću se ženi

pokazati na oči? Ostali mi poelednji novci — pa sam i njih ni u šta uputio. Još gore sam učinio. Sad se već neću moći spasti starateljstva... nema šale! Sad ću već izvući ko niko moj, te još kako izvući!

SELIVERST. Ono, doista, Arkadije Artemiću, nije zgodno. Ko to može znati, ako ne ja? Ali šta smo mi skrivili, molim vas, recite. Ta mi bismo, čini mi se, i telom i dušom, i svim, svim bili radi...

MIHRJUTKIN. Da me bar ne ljutite, ne razdražujete. Vidite. — Vidite — gospodinu je došlo teško, prosto tako mu je teško da se iskazati ne može; oči mu, što se kaže, iskaču na čelo, — a vama, vama milo... (Sisa žuti šećer).

SELIVERST. Sav je uzrok u tome što u varoši žive bezosećajni ljudi... Zadovoljeni su, na kakvog im andraka još treba, oprosti mi, Gospode, moje sagrešenje! Kakvi đavoli, zbilja, greh na moju dušu! (Pljuje).

MIHRJUTKIN. Baš su pljačkaši. Eto, meni su u varoši prodali žuti šećer; kazivali su da će imati ukus maline, a on nikako nije sladak, prosto su naturali samo lepak. (Poćutavši). Da sam bar kupio životnih namirnica za tih pedeset rubalja! Lisabonskog valjda nije ostala nijedna flaša?

SELIVERST. Poslednju ste pred odlazak izvoleli popiti.

MIHRJUTKIN. Da, tako je! I ženi ništa nisam kupio, a ona naredila... Eh!

SELIVERST. Raisa Karpovna će se doista ljutiti.

MIHRJUTKIN (plačno, skoro vičući). E pa zašto me razdražuješ? Reci, zašto? Bože moj, Bože moj! Šta je ovo! šta je ovo! Zašto sam ja najnesrećniji čovek na svetu? (Obara glavu i kašlje).

SELIVERST. Arkadije Artemiću... Iz gluposti... Izvinite... (Mihrjutkin kašlje i umotava se u šinjel). Zbog revnosti, Arkadije Artemiću. (Mihrjutkin ćuti. Sad i Seliverst zaćuti. Niko ne govori čitavu četvrt sata. Konji jedva idu malim kasom, obadi se žudno viju nad njima. Seliverst opet zaspi. Mihrjutkin polako diže glavu).

MIHRJUTKIN (umirenim glasom Jefremu). Dakle, šta je, jesi li se opametio? (Ćutanje). Tebi velim, jesi li se opametio?

JEFREM (poćutavši i cimnuvši kajasima). Opametio sam se.

MIHRJUTKIN. Je si li došao k sebi?

JEFREM. Jesam.

MIHRJUTKIN. Pa šta, ne znaš red, a? Moli za oproštenje.

JEFREM. Oprostite mi, Arkadije Artemiću.

MIHRJUTKIN. Neka ti Bog oprosti. (Poćutavši). A kakve je boje konj Jevgrafa Avdejičina?

JEFREM. Alat.

MIHRJUTKIN. Alat... A koliko mu je godina?

JEFREM. Devet godina.

MIHRJUTKIN. A dobro vuče?

JEFREM. Dobro.

MIHRJUTKIN. Ala imaš rđavu narav! Odgovaraš mi, kao da se svađaš... Ti se ljutiš na mene?

JEFREM (poćutavši). Zaboga, Arkadije Artemiću, zar ja ne znam? Ja sve znam, Arkadije Artemiću. Kako da ne znam? Gospodin je, naprimer, izvoleo ljutiti se. Pa šta? Gde je gnev, tamo i milost.

MIHRJUTKIN. Dobro; eto to je dobro.

JEFREM. Zaboga, Arkadije Artemiću, mi, naravno, nismo daleko išli, preko mora doista nismo išli, više smo se u Petrogradu gnjavili: ipak nismo takvi tikvani, da ne bismo, naprimer, razlikovali kravu od svinje. Poneki seljak, naravno, divi se svakoj sitnici; nije mu se ni čuditi — on je seljačka neznalica; kud će on znati! Treba razmisliti: u svima stvarima treba razmisliti, — ko još nije pogrešio? No, nekako nije ti ispalo kao što treba, ili prosto reći, nisi potrefio kad treba — nu, nije se dopalo gospodinu. On te počne reziliti, a ti čekaj; kad pogledaš: tvrdoglavstvo iščezlo — i opet ide po starom.

MIHRJUTKIN. Eto, kad je nešto pametno, ono je pametno; ja nikad neću reći da čovek govori gluposti kad govori pametno; nikad ja to neću učiniti.

JEFREM. Zaboga, Arkadije Artemiću. Pa to vi znate bolje od mene. Zar sam ja neki jezop da se ljutim? Čovek se ne može osvrtati ni na svaki udarac, a kamo li psovku. Vi sami znate: istinski događaj je kao smola, a izmišljen je kao voda. A neprijatnost se svakom može desiti, ni najveći astronom se ne može sačuvati od nesreće. Surva se najednom nad njim... Bog bi znao otkuda? A i ko može unapred odrediti: ovo će biti ovako — a ono onako. A Bog bi ga znao kako posle ispadne! Sve je to u mraku. Eto, uzmimo naprimer medveda: — šumska zverka, krupna, — rep mu — tako, kao manje

dugme; a eto svraka, — mala ptica selica — a gle koliku je repinu prikačila. A ko to može razumeti? U tome je mudrost; tu ništa ne možeš razabrati: jedino se uzdaš u Boga. Eto, naprimer — dopustite da vam kažem, Arkadije Artemiću, iz usrdnosti dopustite da vam kažem, — vi, eto, molim vas, očajavate, a zašto?

MIHRJUTKIN. Kako zašto? Kako i da ne očajavam! Gle šta mu je palo na pamet da pita: zašto?

JEFREM. Znam, znam, Arkadije Artemiću — za ime Božije, kako da ne znam? Mi sve znamo. A vi dopustite da kažem ovo: i tamo i u ovom slučaju ništa se ne može reći pouzdano. Eto, naprimer, vi znate našeg suseda — Fintrenbljudova? To vam je bio znatan gospodin! Lakej mu — kubni hvat visok, i šta je na njemu gajtana; posluga — prava galerija slika; konji — vrede hiljade; kočijaš — nije kočijaš, već prosto jednorog sedi! Tu su vam sale, Francuzi trubači na horu — pa Arapi; nu, prosto, sve udobnosti, kakvih uopšte ima u životu! Pa čim se svršilo? Prodali su mu celo imanje na doboš. A pa vas će se, možda, Gospod i smilovati, pa ćete se ipak izvući.

MIHRJUTKIN. Daj Bože! Ali nešto ne verujem.

JEFREM. Zaboga, Arkadije Artemiću. Zašto da ne verujete?

MIHRJUTKIN. Nisam ja te sreće, brate. Ta poznajem ja sebe; znam ja svoju sreću; ne vredi moja sreća ni prebijene pare.

JEFREM. Zaboga, Arkadije Artemiću!

MIHRJUTKIN. Ta ne pričaj, molim te. Ti bolje pogledaj — tvoji konji uopšte ne trče.

JEFREM. Zaboga, konji trče kao što treba.

MIHRJUTKIN. No, dobro... Ja ne velim... slažem se s tobom. (Podiže glas). Slažem se s tobom, kažem ti. (Uzdiše). Ala je vrućina, Bože moj! (Poćutavši). Ala prži, Gospode! (Poćutavši još malo). Hoću da pokušam, neću li malo zaspati... (Namešta se i naslanja glavu na bok od kola).

JEFREM. Pa ako — u ime Boga, baćuška. (Duže ćutanje. Mihrjugkin zaspi i hrče, pomalo zviždeći i mljeskajući u snu. Glava mu se zabacuje nazad. Usta se otvaraju).

SELIVERST (otvara prvo jedno oko, zatim drugo, i poluglasno se obraća Jefremu). Ama ti si, vidim, retka ptica. Šta si se raspevao kao slavuj?

JEFREM (poćutavši i takođe poluglasno). Šta sam se raspevao? Kakav si, brate, neshvatljiv. Zar ti ne vidiš — naš gospodin je još mlad, malodušan... Pa ga treba posavetovati, to jest, kako da radi u životu...

SELIVERST. Gle ti njega! Palo na pamet čoveku da bude dadilja!...

JEFREM. Što da ne — kad drugi ne obraćaju pažnju...

SELIVERST. Drugi... drugi...

JEFREM. Naravno, drugi. — Uostalom — ti... zna se. Ti... Tebi je sve jedno: gospodin ili tuđi čovek.

SELIVERST. A tebi, kobajagi, nije?

JEFREM (poćutavši). Šta — zar će ga zbilja metnuti pod starateljstvo?

SELIVERST. Na svaki način će ga metnuti. Sam mi je sekletar govorio.

JEFREM. Vidiš, molim te. Dobro, a gospođa... znači da i ona neće — ovaj — zapovedati?

SELIVERST. Razume se da neće. Imanje nije njeno.

JEFREM. Ne, — ja velim po kući, po kući.

SELIVERST. Ne, po kući će zapovedati.

JEFREM. Pa kakvog tu ima smisla? Lepo je to tvoje starateljstvo, nema se šta reći! (Mihrjutkin se obrće u snu. Seliverst i Jefrem pažljivo zagledaju u njega; on spava). Još žešće će se naljutiti, kakav je.

SELIVERST. I to biva.

JEFREM. Pa dabogme da biva. Žao mi ga je.

SELIVERST. A meni ga nije žao. Ko mu je kriv. Kako sam, viče, sad nesrećan čovek u svetu... a ko je kriv? Što je ludovao preko mere. Da.

JEFREM. Eh, Aleksandroviću, ala si ti nerazborit, boga mi!... Promisli ti: pa on je ipak gospodin.

SELIVERST. Ta nemoj mi, molim te, tu pripovedati... (Mihrjutkin se opet meškolji i malko ispravlja. Seliverst brzo krije glavu u ugao i zatvara oči. Jefrem razmahuje bičem nad konjima i viče: đi-ha-a-a...).

MIHRJUTKIN (otvara oči, žmirka i isteže se). A ja sam, čini mi se, kao malo otspavao.

JEFREM. Izvoleli ste se odmarati, doista.

MIHRJUTKIN. Jesmo li dokle stigli? (Seliverst se izdiže).

JEFREM. Do savijutka imaće još tri vrste.

MIHRJUTKIN (poćutavši). Nego, što sam neprijatan san snio! Ne sećam se dobro šta je bilo — samo je nešto vrlo neprijatno. (Poćutavši). Tiče se imanja... starateljstva. Kao odveli me jednom u Francusku da me stave pod sud... Vrlo neprijatno... vrlo.

SELIVERST. Zna se... san je laž.

MIHRJUTKIN. Mene to plaši. (Kašlje).

JEFREM. Zaboga, Arkadije Artemiću, zašto se plašite? Kome se to ne dešava? Eto, ja sam neki dan sanjao, baš čudan san, prosto neshvatljiv. Vidim ja... (naginje glavu i kod samog trbuha šmrče iz kutije burmut, da ne bi prsnuo u oči gospodinu). Vidim ja... (iskašlja se i šapće poluglasno). Ala je ljut, razbojnik!... (Glasno). Vidim ja sebe kao u nekom polju, noću, na putu. Elem, idem ja putem, pa mislim: kuda li to idem? A predeo oko mene kao nepoznat — brežuljci nekakvi, provalije — pustinja. Elem idem ja i, znate, sve gledam — kud li taj put vodi; ne znam, mislim, kud on vodi. I odjednom mi nasusret kao trči tele — i tako brzo trči, pa sve glavom trese. — E, lepo. Trči, gospodaru, tele, — a ja kao mislim: e! pa to se otkinulo tele oca Pafnutija, daj da ga uhvatim. Pa kad ti stuštim trčati za njim... A noć, moram vam reći, mračna ne može mračnija biti — prosto se prst pred nosom ne vidi. Elem — trčim ja za njim — za tim teletom — ne mogu da ga uhvatim — ali ne vredi — ne mogu da ga uhvatim! Ah, brate moj, mislim se kao ja: pa to mora biti nije tele, već nešto što nije dobro. Daj da se vratim, mislim — nek trči kud zna. E, lepo. Elem, idem ja opet ranijim putem, a blizu puta kao stoji drvo, idem ja — a ono ti naskoči otpozadi na me, pa kad ti me munu rogovima u bedro... Tu mi je smrt. Uplašim se ja — u snu, znate — prosto sam se toliko uplašio da se iskazati ne može, — čak su mi listovi drhtali. Nego, mislim se, zašto me to ono muva u bedro — pa uzmem, znate, pa se obazrem... A za mnom više nije tele, već stoji moja žena, sasvim gologlava, pa gleda u mene ljutito. Ja k njoj, a kad ti me ona poče grditi... Ti si, veli, pijanica, kud si išao? Ja, velim, nisam pijanica, gde si ti videla ovake pijanice, velim, — nego bolje reci ti meni na kakav si ti način ovamo dospela? Ja ću se, veli, gospodinu požaliti — bezobrazniče jedan... I Raisi Karpovnoj ću se

žaliti. — A ona kao najedared poče da se kikoće, da se kikoće... podiđoše me mravci po leđima. — Gledam je, a oči joj se samo sijaju, nekakve zelene, kao u mačke. Ne smej se tako, ženo, velim joj ja: grehota je tako se smejati. Ne smej se — poslušaj me. Kakva sam ti ja, veli, žena — ja sam vodena vila. Evo, pričekaj, da te pojedem. Pa kad ti zinu — a u ustima joj ima zuba — kao u štuke... Tu već više nisam mogao izdržati, povičem, što igda mogu povičem... Stari Kuprijanić je zajedno sa mnom u istom kutu spavao — elem, on kao izbezumljen skovitla se s kreveta dole — pritrča mi, krsti me, šta ti je, Jefremuška, veli, šta ti je, daj da ti protrljam trbuh, a ja sedim na postelji, pa se, znate, sav tresem, gledam ga, prosto ništa ne razumem — čak mi se i košulja na telu trese. Eto kakvih čudnih snova ima!

MIHRJUTKIN. Da, čudan san. Pa jesi li ga ispričao ženi?

JEFREM. Kako da nisam.

MIHRJUTKIN. Pa šta ona veli?

JEFREM. Ona kaže da kad se tele vidi u snu, sluti na prišteve; a kad se vidi vodena vila — na batine.

MIHRJUTKIN. A! ja to nisam znao.

JEFREM. A viknuo si, veli, zato što je vukodlak jahao na tebi.

MIHRJUTKIN. Ta kakve budalaštine! Kao da ima vukodlaka!

JEFREM. Nego kako, molim vas? Onomadne ključarica zbog nečega pred veče otišla u kupatilo — nije išla da se kupa — tog dana kupatilo nisu ni ložili, a i kud bi se baba kupala, — već onako — nužda je neka pritesnila. Pa šta mislite? ulazi ona u pretsoblje od kupatila, a u pretsoblju mrak, — pruža ruku — i najednom oseti — neko stoji Ona pipa: ovčja koža, pa tako gusta, pregusta.

MIHRJUTKIN. To je zacelo visio neki kožuh, pa ga dodirnula.

JEFREM. Kožuh? Ali u pretsoblju od kupatila nikad, nikakav kožuh nije visio.

MIHRJUTKIN. Pa onda je kakav seljak bio ušao.

JEFREM. Seljak? A zašto bi seljak oblačio izvraćen kožuh? To seljak neće učiniti.

MIHRJUTKIN. No, pa šta je bilo?

JEFREM. A evo šta je bilo. Baba tada kaže: budi Bog s nama! Ko je to? Niko joj ne odgovara. Ona opet: ama ko je to? A onaj ti

zamumla kao medved... Ona smesta izleti napolje. Jedva je došla sebi, starica.

MIHRJUTKIN. Pa ko je to bio, po tvom mišljenju?

JEFREM. Zna se ko: vukodlak. On voli vodu.

MIHRJUTKIN (poćutavši). E, glup si, Jefreme, moram ti reći. (Obraćajući se Seliverstu). I ti veruješ u vukodlake?

SELIVERST (ljutito). Naspelo vam, gospodine, da razgovarate o tim predmetima.

JEFREM. Ta zaboga, Arkadije Artemiću, to i mala deca znaju. A na konjima, noću, ko jaše? Pa kod nas nema samo vukodlaka — kod nas ima i maruha.

SELIVERST. Ta prestani, Jefreme!

JEFREM. A zašto?

SELIVERST. Pa tako. Nije lepo. Baš si našao predmet za razgovor.

MIHRJUTKIN. Maruha! Šta je to.

JEFREM. A zar vi ne znate? Stare, male žene, noću sede na pećima, predu pređu, pa sve tako potskakuju i šapću. Onomadne kod Fjodora Marčukova jedna takva maruha bacila se crepom — on hteo da se popne k njoj na peć...

MIHRJUTKIN. On je to, budala, sanjao.

JEFREM. Ne, nije sanjao.

MIHRJUTKIN. A ako nije u snu, zašto se peo k njoj?

JEFREM. Svakako je hteo da je izbliže vidi.

MIHRJUTKIN. Da, da, izbliže! (Poćutavši). Ala su to budalaštine, ha-ha! (Opet poćutavši). I zašto si o tome poveo razgovor — ne mogu da se načudim. Samo izaziva plašnju.

SELIVERST. Zaista, plašnju.

MIHRJUTKIN. Naravno, ja u te besmislice ne verujem. Naravno. Samo neobrazovani ljudi mogu u to verovati.

JEFREM. Imate pravo, Arkadije Artemiću.

MIHRJUTKIN. Ta zar su te maruhe, naprimer, i slično — ta sam prosudi — zar je to telo? Kako ti računaš?

JEFREM. A ne umem vam reći, Arkadije Artemiću, ko će ih znati šta su.

MIHRJUTKIN. A ako nisu telo, zar mogu živeti, to jest postojati? Ti me razumej: jedno je telo, a drugo je duh.

JEFREM. Ta-a-ako, molim.

MIHRJUTKIN. Pa, dakle, sve je to budalaština, maštanija: prosto kazati — predrasuda.

JEFREM. Ta-a-ko, molim.

MIHRJUTKIN. A ipak, o tome ne vredi govoriti. Na što?

JEFREM. Došlo uz reč, a uostalom, nek idu s milim Bogom... (Rudni se spotače). No, ti vraže — muve te pojele!

SELIVERST. Gle budale, kako ružno govori! (Pljuje). Pfuj! Pusto im ostalo! Ala si ti, Jefreme, lakouman čovek — a još kočijaš!

JEFREM. E, vi već, Seliverste Aleksandroviću...

MIHRJUTKIN. No, no, no!... Šta je to? Samo još treba da se u mom prisustvu posvađate...

JEFREM. Zaboga, Arkadije Artemiću...

MIHRJUTKIN. Najlepše vas obojicu molim da ćutite! (Kraće ćutanje). A tebe, Seliverste, molim da ne spavaš. Prvo, to je neučtivo, a drugo — nije u redu. Kakvo je to spavanje danju? Za to je noć. Ne trpim taj nered!

SELIVERST. Razumem.

MIHRJUTKIN (poćutavši, Jefremu). Ah, da! reci-de tvojoj ženi — pošto se o njoj povela reč — da ne zaboravi okaditi krave... U varoši su mi kazivali da je u Žerlovoj pomor.

JEFREM. Razumem.

MIHRJUTKIN (poćutavši). A kako ona... tvoja žena... jesi li zadovoljan njom?

JEFREM. U kakvom, to jest, naprimer, smislu hoćete da kažete?

MIHRJUTKIN. Zna se u kakvom. Tako, uopšte, ja sam sa svoje strane zadovoljan njom. Ona je dobra stanarica.

JEFREM. Zna svoj posao. (Lagano). Poznata stvar: čoveku nije svojstveno da bude bez žene. Žena je za to i data čoveku da mu služi, tako reći u znak zadovoljenja. Ali, uostalom, i u tom slučaju opreznost nije naodmet. Ne veli badava poslovica: ne veruj konju u polju — a ženi u kući. Žena je, razume se, lukavo, slabo stvorenje; žena je obešenica. A muž neka ne zeva. Ženin je posao da ugađa mužu i pazi decu; a muževlji posao je da drži ženu u pokornosti: i u milošti treba da bude strog prema njoj. Eto tako će sve dobro ići. (Šiba konje). Neki muževi, među prostacima, ja znam, ovako kažu svojim ženama: crkla da Bog da! Ja ih osuđujem...

MIHRJUTKIN (žurno). Kako — kako oni kažu?

JEFREM. Crkla da Bog da...

MIHRJUTKIN (zamišljeno). Hm... gle...

JEFREM. Ja ih osuđujem... Zašto? Zato ih osuđujem...

MIHRJUTKIN (vatreno). A ja ih ne osuđujem... ja ih ne osuđujem... (Poćutavši). Nego, prestani jedared govoriti koješta. Vala, s tobom Bog zna do čega... zbilja. (Poćutavši i pokazujući rukom unapred). Šta — pa ono je, čini mi se, savijutak za Golopleke?

JEFREM. Jeste, molim.

MIHRJUTKIN. E hvala Bogu! (Zbacuje sa sebe šinjel i otresa se). Življe, Jefremuška, življe! (Naginje se napred). Eno savijutka! eno ga! (Kola skreću s druma). — Sad je ostalo oko tri vrste — ne više, je li?

JEFREM. Neće ni toliko biti. Eto, treba se još samo spustiti u jarugu, a posle se ispeti na kosu, pa posle teraj sve pod nogu!

MIHRJUTKIN (kao za sebe). A ipak se mora priznati da je prijatno vraćati se u zavičaj. Duša se veseli — srce se raduje. Čak i konji radije vuku. Gle, gle, vetrić — duva mi pravo u lice, obešenjak! (Seliverstu). Ama, pa ono je, čini mi se, gračevska šuma na brdu?

SELIVERST. Tako je — gračevska šuma.

MIHRJUTKIN. Divna šumica! Krasna šumica! Prijatna šumica! (Nastavlja gledati unaokolo). Gle kakva je heljda! I zobovi, vidiš, dobri. Prosto igraju na suncu, đavoli! Eto, i raž je dobra. Čiji su ovi zobovi?

SELIVERST. Beskučinskih jednodvoraca.

MIHRJUTKIN. Gle, jednodvoraca! — A kakvo im je domaćinstvo?

SELIVERST. Domaćinstvo im je ne da kažete, ovaj... a, uostalom — prilično. Žive, šta im treba više?

MIHRJUTKIN. Dobri zobovi. (Poćutavši). I u nas zobovi nisu rđavi... Ali šta će mi oni sad? Na što sve to? Pa ja sam propao, sasvim propao... Propao sam s glave... Oduzeće mi i to poslednje zadovoljstvo...

SELIVERST. Nemojte očajavati, Arkadije Artemiću.

MIHRJUTKIN. I Raisa Karpovna — sad će me izdevetati! A ja se još, glupak, radujem što se vraćam u zavičaj! Ah, što sam nesrećno, nesrećno stvorenje! (Zaćuti i posle nekog vremena podiže glavu).

Eno se već vidi Ahlopkovo... Lepo seoce. Eno popovog leštara. U tom leštaru mora da ima zečeva. Eh, deco, slušajte... Zašto tugovati? Dede: „U tamnoj šumi.” (Počinje pevati). U tamnoj šumi...

JEFREM i SELIVERST (složno prihvataju).

U tamnoj šumi,
U tamnoj šumi —
U tamnoj...

MIHRJUTKIN. Ti visoko hvataš, Jefreme — nisi crkvenjak — šta to tumaraš s glasom?

JEFREM (iskašljajući se). Evo sad će ići bolje.

MIHRJUTKIN (vrlo tankim glasom).

A iza šume...

JEFREM i SELIVERST

A iza šume...

MIHRJUTKIN (kašljući)

Uzoraću... uzoraću...

JEFREM. Eh, vi, sokoli!

Uzoraću... uzoraću...

SELIVERST. Uzoraću... (Kašalj nateruje Mihrjutkina da ućuti; Seliverst zamuckuje. Čuje se samo vrlo visok Jefremov falset, koji peva):

I nji... vi... cu...
I nji... vi... cu...

(Kola zalaze u brezovu šumicu).

1851 g.

VEČE U SORENTU
Scena

— Preveo D-r Miloš S. Moskovljević —

LICA:

NADEŽDA PAVLOVNA Jelecka, udovica, 30 godina
MARIJA PETROVNA Jelecka, njena sinovica, 18 godina
Aleksije Nikolajević BELJSKI, 28 godina
Sergije Platonović AVAKOV, 45 godina
SLUGA, Talijan
M-r POPELIN, francuski umetnik
PEVAČ improvizator

Događa se u Sorentu, u hotelu, na morskoj obali.

Pozornica pretstavlja dosta veliku sobu, nameštenu kao što su obično nameštene sobe po hotelima: pravo — jedna vrata za pretsoblje, druga u kabinet; levo — dva prozora, desno — vrata u park. — Na divanu u sredini sobe sedi Avakov i spava, naslonjen na leđa divana; glava mu pokrivena maramicom.

AVAKOV (meškolji se i pušta nejasne zvuke. Najzad viče dremovnim glasom). Fećka!... Fećka!.. Feđuška! (Stresa se, skida sa sebe maramicu i začuđeno se obzire). Ama gde sam ja ovo?... (Opet se obzire, pa, poćutavši, ljutito maše rukom). U Italiji!... (Poćutavši opet). A kako sam divno sanjao! — Bogami. — Kao sedim ja tako u svojoj sobi u Pokrovskom pod prozorom — gledam — a u dvorištu sve patke hodaju, pa svaka ima na potiljku perčin. Filip kočijaš podmazuje kola — a Feđuška mi ne donosi lulu. — Neobičan, prijatan san! (Uzdiše). Eh! eh!... Kad li će Gospod Bog dati da to sve opet vidim... (Ustaje). Dosadilo mi, moram priznati, dosadilo mi potucati se po gostionicama... potezati stare kosti. Ta već treću godinu... Ovo se potpuno može reći: seda kosa a luda glava... (Poćutavši). A oni mora da su otišli... (Prilazi vratima što vode u park). U parku ih nema... (Prilazi vratima od kabineta i kuca).

Nadežda Pavlovna... Nadežda Pavlovna... Jeste li tu? — Nije. — Mora biti da su otišli... Ja malo dremnuo posle ručka, a oni uzeli pa otišli... Hm! — Otišli... Ama taj Aleksije Nikolajević — sve su to njegove izmišljotine... znam ja... I ko ga je doneo k nama... (Uzrujano cima za gajtan od zvonceta). Baš nam je trebao... (Cima opet). Kao da ih je malo bez njega... Ama što to niko ne ide? (Cima triput jedno za drugim. Iz pretsoblja utrčava sluga Talijan u kaputiću i sa salvetom pod pazuhom.).

SLUGA (naginjući se napred celim telom). Selenza comanda? [119]

AVAKOV (gledajući ga iskosa). Kako kezi zube! — Čudna stvar! sve te sluge po gostionicama liče jedan na drugog — u Parizu, u Nemačkoj, ovde... svugde... Kao da su jedno pleme... (Sluzi). Purkua ne vene vu pa tudsjuit?[120] — (Avakov ne govori sasvim čisto francuski).

SLUGA (smešeći se i vrteći salvetu). ‘Celenza ie!... moua... héhé...

AVAKOV. U e...u son se dam?[121]

SLUGA. Soun sourti... per passeggiare... pour proumené... Madama la Countessa, aveco la Signorina e aveco Moussu lou Counte — l’otro Counte Rousso...[122]

AVAKOV. Se bijen — se bijen... Alè.[123]

SLUGA. Si, signore...[124] (istrči napolje).

AVAKOV. Bože! Što su mi postale mrske ove fizionomije!... (Hoda po sobi). Otišli su da šetaju... Hm... Valjda su otišli morem, da uživaju. — Zamišljam kako se onaj gospodičić sad raspilavio... A ona... poznajem je, njoj je milo... To joj je strast. — I šta je ona u njemu našla — ne razumem... Sasvim prazan čovek. — I pritom nimalo nije zanimljiv. — (Opet hoda po sobi). Gospode, Bože moj! Kad li će se ona smiriti, kad li će joj naposletku dosaditi sva ta nova lica... (Vrata iz pretsoblja se napola otvaraju i pokazuje se M-r Popelin. — Na njemu je kratka bluza s velikim kockama, kravata à l’enfant.[125] Nosi bradu i dugačku kosu).

M-r POPELIN. Pardon, Monsieur...[126]

AVAKOV (osvrće se). Ko je to sad?

M-r POPELIN (još ne ulazeći). Pardon, c'est ici que demeure Madame la comtesse Geletzka?[127]

AVAKOV (poćutavši). Vuj. — Keske vu vulè?[128]

M-r POPELIN (ulazi. — Drži omanji portfelj. pod miškom). Et... pardon... Madame est-elle à la maison?[129]

AVAKOV (ne mičući se još s mesta). Non. Keske vu vulè?[130]

M-r POPELIN (pogledavši ga malo začuđeno). Pardon, Monsieur... C'est à Monsieur le comte que j'ai l'honneur de parler?[131]

AVAKOV. Non, mosje, non.[132]

M-r POPELIN. Ah! (Malo dostojanstveno). Et bien, Monsieur, vous aurez la complaisance de dire à Madame que M-r Popelin, artiste peintre, est venu la voir — d'après sa propre invitation — et qu'il regrette beaucoup... (Videći da Avakov pravi nestrpljive pokrete). Monsieur, j'ai l'honneur de vous saluer.[133] (Meće šešir i odlazi).

AVAKOV. Adje, Monsje.[134] — (Gleda za njim i uzvikuje). Još jedan! Đavo neka nosi sve te umetnike, muzičare, pijaniste i slikare! — Gde ih se samo nađe toliko silestvo? I kako nas to odmah nanjuše? Pogledaš, a oni se već upoznali i već se tu vrte, udvaraju se. I čim će se sve to svršiti? Zna se čim. Ponude kakav rđavi akvarel ili statuicu — a zbog poznanstva plati im se triput skuplje. — I koliko sa sobom vučemo toga đubreta! To je strašno. A treba ih slušati spočetka... sve nekako s visine... kobajagi umetnici... nesebičnost... Gladan narod, zna se. Eh! (Uzdiše). Kako mi je sve to dosadilo... Ah, kako mi je sve to dosadilo! (Hoda po sobi). A oni ne dolaze. — Hm! — Znači, šetnja je ispala po volji. Evo je i veče nastupilo. — (Poćutavši). Nego da im pođem na susret... zbilja... (uzima šešir i ide ka pretsoblju). A, pa evo i njih najzad! (Iz pretsoblja ulaze Nadežda Pavlovna, Marija Petrovna i Beljski. Na licu Nadežde

Pavlovne se ogleda neko nezadovoljstvo). Jedva jednom ste se izvoleli vratiti! — Zašto ste otišli u šetnju bez mene?

NADEŽDA PAVLOVNA (prilazi ogledalu desno i skida šešir). A zar ste se vi odavno probudili?

AVAKOV. Odavno.

NADEŽDA PAVLOVNA. Pa jeste li se ispavali?

AVAKOV. Pa ja i nisam spavao... Samo onako...

NADEŽDA PAVLOVNA (prekidajući ga). No, znamo, znamo... pridremali...

AVAKOV. He... he... Šta, je li bila prijatna šetnja?

NADEŽDA PAVLOVNA (hladno). Da... Nije niko dolazio dok ja nisam tu bila?

AVAKOV. Niko... To jest, pardon — dolazio je nekakav slikar.

NADEŽDA PAVLOVNA (brzo). M-r Popelin?

AVAKOV. Da, čini mi se, on.

NADEŽDA PAVLOVNA. Pa šta ste mu rekli?

AVAKOV. Pa ništa. On je pitao za vas — i rekao da vam kažem da je bio...

NADEŽDA PAVLOVNA. Zašto ga niste zamolili da pričeka?

AVAKOV. Ja, bogami, nisam znao.

NADEŽDA PAVLOVNA (zlovoljno). Ah, vi ste uvek takav! (Obraćajući se Beljskom, koji je odmah čim je došao otišao k prozoru levo s Marijom Petrovnom i razgovarao s njom). Beljski!... Beljski, ta dokle ćete se udvarati Maši?

BELJSKI. Šta želite, Nadežda Pavlovna?...

NADEŽDA PAVLOVNA. Šta želim?... (Poćutavši). Evo šta želim: ovde je maločas bio M-r Popelin, slikar, vi znate — onaj s kim sam se prekjuče upoznala — on mi je još pokazivao slike Vezuva... Ja sam ga sama pozvala — on je došao, a ovaj evo gospodin (pokazujući na Avakova) nije ga umeo zadržati.

BELJSKI. Pa šta zapovedate?

NADEŽDA PAVLOVNA. Kako niste dosetljivi — od nekog vremena! Izvolite odmah ići, nađite mi ga, dovedite ga ovamo — čujete li? Pošto poto ga dovedite odmah.

BELJSKI. Pa ja mu ne znam adresu.

NADEŽDA PAVLOVNA. Doznajte mu adresu — upitajte ovde, u hotelu — gde hoćete. Ta idite, on mi je potreban — kaže vam se.

Idite.

BELJSKI (poćutavši). Razumem. — Idem da tražim slikara sa slikama Vezuva. — Mora da su vam se mnogo dopali... (Pogledavši u nju). Idem, idem. (Odlazi).

NADEŽDA PAVLOVNA (seda na divan i ljutito lupa nogom o pod. Avakov se zbunjeno smeši. Najzad ona viče). Maša!

MARIJA PETROVNA. Ma tante?

NADEŽDA PAVLOVNA. Ma tante... ma tante... Šta me ti to neprestano zoveš strina? — Kao da sam već tako stara.

MARIJA PETROVNA. Pa kako da vas, strina, zovem drukčije?

NADEŽDA PAVLOVNA (poćutavši). Ti ne treba da stojiš kod prozora; možeš ozepsti.

MARIJA PETROVNA. Zaboga, napolju je tako toplo...

NADEŽDA PAVLOVNA. Ne znam... čini mi se da ovde duva... Zar ne duva, Sergije Platonoviću?

AVAKOV (stresa se i igra prstima obeju ruku u vazduhu). Duva — duva.

NADEŽDA PAVLOVNA (Mariji Petrovnoj). Ti si, čini mi se, suviše lako obučena?... Maša... Bolje bi bilo da obučeš drugu haljinu.

MARIJA PETROVNA. Mislite, strina?

NADEŽDA PAVLOVNA. Da, mislim, sinovice moja.

MARIJA PETROVNA. Molim — sad ću obući drugu. (Stoji neko vreme nepomično, smejući se pritrčava Nadeždi Pavlovnoj).

NADEŽDA PAVLOVNA (smejući se). No, dobro, lijo, dobro, idi... (Marija Petrovna istrčava kroz vrata od kabineta. I Avakov se smeje i trlja ruke. Nadežda Pavlovna pogleda u njega i pravi ozbiljno lice. Avakov se malo zbunjuje. Kraće ćutanje).

AVAKOV. Vi... vi danas, izgleda, niste raspoloženi, Nadežda Pavlovna.

NADEŽDA PAVLOVNA. Ko vam je to kazao? — Naprotiv. Vaše primedbe, Sergije Platoniću, strašno su neumesne. Vama se sve nešto čini čega i nema. (S osmehom). Eto, naprimer, eto kažite istinu, zar ovde duva?

AVAKOV (gledajući u nju). A... A kako vi želite?... da ne duva?

NADEŽDA PAVLOVNA. No, eto vidite.

AVAKOV (poćutavši). Da sam ja znao da vi tako želite da vidite toga Francuščića... Da ste mi bar ranije kazali...

NADEŽDA PAVLOVNA. Opet vi što bilo. — Ja ni najmanje ne želim videti Francuza... on mi apsolutno nije potreban.

AVAKOV (zbunjeno). Ali vi ste poslali po njega Beljskog...

NADEŽDA PAVLOVNA (poćutavši). Ja sam poslala po njega Beljskog... zato što... zato što mi je dosadio... Dosadilo mi je da ga gledam.

AVAKOV. Koga? Beljskog?

(Nadežda Pavlovna potvrđuje klimanjem glave).

AVAKOV. Ne može biti!

NADEŽDA PAVLOVNA. Kako ne može biti?

AVAKOV. Ama bogami ne može biti. Zaboga, Nadežda Pavlovna, danas za stolom, setite se kako ste bili s njim ljubazni. I ne samo danas — sve ovo vreme — i u Rimu, i na putu u Napulj — i ovde...

NADEŽDA PAVLOVNA. Prvo, to nije istina...

AVAKOV. Kako nije istina?

NADEŽDA PAVLOVNA. A drugo, šta je s tim! — Htela sam da vas malo mučim.

AVAKOV. Ostavite, Nadežda Pavlovna — mene, starca, vi i bez toga umete mučiti.

NADEŽDA PAVLOVNA. Vi se žalite?

AVAKOV. O, ni najmanje — ni najmanje! Samo sam hteo reći da... da to nije tako... da se pod;; tim nešto drugo krije.

NADEŽDA PAVLOVNA. Šta to, dopustite dd vas upitam?

AVAKOV. On vas je nečim danas naljutio.

NADEŽDA PAVLOVNA. Dopustite da upitam čim je mogao on mene naljutiti? — Šta je za mene M-r Beljski?

AVAKOV. S druge strane... doista... on vam se toliko udvara...

NADEŽDA PAVLOVNA. Eto — to i jeste ono, moj dragi Sergije Platoniću, iako nas neprestano vrebate — ipak ništa ne vidite... On i ne misli da mi se udvara.

AVAKOV. Kako?

NADEŽDA PAVLOVNA. Da ga vidite za vreme naše šetnje!

AVAKOV. A zašto?

NADEŽDA PAVLOVNA. Ah, Bože moj! pa zar vi niste odavno primetili da se on udvara Maši?

AVAKOV. Beljski?

NADEŽDA PAVLOVNA. Pa da.

AVAKOV (nenadno). To je lukavstvo!

NADEŽDA PAVLOVNA. Kako?

AVAKOV. Lukavstvo, Nadežda Pavlovna, lukavstvo — i ništa više. Zaboga, Nadežda Pavlovna, pa to je jasno kao dvaput dva četiri... Lukavstvo, verujte mi, stara majstorija... Zaboga, pa to je očevidno...

NADEŽDA PAVLOVNA. Šta to govorite, Sergije Platonoviću?

AVAKOV. Očevidno, Nadežda Pavlovna, molim vas. Verujte mi, jer ja sam vaš stari prijatelj, jer, čini mi se, ja i vi nećemo se sad upoznavati, ta ja sam vam odan — lukavstvo, Nadežda Pavlovna, lukavstvo. Ta zar se može vama pretpostaviti iko na svetu? Ta zar da ja u to poverujem — koješta! (Nadežda Pavlovna ćuti i obara oči).

AVAKOV (poćutavši, malko bojažljivo). O čemu mislite, Nadežda Pavlovna?

NADEŽDA PAVLOVNA (poćutavši). O čemu... Mislim da u vama zaista imam dobrog i vernog prijatelja... (pruža mu ruku).

AVAKOV (ljubeći je ushićeno u ruku). Zaboga, Nadežda Pavlovna... kako ne!

NADEŽDA PAVLOVNA (ustaje). A meni je, verujte, sve jedno da li se g-n Beljski udvara Maši ili ne, i s kakvim ciljem joj se udvara, to mi je potpuno sve jedno.

AVAKOV. Ta ja vam mogu verovati...

NADEŽDA PAVLOVNA (prekidajući ga). No, dosta, nek ide s milim Bogom... Bog s njim sasvim... Mi ćemo moći i bez njega biti, zar ne?

AVAKOV. Kako ste dobri... (Poćutavši). A ipak ste grešni, Nadežda Pavlovna.

NADEŽDA PAVLOVNA. Zašto?

AVAKOV. Zašto niste rekli da me probude? Zašto ste otišli u šetnju bez mene?

NADEŽDA PAVLOVNA. Pa ja znam, Sergije Platonoviću, da vi ne marite za te šetnje. Sećate li se kako ste mi u Rimu, u katakombama, dosađivali, govoreći kako ćemo otuda izaći ako onog kaluđera što nas je vodio zadesi udar?

AVAKOV. Pa šta? doista...

NADEŽDA PAVLOVNA. Kukavico!

AVAKOV. Pa ja sam se to sve za vas bojao. A uostalom, ima šetnja i šetnja. Naprimer, kad je lepo vreme, zašto da se čovek ne prošeta pored mora... To je doista prijatno. Ali, naprimer, neki dan smo išli da gledamo nekakve podzemne kade... Pa šta tu ima lepo? Mrak, prljavština. Sediš na leđima nekakvog ludaka, a on ti se još potsmeva što si težak. Vele mi: u tim kadama su se kupali konzuli, — a šta se mene tiču ti konzuli, dopustite da vas upitam?

NADEŽDA PAVLOVNA. Pa valjda su ruska kupatila bolja?

AVAKOV. Ta ostavite, Nadežda Pavlovna, ostavite; zaželećete i vi naposletku da se vratite kući. Pričekajte još malo, ogadiće vam da putujete s jednog kraja Evrope na drugi. Dosadiće vam svi ti vaši sinjori, i majnheri, i Francuščići... sa svojim kaputićima, bradicama, krivljenjem. (Pretstavlja ih).

(Nadežda Pavlovna se smeje).

AVAKOV. ja se jednom čudim, Nadežda Pavlovna... kako se vi s vašom pameću dajete obmanjivati. Ta pogledajte ih, ta njima je u očima napisano: vi ste varvari, i da nije vaših novaca...

NADEŽDA PAVLOVNA. Eto ćete izviniti, Sergije Platonoviću; ja ne mislim da se sa mnom upoznaju zbog mojih novaca...

AVAKOV. Onda još gore... Nekakav takav figurant prilazi vam kao neki osvajač; on bi trebao da smatra za nečuvenu sreću što ga puštate k sebi, — a on?... on je osvajač, on se kopeči! Govori s vama, a palac zaturuje za prsnik, a? prst? nego kako? Još neki i ne ume... ne pogodi... za prsnik... (opet ga pretstavlja).

NADEŽDA PAVLOVNA (smejući se). Ta manite, Sergije Platonoviću, ne žestite se; verujte, znam ja isto kao i vi vrednost te gospode.

AVAKOV. Da, znate... A međutim, oni svakako među sobom govore: šta, veli, mon šer, čim se ti sad zanimaš, mon šer? — Ta ničim, mon šer, u mene se zaljubila jedna ruska kneginja, — a nožicom ovako cupka i lančićem se igra po praznom trbuhu, — in prenses ris, mon šer, pa ja s njom iz dosade, znaš, mon šer...

NADEŽDA PAVLOVNA (malko mrzovoljno). Sergije Platonoviću, nemojte mi to govoriti... verujte... ja sad imam u glavi sasvim druge misli.

AVAKOV (poćutavši i uzdahnuvši). Da... slažem se; vi doista... sad... imate druge misli...

NADEŽDA PAVLOVNA (smejući se). Ta ostavite, ne uzdišite. Tako vam je žao što vas danas nismo poveli sa sobom?

AVAKOV. Kako da nije!

NADEŽDA PAVLOVNA. No, hajdemo da se prošetamo po parku. Hoćete li?

AVAKOV. Vrlo rado, vrlo rado! (Traži šešir).

NADEŽDA PAVLOVNA. Čekajte, čini mi se da čujem korake Beljskog...

AVAKOV. A šta vam on treba?

(Iz pretsoblja ulazi Beljski).

BELJSKI. Uf! Ala sam trčao... (Nadeždi Pavlovnoj). Nadežda Pavlovna, vaš slikar otputovao!

NADEŽDA PAVLOVNA. Kakav slikar?

BELJSKI. Kako kakav? M~r Popelin, onaj po koga ste me poslali. Otputovao je u Napulj pre pola sata.

NADEŽDA PAVLOVNA (gledajući ga). Ah, kako ste se zaduvali, Aleksije Nikolajeviću... (Smeje se). Ah, kako ste smešni!

BELJSKI. Ja?

NADEŽDA PAVLOVNA. Da, vi... ha-ha-ha... Zar nije smešan, Sergije Platoniću?

AVAKOV. Da, da. Ha-ha... ha-ha.

NADEŽDA PAVLOVNA (Avakovu). No, hajdemo, hajdemo!

BELJSKI. Kuda vi to idete?

NADEŽDA PAVLOVNA. Idem da se prošetam s njim u parku.

BELJSKI. A ja?...

NADEŽDA PAVLOVNA. A vi ćete ovde ostati... Ama što je to tako mračno ovde? (Zvoni. Ulazi sluga). Apportez des lumières. (Sluga izlazi). Vi možete čitati, ako hoćete... Uostalom, ostavljam vas u Mašinom društvu. Izgleda da se još niste narazgovarali s njom... Ili ćete, možda, opet otići da tražite M-r Popelin? (Beljski je gleda začuđeno). Ah, ne gledajte me tako, tako ste smešni... Hajdemote, Sergije Platonoviću... (Pogleda u Bsljskog). Ha-ha-ha!

AVAKOV. Ha-ha-ha! Zbilja! (Obadvoje odlaze u park. Sluga unosi sveće i meće ih na sto pored prozora. Beljski stoji nepomično pa najedared podiže jednu ruku. Slugi se učini da ga on zove, pritrčava i veli: „‘Celenza?” ali, videći da Beljski ne obraća na njega pažnju, klanja se njegovim leđima i odlazi).

BELJSKI. Šta ovo znači? Hm! Ne razumem. Nekakva fantazija... (Hoda gore dole po sobi). A moram priznati da je neobična žena! Pametna, potsmešljiva, mila... Da, ali sad mi nije do toga. Zaista, pre tri meseca, kad sam je sreo u Rimu, ona mi je zavrtela pamet, i dandanji još ne mogu reći da sam sasvim miran u njenom prisustvu... ali u srcu mi je... sad... Ah, i suviše dobro znam šta mi je sad u srcu!... Ona mi je maločas rekla da me ostavlja u društvu Marije Petrovne... A gde li je Marija Petrovna?... (Poćutavši). Savetovala mi da čitam... Da čitam! — U ovakvu noć — i posle današnjeg razgovora... (Prilazi k prozoru). Bože! kakva divna noć!

(Iz kabineta izlazi Marija Petrovna. — Ona neko vreme gleda u Beljskog i ide na sredinu sobe).

BELJSKI (osvrćući se). A, to ste vi, Marija Petrovna; gde ste bili?

MARIJA PETROVNA (pokazujući na kabinet). Ovde... Strina mi rekla da obučem drugu haljinu...

BELJSKI (posmatra je). Ali ja ne vidim da...

MARIJA PETROVNA. Pa strina mi je to tek onako kazala... Htela je nasamo da razgovara sa Sergijem Platonovićem... Gde je ona?

BELJSKI. Otišla je s njim u park...

MARIJA PETROVNA. A što vi niste otišli s njima?

BELJSKI. Ja? — Ja sam više voleo ostati.

MARIJA PETROVNA. Zbilja? (Seda).

BELJSKI. To jest — istinu da kažem — ona sama mi je rekla da ostanem...

MARIJA PETROVNA. A! sad se ne čudim… Jadni Aleksije Nikolajeviću!... Žao me vas je.

BELJSKI (prilazeći joj i sedajući pored nje). Da li? Da vi ne mislite da ja zavidim Sergiju Platoniću?

MARIJA PETROVNA. A zar ne zavidite?

BELJSKI. Marija Petrovna — vidim da se i vi umete pritvarati...

MARIJA PETROVNA. Ne razumem vas... Ali, jel’te da je Sergije Platonović divan čovek!

BELJSKI. Da.

MARIJA PETROVNA. Kako je odan strini!

BELJSKI. Da. — Zato je i grehota što ga muči. — Vaša strina je vrlo mila žena, ali je strašna koketa.

MARIJA PETROVNA (pogledavši u njega). Kako bilo da bilo, tek vama je krivo što vas nisu poveli u park...

BELJSKI. Opet!

MARIJA PETROVNA. Ranije bar nikad niste tako govorili o strini.

BELJSKI. Ranije! Nije nego! — Vrlo dobro znam da kad sam se upoznao s vama, — sećate li se — to je bilo baš na prvi dan karnevala, — spazio sam vas na balkonu u Korso — znam kakav je utisak ona tada učinila na mene...

MARIJA PETROVNA. Da... sećam se kako ste joj sa ulice najednom ponudili buket i kako se ona spočetka uplašila, zatim se nasmejala i uzela vaše cveće...

BELJSKI. Sećate li se, pored nje je stojao onaj štrkljasti džentlmen, sin nekog lorda — on se posle te još kako burio na mene i bio ljubomoran, i dostojanstveno mrmljao pod nos — kao tetreb...

MARIJA PETROVNA. Kako da ne... kako da ne...

BELJSKI. Ali to se sve pre tri meseca dešavalo... a otada... otada... sam ja upoznao drugo osećanje — uvideo sam da sve čari ženskog koketiranja nisu ništa u sravnjenju sa stidljivim dražima mladosti...

MARIJA PETROVNA (zbunjeno). Šta hoćete da kažete?

BELJSKI (takođe zbunjeno). Ja?... Tako... Ništa. (Poćutavši). Šta ste čitali danas, Marija Petrovna?

MARIJA PETROVNA. Ja? Šilera, Aleksije Nikolajeviću.

BELJSKI. Dopustite da vas upitam šta to?

MARIJA PETROVNA. Jovanku od Arka.

BELJSKI. A! lepo delo... (U stranu). Kako sam glup, Bože moj! (Ustaje i ide ka prozoru).

MARIJA PETROVNA (poćutavši). Šta to tamo gledate, Aleksije Nikolajeviću?

BELJSKI. Gledam u nebo, na zvezde, na more... čujete li vi njegovo ravnomerno pljuskanje? Marija Petrovna, zar ova tišina, ovaj vazduh, ova mesečina — zar vam cela ova divna noć ništa ne govori...

MARIJA PETROVNA (ustajući). A šta vama govori, Aleksije Nikolajeviću?...

BELJSKI (zbunjeno). Meni?... Ona... Ona mi govori mnogo lepih stvari...

MARIJA PETROVNA (s osmehom). A! Koje na primer?

BELJSKI (u stranu). Ovo je na kraju krajeva neizdržljivo... Mora da izgledam smešan... Bože moj! Bože moj! srce u meni tako udara — hoću da izjavim ljubav — naposletku da izjavim ljubav — pa ne mogu... Kad bi bar štogod — sad, u ovom trenutku... (Kroz prozor se razležu akordi gitara...).

MARIJA PETROVNA. Šta je to?

BELJSKI (pruža joj uzbuđeno ruku). Ne, znam, pričekajte, mora biti improvizator... (Pevač peva serenadu pod prozorom. — Za sve vreme pevanja i Beljski i Marija Petrovna stoje nepomično. Po završetku prvog kupleta, Beljski izleće na prozor i viče: bravo, bravo).

PEVAČEV GLAS. Qualche cosa per il musico, signore...[135]

MARIJA PETROVNA (prilazeći Beljskom). Bacite mu štogod.

BELJSKI. Čekajte — on tako neće videti... (Vadi iz džepa novac, hitro ga uvija u hartiju, pali je na sveći pa baca kroz prozor).

PEVAČEV GLAS. Grazie, grazie...[136] (On peva drugi kuplet, Beljski i Marija Petrovna stoje kod prozora i slušaju. Kad on svrši, Beljski viče: bravo! baca mu još jedan komad novca. Marija Petrovna hoće da se ukloni, ali je on hvata za ruku).

BELJSKI. Čekajte, Marija Petrovna, čekajte... Dosad smo nagradili u njemu zanatliju, a sad hoću da zahvalim kao umetniku... (Brzo uzima sveću sa stola). Priđite, ja ću vas osvetliti... (Marija Petrovna se ovlaš protivi, ali mu prilazi).

PEVAČEV GLAS. Ah, que bella ragazza![137]

MARIJA PETROVNA (odmiče se od prozora crveneći). Ta ostavite...

BELJSKI (ostavljajući sveću na sto). Ne, apsolutno ne mogu više ćutati... Ova neočekivana pesma, ovaj slatki talijanski glas — i baš sad, u ovaku noć, kad sam već i inače bio gotov da vam kažem šta mi je na srcu — ne, ne, ja ne mogu, neću da ćutim...

MARIJA PETROVNA (uzbuđeno). Aleksije Nikolajeviću...

BELJSKI. Znam da je sve ovo ludo, da ćete se ljutiti na mene — ali što bilo da bilo, ja nemam snage da se više pritvaram... — Marija Petrovna, ja vas strasno volim... (Marija Petrovna ćuti i obara oči).

BELJSKI. Da — ja vas volim — vi ste to odavno mogli opaziti. I sad — ako... ako ne pristanete da mi budete žena — ostaje mi samo jedno: da otputujem odavde što pre i što dalje... Znam da sam svojom žurbom možda sve pokvario, ali nisam ja kriv... kriv je onaj pevač... (Pogledavši u Mariju Petrovnu). Marija Petrovna, recite, da li da otputujem ili da ostanem — da li da se ljutim na onog pevača ili da mu budem večito zahvalan...

MARIJA PETROVNA. Ja, bogami, ne znam...

BELJSKI. Recite, recite...

MARIJA PETROVNA. Meni se čini... na tog pevača se čovek ne može ljutiti...

BELJSKI (hvatajući je za ruku). Zbilja?... Bože moj, zar zbilja mogu...

MARIJA PETROVNA. Ali ja... ali šta će reći strina...

BELJSKI. Šta će ona reći? Ona će pristati... A evo i ona dolazi baš kao poručena... Videćete... Uveren sam da će pristati...

MARIJA PETROVNA. Beljski! šta vi radite...

BELJSKI. Ništa, ništa... videćete... (Marija Petrovna se trudi da ga zadrži. Na vrata iz parka ulaze Nadežda Pavlovna i Avakov).

AVAKOV. I vi se tako rano vraćate, Nadežda Pavlovna...

NADEŽDA PAVLOVNA. Pa moram... Sergije Platonoviću... Zar da njih dvoje tamo... sami...

BELJSKI (poleti k Nadeždi Pavlovnoj). Nadežda Pavlovna...

NADEŽDA PAVLOVNA (zadrhti). Šta vam je — uplašili ste me... (Avakov začuđeno gleda u njega).

BELJSKI. Nadežda Pavlovna — ja sam vrlo uzbuđen... ali vi na to ne gledajte... Ja, vidite, ja ne mogu dalje kriti... ja... ja sam se rešio da zaprosim...

AVAKOV. Bože! Sve je svršeno... (klone u fotelju).

BELJSKI. Ruku vaše sinovice, Marije Petrovne...

NADEŽDA PAVLOVNA (zapanjena). Moje sinovice?...

AVAKOV. Kako? Šta?... (skače). Vi prosite ruku Marije Petrovne?... Pristajem, pristajem i odobravam... Deco, dajte ovamo vaše ruke (silom hvata Mašinu ruku i spaja s rukom Beljskoga). Blagosiljam vas, prijatelji moji, živite dugo, u slozi i ljubavi, i imajte što više dece!...

NADEŽDA PAVLOVNA. Ta čekajte, čekajte, Sergije Platoniću, vi ste poludeli... Šta je ovo? Ja ništa ne razumem... Vi, Aleksije Nikolajeviću, prosite od mene Mašinu ruku, vi?

BELJSKI. Ja.

NADEŽDA PAVLOVNA. A ona... šta veli?

BELJSKI. Ona se ne protivi.

NADEŽDA PAVLOVNA. Maša... ti ćutiš?

AVAKOV. Ta zaboga, Nadežda Pavlovna, šta ima da kaže? Zar vi mislite da se sve to radilo bez njenog pristanka?

NADEŽDA PAVLOVNA (Avakovu). U svakom slučaju to je učiljeno po vašoj milosti. — (Beljskom). Iako me vaša prosidba, moram priznati, jako začudila — ona je tako neočekivana — ipak ne želim ometati sreću svoje sinovice, samo ako vi možete usrećiti moju sinovicu...

BELJSKI. Znači, vi pristajete? (Ljubi je u ruku).

AVAKOV. Da, naravno, pristaje... Ura! — Marija Petrovna — ta priđite i vi...

MARIJA PETROVNA (prilazeći Nadeždi Pavlovnoj). Chère tante. [138]

NADEŽDA PAVLOVNA. Dobro, dobro. (Tapše je po obrazu). Vous êtes fine, ma nièce...[139] (Obraćajući se Avakovu). A je l' te da su, Sergije Platonoviću, vaša predviđanja bila tačna... i bespogrešna...

AVAKOV. Eh, Nadežda Pavlovna, ja nisam siguran u svoje dosetke — a dešava mi se, kao i svakom smrtnom, da pogrešim, ali samo za jedno jamčim — za svoju nepromenljivu i večitu odanost vama... Nadežda Pavlovna, kad bi, zbilja...

NADEŽDA PAVLOVNA. Šta to?

AVAKOV. Po primeru ovih mladih ljudi...

NADEŽDA PAVLOVNA. Mladih ljudi! Kažite za sebe, Sergije Platonoviću, a ja ne smatram da sam stara...

AVAKOV. Pa vi me razumete... Bogami. — Pa bismo otputovali kući... Nadežda Pavlovna. Pa što bismo tamo živeli!

NADEŽDA PAVLOVNA. Ne kažem vam... ne, ali ćemo prvo svratiti u Pariz.

AVAKOV (češe se za uhom). Pa zar je Pariz... na putu... za Saratov?

NADEŽDA PAVLOVNA. Ne, kako god hoćete. — Neizostavno idemo u Pariz... mladi ljudi tamo svadbuju...

AVAKOV. Mi svi tamo svadbujemo... A posle i kući...

NADEŽDA PAVLOVNA. No, to ćemo videti... (Poćutavši). Ali ovo veče u Sorentu neću zaboraviti...

BELJSKI. Ni ja...

MARIJA PETROVNA. Ni ja...

AVAKOV. Ta niko ga neće zaboraviti!

NADEŽDA PAVLOVNA. E, pričekajte, Sergije Platonoviću, nemojte jamčiti za druge.

(Zavesa pada).

10 januara 1852 g. Petrograd.

---

[1] Čuveni glumac tragičar. — Prim. prev.

[2] „A čiji si ti?" U vremenu kad je Turgenjev ovaj komad pisao (1845 god.), u Rusiji je još postojalo tzv. „kreposno pravo": ogroman deo ruskog stanovništva bio je rob plemiću vlastelinu. Gornje pitanje Blinovljevo u stvari znači: „A čiji si ti rob?" — Prim. prev.

[3] Vlastela je neke svoje robove puštala na uslovnu slobodu, s tim da ovi plaćaju paušalni godišnji otkup — obrok. — Prim. prev.

[4] Poluslobodni robovi, koji su plaćali svoju relativnu slobodu obrokom, dobijali su za vreme trajanja te svoje „slobode" naročitu ispravu, paspor (passeport), koja je u narodnom jeziku glasila: pačport. — Prim. prev.

[5] Život u plemićkom zamku. — Prim. prev.

[6] Rođena Salotopin. — Prim. prev.

[7] Dosetka za smejanje. — Prim. prev.

[8] Gospođice, čast mi je da vas pozdravim. — Prim. prev.

[9] Dobar dan, gospodine. — Prim. prev.

[10] Uvek ste sveži kao ruža. — Prim. prev.

[11] A vi uvek galantni. Hodite, imam nešto da vam kažem, — Prim. prev.

[12] Otvorenost je najbolja vrsta diplomatije. — Prim. prev.

[13] Jeste li to vi, Vera? — Prim. prev.

[14] Da, to sam ja, dobar dan, evo me, idem. — Prim. prev.

[15] Da nije nezgodan? — Prim. prev.

[16] Ah, to je divno… — Prim. prev.

[17] Recite mi. — Prim. prev.

[18] „Ima dvesta duša” — znači da na imanju ima svojih 200 kreposnih seljaka, robova. Broj tih robova služio je kao merilo visine imovnog stanja. — Prim. prev.

[19] Velik je. — Prim. prev.

[20] Potpuna sloboda... — Prim. prev.

[21] To je divno. — Prim. prev.

[22] Znate li, Rastreli je dao za nju plan. — Prim. prev.

[23] Vi ste veoma ljubazni… — Prim. prev.

[24] Dajte mi vašu ruku... — Prim. prev.

[25] „Nemojte zatvarati vrata“. — Prim. prev.

[26] Nije lepo to što svirate, Vera. — Prim. prev.

[27] I ja mislim. — Prim. prev.

[28] Ima čast da mu se poveravate. — Prim. prev.

[29] Šta vam je, draga prijateljice? Zašto kašljete? — Prim. prev.

[30] Ništa... ništa... ne znam... ta sonata mora da je dosta teška. — Prim. prev.

[31] Mirimo se, dobra prijateljice. — Prim. prev.

[32] Zar ste se vi svađali? — Prim. prev.

[33] Da, malo. — Prim. prev.

[34] Pošto je sve došlo u svoj red. — Prim. prev.

[35] Šta? Ona odlazi? — Prim. prev.

[36] Da... otišla je da vidi... — Prim. prev.

[37] Prava ludica!... — Prim. prev.

[38] Jeste li to vi, Voldemare? Dobar dan... ta uđite... — Prim. prev.

[39] Prosto neverovatno. — Prim. prev.

[40] Ala je to nezgodno! E, onda... — Prim. prev.

[41] On je tako predusretljiv. — Prim. prev.

[42] On je i nešto više, mama: on je dobar. — Prim. prev.

[43] Uspomena. — Prim. prev.

[44] Zbogom, deco... Zabavljajte se. — Prim. prev.

[45] Pa lepo, šta ćemo da radimo? — Prim. prev.

[46] Oh, to će biti divno. — Prim. prev.

[47] Zar ne? — Prim. prev.

[48] Potpuna sloboda. — Prim. prev.

[49] Vrlo dobro, vrlo dobro. — Prim. prev.

[50] G-đice Bieneme, da li biste hteli? — Prim. prev.

[51] Vrlo rado. — Prim. prev.

[52] Da, počnite, g. Gorski. — Prim. prev.

[53] Hi, hi, ala ćemo se smejati. — Prim. prev.

[54] Ne smejte se unapred. — Prim. prev.

[55] Naravno, pustite ga nek priča. — Prim. prev.

[56] Ne, ne ide mu od ruke, istina je. — Prim. prev.

[57] Draga moja, hoćete li sa nama? — Prim. prev.

[58] Hoću, hoću, samo vi idite. — Prim. prev.

[59] Hoćete li da mi date vašu ruku? — Prim. prev.

[60] Sa uživanjem, gospođice. — Prim. prev.

[61] Još je suviše vlažno. — Prim. prev.

[62] Na iskušenje. — Prim. prev.

[63] Dobio sam. — Prim. prev.

[64] Dobro, onda još jednu. — Prim. prev.

[65] Ko dobija? — Prim. prev.

[66] Kakvi li sam divan biser odbacio. — Prim. prev.

[67] Ponovo sam dobio. — Prim. prev.

[68] Samo da budeš srećna, dete moje. — Prim. prev.

[69] Bože, ala će to biti divno! — Prim. prev.

[70] Gospođice Bjeneme, pođite sa mojim prijateljem g. Muhinim. — Prim. prev.

[71] Ah, dragi moj, da znate samo kako sam srećna danas. — Prim. prev.

[72] Vi ste lepi kao anđeo danas. — Prim. prev.

[73] Dakle, prijatelju? Molim vas. — Prim. prev.

[74] Eto, rekao sam ja vama. — Prim. prev.

[75] Ali, draga moja. — Prim. prev.

[76] Ta uđite, uđite! — Prim. prev.

[77] Ali vrlo lep, vrlo lep, — Prim. prev.

[78] Jednostavne prostrane gornje haljine. — Prim. prev.

[79] Ja ga protežiram. — Prim. prev.

[80] Smatram da je potrebno da mojim „Odlomcima” dam malo objašnjenje. Ja sam izabrao oblik priče gde pisac govori kao prvo lice stoga što mi je tako bilo najzgodnije — te molim čitaoca da pripovedačevo „ja” ne smatra samo kao lično „ja” samoga autora. To je naglašeno već i samim naslovom odlomaka: „Iz uspomena svojih i — tuđih”. — I. T.

[81] U Buhari su postojale naročite jame sa stenicama, u koje su zatvarani politički krivci. — Prim. prev.

[82] Gospodine... gospodine... sažalite se na jednog sirotog propalog plemića. — Prim. prev.

[83] Graf je štampano po volji g. urednika, a ja sam preveo svuda grof. — Prim. prev.

[84] Onu ljupkost. — Prim. prev.

[85] Vi ste divni. — Prim. prev.

[86] Uticaja. — Prim. prev.

[87] O, ja sam u to potpuno uverena. — Prim. prev.

[88] Gle! — Prim. prev.

[89] Ali kakav akcent! — Prim. prev.

[90] Pod onim veličanstvenim lipama. — Prim. prev.

[91] Isto mlad kao onda. — Prim. prev.

[92] Gospodine grafe. — Prim. prev.

[93] Vi ste divni... divniji no ikad. — Prim. prev.

[94] Zaista? — Prim. prev.

[95] Radim malo; ali ono što radim dobro je. — Prim. prev.

[96] Otvoriv knjigu, bez pripreme unapred. — Prim. prev.

[97] Komad koji sam ja komponovao. — Prim. prev.

[98] Bez ikakvih pretenzija. — Prim. prev.

[99] Videćete, nije rđavo. — Prim. prev.
[100] Vi ste anđeo. — Prim. prev.
[101] Ja sam anđeo, ja sam divna. — Prim. prev.
[102] Evo me, evo me, lepotice moja. — Prim. prev.
[103] Glas kao u kompozitora, znate. — Prim. prev.
[104] Oh, kako je to lepo! — Prim. prev.
[105] Ja vam kažem. — Prim. prev.
[106] Vi niste stvoreni... — Prim. prev.
[107] Vegetirate ovde. — Prim. prev.
[108] Vrlo je lako za pevanje. — Prim. prev.
[109] Ali vi ste divna žena. — Prim. prev.
[110] Dozvolite... Ja ću mu sam reći... posle... kad se bolje sporazumemo. — Prim. prev.
[111] Vi ste već zaboravili? — Prim. prev.
[112] On je ljubomoran i razume francuski. — Prim. prev.
[113] Moj prijatelju. — Prim. prev.
[114] Vi kažete. — Prim. prev.
[115] Da to nije zbog mojih očiju. — Prim. prev.
[116] Ja vas volim, Doroteja... A vi? — Prim. prev.
[117] Ja sam galantan čovek. — Prim. prev.
[118] E, nema se šta, vi ste ipak divni... — Prim. prev.
[119] Ekselencija zapoveda? — Prim. prev.
[120] Zašto odmah ne dolazite? — Prim. prev.
[121] Gde je... gde su dame? — Prim. prev.
[122] Izašle su... da prošetaju... Gospođa grafica sa gospođicom i sa gospodinom grafom, drugim grafom ruskim... — Prim. prev.
[123] Dobro... Dobro... Idite. — Prim. prev.
[124] Molim, gospodine... — Prim. prev.
[125] Kao u deteta. — Prim. prev.
[126] Pardon, gospodine. — Prim. prev.
[127] Pardon, stanuje li ovde gospođa grafica Želecka? — Prim. prev.

[128] Da. — Šta želite? — Prim. prev.

[129] I... pardon... Je li gospođa kod kuće? — Prim. prev.

[130] Ne. Šta želite? — Prim. prev.

[131] Pardon, gospodine... Imam li čast govoriti s gospodinom grafom? — Prim. prev.

[132] Ne, gospodine, ne. — Prim. prev.

[133] Onda, gospodine, budite ljubazni pa recite gospođi da je g. Popelen, akademski slikar, dolazio da je vidi, — na njen poziv, — i da on vrlo žali... Gospodine, čast mi je da vas pozdravim. — Prim. prev.

[134] Zbogom, gospodine. — Prim. prev.

[135] Nešto na muziku, gospodine. — Prim. prev.

[136] Hvala, hvala. — Prim. prev.

[137] Ah, da lepe mome! — Prim. prev.

[138] Draga strina. — Prim. prev.

[139] Fini ste vi, moja sinovice. — Prim. prev.